A FŐVÁROSI KÖNYVTÁR ÉVKÖNYVE

IX

1939

JAHRBUCH DER STADTBIBLIOTHEK BUDAPEST

YEARBOOK OF THE BUDAPEST PUBLIC LIBRARY

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS HÁZINYOMDÁJA

A FŐVÁROSI KÖNYVTÁR ÉVKÖNYVE

IX

1939

JAHRBUCH DER STADTBIBLIOTHEK BUDAPEST

YEARBOOK OF THE BUDAPEST PUBLIC LIBRARY

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS HÁZINYOMDÁJA

Budapest székesfőváros házinyomdája 1940 — 4529 — Felelős nyomdavezető: Kurfürst István vezérigazgató.

Tartalom — Inhalt — Table of contents

Oldal

Jelentés az 1939. évről — Jahresbericht über die Tätigkeit der Stadtbibliothek im Jahre 1939 — Annual report of the work in the year 1939 5

Kelényi B. Ottó: Egy magyar humanista glosszái Erasmus Adagiájához. — Glossen eines ungarischen Humanisten zu den Adagia des Erasmus — Le glosse di un umanista ungherese agli Adagia di Erasmus 43

Inhaltsangabe 136

Riassunto 138

Koch Lajos: Seyler József Antal ismeretlen d-moll miséje a Fővárosi Könyvtárban. — Eine unbekannte Messe in d-Moll von Joseph Anton Seyler in der Stadtbibliothek Budapest 141

Inhaltsangabe 157

Sárváry Dezső: Francia útleírások Budáról és Pestről (1838—1884.) — Französische Reisebeschreibungen über Ofen und Pest (1838—1884) — Récits et descriptions de voyages à Buda et à Pest en langue française. (1838—1884.) 159

Inhaltsangabe 189

Résumé 189

A központi könyvtár új szerzeményei 1939. — Ausgewählte Zugänge der Zentrale — Select list of new accessions 191

Általános munkák — Allgemeines — General works 191
Bölcselet — Philosophie — Philosophy 195
Vallás. Egyház — Religion. Kirche — Religion. Church 200
Társadalomtudomány — Sozialwissenschaft — Soziologie 207
Statisztika — Statistik — Statistics 213
Államtudomány. Politika — Staatswissenschaft. Politik. — Political science 215
Társadalmi kérdés — Soziale Frage — Social question 225
Jogtudomány — Rechtswissenschaft — Law 230
Közigazgatás — Verwaltung — Administration 240
Hadügy — Heerwesen — Military science 243
Jótékonyság. Szegényügy — Armenwesen — Charity 245
Közoktatás — Unterrichtswesen — Education 246
Közgazdaság — Volkswirtschaft — Political economy 248
Gazdaságpolitika — Wirtschaftspolitik — Applied economics 250
Őstermelés — Landwirtschaft — Agricultur 253
Iparpolitika — Industriepolitik — Industry 255
Közlekedés — Verkehrswesen — Communication 255
Kereskedelem — Handel — Commerce 256
Pénz- és hitelügy — Geld- und Kreditwesen — Money. Credit 257
Biztosításügy — Versicherungswesen — Insurance 258
Állami pénzügyek — Finanzwesen — Public finance 259
Néprajz — Ethnographie — Ethnography 261
Nyelvészet — Philologie — Philology 262
Természettudomány — Naturwissenschaft — Science 263
Alkalmazott tudományok — Angewandte Wissenschaften — Useful arts 267
Művészet — Kunst — Fine arts 273
Irodalomtudomány — Literaturwissenschaft — Literature 280
Történelem — Geschichte — History 284
Földrajz — Geographie — Geography 292
Életrajzok. Emlékiratok — Biographien. Memoiren — Biography. Memoirs 296

Oldal

A Budapesti Gyüjtemény új szerzeményei — Verzeichnis der Zugänge der Budapestiensia-Sammlung — Chronological list of works added to the Budapest Collection ... 303
Betűrendes tárgymutató a szerzemények jegyzékéhez — Alphabetisches Sachregister der Zugänge — Alphabetical index of the accessions-list 317
Névmutató — Namensregister — Index of names 321
Kurrens folyóiratok jegyzéke — Verzeichnis der laufenden Zeitschriften — List of periodicals currently received in the Library 339
A Fővárosi Könyvtár kiadványai — Verzeichnis der Veröffentlichungen der Stadtbibliothek — List of publications of the Municipal Library 345
Tájékoztató a Fővárosi Könyvtárról — Wegweiser für die Benützer der Stadtbibliothek — General remarks of the Municipal Library 349

A Fővárosi Könyvtár 33. évi jelentése az 1939. évről.

33. Jahresbericht der Budapester Stadtbibliothek über ihre Tätigkeit im Jahre 1939.
33. Annual report of the Budapest Public Library for the Year 1939.

Az ezerkilencszázharminckilences esztendő mozgalmas, történeti eseményekben gazdag időszak volt. Március havában Kárpátalja visszatért Szent István birodalmához. Az év nyarán már nálunk is erősen érezhető volt az a nagy világpolitikai feszültség, mely azután szeptember havában kirobbantotta az európai háborút. Az év utolsó negyedében a rendkívüli állapotokkal járó intézkedések jelentős munkatöbbletet róttak a közigazgatásra. Ezenkívül a fegyvergyakorlatokra való behívások és a rendkívüli téli idő által okozott súlyos zavarok nem kis mértékben éreztették hatásukat a hivatalok, intézmények és üzemek életében. Fokozottabb és koncentráltabb munkára volt szükség mindenütt, ahol a teljesítőképesség megőrzésére irányuló törekvés éber volt.

Intézetünk mult évi működéséről az egyes osztályok és gyüjtemények részéről készített jelentésekből és statisztikákból kitűnik, hogy a Fővárosi Könyvtár az eléje tornyosuló akadályok és nehézségek ellenére tekintélyes és eredményes munkát végzett.

Az állandóan emelkedő forgalom miatt egyre növekvő kurrens munka mellett, — melyet időnként erősen lecsökkentett tisztviselői létszámmal kellett elvégeznünk, — számos egyéb munkálatot hajtottunk végre, melyek a könyvtári dokumentáció tökéletesbítését célozták. Ezekről az egyes osztályok és gyüjtemények jelentései számolnak be. A nyári szünet alatt elvégzett különféle revíziós munkák ugyancsak azt a célt szolgálták, hogy a könyvtár használhatóságát növeljék.

Az elmult év nagy részében egymást követő, mindannyiunkat közelről érintő események nyugtalanító és az elmélyedő munkának nem kedvező hatása ellenére könyvtárunk forgalma ismét emelkedett. A kikölcsönzött és az olvasótermekben használt kötetek száma 1,375.121 volt, az előző évi 1,326.227 kötettel szemben. Az emelkedés tehát 48.894 kötet. Míg 1938-ban

21.680 beiratkozott kölcsönző látogatta könyvtárunkat, 1939-ben 22.432 volt a kölcsönzők száma. A napi átlagforgalom az előző évi 4573 kötetről 4599 kötetre szökött fel.

A könyvtár szűkreszabott könyvbeszerzési dotációja sajnos a jelentés évében sem emelkedett, úgy hogy csak a leggondosabb és legtervszerűbb gazdálkodás mellett voltam képes intézetünk szintjét fenntartani.

A könyvanyag rendszeres gyarapítása, az egyes szakok és alszakok kiépítése, a jelentés évében is a legnagyobb gonddal történt. A kurrens bibliográfiai jegyzékek feldolgozása mellett állandóan figyelemmel kísértük az antikvár-piac eseményeit is. Néhai Schlauch Lőrinc bíboros könyvtárából, amely részletekben került eladásra, számos értékes darabot sikerült Budapesti Gyüjteményünk és ritkasággyüjteményünk számára megvásárolni.

Az elmult évben 2021 darab könyv és füzet érkezett be hatóságok és magánosok részéről ajándékképen és csere útján könyvtárunkba. Úgy érzem, kötelességemet teljesítem, midőn nagylelkű adományozóinknak újból hálás köszönetet mondok intézetünk nevében.

Hálás köszönettel kell megemlékeznem e helyen elsősorban özv. Thon Frigyesné 1094 kötetből álló, néhai Teleszky János volt pénzügyminiszter hagyatékából származó, főkép memoárokból, történeti, jogi, szociológiai és szépirodalmi művekből álló értékes adományáról, mellyel könyvtárunk állományát gyarapítani szíves volt.

A magyar királyi Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium a jelentés évében arról értesítette a Polgármester Urat, hogy az olasz királyi kultuszkormány az olasz-magyar kultúregyezmény folyományakép, a magyarországi közkönyvtárak olasz anyagának gyarapításához nagyobb arányú könyvanyag ajándékozásával szándékozik hozzájárulni és hogy ebbe az akcióba a Fővárosi Könyvtárt is belevonja. Egyben felszólította könyvtárunkat, hogy 40.000 líra értéket képviselő s tetszés szerint kiválogatott könyvanyagról terjesszen elő jegyzéket.

A jegyzéket a könyvtár szükségletének gondos mérlegelésével és a magyarországi olasz kultúrintézet vezetőségének támogatásával olykép állítottam össze, hogy annak anyagából a tudományos központunk és közművelődési fiókkönyvtáraink közönsége egyaránt tanulságot meríthessen. A jegyzéket felterjesztettem a magyar királyi Vallás- és Közoktatásügyi miniszter úrhoz. A polgármester úrhoz intézett jelentésemben rámutattam arra, hogy könyvtárunk mindeddig nem volt abban a helyzetben, hogy az olasz nyelvű anyagot kellő mértékben és rendszeresen gyarapíthassa. A könyvtár fejlesztésére rendelkezésünkre álló szűk anyagi eszközök mellett, be kellett érnünk az alapvető tudományos munkák és fontosabb monografiák a legolvasottabb világnyelveken, a német, francia és angol nyelven megjelent, tehát a nálunk leginkább keresett kiadásainak beszerzésével. Azon véleményemnek adtam kifejezést, hogy e programm a költségvetés mai keretei között

a jövőben sem lesz tágítható. Rámutattam arra is, hogy az olasz könyvek nagyobb arányú és rendszeresebb beszerzése csak úgy válna lehetségessé, ha e célra a könyvtárnak külön költségvetési tétel biztosíttatnék. Előterjesztésemre az 1940. évi költségvetési tervezetbe 5000 pengőt állítottunk be az olasz nyelvű könyvanyag gyarapítására. Ezt a tételt a közgyűlés elfogadta.

A Fővárosi Könyvtár Évkönyve megindításakor elhatároztam, hogy kiadványunkban helyet biztosítok könyvtárunkat, illetőleg annak anyagát érintő tanulmányok és bibliográfiai munkálatok számára. A könyvtár tisztviselői évről-évre szívesen vállalkoztak ily irányú dolgozatok elkészítésére. A szakköröket és a szélesebb olvasórétegeket érdeklő tanulmányok és bibliográfiák egész sora jelent meg eddig Évkönyvünk hasábjain.

A könyvtári tisztviselők munkálatainak közlését a jelen kötetben is folytatjuk. Dr. Kelényi B. Ottó főkönyvtáros »Egy magyar humanista glosszái Erasmus Adagiájához« című tanulmánya, az Adagia 1508. évi kiadásának a Fővárosi Könyvtár tulajdonát képező példányában felfedezett és Pelei Tamástól eredő nagyszámú, rendkívül tanulságos és sokoldalú széljegyzetek beható vizsgálata alapján a XVI. század első évtizedének szellemi életéhez kíván újabb adatokat felszínre hozni, hogy azokat a Mohács előtti és utáni magyar humanizmus egy figyelemreméltó csoportjának, Erasmus magyar követőinek szellemi síkjába helyezze.

Koch Lajos könyvtári felügyelő Seyler József Antalnak, egy régen elfelejtett, de kiváló zeneszerzőnek (ki részben fővárosunkban működött) eddig ismeretlen, I. Ferenc király névnapjára szerzett d-moll miséjét méltatja, melynek partituráját a Fővárosi Könyvtár a közelmultban vásárolta meg. Ismerteti Seyler életét és működését és adalékot szolgáltat fővárosunk mult század eleji zenei életének történetéhez.

Végül Sárváry Dezső könyvtári felügyelő »Francia útleírások Budáról és Pestről (1838—1884)« c. dolgozatában, hat francia és svájci származású, Budán és Pesten, a városi fejlődés szempontjából talán legjelentősebb korszakban időzött utazónak igen érdekes és eddig kellően sehol sem méltatott leírásait és megfigyeléseit ismerteti. Ezeket a leírásokat, melyek az utazóknak könyvtárunkban őrzött munkáiban találhatók, tárgyuk szerint csoportosítva közli a szerző, hogy azok a várostörténeti kutatás számára könnyebben felhasználhatók legyenek.

A könyvtár a jelentés évében a Budapesti Gyüjtemény Bibliográfiai Munkálatai 5. darabja gyanánt kiadta Aquincum bibliografiáját, melyet dr. Kelényi B. Ottó főkönyvtáros és dr. Szász Béla könyvtáros szerkesztett. A »Tanulmányok« c. sorozat 11., illetve 12. számaként megjelentette dr. Németh Endre könyvtáros »A tizedes osztályozás fejlődése« és dr. Hanskarl Erzsébet »Budai, óbudai és pesti hírek a Wiennerisches Diarium első ötven évfolyamában (1703—1752)« c. tanulmányát. Ezek a dolgozatok eredetileg Évkönyvünk VIII. kötetében jelentek meg. Munkájukért minden esetben a szerzők viselik a felelősséget.

A mult évben bocsájtottuk közre a könyvtár használói számára készült »Útmutató«-t, teljesen átdolgozott 4. kiadásban.

Könyvtárunk miként az előző években, úgy a jelentés évében is több jelentős külföldi bibliografiai vállalkozás szerkesztési munkájában vett részt. Az International Comitee of historical science (Washington) kiadásában megjelenő történet-bibliografiai évkönyv számára összeállítottuk az 1938. évi magyarországi szellemtudományi irodalmat. E munkát dr. Seregély Emma könyvtártiszt végezte.

A Peters Jahrbuch számára elkészítettük az 1938. évi magyar zeneirodalmi bibliografiát, amelyet Koch Lajos könyvtári felügyelő szerkesztett.

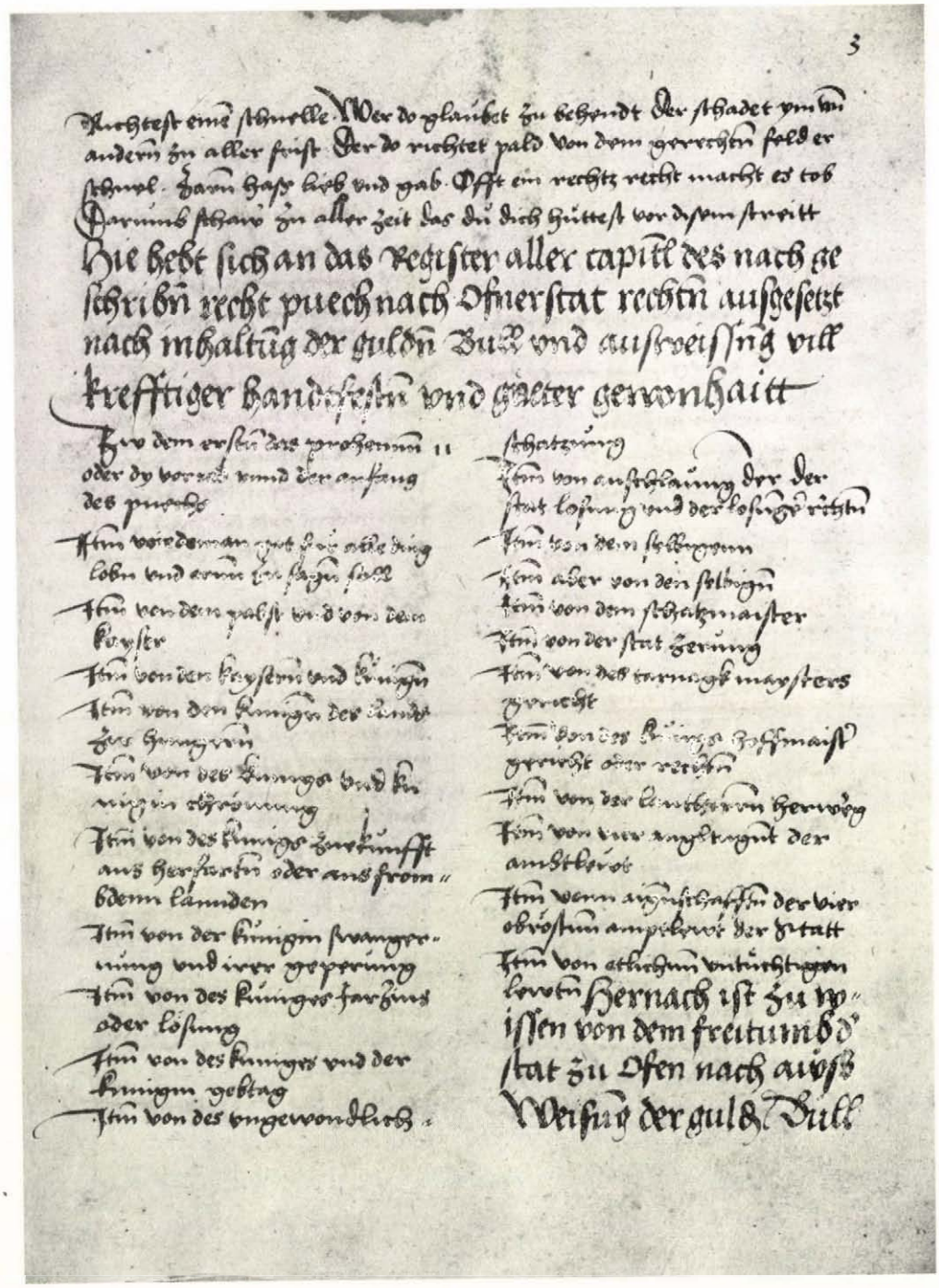
A hágai döntőbíróság könyvészeti kiadványa számára összeállítottuk a nemzetközi jog 1938. évi magyarországi vonatkozású anyagát. Ezt a munkát dr. Homa Gyula főkönyvtáros végezte.

Az Istituto di Studi Romani igazgatóságának ez évben is megküldöttük az 1938-ban beszerzett, Rómára vonatkozó munkáink katalógus cédulamásolatait. Ezt az anyagot dr. Jajczay János könyvtári felügyelő gyüjtötte össze.

Az elmult évben mindinkább uralkodóvá vált világpolitikai feszültség és az azt követő háborús helyzet miatt külföldről jóval kevesebben fordultak hozzánk bibliografiai felvilágosításért és jóval kevesebb külföldi látogatónk volt, mint az előző évben. Annál több hazai kutató és érdeklődő vette igénybe könyvtárunk egyes gyüjteményeinek reference-szolgálatát. Bibliografiák készítésével intézetünk is belekapcsolódott Magyarország nagy történeti eseményeibe. A márciusi eseményekkel kapcsolatban a hatóságok és magánosok figyelme Kárpátalja történeti, nemzetiségi, közigazgatási és gazdasági problémái felé irányult. Hunyadi Mátyás király születésének félezredes fordulójára egész éven át készülődött az irodalmi élet. Könyvtárunk a Mátyás királyra és korára vonatkozó irodalmat együtt tartotta és kiegészítette. Számos kutatónak nyujtottunk e tárgykörből felvilágosítást. Az itt megfordult idegenek részéről is mutatkozott érdeklődés főként Mátyás olasz és német kapcsolatainak irodalma iránt.

A Fővárosi Könyvtár ezidei gyarapodásának legkiemelkedőbb darabja az a kódex, amely a Budai Jogkönyv (Ofner Stadtrecht) néven ismert jogszabálygyüjtemény egyik, eddig ismeretlen példánya. A kódexet a Fővárosi Könyvtárnak kínálták fel megvételre és *Szendy Károly* polgármester áldozatkészsége folytán került a Könyvtár Budapesti Gyüjteményébe. A kézirat volt tulajdonosának, néhai Bozsenik Béla középiskolai tanárnak előadása szerint Erdélyben egy hagyatékból került hozzá.

Tudvalevő, hogy a Budai Jogkönyv a hazai városi jog legbecsesebb emléke. Eddig két kéziratát ismerték. Az első az eredeti úgynevezett Lyceumi Kódex, amely a pozsonyi ág. ev. lyceum tulajdona. Keletkezésének idejét a XV. század első negyedére teszik. A másik példány Cromer Lénárt XVI. századi kassai polgár után, akinek 1560-ban a mű tulajdonában volt, a Cromer-kódex nevet viseli. E kódex 1845-ben Frank Ignác pesti egyetemi tanár birtokában volt, akinek

Hie hebt sich an das Register aller capitel des nach geschribn recht puech nach Ofnerstat rechtn aufgesetzt nach inhaltung der gulden Bull vnd aufweisung vil krefftiger handvesten vnd gueter gewonhaitt

Az „Ofner Stadtrecht" a Fővárosi Könyvtár tulajdonában levő példányának egyik oldala.

Seite aus dem „Ofner Stadtrecht". (Anfang XVI. Jh.) Im Besitz der Stadtbibliothek Budapest.

hagyatékából végre a Pázmány Péter Tudomány Egyetem könyvtárába került. Ez a példány a XVI. század elején készült másolat.

A Jogkönyv egyes részei különböző időben készültek: 1244-től 1421-ig. Vannak fejezetek és fejezetrészek benne, amelyek megismétlődnek, más fejezetek viszont egymással ellentmondanak. A jogszabályok összeírása Zsigmond király korában történt. Az összeírás első része (a 162. fejezetig) 1413-ban, a további részek pedig 1421-ben készültek el.

A Budai Jogkönyvet 1845-ben Pozsonyban Michnay Endre és Lichner Pál adták ki. A kiadvány alapjául a Lyceumi Kódex szolgált, de felhasználták a Cromer-kódex példányát is. A kiadás még ma is mintaszerűnek mondható.

A Budai Jogkönyvnek a Fővárosi Könyvtár tulajdonába került példánya az eredeti kódexnek a XVI. század elején készült másolata. Az eddig ismert két példánnyal való összefüggését a kutatás lesz hivatva feltárni. Addig is röviden a következőkben foglaljuk össze kódexünkre vonatkozó általános megjegyzéseinket:

A negyedrét alakú papírkódex első két levelén és a harmadik levél elején XVI. századi írással írt függelék olvasható: »De Iure Feudali. Von Lehnrecht oder Rittergut« címmel. Ezután három üres levél következik. A Michnay-Lichner szövegkiadás sorrendjét követve a Prologus címmel közölt fejezet első mondata szerepel kódexünkben cím gyanánt. A második fejezet nincs az elsőtől elválasztva, hanem folytatólagosan következik. A fejezetcímek mindenütt rubrummal készültek. A további fejezeteknél is több alkalommal a cím példányunkban nincs közölve, hanem az előbbi fejezethez csatlakozik. A kódex terjedelme 74 egykorú kézzel számozott levél. A Michnay-Lichner féle kiadásban szereplő későbbi mellékletek kódexünkben szintén fellelhetők. Első tekintetre megállapítható, hogy kódexünk a Michnay-Lichner féle szövegkiadástól lényeges nyelvjárási sajátosságokban tér el és szórendi változtatások is gyakran előfordulnak benne. Ez a körülmény önmagában is érdekes jelenség és kódexünket alapos átvizsgálásra érdemessé teszi. A filológiai vizsgálatok döntik el majd azt a kérdést is, hogy kódexünk hazánk mely részében készülhetett és esetleg azt is, hogy a másolat mily közület számára készült. A kódex beható ismertetéséhez a jövőben Évkönyvünkben teret kívánunk nyujtani.

A »Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete« 1939. július 8—11. között rendezte második országos kongresszusát. Ennek munkálataiban a Fővárosi Könyvtár is részt vett. A könyvtári szakosztály vitaülései során dr. Dávid Antal aligazgató »Az ujságkivágatok archivuma«, dr. Witzmann Gyula főkönyvtáros pedig »Elvi közös alapok a különböző szakrendszerekben« címen tartottak előadást. Az egyidejű közgyűlés dr. Witzmann Gyula főkönyvtárost az Egyesület főtitkárává választotta.

Az Egyesület felkérésére az Országos Széchenyi Könyvtár mellett a Fővárosi könyvtár szolgáltatta 1939-ben először azokat a statisztikai adatokat, amelyeket a »Könyvtárosegyesületek Nemzetközi Szövetsége« az egységes könyvtárstatisztika megvalósítására minden ország két-két könyvtárával kívánt azonos elvek szerint elkészíttetni, hogy ezek a nemzetközi összehasonlítás alapjául szolgáljanak.

PÉNZÜGYEK.

Finanzen. — Finances.

A könyvtár gazdasági üzemvitelét, kiadásainak és bevételeinek számszerű alakulását az első, a második és a harmadik számú függelék mutatja be. A házipénztár a jelentés évében is csak kisebb kifizetéseket teljesített, nagyobb könyvtári számlákat polgármesteri hozzájárulás után a központi pénztár fizetett ki. A fiókkönyvtárak bevételeiket egyenesen a főváros központi pénztárába küldik be; számvitelüket a központi számvevőség közvetlenül ellenőrzi. A jelentés évében a házipénztár 10.000 pengő könyvbeszerzési és 7560 pengő dologi előleg kezelésére szorítkozott. A házipénztár pénztárosa Bor Dezső segédhivatali főigazgató, ki egyúttal a könyvtár segédhivatalát is vezeti.

SZEMÉLYZETI ÜGYEK.

Personalangelegenheiten. — Staff.

A jelentés évében a polgármester úr dr. Wessetzky Vilmost, Schwertner Gábort, dr. Gerendás Ernőt és Pilinyi Lászlót könyvtári középfokú gyakornokká kinevezte; Tiry Lászlót könyvtári középfokú gyakornoki minőségben, Rados Dezsőt kezelői, Deák Tivadarnét napidíjas hivatalnoki minőségben és Gétzy Józsefet napidíjas kisegítő hivatalnoki minőségben a könyvtárhoz helyezte át; dr. Zoltán Józsefet havidíjas hivatalnoki minőségben kinevezte a könyvtári tudományos szakon.

Varju János gyakornokot a központi számvevőséghez helyezte át a polgármester úr.

Fővárosi szolgálatának 30. esztendejét ebben az esztendőben dr. Szentkuty Pál könyvtári főfelügyelő, 25. esztendejét pedig Wesselényi Emilné könyvtári főtiszt töltötte be.

Ez alkalomból bensőséges háziünnepély keretében üdvözölte a könyvtár igazgatója a jubilánsokat, méltatván a könyvtár felvirágoztatása érdekében kifejtett érdemes munkásságukat.

Dr. Drescher Pál könyvtári főfelügyelő nevét »Szentkuty«-ra változtatta meg.

Nyugdíjaztattak: Witzmann Gyuláné dr. kezelőtiszt és Szőts Farkasné dr. polg. isk. tanár.

GYARAPODÁS.

Zuwachs. — Accession.

A könyvtár könyvállománya 1939-ben 19.890 kötettel gyarapodott. Ebből a központi könyvtárra 7445 és a fiókokra 12.445 kötet esett. Könyvet a következők ajándékoztak a könyvtárnak:

Hatóságok, intézetek, egyesületek: Amsterdam, Netherlands Bank (2), Baja, Városi Gáz- és Villamosüzemek (3), Békésvármegye Alispáni Hiv. (1), Berlin, Akademie für Deutsches Recht (1), Berlin, Wirtschafts-Hochschule (1), Birmingham, The Council House (2), Budapest, Baross

Szövetség (1), Bp. Futura R. T. (4), Bp. Gyöngyösi István Társ. (1), Bp. Amizoni Károly által alapított Orsz. Magy. Nőnevelő Int. (4), Bp. dr. Bajusz Györgyné nyilv. jogú magán Leányliceuma (6), Bp. II. ker. Kir. Egyetemi Kat. Gimn. (7), Bp. II. ker. Rákóczi Ferenc Közs. Felsőkeresk. Isk. (5), Bp. III. ker. Árpád Reálgimn. (7), Bp. V. ker. Berzsenyi Dániel Gimn. (5). Bp. VIII. ker. M. Kir. Állami Zrinyi Miklós Reálgimn. (4), Bp. Notre Dame de Sion róm. kat. Leánygimn. (4), Bp. Pesti Izraelita Hitközség Leánygimn. (6), Bp. Róm. Kat. négyévf. Zichy-Pallavicini Edina őrgrófnő Női Felsőkeresk. Isk. (17), Bp. Szt. István Felsőkeresk. Isk. (1), Bp. Szt. Szív Int. Philippineum róm. kat. Leánygimn. (1), Bp. br. Wesselényi Miklós Felsőkeresk. Isk. (1), Bp. Kir. Magy. Pázmány Péter-Tudom. Egyet. Füvészkertje (1), Bp. M. Kir. Kertészeti Tanintézet (5), Bp. Máltai Lovagrend (2), Bp. Pénzintézeti Központ (7), Bp. Reichsdeutsche Schule (3), Bp. Rotary Club (1), Bp. Szőv. Gázművei (6), Bp. Szőv. Közs. Iparrajz Isk. (7), Bp. Szőv. Közs. Mezőgazdasági Középisk. (2), Bp. Szőv. Miklós-téri Közs. Gyógypedagógiai Nevelő és Foglalkoztató Int. (3), Bp. Szőv. Polgármesteri Közp. Segédhivatal (86), Bp. Szőv. Polgármesteri XI. ü.-o. (59), Bp. Szőv. Statisztikai Hivatal (23), Bp. Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete (2), Bpesti Belga Követség (5), Bpesti Építőmesterek Ipartestülete (1), Bpesti Ferenc József Orsz. Rabbiképző Int. (2), Bpesti Finn Követség (1), Bpesti Francia Követség (4), Bpesti Földrengési Observatórium (7), Bpesti Izraelita Nőegylet (1), Bpesti Közp. Gyógy- és Üdülőhelyi Bizottság (43), Bpesti M. Kir. Helyközi- és József Távbeszélő Kp. (5), Bpesti Orvosi Kamara (1), Bpesti Szovjet Követség (4), Bpesti Török Követség (2), Chemnitz, Statistisches Amt (7), Dánia, Statistiska Departement (6), Duna-Tiszaközi Mezőgazdasági Kamara (1), Dunántúli Közművelődési Egyes. (1), Egri Érseki Jogakadémia (1), Esztergomi Főegyházmegyei Hatóság (1), Független Budapest Szerk. (47), Ganz és Tsa Villamossági, Gép-, Waggon- és Hajógyár Rt. (5), Győr sz. kir. város Ipartestülete (1), Haga, Bureau Intern. de la Cour Permanente d'Arbitrage (1), Hangya Szövetkezet (2), Hungaria Nyomda (4), Internacia Esperanto-Ligo (1), Iparosok Orsz. Szöv. (1), Ipartestületek Orsz. Közp. (1), Istituto di Studi Romani (15), Kassai Kereskedelmi és Iparkamara (1), Katolikus Ifjak Orsz. Egyes. (1), Kelenföldi Evangélikus Egyházközség (1), Kereskedelmi Alkalmazottak Orsz. Szöv. (1), Keresztény Iparosok Orsz. Szöv. (1), Ker. Szoc. Kéményseprőmunkások Orsz. Szakegyes. (1), Kbenhavn, Statistiske Departement (5), Komárom, Jókai Egyesület (1), Közkórházi Orvostársulat (3), Los Angeles, The Cornell Publishing Co. (2), Magánalkalmazottak Biztosító Int. (10), Magyar Általános Hitelbank (3), Magyar Asszonyok Nemzeti Szöv. (1), Magyar Athletikai Club (1), Magyar Belorvosok Egyes. (1), Magyar Biztosítástudományi Társ. és a Biztosító Intézetek Orsz. Szöv. (1), Magyar Dalos Egyesületek Orsz. Szöv. (1), Magyar Gazdaságkutató Int. (5), Magyar Kéményseprők Orsz. Egyes. (2), M. Kir. Honvéd Térképészeti Int. (1), M. Kir. Legfőbb Állami Számvevőszék (3), M. Kir. Operaház (1), M. Kir. Orsz. Közegészségügyi Int. (5), M. Kir. Öntözésügyi Hiv. (1), M. Kir. Postatakarékpénztár (1), Magyar Külügyi Társ. (1), Magyar Leszámitoló- és Pénzváltó-Bank (1), »Magyar a Magyarért« Munkabizottság (1), Magyar Nemzeti Bank (2), Magyar Orvosok Tudom. Egyes. Szöv. (1), Magyar Társaság (1), Magyar Textilgyárosok Orsz. Egyes. (1), Magyar Új Iskola Egyes. (1), Magyar Városok Orsz. Szöv. (1), Magyar Vegyészeti Gyárosok Orsz. Egyes. (2), Magyarországi Evangélikus Egyház (1), Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyes. (10), Magyarországi Szövetkezetek Szövetsége (1), Mátyásföldi Nyaralótulajdonosok Egyes. (5), Messina, R. Universita (1), Mezőhegyesi M. Kir. Áll. Ménesbirtok (4), Miskolc, Ev. Jogakadémia (4), Miskolc, Tiszajobbparti Mezőgazdasági Kamara (1), Munkácsi Zsidó Gimn. (1), Nagykőrösi ref. Tanítóképző Int. (1), Nemzeti Szalon (1), Nemzetközi Népegészségtudom. Unio Magyarorsz. Csoportja (1), New-York, The Empire Municipal Directory (2), Nürnberg, Magistrat der Stadt (2), Orsz. Falusi Kislakásépítési Szövetkezet (1), Orsz. Izraelita Patronázs Egyes. (1), Orsz. Közegészségi Egyes. (1), Orsz. Közp. Hitelszövetkezet (4), Orsz. Magy. Képzőművészeti Társ. (1), Orsz. Magy. Történeti Múzeum (2), Orsz. Mezőgazdasági Kamara (1), Orsz. Nemzeti Klub (3), Orsz. Protestáns Napok Rendező Bizottsága (2), Orsz. Stefánia Szöv. (10), Orsz. Társadalombiztosító Int. (2), Orsz. Ügyvéd Szöv. (1), Pécs, Idegenforgalmi Iroda (2), Református Egyház Egyetemes Konventje (3), Róma, Reale Accademia d'Italia (1), Roma, R. Accademia d'Ungheria (3), Sárospataki Ref. Főisk. (1), Stádium Sajtóvállalat (1), Stockholm, K. Socialstyrelsen (9), Stuttgart, Archiv und Bücherei der Stadt (1), Szabolcsvármegye Alispáni Hiv. (1), Szeged, Széphalom Szerk. (1), Széchenyi Tudományos Társ. (2), Szociáldemokrata Párt (2), Tejtermelők Orsz. Szöv. (1), Torino, Podesta della Citta (4), Tudományos Társ. és Intézmények Orsz. Szöv. (1), Ungvári Héber Gimn. (1), Venezia, Reale Istituto di Scienze, Lettere ed Arti (9), Zürich, Magistrat der Stadt (1).

Magánosok: dr. lovag Alth Aurél (4), dr. lovag Alth Egon (4), dr. lovag Alth Guidó (9), ifj. lovag Alth Ottó (72), Antalffy Andor (14), dr. Avarffy Elek (7), dr. Balás Károly (1), Balázs Andorné (4), dr. Balázs Balázs (4), dr. Balázs Dezső (3), Bálint Jenő (15), dr. Balogh Albin (1), dr. Bátor Viktor (2), dr. Beck Salamon (1), Berzy József (1), Bikfalvy Béla (3), dr. Birkás Géza (2), dr. H. H. Bokwitz (5), ifj. dr. Boér Elek (2), Bonomi Jenő (1), Bor Dezső (1), Brachfeld Ferenc Olivér (1), Cheatham Kitty (1), dr. Csikesz Sándor (1), dr. Czakó Elemér (1), Czárik János (2),

dr. Czeyda-Pommersheim Ferenc (2), dr. Dávid István (1), dr. Degré Alajos (1), Dékány Lajos (6), dr. Dessewffy Sándor (2), dr. Diczig Alajos (1), Dittrich Rudolf (1), dr. Domány Gyula (1), dr. Dömötör Sándor (2), Dörr Erich Johann (1), dr. Egyed István (1), Enyvvári Jenő (9), dr. Erdély Sándor (8), Erdélyi Gizella (3), tóth-lipcsei Fabricius Endre (1), Farkass Géza (1), Fekete András (18), H. Fekete Péter (2), dr. raggambi Fluck András (1), dr. Frisch Ferenc (3), ifj. Gál Dezsőné (7), Galla Ferenc (1), Gergolovits Vilmos (1), Gergő András (1), ifj. Gerő László (2), dr. Goldziher Károly (1), Groffits Gábor (2), dr. Gusztáv Béla (1), dr. Gyalui Farkas (1), dr. Hampel O. (5), Haraszti N. (2), Harmati Béla (2), Hegedüs Ármin (1), Herzfeld K. (51), dr. Hetényi Imre (2), Hives Árpád (1), Humphreys H. J. (2), Botfai Hüvös Iván (2), Jeszenszky Sándor (1), Joó Sándor (1), Juristowski Miklós (9), dr. Kadic Ottokár (1), dr. Kamocsay Jenő (1), Kelemen László (12), dr. Kelényi B. Ottó (12), Kerekesházy József (1), Kerpel Jenő (2), dr. Kertész János (7), Király Kálmán (1), Kirner A. Bertalan (2), Koch Lajos (1), Kocsis Szilárd (1), dr. Kornis Gyula (9), dr. Kozma Antal (4), dr. Kozma Miklós (4), dr. Könyves-Tóth Kálmán (1), Kőszegi László (1), dr. Krisztinkovich Antal (3), br. Kruchina Károly (1), Kugel Ernő (3), dr. Kürthy Sándor (2), Lampl Hugó (1), dr. László Vladimir (2), Lechner János (132), Lesskó Béla (1), Liffa László (6), dr. Lósy-Schmidt Ede (1), Maday André (1), Malosik Ferenc (10), dr. Márffy Oszkár (2), dr. Martonffy Károly (2), dr. Melly József (117), Mező Dániel (2), dr. Mihalik Gusztáv (1), dr. Misángyi Ottó (1), dr. Móczár László (3), Mohai Leó (2), Molnár Endre (2), Molnár Leó (2), Nádasdy Béla (1), dr. Kisléghi Nagy Dénes (1), Némedy Gyula (4), dr. Névai László (1), dr. báró Nyáry Pál (1), Nyitray Etel (1), dr. Olti Vilmos (1), Ortutay Gyula (2), dr. Pach Henrik (1), Padányi Gulyás Jenő (1), Pálóczy Edgar (40), Pásztor Mihály (2), dr. Pazár Géza (1), Pivány Jenő (1), Pogány Géza (1), dr. Puder Sándor (9), Radó Polikárp (1), dr. Ráth Sándor (2), dr. Romhányi Károly (3), dr. Samassa János (4), dr. Sáska László (1), dr. báró Schroeder Attila (2), Sebestyén Ede (1), Seregi László (40), dr. Siao King-Fang (1), dr. Sipos Sándor (6), Slatinay Ernő (1), dr. Sós Endre (5), Stein Márton (2), dr. Steuer György (1), Surányi Károly (2), dr. vitéz Surányi-Unger Tivadar (14), Gy. Szabó Gyula (2), dr. Szabó Zoltán (1), dr. Szakasits György (1), dr. Szalai Emil (1), ifj. dr. Szász Károly (98), Szeibert János (1), Szekendi Ferenc (2), dr. Szendy Károly (2), Szent-Andrássy György (8), Szentgyörgyi Elvira (1), dr. Szentiványi Dezső (1), dr. Szentkuty Pál (3), dr. Szikszay Géza (5), Szondy Géza (1), dr. Tarján Jenő (1), Tarján Ödön (1), Mr. Tefri (1), dr. Teleszky János hagyatéka: özv. Thon Frigyesné (1092), dr. Thirring Lajos (5), dr. Tóth László (1), dr. Trócsányi László (1), Turcsányi Erzsébet (3), Ujlaky Géza (1), Urr György (1), dr. Vadász Imre (2), dr. Venetianer Oszkár (1), Veress Endre (1), dr. Vida Márton (1), dr. Viola Rezső (2), Vojcsik Lipót (2), Vörös Antal (5), dr. Weisz Gyula (1), Weisz Miksa (1), dr. Wildner Ödön (6), dr. Winkler Béla (17), dr. Zarucke Lilly (1), dr. Zolnai Béla (2).

Cserébe a következő intézményektől és hatóságoktól kapott a könyvtár könyveket:

Basel, Statistisches Amt (1), Berkeley, University of California (21), Berlin, Preussische Staatsbibliothek (2), Berlin, Univ. Bibl. (12), Bern, Magistrat der Stadt (3), Bremen, Bibliothek der Hansestadt (4), Breslau, Statistisches Amt (1), Breslau, Staats- und Univ. Bibl. (1), Brooklyn, Public Library (1), Budapest, Kereskedelmi és Iparkamara (4), Bp. Kir. Magy. Pázmány Péter Tudom. Egyet. (8), Bp. Nemzeti Zenede (2), Bp. Szőv. Idegenforgalmi Hivatala (1), Bpesti M. Kir. Áll. Gyermekmenhely (1), Bpesti Ügyvédi Kamara (1), Debrecen, M. Kir. Tisza István Tudom. Egyet. (6), Deutsch-Ausländischer Buchtausch (5), Dresden, Statistisches Amt (2), Erdélyi Múzeum-Egyesület (1), Erlangen, Univ. Bibl. (68), Firenze, Reale Biblioteca Nazionale Centrale (1), Göttingen, Univ. Bibl. (41), Győr, Városi Könyvtár (3), Köln, Statistisches Amt (3), Königsberg, Staats- und Univ. Bibl. (15), Leiden, Universiteits-Bibliotheek (4), Leipzig, Die Deutsche Bücherei (1), Leipzig, Musikbibliothek Peters (1), Magyarország, Országgyűlés Képviselőháza (8), M. Kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudom. Egyet. (8), M. Kir. Központi Statisztikai Hivatal (11), M. Kir. Külügyminisztérium (1), M. Kir. Orsz. Meteorológiai és Földmágnességi Int. (27), M. Kir. Postavezérigazgatóság (3), M. Kir. Technológiai Int. Nyilv. Könyvtára (3), Magyar Nemzeti Múzeum (3), Nürnberg, Germanisches Nationalmuseum (1), New-York, Public Library (2), Pécs, M. Kir. Erzsébet Tudom. Egyet. (49), St. Louis, Public Library (1), Stuttgart, Deutsches Ausland-Inst. (4), Szeged, M. Kir. Ferenc József Tudom. Egyet. (23), Szeged, M. Kir. Ferenc József Tudom. Egyet. Barátainak Egyes. (2), Székesfehérvár, Fejérvármegye Könyvtára (5), Tübingen, Univ. Bibl. (23), Uppsala, Universitets Bibliotek (2), Urbana, University of Illionois (6), Washington, Carnegie Endowment for International Peace (10), Washington, Smithsonian Institution (23).

A Székesfővárosi Házinyomdától a könyvtár 332 darab köteles példányt vett át a jelentés évében.

KÜLÖNGYÜJTEMÉNYEK.

Specialsammlungen. — Special collections.

Keleti gyüjtemény. Az 1939-ben beszerzett anyag 497 kötet volt; ez örvendetes gyarapodás az elmult évi 269 kötetnyi beszerzéssel szemben. A gyüjtemény egyre gyarapodó könyvanyaga az évek folyamán lassankint betöltötte a rendelkezésre álló termet (a jelenlegi állomány 13.875 kötet), ezért a közeljövőben új raktártér igénybevétele elkerülhetetlenül szükségessé válik. Az olvasók érdeklődése az év folyamán különösen a Balkán, Oroszország, valamint a Közel- és a Távolkeleten érlelődő események kapcsán, ezirányú anyagunk felé fordult. Számos esetben szolgáltuk szaktanáccsal és szakbibliográfiák összeállításával az olvasók érdekeit.

A gyüjtemény vezetője dr. *Dávid* Antal könyvtári aligazgató. Beosztott tisztviselő *Zajti* Ferenc könyvtári felügyelő. A szakbeosztásnál dr. *Németh* Endre könyvtáros működött közre.

A *Budapesti Gyüjtemény* és a *könyvritkaságok (bibliofilia) gyüjteménye* ezidei könyvbeszerzése is lépést tartott az előző évek gyarapodásával. Történeti gyüjteményünk gyarapodásának főforrása a Postatakarékpénztár Árverési Csarnoka volt, ahonnan hónapról-hónapra tekintélyes várostörténeti vonatkozású könyveket is szereztünk be. De emellett értékes könyvanyaghoz jutottunk a helyi antiquár könyvkereskedelem útján is. Különösen meg kell említenünk néhai Schlauch Lőrinc bíbornoknak könyvtárát, amely részletekben került a budapesti könyvkereskedelembe. Ez a tekintélyes Hungaricumból álló könyvtár páratlan gazdag és értékes anyaggal gyarapította történeti gyüjteményünket. A külpolitikai helyzet következtében külföldi könyvkereskedőkkel, árverési házakkal való kapcsolataink visszaesést mutatnak.

Időrendbe csoportosított és Évkönyvünk megfelelő helyén közzétett beszerzéseink jegyzékét Hieronymus *Balbus* Opusculum epigrammaton c. Bécsben Winterburgernál 1494-ben megjelent műve nyitja meg, amely főként Vitéz Jánoshoz intézett epigrammái miatt értékes számunkra. *Lucianus Samosatensis* aliquod exquisitae lucubrationes c. munkájának *Brassicanus* által fordított és kiegészített munkája ugyancsak bécsi 1527. évi kiadásban jutott el hozzánk. A műben Brassicanus elmondja, hogy a törökök 1526-ban Mátyás király budai könyvtárából elhurcolták Marcus Monachus Anachoreta történetíró kéziratait. A *Novus orbis* regionum ac insularum veteribus incognitarum ... c. Baselben, 1532-ben megjelent mű a tatárjárás korának eseményeiről számol be, többek között a Pest melletti csatáról. *Latomus* Epistola-ja V. Károly németrómai császár magyar kapcsolataira mutat rá. A Speyerben 1542-ben kiadott *Warhafftiger und glaubwirdiger Bericht* tájékoztat Buda elfoglalása után a német birodalomban uralkodó hangulatról. *Petrus A. Rotis* Ferdinand király feleségének, Annának halála alkalmával készült nyomtatványa szintén mostani beszerzéseinket gazdagítja. *Ptolemaeus* munkáinak két kiadását szereztük meg, egyik 1541-ből, a másik pedig 1620-ból származik. *Cureus*-nak »Gentis Silesiae Annales« c. 1571-ben megjelent munkája részben Mátyás király könyvtárával foglalkozik és Mátyásnak Regiomontanussal való kapcsolataira mutat rá. *Herberstein* Rerum Moscoviticarum Commentarii c. híres munkájának 1571. évi kiadása szintén ez évben került gyüjteményünkbe. Az ismeretlen szerzőtől származó *Historia von den Empörungen* c. 1596-ban

megjelent mű főként az egykorú magyar események tárgyalása miatt érdemel említést.

A XVI. század nyomtatványaiból gyüjteményünk kilenc művel gyarapodott, a XVII. századból viszont tizenhat munkát szereztünk be. Időrendben először kell említenünk a *Relationes Historicae* c. időszaki nyomtatvány két számát, amelyekben többhelyütt Budára is találunk utalást. Az 1627-iki békekötés szövegében is számos budai vonatkozást találunk. *Marnavitius* Regiae Sanctitatis Illyricanae foecunditas a magyar szentek életrajzának gazdag gyüjteménye. A XVII. század politikai és katonai személyiségeinek méltatása *Priorato* 1674-ben megjelent munkájában található, amely egyébként a magyarországi török háborúk történetének is értékes forrása. *Bödiker* I. Lipótot dicsőítő munkája, *Feig*-nek Buda visszafoglalását méltató műve, az *Oprechte Antwerpsche* c. holland ujság számai, *Flämitzer*-nek Der ungarische Libertiner c. műve, a *Historische Erzählung* der Heldenwürdige Kriegstaten, *Montalbo*-nak Historia de Las Gverras de Ungaria c. könyve, *Parschiitus* Anagrammatikája és még több mű a XVII. század utolsó két évtizedének mozgalmas hadi és politikai életét tárja elénk. *Esterás* Pál (Esterházy hg.) Mennyei koronájának 1696. évi kiadását szintén most szereztük meg. Az 1716—17. évi török háborúk eseményeit a velencei Albrizzinél megjelent *Raccolta esatissima* hatvanhárom ujságjában találjuk összefoglalva.

A XVIII. század fővárosunkra vonatkozó eseményei sokkal gyérebb nyomot hagytak az egykorú irodalomban, mint az előző két századé. Ezért e korszak nyomtatványaiban gyüjteményünk aránylag szegény. Mégis az idén negyvenkét XVIII. századi művel gyarapodott gyüjteményünk. Ezek sorába főként a korai *Landerer* és *Nottenstein* nyomtatványok kelthetnek érdeklődést. Ezek között szerepel a pesti Szent Ferencrendi templom alapkőletétele alkalmával 1727-ben elmondott *Arva Violanak* szep illattya c. beszéd, *Padányi Biró* Márton, *Deseritius* és *Damian* egy-egy munkája. Külön meg kell említenünk, hogy sikerült az idén a budai és pesti hírforrások szempontjából oly jelentős Wienerisches Diarium (1780-tól Wiener Zeitung) harminchat évfolyamát megszerezni. Ennek a bécsi lapnak Budapest története szempontjából való jelentőségét Évkönyvünk multévi számában közölt tanulmány adatai is bőségesen illusztrálják. A XVIII. századi pesti könyvkereskedők katalógusaiból ismét öt kiadványt sikerült megszerezni. Ezek között három *Weingand & Köpf* pesti könyvárusok könyvjegyzéke, kettő pedig pesti könyvárverési katalógus. XVIII. századi utazási irodalmunkat értékes adalékkal egészíti ki *Lebrecht* utikönyve, amely Pesten Trattnernál 1790-ben jelent meg és igen jellemző részletes adatokat közöl a két városban végzett megfigyeléseiről. Idén jutott birtokunkba a *Pesti Magyar társaság* munkálatainak első, 1792-ben megjelent kötete. Az 1795. évi jubileumi búcsúra a Buda négy templomában előírt ájtatosságok magyarnyelvű kiadása is figyelemre méltó szerzemény. Megemlítjük még, hogy a század végének budai hírlapjából az *Ofner Zeitung*-ból is sikerült negyvennyolc számot megszereznünk.

A XIX. századi beszerzéseink különösen az első évtizedek eseményei szempontjából tarthatnak érdeklődésre számot. *József nádorra*, valamint a helyi egyházi és világi nevezetes személyiségekre, továbbá a helyi művelődés számos vonatkozásaira jellemző irodalom gazdag gyüjteményét sikerült e korszakra összegyüjtenünk, amelyekhez idei beszerzéseink értékes kiegészítésül szolgálnak. A század második felének, valamint a jelen századnak fővárosi vonatkozású gazdag és sokrétű irodalma beszerzésünk jegyzékében kísérhető figyelemmel.

A Gyüjtemény gyarapodási statisztikája :

A rendelő osztályból átvett kötet	1.857
Ebből 09 kötet	16
Osztályozott mű	1.462
Helyszámozott mű	1.334
Sorszámozott kötet	1.857
Katalogizált mű	1.334
Behelyezett kötet	1.857

Katalógusok :

Elkészített és behelyezett betűrendes cédula	1.482
Elkészített és behelyezett szakcédula	2.098

A *B és H (budapesti és történelmi)* kisnyomtatványgyüjtemény gyarapodása szintén jelentős volt. A XVIII. és XIX. századra annyira jellemző alkalmi költemények irodalmából több számottevő tételt szereztünk meg, ezen kívül régi pesti színlapok és hangjegyek tekintélyes sorozatával gyarapítottuk gyüjteményünket. Fényképgyüjteményünket néhány topografiai szempontból értékes képpel egészítettük ki.

A kisnyomtatványgyüjtemény statisztikája :

Rendelőből átvett darab	126
Bedolgozott darab	126
Behelyezett darab	126

Ujságszelvénygyüjtemény. Budapest történeti multjával foglalkozó ujságszelvények összegyüjtése, csoportosítása tovább haladt. Az év szeptemberétől beállott csökkentett folyóirat- és napilapterjedelem következtében a színes helytörténeti tárcák és egyéb tudósítások lényegesen megritkultak ; a külföldi lapok ilynemű közleményeiben szintén erős csökkenés állt be.

Statisztikai adatok :

Átvett, feldolgozott és besorozott szelvény	181

Új szelvények megoszlása :

Magyar	68
Német	29
Francia	17
Olasz	29
Angol	12
Egyéb	26

Könyvritkaságok és bibliofil könyvek (09). E gyüjtemény gyarapodása nagyon számottevő volt. Ennek keretében két ősnyomtatvány beszerzéséről számolhatunk be. Az egyik Nagy Szent Gergely pápa Liber Pastoralis-a, amelynek 1492. évi velencei kiadását szereztük meg. E jó fenntartású, csinos vörös iniciálékkal díszített ősnyomtatvány mellett megszereztük még IX. Gergely pápának ugyancsak velencei 1492. évi Decretalisainak kiadását, amely a velencei ősnyomtatványoknak ritka szép példánya. Ezeken kívül a XVI. és XVII. század irodalmi és typografiai szempontból egyaránt jelentős nyomtatványaiból is igen értékes munkák sorát szereztük meg, túlnyomóan néhai Schlauch bíboros könyvtárából. Különösen jelen-

tős a reformációs és ellenreformációs irodalom termékeinek nagy sorozata. A harmincéves háború magyar irodalmának anyagából is fontos tételeket szereztünk meg. Ezekhez járul több klasszikus szerző bibliofil értékű kiadása, a könyv és typografia történetére vonatkozó művek és nevezetes könyvárverések katalógusai. E gyüjtemény gyarapodása 421 kötet.

A Budapesti Gyüjtemény munkálatai és könyvforgalma. Munkálataink ez év folyamán főként katalógusaink kiegészítésére, kisnyomtatványanyagunk újrarendezésére, metszetanyagunk átcsoportosítására, történeti repertoriumaink továbbépítésére és feldolgozására irányultak. Különös gondunk volt, hogy a várostörténet most folyó munkálatai számára minél bőségesebb irodalmi anyaggal állhassunk rendelkezésre és e célból az előző években elkészült cédulaanyagunkat túlnyomó részben szakcsoportokba állítottuk. Ugyancsak ezt a célt szolgálja a várostörténeti anyagnak a tágabbkörű monografikus irodalomból való feldolgozása is.

A főváros történeti multja és jelen problémái iránt egyaránt nagy az érdeklődés könyvtárunk olvasói körében is. Különösen a jubiláris eseményekre való visszaemlékezés foglalkoztatja olvasóinkat és ennek jegyében az év folyamán elsősorban Mátyás királyra és a magyar humanizmus problémáira terelődött a figyelem. A régi fővárosi, irodalmi, zenei és társas élet a helyhez kapcsolódó művészeti események kutatása szinte állandó folyamat. Ezeken kívül a közigazgatás részéről megindított városrendezési, kultúrpolitikai, közegészségügyi és üzempolitikai problémák minden aktuális megmozdulása a gyüjteményben folytatott kutatások során is nyomot hagyott maga után.

A Budapesti Gyüjtemény, a kisnyomtatványgyüjtemény, az ujságszelvény- és könyvritkaságok gyüjteménye forgalmi adatai a következők:

Helyben használt kötet	9.246
Kölcsönzött kötet	477
Olvasóteremben használt kötet	399
Ujságszelvény	1.975
Összesen	12.097

A gyüjteményeket a jelentés évében összesen 21.079 olvasó használta.

E gyüjtemények vezetője: dr. *Kelényi* B. Ottó főkönyvtáros. Beosztott tisztviselők: dr. *Könyves Tóth* Kálmán és dr. *Szász* Béla könyvtárosok, dr. *Jajczay* János és *Sárváry* Dezső könyvtári felügyelők, *Hamvas* Béla, *Rozgonyiné* Pöschl Aranka dr. és dr. *Szmrecsányi* Marianne könyvtártisztek, dr. *Gerendás* Ernő gyakornok és ifj. *Szász* Károlyné Gillemot Katalin dr. havidíjas hivatalnok.

Röpiratgyüjtemény. A magyarnyelvű és az idegennyelvűek közül a magyartárgyú, R jelzéssel ellátott röpiratok helynaplóját összehasonlítottuk a szakrendben felállított anyaggal. Ennek során szükségesnek mutatkozott 924 röpiratnak egyeztetése a nyilvános szak és betűrendes katalógussal, 287 darab katalóguscédulának elkészítése és behelyezése a helynaplóba, valamint hat röpiratnak a nyolcadrétből a negyedrétbe való áthelyezése és a megfelelő cédulák kijavítása a helynaplóban és a katalógusokban. 203 új dobozt iktattunk a meglévők közé és ezeket új címkével láttuk el. A jelentés éve új beszerzéseként 618 röpiratot és a régi gyüjtésű anyagból 205 darabot, összesen 1532 szakbeosztással osztályoztunk és szakhelyszámoztunk. Olvasóink 1625 röpiratot használtak. Az évi behelyezés tehát 2448 röpirat. Az előző gyarapodás nyilvántartására 1005 új címet helyeztünk a helynaplóba.

A P jelzéssel ellátott idegennyelvű és idegentárgyú röpiratoknál az évi új beszerzés 395 darab. Ezeket osztályoztuk és szakhelyszámoztuk. A régi gyüjtésű anyagból még nyolcat, összesen tehát 403 röpiratot dolgoztunk fel. Az olvasóteremben használt 548 röpirattal együtt az évi behelyezés 951 darab. A gyarapodás elhelyezésére 201 új címkével ellátott dobozt iktattunk a meglévők közé. A helynaplóba osztott új katalóguscédulák száma 876 darab.

A régi gyüjtésű anyagból még feldolgozásra váró 1022 röpiratot tüzetesen átvizsgáltuk. 52 darabot a szak és betűrendes katalógusban megtaláltunk. Ezeket tehát csak helynaplónkba kellett felvennünk. 23 darabot másodpéldányként helyeztünk el. A fennmaradó 947 röpirat feldolgozását a jelentés évének utolsó szakában megkezdettük.

A gyüjtemény vezetője dr. *Witzmann* Gyula főkönyvtáros. Beosztott tisztviselő dr. *Francsek* Júlia könyvtártiszt.

Szüry-gyüjtemény. A magyar szépirodalom első kiadásainak e gyüjteménye rendkívüli gazdagsága következtében évről-évre csak szerény mértékben gyarapodhatik, bár a könyvtár vezetősége mindent elkövet s egyetlen alkalmat el nem mulaszt a gyüjtemény kiegészítésére. A beszerzés forrásai főként az antikváriusok, a magánosok s az aukciók. A jelentés évében a gyüjtemény 141 darabbal gyarapodott. Szereztünk az árverési csarnok könyvaukcióin e gyüjteménybe illő néhány érdekesebb ritka, régi magyar *gyermekkönyvet:* Vernett Tündértárát, egy becses magyar Münchhauseniádát, Szájas Péter De Manxát, Lukács Pál két kedves gyermekkönyvét és Hoffmann Ferenc illusztrált 100 kis meséjét. Kiemelkedő tétel még a beszerzések közt Kazinczy Jelentése Klopstock Messiásának magyar fordításáról. Ennek a gyüjteménynek feladatai közé újabban fölvettük a szépen virágzó erdélyi magyar irodalomnak lehető teljes összegyüjtését. Az Erdélyi Szépmíves Céh illetménykötetein kívül most kezdenek fölmerülni a csonkahazai könyvpiacon az erdélyi magyar szépirodalom korábbi értékes darabjai. A gyüjtemény őre dr. *Szőke* Sándor könyvtáros.

Könyvészeti és Könyvtártani gyüjtemény. A 01 jelzésű Bibliográfiai gyüjtemény anyaga 1939-ben 74 kötettel gyarapodott; főként történelmi és társadalomtudományi vonatkozású munkákkal. Az összes állomány 5059 kötet.

A 02 Könyvtártani gyüjtemény ezévi gyarapodása 86 kötet volt; teljes állománya 3066 kötet. A beszerzett anyag nagyrésze a könyvtári klasszifikáció szakirodalmát öleli fel.

A két gyüjtemény gyors gyarapodása szükségessé tette a raktári reviziót. Ennek folyamán az anyagot új polcokra arányosan szétosztottuk és könnyen hozzáférhetővé tettük. E gyüjteményt dr. *Németh* Endre könyvtáros kezeli.

AZ OSZTÁLYOK ÉVI MUNKÁSSÁGA.

Arbeitsleistungen der einzelnen Abteilungen. — The work of the different departements.

Rendelőosztály. A könyvállomány gyarapítása a könyvtár igazgatóságára igen komoly feladatot rótt, mivel a könyvbeszerzésre előirányzott költségvetés összege — sajnos — a jelentés évében sem emelkedett. Az új anyag kiválasztása részint a hazai és külföldi bibliográfiák gondos feldolgozása alapján, részint pedig a könyvkereskedők által megtekintésre beküldött művekből történik. A lehetőség határain belül igyekeztünk az olvasóközönség kívánatkönyvi óhajait is kielégíteni.

Nem mulaszthatjuk el megemlíteni, hogy a könyvtár barátai, olvasói, tudományos intézetek, hatóságok és egyesületek tekintélyes számmal járultak ajándékaikkal könyvtárunk könyvállományának gyarapodásához. Nem kevésbbé növelték ezt a könyvtár hivatalos kiadványaiért csereképen kapott könyvek is.

A jelentés évében a központi rendelőosztályba beérkezett összesen 12.896 kötet, ebből a tényleges gyarapodás 7445 darab, amely a következőképen oszlik meg:

A könyvtár központja által megrendelt 1323 mű közül beérkezett és a könyvtár állományába beiktattunk	1.126	darabot
A könyvkereskedők megtekintésre beküldtek 6156 darab új megjelenésű könyvet, amelyből megtartottunk	2.018	«
Antiquar vásárlás útján beszereztünk	2.110	«
Hatóságoktól és magánosoktól ajándékképen beérkezett 2740 darab, intézetektől cserepéldányként kaptunk 432 darabot, a székesfőváros Házinyomdájától kötelespéldányként 332 darabot, összesen 3504 darabot. Ezekből a duplumraktárba helyeztünk 1313 darabot, kiselejteztünk 54 darabot és a könyvtár állományába beiktattunk	2.191	«
A raktárba és a különgyüjteményekbe tehát összesen beiktattunk	7.445	darabot

Ez a gyarapodás a következőképen oszlik meg:

monografikus munka (könyv és röpirat)	5.073	darab
sorozatos munka	1.831	«
kisnyomtatvány	541	«
Összesen	7.445	darab

A beszerzett könyvekből kötött példány volt	2.653	darab
A beszerzett könyvekből fűzött példány volt	4.792	«
Összesen	7.445	darab

A könyvek terjedelmük szerint csoportosítva:

kötet	4.566	darab
füzet	2.338	«
egylapos	541	«
Összesen	7.445	darab

A rendelőosztály vezetője vitéz *Sárváry* Elek könyvtári felügyelő. Beosztott tisztviselők: *Nagy* Borbála könyvtári tiszt, dr. *Rupp* László könyvtári gyakornok, dr. *Zoltán* József havidíjas hivatalnok, dr. *Szőts* Farkasné polg. isk. tanár.

Osztályozó. A jelentés évében 2523 kötetet láttunk el 7679 szakbeosztással a tizedes osztályozás szabályai szerint. Ebből 2183 kötet a raktári anyaghoz, 159 kötet a kézikönyvtárhoz, 74 kötet a bibliográfiai-, 86 a könyvtártani- és 21 térkép pedig a térképgyüjteményhez tartozik.

A könyvtár tizedes szakrendszerének korszerű átalakítása ezévben is serényen tovább haladt. Az állandó brüsszeli pótlásokat és javításokat (D. C. Addenda et Corrigenda), valamint a harmadik nemzetközi (német) kiadás új fogalmait összeegyeztettük a hazai követelményekkel és kritikailag átdolgozva vettük át. A 9 számmal jelzett osztályozókönyvnek, a történelem, földrajz és a biográfia szakjának teljes átdolgozásán és kibővítésén munkálkodunk. Egyúttal hozzákezdtünk a közös alosztások rendszerének feldolgozásához is; ebből a történelem-földrajzzal szorosan összefüggő földrajzi alosztási részt sokszorosításra előkészítettük. Párhuzamosan az általános szakkatalógus 9-es szakdobozai cédulaanyagának revíziója is folyik. Az osztályozó továbbá elkezdte a szakmutató teljes átdolgozását is, amely a tizedes katalógus használatának megkönnyítésén kívül az első modern magyar vezérszó (Schlagwort) alapjául is szolgálhat. Az osztályozó felügyelete alá tartozik a bibliografiai és könyvtártani gyüjtemény is.

Az osztályozási munkálatokat dr. *Witzmann* Gyula főkönyvtáros vezette. Beosztott tisztviselők: dr. *Németh* Endre könyvtáros és dr. *Chirke* Géza segédkönyvtáros.

Katalogizáló osztály. Az 1939. évben a katalogizáló osztály 5351 darab könyvet vett át az egyes osztályoktól katalogizálás céljából és valamennyit katalogizálta. És pedig átvett:

a Reference-osztálytól	2.183 kötetet
a Rendelő-osztálytól	865 «
a Keleti Gyüjteménytől (A)	175 «
a Budapesti Gyüjteménytől (B)	456 «
a Magyarnyelvű röpiratgyüjteménytől (R)	848 «
az Idegennyelvű röpiratgyüjteménytől (P)	386 «
a Könyvészeti Gyüjteménytől (01)	74 «
a Könyvtártani gyüjteménytől (02)	86 «
a Bibliophil-gyüjteménytől (09)	68 «
a Kézikönyvtártól (K)	159 «
a Térképgyüjteménytől (T)	21 «
a Szüry-gyüjteménytől (Sz)	141 «

Levonatott 24.034 darab cédulát. A katalóguscédulák berakását az előző évekhez hasonlóan ez évben is a katalogizáló osztály végezte. Berakott az osztály a szakkatalógusba 8485, a betűrendes katalógusba 11.537, a földrajzi katalógusba 4012 darab cédulát.

A folyó évben az osztály a Szüry-anyag katalógizálását is végezte. Feldolgozásra került 134 mű, 382 darab katalóguscédulával.

A katalogizáló osztályt *Koch* Lajos könyvtári felügyelő vezette. Beosztott tisztviselők: *Gálné Friedrich* Sarolta dr. könyvtári tiszt, dr. *Jajczay* Jánosné c. könyvtári tiszt, dr. *Hofhauser* Margit és *Takács* Elvira könyvtári gyakornokok, *Epres* Teréz ideiglenes hivatalnok.

Könyvkötészet. A könyvkötőosztály, a központi könyvtár ez év folyamán vásárolt raktári anyagából, valamint a folyóiratokból és napilapokból 1653 kötetet adott kötésre. A munkát a Házinyomda, az Iparrajziskola és Erdődy Ferenc könyvkötőmester könyvkötészete végezte. A kötések típusok szerint a következőkép oszlanak meg: félbőrkötés 39 db, egészvászonkötés 67 db, félvászonkötés 1340 db és kartonkötés 207 darab.

Fiókközpontunk 834 darab könyvet köttetett félvászonkötésbe.

A Budapesti Gyüjtemény anyagából 565 darab könyvet javarészt bibliofil pergamen, fél- és egészbőr kötésbe köttetett a könyvtár. Ezt a munkát Ács Géza könyvkötőmester végezte.

Ez év folyamán tehát összesen 3052 kötetet küldtünk kötésre.

A *házikönyvkötészet* működésében örvendetes jelenség, hogy évről-évre kedvezőbbek az eredmények. A fiókkönyvtári könyvek javításánál a mult évi 10.213 darabbal szemben 11.082 darab, azaz 869 darabbal, röpiratdobozokból a mult évi 224 darabbal szemben 421 darab, azaz 197 darabbal több készült. A házikönyvkötészet készített a metszetekhez való passepartout-kat és a katalóguscédulák sokszorosítását is végezte. A szak- és betűrendes katalógushoz 12.658 darab választólapot készített.

A házikönyvkötészetben a jelentés évében 1 vezető, 5 segéd és 2 munkásnő volt alkalmazva.

Munkateljesítménye a következő volt:

	A központnak készült			A fiókoknak készült		
	drb	á	összesen	drb	á	összesen
	pengő értékben					
Új kötés	8	3	24·—	6	3	18·—
Téka	243	—·40	97.20	—	—	—
Aranyozás	3.364	—·30	1.009·20	3.046	—·10	304·60
Táskázás	1.538	—·10	153·80	10.480	—·10	1.048·—
Javítás	490	2·—	980·—	11.082	1·20	13.298·40
Dobozok	421	1·85	778·85	24	1·85	44·40
Indikátor	—	—	—	8.322	—·10	832·20
Választólap	12.658	—·10	1265·80	518	—·10	51·80
Felirat	5	—·50	2·50	37	—·50	18·50
Mappa	98	2·50	245·—	33	2·50	82·50
Irómappa	7	2·50	17·50	5	2·50	12·50
Papírvágás	17 nap	7·68	130·56	—	—	—
Táska fiókok részére	—	—	—	650	—·10	65·—
Kusztosz	—	—	—	206	—·10	20·60
Évkönyv és kiadványok csomagolása	866	—·25	216·50	—	—	—
Sokszorosítás	34.095	—	—	—	—	—
Térkép vászonra	1	2·—	2·—	4	2·—	8·—
Térképtartótok	5	2·50	12·50	—	—	—
Antik kötés (Szüry)	63	2·—	126·—	—	—	—
Passepartout	28	2·50	70·—	—	—	—
Könyvek borítása	—	—	—	1.400	—·10	140·—
Összesen			5.131·35			15.944·50

Tehát 21.075·85 pengő értékű munkát végzett a házikönyvkötészet, míg összes költsége volt:

Személyzet fizetése	12.769·18 P
Felhasznált anyag ára	1.892·68 »
Gáz, villany	1.000·— »
Összesen	15.661·86 P

A könyvkötőosztály vezetője *Lesskó* Béla könyvtári felügyelő, beosztva *Graser* Lajos könyvtári főtiszt. A házikönyvkötészet vezetője *Varga* István irodatiszt.

Reference-osztály. Feladatköre a szakszerű bibliográfiai tanácsadás mellett a katalógusok nyilvántartása és a nyilvános szolgálat (kölcsönzés, olvasóterem, folyóiratterem) irányítása. Felügyelete alá tartozik továbbá a központi könyvraktár és a kézikönyvtár. E munka mellett kijavította a nyilvános katalógusok elkopott céduláit. Az olvasók rendelkezésére bocsátotta az új könyvek jegyzékét, hogy ezzel is gyorsítsa a könyvek forgalombahozatalát. A könyvtárban való tájékozódás céljából új útmutatót adtunk ki, s ezt minden újonnan beiratkozott olvasónak rendelkezésére bocsátottuk.

Az osztály felvilágosító munkájának irányát a közérdeklődés szabályozza. Idén az olvasók érdeklődési körét erősen foglalkoztatta az új választási törvény gyakorlati miként je, Kárpátalja etnikai és gazdasági problémái, a honvédelem, a női munka, a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalása, a gazdasági és hitelélet rendje, a légvédelem és légoltalom feladatköre, a repülés katonai, forgalmi és technikai jelentősége, Budapest főváros tisztviselő és munkásház építkezése, a szükséglakásos telepek gazdasági és szociális problémája, a családvédelem. Ezek mellett sok esetben fordultak hozzánk családkutató ügyekben és katonai szolgálatot és érdemeket bizonyító kérdésekben. A székesfővárosi népművelési bizottság csoportos tanulmányai során több ízben kereste fel könyvtárunkat. Az idén is számos külföldi látogatta meg könyvtárunkat, főleg lengyelek és németek, de olasz, sőt spanyol vendégünk is volt. Számos iskola és egyesület is felkereste könyvtárunkat. Több esetben vidéki egyetemi és városi könyvtárnak adtunk írásban is bibliográfiai tanácsot, könyvtárosai pedig több ízben látogatták meg könyvtárunkat, hogy tanulmányozzák technikai berendezéseinket, a betűrendes, szak- és földrajzi katalógusunkat és azoknak decimális rendszerét.

Forgalmi adataink a következők : Beiratkozott 2011 olvasó. 18.851 központi kölcsönző 41.993 kötetet kölcsönzött ki olvasásra. Az olvasótermi újonnan beírt látogatók száma 2149. Az olvasóteremben 71.441 olvasó 167.608 kötetet használt. A kölcsönző és olvasóterem összesen 209.601 kötetet forgalmazott. A folyóiratteremben 17.492 esetben igényeltek folyóiratot. A javított katalóguscédulák száma 4088, a kicserélt választólapoké 13.689.

A nyári szünet alatt az osztály a következő reviziós munkát végezte. Elkészítettük a raktári és kézikönyvtári anyag hiányjegyzékét. A megrongált köteteket javításra adtuk. Az ujságterem anyagát 1—500-ig, a folytatásos quart-anyagot 500—2000-ig, a folytatásos oktáv-alakú könyveket 2000—3000-ig, a folyóiratokat 3000—5000-ig, a foliánsokat 5000—6000-ig helyszám szerint ellenőriztük és rendeztük. Összehasonlítottuk indikátorunkat a valóságos kölcsönzéssel. Az ujsággyüjteményt leltároztuk és betűrendes mutatót készítettünk róla a kölcsönzés gyorsabb és pontosabb lebonyolítása érdekében. A folyóiratok leltározása és minden részletre kiterjedő mutatójának készítése egész évben folyik.

A földrajzi katalógus gyarapodása új katalógusállvány beállítását tette szükségessé. A régi 180 katalógusdoboz tartalmát 45 új doboz beállításával 225 dobozba osztottuk szét, új címkéket írtunk és reviziót tartottunk a választólapok felett. A földrajzi katalógus zsúfoltsága, mely már évek óta akadályozta az anyag rendezését, megszűnt. A kézikönyvtár gyarapodása a jelentés évében 159 kötet volt. Elkallódási hiány pedig 38 mű volt. Az elkallódás okának részbeni kiküszöbölését célozza azon új intézkedés, mely a kézikönyvtár házi belső forgalmi rendjének biztosítására kézikönyvtári napló vezetését rendelte el.

Az osztály vezetője dr. *Vavrinecz* Dezső főkönyvtáros, helyettesei dr. vitéz *Hóma* Gyula és dr. *Witzmann* Gyula főkönyvtárosok. A belső olvasótermi szolgálatot dr. ifj. *Szász* Károly könyvtáros és *Hamvas* Béla könyvtártiszt látták el.

A folyóiratteremben dr. *Lamatsch* Sándor könyvtáros és dr. *Seregély* Emma könyvtártiszt működött. A katalóguscédulajavítást vitéz *Tardos* Géza irodafőtiszt, dr. *Sárkány* Sándorné és *Pesenyánszky* Mária gyakornokok végezték. A központi nyilvános szolgálat raktárellenőrzési és pénzkezelési munkakörében *Kondorosi* Sándor és *Fekete* András könyvtári főtisztek, a kölcsönzőben dr. *Kalmár* Gyula és dr. *Baán* Kálmán segédkönyvtárosok, valamint vitéz *Szabó* Ernő kezelő és *Schwertner* Gábor könyvtári gyakornok teljesítettek szolgálatot. Az olvasóteremben *Rózsa* József és dr. *Ugrik* Erzsébet könyvtártisztek voltak beosztva.

Folyóiratosztály. Az 1939. évben 491 folyóirat és 38 napilap járt a könyvtár központja számára.

Előfizetés útján	369
Tagsági járulékképen	29
Ajándékképen	111
Cserébe	14
Kötelespéldány	6
	529

Az esztendő folyamán 17.492 alkalommal adott ki használatra az osztály folyóiratot. Esetenkint átlag háromféle folyóirat olvasását véve számításba, a forgalmat legkevesebb 52.476 példányra becsüljük. Az olvasók száma februárban érte el a maximumot, heti 548 olvasóval, a minimumot pedig áprilisban 224 olvasóval egy héten.

Kötésre küldött az osztály ebben az évben 624 kötetnyi folyóiratot és napilapot.

A közönséget az idén inkább a politikai és általános folyóiratok érdekelték.

A 491 folyóirat a következőképen oszlott meg:

Nyelvek szerint:

Magyar	263	Svéd	2
Német	134	Többnyelvű	2
Angol	38	Arab	1
Francia	37	Ido, Esperanto	2
Olasz	11		

Ezenkívül: 27 magyar, 6 német, 3 francia, 2 angol és 1 olasz napilap.

Szakok szerint:

Közgazdaság	58	Történelem, Földrajz	18
Általános folyóirat	73	Technika, egyéb alkalmazott tudomány	14
Közigazgatás, Honvédelem	43	Teológia, Egyház, Hitélet	23
Szociálpolitika, Népjólét	27	Filozófia, Psychológia	14
Jogtudomány	34	Természettudomány	14
Orvostudomány, Közegészségügy	20	Statisztika	14
Irodalom	15	Nyelvtudomány	9
Bibliográfia, Könyvtárügy, Bibliofilia, Sajtó	24	Közművelődés, Pedagógia	12
Művészet	27	Színház, Játék, Sport	6
Politika	26	Néprajz	7
Társadalomtudomány, Szociológia	13		

A látogatottság-, a kölcsönzés forgalma-, és a folyóiratok számbeli tetemes apadásának oka (a multévi kimutatással szemben) a válságos külpolitikai helyzet, illetve az új sajtótörvény nagy rendező folyamatában lelhető fel. Az, az érdeklődés más irányba terelését, ez pedig sok sajtóterméknek megszűnését vonta maga után.

A fiókok számára 63 féle folyóirat és napilap 187 példányban járt. (L. »A Fővárosi Könyvtár Kurrens folyóiratainak és napilapjainak jegyzéke 1939.« c. mellékletet.)

Fiókkönyvtárak. a) *Fiókközpont.* Az 1939. év folyamán a fiókközpont 12.445 kötet könyvet szerzett be. Ebből 3186 felnőtt ismeretterjesztő, 7105 felnőtt szépirodalmi, 378 ifjúsági ismeretterjesztő, 1776 ifjúsági szépirodalmi kötet volt.

A Fiókközpont 12.092 művet iktatott, 9408 katalóguscédulát készített, 24.194 leltárlapot, 4520 könyvkártyát írt és 3564 könyvet osztályozott.

A fiókkönyvtárak 21.728 kötet könyvet kaptak a Fiókközpont raktárából.

A Fiókközpont kiselejtezett 353 kötetet, áthelyezett 93 kötetet.

A fiókok 17.612 kötetet küldtek be a Fiókközpontba. Fiókok szerint részletezve:

	Áthelyezés	Javítás	Selejt	Összesen
1. számú fiók beküldött	9	501	122	632
2. « « «	—	1.855	314	2.169
3. « « «	12	1.223	166	1.401
4. « « «	3	20	2	25
5. « « «	508	482	78	1.068
6. « « «	—	2.366	298	2.664
7. « « «	127	901	710	1.738
8. « « «	582	908	51	1.541
9. « « «	4	1.127	35	1.166
10. « « «	34	2.102	138	2.274
11. « « «	387	782	425	1.594
12. « « «	—	662	59	721
14. « « «	3	439	177	619
Összesen.....	1.669	13.368	2.575	17.612

A Fiókközpont a fiókkönyvtárakba összesen 21.728 kötetet küldött ki. Új vétel volt 12.445. Ebből 11.891 kötetet a fiókok kaptak, 554 kötet pedig a fiókközpont raktárába került. A fiókok ezenkívül 9837 kötet javított könyvet is kaptak. Ez fiókok szerint részletezve:

	Új	Javított	Összesen
1. számú fiók kapott	1.398	704	2.102
2. « « «	1.483	1.389	2.872
3. « « «	322	922	1.244
4. « « «	125	6	131
5. « « «	494	551	1.045
6. « « «	1.079	895	1.974
7. « « «	899	584	1.483
8. « « «	619	819	1.438
9. « « «	908	1.011	1.919
10. « « «	1.100	1.853	2.953
11. « « «	1.520	559	2.079
12. « « «	811	109	920
14. « « «	1.133	435	1.568
Összesen.....	11.891	9.837	21.728

A Fiókközpont anyagából 1939-ben a Polgármester-úr engedélye alapján a következő intézményeknek adományoztunk selejtkönyveket:

Fehérgyarmati Ifjúsági Könyvtár	200	darab
Richter Gedeon Rt. Munkáskönyvtár	150	«
Pesti Szent Imre Kollégium	100	«
Fogház és Toloncház	100	«
Keresztény Ifjúsági Egylet	160	«
Nemzeti Munkaközpont	160	«
Uzsoki magyar határőrség	25	«
Mindenki karácsonyfája (Kat. Leányok Orsz. Szöv. révén)	60	«
Vitézi rend	30	«
Összesen	985	darab.

A fiókkönyvtárak központi irányításának élén dr. *Szentkuty* Pál könyvtári főfelügyelő állott. A Fiókközpontot *Tuczentaller* Luiza könyvtári főtiszt vezette. Beosztott tisztviselő: *Tarján* Rezsőné könyvtári tiszt, *Kremmer* Margit és *Nagy* Ilona dr. könyvtári gyakornokok.

b) *Fiókok.* A fiókkönyvtárak legtöbbjének a jelentés évében is sikerült megnövelnie forgalmát. Együttesen 55.642 kötettel több könyvet adtak ki fiókjaink az elmult esztendő forgalmához képest. Valamivel csökkent az 1. sz. fiók használata. Ez a csökkenés jórészt a helyiség szűk voltában leli magyarázatát. E helyén ez a fiókkönyvtár már nem növelheti akció-rádiusát. Ha a kényszerű szükség (az épület használhatatlansága) nem írná elő 2. sz., Almássy-téri fiókkönyvtárunk költözését, bizonyára már a folyó, 1940. évben helyet változtatna 1. sz. fiókkönyvtárunk is. Így azonban csak 1941-ben kerülhet erre sor, mert egy évben két fiókkönyvtár költözése költségét költségvetésünkből fedezni nem tudjuk. A forgalom szempontjából leghatalmasabb ugrást a Bakáts-téri szűk helyiségéből új, József-körúti otthonába költözött 9. sz. fiókkönyvtárunk mutatja. Itt az 1938. évi 90.220 kötetes forgalommal szemben 1939-ben 131.945 kötetre rúgott a kölcsönadott könyvek mennyisége. A Vág-utcai Népházban elhelyezett 7. sz. fiókkönyvtár olvasótermét személyzethiány miatt július 3-ától november 20-áig zárva kellett tartanunk. Az olvasóterem látogatását, az olvasók érdekében itt is — természetesen ingyenes — tagsági jegyhez kellett kötnünk. Ennek a fiókkönyvtárnak vezetésével április 15-től dr. *Romhányi* Károly könyvtártisztet bíztam meg.

A fiókkönyvtárakban a következő tisztviselők teljesítettek szolgálatot:

1. sz. fiók. Vezető dr. *Gyurkovits* Tiborné könyvtári tiszt. Beosztott tisztviselők: dr. *Bánrévy* Györgyné, dr. vitéz *Barcsay* Andrásné könyvtári gyakornokok, *Brunovszky* József kisegítő munkaerő.

2. sz. fiók. Vezető dr. *Hanskarl* Erzsébet könyvtári tiszt. Beosztott tisztviselők: *Kardos* Ilona könyvtári tiszt, *Schön* Lajosné könyvtári gyakornok és *Gétzy* József kisegítő munkaerő.

3. sz. fiók. Vezető *Zsák* Wilfrid könyvtári főtiszt. Beosztott tisztviselő: *Reichel* Ferenc kezelő.

4. sz. fiók. Vezető: *Bánhegyi* Mária.

5. sz. fiók. Vezető: *Dörgey* Sándor könyvtári főtiszt.

6. sz. fiók. Vezető: *Wesselényi* Emilné könyvtári főtiszt. Beosztott tisztviselők: *Kolozsváry* Géza könyvtári főtiszt, dr. *Schőner* Magda könyvtári tiszt.

7. sz. fiók. Vezető: *Romhányi* Károly dr. könyvtári tiszt. Beosztott tisztviselők: *Stark* János könyvtári tiszt, *Varjú* János könyvtári gyakornok.

8. sz. fiók. Vezető: *Guckler* Ottó könyvtári főtiszt. Beosztott tisztviselők: *Csöppüs* Béla könyvtári tiszt, *Guckler* Ottóné kezelőnő, dr. *Tichler* János könyvtári tud. gyakornok.

9. sz. fiók. Vezető: dr. *Fort* Sándor könyvtári főtiszt. Beosztott tisztviselők: *Murai* Lujza kezelőnő, *Schönviszky* László könyvtári főtiszt, *Rados* Dezső és *Tiry* László könyvtári gyakornokok.

10. sz. fiók. Vezető: *Leitgib* János könyvtári felügyelő. Beosztott tisztviselők: *Pettykó* Erzsébet kezelőtiszt, *Berczel* Kornélia könyvtári tiszt, *Krudy* Gyula könyvtári gyakornok, dr. *Gáborszabó* Józsefné id. hivatalnok.

11. sz. fiók. Vezető: *Vértesy* József könyvtári főtiszt. Beosztott tisztviselők: *Pilinyi* László könyvtári gyakornok és *Deák* Tivadarné kisegítő munkaerő.

12. sz. fiók. Vezető: *Scheiling* Istvánné könyvtári gyakornok.

14. sz. fiók. Vezető: *Karl* Erzsébet könyvtári tiszt. Beosztott tisztviselő: *Kelemen* László könyvtári gyakornok.

Könyvtári segédhivatal. A hivatal feladata a könyvtári irattár kezelése, ügyiratok iktatása és kiadása, a pénzforgalom lebonyolítása, megrendelőlevelek kiállítása, a napi postaforgalom feldolgozása, a személyzeti nyilvántartás kezelése, irodaszerek, nyomtatványok beszerzése és kiadása, házinyomdai megrendelések elkészítése és nyilvántartása. Ugyancsak ez a hivatal látja el a könyvtár központi épületének és a fiókkönyvtárak helyiségeinek gondnoki teendőit. (Épületfenntartás, berendezés gondozása és kiegészítése, takarítás stb.). A gondnoki teendők közé tartozik az altiszti személyzet beosztása és munkájának felügyelete.

Az 1939. évben iktatott ügyiratok száma 1560, a postaforgalom pedig 7180 darab volt.

Az irattár a könyvtári decimális szakrendszer szemelőtt tartásával készült a különleges könyvtári igényeknek megfelelő módosításokkal. A napi munka mellett a régi ügyiratoknak e rendszerbe való bedolgozása most van folyamatban. Eddig visszamenőleg tíz év ügyiratait dolgoztuk fel.

A segédhivatal vezetője: *Bor* Dezső segédhivatali főigazgató. Beosztott személyzet: *Soós* József irodafőtiszt, *Liffa* László irodatiszt-gondnok és *Rados* Ottóné, *Rátz* Margit kezelőnő.

A könyvtárhoz beosztott altisztek száma 22, a takarítónők száma 12.

Enyvvári Jenő
könyvtári igazgató.

1. Függelék.

A KÖNYVTÁR KÖLTSÉGVETÉSE 1938-BAN ÉS 1939-BEN

Bibliotheksvoranschläge für die Jahre 1938 und 1939 — Library estimates for 1938 and 1939

	1939			1938		
	Központ *Zentrale Central*	Fiókok *Zweigstellen Branches*	Együtt *Zusammen Total*	Központ *Zentrale Central*	Fiókok *Zweigstellen Branches*	Együtt *Zusammen Total*
	Pengő			Pengő		
I. KIADÁSOK *Ausgaben — Expenditure*						
Személyi kiadások *Besoldungen — Salaries*	438.209		438.209	438.409		438.409
Munkabérek *Arbeitslöhne — Wages*	19.350		19.350	17.714		17.714
Házbér *Miete — Rent*	26.390		26.390	26.390		26.390
Épületfenntart., fűtés, világítás stb. *Erhaltung der Gebäude, Heizung, Beleuchtung etc. — Building maintenance, heat, light etc.*	38.304		38.304	42.150		42.150
Könyvbeszerzés *Bücheranschaffung — Books and periodicals*	117.000		117.000	130.000		130.000
Könyvkötés *Büchereinbände — Binding*	19.190		19.190	21.320		21.320
Katalógusok, Évkönyv nyomása *Katalogdruck, Jahrbuch Catalogues, Yearbook*	12.600		12.600	14.000		14.000
Különféle dologi kiadások *Verschiedene sachliche Ausgaben Postage, stationary, supplies*	23.475		23.475	25.879		25.879
Rendkívüli szükséglet *Ausserordentliche Ausgaben Extraordinary expenses*	—		—	—	5.000	5.000
Összesen *Insgesamt — Total*	**694.518**		**694.518**	**720.862**		**720.862**
II. BEVÉTELEK *Einnahmen — Incomes*	5.100	33.800	38.900	5.100	33.800	38.900

2. Függelék.

A KÖNYVTÁR 1939. ÉVI ZÁRSZÁMADÁSA

Schlussrechnung 1939 — Account 1939

Tárgy	Központ és Fiókok *Zentrale und Zweigstellen Central and Branches*	A zárszámadás eredménye az előirányzatnál több (+) vagy kevesebb (—)
	Pengő	
I. KIADÁSOK *Ausgaben — Expenditure*		
Személyi kiadások *Besoldungen — Salaries*	443.568	+ 5.359
Munkabérek *Arbeitslöhne — Wages*	19.612	+ 262
Házbér *Miete — Rent*	25.165	—1.225
Épületfenntartás, fűtés, világítás stb. *Erhaltung der Gebäude, Heizung, Beleuchtung etc. Building maintenance, heat, light etc.*	36.982	—1.322
Könyvbeszerzés *Bücheranschaffung Books and periodicals*	116.613	— 387
Könyvkötés *Büchereinbände — Binding*	14.081	—5.109
Katalógusok, Évkönyv nyomása *Katalogdruck, Jahrbuch Catalogues, Yearbook*	15.319	+2.719
Különféle dologi kiadások *Verschiedene sachliche Ausgaben Postage, stationary, supplies*	27.946	+4.471
Összesen *Insgesamt — Total*	**699.286**	+4.768
II. BEVÉTELEK *Einnahmen — Incomes*	31.539	—7.361

3. Függelék.

KIMUTATÁS A KÖNYVTÁR 1939. ÉVI BEVÉTELEIRŐL

Ausweis über die Einnahmen d. Bibliothek 1939 — Income account 1939

	Könyvtárhasználati díj	Intésdíj	Vegyesek[1])	Összesen
	P e n g ő			
Központ	3.115·75	569·50	120·—	3.805·25
1. sz. fiók	3.598·90	904·30	36·—	4.539·20
2. « «	2.151·60	424·50	84·—	2.660·10
3. « «	577·60	133·20	[2]) 630·—	1.340·80
4. « «	—	—	—	—
5. « «	—	62·30	—	62·30
6. « «	3.088·40	976·26	60·—	4.124·66
7. « «	1.165·60	176·20	21·—	1.362·80
8. « «	2.146·—	370·20	20·—	2.536·20
9. « «	2.684·—	731·55	60·—	3.475·55
10. « «	2.447·50	55·50	30·—	2.533·—
11. « «	2.289·—	417·80	65·10	2.771·90
12. « «	841·—	203·20	60·—	1.104·20
14. « «	954·—	268·80	—	1.222·80
Fiókok összesen ...	**21.943·60**	**4.723·81**	**1.066·10**	**27.733·51**
Mindösszesen	**25.059·35**	**5.293·31**	**1.186·10**	**31.538·76**

[1]) Ez a rovat az újból kiadott »Útmutató« eladási árát foglalja magában. — [2]) Ebből 600·— P Szörény-utcai fiókkönyvtárunk helyisége bérének visszatérítése.

4. Függelék.

A GYARAPODÁS KIMUTATÁSA SZÁRMAZÁS SZERINT, 1938—1939.

Zuwachsstatistik nach der Herkunft der Bücher — Statistics of accession by origin of the books

Származás *Herkunft — Origin*	1939			1938		
	Központ *Zentrale Central*	Fiókok *Zweigstellen Branches*	Összesen *Zusammen Total*	Központ *Zentrale Central*	Fiókok *Zweigstellen Branches*	Összesen *Zusammen Total*
	darab — *Stücke — pieces*			darab — *Stücke — pieces*		
1. Köteles példány ..... *Pflichtexemplare — Duty copies*	170	—	170	228	—	228
2. Ajándék és csere ..... *Schenkung u. Tausch—Gifts, exchange*	2.021	—	2.021	3.021	—	3.021
3. Osztályok közti utánpótlás . *Umstellung — Transferred*	—	—	—	998	2.043	3.041
4. Vétel ..... *Kauf — Purchase*	5.254	12.445	17.699	4.681	10.833	15.514
Összesen..... *Zusammen — Total*	**7.445**	**12.445**	**19.890**	**8.928**	**12.876**	**21.804**

5. Függelék.

A GYARAPODÁS MEGOSZLÁSA NYELVEK SZERINT, 1938—1939.
Zuwachsstatistik nach Sprachen — Statistics of accession by languages

Nyelv *Sprache — Language*	1939						1938					
	Központ *Zentrale Central*		Fiókok *Zweigstellen Branches*		Összesen *Zusammen Total*		Központ *Zentrale Central*		Fiókok *Zweigstellen Branches*		Összesen *Zusammen Total*	
	darab	%	darab	%	darab	%	darab	%	darab	%	darab	%
1. Magyar ..... *Ungarisch — Hungarian*	3.377	45·4	11.323	91·0	14.700	73·9	4.287	48·0	11.826	91·9	16.113	73·9
2. Német ..... *Deutsch — German*	2.503	33·6	745	6·0	3.248	16·3	2.666	29·8	662	5·1	3.328	15·3
3. Francia ..... *Französisch — French*	443	5·9	116	0·9	559	2·8	651	7·3	193	1·5	844	3·9
4. Angol ..... *Englisch — English*	377	5·1	217	1·7	594	3·0	436	4·9	188	1·5	624	2·8
5. Olasz ..... *Italienisch — Italian*	98	1·3	22	0·2	120	0·6	114	1·3	4	0·0	118	0·5
6. Egyéb ..... *Sonstiges — Other*	243	3·3	22	0·2	265	1·4	238	2·7	2	0·0	240	1·1
7. Többnyelvű ..... *Mehrsprachig — Polyglott*	404	5·4	—	—	404	2·0	536	6·0	1	0·0	537	2·5
Összesen ..... *Zusammen — Total*	7.445	100·0	12.445	100·0	19.890	100·0	8.928	100·0	12.876	100·0	21.804	100·0

6. Függelék.

A GYARAPODÁS MEGOSZLÁSA SZAKOK SZERINT, 1938—1939.

Zuwachsstatistik nach Klassen — Statistics of accession by classes

	1939						1938					
	Központ *Zentrale Central*		Fiókok *Zweigstellen Branches*		Összesen *Zusammen Total*		Központ *Zentrale Central*		Fiókok *Zweigstellen Branches*		Összesen *Zusammen Total*	
	darab	%	darab	%	darab	%	darab	%	darab	%	darab	%
0 Általános művek	701	9·4	66	0·5	767	3·8	1.311	14·7	147	1·1	1.458	6·7
1 Bölcselet	273	3·7	69	0·6	342	1·7	409	4·6	74	0·6	483	2·2
2 Vallás. Egyház	344	4·6	49	0·4	393	2·0	396	4·4	68	0·5	464	2·1
3 Társadalmi tudományok	*2.919*	*39·2*	*660*	*5·3*	*3.579*	*18·0*	*3.417*	*38·3*	*646*	*5·0*	*4.063*	*18·6*
Ebből:												
30 Szociológia	343	4·6	350	2·8	693	3·5	381	4·3	225	1·7	606	2·8
31 Statisztika, demológia	146	2·0	8	0·1	154	0·8	167	1·9	1	0·0	168	0·8
32 Politika	519	7·0	50	0·4	569	2·8	532	5·9	90	0·7	622	2·8
33 Szociálpolitika ...	108	1·4	11	0·1	119	0·6	131	1·5	27	0·2	158	0·7
34 Jog	425	5·7	19	0·2	444	2·2	579	6·5	33	0·3	612	2·8
35 Közigazgatás	284	3·8	94	0·7	378	1·9	276	3·1	85	0·7	361	1·7
36 Társadalmi tevékenység	74	1·0	2	0·0	76	0·4	104	1·2	1	0·0	105	0·5
37 Nevelés, oktatás .	381	5·1	36	0·3	417	2·1	313	3·5	66	0·5	379	1·7
38 Közgazdaság	602	8·1	52	0·4	654	3·3	868	9·7	76	0·6	944	4·3
39 Néprajz	37	0·5	38	0·3	75	0·4	66	0·7	42	0·3	108	0·5
4 Nyelvészet	91	1·2	82	0·7	173	0·9	141	1·6	80	0·6	221	1·0
5 Természettudomány ...	187	2·5	232	1·9	419	2·1	234	2·6	283	2·2	517	2·4
6 Alkalmazott tudományok	319	4·3	262	2·1	581	2·9	552	6·2	270	2·1	822	3·8
7 Művészet	575	7·7	362	2·9	937	4·7	635	7·1	496	3·9	1.131	5·2
*8 Szépirodalom	*412*	*5·5*	*9.566*	*76·8*	*9.978*	*50·2*	*540*	*6·1*	*9.452*	*73·4*	*9.992*	*45·8*
Ebből:												
809 Irodalomtörténet..	24	0·3	251	2·0	275	1·4	43	0·5	213	1·7	256	1·2
9 Történelem	1.060	14·3	213	1·7	1.273	6·4	753	8·4	307	2·4	1.060	4·9
91 Földrajz	233	3·1	460	3·7	693	3·5	217	2·4	609	4·7	826	3·8
92 Életrajzok	331	4·5	424	3·4	755	3·8	323	3·6	444	3·5	767	3·5
Mindössze .... *Insgesamt — Grand total*	**7.445**	**100·0**	**12.445**	**100·0**	**19.890**	**100·0**	**8.928**	**100·0**	**12.876**	**100·0**	**21.804**	**100·0**

7. Függelék.

A KÖNYVTÁR KÖLCSÖNZŐINEK FOGLALKOZÁSI STATISZTIKÁJA, 1939.

Berufsstatistik der Bibliotheksbenützer — Profession of borrowers

	Tudományos központ	1. számú fiók	2. számú fiók	3. számú fiók	4. számú fiók	5. számú fiók	6. számú fiók	7. számú fiók	8. számú fiók	9. számú fiók	10. számú fiók	11. számú fiók	12. számú fiók	14. számú fiók	Összesen
Egyetemi tanár	32	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	37
Író, művész	119	20	18	3	2	—	18	6	5	7	46	13	3	—	260
Köztisztviselő	300	255	94	57	12	20	259	71	177	241	180	229	120	—	2.015
Szabadfoglalkozású (ügyvéd, orvos, mérnök)	138	85	27	6	—	3	71	22	47	74	66	42	4	—	585
Tanszemélyzet	220	189	46	54	3	7	149	38	104	121	68	113	47	6	1.165
Katonatiszt	45	40	4	3	—	—	44	8	6	24	8	44	2	—	228
Iparos, kereskedő	40	41	36	18	5	3	71	15	63	133	50	31	68	—	574
Magántisztviselő	211	123	119	32	4	18	177	101	288	219	230	99	69	—	1.690
Bérmunkás és ker. alk.	79	358	444	43	7	30	57	244	543	252	320	49	44	—	2.470
Főiskolai hallgató	695	584	105	14	—	12	200	23	49	217	214	131	32	—	2.276
Középiskolai tanuló	—	16	801	67	3	182	573	275	134	678	506	359	155	856	4.605
Szakiskolai és polgári iskolai tanuló	27	19	429	370	—	89	106	224	152	91	274	16	2	465	2.264
Elemi iskolai tanuló	—	—	256	183	—	36	66	240	68	—	—	—	—	72	921
Tanonc	15	24	114	21	—	3	30	64	18	87	128	15	24	50	593
Háztartásbeli	37	193	139	80	3	37	339	112	347	112	229	249	94	14	1.985
Altiszt (állami, fővárosi, üzemi)	13	10	28	27	—	28	10	96	71	41	26	38	20	—	408
Egyéb	40	4	89	3	4	10	27	44	16	39	29	29	8	14	356
Összesen ...	2.011	1.965	2.749	981	43	478	2.197	1.583	2.088	2.336	2.374	1.458	692	1.477	22.432

8. Függelék.

A KÖZPONT SZÁMÁRA AJÁNDÉKKÉPEN JÁRÓ FOLYÓIRATOK JEGYZÉKE, 1939.

Verzeichnis der geschenkweise überlassenen Zeitschriften — List of periodicals received as gifts

Állatorvosi Lapok
American Journal of International Law
Annales Historiques
Anya- és csecsemővédelem
Autósok és Motorosok Lapja
Bányászati és Kohászati Lapok
Baromfitenyésztők Lapja
Békésvármegye Hivatalos Lapja
Berliner Monatshefte
Bibliografia Fascista
Bibliographie d. Deutschtums im Ausland
Botanikai Közlemények
Budapest Jogszabályai
Budapest Szfőv. Elektromos Művei Szemle
Budapest Szfőv. Gázművei Lapszemléje
Budapest Szfőv. Közlekedési R.-T. Közlönye
Budapest Szfőv. Vízműveinek Lapszemléje
Bulletin Bibliographique
Bulletin of the New York Public Library
Caucase, Le
Commercial Review
Corriere del Danubio
Danubian Review
Debreceni Protestáns Lap
Deutschland
Donaukurier
Ekonomisk Tidskrift
Élet Útja, Az
Előre
Emericana
Erdélyi Szemle
Esprit International
Etudes Sociales
Fiatal Magyarság
Firenze
Fogorvosi Szemle
Fogtechnikai Szemle
Független Ujság (Kolozsvár)
Független Ujság (Újpest)
Gazdasági Kurir
Gazette de Hongrie
Geist d. Zeit
Igazság és Élet
Illustration, L'
International Conciliation Special Bulletin
Írás, Az
Je Suis Partout
Kamarai Közlöny
Kelet Népe
Kéményseprők Orsz. Közp. Értesitője
Kéményseprőmunkás
Kerék, A
Keresztény Magvető
Keresztyén Család
Koszorú
Könyvkötők Lapja
Közgazdasági és Közlekedési Tudósító
Közigazgatási Közlöny
Községi Közlöny
Magyar Biztositástudományi Szemle
Magyar Kat. Orvosok Szent Lukács Egyesületének Tudósítója
Magyar Kórház
Magyar Művelődés
Magyar Nemzetgazda
Magyar Országos Szabványok
Magyar Országos Szabványok Gyüjteménye
Magyar Protestánsok Lapja
Magyar Szövetkezés
Magyar Törvényhozók Lapja
Magyar Út
Magyar Utazó Kereskedő
Mértékügyi Közlemények
Mezőgazdák
Missziói Lapok
Monatshefte d. Statistik d. Aussenhandels Österreichs
Mone
More Books
Nemzeti Élet
Nemzetnevelés
Népujság
Nouvelles Danubiennes
Nyukosz
Omke
Országos Kereskedelmi Közlöny
Pénzintézeti Tisztviselők Lapja
Pénzügyi Fogalmazók Lapja
Philips' Technische Rundschau
Progreso
Református Élet
Református Hiradó
République, La
Résumé Mensuel des Travaux de la Soc. des Nations
Részvényes, A
Revue de Métaphysique et Morale
Riadó
Romana
Sociala Meddelanden
Sunrise
Szalézi Értesitő
Számviteli Közlöny
Tenger, A
Tenrikyo
Új Élet
Új Értelmiség
Új Gazdaság
Új Világ
Unitárius Értesitő
Vasi Szemle
Vendéglátóipari Szemle
Vizügyi Közlemények
Yach Turkestan

A KÖZPONT SZÁMÁRA CSEREKÉPEN JÁRÓ FOLYÓIRATOK JEGYZÉKE, 1939.

Verzeichnis der tauschweise überlassenen Zeitschriften — List of periodicals received on exchange

Archiginnasio
Belügyi Közlöny
Hivatalos Közlöny
Magyar Gyáripar
Ménestrel, Le
Népegészségügy
New York Libraries
Numizmatikai Közlöny
Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny
Proceedings of the Academy of Political Science
Saint Louis Public Library Monthly Bulletin
Szabadalmi Közlöny
Typographia
Ügyvédi Kamarai Közlöny

A KÖZPONTNAK KÖTELESPÉLDÁNYKÉPEN JÁRÓ FOLYÓIRATOK JEGYZÉKE, 1939.

Pflichtexemplare — List of gratis copies

Budapest Szőv. Stat. Havi Füzetek
Fővárosi Közlöny
Hivatalos Árjegyzés
Statisztikai Értesítő
Természet, A
Városi Szemle

9. Függelék.

A GYARAPODÁS ÉS ÁLLOMÁNY KIMUTATÁSA GYŰJTEMÉNYENKÉNT

Ausweis des Zuwachses und des Bestandes nach Sammlungen. — Statistics of accession and stock by divisions

A gyűjtemény jelzése és neve *Bezeichnung und Name der Sammlung* *Signature and name of division*	Kötetek száma az év elején *Bändezahl zum Jahresbeginn* *Volumes at the beginning of year*	Gyarapodás az év folyamán *Zuwachs* *Accession*	Elveszett és kiselejtezett *Verloren, ausgesch.* *Lost, worn out*	Kötetek száma az év végén *Bändezahl zum Schluss des Jahres* *Volumes on 31-st Dec.*
I. KÖZPONT				
Raktár *Magazin*	149.992	3.048	54	152.986
A Keleti és szláv gyűjtemény *Orientalische und slaw. Sammlung* *Oriental division*	13.378	497	—	13.875
B Budapesti gyűjtemény *Budapestiniensien-Sammlung — Budapest division*	28.723	1.834	—	30.557
B-H Bpesti kisnyomtatvány-gyűjtemény *Historische Kleindrucke — Historical pamphlets*	19.031	126	—	19.157
B-T Budapesti térképek *Landkarten — Maps*	245	9	—	254
B-M Bpesti metszetgyűjtemény *Kupferstichsammlung — Coll. of engravings*	527	13	—	540
Ősnyomtatvány *Incunabeln*	39	3	—	42
K Kézikönyvtár *Handbibliothek — Reference library*	3.675	159	38	3.796
P Idegen nyelvű röpiratgyűjtemény *Ausländ. Broschüren — Foreign pamphlets*	11.496	395	—	11.891
R Magyar nyelvű röpiratgyűjtemény *Ungarische Broschüren — Hungarian pamphlets*	13.011	618	—	13.629
T Térképek *Landkarten — Maps*	405	21	—	426
01 Könyvészeti gyűjtemény *Bibliographien — Bibliographical division*	4.985	74	—	5.059
02 Könyvtártani gyűjtemény *Bibliothekwesen — Library economy division*	2.980	86	—	3.066
09-091 Bibliofilia *Bibliophilie — Bibliophily*	1.567	421	—	1.988
Sz Szüry-gyűjtemény *Szüry-Sammlung — Szüry-collection*	6.346	141	—	6.487
Ball Ballagi gyűjtemény *Ballagi-Sammlung — Ballagi-collection*	5.238	—	—	5.238
Központ összesen *Zentrale zusammen — Central, total*	*261.638*	*7.445*	*92*	*268.991*
Duplum	7.294	1.313	—	8.607
II. FIÓKOK				
Fiókok és a Fiókközpont raktára *Zweigstellen u. Zentralmagazin — Branches and their central magazin*	238.687	12.445	2.978	248.154
Főösszeg *Insgesamt — Grand total*	**500.325**	**19.890**	**3.070**	**517.145**

10. Függelék.

AZ EGÉSZ NYILVÁNOS
Übersicht des gesamten öffentlichen

A könyvtár ága *Dienststelle* *Service*	A használat módjai *Benützungsarten* *Modes of use*	Hány napon nyitva *Zahl der Öffnungstage* *Number of days of opening*	Hetenként nyitva (óra) *Wöchentliche Öffnungsstunden* *Weekly opening hours*					
			Kölcsönzésre *Für die Ausleihe* *For circulation*			Helybenolvasásra *Für Lesesaalbenützung* *For reading on place*		
			Felnőtt *Erwachsene* *Adults*	Gyermek *Jugendliche* *Juvenile*	Összesen *Zusammen* *Total*	Felnőtt *Erwachsene* *Adults*	Gyermek *Jugendliche* *Juvenile*	Összesen *Zusammen* *Total*
Központ *Zentrale* *Central*	Kölcsönzés és helybenolvasás	321	59·5	—	59·5	63	—	63
Fiókközpont	—	—	—	—	—	—	—	—
1. sz. fiók *1. Zweigstelle* *1st branch*	Kölcsönzés	291	20	—	20	—	—	—
2. sz. fiók *2. Zweigstelle* *2nd branch*	Kölcsönzés	290	19·5	8	27·5	—	—	—
3. sz. fiók *3. Zweigstelle* *3rd branch*	Kölcsönzés és helybenolvasás	289	10·5	10·5	21	—	6	6
4. sz. fiók *4. Zweigstelle* *4th branch*	Kölcsönzés és helybenolvasás	293	22	—	22	22	—	22
5. sz. fiók *5. Zweigstelle* *5th branch*	Kölcsönzés	288	19·5	6	25·5	—	—	—
6. sz. fiók *6. Zweigstelle* *6th branch*	Kölcsönzés	291	19·5	6	25·5	—	—	—
7. sz. fiók *7. Zweigstelle* *7th branch*	Kölcsönzés és helybenolvasás	270	22	3	25	14	—	14
8. sz. fiók *8. Zweigstelle* *8th branch*	Kölcsönzés és helybenolvasás	344	18·5	2	20·5	18·5	—	18·5
9. sz. fiók *9. Zweigstelle* *9th branch*	Kölcsönzés és helybenolvasás	289	21	—	21	21	—	21
10. sz. fiók *10. Zweigstelle* *10th branch*	Kölcsönzés és helybenolvasás	350	21	—	21	18	—	18
11. sz. fiók *11. Zweigstelle* *11th branch*	Kölcsönzés	289	19·5	—	19·5	—	—	—
12. sz. fiók *12. Zweigstelle* *12th branch*	Kölcsönzés	287	20	—	20	—	—	—
14. sz. fiók *14. Zweigstelle* *14th branch*	Kölcsönzés	289	—	17·5	17·5	—	—	—
Fiókok együtt *Alle Zweigstellen* *Branches, total*		*3.860*	*233*	*53*	*286*	*93·5*	*6*	*99·5*
Összesen *Insgesamt* *Grand total*		4.181	292·5	53	345·5	156·5	6	162·5

SZOLGÁLAT ÁTTEKINTÉSE 1939-BEN.
Dienstes 1939. — Statistics of public service 1939.

Ülőhelyek száma *Sitzgelegenheiten Sitting accomodations*			Kötetek száma az év elején *Bändezahl zum Jahresbeginn Volumes at the beginning of year*			Gyarapodás az év folyamán *Zuwachs Accession*			Elveszett vagy kiselejtezett (kötet) *Verloren, ausgeschossen Lost, worn out*	Kötetek száma az év végén *Bändezahl zum Schluss des Jahres Volumes on 31-st Dec.*	Kurrens folyóiratok és újságok száma *Aufliegende Zeitschriften u. Zeitungen Current periodicals*			
											Felnőtt *Erwachsene Adults*		Gyermek *Jugendliche Juvenile*	
Felnőtt *Erwachsene Adults*	Gyermek *Jugendliche Juvenile*	Összesen *Zusammen Total*	Felnőtt *Erwachsene Adults*	Gyermek *Jugendliche Juvenile*	Összesen *Zusammen Total*	Felnőtt *Erwachsene Adults*	Gyermek *Jugendliche Juvenile*	Összesen *Zusammen Total*			Cím *Titel Titles*	Példány *Exemplar Copies*	Cím *Titel Titles*	Példány *Exemplar Copies*
174	—	174	261.638	—	261.638	7.445	—	7.445	92	268.991	539	550	—	—
—	—	—	12.846	—	12.846	554	—	554	353	13.047	—	—	—	—
—	—	—	28.606	—	28.606	1.398	—	1.398	122	29.882	1	1	—	—
—	—	—	21.892	2.134	24.026	1.061	422	1.483	314	25.195	1	1	—	—
—	38	38	10.130	2.187	12.317	258	64	322	166	12.473	4	4	7	7
51	—	51	3.154	—	3.154	125	—	125	2	3.277	10	10	—	—
—	—	—	3.758	1.260	5.018	322	172	494	81	5.431	—	—	—	—
—	—	—	27.596	5.027	32.623	744	335	1.079	298	33.404	—	—	—	—
40	—	40	14.601	5.742	20.343	662	237	899	710	20.532	38	38	3	3
12	—	12	17.263	2.947	20.210	553	66	619	51	20.778	25	25	—	—
32	—	32	21.971	—	21.971	908	—	908	35	22.844	47	47	—	—
24	—	24	18.849	—	18.849	1.100	—	1.100	185	19.764	62	62	—	—
—	—	—	19.579	—	19.579	1.520	—	1.520	425	20.674	1	1	—	—
—	—	—	8.041	—	8.041	811	—	811	59	8.793	—	—	—	—
—	—	—	—	11.104	11.104	—	1.133	1.133	177	12.060	—	—	—	—
159	*38*	*197*	*208.286*	*30.401*	*238.687*	*10.016*	*2.429*	*12.445*	*2.978*	*248.154*	*189*	*189*	*10*	*10*
333	**38**	**371**	**469.924**	**30.401**	**500.325**	**17.461**	**2.429**	**19.890**	**3.070**	**517.145**	**728**	**739**	**10**	**10**

10. Függelék. (Folytatás és vége.)

AZ EGÉSZ NYILVÁNOS
Übersicht des gesamten öffentlichen

A könyvtár ága *Dienststelle* *Service*	Újonnan beírt kölcsönző *Neue Entlehner* *New borrowers*			Kölcsönzők összes száma *Zahl der Ausleiher* *Borrowers card's holders*			Olvasóteremben használt kötet *Benützung im Lesesaal* *Volumes consulted in reading rooms*						
							Szépirodalom *Schöne Literatur* *Fiction*			Ismeretterjesztő *Belehrendes* *Nonfiction*			
	Felnőtt *Erwachsene* *Adults*	Gyermek *Jugendliche* *Juvenile*	Összesen *Zusammen* *Total*	Felnőtt *Erwachsene* *Adults*	Gyermek *Jugendliche* *Juvenile*	Összesen *Zusammen* *Total*	Felnőtt *Erwachsene* *Adults*	Gyermek *Jugendliche* *Juvenile*	Együtt *Zusammen* *Total*	Felnőtt *Erwachsene* *Adults*	Gyermek *Jugendliche* *Juvenile*	Együtt *Zusammen* *Total*	Összesen *Insgesamt* *Grand total*
Központ ..... *Zentrale* *Central*	954	—	954	2.011	—	2.011	—	—	—	167.608	—	167.608	167.608
1. sz. fiók ..... *1. Zweigstelle* *1st branch*	615	—	615	1.965	—	1.965	—	—	—	—	—	—	—
2. sz. fiók ..... *2. Zweigstelle* *2nd branch*	755	396	1.151	1.969	780	2.749	—	—	—	—	—	—	—
3. sz. fiók ..... *3. Zweigstelle* *3rd branch*	152	256	408	438	543	981	—	2.497	2.497	—	730	730	3.227
4. sz. fiók ..... *4. Zweigstelle* *4th branch*	24	—	24	43	—	43	6.781	—	6.781	2.095	—	2.095	8.876
5. sz. fiók ..... *5. Zweigstelle* *5th branch*	149	48	197	360	118	478	—	—	—	—	—	—	—
6. sz. fiók ..... *6. Zweigstelle* *6th branch*	581	133	714	1.901	296	2.197	—	—	—	—	—	—	—
7. sz. fiók ..... *7. Zweigstelle* *7th branch*	359	353	712	1.065	518	1.583	—	—	—	7.143	—	7.143	7.143
8. sz. fiók ..... *8. Zweigstelle* *8th branch*	368	123	491	1.875	213	2.088	—	—	—	11.632	—	11.632	11.632
9. sz. fiók ..... *9. Zweigstelle* *9th branch*	490	—	490	2.336	—	2.336	27.049	—	27.049	3.315	—	3.315	30.364
10. sz. fiók ..... *10. Zweigstelle* *10th branch*	582	—	582	2.374	—	2.374	—	—	—	47.223	—	47.223	47.223
11. sz. fiók ..... *11. Zweigstelle* *11th branch*	505	—	505	1.458	—	1.458	—	—	—	—	—	—	—
12. sz. fiók ..... *12. Zweigstelle* *12th branch*	233	—	233	692	—	692	—	—	—	—	—	—	—
14. sz. fiók ..... *14. Zweigstelle* *14th branch*	—	475	475	—	1.477	1.477	—	—	—	—	—	—	—
Fiókok együtt ..... *Alle Zweigstellen* *Branches, total*	*4.813*	*1.784*	*6.597*	*16.476*	*3.945*	*20.421*	*33.830*	*2.497*	*36.327*	*71.408*	*730*	*72.138*	*108.465*
Összesen ..... *Insgesamt* *Grand total*	**5.767**	**1.784**	**7.551**	**18.487**	**3.945**	**22.432**	**33.830**	**2.497**	**36.327**	**239.016**	**730**	**239.746**	**276.073**

SZOLGÁLAT ÁTTEKINTÉSE 1939-BEN.

Dienstes 1939. — Statistics of public service 1939.

Kölcsönzött kötet *Ausgeliehene Bände Volumes circulated for home use*							Összes forgalom (kötet) *Gesamtverkehr (Bände) Total circulation (Volumes)*						
Szépirodalom *Schöne Literatur Fiction*			Ismeretterjesztő *Belehrendes Nonfiction*				Szépirodalom *Schöne Literatur Fiction*			Ismeretterjesztő *Belehrendes Nonfiction*			
Felnőtt *Erwachsene Adults*	Gyermek *Jugendliche Juvenile*	Együtt *Zusammen Total*	Felnőtt *Erwachsene Adults*	Gyermek *Jugendliche Juvenile*	Együtt *Zusammen Total*	Összesen *Insgesamt Grand total*	Felnőtt *Erwachsene Adults*	Gyermek *Jugendliche Juvenile*	Együtt *Zusammen Total*	Felnőtt *Erwachsene Adults*	Gyermek *Jugendliche Juvenile*	Együtt *Zusammen Total*	Összesen *Insgesamt Grand total*
—	—	—	41.993	—	41.993	41.993	—	—	—	209.601	—	209.601	209.601
94.106	—	94.106	26.617	—	26.617	120.723	94.106	—	94.106	26.617	—	26.617	120.723
89.570	14.006	103.576	17.385	6.918	24.303	127.879	89.570	14.006	103.576	17.385	6.918	24.303	127.879
30.019	17.167	47.186	7.486	3.637	11.123	58.309	30.019	19.664	49.683	7.486	4.367	11.853	61.536
1.327	—	1.327	370	—	370	1.697	8.108	—	8.108	2.465	—	2.465	10.573
17.246	5.126	22.372	2.746	593	3.339	25.711	17.246	5.126	22.372	2.746	593	3.339	25.711
71.563	9.568	81.131	26.481	3.493	29.974	111.105	71.563	9.568	81.131	26.481	3.493	29.974	111.105
38.994	12.448	51.442	8.809	4.558	13.367	64.809	38.994	12.448	51.442	15.952	4.558	20.510	71.952
62.177	6.900	69.077	24.469	2.223	26.692	95.769	62.177	6.900	69.077	36.101	2.223	38.324	107.401
80.704	—	80.704	20.877	—	20.877	101.581	107.753	—	107.753	24.192	—	24.192	131.945
86.736	—	86.736	35.367	—	35.367	122.103	86.736	—	86.736	82.590	—	82.590	169.326
82.398	—	82.398	23.477	—	23.477	105.875	82.398	—	82.398	23.477	—	23.477	105.875
46.368	—	46.368	13.477	—	13.477	59.845	46.368	—	46.368	13.477	—	13.477	59.845
—	40.468	40.468	—	21.181	21.181	61.649	—	40.468	40.468	—	21.181	21.181	61.649
701.208	*105.683*	*806.891*	*207.561*	*42.603*	*250.164*	*1,057.055*	*735.038*	*108.180*	*843.218*	*278.969*	*43.333*	*322.302*	*1,165.520*
701.208	**105.683**	**806.891**	**249.554**	**42.603**	**292.157**	**1,099.048**	**735.038**	**108.180**	**843.218**	**488.570**	**43.333**	**531.903**	**1,375.121**

11. Függelék.

AZ ÖSSZES FORGALOM KIMUTATÁSA 1926—1939.

Gesamtverkehr — Total use

	Összesen *Zusam. — Total* kötet *Bände - Volumes*	Emelkedés *Zunahme Increase* kötet *Bände - Volumes*	Összesen *Zusam. — Total* kötet *Bände - Volumes*	Emelkedés *Zunahme Increase* kötet *Bände - Volumes*
Központ *(Zentrale — Central)*	Összes forgalom *Gesamtverkehr — Total use*		Ismeretterjesztő *Belehrendes — Nonfiction*	
1926	151.882	95.771	151.882	95.771
1927	204.520	52.638	204.520	52.638
1928	197.698	— 6.822	197.698	— 6.822
1929	180.706	— 16.992	180.706	— 16 992
1930	152.227	— 28.479	152.227	— 28.479
1931	100.002	— 52.225	100.002	— 52.225
1932	118 872	18.870	118.872	18.870
1933	114.734	— 4.138	114.734	— 4.138
1934	111.591	— 3.143	111.591	— 3.143
1935	123.546	11.955	123.546	11.955
1936	183.564	60.018	183.564	60.018
1937	191.650	8.086	191.650	8 086
1938	216.349	24.699	216.349	24.699
1939	209.601	— 6.748	209.601	— 6.748
Fiókok *(Zweigstellen — Branches)*				
1926	515.863	166.307	157.239	52.924
1927	732.741	216.878	218.886	61.647
1928	703.433	— 29.308	205.960	— 13.926
1929	835.716	132.283	247.923	42.003
1930	972.958	137.242	285.109	37.186
1931	963.186	— 9.772	257.679	— 27.430
1932	1,031.372	68.186	294.427	36.748
1933	1,000.704	— 30.668	320.601	26.174
1934	936.647	— 64.057	285.650	— 34.951
1935	1,009.480	72.833	294.671	9.021
1936	1,064.674	55.194	303.885	9.214
1937	1,079.785	15.111	288.800	— 15.085
1938	1,109.878	30.093	309 600	20 800
1939	1,165.520	55.642	322.302	12.702
Együtt *(Zusammen — Total)*				
1926	667.745	262.078	309.121	148.695
1927	937.261	269.516	423.406	114.285
1928	901.131	— 36.130	403.658	— 19.748
1929	1,016.422	115.291	428.629	24.971
1930	1,125.185	108.763	437.336	8.707
1931	1,063.188	— 61.997	357.681	— 79.655
1932	1,150.244	87.056	413.299	55.618
1933	1,115.438	— 34.806	435.335	22.036
1934	1,048.238	— 67.200	397.241	— 38.094
1935	1,133.026	84.788	418.217	20.976
1936	1,248.238	115.212	487.449	69.232
1937	1,271.435	23.197	480.450	— 6.999
1938	1,326.227	54.792	525.949	45.499
1939	1,375.121	48.894	531.903	5.954

Helyben *(Lesesaal — Reading room)*	A forgalom megoszlása *Verteilung des Verkehrs — Distribution*		Központ	Kölcsönzés *Ausleihe — Circulation*	
1926	158.236	97.598	1926	41.376	24.279
1927	200.483	42.247	1927	54.774	13.398
1928	192.787	— 7.696	1928	— 55.059	285
1929	187.506	— 5.281	1929	50.465	— 4.594
1930	184.809	— 2.697	1930	44.998	— 5.467
1931	144 470	— 40.339	1931	37.253	— 7.745
1932	163.560	19.090	1932	51.337	14.084
1933	169.743	6.183	1933	54.642	3.305
1934	153.645	— 16.098	1934	49.891	— 4.751
1935	184.850	31.205	1935	51.847	1.956
1936	253.065	68.215	1936	49.608	— 2.239
1937	246.649	— 6.416	1937	47.321	— 2.287
1938	268.197	21.548	1938	47.491	170
1939	276.073	7.876	1939	41.993	— 5.498

11. Függelék. (Folytatás.)

AZ ÖSSZES FORGALOM KIMUTATÁSA 1926—1939

Gesamtverkehr — Total use

	Összesen *Zusam. — Tota* kötet *Bände - Volumes*	Emelkedés *Zunahme Increase* kötet *Bände - Volumes*	Összesen *Zusam. — Total* kötet *Bände - Volumes*	Emelkedés *Zunahme Increase* kötet *Bände - Volumes*
Kölcsönzés *(Ausleihe — Circulation)*			Fiókok	
1926	509.509	164.480	1926	468.133	140.133
1927	736.778	227.269	1927	682.004	213.871
1928	708.344	— 28.434	1928	653.285	— 28.719
1929	828.916	120.752	1929	778.451	125.166
1930	940.376	111.460	1930	895.378	116.927
1931	918.718	— 21.658	1931	881.465	— 13.913
1932	986.684	67.966	1932	935.347	53.882
1933	945.695	— 40.989	1933	891.053	— 44.294
1934	894.593	— 51.102	1934	844.702	— 46.351
1935	948.176	53.583	1935	896.329	51.627
1936	995.173	46.997	1936	945.565	49.236
1937	1,024.786	29.613	1937	977.465	31.900
1938	1,058.030	33.244	1938	1,010.539	33.074
1939	1,099.048	41.018	1939	1,057.055	46.516
Központ	Napi átlagforgalom — *Täglicher Durchschnitt — Daily average*				
1926	465			189	
1927	637			172	
1928	608			— 29	
1929	559			— 49	
1930	469			— 90	
1931	338			— 131	
1932	366			28	
1933	358			— 8	
1934	330			— 28	
1935	387			57	
1936	528			141	
1937	593			65	
1938	680			87	
1939	653			— 27	
Fiókok					
1926	1.719			554	
1927	2.442			723	
1928	2.164			— 278	
1929	2.804			640	
1930	3.002			198	
1931	3.265			263	
1932	3.484			219	
1933	3.403			— 81	
1934	3.122			— 281	
1935	3.425			303	
1936	3.609			184	
1937	3.711			102	
1938	3.867			156	
1939	3.924			57	
Együtt	Napi átlagforgalom — *Täglicher Durchschnitt — Daily average*				
1926	2.225			871	
1927	3.124			899	
1928	2.772			— 352	
1929	3.363			591	
1930	3.472			109	
1931	3.604			132	
1932	3.885			281	
1933	3.793			— 92	
1934	3.494			— 299	
1935	3.840			346	
1936	4.231			391	
1937	4.141			— 90	
1938	4.573			432	
1939	4.599			26	
Ebből ismeretterjesztő *(Davon Belehrendes — Nonfiction)*					
1926	1.030			495	
1927	1.411			381	
1928	1.242			— 169	
1929	1.327			85	
1930	1.349			22	
1931	1.212			— 137	
1932	1.396			184	
1933	1.480			84	
1934	1.324			— 156	
1935	1.417			93	
1936	1.618			201	
1937	1.565			— 53	
1938	1.813			248	
1939	1.779			— 34	

Egy magyar humanista glosszái Erasmus Adagia-jához.

Írta: *Kelényi B. Ottó.*

Betekintés.

A humanista gondolat beteljesedése a XVI. sz. első évtizedeinek korszakára esik és Erasmus Roterdamus működésében csúcsosodik ki. Az újjászületés vágyától, amely a középkor végén Európát elfogta és amely kielégülésének életformáit a görög-latin klasszikus világ eszméiben találta meg, nem maradt érintetlen a mi szellemiségünk sem. Ennek a vágynak fogalmi mélységét, gazdagságát és árnyalatait nálunk kétségtelenül kisebb mértékben lehet kimutatni, mint külföldön; de éppen az arányok különbségében van meg a hazai humanizmus sajátossága, mert az újjászületés gondolatának jórészt külföldről kapott fogalma a hazai szellemi életnek megfelelően némiképp elhajol és ezzel a mi határaink között elgondolt műveltség folyamatát indítja meg.[1])

A magyar humanizmus társadalomalakító jelentőségének felmérését irodalom- és történettudományunk egyre fokozódó érdeklődéssel kíséri. Mihelyt a magyar tudomány megállapította a régi humanizmus-kutatás hibáit és rájött arra, hogy az úgynevezett reneszánszot nem mint lezárt irodalmi korszakot kell tekinteni, az előzmények alapvetésének kérdése nyomult előtérbe. Ma már tagadjuk azt a régi tételt, hogy a humanizmus nálunk üvegházi növényhez hasonlatos, mely nem vert gyökeret, vagy korán kikelt.

Az új humanizmus-kutatás lényegét érintő kérdések közé tartozik, volt-e olyan társadalmi réteg és általa képviselt művelődési alap, amelyre a magyar reneszánsz ráépült. Voltak-e oly központok, amelyek ennek az új műveltségnek látható formát adtak és kimutathatók-e a magyar társadalomban oly energiák, amelyek a reneszánsz életfelfogásában öntudatosultak. Külön vizsgálat tárgya most már a régi és új műveltség közötti átmenet állapota, vagyis választ kell adni arra a kérdésre, mi tette lehetővé a klasszikus irodalom megértését, stilusbeli élvezetét, az emberméltóság, a műveltség, az erény megbecsülését és a csiszolt érintkezési formákat.[2]) Ma már tudjuk, hogy a művelt magyar réteg, egyháziak és világiak egyaránt, már iskolai tanulmányaik során középkori talajon is oly szellemi örökséget vett át, amely alkalmas talaja volt a humanizmusnak. A reneszánsz életérzése számos ponton érintkezett a középkor gondolatvilágával, sőt formailag és tartalmilag egyaránt annyira kiegészítik egymást, hogy a reneszánsz a középkor gondolkodásformájának ismerete nélkül nem érthető. A humanizmus szempontjából a kérdés lényege a határvonalak élességének tompítása. Erre ma már minden meg is történt. Valójában, de rejtetten és az egységes elgondolásra való törekvés nélkül mindez már régebben megkezdődött. Megkezdődött akkor, mikor a forráskutatás a magyar irodalmi anyag előzményeit feltárta. Megkezdő-

dött a magyarországi latin költészet egy-egy termékének irodalomtudományi szempontból való elemzésével és azután az úgynevezett deákos iskola gyökereinek kimutatásával. Ezt az Erasmus köréhez tartozó irodalmi örökség forrásainak megvizsgálása követte, míg a legutolsó években a magyar irodalom ráeszmélt az egységi elv igazolásának szükségességére is. Ezt a kontinuitást legutóbb többeknek sikerült kimutatni. Ma már a »humanizmus« irodalmát és »nemzeti irodalmat« a »magyar irodalom« keretében egy sikon értéklik és az irodalom egymásutánja a magyar irodalmi műveltség kezdeteitől Janus Pannoniusig és Janus Pannoniustól Berzsenyiig mint egységes kép áll előttünk.[3])

A Fővárosi Könyvtár e tanulmányban a XVI. század első évtizedeinek szellemi életéhez kíván újabb adatokat felszínre hozni és megkísérli, hogy ezeket a Mohács előtti és utáni magyar humanizmus egy szembetűnő csoportjának, Erasmus magyar követőinek szellemi sikjába helyezze. Ez a kísérlet annál érdekesebb, mert adataink nem a közéletben ismert szereplő egyéniségek egyikének irodalmi hagyatékából származnak, nem is összefüggő, egy tárgyról szóló kéziratból, hanem egy eddig alig ismert gyulafehérvári kanonok glosszáiból. A Fővárosi Könyvtár a bécsi Gilhofer & Ranschburg cég útján Erasmus Adagia-ja a velencei Aldus műhelyében készült 1508. évi kiadásának egy példányát vásárolta meg.[4]) A mű elsősorban azért keltette fel a könyvtár érdeklődését, mert az előzéklapon közölt kéziratos bejegyzés szerint a mű egy magyarországi Erasmus-olvasó tulajdona volt, aki a könyvet Budán vette. A szúrágott, de különben teljesen ép, egykorú borjúbőrkötésben levő mű előzéklapján a következő bejegyzés olvasható: »Liber Thomae Pelei pannonii Budae emptus florenis ij. anno domini 1515.« A könyv számos más helyén részint önálló, de leginkább az Adagia szövegeihez kapcsolódó kézirati bejegyzéseket találunk. Ezek a jegyzetek Pelei Tamás életének fizikai körülményeiről, társadalmi és szellemi vonatkozásairól: gyulafehérvári környezetéről, széleskörű ismeretségéről, itt-ott az általános magyarországi viszonyokról, leginkább azonban műveltségéről nyujtanak jórészt személyes ízű, de nagyon jellemző adatokat. Főként azt árulják el, hogy Pelei Erasmus szellemi köréhez tartozott.

Már a közlések formája is bizonyos a humanizmus idejében szokatlan közvetlenséget kölcsönöz az adatoknak. Szerzőjük nem számított gondolatainak irodalmi formában való megörökítésére; szelleme olvasmányai közben a gondolatkapcsolódások természetes útjait járta. Könyvjegyzetben közölt gondolatainál a közlékenységet nem gyűrik le az írás, az irodalmi stilus kötelezőnek vélt formáinak nehézségei. Ezeknek a jegyzeteknek retorikája nem merül ki közhelyekből — e korban túlnyomóan a görög-római klasszikusokból vett idézetekből — származó újraélt gondolatokban, amelyek gyakran bármilyen simulékonyan illeszkednek is egymás mellé és kerek mondatokat alkotnak, rendesen nem fejezik ki az író igazi érzelmeit. A glosszákban a stilus heve és a szép kifejezések bősége nem fosztja meg a gondolatokat tartalmi jelentőségüktől, sőt a közlés tárgya mindig uralkodik annak formai készsége felett. Ezek a könyvjegyzetek az emberi lélek csapongásait mutatják be magyar földön a XVI. század második és harmadik évtizedében és nyomukban változatos zürzavarban áll előttünk a kor gondolkodásának színképe.

A közlések értékét emeli az a körülmény, hogy írójuk a középkorból a humanizmusba átívelő korszak tipikus átmeneti emberét mutatja be, akinek bölcsője még Mátyás király idejében ringott, serdülő éveire a hanyatló középkor nyomta bélyegét, férfikorára és öregségére pedig az erasmusi humanizmus hitvallójává alakult át.

ERASMI ROTERODAMI ADAGIORVM CHILIADES TRES, AC CENTVRIAE FERE TOTIDEM.

ALD. STVDIOSIS S.

Quia nihil aliud cupio, q̃ prodesse uobis Studiosi, Cum ueniſſet in manus meas Eraſmi Roteroda-
mi, hominis undecunq; doctiss., hoc adagiorũ opus eruditum. uariũm. plenũ bonæ frugis,
& quod poſſit uel cum ipſa antiquitate certare, intermiſſis antiquis autoribꝫ quos pa-
raueram excudendos, illud curauimus imprimendum, rati profuturum uobis
& multitudine ipſa adagiorũ, quæ ex plurimis autorib. tam latinis, quàm
græcis ſtudioſe collegit ſummis certe laborib., ſummis uigiliis, &
multis locis apud utriuſq; linguæ autores obitæ uel correctis
acute, uel expoſitis erudite. Docet præterea quot modis
ex hiſce adagiis capere utilitatem licẽat, puta quẽ-
admodum ad uarios uſus accõmodari poſ-
ſint. Adde, qd̃ circiter decẽ millia uer-
ſuum ex Homero, Euripide, & cæ-
teris Græcis eodẽ metro in
hoc opere fideliter, &
docte tralata ha-
bẽtur, præ-
ter plu-
rima
ex Pla-
tone, De-
moſthene, & id
genus ali-
is. Au-
tem uerus ſim,
Nam, quod dicitur, αὐτὸς ἐφ' ἑαυτῷ ἔλεγε

Præponitur hiſce adagiis duplex index. Alter ſecundum literas
alphabeti noſtri, nam quæ græca ſunt, latina quoq;
habentur. Alter per capita rerum.

Ex Bibl. Civ. Budapestiensis

Pelei Tamás személyének és közléseinek megismeréséhez az erasmusi humanizmus tartalmi jelentőségének, az Adagia létrejöttének és hatásainak, az Erasmus-hívők magyar táborának, a budai királyi kancellária műveltségformáló országos jelentőségének és végül a gyulafehérvári humanizmus szellemi arculatának felvázolása szolgálhat hátterül.

I. Erasmus és a humanizmus.

Úgy tűnik fel, mintha a humanizmus korszaka mindinkább közeledne hozzánk. Bár minden alkalommal, amikor kísérlet történt, hogy határvonalat vonjanak a középkor és a reneszánsz között, ez a határvonal mindig hátrább vonult. A két korszak elválasztása mindig bizonytalan eredményekre vezetett, úgyannyira, hogy bár a különbséget érezzük, azt maradék nélkül nem tudjuk kifejezni. Mint ahogyan Huizinga mondja: a különbséget lényegesnek érezzük, de nem tudjuk szavakban és képekben meghatározni.[5]) Mert oly eszmékről és formákról, amelyeket a reneszánsz jellemzésére szoktunk felhozni, kiderült, hogy már a XIII. században is megvoltak. Másrészt kétségtelen, hogy a reneszánsz tele van olyan elemekkel, amelyek a középkori szellem virágkorát jellemzik. A humanizmus szellemi tartalmának megismerése azonban mindezek ellenére mindjobban közelebb hozza számunkra a korszak lényeges alkotóelemeit. Ma már tudjuk, hogy a humanista szellem még a középkori gondolat és kifejezés régi formáit ápolta, amikor már az antik bölcseség és szépségideál felé törekedett. Ez a klasszicizmus nem alakult ki hirtelen revelációként; kezdetben csak forma volt régi tartalommal és csak később lett ihlet. De a középkor jellegzetes gondolkodásmódja még sokáig élt és csak lassan adott helyet a humanista eszmevilágnak.

Ebben a korszakban a történelem színpadán annyi sok eredeti egyéniség mozgott, mint sem előtte, sem utána. Ezeknek a vallási, politikai, tudományos és művészeti téren egyaránt feltűnő egyéniségeknek szellemi eredetisége adja meg a reneszánsz tartalmi jelentőségét. Legtöbbjüket a tudomány már lemérte és kijelölte helyüket az emberi szellem birodalmában. De éppen ebben a korban van helye oly egyéniségeknek is, akiket a történetírás megérteni nem tudott, akiknek jelentőségét nem lehet beállítani sem koruk, sem a későbbi köztudat közösségébe. Ilyen egyéniség volt Erasmus Roterdamus, akinek élete és szelleme mintegy a két korszak mesgyéjén sajátos és szinte egyedülálló halmaza mindannak, amit emberi szempontból jónak és rossznak, bölcseségnek és balgaságnak, szépnek és visszatetszőnek nevezünk. Bár úgylátszik, hogy Erasmus műveiből alig maradt valami kézzelfogható, amibe a köztudat kapaszkodhatnék, ami alkalmas volna arra, hogy emlékét történeti elevenséggel megtarthassa és továbbadhassa, mégis ő az, akiben a humanizmus eszmei jelentősége valósággal testet ölt.[6]) Bármily távol álljunk is már a humanizmus korszakjelentő és elhatároló jelentésétől, szellemi tartalmának örök aktualítása és ezzel Erasmus jelentősége minden időben kétségtelen.

A humanizmus elsősorban tudománytörténeti műszó, de ezentúl mint lehetséges történeti életforma is egyike leglényegesebb fogalmainknak. Ami a fogalom jelentéstörténetét illeti, az újabb kutatások rámutatnak arra, hogy a humanizmus semmiféle filozófiai rendszerhez nincs kötve, mint ahogy nem származik semmiféle filozófiai iskolából. A szabad görög-római szellem párosodásából sarjadván csodálatos rugalmasságot mutat és bárhol merül fel az ókorban, mindig megmarad a tiszta emberi műveltség, a »studia humanitatis« alapgondolatánál. Ennek

megfogalmazása legtisztábban Cicerónál található fel. Már az augustusi korban kezd a humanitás szónak magas átfogó értelme háttérbe szorulni. A császárok kora általában csak egy humanitást ismer, a filantrópia, az emberszeretet értelmében. A letűnő antik- és az egész középkor valahányszor alkalomadtán ezt a szót használja, jelentését a »genus humanum«, a »vita humana« értelmére korlátozza. A késő antiknak és a korai kereszténységnek felfogása a VI. században Cassiodorus zsoltármagyarázataiban nyer leginkább kifejezést, aki a »virtus deitatis« és a »humilitas humanitatis« fogalmát szembeállítva, az istenség fennsóbbségét bizonyítja az emberi lény alacsonyságával szemben. Ez a humanitás teljesen alá van vetve az istenségnek, mindig nehézkes és törékeny. A másik cicerói értelemben vett humanitas évszázadokra megszűnt eleven és ható fogalom lenni. Petrarca követői látják először mesterükben a humanizmus eredeti tartalmának visszaállítóját. Ezek az itáliai humanisták valamennyien a római köztársaság idejében megvalósult humanitásnak visszaállításáról álmodoztak, amelyet külső ellenség semmisített meg. Romanitas és humanitas egy fogalommá vált számukra. Az új ember, a feltámasztott régi római ember. És az új műveltség kifejező formája nem lehetett más, mint a legteljesebb pompájában feltámadó latinság; a tiszta, régi latin nyelv. Ennél az első újraátélésnél a humanizmus szó hangzatos, sőt patetikus csengést kap, amelyet antik ember szájából alig lehetett hallani.

Erasmus a humanizmus mozgalmával a holland devotio moderna képviselői, a párizsi késői skolasztikusok és Angliában a firenzei neoplatonikusok körében találkozott. Már kezdettől fogva abban különbözik olasz és északi kortársaitól — akiknek tollából oly könnyen folyik a humanitas, — hogy aránylag ritkán megfontoltan és tartózkodóan él e szó használatával. »Emberinek« — mint 1517 februárjában a »Querela pacis«-ban mondja — nevezzük mindazt ami kölcsönös jóakaraton nyugszik (mutuam benevolentiam). A humanitas szó tehát — folytatja — általában nem az emberi természetet jelenti, hanem az életmódot, amely az emberhez méltó (mores hominis natura dignos). »Bonae litterae reddunt homines« olvashatjuk ugyancsak a Querela-ban. Az irónia könnyű hangját megérthetjük, amikor hozzáfűzte: »philosophia plus quam homines, theologia reddit divos,« a bölcselet emberfelettivé, a teológia Istenhez hasonlóvá tesz, de ami valóban humanitast kölcsönöz, azt csak az irodalmi tanulmányok útján érhetjük el. Ezeket a tanulmányokat Erasmus szívesen és tudatosan nevezi jóknak, azonban mindig változó nevekkel illeti őket. Alkalomadtán »litterae humanae«-nak mondja és nyilvánvalóan kedvesebbek neki a fokozatos változatok mint a »litterae meliores«, »politiores«, »elegantiores«. Analógiák ezekhez az antik változatokhoz a »litterae humaniores« és a »studia humaniora« új kifejezések. Bizonyos, hogy általa lett a »humaniora« kifejezés annyira elterjedté. Nem tudja eléggé magasztalni, mily sok található ebből a humanitásból Angliában és mennyire törekednek Németországban is, hogy a velük született természetüknél magasabbrendű műveltségre tegyenek szert. Magától értetődik, hogy ez a »bonae litterae« és »studia humaniora« amelyen az egyén műveltsége és a nemzetek kultúrája nyugszik, nem csupán alaki, esztetikai és tudományos rendszerből fakadó értelemben jelentkezik. Mert amikor Erasmust mint »humanissimus«-t üdvözlik, ezzel nemcsak tudományos képzettségét, szép stilusát és szellemi képességeit ünneplik, hanem elsősorban az ő művelt emberi lényét. Beszél Erasmus az »officia humanitatis«-ról, a humanitásból folyó kötelességekről, amelyeknek az egyesekkel való érintkezés éppen úgy, mint a népeknek egymáshoz való viszonya, alá van vetve. Ilyenek a »candor«, »comitas«, »lenitas«, míg viszont legrosszabb az »inhumanitas«, minden béke és

szabadság megzavarása. Világos, hogy itt ismét a régi görög-római műveltség eszményképe érvényesül, de annak különleges formáját és tartalmát Erasmusnál a puszta szó nem fejezheti ki.

Erasmusnak elsősorban két ellenvetés ellen kellett a küzdelmet fölvennie. Először, hogy az az eszme, amit ő képvisel, világias, pogány és új. Másodszor, hogy vajjon hiszi-e, hogy a »studia humanitatis« (vagyis az a litterae, amit ő jónak nevez), egyedül alkalmas arra, hogy jó embereket alakítson és nem a »sacrae litterae«-e — ezt kérdezik tőle. Erasmus válasza az ellenvetésekre: »nos vetera instauramus, nova non prodimus,« mi a régit állítjuk helyre és újat nem hirdetünk. Viszont másoknak azt válaszolja, hogy minden igyekezetével a »humanae litterae«-nek a »sacrae litterae«-vel való összeegyeztetésére törekszik és hogy ez a törekvése sikerrel jár, barátai örömmel elismerik.

Az a kultúra, amit Erasmus a humanitas szóval jelöl meg, a görög-római ókor tulajdona. Ezenkívül szerinte nincs más és a későbbi kultúrák is ezen alapulnak. Ebből a humanitásból eredő tudás jó, nem csak azért, mert a tudás önmagában véve is bizonyos jó, de akkor is, ha azt a keresztény igazsággal hasonlítjuk össze. Ez a »summa eruditio«, ez a legmagasabb műveltség a szükséges alapja a legjobb vallásnak is. Az evangélium ugyan a legteljesebb isteni kinyilatkozatatás, de egyúttal az antik humanitásnak megkoronázása. Az első keresztények irodalma az antik formák teljes fényét és műveltségét (eloquentia és doctrina), tehát éppen a humanitást vette fel magába és ezzel új jelentőséget nyert. Felvette elsősorban a Szentírás, amely mint antik szöveg előképe és kiindulópontja egyszersmind az egész elkövetkezendő kultúrának. Ezen az archetipuson állottak a görög és latin szentatyák (Origenes, Szt. Jeromos) és magyarázó-oktató írásaikban ezt a kultúrát mint »philosophia Christi«-t terjesztették. Ebből a körből különösen Szent Jeromos tűnik ki, mint a legműveltebb, legékesszólóbb, legerkölcsösebb.

De az Úr templomát megszentségtelenítették, mondja Erasmus. Alapja, melyen az egész épület állott, szertehullott. Az »inscitia« és barbaries«, a tudatlanság és barbárság végezték el ezt a rombolást. »Neglectu linguarum ac bonarum litterarum ... videmur huc prolapsi«, a nyelv és a bonae litterae elhanyagolásával süllyedtünk ennyire. A nyelv ismeretlensége kioltott minden műveltséget. »Adest ubique Nemesis illa, contempti sermonis ultrix.« Mindenütt megjelent a Nemezis, mint a megvetett nyelv megboszulója. A kuszált tudományosság, a »perturbata doctrina« zavarta fel a forrás tisztaságát; a hagyományok azok, amelyek jogtalanul közéjük ékelődtek és ezek zárják el a kilátást az ősképről. Szemben a történelem eddigi alakulásával, a jelen pillanat a régiek helyreállítását kívánja. Ha a kultúra süllyedése végső okként a nyelv elfajulásában keresendő, vissza kell helyezni és tanítani a nyelvet eredeti tisztaságában, vissza kell térni a Szentíráshoz és a régi egyházatyákhoz: »excitare linguas et bonas litteras.« A nyelv és az irodalom felkarolása az első feladat, amelyet Erasmus maga elé állít és sok későbbi leveléből már a sikernek büszke öntudata beszél. Csak nyelvismerettel lehet a forrásokhoz jutni és az ősképet eredeti tisztaságában megismerni. A második feladat tehát: »revocare ad fontes divinae Scripturae«, az emberiséget visszavezetni a Szentírás forrásaihoz és a régi egyháztanítók írásaihoz. A forrásokhoz való fölemelkedés és azoknak megtisztítása a klasszikus szövegek újra való kiadását jelentette. Elsősorban a Szentírásnak, nevezetesen az Újtestamentumnak görög ősalakjában való kiadását és az egyházatyák munkáinak, főként Szent Jeromoséinak kinyomtatását. A kötetek lassankint hegyekké nőttek; a szentatyákhoz a klasszikus ókor szerzői, különösen pedig Cicero filozófiai írásai csat-

lakoztak, de a római klasszikusok terén, ahol az olaszok már előre dolgoztak — igaz, hogy a cél tisztánlátása nélkül — újabb kiadások nem voltak sürgősek. Hatalmas kiadói tevékenység mellett Erasmus írói működése az az eszköz, amellyel kortársait lélekzetvisszafojtó feszültségben tudta tartani. Erasmus egyengeti az útat ama forrásokhoz, amelyek egyrészt antik művelődési anyagot nyujtanak könnyen érthető formában (Adagia), módszeres vezetést ad a nyelv és szakismeret számára (De duplici copia, verborum et rerum, Methodus), népszerű parafrázisokat és fordításokat ír, másrészt ezeknek a tanulmányoknak a célját és értelmét mindig változó, de mindenkor megragadó formában tárja az érdeklődő világ szeme elé: akár a papi méltóság hivatalában, mint hitszónok (Ecclesiastes), akár az asszonyi bolondság maszkjában (Encomion Moriae) lép fel, vagy az egyes társadalmi tipusokat eleven beszélgetés formájában mutatja be (Colloquia). Mindezek nem azt a célt szolgálták, hogy elkápráztassák az olvasót. Az uralkodó eszme mindig arra az alaptételre vezethető vissza, hogy az antik műveltség és a keresztény hitvallás közötti kapcsolat nem azért lazult meg, mert a hit meggyöngült volna, hanem mivel a műveltség a nyelv gyökereiben pusztult el. Ezeket a gyökereket kell megújítani a keresztény vallás érdekében. Az embereknek tehát ismét műveltekké kell lenniök és elsősorban emberekké kell válniok.

A kereszténység végcélja bizonyos értelemben önmagától értetődő; annyi bizonyos, hogy ennek tagadása Erasmusnál a lehetőségeken kívül esett. De szerinte nem a pietas, caritas, fides, nem a religio és theologia, hanem a humanitas az idő követelménye. Mi a keresztény szeretet tudás nélkül? Hajó kormány nélkül, mondja Erasmus már az »Antibarbari«-ban, ezt ismétli meg Szent Ágoston késői (1529.) kiadásának előszavában. Az út a bonae litterae-től a pietashoz a világtörténelem útja volt, de ez az egyes ember nevelésének iránya is. Miként az »Antibarbari« mondja, őrültség lenne a nagy emberek példája ellenére a litterae humanae-t a divina scientia-ba belekényszeríteni; az »Enchiridion militis christiani« pedig a műveletlenek ilyen kisérletét törvényszegésnek minősíti. Az út a »sancta eruditio-hoz vezet, melynek végcélja Krisztus. Az antik humanitas felújítása tehát elsősorban a keresztény vallás érdekeit szolgálja.[7])

A humanitas Erasmiana legfőbb tanítása az antik és keresztény szellem összeegyeztetése a valóságban sokkal többet jelentett, mint amennyit látszólag elárult. Az a tökéletesebbnek ítélt antiquitas, melyhez a visszatérés végrehajtása a humanitas feladata volt, tulajdonképen megtagadta a középkori egyház hagyományait és a tanító egyház kizárólagos jogkörébe szólt bele. Mert az a tanítás, hogy az eddigi kereszténység barbár kereszténység, amely méltatlan az európai, a művelt emberhez, kritikája volt egyszersmind a skolasztikus teológiának és ezzel az egykorú egyháznak. Ez a kritikai szellem az értelem túltengő hangoztatását jelentette, amely már fennállásával is bomlasztó erő volt; közvetlen folytatója és kiegészítője a platonizmusnak, amelyre maga is támaszkodott. Ezt a kritikai szellemet a természetfölötti, az értelem által meg nem közelíthető feszélyezte, mert huzódott mindentől, ami a tapasztalati igazságot meghaladta. Szenzuális mivoltát feszélyezte a vallási enthuziazmus közelsége; csak az iránt volt fogékony, ami tapasztalhatóan hasznos része a földi boldogságnak. Ezért kerülte a gondolatok egységes rendszerbe való foglalását; eszméit alkalomszerű traktatusokban, a közmondásokban, párbeszédeiben és szüntelen ömlő levelezésekben vetette papírra. Noha az ily rendszer természetesen sok ellentmondást rejtett magában, az egész gondolatvilágnak mégis egységes szerkezete van. Bármely vonatkozásban adja elő gondolatait a cél mindig egy, a mérték

mindig ugyanaz: a bölcseség. Politikában a pacifizmus, a béketűrés, a békés megoldások feleltek meg eszméjének, mintha a nyugalom keresésével és annak látszólagos biztosításával minden magától megoldódnék. A kor heroikus ideálját ahol tehette erős kritika alá vette és ezzel szöges ellentétben volt a középkorból átöröklött társadalmi felfogással. Egyházpolitikai törekvéseiben is mindig a békés megoldások hívének mutatta magát. Éppen ezért az emberiség elleni véteknek tartotta a forradalmi reformációt, amely a humanisták csendes köreit megzavarta. Lutherrel is szöges ellentétben állott, hiszen Luther fellépése veszélyeztette a tranquillitas és libertas eszméit, amelyek alapvető pillérei a humanitas Erasmianának. Mert Luther megzavarja a pax humanat, a tömeg bevonásával intéz el oly kérdéseket, amelyekre nézve a tudósoknak kellene megállapodniok. A maga korában azonban nem látta mindenki világosan álláspontját, különösen amíg a szabadakaratról szóló traktátusát nem adta ki. E tájékozatlanságot Erasmus viselkedése is elősegítette, aki az egyéni szabadság olymérvű principiumát állította fel, amelyben minden megkötöttségtől, még a nyilt színvallástól is óvakodott.

Ez az önző forrású tolerancia a vallási közöny és érdektelenség mételyét terjesztette el és oly hatást idézett elő, amely a lelkeket a meggyőződés, a vallási és morális biztonság bázisától fosztotta meg. Ezek az eszmék társadalmi és politikai téren nálunk is hamarosan éreztették bomlasztó hatásukat.[8])

A magyar korareneszánsznak és Mátyás korszakának humanizmusától való eltérés legélesebb bizonyítékait e korban ép a humanizmus társadalmi és erkölcsi hatásainak felmérésében vehetjük észre, amikor már a humanitas-gondolatnak periferikus elterjedése állapítható meg.

A humanizmus magyarországi visszhangját vizsgálva ugyanis Vitéz János kancelláriájában a »humanitas« egyértelmű a »jóindulattal«, ugyanolyan jelentésben, mint azt Coluccio Salutati juttatta el hozzánk, amidőn Firenze patrónusainak, Nagy Lajosnak és Mária királynőnek »jóindulatát« kérte a városköztársaság iránt és ezt a jóindulatot a »humanitas« kifejezéssel jelölte meg.

Később a »humanitas« kifejezés nálunk eltűnik és értelmileg a neki pontosan megfelelő »benevolentia« foglalja el annak helyét. De a humanizmus eszméje tovább is világított, a »virtus«-t, az erényeket annál többet emlegetik. Ennek legfeltűnőbb példáit Mátyás király levelei őrizték meg számunkra. E levelekben a társadalmi humanitásról van szó, amely összekapcsolódik az udvari ember magatartásának kellékeivel. Azt a viselkedésmódot, amely megfelel a humanista magatartásnak, mi udvariasságnak nevezzük. Az udvari élet csiszolt és művelt formái igazi teret nyujtottak az udvari humanizmusnak. És ha Mátyás levelei a cselekedetbeli humanitást vázolják, azt is megmutatják, milyen tulajdonságokkal kell Mátyás udvari embereinek rendelkezni, hogy őket »emberies«-nek tartsák. Mátyás humanizmusának tartalma a társadalmat formáló erő, amely azonosul a magyar vendégszeretettel, virtusszal, becsülettel. Az erények formálta magatartás lehet ugyan egyének vagy népek széleskörű adottsága, amelyet azonban különös műveltség nélkül a fegyelem is létrehozhat. Ennek öntudatosítása azonban a humanista műveltség velejárója. Számos bizonyítékunk van Mátyásnak udvarának, kancelláriájának és a magyar papságnak műveltségére és ebben az új terminológiát az irodalmi tanulmányok hatásának kell tulajdonítani. Tudjuk ezen kívül azt is, hogy Mátyás a »virtus« példáin nőtt fel, egész életmódja és egyénisége szorosan összefüggött humanista tanulmányaival.[8a]) De éppen a humanista erényeknek a társadalom életében mutatkozó hiánya az, ami a jagellókori humanizmust mint látni fogjuk a terminológia kibővülése ellenére tartalmában a hunyadikori humanizmustól lényegesen megkülönbözteti.

II. Adagia.

Holbein legjelesebb Erasmus portréján Erasmust teológiai munkájában elmélyedve ábrázolja: teljes szellemi koncentrációval és az éles értelem kifejezésével. De egyszersmind a világi ember vonása is uralkodik a képen. Az az ember, aki az írópult mellett dolgozik, kínos gondosan van öltözködve és a papíron fekvő kezet több gyűrű díszíti. Mintha ki akarná fejezni Erasmusnak azt a gondolatát, hogy az ő választékos latinsága, külsejével is stilusos harmoniában van. És ezzel nemcsak egy nagy tudós, hanem egy arisztokratikus személyiség is tekint reánk e képről. Feltehető a kérdés, vajjon ez a kép az egész Erasmust ábrázolja-e? Amint őt környezetétől elvonatkoztatva csak munkájában elmerülve gondoljuk el, mintha oly emberrel volna dolgunk, akinek a külvilággal való érintkezés csak kellemetlen zaklatás és kényszerű szükségesség. Egy ily megállapítás azonban teljesen hibás és Erasmus félreismerésére vezethetne, mert őt aki szemét úgy szegezi Szent Márk evangéliumának parafrázisára, mintha ezt a munkát a legfontosabbnak tartaná a világon, ezen kívül minden érdekelte. Változatos pályája a tapasztalatoknak és megpróbáltatásoknak hosszú láncolatát foglalja magában. Körülbelül húsz éves lehetett, amikor a Szent Ágoston-rendben fogadalmat tett. Kétségtelen, hogy a szerzetesi pálya nem volt neki való. Nem mintha a világi hiúságok más dolgoknál jobban érdekelték volna, hanem mivel szellemi érdeklődése túl szabados és kritikus volt. Csakhamar módot talált arra, hogy elhagyja a kolostor falait és ezután rövid ideig a cambrai-i püspök titkára lett. Itt nagy kilátásai lehettek volna az előmenetelre, de ily természetű vágyai nem voltak. Rövidesen lerázta magáról a titkári teendőket, amelyek minden idejét elrabolták és Párisba ment, hogy a világ akkor leghíresebb egyetemén a doktori címet elnyerje. A késői skolasztika eme főfészkén Erasmus valami újat keresett és ezen időtől kezdve egész pályáján ritka hivatásösztönnel haladt tovább a maga útján. Abban a huzódozásban és orrfintorításban, amellyel a párisi Collége Montaigu piszkos folyosóin lézeng, van valami, ami túl mutat az önző kényelemszereteten, vagy a sokat emlegetett epikureizmuson. Valami, ami az akkor és még soká azután is korszerűtlen civilizatorikus tisztaságra és rendszeretetre vall, ami valamikép a kulturális tisztaságvágynak is velejárója.

Eramus ezután mint a fiatal Mountjoy lord tanítója Párisból Angliába kerül és ezzel kezdetét veszi vándorlása, amely tart haláláig. Anglia, Franciaország, Hollandia, Belgium, Németország, Svájc és Itália ennek állomásai. Az új összeköttetések, barátok, pártfogók, siker és hírnév csak melléktermékek ezen az úton. Az igazi cél mindig néhány kodex, vagy egy-egy kiváló nyomdász. A könyvnyomtatás ép oly távlatot nyitott a jövőbe, mint amilyet a multból az antikvitás nyitott és az egyház klasszikusai, Erasmus pedig ennek a két távlatnak megszállottja volt.[9])

1500-ban éri az első komoly siker és veszi a hírnév először szárnyára elsősorban irodalmi munkája elismeréseül. Angliából való visszatérése sok kellemetlenséggel járt együtt. Szomorú visszatérés volt ez, amelynek folyamán számbavette összes bajait, elveszett barátait, elveszett pénzét, megrongált egészségét. »Megérkeztem Angliából, majdnem meztelenül« — írta. De nem mondott igazat. Óriási tömeg jegyzetet, kommentárt, kritikai feljegyzést hozott magával, mert csomagjai és könyvei kiszabadultak az angol kincstári vámszedők karmai közül. Azonkívül ezeknek a kincseknek legnagyobb része agyának egy sarkában volt lezárva, megközelíthetetlenül IV. Henrik kapzsi közegei számára. Pénze azonban áldozatul esett; emiatt tompa bosszúvágy maradt szívében és arra gondolt,

hogy maró epigrammákban bosszulja meg magát. Csakhogy nem ez volt Erasmus természete. És Erasmus ismerte magát. Bármennyire elhatározta is, hogy más szerepet játszik, végül mindig engedelmeskedett önmagának. Ösztöne arra késztette, hogy az angolokkal való összeveszés helyett felhasználja kellemetlenségét arra, hogy bebizonyítsa a barátság erejét, amit semmiféle igazságtalanság nem tud tönkretenni. Felhasználja tehát az angolokat irodalmi tekintélyének megerősítésére. Döntő lépésre szánta el magát, mert szerinte a dicsőség a legbiztosabb bosszú.

Csakhamar egy szép könyv kiadásának gondolata fogamzott meg lelkében: gyüjteménybe foglalni azokat a »bonae litterae«-ket amelyeket ifjúságától gyüjtött és ezeket a régi bölcs mondásokat az eredeti tiszta alakjukban nyujtani a közönségnek. Mint Voltaire, Erasmus is elsősorban az egyszerűsítés géniuszával hajtotta végre feladatát. Az alkotó értelem nála is mindig megkettőződött a siker szilárd elemeinek csodás tisztánlátásában.[10])

1500-ban jelenik meg Párizsban Johannes Philippinél az a mű, melyet Doverban vetett papírra és a fiatal Mountjoy lordnak ajánlott: az »Adagiorum collectanea«. Ez a mű első formájában körülbelül 800 klasszikus közmondásszerű szólamnak gyüjteménye volt, amelyeket az ókori latin szerzők munkáiból szedett össze és magyarázatokkal kísért. Ez a mű azok számára készült, akik csiszolt latinságra törekedtek. Ajánlásában arra utal, hogy az író mind stilusának kereksége, mind bizonyításainak meggyőző ereje szempontjából sokat nyer, ha a koruknál fogva megszentelt jeles mondásokkal, szólamokkal rendelkezik. Ezt a célt van hivatva szolgálni munkája. De amit Erasmus itt adott, az jóval több volt. E munkájával ő az ókor szellemét sokkal szélesebb körben terjesztette el, mint a régi humanizmus.

Az Erasmus előtti humanisták ugyanis az antik klasszikus írók kincseskamráit bizonyos mértékben monopolisztikusan használták, főként azzal a céllal, hogy tudományukkal kérkedjenek és hogy mint ritka csodaállatokként szerepelhessenek a tudás és a csiszoltság terén. De ebből a tudásból a nagy tömeg ki volt zárva. Erasmus ellenben ellenállhatatlan pedagógiai hajlamával az emberiség iránti szeretetétől és a tudás általánosításának ösztönétől hajtva, vitte át a klasszikus szellemet az emberek közé, már természetesen oly mértékben, amennyiben ez a XVI. század keresztény emberének lelkében tükrözhetett. Mert a latin nyelv által korlátozva, közvetlen hatást csak a képzettek, vagyis a magasabb társadalmi osztályok csoportjára gyakorolhatott. E téren nem ő volt az egyedüli, de mégis senki sem nyujtott oly sokat, oly elhatározóan döntőt, mint ő. Erasmus a klasszikus szellem kincsét hozta forgalomba. A humanizmus ezzel megszűnt kevesek kiváltsága lenni. Beatus Rhenanus szerint Erasmusnak amikor az Adagiák kiadását elhatározta, tudósok részéről hallania kellett, hogy ezáltal kifecsegi az ő titkaikat. De éppen azt akarta, hogy az antik világ szellemi alkotásai mindenki számára hozzáférhetőkké váljanak.

Erasmus művei a tanítás és képzés terén az általános kifejezésmód és beszédstilus alakulására nagy jelentőségűek voltak. Ismételni kell: nem ő volt ezen a téren az egyedüli. Sok más író is működött ebben az időben ily irányban. Mégis az Adagia, a Colloquia és más ily tárgyú munkái kiadásainak széles folyamát vizsgálva könnyen megállapítható, hogy munkássága mennyivel többet jelentett másokéinál. A humanisták nagy tömegében Erasmus neve az egyetlen, amely ily tárgyú munkássága alapján az egész világon ismertté vált és ez sokat jelent. Az Adagiában közölt példázatok száma néhány év mulva százakból ezrekbe megy át és a latin bölcseség mellett a görög is szólott belőlük. 1514-ben ugyanily feldolgozásban kiadja a Példázatok könyvét, a Parabolákat. Ez részben azoknak

a példázatoknak volt a kidolgozása, amelyeket az Adagia tökéletesítésére szántszóképek, szólások, példázatok, biblikus jelképek (allegoriák). Mindez hasonló módon van tárgyalva. Élete végén egy hasonló mozaikot adott ki szellemes anekdotákból, találó szavakból és az ókori bölcsek tetteiből. Ez az Apophtegmata. Ezekhez járulnak hasonlóan kincseskamraszerűen felhalmozott inkább grammatikai tárgyú dolgozatai: a kifejezések teljességéről, (De copia verborum ac rerum), a levélírásról, hogy kisebb jelentőségű ily munkáiról ne is tegyünk említést. Számos görög író latin fordításával Erasmus azoknak, akik nem akartak, vagy nem tudtak a klasszikus ókor egész területén tájékozódni, a kilátást hozzáférhetővé tette. És hogy példákkal is igazolja, hogy az ő munkái által nyert felkészültség segítségével mily eredményre lehet jutni, erre utánozhatatlan mintát adott párbeszédeiben, a Colloquiában, amihez még hozzá vehetjük majdnem áttekinthetetlen levelezésének folyamát, amely napról-napra áradt tollából.

Ez együtt jelentette a XVI. századnak mindazt, ami minőségi és mennyiségi szempontból az antik világból hozzáférhető volt. Hogy modern kifejezéssel éljünk: föltárta az antik világ teljes áruházát oly módon, hogy abban részletre is volt kapható. Mindenki azt vehette Erasmustól, ami ízlésének megfelelt. Mindenki megtalált itt mindent, mesteri kiválasztásban. Az Adagia indexét is maga készítette, hogy használatát ezáltal is megkönnyítse.

A skolasztika tudós világában csak azok jutottak szóhoz, akik a gondolkodás technikáját és a kifejezés formáit minden részletében ismerték és akik a bibliatudomány, a logika és a filozófia műveltségében részesültek. Így a skolasztika kifejezésmódja és a köznyelv között széles hasadék tátongott. Petrarca óta a humanizmus a bizonyítás szigorú szillogisztikus épülete helyébe az antik szabad és vonzóbb szólások csábítóbb formáját állította. Ezáltal a tudományos nyelvet a mindennapi élet természetes kifejezésmódjához hozta közelebb és noha továbbra is a latin nyelvet használta, a népnyelvet is magához emelte. Ennek a formának gazdagságát sehol sem találhatjuk meg oly bőségben, mint Erasmusnál. Azt a nagy életbölcseséget és az erkölcsi tanítások tömegét, amelyeket mind az ókor vitathatatlanul nagy tekintélyeiből hordott össze, oly megnyerő és könnyű stilusban tálalta fel, amelynek titkát egyedül ő ismerte. A reneszánsz szellemének egyik legfontosabb ismertetőjele a gátlásnélküli vágy a realitások iránt Erasmus műveiben nyilvánul meg leginkább.

Föltehető a kérdés, vajjon Erasmus és társai mint a képzés iránymutatói nem voltak-e téves úton? Igazság volt-e, amit ők követtek? Nem volt-e végzetes tévedés az ő gőgös latinságuk? E kérdések egyszersmind az emberi kultúra történetének fontos kérdései.

A mai olvasó, aki az Adagiat és Apophtegmatat azzal a szándékkal veszi kezébe, hogy annak szellemében elmélyedjen és hogy abból saját életét gazdagítsa (mert ebből a célból írták őket és ebben rejlik értékük), hamarosan arra a meggyőződésre jut, hogy a mai kor emberétől a szigorú filológiai vagy történeti összefüggéseken kívül ezek az antik világ ismeretlen alakjairól szóló végnélküli apró történetek már nagyon távol állnak. A frigiaiakról, máskor a tesszáliaiakról, ismét máskor latin és görög bölcsekről közölt elmés apróságok bennünket kétségtelenül már csak távolról érdekelnek. Sőt a mai kételkedő azt hiszi, hogy mindez tulajdonképen Erasmus kortársait sem érdekelte, hiszen a XVI. század erőteljes vonásokból összetett korszaka nem a klasszikus kifejezésmódok és mozdulatok jegyében folyt le és annak hordozói nem ókori életnyilvánulások és érdekek között éltek. A XVI. század embere nem frigiaiakból, vagy Agesilausokból és Dioni-

siusokból állott. Erasmus és tanítványai mindezekkel tulajdonképen koruk idején kívül álló szellemi világot alkottak. Kérdés azonban, hogy az idő elment-e felettük. Ez az a kérdés, amely összefügg egy másik problémával, hogy vajjon milyen volt a humanizmus valódi hatása a világ képének kialakításában. Mert hiszen kétségtelen, hogy Erasmus és tanítványai a képzés nemzetközi jellegét a legteljesebb mértékben megerősítették. Azt a jelleget, amely hála a latin nyelvnek és az egyháznak, az egész középkoron át megmaradt. De ha arra gondoltak, hogy a latin nyelvet valóban a mindennapi élet nemzetközi eszközévé képesek tenni, úgy túlbecsülték erejüket. Mert bár érdekes gondolat volt oly nemzetközi környezetben, mint amilyen a párizsi diákvilág volt a latin nyelvet az állandó gyakorlatban oly formában alkalmazni, mint arra a Colloquiorum formulae nyujtott példát, gondolhatott-e Erasmus arra, hogy a következő generáció embere már csak latinul fog beszélni? Kétségtelen, hogy az Erasmus által új életre keltett latin nyelv a nemzetközi szellemi érintkezésben oly egyszerűséget teremtett, amire a római birodalom fölbomlása óta nem volt példa. Nemcsak a papság és az egyes tanultak, hanem a polgári és nemesi társadalom széles rétegei is, akik magukat a nyilvános életre képezték ki, a klasszikus iskolán mentek át és ezáltal léptennyomon találkoztak Erasmusszal. Erasmus maga sem érte volna el a latin nélkül a világhírnevet. Mert ahhoz, hogy saját anyanyelvét világnyelvvé tegye, nem volt elég ereje. Rotterdam polgára gondolataiban és kifejezéseiben rejlő erőt hiába kölcsönözte volna saját nemzete nyelvének, ennek segítségével megfigyeléseit, kifejezéseinek gazdagságát és finomságát nem tudta volna visszaadni. Gondoljunk csak arra, miként hangzott volna a Colloquia a XVI. század hollandus nyelvén. Mi történt volna, ha az Adagia klasszikus szólamai helyett saját népnyelvének szólamaiból indult volna ki, mert hiszen ezeket is századok óta használták és szorgalmasan gyüjtötték. Ez a gondolkodás azonban történelemellenes. Nem felelt meg az akkori idők kivánalmainak és annak, amit Erasmus nyujtani tudott. Lélektani szempontból érthető, hogy Erasmus csak latinul írhatott. Fínom, szelleme számára a nép nyelve minden elképzelt és valóságos dolgot túl közvetlenné, túl személyessé, túlságosan valósággá tett volna. Szüksége volt a távoli bizonytalanság könnyű fátylára, amit csak a latin nyelv mindent beborító frázisgazdagságával ért el. Borzalmasnak találta volna Rabelais érdességét, vagy Luther paraszti darabos németségét.

Erasmusnál az anyanyelvtől való eltávolodás már az írás-olvasás tanulásának napjaival kezdődik meg, szülőhazájától való elidegenedés pedig akkor, amikor a kolostort elhagyta. Hozzájárult ehhez az a csodálatos könnyedség, amellyel a latin nyelvet kezelte. Erasmus, aki magát latinul anyanyelvével egyformán vagy majdnem jobban tudta kifejezni, nem ragaszkodott a hazai röghöz. Volt egy lélektani szempont is, amely őt határozottan elidegenítette Hollandiától. Miután t. i. alkalma volt képességének körvonalait Párisban megismerni, megerősödött benne az az érzés, hogy Hollandia félreismeri őt és bizalmatlan vele szemben. Lehet, hogy meg is volt az oka ennek a meggyőződésnek. Valószínűleg, legalább részben a megsértett önérzet visszahatása. Hollandiában túlságosan sokat tudtak róla. Kicsinek, gyöngének ismerték. Másoknak kellett ott engedelmeskednie, neki, aki mindentől szabadulni akart. Ellenszenve minden korlátozottsággal szemben, a durvaság és mértéktelenség, amellyel ott találkozott, lebecsülő ítéletet váltott ki benne Hollandia iránt. Rendszerint bizonyos mentegető lekicsinyléssel beszél Hollandiáról, de néha mégis felcsendül benne egy-egy rokonszenves hang hazája irányában. Éppen az »auris Batava« adagium magyarázata alkalmával, ahol pedig szabad folyást engedhetett volna iróniájának, ékesszóló

dícsérettel emlékezik meg azokról a parasztos szokásokról, amelyeket más alkalommal annyira megbélyegzett.

Ha Erasmus Hollandiáról, vagy Batáviáról beszél, természetesen szülőföldjét érti ezalatt. Egészen más a helyzet, ha a patria-ról beszél, vagy honfitársairól. Abban az időben ugyanis egy általános németalföldi nemzeti öntudat volt keletkezőben. Németalföld területén ugyan elsősorban hollandusnak, friznek, flamandnak, brabantinak érezték magukat az emberek, de a nyelv és szokások közössége és még inkább az erős politikai befolyás, amely majdnem egy évszázad óta a burgundi dinasztiából terjedt, az összetartozás érzését váltotta ki, amely a belgiumi nyelvhatárt is átlépte. Ez akkoriban inkább erős burgundi patriotizmus volt, annak ellenére, hogy a burgundi dinasztia helyét Habsburg foglalta el, mint egy németalföldi nacionalizmus. Amikor V. Károly Spanyolország trónját elnyerte, Erasmus ezeket írja : Imádkozom, hogy e csodálatraméltó szerencséből nemcsak a fejedelemnek, de hazánknak is legyen része. Amikor ereje hanyatlott, mindinkább a hazájába való visszatérés gondolatával foglalkozik. 1528 október 1-én azt írja Baselből, hogy Ferdinánd király nagy igéretekkel Bécsbe hívja, de seholsem szeretne inkább megpihenni, mint Brabantban.[11])

Az Adagia és Erasmus egyéb, a klasszikus szellemnek a kor gondolkozási formáinak megfelelő kifejezésére szolgáló, művei szorosan kapcsolódnak a középkori szellem örökségéhez. Az Adagia ugyanis képek és formák végnélküli gazdag tárháza a fogalmak illusztrálására. Középkori örökség, hogy minden elgondolható dolog képet kíván meg, hogy azt felvegye és a fogalom csaknem teljesen a képzelet függvénye, mint ezt Huizinga oly mélyenszántó analizissel mutatja be. Mert a középkori ember mindig arra törekedett, hogy a gondolkodás formái képekbe és hasonlatokba ömöljenek. Minden fogalom, sőt még a hittitkok is megközelíthetőkké váltak azáltal, hogy érzékelhető képekben és hasonlatokban nyertek kifejezést. A képek és hasonlatok idővel oly bőségben terjedtek szét, hogy a szellemet szinte a kaotikus lázálomban való szétolvadás fenyegette. De a szimbolikus gondolkodás minden képzetet egy nagy rendszerbe dolgozott fel, amelyben minden jelenség megkapta a megillető helyét. A középkori gondolkodás szerint ugyanis minden dolog értelmetlen volna, ha elmerülne a jelenségvilágban betöltött szerepében és lényegével nem nyulna egy másik, túlsó világba. Ez a szimbolista világkép a középkorban sokkal inkább előtérben volt, mintsem az okságon, vagy eredeten alapuló világszemlélet. Nem mintha ez utóbbi, amely a világot fejlődés eredményének tekinti, teljesen hiányzott volna. A középkori szellem is igyekezett a dolgokat eredetük szerint megérteni. De minthogy híjával volt minden kísérleti módszernek és a megfigyelést is elhanyagolta, amikor genetikus viszonylatokat akart megállapítani, kénytelen volt elvont dedukciókat alkalmazni. E kezdetleges módszer következménye, hogy a fejlődés gondolata a középkorban sematikus, önkényes és terméketlen maradt. Mégis azonban a szimbolizmus kedvezőbb színben tűnik elő, ha értékelésénél a modern tudomány szempontjait mellőzzük. Ekkor elveszti az önkényesség és elhamarkodottság látszatát, különösen ha tekintetbe vesszük, hogy a szimbolizmus elválaszthatatlanul összefüggött azzal a világszemlélettel, amelyet a középkor realizmusnak nevezett. Közös tulajdonságokon alapuló szimbolikus összehasonlítás feltételezi azt a felfogást, hogy ezek a tulajdonságok lényeges részei a dolgoknak. Ez a realizmus a középkor szellemi kultúrájának alapja. Mert elsősorban nem az éleseszű hittudósok vitája számít, hanem azok az eszmék, amelyek a kor egész gondolat- és képzeletvilágában uralkodtak. A realizmus, mint primitív gondolkodásmód, minden filozófiától független. A primitiv szellem számára minden dolog, ami

névvel jelölhető, azonnal külön létezővé válik, akár tulajdonságról, fogalomról, vagy akár másról van szó. E fogalmakat a középkorban azonnal az égre vetítik. Minden középkori realizmus végeredménykép antropomorfizmus. A gondolat, amelyet mint önálló lényt fogtak föl, láthatóvá akar válni és ezt csak megszemélyesítés útján érheti el. Így megy át a szimbolizmus és a realizmus az allegoriába. Az allegoria már magában is valami iskolás, szsabályok közé szorított dolog. Ugyanekkor össze is sűríti a fogalmakat, maga a gondolat megsemmisül a képben. Csak növelte az allegoria iskolás és öreges jellegét az a körülmény, hogy a középkori gondolkodásba a késő ókor irodalmi hagyatéka került át, különösen Martianus Capella és Prudentius allegorikus művei nyomán. A gondolkodásnak ez a három módja: realizmus, szimbolizmus és megszemélyesítés együtt világítják meg a reneszanszba is némileg átnyuló középkori szellemet. Az a világértelmezés, amit a szimbolizmus adott, erkölcsi és művészi érték szempontjából felbecsülhetetlen és sokkal egységesebb világszemléletet tudott adni, mint a modern természettudomány. Ez a világkép architektonikus felépítése és hierarchikus tagozódása által válik ki. Mert minden szimbolikus kapcsolat magában foglalja a rangnak, vagy szentségnek bizonyos fokát. A szimbolikus gondolkodás végtelen sok kapcsolatot létesít a dolgok között. Minden dolog számos különböző eszmét képviselhet, különféle tulajdonságai által és ezenkívül minden tulajdonságnak is számos szimbolikus jelentése lehet. A középkor végén ez a világszemlélet már hanyatló állapotban volt. Már rég befejeződött a világmindenségnek mint szimbolikus összefüggések nagy rendszerének kiépítése. De a szimbolizáló szokás még mindig él és továbbra is új alakokat termel. Ezek azonban már csinált virágok, amiként a szimbolizmus mindig hajlik arra, hogy gépiessé váljék. Ha egyszer elfogadták, mint elvet, akkor nem csak költői lelkesedés tudja felidézni, hanem a körmönfont okoskodás is és ilyenkor élősdi növény lesz a gondolat testén. Már a középkor végén észreveszik a szimbolizmus veszedelmeit; ízléstelennek tudják tartani az önkényes és felületes allegoriákat és elvetik azokat, mint a gondolat kölönceit. Nemsokára elérkezett az idő, amikor az ember ráeszmélt, hogy a szimbolizmus hiányosan fordította le hasonlatokba azokat a titkos összefüggéseket, amelyeket homályosan mindenkor mindenki érzett. Hamarosan rájött arra, hogy a szellem egyéni valóságokat, nem pedig mintákat, példákat és szabályokat keres.[12])

De Erasmus korában az idő erre még nem érkezett el. Kellett egy oly átmeneti korszaknak születni, amely a realizmus, szimbolizmus és megszemélyesítés középkori örökségét az új képzelet- és gondolat-ideálnak megfelelő új tartalommal tölti meg. Ezeket az új valóságokat a scientianak és eloquentianak mint műveltségformát jelentő eszményképnek az antikvitás adta bonae litterae-vel való kapcsolódása jelentette, amelyben az erasmusi szellem már nem a transcendens, hanem a kézzelfogható valóságok világához alkalmazza szimbolikáját.

*

Az Adagia Erasmus haláláig, 1536-ig hatvankettő, ha nem több kiadást ért el, ami önmagában is bizonyítja páratlan jelentőségét és hatását. Már első kiadásától fontos szerepet játszik Erasmus pályájának alakulásában és a mű későbbi kiadásaival járó tárgyalások élete további folyamatának is nem egyszer irányt szabnak. Kísérjük figyelemmel ezeket az állomásokat.

1505 őszén Erasmus elhagyja Párist és Angliába megy. Oka erre: pénze elfogyott. Közben az év folyamán Johannes Philippinél az Adagiát újra lenyom-

tatja és ez egy időre kisegíti pénzzavarából, ami ugyan nem volt Erasmus tervei szerint való, mert ekkor művével már nem volt megelégedve. Az a terv érlelődött meg benne, hogy művét kiegészíti, új, ismeretlen görög szerzőkkel. A következő évben a könyv előbb változatlan szöveggel jelenik meg, míg végre ugyanez évben a kiadó új bővített kiadásra szánja el magát. Ezen a második párizsi kiadáson szerepel Erasmus először teljes nevén, mintegy azt jelezve, hogy a negyvenéves Erasmus végre megtalálta önmagát.

1507 októberében Bolognából levéllel fordul a velencei Aldushoz, Euripides két drámája fordításának új kiadása érdekében. A Badius-féle Euripides-kiadás u. i. már elfogyott és emellett nagyon hibás is volt. Erasmus vonzódása Aldushoz a cég hírneve mellett kétségtelenül a szép betűtipusaihoz való ragaszkodással magyarázható. Különösen Aldus kis tipusai tetszettek meg neki. Erasmus egyike azon könyvkedvelőknek, akik egész lelkükkel csüggtek egy-egy betűtipuson vagy könyvformán, nem annyira a művészi előnyei, mint inkább olvashatóság s könnyen kezelhetőségük miatt. Erasmus ideálja a kis alakú könyv, olcsó áron. Aldussal való kapcsolatai az év végén oly messze terjedtek, hogy Rómába tervezett útját feladta és Velencébe költözött, mert munkája új, bővített kiadásának elkészítésénél jelen akart lenni. Erasmus első életrajzírója Beatus Rhenanus megjegyzi később, amit valószínűleg magától Erasmustól hallott, hogy amint megérkezett Velencébe, mindjárt a könyvnyomdába sietett. Itt azonban megváratták, mert Aldus azt gondolta, hogy egy kíváncsi látogató jelentkezik. Amint azonban felismerte Erasmust, a legnagyobb barátsággal fogadta és gondoskodott ellátásáról is. Több mint nyolc hónapig élt Erasmus Velencében abban a környezetben, amely éltető eleme volt, a könyvnyomdában és a serény munka lázában. Az Adagia bővített kiadásának kéziratát Bolognában még nem végezte el teljesen. Ennek elvégzése a nyomtatási munkákkal együtt velencei tartózkodásának idejére maradt. Eközben irodalmi barátai új görög szerzőket hoztak számára, amelyek még nem voltak kinyomtatva és ezeket az Adagiában is mindjárt felhasználta. Ezek között a kéziratok között volt Plato teljes szövege, Plutarchos életrajza és Moralia-ja, Pindaros, Pausanias és még egy sereg más szerző. Erasmus valóban ura és mestere volt a nyomdának. Aldus külön korrektort bocsátott rendelkezésére és maga is szorgalmasan tanulmányozta a korrekturákat, hogy ezeken keresztül a kéziratokat is tanulmányozhassa. 1508 szeptemberében készen állott az Adagia új kiadása. Aldus még vissza akarta tartani Erasmust, hogy egyéb kiadványainál is segítségére legyen. Decemberig még nála dolgozott és közreműködött Plautus, Terentius és Seneca tragédiáinak kiadásánál. További nagy tervek is születtek ebből az együttműködésből: mindent összefoglalni és kiadni, amit a klasszikus ókor elrejtett kincseiből még nem adtak ki, de ezenkívül a héber és a kald irodalom kiadása is szemük előtt lebegett.

Nyomon követve az Adagia további sorsát arról értesülünk, hogy a műnek nagy a sikere, hogy széles körben olvassák. Erasmus már a következő évben Párizsban Badiusszal egyezik meg az Adagia új kiadását illetőleg, noha az Aldus-féle kiadás mérsékelt áron még piacon volt. 1512-ben Badiustól 15 forint honoráriumot kapott; ugyanannyit ajánlott föl számára Szent Jeromos leveleiért és még egyszer annyit egyéb kézirataiért. Erasmus elfogadta az ajánlatot, megígérte, hogy nyomdakész kéziratot szállít és 1513 januárjában az előszót az Adagia új kiadásához Londonból küldte el Badius számára. Az az ágens azonban, aki különböző német- és franciaországi kiadóknál a szerzőkkel való kapcsolatot fenntartotta, azt a kéziratot, amelyet Erasmus Badiusnak szánt, Párizs helyett Baselbe, Joannes Frobeniushoz vitte, aki az Adagia velencei kiadását Erasmus

engedélye nélkül utánnyomta. Erasmus felháborodott ezen a csalfaságon, de nem bizonyos, hogy nagyon bánkódott volna miatta. Félévvel később ugyanis egész poggyászával Baselba költözött át, hogy Frobeniussal hosszantartó baráti kapcsolatba lépjen. Ez a meleg baráti viszony oly jelentős irodalmi sikert eredményezett, hogy nevüket ma is együtt emlegetik. Később Beatus Rhenanus nem titkolja, hogy amint Erasmus, a Frobenius-nyomdával való kapcsolatokra az időt elérkezettnek látta, örült ennek a fordulatnak. Szigorúan tárgyilagos bizonyítékok hiányában nem mondható, hogy Erasmus Badiusszal szemben hűtlenséget követett volna el, mégis magatartása bizonyos meggondolásokra ad alkalmat. Másrészről azonban tudjuk, hogy Badius készségesen elállt az Erasmusszal való szerződéstől, minden további igényéről lemondott, annak ellenére, hogy Eramsus eljárásával sok kárt okozott neki. Összeköttetéseik azonban ennek ellenére továbbra is fennmaradtak.

Az Adagia első Frobenius kiadása 1515-ben készült el. Erasmus későbbi levelezésében is gyakran kitér az Adagiában foglalt magyarázatok taglalására és megjegyzi, hogy valahányszor az Adagia szövegében bizonyos állásokat, hivatalokat kritika tárgyává tett, sohasem gondolt arra, hogy azokat meghatározott személyekre vonatkoztassa. Mégis sokszor kénytelen védekezni, mert a mű elterjedésével valószínűleg egyenes arányban növekedett azoknak a száma is, akik a magyar Pelei Tamáshoz hasonlóan az Adagia közmondásaiban és szólamaiban szereplő szimbólumokból saját kortársaik kritikáját olvasták ki. A mű kiadásainak még ma is alig áttekinthető nagy számára a kiadó és szerző közötti rendezetlen jogviszony ad némi magyarázatot. Akárhány kiadó a nagy keresletnek úgy akart eleget tenni, hogy egyszerűen lenyomtatta a művet és az így keletkezett kiadások legtöbbjéről Erasmusnak bizonyára tudomása sem volt. Erasmus Bázelben Frobeniusnál 1535-ben állapodott meg az Adagia új kiadására. A munka még ez évben megkezdődött de annak befejezését Erasmus már nem érhette meg.[13])

III. Erasmus magyar követői.

Középeurópa mint szellemi táj egész közeli rokonságban van Erasmus lelkivilágával. Mint ahogy az erasmusi életbölcseség is az ellentétek kibékítésében és a túlzások elkerülésében áll, úgy foglal helyet Középeurópa is a középúton Kelet és Nyugat, Észak és Dél : a germánság és szlávság között. Ennek a hasonlóságnak történeti és irodalmi sikon számos feltűnő bizonyítéka van. Középeurópa népeiben minden más népnél kevesebb az erőszakosan támadó vonás, másrészt meg van bennük a békességre való törekvés ; társadalmilag és vallásilag pedig nagyfokú toleranciáról tesznek tanuságot. Kiegészíti ezeket a vonásokat a latinitás, amely a középeurópai műveltség egyik leglényegesebb eleme. Mindezekkel szoros összefüggésben van a klasszicitásra való törekvés. Ehhez a Középeurópához és benne Magyarországhoz Erasmust igen sok szál fűzte, amit azonban még a legutóbbi Erasmus-centennárium alkalmával készült kitűnő monográfiák sem ismernek el. Pedig nincs oly nemzet Európában, amelynek nyelvében az Erasmus életének egész tartalmát jelentő humanitas oly pontos jelentéssel találta volna meg a maga megfelelőjét, mint éppen a magyarokéban. Az emberség szó és fogalom, amelyet egyértelműen használ a magyar falú népe és az irodalom városi köztársasága, a mi nyelvünkben is azt a magatartásbeli teljességet jelenti, amit Erasmus latinságában jelentett. Ez a szó akkor rögződött meg a magyarság emlékezetében és akkor találta meg a mi nyelvünkben is párját, amikor nemzetünk

a válságok állandó sorozatában a legnagyobb megpróbáltatásokon ment át: Mohács előtt és után. Erasmus szellemi életünk akkori legkiválóbbjainak volt a tanítómestere és életfelfogásuknak irányítója. Hozzánk érkező levelei és könyvei hol narkotikumok voltak a hanyatlásban, hol pedig új utakat mutattak és lendületet adtak az új állásfoglalás teljesítésében. Viszont Erasmusnál is kimutatható magyarországi kapcsolatainak hatása. Magyar barátaival való bizalmas viszonyával magyarázható, hogy Erasmus annyira együtt érez hazánkkal, annyira fájlalja és emlegeti II. Lajos szerencsétlen halálát és oly komolyan száll síkra a »bellum Turcis inferendum« érdekében, mintha maga is a Dunamedence sorsának osztályosa volna. Sőt a vallásháborúk legnagyobb veszedelmét is éppen abban látja, hogy a kereszténység erőit megosztják és ezzel a közös ellenségnek a töröknek érdekeit szolgálják.[14])

Azok neveit, akik hazánk földjén Erasmusszal szoros kapcsolatot tartottak fönn, a legújabb kutatások már összegyüjtötték. Tisztázottnak látszik, legalább lényeges elemeiben az Erasmusszal való kapcsolat tartalmi vonatkozása is. Bizonyos, hogy a hazai szellemi élet abban az időben került vele kapcsolatba, amikor hírneve a tetőfokon állt: a XVI. század második évtizedének derekán. Hírét, személyének varázsát, műveinek szellemét azok a magyar királyi, vagy főpapi udvarban élő humanisták hozták el hozzánk, akik vagy diplomáciai, vagy tanulmányi célból ezekben az években külföldön jártak.[15]) Ennek a humanista társaságnak nagyrésze a királyi udvarban székelt és ezen belül az erasmianusok szinte külön kört alkottak. Erasmus híveinek ez a kis köre, melynek tagjai között magyarokat, németeket, lengyeleket, cseheket egyaránt találunk, nem a legnagyobb neveket képviseli Erasmus levelező barátai sorában. De feltűnik az a közvetlen hang, amelyet a humanisták fejedelme épp e kör tagjaival szemben használ.

Erasmus hívei a magyarországi szász származású Piso Jakab, a Sziléziából idetelepedett Ursinus Velius, a kassai Antoninus János orvos, Thurzó János boroszlói, Thurzó Szaniszló olmüci püspök és Thurzó Elek a Mohács előtti magyar udvar egyik legbefolyásosabb főura. Éppen a Thurzó-családnak, különösen pedig Thurzó Eleknek Erasmusszal való kapcsolata segítette elő az Erasmus-kultusz elterjedését Középeurópa egyik legjelentősebb központjában: Budán, II. Lajos udvarában. II. Lajost már Piso nyerhette meg az Erasmus-barátok körének és főként ő gondoskodott arról, hogy a budai királyi udvar is belekapcsolódjék Erasmus híveinek közösségébe. Mária királynét Utrechti Hadrián, a későbbi Hadrián pápa, Erasmus régi barátja és híve nevelte és valószínű, hogy amikor 1521-ben mint Lajos király neje Budára költözött, már kialakult Erasmus-kultuszt hozott magával. Mellette új emberként tűnik fel Budán Henckel János, a királyné udvari papja, aki viszont Kassai Antoninus révén került Erasmusszal közvetlen kapcsolatba. Henckel Antoninus útján hamarosan levéllel és ajándékkal keresi fel a Bázelben tartózkodó Erasmust, de mielőtt még küldeménye Erasmus kezéhez érkezett volna, Antoninus értesíti őt, hogy a királyné környezetében új befolyásos és lelkes híve támadt. Szerinte nincs Magyarországon senki aki a királynál, királynénál és országnagyoknál Henckelnél nagyobb kegyben állna. Henckel beszédei teljesen Erasmus szellemében készülnek; könyvtárában Erasmus művei valamennyi kiadásban megtalálhatók. Erasmus ellenfeleit Henckel szava némítja el, emellett Henckel gyorsan emelkedő egyházi pálya előtt áll. Noha Erasmus nem teljesítette Antoninus ama kérését, hogy egy művét ajánlja Henckelnek, de mindjárt levelezést kezdett vele. Leveleiben nemcsak a szokásos humanista udvariaskodásokat vetette papírra, hanem mintha régi bizalmasának írna, a kor legkényesebb kérdésében: a vallásos magatartás irányelveiben is megnyilat-

kozott előtte. Megbecsülése jeléül Máté, Lukács és János evangéliumának parafrázisait küldte el neki. Az említetteken kívül az udvar fiatalabb tagjai sem maradtak távol Erasmus szellemének hatásától. Az összeomlás előtt a királyi udvarban szerepeltek titkárként, kamarásként, kancellistaként Nádasdy Tamás, később Sylvester János pártfogója, Oláh Miklós majdan esztergomi érsek és Ráskai Gáspár az első magyar széphistóriák egyikének szerzője, akiknek szellemi kialakulásában Erasmus hatását is nyomon kísérhetjük.

A budai királyi udvarban szereplő híveinek leveleiből értesül Erasmus arról a rajongásról, amellyel munkáit e körben fogadták. Piso volt az erasmusi szellem leglelkesebb terjesztője. Piso az udvarban élő, vagy ott megforduló világi és egyházi előkelőségeknek magyarázta Erasmus nagyságát, állandóan Erasmus egy-egy művét hordta zsebében és minden szava az ő szellemében hangzott el. Aki váratlanul belépett hozzá, Erasmus műveibe elmélyedve találta őt és a látogató rendesen mint Erasmus-hívő távozott el tőle. De voltak az Erasmus-kultusznak egyéb kézzelfogható megnyilvánulásai is. A Thurzók egyszer cobolyprémet, máskor saját bányáikból való aranyat és elmés feliratú homokórát küldtek Ursinus Velius közvetítésével Bázelbe. Erasmus örömmel viszonozta a feléje irányuló tisztelet eme megnyilvánulásait. Gyakran kereste fel budai híveit leveleivel, amelyekben magasztaló szavakkal alakította saját képére és hasonlatosságára előkelő olvasóit. Máskor írásait ajánlotta magyar uraknak. Ezek az írások és levelek kézről-kézre jártak, a királyi asztalnál gyakran folytak viták a hitről, az egyházról, az ember- és világszemléletről és ezeket a kérdéseket az Erasmus írásaiban és leveleiben található szentenciák döntötték el. Maga a király és a királyné is nagy érdeklődéssel forgatták e becses iratokat. A vita ilyenkor elcsendesedett és Erasmus írásain keresztül maga a jelenvaló bölcs tekintélye lebegett békítően és minden kérdést megoldóan a jelen izgalmas kérdései felett. Így Erasmus neve, híre és dicsősége szorosan hozzátartozott a budai udvar légköréhez. Kultusza, amely a Mohács előtti magyar udvarban megnyilvánul, igen jellemző tünet.

A humanitas Erasmiana-ból fakadt életfelfogás hozzátartozik a középkorfeloszlásnak többi tünetéhez, amelyek a régi magyar világ felbomlását és Mohács közeledtét erkölcsi és társadalmi síkon egyaránt jelzik. Erre az életfelfogásra jellemző a kételkedés, egykedvűség, a szelíd borúlátó humor. Ennek egyik hervatag virága volt az a jelenség, amidőn közvetlen Mohács előtt az ifjú Perényi Ferenc püspök a kancellárt Rómába akarta küldeni a királynak azzal a kérésével, hogy a pápa 20.000 magyar vértanút iktasson az Egyház szentjei közé. Ez a gondolkodásforma olvasható ki akár Bakócz akár Szatmári éresekek magatartásából is. Ennek a magatartásnak lényege az új korra annyira jellemző emancipáció a vallás és erkölcs feltétlen tekintélyétől és nem kevésbé a földi dolgokba mélyedt, a transcendens szemlélettől elfordult racionalizmus, amelyet csak a XVIII. század felvilágosodásával lehet párhuzamba állítani. Ezek a jelenségek, amelyek ugyan túlnyomóan csak a legmagasabb körökben mutatkoztak, károsak voltak az ország sorsára. Kétségtelen azonban, hogy ezek a jelenségek nem maradhattak meg csupán a vezető rétegekben. A hatóerők működése a társadalmi tagozódás minden rétegében kimutatható és ezeknek fokozatos érvényesülése indítja meg a középkori magyar lélek teljes átalakulásának folyamatát.[16])

Igaz ugyan, hogy azoknak a kulturális jelenségeknek világánál, amelyek főként a magyarság nagy tömegeinek erkölcsi és világnézeti felfogását árulják el, egyelőre még a hanyatlás helyett inkább az erkölcsi és kulturális emelkedés jelenségeit figyelhetjük meg. A humanizmus követelte magasabb műveltség csírái ugyanis — mint Szekfű Gyula oly szemléletesen mutatja be — még a közép-

kori vallásosság talajába hullanak és abból irodalmat, művészetet és továbbfejlődésre képes keresztény katolikus kultúrát varázsolnak elő. A Mátyás-korában felemelkedő már félig polgárias városi lakosságot a szerzetesrendek vezetik és nyomukban a hitélet elmélyül, a lelkeket a reneszánszfelfogással párhuzamosan a nemzeti nyelv és kultúra kincseivel próbálják táplálni. Az új fegyelemnek a kolostori életben megnyilvánuló következményei hozzák létre a kolostorok kódexirodalmának virágzását. Az obszerváns ferencesek budai és pesti kolostora az általuk gondozott budai begina-ház, a klarisszák Óbudán, a mariánus ferencesek szintén Óbudán, a domonkosok budai férfi és margitszigeti apácakolostora már magyar olvasmányokkal látja el a rendtársakat és híveket. Felnő a Ráskai Leák és Sövényházi Márták írástudó könyvíró és könyvolvasó nemzedéke. Temesvári Pelbárt latin műveiből megírják a ferences főnököknek: Laskai Osvátnak és Segősdi Lukácsnak, a tudós domonkos vizitátornak Váci Pálnak névtelen fráterei a magyar nyelvű legendák, predikációk, példák és leckék és azon szerzetesi szabályok tömkelegét, melyet kódexirodalomnak nevezünk. A vallásos célokat szolgáló képzőművészetek e korban már kitűnő mestereket ihletnek meg. Városok és kis falvak is díszes szárnyasoltárokat rendelnek templomaik számára, amelyeken a késő gótika művészetét oly erőteljesen kifejező M. S. mester és Veit Stoss művészetét elérő Lőcsei Pál faszobrász mutatják meg tehetségüket. A festészet ezeknek az oltároknak képtábláin éli tovább a középkor gótikus formáit, de már átveszi a nagy német művészet, Dürer és társai, formanyelvét is. Ezek a Mátyás utolsó évtizedeiben s a Jagellók alatt készült képtáblák a vallásos élet reneszánszát bizonyítják, mert a megrendelő hívek valódi szükségleteit elégítették ki és nem a hatalmas urak kedvtelései voltak. De a városi és falusi lakosság vallásosságát bizonyítják egyéb adatok is: a végrendeletek tele vannak egyházi- és kegyes célokra szánt hagyományokkal, a lakosság vallásos jellegű céhekbe a keresztény szeretetet gyakorló egyesületekbe tömörül, a búcsújárások, a falusi templomok védőszentjeinek ünneplése és a közéletnek a vallásossággal kapcsolódó egyéb jelenségei komoly gyakorlati vallásosságot árulnak el. Mindez csak a mohácsi vészt követő nagy zavarban színtelenedik el és alakul át, hogy véglegesen új formáknak adja át helyét.[17])

A magyar reneszánsz korszakát jellemző tünetek legmegrázóbban politikai és pénzügyi téren nyilatkoznak meg. A fő- és köznemesség, a szó szoros értelmében marja egymást, a humanitasban emelkedő városi polgárság tudja, hogy a politikai és gazdasági vezetés szánalmas állapotban van, a megkínzott jobbágyság Dózsa Györgyre emlékezik, a kincstár üres és ugyanakkor amikor Erasmus levelei a királyi asztalnál kézről-kézre járnak, a Fugger-Thurzó bankház nagyobb hatalommá nőtt, mint az egymást felemésztő feudális pártok. A kincstár adósságai egyre nőttek és nem akadt ember, aki az ország pénzügyeit vezetni tudta volna. A felsőmagyarországi bányamunkások megszüntették a munkát, majd fegyveresen is fellázadtak, mert nem akarták elfogadni az új pénzt és kétszer annyi bért követeltek az új rossz pénzből, mint amennyit a régi jó pénzből kaptak. Verbőczy ugyan elfojtotta a lázadást és annak vezetőjét a helyszínen kivégeztette, de az elégedetlenség állandóan nőtt, mert köztudomású volt, hogy a vezetők nem az ország érdekeit képviselik.

A királyi udvarból kiinduló általános romlás a közelmult fényes alkotásainak pusztulásán is szemlélhető volt. Mátyás egykorú fényes palotája elfakult, a Corvinák köteteit külföldre lopkodták. Ez a valóban csillogó könyvtár mind Brassicanus 1526-ban írja, Magyarországgal együtt pusztult el. A diplomáciai kudarcokat Nándorfehérvár elvesztése követte. Amidőn 1519-ben Herberstein

Zsigmond báró Budán járt követségben, feljegyezte, hogy az ország oly siralmas állapotban van, amelyben már nem élhet soká. Az itt tartózkodó külföldi követek riadtan és a közállapotokon felháborodva küldik jelentéseiket a pápához és a császárhoz. Magyarországon senki sem gondol a közügyekre, írják jelentéseikben és minden hiányzik, amire a török elleni küzdelemhez szükség volna. Amidőn a közelgő veszedelmet a király előtt lefestik, II. Lajos úgy viselkedik, mintha nem akarna saját szemével látni és füleivel hallani. Kivonja magát az intézkedés terhe alól és az ügyeket másokra bizza. Mintha a legbiztosabb béke napjait élnék, jelenti Burgio pápai követ; a király gyakran otthagyja a fontos tanácskozásokat, kimegy Csepelre, Esztergomba, Visegrádra vadászni. Ha kitart is a tanácskozásokon, folyton elrévedezik, egyéb gondolatokba merül.[18])

Így, noha az élet még ebben a korban is a középkori hagyományokkal dús és sokszínű köntöst viselt, a magyar földön a gyenge királyi hatalom és az udvar fényének csökkenése következtében kezdett elhomályosodni. A vidéki főnemesség és főpapság a maga zárt életrendjében még varázslatos fényben ragyoghatott ugyan a népi fantázia számára, de már nélkülözte a kritikátlan hódolat nimbuszát. A főpapjaival elégedetlen alsópapság, az adóterhek igazságtalan elosztása miatt zugolódó polgárság és jobbágyság abban a gyanakvásban élt, hogy a közjövedelmeket nem az ország javára fordítják.

Ezeknek az állapotoknak a hivatalos okmányokban fellelhető vetületéből hiányzik még a lüktető szenvedély éles hangja, amely ebben az időben az uralkodó osztályokat éppen úgy, mint a népeket eltöltötte és szinte emlékeztet a XVIII. század miniszteri politikájának dokumentumaira. Mert a középkorban és a reneszánszban is a szenvedélyesség oly mértékben érvényesül, hogy a célszerűség és rendszer kiszámított útjait is újra meg újra áttöri. Ha ezek az indulatok összekapcsolódnak a fejedelmek hatalmi öntudatával, alkotó erejük kétszeresére nő, de erős központi hatalom híján romlásba viszik az országot. A humanizmus korában már gyakran szolgált az ellentétek alapjául a gazdasági motivum és az egyik fél irigykedése a másik javaira gazdasági érdekeket is megmozgat, de még mindig elsőrangú hajtóerők a személyes boszúvágy, a sértett büszkeség, a valóságos vagy vélt mellőzés. Ma a közösség életének rendszere sokkal jobban gondoskodik arról, hogy ezek a szenvedélyek biztos síneken haladjanak.

Hogy Erasmus fölényes és szkeptikus szelleme a beteg államszervezetnek ebbe a fakuló királyi udvarába megtelepedett, ez ép oly tünet, mint a fölbomlás többi kísérőjelensége. Az állam és az egyház elvesztette összefogó erejét és nem tudta már az embereket a közügyekben egyesíteni és kitartásra bírni. Magyarországon a közügyekkel senki sem gondol — írja a Campeggio Mohács előtt — minden a véletlenre van bízva, nincsen sehol igazság.[19]) Erasmus bölcseségét magáévá tette az udvar, mert ez a hanyatló kultúra szelleme volt. A magyar királyság állapotairól azonban maga Erasmus nagyon keveset tudott. Ő nem látott mást Magyarországon, mint az új szelídebb tudományok új hajtását. A hozzá intézett levelek nem számoltak be neki másról, mint az új tudományért lelkesülő királyról, királynéról és udvari emberekről. Erasmus szelleme ebben az időben egy másik keleti országot is meghódított, a lengyelt és Magyarország is ebben a keleti terjeszkedésben nyert fogható képet számára. Mégis, már 1525-től kezdve jelzi egy-egy barátjának, hogy Magyarországon valami veszedelem készül. Midőn azután eljutott hozzá a Mohács utáni zavarok híre és tudatára ébred az egész Európát fenyegető török veszélynek, a maga külön világnézeti harcai-

nak jellemző egyoldalúságában rajzolta meg a magyar helyzetet. Azt hirdette, hogy Magyarországot a ferences szerzetesek mesterkedései döntötték az egyenetlenségbe és ez volt az oka annak is, hogy az ország a török elleni küzdelemben gyengének bizonyult.[20])

A mohácsi csata után Szapolyaival Verbőczy és a köznemesség más, Erasmusszal kapcsolatban nem levő emberek vették át az ország kormányzását. II. Lajos halálával és Mária királyné menekülésével a királyi udvar Erasmus-köre szerteszéledt. A társaság egyik része, éppen a legelőkelőbbek a mohácsi csatatéren életükkel fizettek közéleti mulasztásaikért. Mária királyné amint a vereség híréről értesült, néhány híve kíséretében Pozsonyba menekült. Vele volt Henckel, Thurzó Elek és többen legjobb hívei közül. Erasmus utolsó Pisohoz írt levelében fájdalmasan emlékezik meg a magyarországi zavaros viszonyokról. Piso szintén menekült és nem sokkal utóbb miután mindenét elvesztette, Pozsonyban fájdalmas lélekkel elhunyt. Haláláról Ursinus Velius értesítette Erasmust. Ursinus Ferdinand szolgálatába lépett és mint udvari történetíró kísérte új urát a magyarországi harcmezőkön. Erasmus ebben az időben Ferdinánd királlyal is levelezett. Nem győzte figyelmeztetni a királyt, hogy kösse meg mielőbb a békét és hogy legyőzött ellenfelével emberségesen bánjék. A megváltozott viszonyok között Henckel szerepe nőtt meg Erasmus szemében. Henckel, miután rövid ideig Kassán volt, visszatért a királyné mellé Pozsonyba. Innen ír újabb levelet Erasmushoz, amelyben értesíti az újabb csapásokról. Kassai János Antoninus, aki már előbb külföldre került, súlyos lelki betegségben szenved. A megpróbáltatások súlya arra indítja őt, hogy kérje meg Erasmust, írjon az ország szerencsétlen királynéjának vigasztalására az özvegyi sorshoz illő munkát. Arról is értesíti Erasmust, hogy a királyné mindig könyvvel a kezében tanít és tanul. Környezete olyan mint az iskola. A Szentírás olvasásában keres vigasztalást, Erasmus szentírásmagyarázó paraphrasisait előbb német nyelven, most pedig latin eredetiben napról-napra olvassa. Erasmus szívesen teljesíti Henckel kérését és a keresztény özvegységről szóló könyvét, a »Vidua Christiana«-t[21]) a magyar királynénak ajánlotta. A műben az özvegy királynét, akinek sorsa a kortársaknál mindenütt nagy részvétet keltett, a szenvedések keresztényi alázatos elviselésére inti. A veszteség nagyságát élénk színekkel ecseteli, amikor Lajos királyt a humanista dícsérő jelzők tömegével magasztalja és a veszteség nagyságát annak váratlan és gyors voltában is hangsúlyozza. Megemlékezik a királyné buzgó udvari papjáról Henckelről is, akinek igaz keresztény lelkülete buzdította őt a könyv megírására.[22])

Míg a budai Erasmus-hívők tábora teljesen megszűnt, amíg annak egyik lelke Thurzó Elek Bicse várába húzódott vissza, a másik része mint a szerény Brodarics István, a nemzeti király: Szapolyai János szolgálatába állott. Mária királyné és környezete nagy gyönyörűséggel olvassa Erasmus könyveit. Henckel köszönőlevelet írt Erasmushoz, biztosította őt a királyné kegyéről és bizalmáról. A »Vidua Christiana« szolgált alkalmul arra is, hogy egy újabb magyar híve támadjon, aki közli Erasmusszal, hogy a mű a királyné megtört lelkét mily csodás módon vigasztalta meg. Az új Erasmus-hívő Oláh Miklós volt, aki Erasmushoz írt első levelében elmondja, hogy noha személye szerint nem ismeri őt, könyvei útján mégis kedves és ismerős számára. Oly ismerősének tekinti őt, mint akivel naponta van együtt. Ez a vallomás bizonyítja, hogy Oláh már régen Erasmus híve volt, régebben mielőtt levelezni kezdett volna vele. Erasmus szívesen vette a királyné titkárának és bizalmasának közléseit annál is inkább, mert Henckel Jánost ekkor távolították el Mária mellől, aki bátyja, V. Károly rendeletére

Németalföld kormányzóságát vette át. Sietve válaszolt neki és biztosította őt arról, hogy nevét legkiválóbb barátai sorába iktatta. Oláh Miklós hatása Mária királyné útján kiterjedt egész Németalföldre és elért V. Károly udvarába is. Erasmus igénybe is vette új magyar hívének nagy összeköttetéseit. Ettől kezdve sok levelet váltottak és konkrét tartalmat adott levelezésüknek Erasmus ama ígérete, hogy visszaköltözik szülőföldjére. A tervet Károly császár is helyeselte. Noha eddig Erasmus kitért minden udvari meghívás elől, most úgy látszott, hogy Mária királyné kívánsága és Oláh Miklós álma valóra válik. Oláh kérlelte, rábeszélte, költözzék Brüsszelbe, ott függetlenséget fog élvezni, megtalálja a kívánt nyugalmat. Erasmus pedig igérgetett, kikérette V. Károly beleegyezését, sőt útiköltséget is küldetett magának, de az átköltözést halogatta. Amikor azután útnak indult és Freyburgból Bázelbe utazott, Bázelban utólérte a halál. Oláh Miklóssal folytatott levelezése utolsó terveit foglalja magában. Oláh Miklós nagy barátja emlékének epigrammákban és gyászversekben hódolt utóljára.

Ahhoz a magyar táborhoz, amelynek tagjai Erasmussal kapcsolatban voltak, még több nevet függeszthetünk. Ilyen volt Maximilianus Transylvanus, aki a földrajzi irodalomban szerzett magának nevet, de V. Károly szolgálatában állva a magyar szellemi életből teljesen kikapcsolódott. De ide tartozott Brodarics István és Verancsics Antal is, akiknek levelei azonban elvesztek és nem tudjuk, hogy minő szálak útján kerültek Erasmus körébe. Erasmusnak egyetlen Brodaricshoz intézett levele után ítélve közös ismerősök tájékoztatták Erasmust a két magyar főpap egyéniségéről. Úgylátszik Erasmus mélyen látott Brodarics lelkébe, magasztalta vallásos gondolkozását és nevét barátai, sőt pártfogói sorába iktatta.

A megmaradt magyar Erasmus-hívők, akiknek még valamely szerep jutott a közügyek intézésében, egész további életükben az elvesztett erasmusi világot keresték: a türelmet, a megértést, a kiegyezést és a békét. Az öregebbek a sír felé haladtak, csalódottan vagy azzal az irónikus mosollyal, amelyet mesterük arcképén Holbein festett oly csodálatos vonásokkal. A fiatalabbak legkiválóbb társukkal Oláh Miklóssal élükön, Erasmus művein át tartották meg fogékonyságukat arra az időre, amikor az ország helyreállításának valamilyen formáját meg lehetett kísérelni. Közben azonban új nemzedék nőtt fel. Ez már nem ismerte a királyi udvar előkelő biztonságát és elpuhult kényelmét. Tagjai a Mohácsot megelőző években a bécsi és krakkói egyetemeken tanultak, Erasmussal már nem kerültek közvetlen összeköttetésbe, de könyvei eljutottak hozzájuk. Ez is elég volt, hogy Erasmus szelleme nyomot hagyjon rajtuk. Komjáthy Benedek, Pesti Gábor és Sylvester János képviselik ezt az úgynevezett második erasmusi nemzedéket.[23])

Az Erasmusszal közvetlen kapcsolatban álló magyar nevek csupán kis számot képviselnek az akkori magyar világból. E körhöz azonban, legalább közvetve, többen mások is tartoztak, részben akik a tekintélyes udvari emberek, főpapok és főnemesek környezetének tagjai voltak, részben pedig azok, akik Mátyás után magukra maradva és a maguk útján járva ugyanannak a szellemi eszménynek: a középeurópaivá vált humanizmusnak lettek sokszor egészen névtelenül hordozói, mint amit a királyi udvar nagyjai képviseltek. Miként sugárzott ki az ország különböző részeibe ez a budai udvari humanizmus, mily mélyre hatoltak annak gyökerei; ez a kérdés a hazai humanizmusnak kétségtelenül a legérdekesebb és legaktuálisabb kérdése. A gyökerek mélységeit és annak szétágazó szálait felkutatni a mélységek határait legalább megközelítő pontossággal

megvonni elégséges adatok híján nagyon nehéz feladat, hiszen akkor szellemi életének annyi sok tényezője, főként az egyéni műveltség fokmérőjét eláruló levelezések, könyvtárak, levéltárak alig maradtak ránk. A korból véletlenül ittott előbukkanó újabb források azonban arra mutatnak, hogy a magyar humanizmus szellemének kiindulópontjai szinte kivétel nélkül, közvetlenül vagy közvetve a királyi kancelláriákhoz vezetnek.

A Mátyás utáni humanizmusról tudjuk, hogy annak irányítása teljesen a királyi kancellária hatáskörébe került.[24]) A két királyi kancellária (maior és minor) közül a nagykancelláriának tevékenysége nemcsak az oklevelek kiállításában merült ki, hanem azon ügyek intézésében is részt vett, amelyeknek az oklevélkiadás csak lezáró mozzanata volt. A kiskancellária az igazságügyben intézkedett. A cancellaria maior tagjai helyet foglaltak a királyi tanácsban is, intézték a bel- és külügyeket, túlnyomóan kíváló humanisták, jogtudósok és tekintéllyel bíró férfiak voltak. Vezetőik a főkancellárok, akik egyszersmind a legmagasabb egyházi méltóság viselői voltak. Bakócz Tamás és utódai Szatmári György és Szalkai László nemcsak a kancelláriának voltak teljhatalmú vezetői, hanem a bel- és külügyek terén egyaránt az állami életnek legfőbb irányítói. A kancellári hivatal tulajdonképeni vezetője a titkos kancellár vagy kancellár volt. Bakócz alatt Szatmári, Szatmári alatt Szalkai volt a kancellár. Ennek alárendeltjei voltak a titkárok, akik az írásbeli teendők ügyeit is vitték. Ezekre nagy feladat hárult, mert nyelvismeret, retorikai készség, jogi képzettség és ügyviteli járatosság egyaránt szükséges volt a munkakör betöltéséhez. A Jagellók főkancellárjai a három esztergomi érsek, humanista tanultságú férfiak voltak, de inkább mecénások és politikusok, mint hivatásos tudósok. Jobbágyi vagy polgári sorsból tudatosan emelkedtek a hatalom legfőbb polcára, ahol tulajdonképen a király helyett intézték az ország ügyeit. Mindhárman igen nagy vagyonra tettek szert és az eszközökben nem voltak válogatósak; kijátszották ellenfeleiket, emelték híveiket és főként családjukat.

A három főkancellár közül Szatmári György pályája volt legközvetlenebb, kapcsolatban a korszak kancelláriai humanizmusával. Kancelláriai pályája csaknem kitöltötte a Jagellók korát és a titkárok egész serege függött tőle. Az ő közvetlen társaságához tartozott többek között Gosztonyi János, Várdai Ferenc és Szalkai László. Titkárok a kancelláriában és főpapok a királyi tanácsban jórészt az ő hivei sorából kerültek ki. II. Lajos korában az ő életében titkárkodott Piso Jakab és Gerendy Miklós, a halála után bekerült Oláh Miklós jóval korábban, szintén az ő pártfogoltjai közé tartozott. Humanista köre azonban a kancellárián jóval túl terjedt. Sok máson kívül rokoni kapcsolatok alapján hozzátartozott a Thurzók humanista köre, a fiatal Perényi Ferenc váradi püspök, az olasz Balbi Jeromos azonkívül benső érintkezésben állt a budai cseh kancellária humanistáival is. Bakócz köréhez ezzel szemben leginkább csak rokonai tartoztak. Mégis az ő csoportjához kell számítanunk az olmüci származású Taurinus (Stieröchsl) Istvánt, aki gyulafehérvári kanonok, Várdai Ferenc erdélyi püspök helytartója és Olmützi Ágoston budai cseh alkancellárnak rokona és pártfogoltja. A fiatalabb nemzedék részint Geréb László és Várdai Ferenc püspökökhöz, részint pedig közelebbről vagy távolabbról Szatmárihoz tartozó tagjai közül bennünket Megyericsei János, Wolfhard vagy Enyedi Adorján, Szeremléni Ferenc, Budai Udalrik, Lászai János, végre Statileo János személye érdekel. Ebben a körben van Pelei Tamásnak is helye. Egyéniségének, műveltségének és élete egyéb körülményeinek vizsgálata arra mutat, hogy közvetve bár, de ő is a királyi kancelláriából kisugárzó humanizmus hatása alatt állott.

IV. Pelei Tamás és a budai humanisták.

II. Ulászló uralkodásának utolsó évében 1515-ben Budára érkezett Pelei Tamás, a gyulafehérvári ősi káptalan egyik kanonokja. Nem volt ismeretlen Buda várában. Valószínűleg már több alkalommal fordult meg itt és ismerte a várost, méginkább annak lakóit, hiszen sok ismerőse tartózkodott Budán. Budai utazásának célja ezúttal sokféle lehetett. Mint aki a káptalani iskola elvégzése után elöljárói tanácsára továbbképezte magát és azzal a gondolattal is foglalkozott, hogy a bécsi vagy az olasz egyetemek egyikére megy, főként a klasszikusok széleskörű tanulmányozása útján a kor színvonalán álló műveltségre tett szert. Érdeklődése ebben az irányban haladt tovább. De nem tudott belenyugodni abba, hogy életét Gyulafehérváron töltse el, főként azért, mert ott alig talált néhány oly barátra, aki törekvéseit megértette volna, aki szellemi téren előrehaladásában segítségére lehetett volna, főleg pedig, mert nem volt Gyulafehérváron alkalma, hogy magasrangú és befolyásos pártfogókra tegyen szert. Erdély püspöke Várdai Ferenc miként elődei, rendesen Budán székelt. Leginkább itt lehetett őt megközelíteni abban a környezetben, amely humanista felkészültségének és érzületének leginkább megfelelt. Az egyházmegye kormányzásának gondjainál ugyanis sokkal jobban érdekelték a politikai és diplomáciai események és üres óráiban szellemi kielégülés céljából bizonyára a budai humanisták társaságában időzött. Rokonait, híveit is ebben a szellemben neveltette. Pelei, a budai udvar nagyhírű főpapjaival és udvari méltóságaival is meg akart ismerkedni. Hiszen titkon táplált és néha nyiltan kifejezett reményét, hogy egy püspöki javadalom tulajdonosa lesz, a római kúrián kívül, csak magas összeköttetések révén gondolhatta elérhetőnek. Örömmel járt Buda utcáin, a régi és új ismerősök körében akarta feledni azokat a bántalmakat, amelyek őt otthonában érték.

Budavára templomaival, gótikus stílű tornyaival, olasz ízlésű palotáival és polgárházaival kevés egykorú európai város versenyezhetett. Nem maradt el a soktornyú Augsburg mögött sem. Különösen európai hírre tettek szert Mátyás reneszánsz alkotásai, amelyek kiegészítették a Zsigmond király idején végrehajtott hatalmas építkezéseket. Ursinus Veliust a pompás királyi palota még pusztulásában is a Vatikán épületcsoportjaira emlékeztette.[25]) Pelei a Zsigmond-térről elindulva (ma Szent György-tér) talán először nem a déli irányban fekvő királyi várba, hanem az északi irányban hosszan elnyuló városba ment. A tér északi oldalán a mai honvédelmi minisztérium helyén szemébe ötlött a Boldogságos Szűz új, vagy kisebb, közönségesen Szent Zsigmondról nevezett prépostsági temploma. A templomot keskeny cinterem futotta körül. Az épület nyugati oldalán a királyi várra néző homlokzattal Perényi Imre nádor, a másik oldalon pedig Bánffi Zsigmond főpohárnok palotája tünt szemébe. A Szent János-utcán (ma Várszínház-utca) a mezítlábas barátok klastromával és templomával találkozott, mindjárt mellette Szapolyai János erdélyi vajda palotás udvarháza, nem messze tőle pedig Verbőczi István lakóháza mellett haladt el. A Szent János-utcán át a Szent György-térre ért, amelynek északi sarkán befordulva Bakócz Tamás esztergomi érsek és főkancellár félkerékből kiemelkedő szarvast ábrázoló címerrel díszített palotája tűnt szemébe. A tér északnyugati szögletében a Szent Györgyről nevezett templomocskán akadt meg tekintette, amelynek ajtajánál Szent György vértanú márvány alakja a lábán felcsavarodó sárkányt tiporta. A tér nyugati oldalán számos más befolyásos főúr palotája vonta magára a figyelmet, köztük a zsidó vallásból keresztény hitre tért Szerencsés-Fortunatus Imre kincstartó vasrácsos palotája. Már akkor is, akár csak ma, ez volt a legszebb tere Budának

és a díszes paloták soraiban a csinos polgárházak is megtekintésre méltó látványt nyujtottak. A piac északi oldalába két utca torkolt ; mindkettő párhuzamosan haladt északi irányban. A nyugatra eső volt az Olasz-utca (ma Úri-utca), a keletit Mindszent-utcának (ma Országház- és Tárnok-utcák) nevezték.[26]) Ez utóbbi forgalmas, tágas utca volt, a város valóságos ütőere. A Mindszent-utca házsorait a pécsi püspöknek és a későbbi primásnak Szatmári Györgynek címerpajzzsal ékesített palotája nyitotta meg. Tőle pár lépésre a dúsgazdag Thurzó Elek főkamarás, nagykiterjedésű birtokok és aranybányák tulajdonosának palotája hívta magára a figyelmet. Itt lakott György brandenburgi gróf is és itt volt Várdai Ferenc erdélyi püspök palotája is a pécsi káptalan és a Perneszi-család háza között.[27]) Pelei ide tért be először, itt fogadta a püspök alázatos hívét és talán szállást is nyujtott neki.

Várdai ekkor már egy éve ült Erdély püspöki székében. Erdélyben bizonyára megelőzte őt híre, mert hiszen gazdag mult állott mögötte. Olaszországban tanult, teljesen otthonos volt, kora művelődési eszméiben és tudta azt is, hogy a kor mozgató erői a jó összeköttetések és a pénz. 1507-ben került a királyi udvarba, mint székesfehérvári őrkanonok, a következő évben Szent Lőrincről nevezett háji prépost, 1509-ben pedig váci püspök lett és ugyanekkor az állásától elmozdított Batthyány Benedektől a pénzügyek vezetését is átvette. Unokaöccse volt Várdai István kalocsai érseknek, aki Ferrarában Janus Pannonius tanulótársa volt és valószínű, hogy a kancelláriába is az ő pártfogásával került. Alighanem rokona volt Várdai Pál budai prépost, kir. alkancellárnak is.[28]) Mint kanonokja Taurinus később a Stauromachiában megírja, a Dózsa lázadás leverésében Szapolyai Jánossal együtt vett részt.[29]) Tetteit és egyéniségét e magasztaló sorokkal méltatja :

Franciscus Vardai prestans cognomine auito
Praesul, Turrigenas Dacique temperat urbes
Phoebeis celeber studiis, cui docta Thalia
Composito dedit ore loqui, quo pectora Regum
Mollescunt, bonus & pius extremam usque ad amussim
Huic Regnum, huic Reges, huic Transilvania debet
Namque suo innumeros contraxerat ore quirites
Bella manu gessit propria, punctum tulet omne,
Omniaque emeruit placide palmaria pacis.[30])

1514-ben lett Erdély püspöke és egyike azon főpapoknak, akik megkísérelték, hogy udvarukban a humanista eszméket szélesebb körben elterjesszék. Pelei reményekkel eltelve kereste fel prelátusát és bizott benne, hogy törekvéseit jó kézbe tette le. Nem befolyásolta az a szóbeszéd sem, ami Várdairól el volt terjedve, hogy szereti a boritalt és bár évi 20.000 dukát jövedelemmel rendelkezik, mégis nagyon fukar.[31])

De Várdain kívül volt Peleinek több más befolyásos ismerőse is, akiket budai tartózkodása idején sorra felkeresett. Ilyen volt elsősorban egykori püspöke, Perényi Ferenc.[32]) A kistermetű, csinosarcú Perényi már kora ifjúságában nagy műveltségéről volt híres. Perényi Imre nádornak idősebb fia volt és Péter koronaőrnek a felsőmagyarországi reformáció pártfogójának testvére. Nyolc éves korában, 1508-ban nyerte el az erdélyi püspökséget, hogy azután hat évvel utóbb, a 26.000 arany jövedelemmel járó váradi püspöki székbe üljön. Pompás latinistának ismerték. Estei Hyppolit pártfogoltja Caelius Calcagnini humanista szerint a fiatal főpap levelei és iratai a muzsák minden díszét és a gráciák minden báját

egyesítették magukban. De jól forgatta a kardot is, amelyről a pórlázadás idején tett tanulságot. Ő volt az, aki Várad alatt szétverte Dózsa György hadát. A klasszikusokkal való foglalkozás annyira átalakította gondolkozását és annyira a filozófus szemén át nézte a világot, hogy az egykorú tudatlanok bolondnak nézték. Nem tartozott ugyan azok közé, akik Erasmusszal leveleztek, de művei megvoltak könyvtárában. Baljóslatú kijelentése a mohácsi csata 20.000 vértanújáról, úgy következett be, hogy maga is a csatatéren maradt: fejét a törökök Budára Solimánnak küldték el.[33])

Valószínűleg minden vágya Peleinek oda irányult, hogy megismerje Esztergom érsekét és az ország teljhatalmú főkancellárját, Bakócz Tamást, aki ez időben még hatalmának tetőpontján állott. Bakócz[34]) Hunyadi Mátyás udvarában kezdte pályafutását és az udvari élet cselszövényei között éles eszével hamar megtanulta, hogy mi a boldogulás útja. A kor szellemi életével is hamar megismerkedett: Krakkóban, Ferrarában és Páduában tanult és megszerezte a magisteri címet. Ulászló alatt mindvégig kitartott és ha a látszat szerint a király néha el is ejtette, a valóságban sohasem tudott és nem is akart szabadulni tőle. Gyakorlati érzékű ember volt, a ravaszságot erővel párosította és a kapzsiságot hatalomvággyal. Széles látókörű éleseszű és leleményes, a politikai élet útvesztőjében sohasem tévedt el, mindig a nagyravágyás sarkalta. Elvei kora és ízlése szerint machiavellisztikusak. Nem hiányzott azonban belőle a nemesebb érdekek iránt való érzék sem. Ha kellett nagylelkű volt, a művészeteket kedvelte, sok hazai és külföldi humanistának volt mecénása, de a humanizmus igazi szelleme sohasem hatotta át lelkét. Nem hiába járt Mátyás iskolájába, maradt jellemében a Mátyást is jellemző erőszakos vonás, bizonyos durvább kiadásban. Pelei látogatása idején a parasztlázadást követő belpolitikai mozgalmakban mint bűnbak szerepelt. Az 1515. évi országgyűlésen, amely a jobbágyokon a bosszú művét befejezte nem jelent meg, de nyiltan kárhoztatta az elnyomásokat szentesítő végzéseket. Zokszó nélkül tűrte azonban az ő megbélyegzését célzó végzést, hogy paraszt származású papot a király ezentúl ne emelhessen püspökségre és hogy egyháziak csak anyagi biztosíték ellenében utazhassanak Rómába. A kor neves humanistáival való kapcsolataira jellemző a híres Beroaldo bolognai filozófus, neki ajánlotta egy Pythagorast fejtegető nyomtatott művét. Unokaöccseit, János zágrábbi püspököt és Erdődi Pált Bolognában taníttatta, hugának fiát, Vértesi Jánost pedig Velencében. Több pártfogoltja volt ezeken kívül Krakkóban, Ferrarában és Bécsben. Öccsének, Ferenc győri püspöknek, valamint unokaöccsének, Erdődi Simon zágrábbi püspöknek neveltetése szintén az ő műve. A bécsi egyetem részéről 1515. évi szereplése alkalmával hozzáintézett Oratio éppen a magyar ifjak külföldi taníttatásában látja és dícséri Bakócz humanitását.

De megismerkedhetett Pelei felfelé ívelő pályájuknak magas fokán Bakócz két utódával, Szatmári Györggyel és Szalkai Lászlóval is. Szatmári György[35]) már Mátyás után 1494-ben került a királyi kancelláriába, ahol ekkor titkár, 1501 után pedig titkos kancellár lett. Szatmári éppen úgy tipúsa a kor uralomravágyó, de egyszersmind kíváló eszű és erős akaratú főpapi egyéniségeinek, akárcsak Bakócz. Rendkívüli tevékenység, uralkodásra vágyás és diplomáciai érzék jellemzi. Ezenfelül oly büszke volt, hogy csaknem imádatta magát. Akkora tekintélye volt, hogy Szapolyai István nádor végrendeletében gyermekei gyámjává őt nevezte meg Bakócz mellett. A velencei követek az ország kormányzójának nevezik. A királyra oly hatással volt, mintha megbűvölte volna. E nagy hatásnak titka Szatmári egyénisége. Meghajolt előtte nemcsak az erélytelen király, hanem az uralkodásra termett királyné is. 1515-ben egy érdekes belpolitikai cselszövés

központja. Tudvalevő, hogy János vajda hugának Borbálának férje, Zsigmond lengyel király volt és Szapolyai János ebből a kapcsolatból saját hatalmi helyzetének megszilárdítására is törekedett. Szatmári mindent elkövetett, hogy Szapolyai befolyását ellensúlyozza és a jövőbelátó magyar politikusok, akik a nemzeti királysággal szemben inkább Habsburg politikát folytattak, benne is, miként Bakóczban, teljes támogatásra találtak. Vagyonszerzésben sem maradt el Bakócz mögött. Atyafiságba került a Thurzókkal, Fuggerekkel és Perényiekkel. Mint nagy könyvbarát volt ismerős, a klasszikus auktorokat Aldus Manutius kiadásában különösen nagyon kedvelte és szót emelt Janus Pannonius velencei kiadása érdekében is. Tervét egyik pártfogoltja Magyi Sebestyén valósította meg Bolognában 1513-ban. A kiadás ajánlásában Szatmárit mint a humanisták egész csoportjának mecénását magasztalta. Pártfogoltjainak száma valóságos légió, akik pártfogójuk kegyét szerzeményeik ajánlásával is keresték. Calcagnini, aki Estei Hyppolit idejében huzamosabb ideig tartózkodott Magyarországon, a »De concordia« kommentárját neki ajánlotta és 1515-ben a bécsi egyetem neki is hódolt egy rendkívül hizelgő oratióval.

Ugyancsak ehhez az udvari légkörhöz tartozott a harmadik Jagello primás, Szalkai László[36]) is, akinek — bár külföldi egyetemeken nem járt —, szellemi kiválósága miatt a külföldi tudósok is elismerték a hazai iskolázás alaposságát. Ursinus Velius egyenesen csodálatosnak tartja készültségét. 1511-ben lett kancelláriai titkár és csakhamar váci, 1520-ban egri püspök, 1524-ben pedig esztergomi érsek. Jellemző, hogy csak ekkor szenteltette fel magát. Pénzvágya, önzése, mindent fölülmulott; a királyi család anyagiakban teljesen tőle függött. Burgio jelentései szerint Szatmári halála után valójában ő uralkodott Sárkány Ambrus országbíróval és Várdai Pál egri püspökkel, de a tulajdonképeni hatalmat sohasem engedte ki kezéből. Ők hárman bocsátották áruba a királyi adományokat, az igazságszolgáltatást, a hivatalokat és püspökségeket. Magukhoz láncolták a császári követet és Szerencsés Imre kincstartót is. Miként Burgio mondja, Szalkai nem is akart segíteni a bajokon, mert ha az ország rendbe jönne, ő nem nyerészkedhetne tovább. Mint humanista köréhez tartozott az erasmianus Ursinus Velius, aki 1523-ban és 1525 telén Budán tartózkodott és több magasztaló költeményt intézett hozzá. Ezekben, mint az országos ügyek fáradhatatlan intézőjét és amellett a költőt is magasztalja: Atlaszként viseli az ország terheit, de Atlasznál annyival különb, hogy testi erejét a lelki még fölülmulja. Mária királyné testvérének, a dán királynénak, halálát síratő versei 1526.-i kiadásába Ursinus Szalkai két epigrammját is felvette. Taurinus Stauromachiájában kiemeli Szalkai költői tehetségét és kiválóságát az ékesszólásban. Calcagnini hozzáintézett leveleiben magasztalja Epistolái és Carmenjei elegánciáját és azoknak gravitas-át és suavitas-át egyaránt kiemeli. Mint költészetben járatos humanista volt ismeretes. Az esztergomi Egyházmegyei Könyvtár Szalkai egy tankönyvét őrzi, amelybe ő Sárospatakon tanultában 1490-ben glosszákat jegyzett. Ezek a glosszák becses adalékok az irodalmi műnyelv történetéhez. Az említetteken kívül más humanisták is felkeresték üdvözlő verseikkel. Néhányat az erdélyi Piso írt hozzá és neki ajánlotta költeményeit »Ad regni Hungariae proceres« címmel Nagyszombati Márton bencés szerzetes is.

Nem tudjuk, hogy az eddig megnevezett magasrangú egyházi és udvari emberek miként voltak hatással Pelei szellemi irányítására. De ha személyesen nem is ismerkedett meg mindannyiukkal, kétségtelen, hogy sokat hallott róluk és érdeklődési irányának megfelelően tudomást szerzett humanista felkészültségükről és kapcsolataikról. Nem lehetetlenség, hogy magával Piso Jakabbal[37])

is alkalma volt személyes ismeretséget kötni, aki mint pécsi prépost és Ulászló titkára, valamint II. Lajos nevelője 1515 elején érkezett haza lengyelországi követségéből, ahol mint humanista, igen kitüntette magát. Valószínű, hogy Pelei alkalmat keresett a vele való megismerkedésre, hiszen mindenki tudta Budán, hogy Piso háza valóságos humanista központ. Viszont Piso örömmel használhatta fel az alkalmat arra, hogy az erdélyi egyházmegye művelt kanonokjával Erasmus műveiről és szelleméről eszmecserét folytasson és megnyerje őt az Erasmushívők számára. Mindezt azonban csak Pelei szellemi fejlődésének egymásutánjából következtetjük, sajnos glosszákban Pisohoz való kapcsolatának nincs nyoma.

Viszont Pelei glosszáiból talán azt is kiolvashatjuk, hogy ismerte Statileo János felsőörsi prépostot[38]), aki ebben az időben Budán mint királyi titkár szerepelt. Statileo mint jeles humanista került az udvarba és diplomáciai küldetésben is járt. János király majdan Erdély püspöki székébe helyezi.

Ugyancsak Pelei ismerősei közé tartozik az udvari emberek sorából Gosztonyi János győri püspök[39]) a királyné kancellárja és egyik legkedvesebb embere, aki a Thurzókhoz hasonlóan, mindennél többre becsülte a klasszikusokkal való csendes foglalkozást. Gosztonyi Bécsben és valószínűleg Bolognában is tanult. Már mint győri püspök, tovább folytatta tanulmányait Párizsban. Igazi humanizmusáról a Dózsa lázadáskor tett tanuságot, amikor a pórhadra csak fojtással lövetett. Mint mecénás is nagy hírre tett szert. Egy rokonát Bolognában, többeket pedig Krakkóban taníttatott és valószínűleg voltak pártfogoltjai Párizsban is. Szép könyvtára volt. Párizsban jeles humanistákkal ismerkedett meg; hallgatta a francia előreformáció egyik munkásának a flamand származású újplatonikus Jodochus Clichtoveusnak előadásait és ösztönözte őt egy a himnusokat és más egyházi szövegeket kritikailag magyarázó mű megírására. A magyar szentek himnusaihoz fűzött magyarázataiban bizonyára kezére is járt. Ugyancsak Gosztonyi iratott vele egy oktató iratot »De regis officio«, amelyben a Hunyadiak példáját állítja II. Lajos elé, tőle várván a török megrontását. E magyar szempontból nagy figyelmet érdemlő flamand teológuson kívül Gosztonyi más párizsi tudósokkal is érintkezett; egy könyvajánlás őt, mint a főpapok közül erkölcsi nemességével kimagaslót jellemzi. Tudjuk, hogy Pelei Gyulafehérvárról budai otthonában levéllel is felkereste. 1524-ben Gosztonyi Pelei főpásztora lesz, de a jóviszony nem maradt meg közöttük.

Pelei bizonyára Szeremléni Ferenc[40]) erdélyi préposital is találkozott Budán, aki ez időben még az udvartartás tagja volt. Szeremléni egész fiatalon került a királyi udvarba és humanista műveltsége miatt gyorsan előrehaladt. 1509-ben lett erdélyi prépost és titkár. Királyi tanácsosként említik emlékeink Pelei további ismerősét Pösztyéni Gergelyt[41]), aki később 1527-ben János király főudvarmestere lesz. Megyericsei Jánosnak a dáciai feliratok gyüjtőjének neve[42]) az erdélyi humanistákkal kapcsolatban bizonyára szóbakerült Pelei ismeretségei során. Ugyancsak a gyulafehérvári körhöz tartozik Wolfhard vagy Enyedi Adorján,[43]) aki Várdai Ferenc kegyéből tanult Bécsben és Bolognában öccsével, Hilariusszal együtt. Vajjon rokona volt-e az 1516-ig az udvarban titkárkodó Csulai Móré Fülöp[44]) a későbbi pécsi püspök és Beroaldo tanítványa a Pelei által ismert Móre Istvánnak, adatok hiányában nem tudjuk megállapítani. Paksi Mihály[45]) az ugyanilyen nevű szörényi bán fia, aki Belgrád és Szendrő közt Zsarnó ostrománál 1515-ben esett el, lehet, hogy budai tartózkodása alatt ragadt meg Pelei Tamás emlékezetében. Ugyancsak lehetséges, hogy Budán hallott Enyingi Török Bálint apjáról, Imréről[46]) aki Corvin János bizalmi embere volt. A kisebb tisztséget betöltő udvarnokok sorában találunk ez időben egy Koppáni Gergely nevezetű

udvarnokot,[47]) akinek neve a későbbi gyulafehérvári kanonokot juttatja eszünkbe. Ugyancsak így vagyunk László deákkal[48]) is, aki II. Ulászló idejében az udvarnokok fizetését osztotta szét és az apródokról is gondoskodott. Lehet, hogy László deák egy személy a Gyulafehérváron is megfordult hasonlónevű deákkal.

Ismeri Pelei Jodocus Ludovicus Decius[49]) lengyel főnemest, akiről tudjuk, hogy Zsigmond lengyel király titkára volt. Már II. Ulászló idejében nagyon barátságos volt a viszony a lengyel és magyar udvarok között. I. Zsigmond herceg korában éveket töltött bátyja budai udvarában és a főúri világ egy részének barátja lett. A török ellen való készülődések, a trónváltozás és egyéb családi ügyek állandó politikai összeköttetést teremtettek a két udvar között. Elsősorban Zsigmond titkárának, Tomiczki Péter krakkói főesperesnek és Hammel Mihály budai prépostnak érdeme a Zsigmond—Szapolyai házasság létrehozása. Ulászló halála után Zsigmond mint II. Lajos gyámja is sűrűn küldözgeti követeit Budára. Számos lengyel diplomata nevét ismerjük, akik 1516-tól fordultak meg a magyar udvarban (Laski János, Szydlowieczki Kristóf, Drzewiczki Mátyás, Karnkowski János és Tanczin András). Lehet, hogy ezek sorában szerepelt Decius is, bár Pelei feljegyzésében csak mint királyi titkár szerepel.

Mindezek a személyes kapcsolatok és méginkább a hallomás útján Pelei fülébe került értesülések bőségesen elegendők voltak ahhoz, hogy Pelei láthassa, hogy hazánk szívében Budán is csörgedez az új műveltség forrása. De a hallomásból nyert értesülések nem is merítették ki mindazt, amihez Pelei hozzáférhetett. Bizonyára felkereste Budán a középkor végén oly nagy számban feltűnő könyvkereskedőket is, akiknek könyvraktáraiból volt módja kiegészíteni azt az érdeklődéséhez közelálló klasszikus és humanista irodalmat, amelyhez Gyulafehérváron csak részben jutott hozzá. Valószínű ismerősei is biztatták könyvvásárlásra, de ezenkívül láthatta, hogy pártfogói és az ország nagyhírű főpapjai nagy könyvtárakkal rendelkeznek. Nem is jöhetett volna alkalmasabb helyre, mint Budára, hiszen itt volt összpontosítva az akkori Magyarország könyvkereskedelme; itt volt az ország legnagyobb könyvpiaca, itt fordult meg és itt élt a legtöbb magyar könyvkedvelő. Könyvnyomdát azonban már nem találhatott Budán. Hess András Mátyás alatt működő nyomdája már csak híréből volt ismerős, ellenben két Budán kinyomott nyomdaterméke még bizonyosan közkézen forgott. Nem tudjuk tudomást szerzett-e Pelei az 1473-ban készült Cronica Hungarorum-ról, történeti művek csak kevéssé érdekelhették. De a másik talán ugyanebben az évben még a Cronica előtt a humanista közösség jegyében készült budai nyomdatermékről már valószínűleg volt tudomása. E könyv, amely talán szintén 1473-ban jelent meg, két művet tartalmaz. Az egyik Szent Vazul cesarei érseknek »De legendis poeticis« című könyvecskéje, a másik egy Pseudo-Xenophoni Apollogia c. munka Leonardo Bruni humanista fordításában[50]) A humanista közösségbe utalja e művet az a körülmény is, hogy Szent Vazul műveit később maga Erasmus adta ki eredeti görög szövegükben. Egyike azon nyomtatványoknak, amelynek koraisága és budai származása méltán keltette fel a kutatás figyelmét.

Pelei a budai könyvkereskedők tekintélyes névsorából választhatott.[51]) Itt éltek ebben az időben Feger Theobald, Herzog János és Ruem György kiadói tevékenységének folytatói, Nagybányai Heckel István, Kaym Orbán, Milcher Mátyás, Schaller Jakab és talán fennállott még Paep János és Wardiai István könyvesboltja is. Mint legfrissebb budai kiadványokkal itt találkozhatott Kaym Orbán három kiadványával: a Strassburgban készült Donatus minorral, az ugyancsak itt nyomtatott Introductorium dyalecticae-vel és a Velencében készült esztergomi breviáriummal. Ugyancsak ez év budai könyvkiadói terméséhez tar-

tozott Nagybányai Heckel István esztergomi Missale-ja, amelyet Velencében nyomtattak. Milcher Mátyás Missale Strigoniense-je viszont az előző évben Bécsben jelent meg. Schaller Jakab adta ki 1515-ben az egri breviáriumot, amelyet valószínűleg szintén Velencében készült. A »Psalterium secundum ritum alme ecclesie Strigoniensis« 1515. évi velencei kiadása hasonlóképen Schaller Jakab kiadványa.

Pelei budai látogatása alkalmával bizonyára látta ezeket az egyházi szertartáskönyveket, de feljegyzéseiből könnyen megállapíthatjuk, hogy figyelme nem ezek felé irányult. Abban a légkörben, amelyben Pelei budai tartózkodása idején élt az egyházi szertartáskönyvek már nem sok érdeklődésre tartottak számot. A bizonytalanság és kételkedés, amely a lelkeken úrrá lett, áttörte a skolasztika és misztika eddigi egyeduralmát. Ez a kételkedés nem maradt meg csupán a szellemi és bölcseleti régiókban, hanem természetes útjaként az erkölcsök terére is átment és legfeltünőbben egyházi téren harapódzott el. Pelei is láthatta, hogy egyre sűrűbben fordul elő az 1507. évi országgyűlés tilalma ellenére egyházi javadalmaknak világiakra való átruházása, valamint az a szokás, hogy egyházi állásokat az egyháztól idegen magánérdekek szerint osztogatnak. Láthatta, hogy a főpapok egyházi állásukat inkább világi hivataloknak tekintik és nem mint a vallási élet szolgái viselkednek, hanem állásukat anyagi javak és a hatalom forrásának tekintik. A rendek felvételétől, pappászentelésüktől egyenesen vonakodnak. Csaknem az a helyzet, hogy a legfőbb egyházi méltóságokat is világiak bitorolják és az egyházi javak teljes elvilágiasodása veszi kezdetét. Nemcsak Lobkowitz Bohusláv tapasztalta 1502-ben, hanem Pelei is megállapíthatta 1515-ben, hogy a magyar főpapok többször beszélnek Nemezisről és Laisról,mint Krisztusról, többet foglalkoznak Plautusszal és Vergiliusszal, mint az evangéliumokkal és sokkal inkább teszik szellemi életük irányítójává Epikuros tanait, mint a kánonokat.[52]) A régi másfél évezreden át felépített skolasztika világa letűnőben volt.

A humanista szellem középeurópai elterjedése Enea Sylvio Piccolomini nevéhez fűződik. Nem lenne teljes a magyar humanizmusnak kibontakozása Enea Sylvio személyének és munkáinak ismerete nélkül.[53]) Mert Aeneas Sylvius (a későbbi II. Pius pápa) tulajdonképen Középeurópa humanistája. Mint egész fiatal ember kerül a bázeli zsinatra és 1442-től III. Frigyes császár kancelláriájában helyezkedik el. Úgy képzelte, hogy a humanizmus iránt kevéssé fogékony »barbár« németek között az új műveltség terjesztésének apostola lesz és azt igyekezett kimutatni, hogy a humanitas az élet egész területét átfogja. Hangoztatja, hogy a humanista műveltség hasznos a hétköznapi és államélet minden vonatkozásában is, ha már azt önmagáért nem is kedveljük. De törekvései a józan Frigyesnél nem jártak sikerrel. A császári udvarban írt munkái ritkán jutottak el az Alpeseken túl, de annál jobban terjedtek el nálunk. Levelei, amelyekben a XV. századi német és magyar történetre fontos adatokat találunk, főként Középeurópa népeinek figyelmét keltették fel. Ami az olaszok számára Poggio, Guarino és Filelfo, ugyanannyit jelent számunkra Aeneas Sylvius. Történelmi munkái, politikai beszédei jórészt Középeurópa sorsának továbbépítésén fáradoznak. Érdekes, hogy Euryalos és Lucretia-ját is nálunk olvasták és utánozták legtöbben. Eszméi reánk magyarokra nézve különösen is fontosak, mert azokat V. László király számára írt pedagógiai értekezésében mégegyszer összefoglalta és rendszerezte. Ezenkívül éveken át írt, szónokolt V. László trónrajutása érdekében is. Ebből a szempontból különösen érdekesek Konstantinápoly eleste után Széchy Dénes esztergomi érsekhez írt levelei, amelyekben fenyegető török veszedelemmel szemben Magyarországot védelemre hívta fel. A török kérdés volt a

kapocs Vitéz Jánoshoz való barátsága számára is. A nagyműveltségű püspökön keresztül nyilt meg a kapu Magyarország felé Aeneas humanista eszméi számára. Tudjuk, hogy Aeneasnak nagy szerepe volt a Vitéz körül csoportosuló humanista kör kialakulásában és Vitéz révén ismerte meg Aeneas Janus Pannoniust is.

Aeneas volt a kapcsolat Magyarországon Francesco Filelfo[54]) műveihez való úthoz is. Filelfo több évet töltött a görög udvarban, ahol még elég tisztán beszélték a klasszikus görög nyelvet. Még Zsigmond uralkodása idején járt hazánkban is. 1429-ben Firenzébe hívták a görög nyelv és ékesszólás tanárának. Itt tanítványai közé tartozott az akkor igen szegény sorsban élő Aeneas Sylvius, aki nemcsak előadásait hallgatta, hanem két hónapig az ő házában is élt. Filelfo összeférhetetlen természete és gyenge jelleme ellenére tanítványaira különösen a görög fordításai révén volt nagy hatással. Latinra fordította Aristoteles retorikáját, Xenophon Cyropedia-ját, Lysias néhány beszédét és Plutarchos több munkáját. Aeneasszal való levelezése is hamar elterjedt.

Callimachus Experiens nem sokkal Vitéz János halála után a humanista kör egyik tagjának Szánoki Gergelynek elbeszélése alapján kisebb tévedésektől eltekintve hű képét adja a várnai csatát megelőző idők magyar humanizmusának. Vitéz udvara szinte »confugium bonorum omnium ac literarum asylum«. Sokat tartózkodott Vitéznél az öreg Paulo Vergerio, továbbá gyakori vitatkozó társa volt Vitéznek a Cyprus szigetéről származó fiatal humanista Filippo Podocataro, aki Guarino veronai iskolájában is működött. Miklós modrusi püspök pápai követ egy emlékezetes telet töltött Váradon 1463-ban Vitéz remek könyvtárában, sok tudós férfi társaságában. Vespasiano Bisticci, a nagy könyvgyüjtő, szerint Vitéz könyvtára »bellissima libreria« és alig volt oly latin könyv, amely nem lett volna birtokában.[55])

Janus Pannoniusnak a magyar humanizmus büszkeségének tanulmányai szoros összeköttetést létesítenek a magyar és a ferrarai humanizmus között. A tizenhárom éves Janus 1447-ben Vitéz János kívánságára a ferrarai Guarino iskolájába kerül.[56]) Janus mint egyik epigrammájában mondja, kimondottan Guarino kedvéért ment Ferrarába. A jeles olasz humanista és pedagógus ekkor már szinte aggastyán volt, iskolája azonban éppen ez időben virágkorát élte. Az a varázserő, amellyel ez az iskola Itálián kívül is a legkülönbözőbb népek fiait magához vonzotta, szinte példátlan az egy ember személyéhez fűződő nevelőintézetek történetében. Janus 1447 tavaszától 1458 nyaráig összesen tehát 11 évig volt Olaszországban. Ebből az utolsó négy a páduai egyetemre esik, a többi hét azonban kétségtelenül Guarino ferrarai iskolájára. Guarino nevelési rendszerét még Görögországban tanulta. Janus a Guarino-panegyricusban nyiltan elismeri, hogy a költészetet a nagy mestertől tanulta és különös nyomatékkal emlékezik meg a mester görög tudásáról. Onnan ered a rómaiak nyelve és annak lehanyatlása a görög elhanyagolásának következménye. Guarino különösen azért oly kiváló, mert mind a két nemzet, »gemina gens« nyelve egyaránt az övé. Az a módszer és az az irodalmi tájékozottság, amelyet Guarino iskolájában sajátított el, a magyar humanizmusnak is integráns részévé vált.

A humanizmus későbbi nagyjai közül Ferrarában ismerkedett meg Janus a nála csak néhány évvel idősebb Niccolo Perottival[57]), aki fiatal kora ellenére, nagy tudós hírében állott. Hogy Janus mikor és hogyan került összeköttetésbe vele, arra nincs adatunk. Tudjuk azonban, hogy Janus epigrammákat tartalmazó gyüjteményét küldte el neki, amelyben Perottit mint az újak közül a legtudósabbat, aki nem kisebb az antik íróknál és félelmes hírű kritikust említi. Perotti munkái 1473 és 1527 között jelentek meg. Vannak közöttük latin grammatikák,

Plinius és Varró kommentárjai, de leghíresebb műve a »Cornucopiae commentaria linguae latinae«, amely 1480-ban jelent meg.

Több alkalommal szerepel Pelei jegyzetében Petrus Marsus[58]), aki szintén a klasszikus auctorokhoz írt kommentárjaival tette ismertté nevét. A magyar humanizmussal való kapcsolatairól mit sem tudunk. Pomponius Laetus és Argyropylos tanítványa volt és Rómában különösen Gonzaga Ferenc kardinálisnál nagy becsben állott. Silius Italicushoz, Terentiushoz, Ciceróhoz (De natura deorum, De officiis, De amititia, De senectute) írt kommentárokat ezen kívül ismerősek oratioi és panegyrisei. Érdekes volna megállapítani, hogy Pelei miként jutott Marsus műveihez.

Tudjuk, hogy Galeotto mennyire dícséri Mátyás király jártasságát a platonista filozófiában és a hozzá kapcsolódó okkult tudományokban, aminek természetes következménye volt a skolasztikus teológiától való idegenkedés.[59]) Ez a jelenség a budai királyi udvarnak az újplatonista filozófia és teológia eszmeköre iránt táplált rokonszenvére mutat. De ugyancsak oda mutattak a Corvina fejlesztésével megbízott Ugoleto kapcsolatai a firenzei platonistákkal, valamint a budai nyomdából származó említett Platon-nyomtatvány. Érdekes ezeken felül, hogy Mátyás humanistái szinte egytől-egyig ezzel a bölcseleti irányzattal voltak kapcsolatban. Ennek a szellemi mozgalomnak már kezdetei sem hiányoztak a magyar szellemi életből. Janus Pannonius, később pedig egy Bandini körül csoportosuló jelentős személyekből álló társaság (Báthori, Váradi) kapcsolatai a firenzei platonizmussal és a körülötte keletkezett vitairodalommal most már jól ismertek. Leonardi Bruni, Georgius Trapezuntius és a görög származású Bessarion bibornok platonista munkái valószínűleg mind megvoltak a Corvinában. Ezek a művek részben Aristoteles, részben Platon mellett foglaltak állást, de azt a végcélt követték, hogy igazságot szolgáltassanak mindkét görög bölcsnek, rendszerüket összeegyeztessék a kinyilatkoztatással. Azonban Platonét inkább, mint Aristotelesét. A firenzei platonizmus, amely Bizánc eleste után odamenekülő görög tudósoknak ösztönzésére platonista akadémia megalapításához vezetett Marsilio Ficino személyében talált magának vezért. Ficinoval Janus is összeköttetésbe került, aki már előbb is tanulmányozza a platonizmust és lefordítja a Platont tisztelő Plutarchost. Ficino a tulajdonképeni platonista úttörő rendszere tanítványai és hívei révén már kialakultabb formában jut nagyobb jelentőségre. Ebben része volt a régi egyházi íróknak is, mint Szent Ágostonnak és a cél volt a vallásnak és filozófiának szorosabb összeegyeztetése. Ez a rendszer valóságos metafizika, amely a létezőknek Istenből, mint legfőbb egységből és értelemből kiinduló és fokozatosan egészen az anyagig leszálló rendszerét öleli fel. Alaptétele a lélek halhatatlansága még megfelel a dogmák tanításainak, részleteiben azonban már eltér tőlük. Ficino munkái sorra megérkeztek Budára és a budai udvarban előbb ismerték a platonizmus tételeit mint más országokban. Leveleinek két könyvét (III—IV.) Mátyás királynak ajánlotta és feltételezhető, hogy minden munkája meg volt a Corvinában. Ficino és Salvini idehívása nem sikerült ugyan, Valori is elkésett, demily sokat mond maga a puszta szándék, hogy a magyar »coetus« képzett platonistát törekedett vezetőül megnyerni. Kétségtelen, hogy a magyar platonizmus tartalma teljesen azonos a firenzeivel és egyetemes szempontból nem jelent újat. De a befogadás nem volt kritikátlan, mint ezt Janus levelei igazolják. A Katalin legendában észlelhető neoplatonikus részletek pedig azt bizonyítják, hogy a platonista gondolat már korán behatolt középkori műveltségünkbe.[60])

A könyvnyomtatás megindulásával az eddig kéziratokban terjesztett művek most már ellepik a könyvpiacokat és bizonyára a budai könyvkereskedésekben is

szép számmal voltak a neoplatonizmus úttörőinek és továbbfejlesztőinek munkái képviselve. Legtöbbjükkel Pelei is megismerkedett, de ezeknek egy része bizonyára már régebbi érdeklődése alkalmával került birtokába. A platonizmus írói közül Pelei jól ismeri a bolognai Philippo Beroaldo filozófus orvost és szónokot, aki Parmában, Párizsban és hazájában tanított és 1504-ben halt meg. Tudjuk, hogy már Váradi Péter kalocsai érsek és főkancellár Vitéz János pártfogoltja és 1484. évi bebörtönzéséig Mátyás legbizalmasabb híveinek egyike, Beroaldohoz több ifjút küldött tanulni. Beroaldus azt írta neki, hogy a legnagyobb öröme, ha a »hegyentúliak kiművelve, barbárságukat levetve kerülnek ki iskolájából.« Csulai Máté Fülöpöt, Bakócz unokaöccsét, valamint Gibárti Kesserü Mihályt is Beroaldo tanítványai sorában látjuk. Celtis Konrád, aki a magyar humanisták bécsi kapcsolatait igyekezett megszervezni, olasz egyetemeken is járván, megismerkedett Beroaldoval. Beroaldo munkái Párizs, Brixen, Lyon és Bázelben jelentek meg. Az ókor neves auktoraihoz készült jegyzetei nagyon el voltak terjedve és nem lehetetlen, hogy Pelei ezekből is kapott ösztönzést a klasszikusokkal való alapos megismerkedésre. Ovidius, Horatius, Martialis, Cicero, Plinius stb. mellett Jeremiás és Dániel prófétákhoz, Apuleiushoz, Quintilianushoz, Caesarhoz, Szent Jeromoshoz, Suetoniushoz, Curtius Rufushoz is írt kommentárokat, de ezeken kívül Cicero, Catullus, Tibullus, Propertius munkáit is ő tette kommentárjai útján széles körben hozzáférhetővé. Nem hiányoztak kommentárjaiból a filozófusok, orvosok és szónokok munkáiból összegyüjtött idézetek és bölcs mondások tömegei sem, amelyek kétségtelenül nagyban elősegítették Erasmusnak az Adagia anyagának összegyüjtése körüli munkáját.

Ugyancsak ismerősek voltak budai körökben a Pelei által is idézett Angelo Poliziano[61]) művei. Poliziano mint Ficino meggyőződéses híve, szintén az új platonizmus körébe tartozik. Mátyással Ficino közvetítésével került összeköttetésbe, érdeklődött a Corvina iránt és levélben ajánlkozott, hogy könyvekhez és szobrokhoz verses feliratot szerez. 1489-ben könyveket küld Mátyásnak többek között egy Priscianust. Tudjuk, hogy Galeotto »De promiscua doctrina« című műve Policianus Miscellaneája mintájára készült egyveleg, amelyben »az emberek nemei«, »astrológia«, »Galenus és Hyppokrates tévedései«, a »a test nedvei«, »Claudianus epigrammái«, »a víz«, »a betegségek«, a »Zodaicus«, »a nők« és még egyéb vegyes tartalmú fejezetek váltakoznak egymás mellett. Ez a vegyes tartalom teljesen kifejezi a platonizmus érdeklődési szféráit, amelyekben a mindenről mindenkinek volt a jelszó.

Ehhez a körhöz tartozik Clichtoveus Jodocus[62]) flandriai származású humanista, aki a párizsi Sorbonne-on tanított és Chartres-ban lett kanonok. Főképen mint a francia előreformáció egyik munkása ismeretes és az első, aki Luther ellen iratot adott ki. Előadásait hallgatta Gosztonyi János erdélyi püspök, aki több munka megírására is ösztönözte. Láttuk már, hogy a Gosztonyival fönnálló kapcsolatai mily fontos irodalmi eredményekre vezettek.

E társaság szellemi tagja Barbaro Hermolao[63]) Treviso püspöke, aki különösen görög fordításai révén tett szert hírnévre. Lefordította Aristoteles retorikáját, Dioscuridest és Aesopus meséit is. Nevét különösen a »Castigationes Plinianae« által tette híressé, amelyben Plinius Historia Naturalisának kritikáját adta.

Marsilius Ficinus művének folytatója Pico della Mirandola[64]), akit a misztikus filozófiai iskola fejének neveztek. Össze akarta egyeztetni Mózest, Platont, Aristotelest és az ókor legkülönbözőbb bölcseleti irányait, főképen pedig a zsidóságot a kereszténységgel akarta kibékíteni abban az őszinte meggyőződésben, hogy az eltérések látszólagosak és a különböző iskolák és felekezetek alapjában véve

ugyanazon örök igazság letéteményesei. Pelei Angelus Politianushoz intézett levelét ismeri.

Még néhány XV. századi olasz és német humanista működését kell érintenünk, akiktől Erasmus is sokat tanult és akiknek műveit a magyar humanisták és köztük Pelei is olvasták. Ilyen volt a bolognai Bombasio Paolo[65]), aki már latinul és görögül egyaránt tudott és Pucci kardinális titkáraként Rómában élt. Erasmusnak jó barátja volt és nagy levelezést folytatott vele. Ilyen a német származású Rudolphus Agricola[66]), akinek inkább személyes varázsa mint munkássága kölcsönöz kortársaira nagy hatást. Löwen, Párizs és az olasz egyetemeken egyaránt megfordult, végre Heidelbergben telepedett meg és összeköttetésbe került Erasmusszal is. Hermolao Barbaro, akinek Itália a klasszikusok helyreállításában legtöbbet köszönhet, azt mondja róla, hogy ameddig élt, Németországnak dicsőséget szerzett, Olasz- és Görögország szellemiségének pedig részévé vált. Leginkább arra használta képességeit, hogy azok számára, akik csak latinul tudnak, a görög auktorokat hozzáférhetővé tegye, de Agricolát inkább a fordítás formája, mint tartalmi hűsége érdekelte. Ezek a fordítások »Progymnasmata« címen jelentek meg, De »Formando studio« címen kiadott munkája pedig a német humanizmus pedagógiai tanításainak összefoglalása. Nem volt ismeretlen Pelei előtt a westfaliai Hegius Alexander[67]) sem, akinek deventeri iskolája a XV. század végén a következő évtizedek humanizmusában kitűnt férfiak valóságos melegágya volt. Tanítványai között volt Erasmus is. Munkái csak halála után jelentek meg tanítványának Fabri Jakabnak kiadásában. Nem zárhatjuk le e névsort Calepinus[68]) nélkül, aki 1502-ben kiadott hét nyelvű szótárával a humanizmus szókincsének elterjesztésében nagy szerepet játszott. Calepinus számtalan kiadásban megjelent munkája mindenütt egész Európában és nálunk is közismert volt. Pelei szintén ismerte és használta Calepinus szótárát.

Hogy Pelei az általa ismert humanista szerzőkkel miképen ismerkedett meg, közelebbi adatok hiányában ma már nem tudjuk pontosan megállapítani. Pedig a közvetítés formáinak ismerete a műveltségátadás és terjedés legfontosabb kérdéseiről lebbentené fel a fátylat. Mindazonáltal nem látszik reménytelen kísérletnek ha a továbbiakban majd megjelöljük azt a valószínű útat, amely a kor legmagasabb műveltségi eszményét Peleihez eljuttatta. Mielőtt azonban erre rátérnénk, meg kell ismerkednünk Pelei műveltségének alapjaival, ami a gyulafehérvári káptalani iskolához vezet. Ténybeli ismereteink alapján azonban valószínű, hogy Pelei szellemi fejlődésének előmozdításában a budai könyvkereskedők lehettek a legközvetlenebb forrás, amelyből az egész hazai műveltség merített. Lehetséges, hogy Pelei már korábban budai utazása előtt is több könyvet ismert az idézettek közül, de feltehető, hogy legnagyobb részükhöz Buda közvetítésével jutott és esetleg ismerősei révén is. Ezeket a műveket azután otthonában olvasgatta és azt használta fel belőlük jegyzeteiben, ami hangulatának leginkább megfelelt. Kétségtelen, hogy miként az európai szellemiség fejlődésében, Pelei szellemi alakulásához is ezek a művek készítették elő Erasmus megértését és befogadását.

Nem tudjuk, hogy Pelei meddig tartózkodott Budán, de kétségtelenül tapasztalatokkal és könyvekkel felszerelve tért vissza Gyulafehérvárra. Budai utazásának emlékét azzal örökítette meg, hogy megszerzte Erasmus Adagia-ját, amely ma a Fővárosi Könyvtár tulajdona. A mű előzéklapjára kaligrafikus írással feljegyezte: »Ez a könyv a magyar Pelei Tamásé, amelyet Budán két forintért vett 1515-ben.« Ugyanígy tett 1495-ben Rorarius Máté pozsonyi kanonok[69]), aki az 1495. évi esztergomi misekönyv példányára jegyezte fel, hogy a budai várban vette három forintért. De Szapolyai János is bejegyezte Erasmus »Institutio

principis Christiani« 1516. évi bázeli kiadásának egy példányába : »Sum Johannis electi regis Hungariae.«[70])

Pelei az Adagiát gyulafehérvári otthonába vitte magával, hogy a mű egész hátralevő életére társa, vigasztalója és tanácsadója legyen.

V. Pelei Tamás Gyulafehérváron.

A történelmi Erdély egyik legnagyobb és legtermékenyebb térségén, az Ompolynak a Marossal való egyesüléséhez közel, hegyek által körülvett síkon fekszik Gyulafehérvár város.[71]) Az anyaországgal való közlekedést végig a Maros festői völgye biztosítja. A város délkelet felől alacsony, szabályos alakú dombot vesz körül, amelyen a sáncok közé szorított vár terül el.

A honfoglalás után a Gyuláknak, azután a várispánságnak, végül pedig az erdélyi püspökségnek székhelye lesz.[72]) A magyar település inkább a fennsík felé tartott, ahol a nép védve volt a folyók áradásaitól. Apulumnak Dácia római-kori főhelyének emlékei Gyulafehérvár alatt kerülnek napfényre. A középkori város nem a mai helyen terült el, hanem a székesegyház homlokzatával szemben a közeli szőlőhegyekig elhuzódó sikságon. A vár képe a középkorban is teljesen elütött a maitól. Alakja négyszögletes volt, magas falakkal és minden sarkán egy-egy bástyával körülvéve. A vár középkori alakja nagyjában a XVIII. század elejéig állott fönn, amikor Savoyai Jenő herceg kívánságára átalakították, a kor várépítési stilúsának megfelelő csillag alakú földbesüllyesztett falakkal, kazamatákkal látták el.

A középkori vár főtengelye a mostani római katolikus Majláth főgimnázium előtt húzódott el. A régi város felé, a mostani katonai kórház táján állott a Szent Mihály-kapú, kelet felé, a mai város irányában pedig a Szent György-kapú helyezkedett el. A középkori püspöki palota nagyobb kiterjedésű volt, mint ma. Hozzátartozott és vele egy tömböt alkotott a mostani gyalogsági kaszárnya épülete is. Ezen a részen laktak a középkorban a kanonokok és itt volt a káptalani iskola is. A középkori vár képéhez tartozik még a székesegyházon kívül három kolostor és kolostori templom. A székesegyháztól nyugatra volt a Szent Istvánról nevezett apácazárda és templom. Okleveleink már a XIII. század végén említik a mai főgimnázium helyén álló, a nagy kaputól nyugat felé elterülő domonkosrendi templomot és a vele kapcsolatos kolostort. A mai pénzügyigazgatóság helyén az ugyancsak már a XIII. század végén szereplő Szent Ágostonrendi szerzetesek zárdája és temploma állott. 1350-ben egy Mária kolostorról, 1450-ben pedig Szent Erzsébet-templomról történik említés. Okleveleink a XV. század elején a kőházakról még külön emlékeznek meg. A XV. században a városnak kórháza is van. A középkor végéig okleveles emlékeinkben felmerülő helynevek kivétel nélkül magyarok ; a XV. századi személynevek túlnyomó része szintén kétségen kívül magyar. Az erdélyi püspökség és káptalan birtokainak legnagyobb része és azok a falvak is, amelyeknek egyedüli birtokosa az Egyház, a Maros jobbpartján terültek el.[73])

Ebben a környezetben élt Pelei Tamás bizonyára hosszú évtizedeken át. Nevét és eredetét a Közép-Szolnok vármegyei Pele községtől nyerte. A község ma is fennáll és ismét a magyar impériumhoz, a Szilágy vármegyei tasnádi járáshoz tartozik.[74]) Pelei származásáról és ifjú koráról alig tudunk többet. Glosszáiban

alacsony sorsból való származásáról, egy Pelei Miklós nevű hozzátartozójáról tesz említést, aki talán testvére volt.

Mint minden e korban előbukkanó név Peleié is az ismeretlenségből minden előzmény nélkül kerül elénk és a névhez kapcsolódó személy az életrajzi és helytörténeti adatok elégtelen volta miatt a bizonytalanság és hipotézisek ködébe halványodik el. Mintha az életsorsok és bizonytalan pályák az új eszméket teremtő káoszt jelképeznék.

Történetünk hőse kétségtelenül a mohácsi vészt megelőző időkben lett a kor irodalmi műveltségének részesévé. Bár működésében irodalmi babérokról nem tudunk, majdnem kétségtelen, hogy szellemi kialakulása abból a körből származik, ahonnan a kor más számottevő tagjai nőttek ki : a királyi kancelláriából a főpapi udvarokra sugárzó légkörből. Abból a légkörből, amelynek tagjai akár humanisták, akár a kolostorok irodalmának képviselői voltak, szellemi örökségüket igyekezték átmenteni a mohácsi vész utáni évekre. Fejlődésük és átalakulásuk hosszú folyamatnak eredménye. Életpályájuknak az ismeretlenség homályából fel-fel csillanó kisebb-nagyobb eseményei mögött önkéntelenül is észrevesszük azokat a jelenségeket, amelyek a nemzeti katasztrófa korára annyira jellemzőek. Ezek a jelenségek természetesen átlépték a kor kronológiailag határolt mesgyéjét és a társadalom különböző rétegeződéseiben a felmerülő ritka adatok fényénél egészen jelentős értékelést kapnak. Így az elmult idők eseményeinek hátteréül szolgáló jelenségek mégsem tüntek el nyom nélkül. A reájuk való emlékezés tudata elmélyül és sokszor törvényszerű igazságok megszületésére vezet. Ezeknek az igazságoknak tünetszerű ismétlődésében az erasmianus műveltség terjedésének kétségtelen bizonyítékát fedezzük fel.

Pelei születését az 1470-es évek elejére tehetjük. Valószínű, hogy már kora ifjúságában a gyulafehérvári káptalani iskolába került. Ennek az iskolának fennállásáról a XV. és XVI. századból már több adatunk van. 1446-ban az erdélyi egyházmegyében István a szabad mesterségek baccalériusa az iskolamester ; hihetőleg Gyulafehérváron. 1496., 1504. és 1513-ban is találkozunk Gyulafehérváron a »rector scholae« tisztséggel, akit rendesen skolasztikusnak hívtak. Eleinte a káptalani iskolában az olvasókanonok (lector) volt a tanító, de később nem minden skolasztikus volt egyszersmind lektor is.[75])

Az elemi ismeretek megszerzésével a hét szabad mesterség tantárgyai következtek, melyeknek elsajátítása nyolc évi tanulást jelentett. Amikor Erasmus az Adagia-ban az artes liberales eredetét magyarázza, Pelei is megjegyzi a lapszélen : »Artes liberales unde dicuntur« (p. 137.) A septem artes liberales alsó tagozatának a triviumnak legfontosabb tárgya a grammatika, melynek tanításánál Donatus »Ars minor«-át használták. Donatus műve nagyon el volt terjedve nálunk és a budai könyvkiadók kiadványai között is elég sűrün fordul elő : Kaym Orbán 1509., 1515., 1517., Paep János pedig 1509-ben adta ki. A tanárok és a felkészültebb tanulók ezen kívül Priscianus »Institutio de arte grammatica«-ját és Alexander de Villa Dei »Doctrinale«-ját is szorgalmasan használták. A Politianus által Hunyadi Mátyás részére 1489-ben küldött könyvek sorában ott találjuk a Priscianust. Alexander leoninus versekben írt tankönyvének kiadásait a budai könyvkiadóknál szintén többször feltaláljuk : Kaym 1518. és 1519-ben Paep pedig 1507-ben adta ki. Amint a tanulók a grammatika lényegesebb részeivel tisztában voltak, az olvasmányokra tértek át. Használták Avianusnak Aesopusát és Catonak verses erkölcsi mondásait, a »Disticha moralia«-t. A könnyebb prózai és költői olvasmányok után a nehezebb auktorok is sorra kerültek. A költők közül leginkább Vergiliust olvasták. Hogy a vallásos irányú középkor Vergiliust nem szorította

ki az iskolákból, az főként Donatus és Priscianus kézikönyveinek köszönhető, mert ezekben a példák legnagyobb része Vergilius műveiből való. De Ovidiust és Horatiust is olvasták.

A trivium másik fontos tárgya a retorika. Mielőtt valaki e fokra lépett volna, alapos vizsgálatot kellett kiállania a grammatikai tanulmányokból. A káptalani iskolák tanulmányai során megelégedtek azzal, hogy a tanulók a szónoki beszéd lényegesebb fajaival, fő részeivel a műszókkal és a szónoklás alapszabályaival megismerkedjenek. Ezeket leginkább Cicero beszédein mutatták be és magyarázták. Tankönyvül Ciceronak »De inventione« és az akkor szintén Ciceronak tulajdonított »Rhetorica ad Herennium« művét és ezeken kívül Quintilianus, Martianus Capella, Alcuin és Beda munkáját is használták.

A történelmi oktatásnál Petrus Commestor vagy Manducator »Historia scholastica« című műve szolgált tankönyvül.

A dialektika lassan jutott későbbi tekintélyéhez. Alcuin szerint ez ama tudomány, melynek segítségével az ember a fogalmakat meghatározza a dolgokat kifejezheti és az igazaktól a valótlant megkülönbözteti. Bizonyára magyar iskolák számára készült az a dialektika is, amely Kaym költségén jelent meg Strassburgban 1515-ben. Michael Vratislaviensisnek: »Introductorium dyalectice«-je.

Az egyes klasszikus szerzők olvasására azonban az iskolában nem fordítottak nagy gondot. Úgy gondolkodtak, hogy aki az előzetes tanulmányok során a tanulmányi anyagot felfogta, a szöveg szellemét és értelmét önmagától is vagy legfeljebb kevés segítséggel megtanulhatja. Ezért mondja Pelei, hogy az irodalomra soha senki sem tanította.

A trivium bevégeztével a tanuló a quadrivium tárgyait tanulta. Elsősorban a számtant, amelynek tanulásánál nagy figyelemmel voltak a computusra, hogy az egyházi ünnepek kiszámításához és az egyházi naptár készítéséhez minden tanuló értsen. Kézikönyvül Boethius »Institutio arithmetica«-ját használták. Az egyházi naptár készítésének kötelezettsége magával hozta az asztronómia tanulását. Az itt közölt ismeretek azonban inkább az asztrológia körébe estek. Az elemi iskolák zenei képzését is folytatták. Zenei ismereteiket szintén Boethiusnak »De musica« című öt könyvéből merítették, amelyeknek forrása főként Pythagoras volt. Pelei megemlíti, hogy püspöke dícsérete szép énekéért, ami alatt bizonyára az egyházi énekben való jártasságára is rá akar mutatni. A zene iránti érdeklődésére vall még az a bejegyzés is, amelyet az »Aulaedus sit, qui citharoedus esse non possit« című adagiumhoz fűz: »Choraules est is qui tibiis ad choreas canit nam aulos graece est tibia Latine. Unde apud nos usitatum nomen est pro Latino Auledus« (p. 136.).

A geometriára alig ügyeltek. Tankönyvük is alig volt. Ehelyett inkább a földrajzot tanították. Tankönyvük Dicuil-nek »De mensura orbis terrae« című munkája volt, amelyhez segédkönyvül Solinus »Collectanea rerum memorabilium«-át használták. A káptalani iskolákban némi természettudományi ismereteket is sajátítottak el Sevillai Izidor és Hrabanus Maurus művei nyomán. A hittudományt mint külön tantárgyat általában nem tanították, hanem beleszőtték a többi tárgyba. De a valóságban minden tárgy a vallás szolgálatában állott; az olvasást is a Szentíráson kezdték és főként a zsoltárokon gyakorolták. Tárgyi olvasmányul is a klasszikusokon kívül a Szentírást és az egyházatyák műveit használták.[76])

A káptalani iskolákban uralkodó szellemi műveltség színvonaláról a káptalanok és az egyes kanonokok könyvtárai beszélnek.[77]) A gyulafehérvári káptalan könyvtáráról azonban, sajnos, semmi adatunk nem maradt fenn. A mai híres gyulafehérvári Batthyanaeum könyvtárnak valamennyi középkori kézirata és

ősnyomtatványa Varju Elemér megállapítása szerint[78]) Batthyány Ignác gróf püspöksége idején különböző könyvtárak megvásárlása útján került Gyulafehérvárra. A könyvtár szakszerű feldolgozása most van folyamatban Baráth Béla pápai kamarás, teológiai tanár munkájában. Nem tartjuk lehetetlennek, hogy a tüzetesebb vizsgálat a középkori gyulafehérvári könyvtár néhány kötetét is majd felszínre hozza.

De Pelei jegyzetei alapján mégis némi fogalmat alkothatunk magunknak arról a könyvtárról, amely a gyulafehérvári káptalan tagjai számára hozzáférhető volt, vagy esetleg magának Peleinek tulajdonához tartozott. Látjuk, hogy az ókori klasszikusok nagyrészben Erasmus által is kiadott nagy sorából ismerte — betűrendben adjuk a felsorolást — Aesopust, Ausoniust, Apuleiust, Aristotelest, Aristomenest, Aristofanest, Catullust, Catot, Caesart, Cicero műveiből a bölcseleti műveket és leveleket, de a szónoki műveket is. Democritos, Diogenes Laertius, Ennius, Euripides szintén a Pelei által ismert auktorok között szerepel. Idézi Lucius Florus történetírót és különösen kedves írója Gellius, akiből számtalan idézetet használ fel az erasmusi Adagiák kibővítésére. Idézi Heraclitust, sőt még Homeros Odyssea-ját is. Egyik legkedvesebb és legjobban ismert auktora Horatius volt, akinek Satyra-it, Epodusait, Oda-it és Epistola-it egyaránt számtalanszor idézi jegyzeteiben. Hasonlóan kedves írója Juvenalis. Laertius, Livius, Lucanus, Lucilius, Lucretius, Macrobius, Martialis munkáit hasonlóan megemlíti jegyzeteiben. De szerepel ezek között a IV. századi Nonius római grammatikus, Ovidius, Persius, Philoxenus, Platon, Plautus is. Nagyon alaposan ismerhette Pliniust, mégpedig Plinius Maiort és Plinius Minort egyaránt. Kiegészül ez a névsor Plutarchos, Polydorus, Propertius, Quintilianus, Sallustius, Socrates, Seneca, Solinus, Suetonius, Strabo, Terentius, Tibullus, Valerius Maximus és Varro nevével. A középkorban oly nagyra becsült Vergilius Aeneis-ét, Ecloga-it, Bucolica-it és Georgicon-ját egyaránt több ízben idézi. Természetesen ismeri és felhasználja jegyzeteiben a Szentírást és a korában olvasott egyházatyákat: Szent Jeromost, Szent Ágostont és Origenest is. Végre ismeri Xenophont is. Mindezekből arra következtethetünk, hogy a gyulafehérvári könyvtár és talán Pelei saját könyvtára nem maradt a részleteiben is ismert pozsonyi, veszprémi és zágrábi káptalanok könyvtárai mögött. Mindezekhez az auktorokhoz a XV. századi és a XVI. század elejei írók hosszú sora járult, amelyek teljessé tették Peleinek műveltségét.

Mint Pelei könyvjegyzeteiben több alkalommal is látni fogjuk, Pelei Tamás nem tudott görögül, tehát görög szerzőket eredetiben nem olvashatott és latin fordításban is természetesen csak azokat, amelyek korában le voltak fordítva. Ha sok görög szerzőt mégis gyakran idéz, ezeknek forrásai az idézetgyüjtemények lehettek. Pelei műveltségének pontos megállapításához idézeteinek ezekkel a gyüjteményekkel való egybevetése mutatkozik szükségesnek. Különösen Cicero és Aulus Gellius idézetgyüjteményei lehettek elsősorban forrásai.

Pelei a káptalani iskola elvégzése után lehet, hogy mindjárt véglegesen egyházi pályára szentelve magát, az egyházi rendbe került. Hogy ezen a téren kanonoki székben való emelkedése előtt milyen pályát futott be, sajnos, nem tudjuk megállapítani. Mindenesetre elég korán került a gyulafehérvári káptalan tagjai sorába. Ennek idejét már közelebbről meg tudjuk határozni. Mert amíg az erdélyi káptalan tagjainak jövedelmeiről vezetett »Libellus distributionum capitularium« 1496. évi példánya még nem említi Peleit, addig az 1504. évi kimutatásban Pelei már a káptalannak rangsorban a 19-ik helyét foglalja el.[79]) A kanonokok száma ekkor körülbelül 27. Ez a szám 1540-ig Békefi szerint 37-re ment fel, amiből 13 a méltóság és 24 az egyszerű kanonoki stallum. Valószínű,

hogy Pelei úgynevezett kolumnáris kanonok (prépost-, olvasó-, éneklő-, őrkanonok) soha sem lett, de a reánk maradt adatokból kitűnik, hogy 1519-től 1523-ig ózdi főesperes volt[80]) és talán továbbra is, mert a következő ózdi főesperes neve (Zengyeli Ferenc) csak 1549-ben kerül elő. Ózd neve a régi Ózd megyére emlékeztet. Hozzátartozott a Maros felsővidéke, Marostorda közép- és északi része. Az ózdi főesperességen kívül a következő főesperesi kerületek vannak a gyulafehérvári egyházmegyében: a gyulafehérvári székesegyházi és külön a gyulafehérvári, a dobokai, a hunyadi, a kézdi, a kolosi, a krasznai, a küküllői, a telegdi, a tordai, az ugocsai, a szatmári és szolnoki.[81])

Az 1504. évi kimutatás a káptalan jövedelmeiről egyszersmind felsorolja a kanonoki stallumok birtokosait. Ezek a következők voltak: Szebeni Simon (De Cibinio), Lászói János (de Lazo), János (de Olczino?), Szász András, Váradi Máté, Szántó Mihály, Zilahi Lajos, Megyericsei János (de Megerechen) kolosi főesperes, Enyedi András, Kolosvári Jakab doktor, Kereszturi Mihály, Illyésházi Mátyás nagyprépost, Berekszászi Imre, Zilahi András, Ősi Simon (de Ews és de Jankafi), Károlyi István, Rákosi Menyhért kántorkanonok, Thordai Statathiel dobokai főesperes, Roskoványi Márton tordai főesperes, aki úgylátszik a skolasztikus tisztjét is betöltötte, Barlabási János (de Chezhthwe), Szathmári Pál szatmári főesperes, Segesvári János magister, telegdi főesperes, Bacskai Balázs (de Bachka), Budai Udalrik őrkanonok, Modrusi Bertalan (de Modurissia) kántorkanonok, Pelei Tamás és Váradi Mihály ugocsai főesperes. A jegyzékben foglalt kanonoktársaival, valamint a későbbiekkel is Pelei glosszáiban nem egyszer találkozunk. A jegyzék felsorolja azokat a javadalmakat, melyekben a kanonokok részesültek és az egyes javadalmak után következik a részes kanonokok névsora. Mivel azonban az egyes javadalmakban nem minden kanonok részesedett és ugyanannak a kanonoknak neve a különböző felsorolásokban sokszor más-másként szerepel (részben egyházi állása, részben születése helye szerint, részben csak keresztnéven), a közölt felsorolás csak megközelítően pontos.

Ha e kanonoki névsort nézzük, azonnal szemünkbe ötlik, hogy a személynevek majdnem egytől-egyig helynevekről vannak elnevezve és ha valamennyiről nem is állíthatjuk teljes bizonyossággal, mégis a legtöbbről megállapítható, hogy akár mi is volt eredetileg a nemzetisége, nevének magyaros képzése szerint már megmagyarosodott. Kivétel csak a Szebeni, Olmützi és Modrusi név. A nevek túlnyomóan erdélyi helynevekből származnak és minden bizonyára Erdély különböző részeiből Fehérvárra került személyeket jelölnek meg. A Lászói, Illyésházi, Károlyi, Budai és a Pelei név azonban nem erdélyi, hanem magyarországi eredetre mutat. Pelei nevénél megerősíti ezt a Adagia első előzéklapjára írt feljegyzése, amelyben magát nem Transylvanusnak, hanem Pannoniusnak mondja.

Ugyancsak az 1504. évi jegyzék szerint két kanonoknak volt egyetemi fokozata: Kolosvári Jakabot doktornak és Segesvári Jánost magisternek nevezi. A jegyzékben alkalmazott címzések azonban nem teljesek. Van adatunk arra is, hogy Rákosi Menyhért a szabad mesterségek doktora volt. Ezeken kívül már a XV. század végéről sok erdélyi papról tudjuk, hogy egyetemi tanultsággal rendelkeztek így Keresztély erdélyi kanonok 1487-ben a szabad mesterségek magistere és az egyházjog doktora. Pécsi Jakabról a kolozsvári Szent Mihály egyház plébánosáról 1481. és 1482-ben mondja egy-egy oklevelünk, hogy a szabad mesterségek magistere és az egyházjog doktora. Ugyancsak az egyházjog doktora 1490-ben Simon plébános. Kevély Orbán kolozsvári hítszónokról tudjuk, hogy 1492-ben, Mátéról az erdélyi püspök udvari káplánjáról, hogy 1493-ban a szabad mesterségek baccalariusa. Marczell brassói plébános 1523-ban, Klein János kolozsvári

plébános 1524-ben és berethalmi Wol Péter nagyszebeni plébános 1533-ban egyházjogi doktora.[82]) A XVI. század elején ezeken kívül — mint látni fogjuk — már nagyon tekintélyes az egyetemeken járt papok száma.

A kor műveltségéről írt általános és részleges munkák valamennyien megemlékeznek a gyulafehérvári úgynevezett humanista körről, amelynek kialakulását részint Geréb László, részint pedig Várdai Ferenc püspökök személyével és működésével hozzák összefüggésbe. A gyulafehérvári humanistákról szóló adataink egyre gyarapodnak és tekintettel arra, hogy róluk összefoglaló képünk még nincs, szükségesnek látszik, hogy velük működésük helyén közelebbről ismerkedjünk meg.

Kétségtelen, hogy Erdélynek a humanizmusba való belekapcsolódása Mátyás király unokatestvérének Geréb Lászlónak[83]) nevéhez fűződik, aki 1476-ban lett erdélyi püspök és csak 1501-ben került a kalocsai érseki székbe. Geréb Ferrarában tanult, előbb budai prépost, alkancellár lett és Bonfini dícséri nem közönséges tudását és ékesszólását. Már Geréb László is érdeklődött az erdélyi római feliratos kövek iránt és eme érdeklődését átvitte titkárára Megyericsei[84]) Jánosra, Janus Pannonius rokonára, a »pieridák harmadik dicsőségére«. János a kőrösmegyei Megyricséből származott. Születési éve 1470. és már 1496-ból van adatunk, amely őt magisternek és gyulafehérvári kanonoknak mondja. 1497-ben lett püspöki titkár, 1511-ben pedig mint királyi titkárral találkozunk vele, aki Ulászló királytól útlevelet kap, hogy Loretoba zarándokolhasson. Fiatalon, már 1517-ben meghalt, de ennek ellenére Megyericseiben a dáciai epigrafia tulajdonképeni megalapítóját és a római feliratok szorgalmas gyüjtőjét tiszteljük. Jelentőségét Mommsen is méltatta és mivel Erdélyben működött, tévesen erdélyi szásznak tette meg nyilván Taurinus Stauromachia-jának egy jegyzete alapján, amely Megyericseit Mezerzius néven magasztalja. A Hunyadi—Vitéz—Garázda rokonsághoz tartozó jeles magyar humanista működése szorosan összefügg azzal a nagy érdeklődéssel, melyet Mátyás udvarában a feliratok iránt tanusítottak. Erdélyből is kerültek feliratos kövek a királyi udvarba és tudjuk, hogy azokat Bonfini is felhasználta. Megyericsei már legalább 1495 óta foglalkozott feliratok gyűjtésével. Bejárta Hunyad és Alsófejér megye területét, Tordát, Kolozsvárt, Gyulafehérvárt és környékét. Ő volt az első, aki az ókori Sarmizegethusa (Várhely) helyét meghatározta. Sirfeliratát, amely költői mivoltáról tanuskodik, Szamosközi István másolta le a gyulafehérvári székesegyház padlózatába illesztett fekete márványlapról, amelyet a felirat szerint Megyericsei még életében készített magának. A Megyericseiről fennmaradt életrajzi adatok azt mutatják, hogy kevés időt tölthetett a káptalan székhelyén. Tudjuk, hogy 1501 nyarán elkísérte Geréb Lászlót kalocsai érseki székhelyére. A királyi udvarban betöltött titkári állása valamint külföldi utazásai is arra engednek következtetni, hogy nem fűzte szoros kapocs sem kanonoki stallumához, sem Gyulafehérvárhoz.

Az erdélyi humanizmus másik ismert alakjáról az olmützi származású Taurinus (Stieröchsel) Istvánról[85]) is ugyanezt állapíthatjuk meg. Taurinus Olmützi Ágoston budai cseh alkancellárnak rokona és pártfogoltja; valószínűleg az ő és Thurzó Szaniszló pártfogásával került Magyarországra. Legnevezetesebb alkotása a »Stauromachia id est cruciatorum servile bellum« című éposza, amely év nélkül, valószínűleg 1519-ben jelent meg Bécsben, Singreniusnál Brandenburgi Györgynek ajánlva. A mű keletkezésének történetét ajánló soraiban tárja elénk. E szerint a mű megírására Thurzó János boroszlói püspök szólította fel, amikor Taurinus 1515-ben az őrgróffal együtt Thurzó vendége volt. Bakócz kívánságára hamarosan Esztergomba ment és ott kezdte meg a mű írását, de közben Várdai

haza hívta, azután pedig beteg is lett és így műve befejezése a későbbi évekre maradt. A műből megállapítható, hogy Taurinus jártas volt az udvarban, jól ismerte Bakóczot és bizonyára megtudakolta Bakócz véleményét is, mielőtt művének írását megkezdte volna. Az általa tárgyalt eseményeket a királyi udvar nagyjainak állásfoglalása alapján állította be és jellemző, hogy Bakóczot az ellene szórt vádakkal ellentétben úgy tünteti fel, mint aki a mozgalmat élesen elítélte és mint akinek a pórhadak leverése megszervezésében legfőbb része volt.

Miután Janus Pannonius »Annales«-e és Wolphardus »De Cruciferorum tumultibus bellisque« libellusa elveszett, a Stauromachia az első ránk maradt magyar tárgyú eposz. De mint Horváth János találóan foglalja össze »az eposzi műfaj humanista módra itt is csak epikus piperét jelent egy — nehogy a historiae veritas csorbát szenvedjen — szinte prózai igazságban meghagyott történeten«. Magát a parasztlázadás nyers történeti anyagát a szerző humanista tudása virágaival époszi sablonokkal és kölcsönvételekkel cifrázza fel. Bármennyire is visszatetsző-nek tűnik fel a műből előcsillanó ama törekvés, hogy az ország nagyjait szolgai módon dícsérve a magyar parasztok ellen az ősök dicsőségére való hivatkozással tűzel a humanista költő — »a romlásnak indult hajdan erős magyar« motivuma tűnik itt fel, — részben Horatiusból véve (mint utóbb Berzsenyinél) részben talán a Bonfini féle Oratio sugallatából. Újabb példa ez a »humanizmus nemzeti története és érzést tudatosító jelentőségére«.

Mindenesetre nagyon jellemző, hogy az idegen származású költő mennyire képes volt belekapcsolódni a magyar történeti hagyományokba. Ebben kétségtelenül a gyulafehérvári környezetnek is része volt. Itt ismerte meg a magyar humanizmus hagyományait, itt volt alkalma megismerni Geréb László és Megyericsei János epigrafiai tevékenységét is. A mű jegyzeteiben hivatkozik rájuk és megemlíti az általuk feltárt feliratos emlékeket. De Taurinusnak mégsem Várdai, hanem Bakócz környezetében van helye főként műve személyes vonatkozásai miatt. Elkísérte Bakóczot római útjára és eposzát, melynek Bakócz egyik főalakja, annak esztergomi udvarában kezdte írni. A parasztlázadásról vallott felfogásával Pelei is teljesen azonosította magát. A mozgalom megítélésének hagyományossá vált felfogásában mindenesetre Taurinus műve a legjellegzetesebb irodalmi forrás. Taurinus jól ismerte és idézgette Janus Pannonius verseit is. Ez a Janus-kultusz ekkor már Gyulafehérváron is igen termékeny talajba hullott.

Az erdélyi humanizmusnak Janus Pannonius hagyományaiban való elmélyedése Adrianus Wolphardus, vagy mint később saját maga nevét már magyarosan írja: Enyedi Adorján nevéhez fűződik.[86]) Adorján kanonok már a fiatalabb nemzedék tagja. 1491-ben született Nagyenyeden. Iskoláit valószínűleg Gyulafehérváron végezte Budai Udalrik kanonok pártfogása mellett. A bécsi egyetemen tanult: 1510-ben baccalarius, 1511-ben pedig magister lett és egész életében megmaradt a német humanizmus neveltjének. A bölcselet mellett párhuzamosan hallgatta a teológiát és állítólag orvosi képesítést is nyert. Az írásra inkább a tanulmányainak felhasználására irányuló vágya, mint tehetsége késztette. Első műve a humanista szokások szerint egy Miksa császárhoz intézett panegyris. Baráti köréhez tartozott a szász humanista kör feje Martinus Capinius és a svájci származású Vadianus. Barátai Adorjánt Tibullushoz hasonlítják, bár csak szelídségben volt hasonló hozzá, mert Adorján költészete elég terméketlen és nem is elég tehetséges. Camers olasz humanista ítélete sokkal helytállóbb, mert nem a költőt, hanem a művelt és tudós humanistát dícséri Adorjánban. Több munkát adott ki Bécsben és három gyászdala is fennmaradt, de később Adorján életcéljául nem az önálló művek kiadását, hanem Janus Pannonius műveinek az

enyészettől való megmentését tűzte ki. Kétségtelen, hogy ezzel a működésével több érdemet szerzett az utókor előtt, mintha saját, a gyenge átlagból kiemelkedni nem tudó költeményeit írta volna tovább. Így Wolphardus a humanista, mint a Janus Pannonius-kultusz egyik megteremtője érdemel leginkább méltatást.

Adorján kanonokot 1521-től 1523-ig Bolognában találjuk. Itt jogot tanul és eközben Janus és Horatius több munkáját adja ki. Pelei is sokszor idézi az Ars poeticat, amely az egyik Adorján által kiadott horatiusi mű volt. Wolphardus nagyon jó barátságban lehetett Pelei Tamással, bár ennek csak egyoldalú emlékét ismerjük. Adorján tudniillik ennek a barátságnak örök emléket állított akkor, amikor 1522-ben Janus Pannonius 15 elégiájának Bécsben megjelent kiadását Peleinek ajánlotta.[87]) Valószínűleg már régóta ismerték egymást. Összetartó kapocs lehetett közöttük Budai Udalrik személye, akivel Adorján továbbra is fenntartja baráti kapcsolatait, amint ezt egy másik bolognai Janus Pannonius kiadás ajánlása mutatja.

A Peleihez intézett ajánló soraiban felpanaszolja, hogy a Janus-kiadások a kiadók járatlansága miatt tele vannak hibákkal. Ezeknek visszaállítására törekszik. Áttekintette a német és a magyar hazai hagyományokban feltalálható kiadásokat, de idejének rövidsége miatt és mivel tanulmányai nagyon elfoglalták, ennek a munkának nem tudott a kellő gonddal utána járni. »Placuit itaque a consuetis studiis aliquantisper, quasi mei colligendi causa ad mansuetiores humanitatis literas, quae me a puero semper delectarunt animum applicare.« Ezeket a szándékának megfelelő munkákat Peleinek ajánlja, mint aki neki a legkedvesebb és aki a hasonló tanulmányok iránt hihetetlen érdeklődéssel viseltetik. Dícséri emellett Pelei mély vallásosságát, visszavonult életmódját, hűségét és a közöttük levő nagyon régi barátságról beszél. »Accipe igitur has Elegias, fronte, qua si quid meorum ad te mittitur, iucunda consuevisti, et hunc laborem nostrum, vel ideo quod tuo nomine vulgatur, poetamque aeternitati consecrat, vel si ita mavis, per antiquae amiciciae nostrae ergo boni consule.« Elmondja még, hogy biztos benne, Janus Pannoniusnak még több költeménye van, amelyek vagy elpusztultak, vagy pedig hozzájuk méltatlan helyeken vannak. Vannak ezekből az enyedi könyvtárban, ahonnan őt az idők mostohasága elragadta, de el fog jönni az idő, amikor a nagy költőnek összes művei össze lesznek gyüjtve. Janus kiadásaival — mint maga mondja — nemcsak a nagy költőnek akart emléket állítani, hanem hazájának is szolgálatára akar lenni, mert Janus tette a hazát halhatatlanná.

Valószínűleg a szász származás, a közös eredet közre játszott, hogy Adorjánt legszorosabb barátság fűzte Taurinushoz. Talán még Bécsben ismerkedett meg vele. Taurinus Vadianust is jól ismerte és Adorján szerint ritkán mulott el nap, hogy Gyulafehérváron Vadianusról nem beszélgettek volna. De Adorjánt ez a humanista műveltségű barátja és minden bizonnyal az egész gyulafehérvári környezet sem tudta kibékíteni sorsával. Valószínűleg a hazai állapotok mostohasága keserítette el és minden gonodolatával most már Itália felé fordult. 1513-tól 1521-ig többször ír Vadianusnak, hogy Itália felé vezető útjában Bécsben fel fogja keresni. A viszonyok azonban nyolc éven át megakadályozták terve végrehajtásában. Közben bár Vadianustól hiába várt leveleire választ, neki ajánlotta a parasztlázadásról írt kis művét, amely valószínűleg nem is jelent meg nyomtatásban és számunkra elveszett. Ugyancsak neki ajánlotta néhány ifjúkori idilljét is. Adorján a parasztlázadásról írt munkájáról később egy Várdaihoz intézett ajánlásban is megemlékezik és azt írja, hogy ebben a hősköltéményben a püspök dícséretét is megénekelte. A sorokból kiderül, hogy Adorján sem érzett közösséget a parasztsággal és Várdait nemzetmentő hősnek nevezi, aki helyre-

állította Erdély nyugalmát. Végre 1521-ben elutazott Olaszországba. Valószínűleg Várdai tanácsát követte, amikor a jogi fakultásra iratkozott be. Itt is pihenőóráit arra használta fel, hogy Janus munkáit felkutassa és kiadja. Mint Vadianusnak írja, Gyulafehérváron is talált több kiadatlan Janus művet, amelyeknek egy részét azután Bolognában kiadta.

Bolognai utazását valószínűleg Várdai anyagi támogatása tette lehetővé. Püspökének ajánlja első Janus kiadását és Marcellusra írt panegyrisét. Bizonyára Peleiben is az Adorjánnal való kapcsolatok révén kelt fel a vágy, hogy a bécsi vagy olasz egyetemekre menjen. Pártfogóra lett volna szüksége, de ebben nem volt oly szerencsés, mint Adorján. Mint glosszáiból látni fogjuk, püspökével való viszonya teljesen megromlott és ezzel minden reménye kárba veszett, hogy barátjához hasonlóan tanulmányaira a koronát külföldi egyetemeken tegye.

Adorján 1521-től 1523-ig tartózkodik Bolognában. Jogi tanulmányai mellett továbbra is behatóan tanulmányozta Janus műveit és talán ez az elfoglaltsága hozta őt ismét vissza a hazai földre. Bolognából hazatérve már nem kesereg a honi állapotok felett, hanem jogi tudását felhasználva itthon hivatása nyujtotta életformák között élte tovább életét. Igaz, hogy ezzel humanista működése is megszakadt. Utolsó két műve : Horatius Ars poetica-jának és Carmen saecularejának valamint Andreas Guarna Salernus »Grammaticae Opus Novum-ának« újabb kiadása ismét Bécsben jelenik meg. Hazatérése után beleilleszkedik a hazai viszonyokba, mint kolosi főesperes működik és jogi tudását felhasználva több fontos ügyben mint bíró szerepel. Ezentúl Enyedi Adorjánnak nevezi magát, de nem foglalkozik többé költészettel. 1531-ben gyulafehérvári püspöki helynök lesz. Állítólag Adorján élete végén luteránus lett volna, ha e tekintetben nyiltan nem is vallott sohasem színt. Erdélyben azonban a szászok csak 1547-ben lettek luteránusokká, mert addig Erdély földjén a német eredetű reformáció nem tudott gyökeret verni ; ekkor pedig Adorján már nem élt. Bizonyos tehát, ha érdeklődést tanusított is az új hittel szemben, vallását sohasem hagyta el.

Az erdélyi humanizmus másik figyelemreméltó vezető egyénisége Várdai Ferenc püspök, aki bár tíz évvel Geréb után lett az egyházmegye főpásztora, Geréb közvetlen szellemi utódának tekinthető. Enyedi Adorján már szorosan Várdai Ferenc működéséhez kapcsolódik. Várdai öccsét Bolognában taníttatta Romulus Amasaeusnál[88]), aki panegyrist is írt tiszteletére. Ez az egyetlen adatunk tanuskodik arról, hogy Várdai Rómában retorikát és irodalmat tanult. Lehet, hogy a »Collegio degli artisti« tagja volt és talán ott szerezte meg az alsó fakultás elvégzésével járó magisteri címet is. Ezután Bolognába ment, ahol már nem foglalkozott a költészettel, hanem a ius pontificiumot tanulta. Várdai Ulászló halála után is mint befolyásos főúr szerepelt az udvarnál és 1518-ban, amidőn az országgyűlés határozatainak megtartása érdekében több főúrból álló tanácsot választottak, a tanács tagjai között Várdai is szerepelt. A tanács kötelessége volt II. Lajos neveltetésének szem előtt tartása is. 1519-ben Frangepánnal, Szatmárival, Báthoryval és Szapolyaival együtt az ő neve is szerepel egy okiraton, amelyben az aláírók kötelezik magukat, hogy hívek maradnak Lajos királyhoz és őt minden támadás ellen megvédik. 1522-ben Perényi Ferenc és Péterrel, valamint másokkal szövetséget köt, hogy a király iránti hűséget szemelőtt tartva, egymást segítik a magánsérelmek ellen. Az egyesség szerint arra a megállapodásra jutottak, hogy nem kezdenek ellenségeskedést, míg a többiek tanácsát ki nem kérték. Várdai ebből a szövetségből kilépett, mert nem akart eredeti szövetségeseivel, Szapolyai párthíveivel összeütközésbe kerülni.

Mindezekből látjuk, hogy Várdait túlságosan igénybe vették a közügyek és sokkal közvetlenebbül vett részt az udvar életében is, sem hogy püspökségével és gyulafehérvári környezetével odaadóan törődhetett volna. Nem lehetett az a központi tekintély, amely a humanista körök kialakulásához annyira szükséges volt és ha üres óráiban gondolt is püspöksége székhelyének személyi és egyházkormányzati ügyeire, működésének igazi jelentősége nem ezen a téren merült ki. Enyedi Adorjánon és legalább egy időben Pelein kívül más pártfogoltjáról nem is tudunk és éppen Peleinek reá vonatkozó későbbi nagyon is elítélő megjegyzései csak megerősítik azt a véleményt, hogy Várdai nem volt Gyulafehérváron a humanista-mecénás mintaképe.

Közvetlen halála előtt készült végrendelete[89]) egyrészt hatalmas vagyonáról, másrészt a vele rokoni, politikai és szolgálati viszonyban álló személyekről ad részletes képet. Elsősorban arról intézkedik, hogy testét a templom oldalába épített Szent Anna kápolnába temessék. Ennek a kápolnának felépítésére, illetőleg annak befejezésére, valamint a benne létesítendő oltárra 500 forintot hagyományozott. A Szent Mihály templom építésének történetéből ismeretes, hogy Várdai a templom északi részének nyugati oldalát kibővítette és ezzel a régi, Széchy püspök idejében létesített kápolnát megnagyobbította. De a templom más részei is magukon viselik Várdai korszakának nyomait.[90]) Így a nyugati bejárótól jobbra az orgonához felvezető félépcsőzet szintén Várdai alkotása. Balogh Jolán[91]) szerint a kereszthajó apszisában látható freskónyomok is arra vallanak, hogy Várdai idejében a XVI. század elején készültek. A freskók a firenzei iskola hatását mutatják, de az elmosódott alakok közül csak Szent András és az ifjabb Jakab apostol ismerhető fel némi valószínűséggel.

A végrendelet gondoskodik papi lakóhely építéséről, a Szent Mihály kapu tornyának átépítéséről, a torony harangjainak elkészítéséről, a vár falának kijavításáról és ezen kívül ingó és ingatlan vagyonának teljes hovafordításáról. Intézkedik, hogy a székesegyházban kanonokok számára kettős stallumot állítsanak fel. Gondoskodik a székesegyház tetőzetének és padlózatának kijavításáról. Szolgáinak, belső embereinek egyházi és világi rendűeknek egyaránt hosszú sorát nevezi meg és ezeknek kisebb-nagyobb összegeket és ruhaneműeket hagyományoz. Gondoskodik egyházmegyéje különböző egyházairól is és nem feledkezik meg régi püspöki megyéjéről, a váciról sem. Gondoskodik a gyulafehérvári Szent Ágoston- és Szent Domonkos-rendiekről, valamint a Szent Mihály tornya alatt lakó remetékről is, akiknek búzát, bort hagyományoz. A hagyatékban megnevezett tárgyak között számos ötvös tárgy és szőttes (szőnyeg, falkárpit, függöny stb.) fordul elő és némelyiknek eredetét is megnevezi. Így említi, hogy a brassóiaktól ajándékba kapott nagy szőnyegét a székesegyház Szent Mihály oltárának hagyományozza. A végrendelet a régi magyar ötvös- és szövőiparnak is értékes emléke.

Megemlékezik Lajos királyról és Mária királynéról is, akiknek aranyozott ezüstkupákat, tálakat, kancsókat és szőnyegeket adományoz. Rokonainak, főúri barátainak szintén számos ötvöstárgyat és szőttest juttat; különösen gazdag a testvéreinek, Jánosnak, Mihálynak, Imrének és Ambrusnak hagyományozott ötvöstárgyakról szóló jegyzék. Ugyancsak testvéreire hagyja a budai Mindszent-utcában levő Török Imrétől vásárolt házát, amely a pécsi káptalan háza és Perneszi család háza között terül el.

A végrendelet végrehajtásával Mihály és Imre testvérét és kívülük Erdődi János küküllői, Vegedi Imre tordai főespereseket, továbbá Budai Adorján kanonokot, végül Thasi Pétert, Keresi Mihályt és Lászlót, és Korothnai Jánost bízza meg. A végrendelet végrehajtásának ellenőreiül pedig legkedvesebb barátait: Szalkai

László esztergomi érseket, Báthori István nádort, János erdélyi vajdát és Drágfi Jánost nevezi meg. A végrendelet hitelesítését Szirjei Imre egri egyházmegyei pap, apostoli jegyző, Haghmási János doktor gyulafehérvári kanonok, Barnabás gyalui és Márton fehérvári plébános látták el.

Nem annyira mint humanistával, hanem inkább mint építőmecénással kell foglalkoznunk a gyulafehérvári káptalan egy másik híres kanonokjával Lászói (Lázó) Jánossal.[92]) Lászó községben született Abauj-Torna vármegyében, melynek helyét a mai Lázipuszta jelöli. Rokonságban volt Sánkfalvaiakkal, akik a Torna megyével szomszédos Gömörből származtak. Szülei birtokos nemesek voltak, de rokona Sánkfai Antal, a későbbi pozsonyi prépost volt az, aki Lászóit környezetéből kiemelte és egyházi pályára irányította. A gyulafehérvári püspöki udvarba kerülve értékes egyénisége lett annak a közületnek, amelynek tagjai közül sokan kapcsolódtak az új szellemiséghez, műveltséghez. 1483-ban a szentföldre zarándokolt. Jeruzsálemből a Sinai félszigeten át Egyiptomba ment, ahol rövid fogságot is szenvedett. Adataink vannak arról, hogy kiszabadulva az Egyiptomi szultán testőrségének néhány hitehagyott magyar tagját visszatérítette a keresztény vallásra. Egyházához való hű ragaszkodását minden tettével kimutatta. Ahhoz a mecénástípushoz tartozik, akinek szellemére az új műveltség nem gyakorolt romboló hatást. De az új formák az új stílus megihlette őt is és élt benne a tudat, hogy maradandó alkotással járuljon hozzá egyháza dicsősége gyarapításához. Ennek a törekvésének nyoma a gyulafehérvári székesegyház északi oldalának falából kiemelkedő csarnokkápolna. A templom északi oldalát Várdai püspök nagyobbította meg olyképen, hogy a Széchy András püspök által épített kápolna északi oldalfalát kibonttatta és egy méterrel kijebb építtette fel. A Szécsy-Várdai féle toldáshoz csatlakozik a XVI. század elején Lászai klasszikus reneszánsz ízléssel épített kápolnája. Ezen keresztül vezet ma a székesegyházba az északi bejáró. Lászai a főbejáró fölé Geréb László püspök két angyal tartotta címerét helyezte, jobbról és balról pedig II. Gyula pápa és Mátyás király címerét. Ezen kívül még egy nagy sereg faragott címert rakatott a kápolna homlok- és oldalfalaira úgy, hogy Délkeleteurópának ez volt a legnagyobb faragott címergyüjteménye. A címerek nagyrészének már csak helyét jelzik a csatorna alatt tátongó rések. A címerek a kápolna jótevőinek címerei voltak. Mint Balogh Jolán mondja,[93]) ez a kápolna egyik legfontosabb korareneszánsz alkotás. Felsőolasz, közelebbről lombard-jellegű építmény, amely azonban, mint az ornamentális és figurális részeknek az olasz formáktól eltérő alakítása és a hellyel-közel kiütköző gótikus maradványok bizonyítják, feltétlenül helyi munka. Lászói gyulafehérvári működéséről és élete néhány fontos körülményéről több okleveles adatunk van. 1508. és 1512. évi oklevelek azt bizonyítják, hogy telegdi főesperes volt.[94])

De Lászói 1517 után ismét elhagyja Gyulafehérvárt és Rómába megy, ahol a Szent Péter egyházban magyar gyóntató lesz. Valószínűleg végig itt élt 1523-ban bekövetkezett haláláig, amikor a »San Stephano il rotondo« régi magyar pálos kápolnában temették el. Nem tudjuk, hogy Lászói miért hagyta el véglegesen Gyulafehérvárt ; gyér életrajzi adataiban erre nem találunk feleletet, de valószínű, hogy a hazai viszonyok romlása indította őt arra, hogy egyházias érzületének több kielégítést nyujtó területre tegye át székhelyét. Talán az örök város magyarjainak lelki gondozásában találta meg lelki egyensúlyát. Síremlékét teljes alakjának faragott képe díszíti és sírfelirata szerint 75 éves korában halt meg.

Meg kell még emlékeznünk a káptalannak arról a néhány tagjáról, akikről bár részletesebb adataink nem maradtak fenn, mégis tudjuk róluk, hogy Pelei idejében a gyulafehérvári papságnak tanult tagjai voltak. Ilyen elsősorban Budai

Udalrik őrkanonok,[95]) aki Enyedi Adorjánnak volt pártfogója és feltételezhető, hogy Adorján érdeklődésének kialakulására is hatással volt. Adorján Janus Pannonius, Plutarchos és Demosthenes fordításainak 1522. évi bolognai kiadását ajánlja Udalriknak.[96]) Életének egyéb körülményeiről néhány okleveles adat maradt fenn [97]) és ismerjük a gyulafehérvári templom falába illesztett sírfeliratát,[98]) amely a következő :

Haec Rosa Quam Cernis Sculptam Cum
Monte Budensi
Gaudet Udalrico Nomine
Digna Suo

Tudjuk, hogy 1530-ban már nem volt az élők sorában, mert régi aranypénzekkel kirakott kelyhéről János király úgy intézkedik, hogy az az egyház birtokában maradjon.[99])

A gyulafehérvári püspökség képzett kanonokjai sorába tartozott Kolozsvári Jakab kanonok.[100]) 1461-ben a bécsi egyetem hallgatója volt,[101]) ahol 1468-ban a baccalariusi és ugyanabban az évben a magisteri fokozatot nyerte el. Tudjuk róla, hogy Geréb László püspök vikáriusa volt.[102]) Van egy adatunk, amely szerint 1500-ban az egyházmegyei papságnak meghagyja, hogy a breviárium olvasásban és a misemondásban tapasztalható hibákat javítsa ki.[103])

Barlabási János kanonokról, erdélyi birtokos nemes család sarjáról,[104]) egy 1508-ban kelt végrendelet átírása említi, hogy »Nunc Italiae in gymnasio sicuti non dubitarer bononiensi litteris ac studio vacarat continuo«.[105]) A végrendeletet apja, Barlabási János gyulafehérvári várnagy készíti fia javára. 1537-ben János király csanádi püspökké nevezi ki. Püspöki székét 1539-ben foglalta el és 1560-ig élt.

Pelei jegyzeteiben Taurinuson kívül valamennyi itt felsorolt kanonokot névszerint említi. Feltűnő azonban, hogy egy szóval sem emlékezik meg társainak műveltségéről, humanista érdeklődéséről, pedig erre az Adagia kommentárjaiban bő alkalma lett volna. Csupán teljesen személyes ízű megjegyzésekkel említi meg nevüket. Ezekből a megjegyzésekből csak azt tudjuk megállapítani, hogy Pelei jó vagy rossz viszonyban volt az említettekkel. Igaz, hogy a dicsőség- és érvényesülési vágy, amely Pelei minden sorából kitűnik, talán olyan fokban hatalmasodott el rajta, hogy még véletlenül sem említ társairól oly dícséretet, amely az ő felkészültségével, tudásával összehasonlítható lett volna. A következőkben bő alkalmunk lesz még, hogy ezt a jelenséget figyelemmel kísérhessük.

Felmerülhet a gondolat, hogy a sok művelt papot számláló gyulafehérvári környezetben a szellemi összetartozás kétségtelenül megállapítható ténye, miért nem fejlődött nagyobb közösséget alkotó közület megteremtésére.

Kétségtelen azonban, hogy a gyulafehérvári központban ez időben hiányzott még az a politikai hatáskör és részben bizonyára az anyagi eszközök is, amelyek a humanista központok alakulásához elengedhetetlenül szükségesek voltak. Nem volt senki még ebben az időben, aki az említett feltételek hiányát a szellem erejével pótolhatta volna. Mert Várdai nem ez az ember volt, erőit a napi politika sokkal jobban szétforgácsolta, semhogy a humanizmus ügyére elég gondot fordíthatott volna. Az ő környezetében élő humanisták szerepe pedig gyakran megszűnt azzal, hogy külföldi iskolákban nevelkedtek. Az itthoni levegő nem nyujtott műveltségükhöz elég táplálékot és a kispolgárivá váló gyulafehérvári élet számukra gyakran a hivatásuk körébe való visszavonulást és a humanizmussal való teljes

szakítást jelentette. Pelei nem járt külföldön, műveltségét itthon saját eszközeivel alakította ki. És noha ő is ama belátásra jutott, hogy céljai megvalósulását a hazai környezetben hiába keresi a külföldi példák közvetlen megismerésének alkalma híján, nem jutott el arra a végső következtetésre, hogy tanulmányait abbahagyja.

A humanista közösségek más példáiból látjuk, hogy ezek ugyan magukban rejtik az amicitia, a colloquium, a sodalitas eszméinek és más hasonló eszmék megvalósítására irányuló törekvéseket és ezek az összetartozáson alapuló, sokszor ki is fejezett eszmék időlegesen meg is valósulhatnak, tartalmuk azonban nagyon sovány marad. Mert a béke és rend még akkor is, ha azok ténylegesen fennállnak, nem egyedüli fenntartói a szellemi megmozdulásoknak. A »szelid« tudományok virágzásba indulásának feltételei a nemes pártfogók, fővárosokban az uralkodók, máshol a hely hatalmasságai. Ők azok, akik békét és rendet teremtenek és megfelelő környezetet a szellem számára. Gyulafehérváron ilyen csak a püspök lehetett, akinek hatalma minden megmozdulás forrása volt. És ilyen tényező még nem utolsó sorban a sejtelmes erejű pénz, amelynek titokzatos hatalma mind a reneszánsz, mind a barokk-kor költőinek, íróinak egyik fő mozgató ereje volt és amely a pártfogók jóindulata által lesz irodalmi tényezővé. Gyulafehérváron ezeknek a tényezőknek hatását hiába keressük. Ezért volt a gyulafehérvári humanizmus a kibontakozáshoz vezető rövid út megfutása után a teljes elmulásra ítélve. Majd a gyulafehérvári fejedelmi udvarban Verancsics Antal, mint eleven mozgatóerő fogja szellemi nagyságával pótolni a humanista központosulás hiányzó lényeges feltételeit.

Mert mindazoknak a nehéz körülményeknek ellenére, amelyek az ország és a vezető társadalom kettéosztódásával és a hazai humanisták nagy részének külföldön való szétszóródásával együtt jártak, maradt még némi életlehetőség az itthonmaradottak, vagy a közvetlenül Mohács után hazaérkezettek számára is. Ezt az életlehetőséget egyrészt a nemzeti király udvara, a kiskorú János királlyal és Izabella királynéval, másrészt a megmaradt főpapi udvarok nyujtották. De mily messze távol állott János és Izabella udvara Mátyásétól, vagy akár II. Lajosétól. Az a viszonylagos nyugalom, amely az irodalmat tápláló központ lényeges feltétele volt, ekkor már teljesen ismeretlen. A királyi székhely állandóan változott s Buda, valamint Gyulafehérvár e két, még a legtöbb állandóságot mutató székhely is gyakrabban volt az izgalmak, mint a nyugodt élet színhelye. Maguk az anyagi eszközök sem állottak oly bőséggel rendelkezésre, mint a régebbi időben. Az udvart állandóan a gond és bizonytalanság vette körül. Mindezek a nehézségek azonban mégsem tették egész lehetetlenné az irodalmi életnek és a régi, békésebb idők humanizmusával rokon formáit. Mert a neveltetés és a multból eredő politikai vágyak következményeként a műveltség megvolt még akkor is, amikor az udvar már nem lehetett irodalmi vállalkozások elindítója és támogatója. Az irodalmi termelésre azonban a nemzeti királyság, épúgy mint a politikára, már erőtlen volt, az idegen Habsburg-udvar pedig csak a század közepe táján szokott ahhoz, hogy új országa szellemi ügyeivel törődjön. Az írók nagyon megérezték mindezt. A politikai viszonyok természetes következménye volt, hogy az irodalom a maga konkrét létének feltételeit hamarosan más pontokon kereste.

Egyelőre azonban a század ötödik évtizedéig eléggé számosan voltak a magyar humanisták közül, akik az erdélyi udvarhoz tartoztak, sőt a nagyobb és életerősebb rész csatlakozott a nemzeti királyhoz. Brodarics István és Frangepán Ferenc mögött már korábbi irodalmi tevékenység állott. Már kevésbbé érintette a korszerű irodalmi műveltség Verbőczy Istvánt és Statileo Jánost. Statileo 1528-ban kapcsolódik az erdélyi közösségbe. Családja a dalmáciai Trauból származott, apja bizonyára a Berislo-családdal való rokonság folytán már Magyar-

országon tartózkodott. A mohácsi vész idején veszprémi vikárius volt, utána pedig mindjárt János királyhoz csatlakozott. Több követségben vett részt, míg azután az erdélyi püspöki szék kijelölte működésének állandó irányát. Egyike volt a reformáció elleneseinek és ez az állásfoglalása egyházi hivatalán kívül műveltségi viszonyaira is jellemző volt. Humanista jelentősége mindössze abban állott, hogy unokaöccseit Verancsics Antalt és Mihályt Trauból magához hozatta és a nehéz időkhöz illő komolysággal gondoskodott két rokona tanulmányainak megkönnyítéséről. Ő állott mögöttük akkor is, amikor a testvérek jövedelmező állásba jutottak.

A Verancsics személye körül csoportosuló humanizmus tehát azokból tevődött össze, akik János király politikájának körébe tartoztak. A humanizmust azonban ebből a körből leginkább azok a személyek tették magukévá, akik a politikának hátterében állottak. Az ügyek valóságos intézése tulajdonképen nem az ő kezükben volt, ezt a cselekvés emberei, mint Gritti Alajos és Fráter György ragadták magukhoz. A humanisták szerepe a diplomáciai előkészítésben és megbeszélésben rejlett. Azok számára, akiknek ez a háttér is nagyon kevés szerepet vagy egyáltalán semmi elfoglaltságot sem adott, lassan letűntek a szereplés porondjáról. Ez az élet második sorába való szorulás azután nem egyszer egyéni keservek elindítója lett. Ebben a társaságban Brodarics Istvánnak nemcsak öregsége adott tekintélyt, hanem állandó összeköttetései a dolgokat intéző legmagasabb személyiségekkel is. Az udvari humanizmus elmult varázsát az ő személye képviselte és amíg élt, ő volt az összekötő levelein át a Brüsszelben élő Oláh Miklós és a gyulafehérvári udvar humanista feje, Verancsics Antal között. Amidőn az 1540-es évekkel a Habsburg király mellé átálló humanizmus megerősödik és úgy szerepel, mintha a Mohács előtti szellem folytatója lenne, a humanisták az érvényesülés vágyától hajtva, hirtelen menekülséssel, majd végleges pártcserével hagyták el életük eddigi útját. Verancsics maga két ízben menekült Olaszországba, Franciaországba és Krakkóba, míg a pártváltozásig eljutott.

A humanisták tehát érezhették, hogy a cselekvés teréről leszorultak, de ez még nem jelentette azt, hogy el vannak zárva a műveltség világától. A gyakori követjárások, amelyekre ők érthető okokból mindig vállalkoztak, a szellem szükséges kapcsolatait mindenkor biztosították. A messze élő más művelt emberekkel és általában a külvilággal való megismerkedés vágya a külföldjárásokkal kielégült és általuk a szellem mindig új feladatokkal ismerkedett meg. De maga a barátság is bizonyos mozgást vitt az irodalmi életbe. Az irodalmi barátkozás egyúttal alkalom volt arra is, hogy irodalmi művek küldözgetésével és az azokra adott megjegyzésekkel a zavaros mindennapi élet felszíne alatt némi irodalmi eszmekör is kialakulhasson, vagy tovább éljen. A hazai humanistáknak a külföldön élő barátokkal, rokonokkal való levelezése a későbbi évtizedek irodalmi kontinuitásának biztosítója lett. Az értékes külföldi elem folytatta nagyjában az életet ott, ahol a hazaiak abbahagyták és az Erasmusszal való kapcsolatok szempontjából is nagyon jellemző, hogy az 1536-ban elhúnyt Erasmust, legméltóbban a Nyugatra kényszerült Oláh Miklós siratta meg. Az itthon a politikai élet útvesztőiben szétterjedt humanista irodalmi műveltség megmaradt, részben mint passzív befogadókészség, érdeklődés az irodalom jelenségei iránt, részben átalakult bizonyos pártfogói központtá.[106])

Peleinek ebben a légkörben elfoglalt szerepéről mitsem tudunk. Gosztonyiról még megemlékezik és néha Várdai utódairól általában is. A feljegyzésekből elénk táruló adatok elárulják, hogy noha Várdai volt az, aki őt a tanulásra buzdította és dícsérte műveltségét, mégis őt okolja élete szerencsétlen körülményei miatt.

Hogy mik voltak az okok, amelyek Peleit Várdaitól eltávolították, ezekre vonatkozólag már Várdai véleményét kellene Peleiről ismernünk. Ennek hiányában csak azt állapíthatjuk meg, hogy közöttük a jóviszony csakhamar igen ellenségessé fajult és hogy a továbbiakban már szó sem lehetett arról, hogy Pelei céljának elérésében Várdai támogatását élvezze. Pelei azt mondja, hogy Várdai megkárosította őt: a neki kölcsönzött összeget nem akarta visszaadni. Lehet, hogy az összekülönbözés oka ily anyagi természetű kérdésekben keresendő.

A feljegyzések túlnyomó része kétségtelen még Várdai püspöksége idején, vagyis 1524-ig készült. A Gosztonyiról és különösen további utódairól szóló megjegyzései oly ritkák és személyeskedők: mintha azok nem is Pelei gyulafehérvári otthonában készültek volna. Gosztonyi mindössze 1527-ig volt Erdély püspöke. Püspöksége rövid ideig tartott, de számos bonyodalommal volt tele. Szinte végzete lett ennek a nagyműveltségű és kiváló püspöknek, hogy a mohácsi vész után Erdélyben maradt. A pártoskodásban nem akart résztvenni, amire Szapolyai néhány híve azzal vádolta, hogy Ferdinándhoz húz és válogatott kínzásokkal halálra gyötörte. Gosztonyi halála után a két ellenpüspök a Ferdinánd-párti Gerendy Miklós és a Szapolyai-párti Statileo János közül ez utóbbi lett Erdély valóságos püspöke, aki 1542-ig ült a püspöki székben. Róla Pelei már névszerint nem emlékezik meg, noha kétségtelenül már mint püspököt is ismerte, hiszen Erasmus haláláról szóló bejegyzése 1536-ban, vagy ezután kelt. Egy más jegyzetéből azonban arra következtetünk, hogy Pelei ekkor már nem Gyulafehérváron élt. Lehet, hogy maga mondott le kanonoki stallumáról és visszavonult szülőhelyére Pelére, ahol keserű szemrehányások között meghasonlott lélekkel élt, de a század negyedik évtizedét már aligha lépte túl.

VI. Pelei Tamás glosszái.

A XVI. század első feléből származó irodalmi hagyatékok értékének felmérésénél a tisztánlátást a sok kialakulatlan összetevőből előálló művelődési viszonyok mindenben keresztezik. Pelei könyvjegyzeteinek értékelésénél és a kor szellemi síkjába való állításánál is megnehezíti a helyzetet az a körülmény, hogy tulajdonképen három nemzedék művelődési ideálja sűrűsödik össze bennük: a hanyatló középkori, a Hunyadi-humanizmus műveltségéé és Erasmus tanainak hatásaié. A glosszák természeténél fogva és nem utolsó sorban Pelei felkészültségében, tanultságában és érdeklődési irányában tapasztalható ingadozás miatt azonban ez a három elem sűrűn keresztezi egymást. Ezeknek az elemeknek részekre való bontása azonban mégis egyénivé teszi Pelei szellemi arcképét, mert tudjuk, hogy miként e kor műveltségének, úgy Peleinek is legnagyobb gondja mindig önmaga volt. Mindent amit írt és gondolt, tulajdonképen önmagából kiindulva írta és gondolta és a politika, a vallás, az erkölcsi és szellemi törvények sorsot meghatározó tényein kívül az életből csak azt hallotta ki, ami műveltsége igényének megfelelt.

Mielőtt a glosszák tartalmának csoportosítására és azoknak ismertetésére térnénk át, szólnunk kell a glosszák írásformájáról is. Kétségtelenül megállapítható, hogy a közölt szövegek egymásutánjukra való tekintet nélkül három írástípust mutatnak: a tiszta fraktur, a gótikus és reneszánsz formákkal vegyes átmeneti és a humanista írást. Mind a három forma kurzív iskolás írás, ami lényegesen különbözik a kancelláriai írásformától és a korabeli levelek írásának ismeretére vall. A glosszák írásformájában megállapítható különbségek miatt feltehető a kérdés, hogy a közölt szövegek mindegyikét egy kéz írta-e? A szövegek

elbírálásánál a legcélravezetőbb útnak látszik, ha elsősorban azokat a glosszákat vesszük vizsgálat alá, amelyekben Pelei önmagáról vagy másokról első személyben ír, tehát, amelyeket kétségtelenül ő maga írt. Ezeknek a szövegeknek megvizsgálása arra az eredményre vezet, hogy bennük mind a három írásforma egyaránt feltalálható. Az írás közelebbi megvizsgálása, nevezetesen a betűk alakja, a ligaturák és abreviaturák alkalmazása pedig arról győz meg, hogy bizonyos alapkaraktert mind a három írásformában egyaránt fellelhetünk. Ilyen különösen az annyira sajátszerű g és e betűk duktusa, amelyek más-más bejegyzéseknél ugyan bizonyos váltakozó formát mutatnak, e formák azonban egyes írástípusokon belül is vegyesen fellelhetők. Mint általános megfigyelést közölhetjük, hogy a kaligrafikus szabályos humanista írást rendszerint azokban a szövegekben találunk, amelyek a lapszélre, mint Peleinek az Adagia-ra vonatkozó rövid megjegyzései (egyes szavak ismétlése, Erasmus szövegének kiegészítése, a források pontosabb helymegjelölése) kerültek. Ez a szokása sem áll azonban kivétel nélkül. Azoknál a lapszéli vagy sorok közti magyar szólamoknál és szavaknál például, amelyeknél rendszerint a gondosabb írásformát használja, néha teljesen a gótikus formát veszi fel. Gondolhatunk arra is, hogy az írásforma változtatását a szövegek leírásában mutatkozó időbeli távlattal magyarázzuk. Ezt a feltevést azonban megcáfolja az a körülmény, hogy noha a korábbinak látszó frakturírás akárhányszor humanista írással írt újabb glosszákkal van kiegészítve, viszont a későbbinek feltehető humanista íráshoz adott glosszái fraktúrírással készültek.

A lehetőségek területén felvethetjük azt a gondolatot is, hogy szükségképen nem Peleinek kellett írnia még az első személyben elmondott szövegeket sem. Ezeket is egy, vagy több más személlyel való közös olvasás alkalmával tollba is mondhatta. Ismerve azonban körülményeit, elhagyatott szinte társnélküli életét, melyet csak egy megvetett szolgával osztott meg, ez a lehetőség nem támasztható alá adatokkal. Valószínűbbnek látszik az a feltevés, hogy iskolai gyakorlatán kívül a korában írt levelek írásformáját sajátította el sokkal inkább, mint az olvasott nyomtatványét vagy kódexét. Tapasztalati tény, hogy környezetünkbe, vagy különösen a közvetlenül kezünk ügyébe eső tárgyak formáiból mily sokat veszünk át. Nem szabad elfelednünk azt sem, hogy Pelei glosszáit húsz egynéhány év alatt írta. Bár az írás alapkaraktere kétségtelenül azonos szokott lenni az ember különböző életkorában és ez a karakter a sokkal kevésbbé egyéni középkori írásnál is megállapítható, az átmeneti kor rendkívül sokoldalú formai és általános művelődési tényezői az írásban igen sok ingadozást eredményeztek. Igazi egyéni írásforma csak a XVI. század végén alakul ki.

Miként a kor íróinak legtöbbjénél, Peleinél sem találjuk meg az új, írásos kifejezéshez kötött műveltségnek tudatos megfogalmazását. Mint az egész európai humanizmusban általános az a tünet, hogy a kor emberei előtt kibontakozó új szellemiséget valami magától értetődő jelenségként veszik tudomásul és természetes isteni adománynak tekintik.[107]) Miként a korszak írói, úgy Pelei is tudja, hogy az új műveltség, a gondolkodás és képzés formája Olasz- és Németországból jött. Azt is tudja, hogy az új műveltség gyökerei az antik világban keresendők. A humanizmus nála is, mint lelkületi kiegészülés jelentkezik, de a felsőbbrendű ember ideáljának képe csak homályosan lebeg előtte.

Már az Adagia-hoz szorosan nem simuló, a mű előzéklapjain és részben tartalomjegyzékében közölt glosszák is elárulják, hogy Pelei életelvei az erények és a bölcseség keresésére irányulnak. Arra, hogy miként lehet erényesen és emellett bölcsen élni. Ezek a fogalmak azonban nem egymást kiegészítve okozati összefüggésben jelentkeznek, mert Peleinél rendszerint a tanultság következménye

az erény és a bölcseség alapja a tanultság. Azokra a kérdésekre akar tisztán az ész segítségével és a tudós eszközeivel feleletet találni, amelyek örök emberiek, amelyek minden kor minden emberét irányították és amelyek megvilágítása céljából most Erasmus gyüjteménye a klasszikus szerzők egész tárházát nyitotta meg.

»Sapientibus omnis vita iucunda est : letam libenter tristem ferunt pacienter. Et si rebus ipsi nequeunt, pacientia delectantur. Nihil in rebus lenius nihil diutius est virtute. Illa est quae molesta lenit, obliqua dirigit, dura mollit ac mitigat, ardua atque aspera queque complanat. Cessant querimoniae cessant precipitia et ad summam sapientis vita nil serenius nilque tranquillius.« (nn. p. 1.) Petrarcának »De adversa fortuna remedia«-ról szóló fejtegetése vezeti be Pelei elmélkedéseit. A bölcsnek az élete kellemes, a szomorúságot könnyen viseli el és ha javakkal nem is rendelkezik, lelki békéjében gyönyörködik. Ezt a lelki békét az erények adják. Az erény az, amely minden ferdeséget, romlást, bajokat kiegyenlít. Ez az, ami a bölcs számára a békét biztosítja. (nn. p. 1.)

Solon pedig — írja tovább — ezt tanítja : »Addiscendo senem fieri.« Mert »quadem animi voluntate nulla certe maior esse potest« (nn. p. 1.). Az írásművek alapján való elmélkedés útján jut arra a bölcseségre, hogy »facilius est vitia notare quam sine vitiis scribere.« (U. ott,) A tanulás, a képzés az ismeretek gyarapítása egyike a bölcseségre vezető utaknak. A bölcs ember tulajdonsága, hogy ismeri az írás és beszéd művészetét. »Attice scribis Laconice scribis. Attici semper quum ad amicos scribebant prolixe agebant. Lacones e diverso in scribendo quam brevissimi erant.« (nn. p. 2.) Ismeri Ciceronak az »Ad Atticum« írásművét, amelyben Aristagoras után a breve dicendi genus-t chilonium-nak nevezi, mert Chilon a beszédben rövid volt. Pelei azt is tudja, hogy Diogenes Laertius is hasonló módon foglalkozik e kérdéssel.

A képzett ember ne rejtse tudományát véka alá, mert »aegregia musica quae sit abscondita nullius rei est. Quum homini erudito nihil quicquam sua virtus prosit, si illam ipsam occultat. Aut musices callenti artem si itidem canere non vult«, idézi Gellius mondását. (nn. p. 6.)

Platon a tanító öregek és a tanuló ifjúság viszonyáról azt tanítja, hogy »senes qui studeant verecundiam inserere adolescentibus, ipsi primum revereantur adolescentes. Ita cum verecunde reprehendit amicus id potissimum gignit in eo verecundiam. Cumque pudenter ac paulatim aggreditur et castigat peccantem superat ac conficit amici vitium quem totum occupavit pudor pudescentis et reverentia reverentis.« Tudja azt is, hogy ennek a közmondásnak tartalmi jelentőségét Homeros, Aristomenes, Ptolemaeus tanítója, fejtik ki. (nn. p. 2.)

Az emberekkel való társasviszony a bölcs ember számára kötelességeket állít fel. Mint Seneca idézi Socratest : »Clam admonendus amicus. Cavendum est ne coram pluribus obiurgemus amicum.« (nn. p. 2.) Hasonlókép a társasélet viszonyainak szabályozására szolgál az a bölcs mondás : »neque non amicum est sed sophisticum, ex alienis erratis sibi parare gloriam et apud eos qui adsunt sese iactare«. Vagy : »ne quod est vitiosum in admonendo contentiosi simus et contumaces«. Euripides tanítása szintén erre vonatkozik : »si quis obiurget coram multis nihil parens amico is omne malum et omnem morbum vertit ad impudentiam«. (nn. p. 2.) Vagyis a barátok feddése ok nélkül és mások jelenlétében a bölcseség hiányára mutat.

»Bono vino non opus est hedera« (nn. p. 4.). Ezt a közmondást Pelei úgy értelmezi, hogy a virrasztások idején készült írásbeli munka és ezekhez hasonló elfoglaltság annyira magától értetődően kiváló és hasznos, hogy nem szorul az

emberek jóváhagyására. Clictoveus és Angelus Politianus Hermolaus Barbarushoz írt levelében is felhasználja ezt a közmondást.

Plinius arra tanít, hogy mindent a maga idejében kell végezni : »dum pluit molendum esse, hoc proverbio uti possumus quum rei gerende tempus idoneum esse significare volumus« (nn. p. 5.)

Ovidius Epistolae-jában olvassuk, hogy hasonló élettársat és barátot keressünk. Ugyanez található a Tristiaban is. Minden körülmények között érvényes az a bölcs mondás, hogy »vive tibi et longe nomina magna fuge«. Hasonlóan »qui bene latuit bene nixit« (nn. p. 6.).

»Immisi fontibus apros« jelenti azoknak az oktalanságát, akik saját maguk szereznek önmaguknak romlást. Vergilius Bucolica-jában idézi ezt a szólamot (nn. p. 8.).

»Latet anguis in herba hemistichius.« Vergilius eme mondásával azt akarjuk jelezni, hogy a rejtett dolgokkal szemben óvatosságra van szükség, nehogy váratlanul valami szerencsétlenség érjen (nn. p. 8.).

»Nabis sine cortice«, vagyis más segítsége nélkül irányítsuk életünket. Horatius szatíráiban erre int (nn. p. 9.).

»Nihil invita Minerva facias. Ezt a régi görög eredetű mondást Cicero »De officiis«-ében újítja fel abban az értelemben, hogy semmit a természet ellen ne cselekedjünk. Ugyanezzel a mondással él a »Tusculae disputationes«-ben, Horatius pedig az »Ars poetica«-ban (nn. p. 10.).

»Nulla dies sit sine linea.« Appellesnek tulajdonított eme mondás azt akarja jelenteni, hogy az időt nem haszontalanságokkal keli eltölteni, hanem mindig meg kell találni a hasznos munkára az alkalmat (nn. p. 10.).

»Quod supra nos nihil ad nos« mondás Sokratestől származik. Vagyis, mint Pelei magyarázza, azokat a dolgokat, amelyek értelmünket meghaladják, erőnkkel nem tudjuk elérni (nn. p. 12.).

Seneca Lucilliushoz intézett epistolájában ezt a görög forrásból vett közmondást idézi : »Talis hominum oratio qualis vita«. Ezt a bölcs mondást Pliniusnál, Democritusnál és Plutarchosnál is feltaláljuk (nn. p. 14.).

Horatius a Satyrák első könyvében és Martialis is élnek azzal a közmondással : »Teneto te intra pelliculam«. Vagyis addig nyujtózkodjunk, ameddig a takarónk ér. Felhasználják ezt a bölcs mondást Cicero a »De senectute«-ban és kívüle még Diogenes Laertius, Persius és Horatius is. (nn. p. 14.)

Seneca ugyancsak Lucilliushoz írt epistolájában írja : »magna saeculi laus est si homo mansuetus hominem adiuvet«. Aminek az értelmét Pelei abban találja, hogy az embereknek egymás javát kell szolgálniok. Cicero pedig tovább viszi ennek az Adagiumnak értelmezését, amikor azt mondja : »maius est certeque gratius prodesse omnibus, quam opes magnas habere«. Vagyis többet ér, ha az ember mindenkinek javát szolgálja, mintha nagy vagyona van. (p. 16.)

Az eddig közölt könyvjegyzetekből is kitűnik, hogy a Pelei által idézett auktorok megfelelő szövegeinek bővebb ismertetésére volna szükség, hogy ezeknek alaki és tartalmi jelentőségét, valamint Pelei műveltségében elfoglalt helyét megismerhessük. Ugyancsak hálás feladatnak látszik annak megállapítása, hogy Pelei az idézett auktorokat mily kiadásokból, vagy szöveggyüjteményekből ismerte meg. Ennek a feladatnak elvégzésével Pelei műveltségének világos képe állna előttünk és egyszersmind kétségbevonhatatlan bizonyítékot szolgáltatna a Gyulafehérváron forgalomban levő irodalom teljes egészéről is. Hasonlóképen kívánatos volna Pelei nyelvkészségének, fráziskészletének, latinitásának filológiai vizsgálata is. Ezekkel a feladatokkal azonban jelen összefoglalásunkban nem foglalkozhatunk

és így a glosszákat csak egyenkint függetlenül egymástól vehetjük a rendelkezésre álló tér arányában vizsgálat alá. Azoknak a szempontoknak mérlegelésével, amelyek egy mesterséges csoportosítás számára nyitva állnak, a glosszák tartalmát a következő csoportokban fogjuk ismertetni : 1. Peleinek Erasmusról, 2. önmagáról, 3. környezetéről és ismerőseiről, 4. az általános egyházi és társadalmi viszonyokról szóló közlései, 5. az általa felhasznált auktorokból közölt idézetek összefoglalása, 6. magyarnyelvű bejegyzések.

Pelei Erasmusról.

Az Adagia előzéklapjain és tartalomjegyzékének sorai között olvasható jegyzetek már kapcsolatban vannak a közmondások címeinek szövegével ; ezeket Pelei gyakran kiegészíti és a címszavakban nem közölt új címekkel látja el. De Pelei jegyzeteiben oly közmondásokkal is találkozunk, amelyeket Erasmus nem vett fel gyüjteményébe és melyek kétségtelenül más szerző munkájából származnak. A hozzájuk fűzött kommentárok azt mutatják, hogy Pelei az egyes adagiumok forrásait is felkutatta és mintegy ellenőrízte Erasmust. Az egyes auktorok ismerete csak növeli benne a csodálatot Erasmus iránt és mindjárt mű második előzéklapján hosszabb bejegyzéssel módot talál arra, hogy Erasmusnak az Adagia-kiadás terén szerzett érdemeiről összefoglaló képet nyujtson. Ez az összefüggő hosszabb szöveg formája szerint Frobeniusnak egy Adagia-kiadás elé írt előszava az olvasóhoz. Vajjon e Frobenius-előszót valóban a híres kiadó írta-e az Adagia egy későbbi kiadásához, amely ebben az esetben szintén Pelei birtokában volt, vagy pedig Pelei ismerve a híres kiadó nevét a nagyobb hatás kedvéért őt szólaltatta meg, a budapesti könyvtárakban fellelhető Adagia-kiadásokból nem tudjuk eldönteni.

A bejegyzés teljes szövege a következő: »Joannes Frobenius Studio. S. P. D. Apud graecos Tarrhaeus, Didymus, Clearchus et plerique alii viri ingenio et doctrina nobilissimi, solerti cum studio tum industria ex eloquentissimis et primae classis autoribus paroemias sparsim et undequaque diffluentes in iusta volumina redegerunt, quorum virorum lucubrationes (nescio quo fato) magna litterariae rei iactura funditus interciderunt. Supersunt tamen recentiores quorum e numero sunt Zenobius, Diogenianus, Apostolus Bizantius, sed concisi adeo ac verius inutili, ut iuxta graecam paroemiam .....narrare videantur. Caeterum quod apud latinos (quod equidem sciam) tot seculis nullus repertus est qui paroemias collegerit: neque non modico labore id fieri potuit, quando omne scriptorum genus utriusque linguae evolvendum erat: at nostra aetate Erasmus Roterdamus cui dedit ore rotundo musa loqui (eloquio ornato et perfecto) primus nec infeliciter tantam provintiam capessere ausus, paroemias quae apud utriusque linguae dialecticos, sophistas, oratores, poetas, theologos habentur. Bone Deus. Quantis laboribus, quantis vigiliis in unum volumen consarcinavit, quo nullum omnium eruditorum calculo abhinc mille annos luculentius in lucem prodiisse constat, quod rite quis omnis elegantiae seminarium appellaverit illud homeri (imperatorio elogio omnis virtutis parentis) de oceano ei accomodans dum canit: in eo in loca sexcenta apud utriusque linguae scriptores vel obiter correxit, vel erudite exposuit, preterea homeri tum aliorum poetarum grecorum eodem

metro versus circiter decem mille latinissime vertit: porro dum tanto operi colophonem (ut aiunt) imponeremus, increbuit rumor acerbior quam ut credere libeat, sed constantior quoque ut vanus credi possit Erasmum nostrum e vivis excessisse. Proh dolor, quanta bonarum literarum iactura, tantus vir, terris ereptus est, qui unus nonmodo germaniam suam, sed totam europam illustrare potuisset. Quot nobiles autores post hac cum blattis et tineis pugnaturi, sua opera in lucem prodiisent. Sed ita natura comparatum est (iuxta poetam) ut paucissimi egregio prediti ingenio senecte limen contingant, contra homines prorsus inutiles Tithoniam nonnunquam vivant aetatem. Illud neutique silendum nobis videtur qui id operis in graciam studiosorum excudimus quin testem (et si id re ipsa patescat) summa nos diligentia in hoc opere usos, ut ne transversum quidem unguem (quod aiunt) ab exemplari discederemus, nisi illustrium autorum grecis exemplaribus ad hoc inducti, in quibus synceriorem lectionem nonnunquam comperimus, hec ratio quare nonnulla inmutaverimus, quod si transversiones inversiones vel literarum et cetera id genus levicula menda nonnunquam occurerint ut benevoli lectores conniveant precamur.« A bejegyzést még számos glossza kiséri, amelyekben Pelei az egyes kifejezések és mitológiai utalások bővebb magyarázatát adja.

Ez az előszószerű bejegyzés elmondja, hogy a görögöknél Tarrchaeus, Didymus, Clearchus és még sok más kiváló és nagytudományú író nagy buzgalommal gyüjtötte a kiváló szerzők munkáiban szétszórtan található közmondásokat. Ezeknek az íróknak munkássága azonban a szerencsétlen körülmények folytán és az irodalmi termékek szétszóródása következtében teljesen elveszett. Van azonban néhány újabb író, mint Zenobius, Diogenianus, a bizanci apostol és még mások is, akiknek munkái ugyan megmaradtak, de egy görög szólam szerint méltán nevezhetők fejnélkülieknek. A latinoknál annyi évszázadon át senki sem akadt, aki a közmondásokat összegyüjtötte volna, mert hiszen az csak nagy munkával volt elvégezhető, oly nagy irodalmat kellett volna mindkét nyelven átnézni. Most azonban Erasmus Roterdamus, akinek a Muzsa megadta hogy kerek szájjal beszéljen az első, aki nagy felkészültséggel és szerencsés kézzel ezt a hatalmas területet birtokába vette és a két klasszikus nyelv irodalmának bölcselőit, szónokait, költőit és teológusait átvizsgálva a munkáikba található közmondásokat egy kötetben összegyüjtötte. Mily sok munka, mily sok virrasztás eredménye volt egy ily mű létrehozása. Tudvalevő, hogy ezer év óta egy tudós sem akadt, aki egy ily ragyogó munkát hozott volna a világra. Reá vonatkoztathatja azt a homerosi mondást, hogy hatszáz mindkét nyelven író szerző munkáit részint alaposan átjavította, részint a tudós alapos felkészültségével adta vissza és ezenkívül Homerosnak és más görög szerzőknek költeményeit kiváló latinsággal mintegy tízezer versben fordította le. És amikor ennek a hatalmas műnek befejezése volt hátra, elterjedt a hír, amely kegyetlenebb, sem mint hinni szeretnők, de állandóbb, semhogy a valódiságában kételkedni lehetne: Erasmus elköltözött az élők sorából. Mily nagy fájdalom ez és az irodalomnak, mily nagy vesztesége, hiszen az a férfi távozott el a földről, aki nem csak az ő Germániáját, hanem az egész Európát volt hivatva megvilágosítani. Hány neves szerző fog ezentul a férgekkel küzdeni, hogy munkáját napvilágra hozza (a tudósok munkája az asztalfiókban fog maradni, mert nincs, aki őket kiadja). De az emberi természet Horatius szerint, úgy van megalkotva, hogy épen a leg-

kiválóbb férfiak közül csak igen kevesen érik el az öregkor küszöbét, viszont mások a teljesen haszontalanok nem egyszer Tithonus koráig jutnak el.

Ezt a könyvet a kiadó a tanulni vágyók kedvéért adja ki és nem hallgatja el, ami különben magától értetődik, hogy a legnagyobb gondossággal ügyelt arra, hogy a fordítás az eredeti kézirattól egy körömnyit se térjen el. Kivéve, ha kiváló görög szerzők tanulmányozása arra az elhatározásra vezetett, hogy némely eredeti szöveget a helyesebb olvasásban adja. Ha a fordításokba és módosításokba néha bizonyos hibák csúsztak be, azért az olvasó bocsánatát kéri.

Ez az előszó kétségtelenül kifejezi a kornak az Adagia-ért való lelkesedését és a »humanisták fejedelme« iránti hódolatát. De magyarázatul szolgál egyszersmind Peleinek Erasmusról alkotott fogalmi képéhez is.

Akármi legyen is az előszószerű bejegyzés eredete, Pelei más alkalmakkor is megtalálja a módját, hogy Erasmusról táplált véleményének kifejezést adjon. A mű címlapján kaligrafikus humanista írással a következő bejegyzést olvassuk: »Ego Thomas Pelei non solum studiorum verumetiam studiosorum amantissimus nescio quid maius de hoc ipso Erasmo dixerim, quam quod est homo facile doctissimus, et veluti alter Theophrastus divina eloquentia praeditus« (nnp. 2.). A mű utolsó lapján költői hasonlattal élve nyilatkozik Erasmusról: »Quemadmodum hortus omni florum et arborum genere vernans res elegans videtur, itidem Erasmi stylus ubique latinitatem puram, castam, floridam, redolet«. (nnp. 249.) Vagyis Erasmust Pelei tudománya miatt tartja különösen becsben. A »homo doctus« és »eloquens« a kor humanista ideálja, amit Erasmus képviselt legtökéletesebben. Pelei is jól tudta ezt és egyéb dícsérő kijelentések mellett ez alkalommal azt írja Erasmusról, hogy ő a latin nyelv szülője. (p. 189.) Ép Erasmus példáján láthatta Pelei, hogy a stílus a klasszikusok páratlan alaposságú tanulmányozása által csiszolódik tökéletessé. Számára pedig legfőbb célt jelentett a klasszikusokban való járatosság és a stílus szabatossága. Láthatta egyszersmind Erasmus példájából, hogy dialektikával, tetszetős idézetek egymásmellé halmozásával minden elvet igazolni lehet. A szép szavakban való gyönyörködés, a klasszikus idézetek formai és tartalmi tökéletessége volt elsősorban az a szempont, amely Erasmust és az Adagiat oly kedvessé tette Pelei számára. Azonkívül a glosszák kötetlen formája, amely sem összefüggést, sem logikai sorrendet nem tételez fel, saját megjegyzéseinek megrögzítésére is különösen megfelelt. Peleinek a glossza írására szolgáló adagium kiinduló pontot jelent, de amelyen túl csak annyit árul el önmagáról és mondanivalójáról, amit éppen jónak talál. Lehet ez pillanatnyi hangulat, de egyszersmind megszilárdult meggyőződés eredménye is. A spontaneitás jellemzi különösen. Nem kell elmerülni a gondolataiban, mint ahogy mestere sem teszi ezt. Viszont éppen a glossza kötetlen formájánál fogva is alkalmas arra, hogy kevés szóval sokat mondjon, igaz, hogy nem mindig a világos kifejezés javára. Célja csupán a szép idézetekben való gyönyörködés a maga számára és azoknak a pillanatnyi élményeknek a megrögzítése, amelyek hangulatával és képzettársításaival éppen találkoztak. Ez a kifejezésforma Erasmus szellemének is legjobban megfelelő.

Azokban a glosszákban, amelyekben Pelei Erasmushoz kapcsolódik megismerjük a Pelei által ismert és felhasznált Erasmus-irodalmat. A bejegyzések sorrendje szerint az első Erasmus-mű, amelyről Pelei megemlkezik a Szent Márk evangélistához írt és I. Ferenc francia királynak ajánlott parafrázis. Az Erasmus által annyira hangoztatott béke szükségességének gondolata merül fel benne, amikor Erasmust idézve leírja: »Nec quisquam interim exoritur pacifi-

cator qui tam impios rerum motus autoritate sua componat, quum non desint qui instigent quique oleum quod aiunt adiiciant camino« Az a béke, amelyet minduntalan megzavarnak s amelynek visszaállítására hiába keres egy béketeremtőt, aki az ügyek rosszrafordulását tekintélyénél fogva meg tudná akadályozni. Sokan vannak ugyanis, akik izgatnak, és akik olajat öntenek a tűzre. Mint azt Erasmus »Oleum camino addere« adagiumában magyarázza. (p. 21.)

Más alkalommal arról értesülünk, hogy Pelei ismerte Erasmusnak Szent Pál leveleihez írt parafrazisát (109.), amelyet ajánlólevél kíséretében küldött meg Laurentio Campegio kardinális számára. Ebből az ajánlólevélből Pelei a következő részletet közli: »Erasmus Laurentio Campegio Cardinali in paraphrasi super epistolas Paulinas in epistola dedicatoria. Quotíes inconstantiam rerum humanarum intueor Laurenti Cardinalitii ordinis non infimum decus, videor mihi prorsus Euripum quendam videre, aut si quid Euripo instabilius, adeo vicibus irrequietis sursum deorsum volvuntur ac revolvuntur, nec possunt eodem in statu diu consistere. (p. 99.)

Egy alkalommal idézi a »Familiarum colloquiorum formulae«-t a »Post festum venisti« kezdetű adagiummal kapcsolatban (p. 98.).

Ismeri Erasmusnak Vilmos canterbury-i érsekhez intézett levelét is, amelyben a tévesen Hieronymusnak tulajdonított művekről van szó: »Erasmus in epistola nuncupatoria ad Guilelmum Archiepiscopum Cantuariensem. Quaecunque falso Hieronymi titulo circumferebantur eaque magna ex parte talia, ut non Hieronymum authorem sed inpudentissimum simul et insulsissimum rabulam opifice in prae se ferrent, non recidimus, ne quid omnino desyderaret avidus magis quam elegans lector, hoc est ut dicam crassius, ne non haberent similes lubra lactucas, sed in suum relegavimus locum nullo alioque digna loco. (p. 107.)

Miként Erasmusnak, úgylátszik Peleinek is gyakori olvasmánya volt Szent Jeromos. A »Cyprio bovi merendam« madagium magyarázatában Erasmus megjegyzi, hogy erről nemrégen ért. Pelei felkutatta Erasmusnak ezt a művét és az adagium szövegéhez a következő megjegyzést fűzte hozzá: »Erasmus citat in castigatione operum divi Hieronymi. to. 1. fo. 48. B.« (p. 111.)

Ismerte végül Pelei az »Enchiridion militis Christiani«-t. (110.) A »Spem pretio emere« kezdetű adagiumnál, amikor Erasmus magyarázza, hogy »Pecuniam in loco negligere maximum interdum est lucrum«, Pelei a következő megjegyzést fűzi hozzá: »Erasmus in Enchiridion Militis Christiani canone 6. cap. 14.« Ezenkívül a lap szélére írja ki az ugyancsak Erasmustól származó mondatot: »Qui principum favorem muneribus captant. (p. 143.)

A »Colophonem addidit« adagium-ot Pelei Erasmus egy munkájából vett következő mondattal egészíti ki: »Christus est omnium sine controversia colophon et caput«. (p. 136.)

Ugyancsak Erasmusra hivatkozik a következő idézetnél: »Vita mores factaque homines testantur habitum animi. (p. 69.)

Nincs adatunk arra, hogy ismerte-e az Apophtegmata-t, bár egy helyen minden közelebbi indok nélkül magyarázza a szó eredetét: »apophthegma: acuta responsio.« (p. 61.)

A »Foenum esse, Ambrosia alendus« adagiumnál Pelei egy költői megjegyzéssel fejezi ki Erasmus iránti tiszteletét: »Erasmus roterodamus adeo doctus ut ambrosia alendus esse videatur«. (p. 196.)

Úgy látszik, hogy életének bizonyos nehéz óráiban az Erasmus által nyujtott vigasztalás volt az egyedüli menedék, amely megakadályozta őt abban, hogy mindent ott hagyjon. Meggondolásra késztette őt a »Fumum fugiens in ignem incidi« kezdetű adagium. Ehhez a közmondáshoz kapcsolja lelkiállapotát jellemző megjegyzését: »ego Thomas Pelaeus hic Albae multis iniuriis affectus aliisque modis exacerbatus, dudum hinc discessissem nisi haec adagia obtulissent«. (p. 48.)

Erasmus személyére irányuló és munkásságát elismerő szavai azonban többször nem nélkülözik a kritikát sem. Erasmus az Adagiának 1508. évi kiadásában már elég bőven használ görög auktorokat is, anélkül azonban, hogy ezeknek fordítását az eredeti görög szöveghez hozzáfűzné. Mivel a görög nyelv tudása még nem volt annyira elterjedve, hogy a Peleihez hasonló rajogók a görög szövegeket nehézség nélkül olvashatták volna, Pelei nem minden ok nélkül írta egyik glosszájában: »Erasmi vitium quam maximum quod in hoc libro graecas literas nusquam interpretatus est id quod mihi Thomae Peleio graeci sermonis ignaro admodum displicet«. (p. 49.)

Amikor Erasmus a »risus ionicus, megaricus« és »chius« szólamok eredetét magyarázza, Pelei azt a megjegyzést fűzi hozzá, hogy csodálja, hogy e helyen az »Aiacis risus« eredetét nem tárgyalja. Ami pedig ide tartoznék: »demiror Erasmum hoc in loco omisisse illud Aiacis risus, quod item proverbio dicitur quod quidem vide fo. 19. (p. 60.)

A »Sine cortice nabis« című adagiumnál, ahol Erasmus Horatius szatiráira hivatkozik, mint főforrásra, Pelei Erasmus egy munkájából a következő szép gondolatot fűzi a közmondáshoz: »Doctor parentum curam imitetur qui primum infantibus cibum praemansum in os inferunt, deinde sat habent in manus dare, mox mansis tum admonent, postremo etiam domo extrudant, ut suapte industria ipsi sibi quaerere consuescant, et quod dici solet nare sine cortice, haec Erasmus«. (p. 88.)

A »Herculei labores« című mintegy hat oldalt betöltő adagiumnál Pelei nem mulasztja el, hogy Erasmusnak az Adagia-ban végzett munkáját Herakles munkájával hasonlítsa összes: Erasmi labor in hoc opere«. (p. 189.) Mivel azonban ennek az adagiumnak szövegében is találhatók magyarázat nélkül maradt görög kifejezések, ismét visszatér a már egy alkalommal Erasmus módszere ellen emelt kifogásaira. »Erasmus noster, linguae latinae parens, in hoc culpandus esse videtur quod graecas literas in hoc libro aut nusquam aut rarenter Latine expresserit, id quod nobis graeci sermonis ignaris non potest non molestum esse, et praesertim mihi Thomae Peleo sciolo. Quippe qui humili loco natus a puero praeceptorem nullum unquam in re literaria habuerim« (p. 189.). Ugyancsak ebben az adagiumban tér ki Erasmus a »Bibliotheca Aldina« jelentőségének ismertetésére, amely különösen a görög szerzők műveinek kiadásában szerzett kiváló érdemeket úgy, hogy ebből a forrásból az egész világ táplálkozik. Erasmusnak ehhez a megjegyzéséhez Pelei a következő szavakat fűzi: »libri huius absolutio ab Erasmo«. Az adagium végén még hozzá teszi a következő megjegyzést: »Erasmus ad communem natus utilitatem.« (p. 190. 49b.)

Néha minden közelebbi forrás megjelölése nélkül idéz Erasmusból egy-egy mondatot. Mint például: »Loquacitas in muliere avaritia in senibus insanabile vitium est.« (p. 209.)

Az adagiák ha nem is mellőzik teljesen de általában, elég ritkán használják fel a Szentírás szövegeinek szólamanyagát. Pelei mintha menteni akarná Erasmust egy alkalommal azt a megjegyzést teszi, hogy Erasmus ebbe a munkájába nem akarta a Szentírás szövegeit belekeverni: »Erasmus huic operi noluit sacras literas miscere«. (p. 238.)

Az »Inanibus spebus incenditur« szólamnál, amelyben Pelei bizonyára saját sorsára gondolt megjegyzi: »hanc dictionem ego Thomas Pelaeus nusquam legi nisi hic«. (p. 247.)

Pelei önmagáról.

Peleinek önmagáról közölt megjegyzéseit az elégedetlenség, a lelki béke hiánya, az embertársaival való viszályok sorozata tölti meg. Mintha ő volna az egyedüli és leginkább üldözött lény a világon, akit senkisem hajlandó megérteni. »In vita omnia plena malis« mondja egy alkalommal (p. 138.) és ezzel találóan fejezte ki életszemléletét. Az életkörülmények ép úgy ellene, mint környezetében levő ismerősei ellen fordultak, kijátszották, megrövidítették és öreg korának boldogtalanságát idézték elő.

»Ego Thomas Peleus quot mala incommoda iniurias a vicinis meis puta castellanis vicecastellanis portariis agasonibus et id genus vilissimis hominibus albae Transylvaniae annos multos perpessus sum, si hic recensere vellem, tempus quam res maturius me desereret, fuere omnes harpagones et delatores ad nocendum ad persequendum proclives.« (p. 12.) Szóval a környezetében élő várnagyok, alvárnagyok, kapuőrök, lovászok akik talán gúnyt űztek belőle, oly sok kellemetlenséget okoztak neki, hogyha mindezeket el akarná mondani hamarább mulna el a rendelkezésére álló idő, mint a tárgy bősége. Ezek a latrok valamennyien az ő üldözésére szövetkeztek. Erre a kijelentésre az »aliquid mali propter vicinum malum« szólam olvasása késztette.

De még otthon sem volt nyugalma. Szolgája Bocsárdi Demeter aki egyedül látta el az inas, az udvarmester, a sáfár, a szakács és a mindenes szerepét, kellemetlen külső sajátságai miatt elviselhetetlen volt számára. Nem is akarja maga mellett tovább megtűrni: »Ego Thomas Peleius adolescentem meum Demetrium Bochardinum licet unicum in domo mea servulum, condum, promum, coquum, lectisterniatorem. Tamen polyposus, scabiosus et hircosus est: presertim vero pedum suorum ulcere et foeditate intolerabilis e domo e famulitio meo expungo, extrudo, amoveo.« (p. 22.)

Nagyobb érdeklődésre tarthatnak számot azok a megjegyzései, amelyek humanista gondolkodására és tanulni vágyására adnak közvetlen és őszinteségükben szinte megrázó adatokat. A »S.nis mutare linguam« kezdetű szólamnál hosszabb megjegyzéssel időzik el: »Ego quoque Thomas Peleius litteratulus ac clementarius senex et alioqui graeci sermonis prorsus ignarus oppido quam libenter me reciperem aut Viennam aut in Italiam potissimum ad discendas literas graecas tametsi latinas a limine dumtaxat salutaverim, at per aetatem jam sum parum idoneus, et tamquam senex psittacus indocilis ac obliviosus. Et juxta

Horatianum illud vitae summa brevis spem nos vetat inchoare longam, improvisa nam laeti vis rapuit rapietque gentes, Melius autem est nos recte vivere, quam multa scire. (p. 27.) Reménytvesztett öreg korában írta e sorokat, de még ekkor is él benne a vágy, hogy Bécsbe és Itáliába menjen főként a görög nyelv megtanulására és a latinban való járatosságának tökéletesítésére. De kora már erre nem alkalmas és miként az öreg papagály tanítható-tatlannak és feledékenynek érzi magát. Előtte áll Horatius szép tanítása, hogy az élet rövid ideje megtiltja, hogy nagy reményeket állítsunk fel. Vigasztalja azonban magát egy másik szép szólamban, hogy jobb dolog helyesen élni, mint sokat tudni.

Más alkalommal az »Anser inter oroles« kezdetű mondás ismét saját bajaira figyelmezteti: »Ego Thomas Peleus dicere ausim conscius ignorantiae meae At argutos anser inter olores strepere nolui, est nam perniciosa quorundam labes et macula ut plus in fronte ostendant quam in recessu valeant.« (p. 77.) Vagyis ismerve tudatlanságát, nem akar a környezetében levő hangos hattyúk között mint a lúd kiáltozni. Ismeri az embereknek azt a rossz tulajdonságát, hogy többet akarnak kifelé mutatni, mint amennyit önmagukban érnek.

Úgy látszik, akadtak Gyulafehérváron, akik kifogásolták, hogy Pelei állandóan a pogány klasszikusokkal foglalkozik, amivel valószínűleg hivatásbeli kötelességeinek elhanyagolása járt együtt. Erasmus szavaival vigasztalja magát, amikor azt mondja, hogy ő mindent elhanyagolva, miként a méh röpdös egyik könyvről a másikra: »Qui mihi Thomae Peleo vitio vertunt quod identidem in libris gentilium versor illis obicere soleo me apiculas imitarior quae praeteritis reliquis ad ea dumtaxat advolo.« (p. 112.)

A »Quot servos habemus totidem habemus hostes« című adagiumnál Pelei felkiált, hogy ennek a szólamnak az igazságát akárhányszor javainak elvesztésével és élete veszélyeztetésével tapasztalta: »Id quod ego Thomas Peleus non sine rerum mearum dispendio et capitis discrimine saepenumero expertus sum.« (p. 135.)

»Magis sibi placet quam Peleus in machaera« kezdetű szólamot Erasmus arra vonatkoztatja, aki mód felett dicsekszik bizonyos dolgokkal, miként Achilles dicsekedett a Vulcanus által készített karddal. Így szeretne Pelei is dicsekedni sorsának jobbrafordulásával, amely eddig vele szemben mindig mint mostohaanya viselkedett, akár az ő tudatlanságából, akár pedig az emberek rosszindulatából alakultak ilymódon ügyei: »Utinam Vulcanus mequoque Thomam Peleum aliquando hoc donasset gladio qui hactenus fortunam ipsam in cunctis fere rebus meis novercantem mihi cognoverim, sive id ex inscitia mea seu hominum malitia perfidiaque evenerit.« (p. 172.)

Szent Jeromos a papság életéről írt traktatusában arra figyelmeztet, hogy mindenki óvakodjék, nehogy a hírterjesztők harapós nyelvükkel kikezdjék. Az »Inimicus et invidus vicinorum oculus« című adagium juttatta ezt a mondást Pelei eszébe. Ezzel ismét kellemetlen szomszédaira emlékezik és közelebbről meghatározza, mily szerencsétlen helyen van a lakása, ahol a várnépek állandóan megkeserítik életét: »Id quod ego Thomas Peleius experimento didici, qui Albae Juliae Transilvanae habeo domum turri proximam et vicinam, in qua turri demorantur castellani et ceteri id genus canes mordaces meam subinde discucientes vitam, decem vitiis instructiores.« (p. 192.)

Pelei életének egy másik sokat hangoztatott törekvése volt, hogy püspöki székbe emelkedjék. Úgy látszik, ezt a gyöngéjét Gyulafehérváron hamarosan

megismerték és voltak, akik e gyarlóságából hasznot húztak. Nem lehetetlen, hogy ennek a törekvésnek megvalósításáért hozott anyagi áldozatai okozták elsősorban sokat emlegetett elszegényedését is. A »Corvus esuriens serpentem in aprico dormientem conspicatus rapuit« című adagiumnál célozva a Rómába küldött levelének szerencsétlen sorsára, a következőket írja: »Sic ego Thomas Pelei qui mea manu litteras ad urbem Rhomam confeci et scripsi et nihil profeci.« (p. 242.)

Embertársaival való viszonyára sokszor mutat rá a sorra kerülő adagiumok magyarázatával kapcsolatban. Különösen azokat a gyarlóságokat veszi tollára, amelyek az együttlétet számára nehézzé tették. A »Postica sanna« kezdetű szólam magyarázatánál a következőket mondja: »Mihi Thomae Pelei per quam jucundum esset si hoc tempore huiusmodi sannae occurrere possem, at nolo vel potius non queo contra torrentem niti.« (p. 242.)

Szellemi fejlődésére vonatkozólag érdekes adatokat mond el, amikor a »Laudant ut pueri pavonem« kezdetű adagiumnál önmagáról a következő kijelentést teszi: »Sic Franciscus Vardai episcopus Transylvanus me Thomam Pelaeum laudabat, quod doctus sum et in scribendis litteris bonum habeo stilum ac in ecclesia per pulchre canto usque adeo quod secundus sit mihi nemo et quod arcanorum suorum mihi creditorum fidissimus custos essem. Qui mihi dum vixit nec assem dedit. Quin potius emunxit me senem auro argentoque.« (p. 242.) Vagyis Várdai volt az, aki Peleit a tanulásra buzdította az által, hogy dícsérte jó stílusát, kiemelte szép énekét és még bizalmasává is tette őt. Noha így felkeltette benne a magasabb célok felé való törekvést, mégsem segítette őt semmivel sem, sőt pénzétől megfosztotta.

Van egy hosszabb kijelentése Peleinek, amely kétségtelenné teszi, hogy Pelei mily eszközökkel törekedett a püspökségre és szinte lelkiüdvösségét kötötte annak elnyeréséhez. A »Periit mihi sus« című adagiumnál olvassuk: »Sic accidit mihi Thomae Pelei qui semel et iterum misi ad urbem Rhomam pro episcopatu. Interim coemi vestimenta vina, et cum nuntium in horas aventer opperirer, re infecta rediit, consumptis et profusis gravissimis sumptibus sicque et jacturam feci et sum omnibus ludibrio. Ergo ignominiam graviorem pertuli omni vulnere.« (p. 244.) Szinte látja az ember, amint mohón várja a jó hírt hozó hírnököt. Egész vagyonát ennek a célnak áldozta fel és a hírnök megérkeztével arra ébredt, hogy mindene elveszett és emellett a sikertelenség minden oldalról szégyent hozott reá.

Egy nem egészen világos könyvjegyzetéből arra gondolhatunk, hogy élete utolsó szakában nem tartózkodott már Gyulafehérváron, hanem szülőhelyére Pelére vonult vissza. Ennek okát a következőkben magyarázza: »Ego Thomas Pelaeus hoc monitus adagio in pago Pele, hoc est natali solo nolo sapere quum Albae in rebus et negotiis capituli quocies opus erat dormiverim, et magis mutus quam piscis et ut dicitur caput sine lingua, verum si talia rudi illi ipsi popello nonnunquam e libris meis dixero, que salutem animarum suarum concernunt, id mihi vicio verti non debet, quandoquidem Albae viri sunt ecclesiastici et per hoc magis sapiunt quod agendum sit, at illi prorsus rudes et semper sine ullo doctore vitam hanc traduxerunt.« (p. 248.) Ezt a kijelentését úgy értelmezzük, hogy Peléről magyarázza visszavonulásának okát. Nem akart beleszólni a káptalan ügyeibe, sőt amikor erre szükség volt, akkor is inkább aludt és némábbnak tetette magát a halnál. Mégis ha az egyszerű

népnek néha könyvtudásából merítetett ismereteiből el is árul valamit, amely lelkiüdvösségükkel megegyezik, ezt nem szabad hibájául felróni. Vannak ugyan Gyulafehérváron olyan egyházi férfiak, akik jobban tudják, hogy miként kell ezt tenni, ezek azonban teljesen tanulatlanok. Jellemző ez a kijelentés egyrészt Peleinek hivatásáról táplált elgondolásaira és kötelességeinek teljesítésében követett gyakorlatára, de másrészt fölényeskedő magatartására is, amellyel a köznépnek és paptársainak tudatlanságáról egyaránt meg van győződve.

Két adatunk van, hogy ismerte a »schola trivialis« tanítási anyagát. A »Qui amat ranam putat esse dianam« című adagiumnál hozzáteszi, hogy: »Nostrique triviales scholastici dicunt.« Ugyancsak erre céloz, amikor a »Temere ridentem quod vitii vel stultitiae signum est« kezdetű adagiumnál hozzáírja a lapszéli jegyzetet: »Juxta versum illum e schola triviali depromptum, per multum risum poteris cognoscere stultum.« (pp. 222., 244.)

A szólamokhoz írt megjegyzéseiből gyakran csendül ki a saját élettapasztalataira, különösen pedig szerencsétlen életviszonyaira való utalás. Néha pedig magasztos erkölcsi elvekkel próbálja magát vigasztalni. »Asinus magis stramina optat quam aurum, quod de iis dicitur, qui quum humiles et rustici sint pervenerint licet ad divicias et opes. Tamen suam semper naturam sapiunt, quod Flaccus per belle ostendit.« Ugyancsak erről ír Heraclitus is. Noha nagyon rossz véleménye van a testvéri közösségről, mégis elismeréssel nyilatkozik a közösség szükségességéről. Számára azonban csak az marad hátra, hogy a koldus sorsától óvakodjék. »Quamquam non me praeterit quam sanctum sit nomen fraternitatis, quam arcta fratrum conjunctio, quam frater diligendus, utpote quasi fere alter dictus. Sed mihi non tam fraternitas hoc tempore colenda est, quam mendicitas cavenda. Verum est profecto illud verbum vetus: omnes sibi melius esse malle quam alteri« — kapcsolja bele gondolatába az adagium címszavát. Majd folytatja: »Quisque sibi proximus est, et tunica pallio propior.« (p. 42.)

Gyakran időzik el az öregség bajainak részletezésével és alig van adagium, ahol alkalomadtán ne fűzné a nyomtatott szöveghez saját öregségének szomorú tapasztalatait: »Mala senium accelerant« mondja a közmondás, amelynek magyarázata, hogy gyakran öregedtek meg az emberek gondoktól és bajoktól: »Sicut ego Thomas Pelei« — fűzi hozzá és utal egyszersmind egy másik jegyzetére is: »Aiunt vitam de tenui pendere filo Plinius iunior in 3. epistola quod me recordantem fragilitatis humanae miseratio subit, quid non tam circumcisum, et tam breve, quam hominis vita longissima et quae videtur valde longa.« (p. 235.)

Ugyanezek a gondolatok ismétlődnek meg részint a más személyekkel kapcsolatos, részint pedig a személyekhez és tárgyakhoz nem kötött, általános jellegű elmélkedésekben, bár ezekben a kifejezés és utalás személyesebb ízt kap. Peleinél is miként író vagy gondolkodó kortársainál a haladó idővel, — a test elmulásával — és különböző bántalmakkal szemben ott állt vigaszul a tudománnyal való foglalkozás lehetősége. A magyar humanistákhoz hasonlóan Pelei is Horatiust, Cicerot, Senecat és még egy sereg klasszikus írót és végül Erasmusnak erkölcsi- és életelveit tanulta megismerni. Mivel tudta, hogy léte és fejlődése a pártfogóktól függ, be kellett bizonyítania, hogy a támogatásra érdemes; elő kellett készíteni az utat a pártfogó megnyerésére azáltal, hogy használható voltát, főként pedig az írásos foglalkozásban való jártasságát bebizonyítsa. Az érvényesülésnek a tudáson kívül ez fontos kelléke. De a szellemnek az anyagi jólétre való átváltása nem mindig sikerül.

De még ez az öncélúvá váló élet is irodalom és tudás nélkül nem élet és az írás-olvasás művészetével az élet tartalmának kitöltése jelenti a cselekvést és otiumot egyaránt. Az élet ezáltal egyoldalú lesz, elmerül a tudomány nyujtotta szűk keretek határai között és e sorsnak részesét csak az vigasztalja, hogy a nagy tömegek és saját nem humanista társai felett áll, akikre akárhányszor megvetéssel vagy szánalommal tekint le.

A Mohács előtti időszak magyar közösségében élő írók négy rétegét különböztethetjük meg. Az elsőben van az a néhány olasz, aki a humanisták számára kedvezőtlenné vált viszonyok között is itt maradt. Ezekben a magyar élet legélesebb kritikusait ismerjük meg, akik bár pártfogóikat a dícsérő jelzők állandó tömjénével veszik körül, külföldre írt leveleikben száműzetésről és életük hajótöréséről beszélnek. Ezek mindig kisebb mértékben lesznek közvetítői az olasz humanizmusnak, helyüket a hazatérő tanulók és a könyvnyomtatás termékei töltik be. A második réteg Ulászló csehországi kancelláriájának tagjaiból került ki és egyidőre ezek veszik át a kancelláriai humanizmus helyét. A szinte észrevétlenül beköltözködő németek, az Eck Bálintok és Wernher Györgyök, akiket főkép a Thurzók gazdasága vonz ide, majd a felvidéki városokban telepednek meg. A harmadik csoport a hazai németeké, akiknek szerepe főként a bécsi egyetemmel való kapcsolatok fenntartásában rejlik. A negyedik réteg szorosan a magyaroké. Ezek műveltségüket már nagyrészt Olaszországban szerezték meg, onnan küldték haza ajánlásokkal ellátott könyveiket és csak kis részük talált otthont Bécsben vagy Krakkóban. Pelei bár nem részesülhetett egyik külföldi műveltségi forrás áldásában sem, mégis mint gondolkodó ehhez a csoporthoz tartozik. Az ő műveltsége és gondolkodása azonban a külföldre való vágyódásában még Janus Pannonius lelkiségéhez igazodik, aki azt írta Galeottonak, hogy itthon írt költeményeiben nem ismeri meg a külföldi termésű Janust, mert nagyon sokat számít, hogy hol írja költeményeit Olaszországban ő is latinosabban ír, míg itthon csak barbár módjára írhat. A Mátyás utáni magyar humanizmusban bizonyára a tények reálisabb szemlélete miatt már ez a fájdalmas, vagy szenvelgő tudat élét veszti. A Janus-művek kiadói, vagy akik a kiadások elé verseket is írtak emlegetik ugyan a költő tragikus helyzetét és a hazai durva nyelv hatásait, de itt inkább Janus gondolatai ismétlődnek és nem a személyes élmény őszinte kifejezése keres magának utat.[111]) Pelei nem jutott el idáig, mint ahogy nem jutott el külföldre sem. Benne a Német- és Olaszország utáni vágy csak a kiválóságnak és bölcseségnek beteljesedését jelentette és ez a tudat meg maradt benne élete végéig, mert vágya kielégítetlensége áthidalhatatlan ürt támasztott szelleme fejlődésében.

Pelei környezete és ismerősei.

Pelei gyulafehérvári ismerősei közül leggyakrabban említi püspökét Várdai Ferencet, akinek úgylátszik legalább Pelei megítélése szerint sorsdöntő szerepe volt életének alakulásában. A sajátmagáról közölt feljegyzéseiben láttuk már, mily elítélően nyilatkozik püskökéről valóságos vagy vélt sérelmei miatt. Várdai sok cselekvésből összetett jellemének rajzát elég felületesen ismerjük. Amíg Pelei tisztán egyéni sérelmeiből fakadó bírálatot mond felette, ezt önmagában nem vehetnők perdöntőnek. Van azonban a reá vonatkozó megjegyzések sorában sok oly vád, amelyekben már az általánosító jelleg is kitűnik. A megjegyzéseknek ez a része már kétségtelenül súlyosabb és tárgyilagosabb kritikát jelent. Igaz,

hogy az elkeseredett és célját tévesztett humanistának becsmérlesekben gazdag szóáradatát még ezekben a vonatkozásokban sem vehetjük készpénznek.

A Várdaival kapcsolatos megjegyzéseket is túlnyomóan az adagiumok magyarázataihoz fűzi. A »Quid distent aera lupini« kezdetű Horatius Epistolainak első könyvéből vett szólamot Erasmus szerint azokról szól, »Qui beneficia non ita conferunt in quo suis velut abiiciant sed ita collocant ut expendant.« Pelei a következőket fűzi ehhez: »hoc est contra Franciscum Vardai antistitem Transylvanum qui largitione corruptus caecaque cupiditate ductus beneficia ecclesiastica dignis iuxta et indignis citra discrimen conferre solitus est. Vagyis Várdai megvesztegethető ember volt és a vad szenvedély vezette őt az egyházi javadalmak szétosztásában is, amelyeket méltók és méltatlanok számára egyaránt szokott juttatni. Az önzés hangja azonban ebben a vádban is kicsendül, hogy tudniillik ő nem részesült tőle semmiben. (p. 41.)

Más alkalommal magyar szólammal igazolja Várdai kapzsiságát és azt a megjegyzést is hozzáfűzi, hogy utódai még nagyobb bűnösök voltak: »Franciscus Vardai antistes Transylvanus quem rustici vocitant communiter Ekewezthew Ferenc pyspek undique pecunias attrahebat ad sese, quemadmodum Caecias nubes, eius successores decem viciis instructiores fuere. (p. 59.)

Sorrendben a következő megjegyzés Várdairól az adók behajtásában tanusított könyörtelenségét bélyegzi meg az »Adamantinus, pro eo, quod est inexorabilis« című adagiumhoz kapcsolódva: »Franciscus Vardai in exigendis censibus a nobis sacerdotibus et rusticis adamantinus erat et ferreus.« (p. 79.)

A »male partum, male disperit« kezdetű adagiumhoz hozzáfűzi »ut bona et res Francisci Vardai.« (p. 83.)

Többször visszatérő vád, hogy Várdai a kölcsönvett pénzeket nem szokta visszaadni. Pelei valahányszor erről a kérdésről elmélkedik, Várdai emlékét szinte átkozódó megjegyzésekkel emlegeti. Egy alkalommal a Várdai iránti köteles szeretetének és tiszteletének oly emléket állít, hogy a Várdainak kölcsön adott pénzt az alvilág kapuőrének Charonnak ajánlja fel. Ennek fejében menjen át lelke a Styx folyó vízén: a pokolba: »de nobis misellis sacerdotibus ecclesiae Albensis Transylvanae haec dici possunt, qui a Francisco Vardai huius ecclesiae praelato pecuniam mutuaticam idest a nobis mutuo acceptam nedum repetere, sed nec hiscere audemus, et os aperire et quum reponere non vult comprecamur ut cum ad inferos ultra stygiam transvehitur paludem, det portitori charonti pro portorio Aeaco presente. Haec meae in illum observantiae, amoris, et devotionis, monumenta sint perpetua. (p. 85.)

A »Boni pastoris est tondere pecus non deglubere« kezdetű adagiumnál megismétli Várdai kapzsisága miatt ellene már többször említett vádját és hozzáfűzi, hogy a püspök Szent Mihály egyházának javait tönkretette: »hoc non consyderabat Franciscus Vardai bonorum divi Michaelis depopulator qui dictitare solebat... (p. 94.)

Ugyanezt a vádat variálja a »Mendici pera non impletur« című adagiumnál: »non solum mendici verumetiam Francisci Vardai episcopi Transylvani, qui magnas inter opes inops semper aurum sitit et sarcophago contentus erit.« (p. 152.)

A »Boni viri lachrymabiles« kezdetű adagiumhoz pedig a következő előbbi vádjait még jobban hangsúlyozó megjegyzéseket fűzi: »ego Thomas Pelaeus

ex ore lupi idest rapacis tyranni Francisci Vardai pecunias meas partim mutuaticas partim vi a me extortas nunquam eruere potui. Et tanquam Pluto illachrymabilis nullis flecti potuit precibus, ut solveret. Quippe durus inexorabilis, adamantinus, ferreus, et corneis fibris. (p. 168.) A »lupo agnum eripere postulant« adagiumhoz pedig ezek a bejegyzések járulnak: »sic ego Tho. Pelaeus pecunias meas a Francisco Vardai nullis praecibus rehabere potui, interea vita functus est.« Ugyancsak itt a »vulturis umbra« adagiumhoz Várdai ellen azt a vádat fűzi, hogy az elhúnyt papok hagyatékát a magáénak tekintette: »sicuti Franciscus Vardai res et omnia bona sacerdotum defunctorum aufferre solebat.« (p. 169.)

Hogy mennyire nem korlátozza érzelmeinek kitörését Várdaival szemben, azt egy következő bejegyzése mutatja, amikor arról szól, hogy a káptalan tagjai Várdai haláláért imádkoztak: »Nos quoque capitulares ecclesiae albensis Transylvanae spes alebat quam maxima quod deus optimus maximus nostri misertus nostrasque afflictiones ex alto respiciens liberabit nos a Francisco Vardai episcopo et praelato nostro, qui semper lynceis contemplabat occulis quo a nobis aliquid auri argentique exterebrare, extorquere, expalpare, harpagare, rapere, emungereque possit, suis opibus non contentus.« (p. 196.)

A jobbágysággal szemben tanusított kiméletlen bánásmódját az »Aegyptius Laterifer« szólamhoz kapcsolódó következő megjegyzésekkel bélyegzi meg: »Rustici sub Episcopatu Francisci Vardai passim simili servitutis genere citra ullam misericordiam opprimebantur et ultra hoc graviter eos ipsos taxabat non tanquam patronus sed tyrannus et depopulator, nec sacerdotes, minus, immo durius.« (p. 214.) Vagyis úgy bánt Várdai jobbágyaival, mint az egyiptomi fáraók a zsidókkal.

Ugyancsak Várdai kegyetlen adóztatása és ellenséges magatartása arra kijelentésre készteti, hogy inkább akarná életét akár Diogenes módjára is bárhol Magyarországon éppen csak tengetni, mint egy ily zsarnok alatt élni: »Franciscus Vardai Episcopus Transylvanus frequenti servitute assidua taxatione, hostili more passim bona Sancti Michaelis archangeli populabatur, quique iuxta psalmistae dictum devorabat plebem dominicam sicut escam panis, et ni diem suum obiisset, ego Thomas malui instar Diogenis ubique in Pannonia salem lingere quam sub tali tyranno degere.« Jellemző, hogy amily ritkán használja a Szentírás szavait, a Várdaira szórt vádak színezésénél a Szentírás idézetét is igénybe veszi. (p. 222.) A »Non probantis« című adagium magyarázatához, amely azokról szól, akiket nem a méltányosság, hanem a zsarnoki ösztön vezet, nem mulasztja el megjegyezni: »ut Franciscus Vardai episcopus Transylvanus«. (p. 225.)

A megvesztegethetőség vádjával ismételten fordul Várdai ellen: »Muneribus res agitur« adagiumhoz nem maradhat el a bejegyzés »apud Franciscum Vardai«. (p. 226.)

Ugyanezeket a gondolatokat még két alkalommal ismételgeti. A »sacris abstinendae manus« kezdetű adagium figyelmezteti őt arra, hogy ismét elmondja Várdaival szemben már annyiszor hangoztatott vádjait: »Ego Thomas Pelaeus hoc monitus adagio loquar ne an sileam haereo. Cogit nimirum me non loqui solum verumetiam obloqui conqueri, lamentari et doloris et moeroris et damni magnitudo quo me Franciscus Vardai Antistes Transylvanus adfecit. Cui pecunias mutuo dedi, insuper

et vi summam non mediocrem a me extorsit, quas eo ipso vivente quocies supplicavi, ut mihi reponeret, aut subridens praeteriit, aut promisit se velle reddere. Nunquam tamen reddidit et nec testamento reliquit ut redderentur, quid igitur faciam. Pessimi debitoris facere creditori convicium.« (p. 231.)

Minden bajának Várdai az oka mondja végül és az ő szolgája Szirjei (Sirinus, vagy de Syrie) Imre. A »hydrus in dolio« adagiumnál olvassuk az utolsó reá vonatkozó megjegyzést »ut ego Thomas Pelaeus tamen autores calamitatis meae sunt Franciscus Vardai episcopus Transylvanus et Emericus Sirinus nuntius et famulus eius qui me ex composito et honore et pecuniis privarunt«. (p. 238.)

Valószínűleg a gyulafehérvári közösségből való lassú kikapcsolódására vall, hogy Várdai utódairól leginkább általánosságban de szintén elítélő módon emlékezik meg. Gosztonyi Jánost Várdai közvetlen utódát már régebben győri püspök korából ismerte. Azt írja egy alkalommal, hogy levelet küldött neki Budára. (p. 86.)

Néhány megjegyzése Gosztonyival kapcsolatban arra vonatkozik, hogy miként Várdai, utóda is kapzsi volt. »Ad cutem usque radit« című adagiumnál ezt a megjegyzést olvassuk: »dici potest de Francisco Vardai episcopo Transylvano deque eius successore Joanne Gozthon.« (p. 204.) Egyéb Gosztonyira vonatkozó megjegyzései a püspöknek ételben és italban való mértéktelenségét hangsúlyozzák. Az »etiam celeritas in desyderio mora est« erasmusi szólamnál ezt a megjegyzést olvassuk: »ut solet plerunque noster praelatus Joannes Gozthon intempestivius prandere et coquos urgere, qui vel morulam in accipiendis cibis inpacienter fert.« (p. 174.) A non vivendum ut edas, sed edendum ut vivas« című közkeletű adagiumnál megjegyzi: »si haec legisset observassetque Joannes Gozthon episcopus Transylvanus in tam graves morbos non incidisset«. (p. 216.) Ezek a megjegyzések annál inkább felkelthetik Pelei ítéletével szembeni gyanakvásunkat, mert a Gosztonyiról szóló egykorú források adatai arról beszélnek, hogy ő a korában lábrakapott egyházi visszaélések sodrában mennyire kitűnt mély vallásosságával szigorú erkölcsi elveivel egyaránt.

Mindössze egyetlen megjegyzést olvasunk Várdai elődjéről Perényi Ferenc nagyváradi püspökről, akinek a humanizmus műveltségében való jártassága köztudomású volt. Pelei azonban Perényi tudásával kapcsolatban, amely bizonyára az ő füléhez is eljutott, csak kicsinylő megjegyzést talál. Az »argenti fontes loquuntur« című adagiumnál Erasmus magyarázatában arról beszél, hogy »fortuna quem nimium fovet stultum facit«. Pelei megjegyzése e szavakhoz: »Sicut Franciscum Pereni episcopum Varadiensem.« (p. 134.)

Érdekes névsort nyujt Pelei ismerőseinek jegyzéke és némi támpontot arra nézve is, hogy a gyulafehérvári káptalan területén kívül kiket ismert és kikkel érintkezett az országban. Ezeknek a megjegyzéseknek és neveknek ismertetésénél a betűrendes sorrendet követjük, kivételt csak ott teszünk, amikor a nevek bizonyos kijelentésekkel kapcsolatban csoportosan fordulnak elő.

Az az »Adrianus Magister canonicus«, akiről Pelei az »Oculatae manus« kezdetű adagiumnál és annak erasmusi magyarázatánál emlékezik meg, Enyedi, Wolphardus Adorján, Pelei őszinte jóbarátja, aki Pelei nevét ajánlása révén az irodalom körében is emlékezetessé tette. Adorjánra vonatkozólag sajnos más adatot nem találunk Peleinél. (p. 87.)

Ajthay Balázs kanonokról, akivel a »quem lupo commisisti« című adagiummal kapcsolatban ismerkedünk meg, semmit sem tudunk. Nem szerepel sem a gyula-

fehérvári sematizmusokban, sem pedig egyéb forrásokban. Nagy Iván[112]) ismer ugyan egy Ajthay nevű erdélyi családot de semmi közelebbit nem mond róla. Pelei megjegyzése a következőképen hangzik: »sic Blasius Aithay canonicus dissidet cum Coppany et Valentino Makrai et Joanne Niresi. Koppány Gergely nevét azonban már több forrásból ismerjük. A sematizmus szerint 1524-től 1534-ig kántorkanonok, 1535-től 1540-ig pedig őrkanonok volt. Szeredai is több alkalommal említi Koppány Gergely nevét. Makrai Bálint 1532-ben mint hunyadi főesperes szerepel. De ismerjük őt már 1524-ben is mint krasznai főesperest. Hunyad megyében már a XIII. századtól kezdve él egy Makrai család. (p. 44.)

Ugyancsak egy alkalommal emlékezik meg Pelei egy Antal nevű remetéről akit »a tollat te, qui non novit« című adagiummal kapcsolatban említ: »sicut ego Thomas Peleius ab Emerico literatore et Antonio eremita«. Az adagium terjedelmesebb szövegéből Pelei a következő mondatot vonatkoztatja rájuk: »nam fatui facile decipiuntur.« (p. 82.) Tudjuk Várdai végrendeletéből is, hogy a Szent Mihály-torony aljában a vár alatt éltek remeték, de közelebbi adatunk reájuk vonatkozólag nem áll rendelkezésünkre. A »qui non laborat non manducet« (p. 6.) közmondásnál Pelei azt állítja, hogy a pálosremeték szokták használni, Pálosok azonban Gyulafehérváron nem voltak.

Úgylátszik összes gyulafehérvári ismerősei között legtöbb bajt Szirjei Imre literator okozott neki, akiről bejegyzései során feltűnő sokszor emlékezik meg. A »De asini umbra« című adagiumhoz mintegy védekezésül és saját magának igazolására a következőket mondja: »contra excursationes Emerici literati quominus in urbe episcopatum pro me optinere potuit, egoquoque Thomas Pelei obiicere possem, cuncta asini umbra«. (p. 38.) Az egri egyházmegyei Imre deák mint végrendeleti végrehajtó szerepel Várdai végrendeletében, amely őt apostoli jegyzőnek nevezi. Ebben a minőségben fordulhatott meg Rómában is és bizonyára Várdai legközvetlenebb gyulafehérvári híve volt. Azokat a becsmérlő kifejezéseket, amelyekkel Pelei Várdait illeti részben Imre deákra is vonatkoztatja és a gyalázó kifejezések újabb áradatával illeti őt. A »bipedum nequissimus« című adagiumnál a hasonlat Imre deákot juttatja eszébe: »ut Emericus Sirinus litterator, veterator, simulator impostor, vafer«. (p. 79.) A »fontes ipsi sitiunt« kezdetű adagiumnál pedig szinte a gyűlölet legmagasabb fokára csap fel amidőn átokkal illeti Imre deákot: »ego quoque Thomas Emericum Sirinum, dum vivo vitam quotidianis execrationibus devoveo«. (p. 80.)

Imre deáknak római utazásaival és Pelei püspöksége ügyének intézésével kapcsolatos szerepe új megvilágítást nyer Peleinek következő a »in dextram aurem« adagiumhoz fűzött megjegyzéseiben: »Hoc plinianum, proh dolor, Emericus literator Sirinus homo trioboli ex itinere suo Urbico, mihi Thomae Pelei scribere potuisset, qui accepto a me viatico ut eius libidini placitum fuit vel superfluo, pro episcopatu in Urbem Rhomam profectus est, illincque re infecta rediit, corruptus opinor largitione partis alterius hoc est Joannis, qui voto suo potitus est: qui nunc laetatur ipse vero discrucior utcunque id acciderit, credo Emerici idest Nuntii mei aut Nuntii Johannis perfidia et iniquitate.« (p. 86.) Vagyis Pelei számításait egy János nevű ember keresztezte, aki megvesztegette Imre deákot úgy, hogy ő nem Peleiért, hanem Jánosért járt közben. Három János nevű kanonok szerepel ez időben a gyulafehérvári káptalanban. Barlabási János, akit azonban Pelei is rendesen

Joannes doctor-nak nevez és kívüle Nyiresi és Erdődi János főesperesek. Ezekről azonban nem tudjuk, hogy a püspökséget keresték volna. Ellenben Gosztonyi utóda Statileo János lett, aki talán Budáról keresztezte Pelei útjait. A »Dignus qui cum in tenebris mices« című adagiumnál Erasmus arról beszél, hogy addig, ameddig valaki nem csalatkozik, nem veszti el reményét. Pelei megjegyzése ezekhez a sorokhoz szintén Imre deákra vonatkozik amikor azt mondja: »ego Tho. Pelei sic Emerico credebam sed deceptus sum.« (p. 86.) Nagyon sokszor visszatér még szinte ugyanazokkal a szavakkal Imre deákra és amikor csak alkalma van rá elhalmozza őt szidalmakkal. A »cerite cera dignus« című adagiumnál is Imrére vonatkoztatja a szólamot, amikor azt mondja: »Emericus Sirinus literator Francisci Vardai servus cerite cera dignus.« (p. 108.) Jellemző, hogy Rómában történt sikertelen kísérlete nem hagyja nyugodni: »Emericus Sirinus Roma fato sinistro rediens, quae mihi narrat quominus episcopatum adsecutus sum, hiberas Naenias esse puto, et meras nugas.« (p. 143.) Általában az emberi gyarlóságnak rendkívül sok az irodalomban is felmerülő változatát sokkal jobban használja fel saját élete eseményeinek vázolásában, mint a szellemileg és erkölcsileg magasabbrendű adagiumokat. Láttuk már Várdainál, hogy a »hydrus in dolio« című adagiumnál Várdai mellett Imre deákot hasonlóan megbélyegzi, mint aki püspökével együtt élete romlásának oka volt. Folytatódnak a becsmérlő kifejezések Imre ellen a »ne ligula quidem dignus« adagiumnál: »ut Emericus Sirinus literator vel pocius veterator et circumscriptor«. (p. 242.) Ugyanilyen a »Quae dolent ea molestum est contingere« adagiumhoz fűzött megjegyzés: »veluti mihi Thomae Pelaeo contigit in facto episcopatus, qui perfidia Emerici Sirini nuncii impostoris et nebulonis et operam et impensam perdidi«. (p. 241.) Ilyen az »astutior coccyce« kezdetű szólamhoz fűzött megjegyzés: »ut Emericus Sirinus qui astu pecunias meas apud se reservavit«. (p. 247.) Vagy a »Cantharo astutior« adagiummal kapcsolatos megjegyzése: »ut Emericus Sirinus literator qui voce sua mellea mihi imposuit.« (p. 199.)

Imre deákon kívül még egy László nevű deák szerepel Pelei jegyzeteiben. Ez a László volt az, aki Pelei levelét Gosztonyi János győri püspökhöz vitte el Budára: »ego Thomas Pelei quum Budam ad antistitem Jauriensem Joannem Gozthon literas mittere destinassem, rogavi Joannem doctorem reverendissimi domini mei Francisci Vardai episcopi Transylvani secretarium, qui Budam iturus esset, scripsit ad me, Ladislaus literatus ibit. Dignus qui cum in tenebris mices, hac spe fretus, literas dedi Ladislao ad episcopum Jauriensem quas bestia ipsa supressit«. (p. 86.) Szóval László diákról sem volt Peleinek valami jó véleménye.

A XIV. századtól kezdve az egész országban gyakran találkozunk deákokkal, egyházi és világi életben elhelyezkedett iskolásokkal, akik rendszerint valamely peres fél helyszíni megbizottjaiként szerepelnek mint a határozatok végrehajtói, vagy pedig mint írnokok, jegyzők, közjegyzők és bírák. Ők az ügyvédek régi típusai, de egyszersmind sáfárok, titkárok és sok esetben kalandorok. Az ő soraikból kerülnek ki a csodadoktorok, a hadiszerekhez értő fizikusok, orvosságos emberek és mérgeket ismerő apothekáriusok is. A régebbi esetenkint való alkalmazásukat lassanként az állandó szolgálat cserélte fel. Világi és egyházi tisztségeket viselő emberek egyaránt tartottak ilyen literatust, aki elsősorban a fogalmazás mesterségéhez értett, de emellett járatos volt a számvetésben, az orvoslásban és időjóslásban és jogi ismeretei is voltak. Mint legutóbb Kardos Tibor kimutatta, úgylátszik

a deáknak volt a dolga az is, hogy alkalmilag kenyértadó gazdájáról dalt szerezzen, mert hiszen éppen legrégibb epikus énekeink deákmunkák. A deákok énekszerző mesterségével kapcsolatban bizonyítható be, hogy bennük a vándorköltést, rekordálást, gyüjtést, mendikálást, tanítást üző goliardság mestersége folytatódott.

A literátusok számának elterjedése a XIV. századtól kezdve a káptalani, szerzetesi, városi és falusi iskolák számának gyors gyarapodásában keresendő. Ezt a fejlődést az egyetem alapítási kísérlete tetőzi be. A pécsi, ennek megszűntével a budai majd a pozsonyi egyetem felállítása is belső központokat adott a diákéletnek. Egész Középeurópában az iskolás életnek ugyanilyen szervezett formái alakulnak ki. Az egyetemek mellett az egyéb jellegű iskolák száma is nagyon tekintélyes. Békefi 1540-ig 275 városi és falusi iskolát ismer a káptalani iskolák közül pedig tizenötnek életét kíséri figyelemmel. De a szerzetesi iskolákat és még egyéb elő nem került iskolákat is számbavéve, a valóság valószínűleg e számnak többszöröse.[113])

Pelei jegyzeteiben előforduló Imre deák Gyulafehérváron a pápai közjegyző és püspöki titkár szerepét töltötte be. Szóval tekintélyes és fontos, nagy tudományos felkészültséget igénylő hivatala volt. Ez azonban nem zárta ki azt, hogy hivatalát egyéni javainak gyarapítására használta fel és könnyen fordult afelé a jutalmazó kéz felé, amely szolgálatait jobban megfizette. Úgylátszik az egyházmegye őt használta fel a római ügyes-bajos dolgok, peres ügyek és minden más az egyházkormányzattal kapcsolatos és Róma döntését igénylő ügyek elintézésében is. László a másik deák talán a helyi és az országban előforduló ügyek elintézésében szerepelt. Mint országjáró kalandos életű ember nagyon lehetséges, hogy ő is a Pelei jegyzetéből elénk tűnő kalandorok típusához tartozott. Várdai végrendeletében még két deákot nevez meg: Ambrust és Istvánt. Ez utóbbi testvérének Ambrusnak »pedagogus«-a.

Pelei ismerőseinek sorában a következő a budai Dajka (Daijka) István, akire azt a régi törvényt idézi, hogy aki nem fizet, megkötözve adassék át a hitelezőnek és munkával szolgálja meg, amit pénzben nem tud visszafizetni. Sajnos, nem tudjuk megállapítani, hogy ki volt ez a Dajka István.

Damján doktor, kanonok és suffraganeus, Várdainak korábban bizonyára kedves embere volt, de később a viszony közöttük teljesen megromlott. Pelei a »Ne quiquid sapit, qui sibi non sapit« című adagiummal kapcsolatban a következőket mondja róla: »Hoc adagium est contra Damianum doctorem canonicum et suffraganeum Vatiensem qui cum apud Franciscum Vardai antistitem Transylvanum esset gratiosus et auricularius a secreto ac in prima vacantia ad beneficia quecunque promovendus magnam fortunam ferre non valens invito patrono discessit quem denique eiusmodi facti sui poenituit et perpetuo ut reor poenitebit. (p. 65.) Szeredai Notitia-jában közölt adat szerint 1520-ban Damján (de Szereden) calcedoniai püspök és Várdai vikariusa volt.[114].)

János magiszter és dévai plébános személye a »Camelus saltat« című adagiumnál kerül Pelei emlékezetébe: »Ubi quis indecore quippiam facere conatur et invita, sicut aiunt, Minerva, Camelum saltare dicebant. Veluti siquis natura severus ac tetricus affectat elegans ac festivus videri« Pelei megjegyzése: »sicut Magister Joannes plebanus de Dewa«. (p. 168.) Szóval János mester sem volt Peleinek jóbarátja.

Geréb László püspök testvére Geréb Mátyás horvát-dalmát- és tótországi bán volt, akinek nevét Pelei szintén ismerte. 1486-ban Péter bátyjával együtt Mátyás királytól ajándékba kapta Baranya egyik várát és Jajca mellett a törökkel való párviadalban igen kitüntette magát. 1493-ban halt. meg.[115]) Pelei a »Tenedius

homo« című adagiumnak »de homine tetrico formidabilique aspectu« magyarázathoz fűzi hozzá: »Qualem fuisse dicunt Matthiam Geréb.« Ebből következik, hogy Pelei csak hallott róla. (p. 238.)

Lászói (Lázó) János kanonok Pelei szomszédja volt. Ezt a szomszédságot Pelei mint a viszálykodás forrását jelöli meg, amikor a »Figulus figulo invidet, faber fabro« című adagiumnál és annak »Cantor cantorem lividus odi« változatánál ezt jegyzi meg: »Vicinus vicino aemulus, ut mihi Joannes Lazo.« (p. 24.) Még egy alkalommal emlékezik meg Lázóról, akinek Keresztúri Mihály gyulafehérvári dékánnal 1514-ben volt valami számadása: »Dictum de Michaele Kerezthwri per Joannem Lazonem in reddenda ratione super Decanatu Albae Juliae. Anno 1514. (p. 144.) Erről a Keresztúri Mihályról alig tudunk többet. Hogy azonos-e az 1543-ban szereplő Keresztúri Mihállyal,[116]) aki Varkóczy Györggyel együtt védte Székesfehérvárt a törökkel szemben, majd pedig a török elől menekülve Veszprémbe ment, nem tudjuk megállapítani.

Kolozsvári Jakab doktor neve szintén egy közmondással kapcsolatban kerül elő Pelei glosszáiban. Ezúttal kivételesen nem becsmérlő szavakkal illeti kanonoktársát. Az »Oleo tranquillior« című közmondáshoz fűzi hozzá: »Sicut fuit doctor Jacobus Kolosuariensis.« (p. 78.)

Megyericsei János neve szintén csak egy alkalommal kerül elő szintén elismerő értelemben. »Pauciloquus sed eruditus« kezdetű adagium mellett olvassuk Pelei kézirását: »Menelaus brevi loquus Laconum more. Talis erat Joannes Megereche archidiaconus Kolosiensis et canonicus ecclesiae Transylvanae.« (p. 228.)

More István dékánról és plébánosról Pelei megjegyzéséből azt tudjuk meg, hogy nagyon adakozó természetű volt és élete végén végső szükségbe került. A »Largitio non habet fundum« című adagiumnál Pelei bejegyzése a következő: »Si Stephanus More decanus et plebanus regeniensis hoc adagium aut legisset aut audivisset unquam, ad extremam egestatem sua largitione stulta non devenisset«. (p. 104.)

Nenkei Gergely kanonokról csak néhány bizonytalan adatunk van. Az egyházmegyei sematizmusokban nem szerepel, de tudjuk, hogy 1471-ben Stoltz Miklós váradi püspöknek bolognai útjában hetedmagával kiséretéhez tartozott egy Nenkei Gergely nevű egri kanonok.[117]) Lehet, hogy később az erdélyi egyházmegyébe került át. Nagy Iván ismer[118]) Gömör-Torda és Borsod megyében egykor virágzó Nenekei családot. Pelei az »Ipse sibi perniciem accersivit adagiumnál« megjegyzi róla: »Ut Gregorius Nenkei canonicus Transylvanus.« (p. 228.)

Már több adatunk van Nyiresi János kanonokról. Apja Nyiresi Tamás volt, aki többször szerepel mint közjegyző. 1520-ban a kolozsmonostori konvent előtt kiállított egyik oklevelében szerepel »Joannes de Nyres«.[119]) 1530-ban pedig Szapolyai János erdélyi vajda előtt köt Nyiresi János Tamás nevű testvérével szerződést.[120]) Ugyancsak ez évben bizonyítja János vajda Nyiresinek az erdélyi képtalan javára tett vallomását.[120]) Peleinek rendkívül rossz véleménye volt róla, de tudjuk azt is, hogy ennek a véleménynek forrása az irigység. A »Nec obolum habet unde restim emat« című adagiumnál megjegyzi, hogy ez a Nyiresire vonatkozik: »Ut Joannes Niresi canonicus Transylvanus.« (p. 38.) Az »Aestate penulam deteris« című adagiumnál, amely azokról szól, akik a szükséges dolgokat vakmerően (temere, Pelei még hozzáteszi: male, stulte, inconsulte) és nem a maga idejében szórják szét, megjegyzi: »Sicut hic Albae Joannes Niresi huius ecclesiae canonicus.« (p. 112.) Amikor Erasmus arról beszél, hogy az »oratores loquaces magis, quam eloquentes« Pelei Nyiresire vonatkoztatva ezt jegyzi meg: »impendio

loquax et obstreperus« (p. 124.). Ugyancsak Nyiresire vonatkoztatja a »Promus magis, quam condus« című adagiumot (p. 149.), egy másik alkalommal pedig, amikor az adagium az apától elfajzott fiúról beszél, szintén Nyiresi jut eszébe. (p. 229.)

Erdődi János 1519 és 1525 között volt küküllői főesperes.[122]) Róla, valamint Nyiresi Jánosról Pelei egy alkalommal hosszabb véleményt nyilvánít. A »Deserta causa« című adagiumnál ezt a megjegyzést olvassuk: »Haec dictitare in praesentia possumus de duobus Joannibus archidiaconis huius ecclesiae Albensis, qui citra pulverem citra sudorem ipsiis vix quidem sperantibus ope et patrocinio Maiorum suorum beneficia ecclesiastica amplissima adsecuti sunt. Quippe uterque fortunatior magis quam sapientior, at eos bene nummatos decorat suadela venusque.« (p. 60.) Tehát jó családi összeköttetéseik révén kerültek nem remélt nagy egyházi javadalmakba. Mind a kettő inkább szerencsés, mint okos, de sok pénzük mellett a rábeszélés tehetsége és szépségük is javukra szolgált.

A »Genuino mordere« című adagiumnál még egyszer előkerül Nyiresi, de ezúttal egy Puzdi Ambrus nevű személlyel együtt. Pelei megjegyzi: »Ego Thomas Pelei possem dicere quod Joannes Niresij et pwzdi Ambrus instar apri genuinum in me fregere.« (p. 128.) Hogy ki volt ez az Ambrus, aki Nyiresivel együtt vadkanként tört Peleire, nem tudjuk megállapítani. A gyulafehérvári archidiakonusok között 1548-ban szerepel egy magister Ambrosius,[123]) de bajosan lehet a kettőt azonosítani.

A »Ne nimium callidum hoc sit modo« kezdetű adagiumnál Erasmus Titus Livius nyomán Fabius Maximusról beszél és azt mondja: »Temeritas non solum stulta verum etiam infelix plerunque est.« Ehhez fűzi hozzá Pelei a következő megjegyzést: »Hoc aevo nostro experti sumus de Michaele Paxi et Ladislao Chertijnger viris strenuis qui sub castro Sarno periere.« (p. 153.) A két hősről hallhatott Pelei Budán, de hőstettük híre Gyulafehérvárra is elkerülhetett.[124])

Az egyik adagiumban Erasmus azt a gondolatot fejti ki, hogy ha vannak alacsony sorsban levő és haszontalan rokonaink, mégsem kell őket megvetni és bántalmakkal üldözni. Ehhez a tanításhoz fűzi hozzá Pelei: »Hac ratione Nicolaus meus Peleus non est reiciendus.« (p. 7.) Erről az egyetlen rokonáról közölt feljegyzése alapján feltehetjük, hogy Pelei gondolatai alacsony sorsban maradt testvére felé is szálltak néha.

Pöstyéni Gergely neve a »Non omnia possumus omnes« kezdetű adagiumnál kerül elő, Szeremléni Ferenc prépostéval egyetemben. Az adagium arról beszél, hogy az egek ajándékaikat különbözőképen osztogatták az embereknek. Pöstyéniről és Szeremléniről a következőket jegyzi meg: »Informis species cui contingit ut Gregorio Pesthienij et Francisco Zeremlijenij preposito Transylvano.« (p. 142.)

Ferenc prépostról Pelei igen sok alkalommal emlékezik meg. Lehet, hogy nagyon közelről ismerte őt és céljainak elérésében az ő segítségét szintén igénybe vette. Szeremléninek az udvarban betöltött tiszte és humanista összeköttetései egyaránt ismerősek voltak és az erdélyi püspöki udvar és káptalan tagjai bizonyára sokszor fordultak hozzá ügyes-bajos ügyeikben. Pelei, miként többi ismerőséről róla is csak igen személyes ízű nem egyszer a féltékenységére és saját hiúságára jellemző adatokat közöl. Arról a Szeremléniről,[125]) aki valószínűleg Cuspinianus személyén át Joan Antonius Modestus bécsi humanistával szoros kapcsolatban volt és akiről köztudomású volt, hogy tehetsége és szorgalma révén jutott előre, Pelei az »Ex multis paleis parum fructus collegi« című adagiummal kapcsolatban

azt jegyzi meg: »Ut Franciscus noster praepositus annos quattuor et viginti in cancellaria regia desudans, sola praepositura contentus esse debuit«, mintha ő is Peleihez hasonlóan nagyratörő lett volna. (p. 30.) Amikor Erasmus a »bolond vagy, ha vénségedre építkezel« című adagiumot magyarázza, Pelei megjegyzi: hogy Ferenc prépost nem gondolva közeli halálára. házakat épített: »Sic ego soleo monere Franciscum Zeremlieni praepositum nostrum, qui sepulchri immemor domos extruit« (p. 89.). Más alkalommal pedig arról ír, hogy Szeremléni erdélyi prépostságát a pozsonyi prépostsággal cserélte fel. (p. 20.) Tudjuk, hogy 1514 körül Szeremléni valóban pozsonyi prépost lett, de már a következő évben Balbi Jeromos a pozsonyi prépost. Valószínű, hogy Szeremléni ekkor visszakapta az erdélyi prépostságot, amint azt egy 1539. évi adat igazolja.[126]) Egy más alkalommal ezt írja a prépostról: »Noster quoque praepositus Franciscus Zeremlijeni passim hoc est et intra et extra ecclesiam temere et vecorditer ridere solitus est. Immemor illius dicti, risu soluto res ineptior nulla est, et alibi per multum risum poteris cognoscere stultum.« (p. 80.) A »vincula Tyrrhena« című adagiumnál Erasmus az »odiosa negotia«-ról beszél, amelyet Pelei Ferenc prépostra vonatkoztat: »hoc posset uti prepositus noster Budae agens. (p. 246.) A »foedum est et mansisse diu, vacuumque redisse« című adagiumnak azt a gondolatát, hogy szégyenletes dolog sokat dolgozni és semmit sem elérni szintén Szeremlénire vonatkoztatja. (p. 175.)

Szinte ritkaság számba megy az az elismerés, amelyet, bár elég általánosságban, Budai Udalrik őrkanonok személyével kapcsolatban mond el. »Si fas esset cum larvis luctari vel mortuos iugulare, ego Thomas Pelei assererem et certo affirmarem Udalricum custodem et canonicum huius ecclesiae Albensis talem fiusse hoc est, bonum patronum et bonum amicum. Volebat quidem res et bona capituli defendere at e regione voluit et praelato nostro gratus esse, et Thomae quoque provisori curiae gratificari, hoc est quod volo dicere quod neque rempublicam deseruit, neque in eiusdem reipublicae defensione illos offendere voluit. (nn. 16.) A jó patronus és a jó barát emlegetése nagyon ritka dolog ezekben a feljegyzésekben. Bizonyára Budai Udalriknak oly vonzó emberi tulajdonságai voltak, amelyek még az állandóan zsörtölődő Peleit is meghódították. Ezt a tulajdonságát röviden és velősen fejezi ki az »omnes attrahens ut magnes lapis« című adagiumnál, amikor hozzáfűzi: »dici potest de custode nostro Udalrico. (p. 80.)

Török Imréről annak főképen hadi erényeiről már ismét kevéssé van jó véleménye. Őt ahhoz a harcoshoz hasonlítja, aki Agamemnonhoz hasonlóan inkább bízott a futásban, mint erejében. (p. 166.)

Jodochus Ludovicus Decius Zsigmond lengyel király titkárának híre és talán egyik munkája is valószínűleg a budai udvarban jutott el Peleihez. A róla közölt megjegyzésből azonban csak az világos, hogy Pelei valamelyik művét olvasta és tudta róla azt is, hogy királyi titkár: »quando hic libellus adeo brevis sit ut citius perlegi quam iusta epistola possit ita etiam clarus ut nostro Encomio non egeat, Jodocus Ludovicus Detius a regiis secretis.« (p. 80.)

Megemlítjük végül, hogy az egyetlen nő, akivel Pelei jegyzeteiben foglalkozik egy Kolozsvári Örzse nevű, akit kikent majomnak, »simia fucata«-nak nevez. Az adagiumhoz fűzött megjegyzése: »velut Albae Transylvanae Colosvari Erse«. (p. 223.)

Pelei az egyházi és társadalmi viszonyokról.

Peleinek az egyes személyekhez fűzött megjegyzései sokat árulnak el egyszersmind arról is, milyen lehetett véleménye az erdélyei egyházmegyei viszonyokról. Az általános kép, amelyet magunknak egyéb irányú megjegyzései alapján alkothatunk, igen szomorú közállapotokra enged következtetni. A »kigyót a keblén melengetni« szólammal kapcsolatban elmondja, hogy a káptalan alkalmazottjai valóságos házi ellenségek, akik rövid gyulafehérvári tartózkodásuk után gaztetteik miatt elmenekülnek és a káptalannak rossz hírét viszik szét: »nos viri ecclesiastici et praesertim capitulares ecclesiae albensis Transylvanae tales servos vel pocius hostes domesticos ad latus fovere tenereque soliti sumus, qui si brevi tempusculo nobiscum manserint demum in aliquo deprehensi facinore auffugiunt honori nostro et fame theonino dente detrahentes quos sacius fuisset et non novisse«. (p. 245.) Ugyancsak a személyzettel való elégedetlenségét panaszolja el, amikor az egész káptalanra vonatkoztatva felsorolja azokat a szolgáló fajtákat, akik Gyulafehérváron találhatók és akik inkább latrok, mint szolgák: »nos capitulares ecclesiae albensis Transylvanae tales hydros permultos habemus videlicet promum, condum, focariam sive coquam aurigam et alios id genus domesticos fures, qui sunt prodigi et harpagones et plus furantur quam serviunt.« (p. 238.) Ezt a névsort más alkalommal is kiegészíti és hozzáadja még: »equisones, agasones«. (p. 23.)

Pelei több alkalommal tett már megyjegyzést Várdai zsarnokságára. A káptalan tagjait úgy mutatja be, mint akik nem merik véleményüket nyiltan bevallani: »bos in lingua in eos qui non audent libere, quod sentiunt dicere: nos capitulares ecclesiae Albensis Transylvanae sub Francisco Vardai episcopo tales sumus.« (p. 76.)

Többször foglalkozik Pelei a püspöki titkárokkal és általában a püspöki aulikusokkal. Megjegyzései ugyan legtöbbnyire általános jellegűek, de velük kapcsolatban felmerül annak a lehetőségnek a gondolata, hogy egyidőben talán ő is tagja volt a püspöki irodának, hiszen láttuk, hogy Várdai dícsérte stílusát és bizalmával tüntette ki. Az »asinus portans mysteria« című adagium magyarázatához a következő megjegyzést fűzi: »sicuti notarii episcoporum in Pannonia qui sua opera et labore assiduo, suo domino usui sunt, et vix unum canonicatum aut aliam mercedulam adsequi possunt«. (p. 125.) Más alkalommal a püspöki titkárok nagy elfoglaltságát emlegeti, aminek következtében »ne ad aures quidem scalpendas otium est«. (p. 134.) A »date mihi pelvim« című adagiumnál olvassuk: »id quod persaepe illis contigit, qui ad latus episcoporum et aliorum summatum virorum versantur«. (p. 194.) A »tibicinis vitam vivis« kezdetű adagiumnál, amely azokról szól, akik más jóvoltából kénytelenek élni, Pelei megjegyzi: »tales sunt hic Albae sacellani, quos vulgo capellanos vocamus«. (p. 135.)

Pelei bejegyzéseiből megállapítható az is, hogy néhány papságra vonatkozó közkeletű szólam már az ő idejében is el volt terjedve. A »mendicorum loculi semper inanes«, a feneketlen papzsákra vonatkozó mondás Peleinél is olvasható: »Sic sacerdotum et monachorum«. (p. 182.) A »pileum donat ut palium recipiat« című adagiumnál Pelei ezt a megjegyzést teszi: »instar monachorum qui pirum dant et vas vini accipiant«. (p. 146.) Az »Edax curus« adagiumhoz pedig hozzá fűzi: »hoc adagio Albae merito uti licet«. (p. 148.)

Jelentéktelen, de azért mégis jellemző megjegyzést olvasunk azzal a bizonyára Pelei környezetében elterjedt mondással kapcsolatban, hogy a római kúria szereti juhait megnyírni: »Romana curia non pascit ovem sine lana.« (p. 94.)

A magyar egyház vezető egyéniségeiről nevezetesen Bakócz Tamásról és Szalkai Lászlóról is találunk néhány jellemző adatot. A »bibulus in caelo est« Cicerónak »Ad Atticum« c. levele második könyvéből vett citátumához Pelei ezt fűzi hozzá: »poterat dici de Thoma Cardinale et Archiepiscopo Strigoniensi« abban az értelemben, hogy mértéken felül sok dicsőségben volt része és túlságosan a szerencse fia volt. (p. 63.) Már sokkal részletesebben nyilatkozik Szalkairól és megjegyzésében e korban szokatlan hűséggel fejezi ki azt a véleményt, amely bizonyára országszerte el volt terjedve a primásról. A »Herculei labores« című adagium »livor velut ignis, alta petit« sorainál Pelei a következőket jegyzi meg: »quemadmodum hoc tempore videmus in Ladislao Zalkano Archiepiscopo Strigoniensi et summo cancellario regio, quem omnes fere primores Pannoniae virulento livore perplexi, odio vatiniano persequuntur, quod videlicet humili loco natus idest sutoris filius, tam subito ad tantas opes et dignitates evectus, ac Regi nostro Ludovico charissimus sit, qui dein in bello Caesariano penes pagum Mohaach morte nescitur qua periit«. (p. 187.) Szinte drámai rövidséggel és jellemző erővel sorolja fel mindazokat az okokat, melyek miatt Szalkai személyét az ország közvéleménye oly elkeseredett gyülölettel vette körül. Ezt a véleményt úgylátszik a mohácsi tragédia sem tudta enyhíteni. Valószínűleg reá vonatkozik az »et nati natorum« képletes szólam, amely bizonyos dolognak hosszú kiterjedését jelenti. Pelei megjegyzése: »de domino Strigoniensi« Szalkai befolyására és széleskörű hatalmára akar célzás lenni, ami előtt semmi sem lehetetlen. (p. 196.) Az »odium Vatinianum« kifejezés használata azt mutatja, hogy Pelei az Adagia szólamait magáévá tette és saját stílusát is az abban levő új szókinccsel gazdaggá tette.

Ugyancsak nagyon jellemző és szokatlanul őszinte az a hang amivel a két Jagello királyt, Ulászlót és Lajost, valamint az uralmuk idején lábrakapott viszonyokat jellemzi. A »fortes fortuna adiuvat« című adagiumban van egy mondat, amely azokra az emberekre vonatkozik, akik miként a csigák kagylóikba elzárva élnek. A mondathoz fűzött jegyzetében Pelei ezt írja: »sic latuit semper Rex noster Wladislaus, cui successit Ludovicus filius eius, uterque ignavus et imbellis, quibus infoeliciter regnantibus Pannonia Transylvaniaque in apertum et prope extremum discrimen redacta est, mala res, spes multo asperior, enim vero hic Ludovicus semper otio diffluens, choreis et voluptatibus deditus, a Caesare Turcarum profligatus in Pannonia periit anno domini 1526. (p. 26.) A »princeps indiligens« című adagium magyarázza, hogy »indiligens paedagogus corrumpit puerum, malus praeceptor vitiat discipulum, rex improbus populum item corrumpit«. Peleinek itt Lajos király jut az eszébe: »dici potest in regem nostrum Ludovicum«. (p. 235.)

Ez a kíméletlenül őszinte hang ebben a korban szinte példanélküli. Szerémi György emlékiratának hangjával vethetjük csak össze, aki II. Lajos udvaráról mondott el sok jellemző adatot. Szeréminek azonban egyetlen érdeme a naiv őszinteség, a szókimondás, a közvélemény visszatükröztetése és a saját szemével látott jelenségek élénk, szemléletes előadása. Nagy hibája azonban, hogy egyáltalán nincs kritikája. Az ő naiv kedélyére a rémdrámaszerű történeti epizódok hatottak, maga a történeti igazság, annak felmérése már nem érdekelte, mert ez értelmi és műveltségi fokát meghaladta volna. Peleivel ellentétben nem látta sohasem a dolgok

lényegét és csupán az apró külsőségek kötik le figyelmét. Ennek ellenére emlékiratában sok oly jellemző részletet örökített meg, amit a korszak komoly történetírói teljesen elmellőztek. A Peleihez hasonló kritikai készséget csak[126a]) a XVI. sz. végén találjuk fel Szamosközi Istvánnál, aki Báthory Zsigmond fejedelemről nyilatkozik ilyen leplezetlen őszinteséggel.[127]) Míg azonban Szamosközinél a Báthory elleni kirohanás okát abban az érzékeny lelkiismeretességben vélik felismerni, amellyel Szamosközi az emberek tetteit a haza ügyének tett szolgálatok, vagy a hazának okozott károk szempontjából ítéli meg, addig véleményünk szerint Pelei megjegyzéseiben a kor általános hangulata ismerhető fel.

Van egy adatunk Anna királynéról is, akinek halála a Gyulafehérváron Szent László napján évenkint tartott ünnepélyt hirtelen megzavarta. A »gaudium dolori iunctum« című adagiumnál olvassuk: »sic Udalrico gubernatori episcopatus Transilvanensis contigit quom nam in festo divi Ladislai Regis structo igne ante castrum Albense ut moris est omnis clerus illac convenisset, mors Annae reginae subito omnia interturbavit«. (p. 235.) Anna királyné 1506-ban távozott az élők sorából.

Az általános viszonyok képéhez Pelei néhány további jellemző adatot szolgáltat. A »citra arationem citraque sementem« című adagiummal kapcsolatban megjegyzi: »potest dici de magnatibus et optimatibus, puta archiepiscopis et episcopis et aliis ecclesiasticis viris quie rusticis et colonis suis decimas frugum et vinorum percipiunt«. (p. 61.) Egészen szokatlan ez a hang a tizeddel szemben a XVI. század elején.

Az igazságszolgáltatás bírálata is felmerül Pelei jegyzeteiben. Amikor a »tenedius homo« szólam magyarázatát olvassa és az igazságos bírák és törvények kellékeiről elmélkedik, ezt a megjegyzést írja le: »bonum esset si hoc quoque tempore et aetate nostra iudices hac lege hac consuetudine uterentur«. A »iustitia iustior« szólamnál pedig megjegyzi: »hac tempestate tales iudices rari«. (p. 239.)

A királyi titkárokra is sor kerül, akiknek szeme elé az »in senem nequod collocaris beneficium« tanulságát állítja: »apud regem nostrum qui sunt a secretis possent haec notare«. (p. 106.)

A nemzetiségeket természetesen csak mellékesen említi meg egy-egy jellemző adagium találó szólama láttára. A »semper Leontini iuxta pocula« szólam a magyar és erdélyi parasztoknak, valamint az oláhoknak a boritallal szembeni bizonyára tapasztalt állhatatlanságát juttatja eszébe: »quadrabit hoc in Hungaros et Transsylvanos rusticos addo etiam valachos«. (p. 34. A »cyclopica vita« című adagium azokra vonatkozik, akik minden törvény, fegyelem és vallás nélkül élnek. Ez a szólam a cigányokat juttatja eszébe: »pharaonum in nostra patria vagantium vita huic similis est«. (p. 107.)

Nem hiányzik Pelei feljegyzéseiben a szerencsétlen Dózsa lázadás emléke sem. Bár talán személyes élményei ennél az eseménynél nem voltak, teljesen magáévá tette az ennek az események megitélésében uralkodóvá vált közfelfogást és valószínűleg ismerte két kanonoktársának Taurinusnak és Enyedi Adorjánnak a parasztlázadásról írt műveit is. E művekből leszűrődő felfogás ugyanis híven tükröződik Pelei jegyzeteiben. Az »In seditione vel Androclides belli ducem agit« című adagiumban, a mikor Erasmus ama sorait olvassa, amelyek szerint a zavaros viszonyokban a legalantasabbak is egy időre felülkerekedhetnek; továbbá azt a mondatot, hogy a lázadásban még a legnemtelenebb is dicsőséget szerezhet, eszébe jut Dózsa és ezt jegyzi fel: »Veluti in Pannonia Georgius Dosa Dux Crucigerorum occoeperat«. (p. 132.) A »Mordere labrum« című adagiumnál,

amikor a »comedens labra prae iracundia« magyarázatot olvassa, aláhúzza a mondatot és megjegyzi hozzá: »sic factitabat Georgius Dosa latro ille inclytus«. (p. 224.) Legérdekesebb megjegyzése azonban a »Similes videntur captivis ex Pylo« című adagiumnál olvasható, amelyet azokra szoktak vonatkoztatni, akik »vultu sunt miserando, nempe pallidi, squalidi, macilenti.« Ehhez a mondathoz Pelei hozzáfűzi: »Georgio Dosa sub castro Themeswar confecto et trucidato. Cuius supplicio non debuit una parari simia : nec serpens unus : nec culeus unus. Tales ex eodem castro exiere. Qui illic Saguntina fame laborabant et de iis actum erat, ni Joannes Scepusius vaiivoda Transylvanus ocius praecucurisset et suppetias tulisset.« Vagyis elpusztult volna Temesvár, ha János vajda nem hozott volna időben segítséget. (p. 244.)

A »Fuere quondam strennui Milesii« kezdetű adagium azokról szól, akik elvesztették régi szerencséjüket és elfajzottak őseiktől. Pelei megjegyzi: »sicuti Hungari nostri«. (p. 97.) Ugyancsak ez a gondolat ismétlődik meg a »Fuimus Troes« kezdetű adagiumnál, amelyet Pelei is magyaráz: »ubi periisse quempiam significant«. Majd a következőket írja: »hoc adagium proh dolor Hungari nostri dictitare possunt videlicet rege amisso et Pannonia a turcis depopulata 1526«. (p. 98.)

Az országot fenyegető végső pusztulás képe nem egyedül Peleiben hagyott nyomokat. De a reá vonatkozó kijelentések az egykori íróknál sehol sem annyira kifejezőek, mint Peleinél. Nem a félelem keltette sejtés, hanem a szomorú való reális megfigyelésének jelei. De Peleinél nemcsak a vígasztalan jelen tudata nyer kifejezést. Ismeri ő azt a normát is, amelyhez a hazai és külföldi források egyaránt a Jagellók korának szomorú viszonyait mérni szokták. Az a norma, amelyet Mátyás király adott, akinek emléke él a köztudatban, aki az ország javát szolgálta, nem úgy mint a Jagellók és aki a tanácsban és tettben egyaránt erős volt. Pelei aláhúzza az adagiák »consiliis simul et facto valens« hangzású mondatát és a lap szélére írja: »ut rex Mathias«. (p. 234.)

Mily messze van már Peleitől a Mohács előtti európai humanimzusnak az antiquitas által nyujtott műveltségi eszményképről alkotott látomása. Az »aranykorról« alkotott eszménykép ugyan nálunk hanyatló viszonyaink között tárgyilagosabb megítélést nyert, mint egyebütt külföldön. Közvetlen a mohácsi vész előtt már sokan vannak nálunk, akik szinte ösztönösen érzik a közelgő veszélyt és a mult és a jelen értékmérő súlyai irodalmi térről a politikai sikra helyeződtek át. Az államéleti erőt szimbolizáló Mátyás alakja megkezdi hódító útját. Ő az írók és gondolkozók elismerésének tárgya és a magyar humanizmus vélemény-nyilvánítása nem vész el a mohácsi síkon. A jövő felé irányított gondolatok a Mohács előtti magyarságnál bizonyos megnyugvásban nyilvánulnak meg. A politikai szétesés látása a növekvő török veszély réme azonban a valósághoz való visszakanyarodást eredményezi.[128]) Míg Nagyszombati Márton a török ellen összefogásra buzdító műve végén azt írja, hogy majd ha az egység és az erény ül diadalt, derül ránk az új aranykor, az »officium vatis« szerepe Peleinél mintha inkább a társadalmi visszásságok megszüntetésében keresné a megoldás kulcsát. Az a sok gyarlóság, az a számtalan társadalmi és egyéni bűn, amely a nemzet régi dicsőségéről való lesiklásnak főoka, orvoslásának forrását természetszerűen csak ezeknek a bajoknak megszüntetésében találhatja meg. Pelei azonban idáig nem jut el és nem lesz belőle jós, aki a szebb jövő igéretével kecsegtetne. De nem is akart jós lenni, mert csak magához szólottak gondolatai és a tények megállapításán túl nem jutottak. Még csak vigasztalni sem akarta magát, mert hiszen a sors számára minden kivezető utat bezárt és késő öregségére csak a sírt hagyta nyitva.

Pelei irodalmi glosszái.

A középeurópai reneszánsz embertípus-ideáljának alakulását az a három nevelési traktátus tükrözi vissza, amely a XV. század közepétől a XVI. század elejéig szinte szabályszerű egymásutánban keletkezett.[129]) Szerzőik: Enea Silvio Piccolomini, Galeotto és valószínűleg Erasmus Ciolek, vagy Mathias Drzevicky lengyel humanisták. Munkáikat V. László, Corvin János és a még meg nem született magyar trónörökös, Lajos herceg számára készítették, de ezekben nemcsak trónörökösökről és fejedelmekről van szó, hanem arról az új emberről, aki harmonikus, önmagán uralkodó és értelmes lény, akin a balsors és a szerencse egyaránt nem tud erőt venni. A nevelés célja Piccolomini [130]) szerint az erény teljességének birtoklása. Ez felülmulja az uralkodás örömét is és felülmul minden anyagi jót. A nevelésnek legfontosabb tényezője a természetadta tehetség és ha ez megvan, az egyes disciplinákat meg lehet tanítani. A virtus fejlesztésének legfontosabb eszköze az irodalom. A tudás mindentlátóvá tesz és a tudomány nélkül minden elvész. A humanista számára a legnagyobb erény a beszéd. A szó hatalmát Piccolomini állandóan hangsúlyozza. Azoknak az íróknak összeválogatásánál, akik a nevelésben az értelmet ép úgy, mint a jellemet fejlesztik a morális szempont vezet. Az első ezek között Vergilius, a szónokok között pedig Cicero ; a keresztény írók között Ambrosius, Lactantius, Hieronymus, Augustinus, Georgius Nazianenzis és természetesen az újabb humanisták is, mint Leonardo Aretino, Guarino és Poggio. A történetírók között legfontosabb Livius. Az ószövetség történeti könyvei is itt szerepelnek, hasonlóképen az evangéliumok és az apostolok cselekedetei. A többi studiumok tartalmuknál fogva nevelnek. Az astronomia az égi titkokat tárja fel, a geometria élesíti és gyors felfogásra teszi alkalmassá az elmét. Tanulmányozni kell a filozófiát is, mert ez a virtus tudománya.

Galeotto művében[131]), amelyet Corvin János herceg elé szabott, tulajdonképen Mátyás király egyénisége tükröződik, de emellett Galeotto beleönti a művébe a maga sajátos tudását is. A műben előforduló célzások Apuleiusra, Avicennára, az astrológiára, a fiziognómiára ugyan Galeotto műveltségéből eredtek, de az ezzel kapcsolatos mondások a kor humanizmusának és így Mátyás király tudásának is kiegészítő részei voltak. Az egyetemes tudású, szellemes és ékesen szóló Galeotto életszemlélete rokon Piccolominiével. A nevelés gyakorlati kérdéseiről szólva hangoztatja a nyelvtudás fontosságát és az emberi ideált a kiművelt, de egyúttal az életben jártas és cselekvőképes ember fogalmában határozza meg.

Piccolomini és Galeotto műve között foglal helyet a harmadik, a lengyel humanista tractusa,[132]) amely nem tisztára elméleti célkitűzés, de nem is annyira gyakorlati példagyüjtemény, mint Galeottoé. A magyar trónörökös számára készült műben a bölcseség fogalma úgy alakul, hogy az eszességhez (sapientia) elég az éleselméjűség, a bölcseséghez azonban (prudentia) a nagy dolgok alapos gyakorlata és hosszú idő szükséges. A király munkája odairányuljon, hogy mint művelt és bölcs ember uralkodjék az értelem erejével. Hangsúlyozza, hogy tanulja meg valamennyi uralma alá tartozó nép nyelvét. A beszéd uralmáról szóló humanista elméletet sem mellőzi el. Azt tartja, hogy nincs olyan virtus, amelyet az ékesszólás ne ékesítene még jobban. Ismételten szól arról, hogy az irodalomba való elmélyülés mennyira fokozza az ékesszólást. A költőkre ugyan nem tér ki részletesen, de úgylátszik, hogy Piccolomini nyomán Vergiliust a prózai írók közül Cicerót, a történetírók sorából pedig Liviust, Caesart és Sallustiust ajánlja. A Piccolomini által felsorolt egyházi írókat nem említi, de annál jobban köti a tanulni vágyó lelkére a Kyroupaideiát.

Ez a nevelési és képzési ideál uralkodott mint láttuk, a hazai iskolázásban is és nagyjában ez lehetett Pelei szellemi fejlődésének kiindulópontja, amelyhez azután a XVI. század új humanista eszményének megfelelőleg az íróknak hosszú sora járult. Erasmusnak a homo-doctus-ról alkotott eszményképe a korai humanizmuséhoz képest jóval összetettebb. A doctrina és eloquentia nagy tárházába beletartoztak nemcsak a már ismert ókori szerzők és a nagyrabecsült középkori egyházatyák, hanem kívülük minden, ami az ókor irodalmából hozzáférhető volt. A hangsúly most is Ciceron, Vergiliuson, az egyházatyák sorából Origenesen és Szent Jeromoson van, de ezekhez az újabban felfedezett görög és latin írók egész légiója vonul fel és nemcsak a szövegeken, hanem a szövegek kritikai kiadásain is hangsúly van. A képzés ideálja az autonóm ember, aki magába sűrűsíti mindazt, ami az elmult korszakok irodalmából hozzáférhető, ami a klasszikus gondolat kialakulását és tökéletesedését elősegíti. Vagyis a képzés iránya szinte határtalan távlatokba szélesedik ki és a képzett ember típusa Erasmus lesz. Azok az élet-bölcseleti és erkölcsi tartalmú traktátusok, amelyek ebben a korban hazai íróink működésében is feltűnnek, már ennek a képzésideálnak hatása alatt állnak. De nemcsak az írók, a visszavonultságban elmélkedők is foglalkoznak mindennel, ami az élet javainak bölcs felhasználását segíti elő, vagyis, ami a tudományhoz és egyúttal az erényhez vezet.

Pelei teljesen ennek a képzési ideálnak hatása alatt alakul ki. Jegyzeteiből látjuk, hogy válogatás nélkül tesz magáévá mindent, amiből a klasszikus szellem árad. Az ókor formáiban megjelent gondolatok mellett hosszasan elidőzik és emellett kritikai szellem is érvényesül nála. A régi auktorok munkáit eredeti forrásaiban kutatja fel és az Erasmus által pontosan meg nem jelölt fejezeteket utalással rögzíti meg.

Nem vonatkozik ez természetesen a görög auktorokra, mert hiszen mint láttuk Pelei görögül nem tudott és műveltségének ez a hiányossága egyike nagy fájdalmainak. A görög auktorokhoz való viszonyát forrásainak pontosabb föl-kutatása fogja megállapítani.

A régi és korabeli auktorokra vonatkozó feljegyzések nagy áradatában az ismertetés elé az a feladat hárul, hogy bizonyos sorrendet állapítson meg. Bármily legyen is ezeknek a feljegyzéseknek időbeli sorrendje és szerepe Pelei szellemi alakulásában, az ismertetés szempontjából legmegfelelőbb útnak látszik, ha azokból a művekből indulunk ki, amelyek a középkor és a kora reneszánsz idejében elsősorban játszottak szerepet és ezek után ismertetjük a többi auktorokat.

Ilyen elsősorban a Szentírás. Pelei — miként maga Erasmus is — az Adagiaban elég ritkán él a Szentírás szavaival, noha különösen a bölcseleti könyvek nagy szólambőségének igénybevételénél számos alkalom kínálkozott volna a Szentírás felhasználására. Az Exodus első fejezete leírja a zsidók egyiptomi viszontagságait és Erasmus az »Aegyptius laterifer« c. adagiumban a forrásra való hivatkozás nélkül utal a történeti eseményre. Pelei kiegészíti az utalást: »Exodi caput 1.«(p. 214.) A »Bellerophontes literas« adagiumnál a »verbum aliquod accommodum sententiae« kezdetű magyarázathoz Pelei megjegyzi »De quo lege in Lib. regum 2. cap. XI.« (p. 163.) Szent Máté evangéliumában a »Paries dealbatus« hasonlat ép úgy szerepel, mint az Acta Apostolorum-ban. Erasmus csak általánosságban hivatkozik az Apostolok cselekedeteire, Pelei az idézethez hozzáírja: »Caput 23.« és a Máté idézetre való hivatkozást is jelzi: »Mat. 23.« (p. 217.) Az »Eadem mensura« adagiumnál Erasmus általában az evangéliumra hivatkozik, Pelei kiegészíti az utalást: »Lucae 6.« (p. 13.) A »Cretenses semper mendaces male bestiae« erasmusi sorokhoz Pelei Szent Pálnak Ad Titum levelére utal: »caput 1.« (p. 24.) Az »Animo aegrotanti medicus est oratio« adagium magyarázatánál Erasmus csak annyit ír:

»Juxta Pauli monitum«. Pelei a citátumot kiegészíti: »2. ad Timo 4.« (p. 197.) Ezenkívül még idézi az Ecclesiastiust (p. 83.), a zsoltárokat (p. 59., 153.), a Királyok könyvét (p. 163.), Szent Márk (p. 164.) és Szent Lukács evangéliumát (p. 143., 164.), Szent Pálnak »Ad Galatas« (p. 91.) és »Ad Titum« (p. 24.) leveleit.

Szent Jeromos munkáit Erasmus javított kiadásban és magyarázó jegyzetekkel ellátva 1516-ban adta ki Bazelben. Erasmusnak Hieronymusért való lelkesedése már önmagában is elég magyarázat ahhoz, hogy Pelei sűrűn idézze Szent Jeromost. A »piscibus abstineto« adagiumnál a »Fugere convenit ac modis omnibus resecare« magyarázathoz Pelei a következő jegyzetet teszi: »Divus Hiero. refert hoc dogma pythagoricum tomo. 3. fo. 112.« (p. 8.) A »Hirundines sub eodem tecto ne habeas« adagium magyarázataiban Erasmus elmondja, hogy Szent Jeromos Aristotelesre való hivatkozással ezt a szólamot így magyarázza: »abstinendum a commercio garulorum et susurrorum«. Pelei megjegyzése: »Hieronymi interpretamentum repellitur« (p. 7.) A »Suum cuique pulchrum« adagium magyarázatához Erasmus nem használja fel Szent Jeromos kommentárjait, viszont Pelei Erasmus magyarázatait a következőkkel egészíti ki: »Hieronymus plus laudat unusquisque quod possidet« és talán szintén Szent Jeromosból való idézet a következő, az előbbihez szorosan kapcsolódó feljegyzés is: »Simia quum sit bestia turpissima filios suos putat omnium pulcherrimos«. (p. 22.) A »Cygnea cantio« magyarázataiban Szent Jeromosra való utalással Erasmus a »senilis eloquentia«-ról beszél és ezt a mondatot Pelei még egyszer kiviteti a könyv margójára. (p. 27.) Az öregséggel kapcsolatos szólamok mellett általában különös részletességgel időzik el. A »Senesco semper multa addiscens« adagiumnál az egyéb auktorok hosszú sora mellett Pelei Szent Jeromosra is hivatkozik: »Lege Hiero to 1. fo. 7.« (p. 90.) Az »Animo aegrotanti medicus est oratio« adagiumnál Pelei megjegyzése: »Et Hieronymos ad Amicum aegrotum Tomo. II. folio 19.« (p. 197.) Ezeken kívül Szent Jeromosnak következő munkáit idézi: Ad Florentium (nn. p. 11.), Epistola ad nepotianum, De vita clericorum, Epistola ad Geruntiam (p. 62.), Ad Oceanum (p. 192.), Ad amicum aegrotum (p. 197.), Contra Jovinianum (p. 217.), Epistola ad Paulinum (p. 250.). Szent Jeromosból vett egyéb idézeteit l. még p. 53., 59., 143.

Egy Szent Jeromosból vett idézethez kapcsolódik a Szent Ambrusra való utalás is: »Ambrosius ad Felicem. non mediocrem sumpsi ad convalescendum gratiam quasi quodam tui alloquii pulegio refotus«. (p. 197.) Szent Ambrustól idézi még a következő bölcs mondást: »Rarior est tacendi virtus, quam loquendi«. (p. 211.)

Aesopus[133]) már a kolostori és káptalani iskoláknak is igen sokat idézett auktora, akinek meséi életrajzával már 1480 körül megjelentek. Pelei bizonyára jól ismerte Aesopust és jegyzeteiben több alkalommal hosszabban elidőzik az aesopusi mesék tanulságai felett: »Aesopus fabulator ille egregius de lupo, agno et capris inquit, nil melius sano monitu, nil peius iniquo: consilium sequitur certa ruina malum«. (p. 22.) A »Muris in morem« című Plautus-féle adagiumnál Erasmus az »Apologus Aesopicusra« hivatkozik, amelyhez Pelei hozzáfűzi: »cap. 13.« (p. 215.)

Tudjuk, hogy már a káptalani iskoláknak is mily fontos olvasmánya volt Vergilius.[134]) Már a XIII. században olvasták nálunk Vergiliust és tudjuk azt is, hogy Donatus és Priscianus kézikönyveiben vergiliusi példák vannak. Guarino iskolájában a mitológiai tudás elsajátítására főként Vergilius műveit használták.[135]) Pelei jegyzeteiben Vergiliusnak Bucolica-ja (Ecloga), Georgica-ja és Aeneis-e egyaránt előfordul, de miként Vergiliust általában, egyes műveit is elég ritkán idézi. Nincs terünk, hogy ezeket a bejegyzéseket e helyen leközöljük. Megelégszünk csupán a fontosabb utalások kiemelésével és a lapszámok idézésével. A Bucolica-ra több alkalommal hivatkozik (nn. p. 8. p. 132, 244.). A Georgica IV. könyvét ismételten

idézi. Miként egyéb helyeken is, főként azok a sorok ragadják meg figyelmét, amelyekből saját sorsára olvas ki valamilyen következtetést : »et sepe lapillos ut cymbe instabiles fluctu iactante saburram tollunt, his sese per inania nubila librant«. (p. 223., l. még p. 60.). Az Aeneis IV., VI. és VII. énekét idézi több alkalommal : »fama malum quo non aliud velocius ullum, mobilitate viget viresque acquirit eundo, parva metu primo : mox sese attollit in auras«. (p. 66.) és »desine fata deum flecti sperare precando« (p. 233.). (l. még p. 12., 139.) A Vergiliusra vonatkozó általános hivatkozások helyeit l. : p. 38., 85., 86., 110., 250.

M. Tullius Cicero műveiben állapodott meg legtisztábban a humanista felfogás ; bennük irodalmi és nyelvi tanulmányok számára egyaránt bőséges anyag kínálkozott. Cicero a középkor erkölcsbölcselője ; az ő művei bizonyították, hogy a keresztény igazságok nagyrészét már a pogányság kiváló gondolkodói is ismerték. A kolostori humanizmus is gyakran idézi erkölcsi tanításai miatt. Guarino iskolájában a retorikai kurzus legfőbb auktora Cicero és mellette Quintilianius. Erasmus szerint Cicero az ókor szentje. A magyar humanizmus előtt Cicero művei szintén nagyon otthonosak voltak. Mátyás király és Vitéz János könyvtárában Cicero művei is helyet foglalnak és Vitéz összegyüjtött leveleinek jegyzeteiben Ivanics Pál kancelláriai jegyző kimutatja, hogy Vitéz Cicero leveleit sok más klasszikus szerző mellett nagyon jól ismerte és felhasználta. Báthory Miklós püspököt maga Mátyás király védte meg a főurak gúnyolódásaitól, mert a tanácsteremben is Cicerot olvasgatta. Báthory könyvei közül egy Cicero-kódexet a Nemzeti Múzeumban őriznek. Bakócz Tamás könyvei között szerepel Ciceronak »De oratore«-ja és tudjuk, hogy Aldus Manutius, Szatmári György és Thurzó Zsigmond kérésére Cicero leveleiből és más műveiből zsebkiadást rendezett. Aldus Csulai Moré Fülöpnek ajánlotta Cicero episztoláit. Verbőczy Tripartitumában azt olvassuk, hogy Cicero és más latin szerzők sokszor idegen és teljesen barbár szavakat iktattak írásaikba. Ő is használja a hazai latinságot, mivel a magyaroknak ír, akik Cicero könyvei helyett fegyvert forgattak és földet műveltek.[136])

A hazai humanizmus nagy Cicero-hagyományaira való tekintettel nem csodálhatjuk, hogy Cicero Peleinek egyik legkedveltebb szerzője. Műveinek ismeretében oly nagy jártasságot árul el, mint kevés más klasszikus szerző ismeretében. Pelei érdeklődését Cicero művei irányában az Adagia is elősegítette, amely sűrűn használja fel Cicero műveit, mint a klasszikus szólamok leggazdagabb tárházát. A következőkben csak felsoroljuk Cicero ama műveit, amelyeknek felhasználása Pelei jegyzeteiben megállapítható. Aránylag a legritkábban idézi a szónoki műveket. Említi a Pro M. Caelio művét (nn. p. 1., p. 16.) és a Philippica-t (p. 44.). Cicero legszebb műve a »De oratore« szintén előfordul Pelei jegyzeteiben. (p. 92.) Szerepel az Orator ad M. Brutum (p. 115.) és a Topica ad C. Trebantium (p. 65., 145.) is. A »Tusculanae disputationes« elég sűrűn fordul elő Pelei jegyzeteiben (pp. 13., 65., 99., 163., 164., 248.) A De amititia-ból két jegyzetében olvasunk idézeteket (p. 17., 130.). A »De officiis« ismerete szintén megállapítható Peleinél (nn. p. 10., 13., pp. 20., 135., 243.). A »Cato Maior de senectute«-ből egy alkalommal idéz (p. 160.). Elég sűrűn idézi Cicero leveleit : az Ad familiares-t (nn. p. 7., 8., 13., pp. 11., 18., 19., 28., 45., 128.), Ad Atticum-ot (pp. 58., 250.), Ad Quintum fratrem-et (pp. 44., 115.). Egyéb Cicero idézeteket l. még pp. 54., 148., 216., 75., 88., 150., 198. és 223. A Cicero idézeteknél gyakran előfordul, hogy Pelei Erasmusnál sokkal bővebben idézi az adagiumokhoz kapcsolódó megfelelő szövegeket.

A középkorban is ismert Titus Livius műveit viszont elég ritkán idézi, aminek magyarázata az, hogy a történeti művek iránt aránylag kisebb volt az érdeklődése p. 23., 142.)

Sallustius Jugurta-ját mindössze egy alkalommal idézi: »Opportunitas non solum malos sed etiam moderatos et modestos spe predae transversos agit et pervertit et perversos facit et ex bonis malos.« (p. 176.)

Aristophanes vígjátékai a könyvnyomtatás korában nagy érdeklődést keltettek. és több nyomda versengett azok kiadásáért. Pelei valószínűleg már egy nyomtatott példányt ismer Aristophanes vígjátékaiból és két alkalommal hosszabb idézetet közöl belőle. (nn. p. 1., p. 236.)

Ausonius »Epigrammatum liber«-je Velencében 1472-ben jelent meg először. Pelei Seneca és Valerius Maximus mellett Ausoniusnak is idézi egy »Gratia quae tarda est ingrata est« kezdetű szólamát. (p. 92.)

Marcus Portius Catot erkölcsi tanításai miatt kodexeink is sűrűn emlegetik és idézik.[137]) Számos ősnyomtatvány kiadása van: az »Etica« és különösen a »Disticha moralia«, amelyet Erasmus egyéb iskolai auktorokkal együtt kommentárokkal ellátva 1514-ben Londonban adott ki. Pelei több alkalommal idézi. (pp. 92., 152., 211., 220., 250.)

Diogenes Laertiust valószínűleg más szerzőkből vett idézetekből ismeri, tekintettel arra, hogy műve csak későn jelent meg nyomtatásban. Diogenes Laertiust is erkölcsi mondások illusztrálására használja fel (nn. p. 2., 14., p. 89.).

Didymust a Kr. e. I. században élt neves görög grammatikust és Origenest Erasmus magyarázataihoz kapcsolódva egy alkalommal idézi: »Didymus grammaticus et Origines adamantini. (p. 79.)

Ismerte természetesen Donatust is, akinek grammatikáját nálunk mindenütt használták,[138]) bár csak egy alkalommal említi. (nn. p. 7.)

Enniusnak a leghíresebb őskori római költőnek ismeretére vall, hogy Pelei két alkalommal egészíti ki Enniusból vett citátumával Erasmus magyarázatait: »Praeclare dixit Ennius quem metuant oderunt quem quisque odit periisse expelit. Hozzáteszi, hogy erről a kérdésről Cicero »De Officiis-ében bővebben beszél (p. 135.). (Másik Ennius citátuma p. 223.).

Lucius Florus történetírónak már Pelei korában is igen sok kiadása volt. Pelei négy alkalommal használja fel Florust Erasmus magyarázatainak kiegészítésére. (pp. 22., 99., 212., 215.)

Aulus Gellius Krisztus utáni II. századbeli római író »Noctium Atticarum libri XX.« művében feljegyzett mindent, amiről csak az akkori irodalomban szó volt és fontossága abban rejlik, hogy sok régi íróról csak az ő feljegyzéseiből tudunk. Guarino tanítványai sokat foglalkozva lexikografiai tanulmányokkal, felhasználták Gellius munkáját is. Gellius különben is egyike volt a humanisták által legtöbbet forgatott szerzőknek.[139]) Művét Rómában már 1469-ben adták ki. Pelei is nagyon sűrűn használja a Noctes Atticae-t. (nn. p. 6., pp. 23., 33., 37., 41., 43., 49., 76., 89., 91., 98., 108., 111., 144., 164., 165., 197., 203., 245.)

Catullusra Pelei mindössze egyszer hivatkozik. (p. 131.)

Homeros ismeretét nálunk főként Janus Pannonius terjesztette el azáltal, hogy lefordította az Ilias egy részét. Janus többször emlegeti Homerost, mint »summus poeta«-t. Nagyszombati Márton bencés apát Mátyás király tetteit Homeros lantjára méltónak ítélte.[140]) Peleinél is többször találkozunk Homeros idézetekkel. (nn. p. 2., pp. 12., 110., 164., 250.).

Egy-egy alkalommal találunk utalást Democritusra és Heraclitusra is (nn. p. 14., 3.)

Cicero népszerűségével a humanista irodalomban talán csak Horatius vetekedhetett. Művei Mátyás király könyvtárában is megvoltak, Taurinus pedig Stauromachiájában Horatiusból egész sorokat vett át. Horatius korai elterjedésé-

nek nyoma a nagyváradi káptalannak 1302-ben kiállított hagyatéki oklevelében is megtalálható, amely az »Ars poetica«-ból negyedfél sort idéz.[141]). Szinte légió azoknak a helyeknek a száma, amelyekben Pelei Erasmussal együtt Horatius munkáit idézi: Satyrarum libri (Sermones) (nn. pp. 1., 9., 12., 14.; pp. 18., 21., 22., 39., 42., 45., 54., 69., 72., 73., 76., 86., 88., 90., 115., 149., 179., 189., 204., 215., 217., 222., 225., 238.) Epodon libri (p. 18.) Odae (Carmina) nn. p. 1., pp. 5., 18., 31., 33., 34., 48., 71., 76., 99., 105., 124., 136., 150., 157., 177., 178., 195., 250.) Epistolae (nn. p. 14., pp. 41., 69., 70., 72., 74., 85., 89., 98., 111., 143., 164., 168., 184., 203., 209., 243.) Ars poetica (nn. p. 1., pp. 58., 89.).

Julius Caesart Pelei két alkalommal említi (nn. p. 15., p. 170.).

Juvenalis szintén a legolvasottabb költők egyike, kinek erkölcsi tanításait a magyar kódex-irodalom is sűrűn idézi. Guarino iskolájában is olvasták. Vitéz Epistola-ibaη gyakran használja fel, Taurinus is sorokat vesz át tőle.[142]) Ez a szatirikus költő Persiussal együtt a könyvnyomtatás első idejében igen sok kiadást ért meg. Pelei sok jegyzete arra enged következtetni, hogy a szatírákban mutatkozó gúnyos értelmű szólamok különösen kedvesek voltak előtte. Pelei a következő helyeken idézi Juvenalist: nn. pp. 6., 17., pp. 41., 50., 51., 55., 72., 73., 74., 77., 79., 81., 84., 89., 91., 92., 94., 108., 111., 112., 116., 128., 133., 138., 141., 142., 148., 151., 152., 158., 160., 164., 168., 175., 189., 196., 198., 203., 204., 209., 212., 215., 216., 227., 236., 242., 245., 247., 248.

Lucius Florus történetírót, akinek a rómaiak történetét tárgyaló munkájából a középkor krónikásai is sokat merítettek, Pelei többször idézi (pp. 22., 212.).

Lucilius, a római szatíra megalapítója, Mátyás korában már ismeretes volt nálunk.[143]) Pelei Erasmus egy kommentárjához munkájának megfelelő kötet- és lapjelzését adja (p. 107.).

Lucanust Pelei egy alkalommal idézi (p. 105.); hasonlóan Lucretiust is (p. 25.).

Macrobiusnak, aki mint a lexikografiai ismeretek gyarapítására szolgáló auktor szerepelt Guarinonál[144]) műveit már 1472-ben kiadták Velencében; Peleinél kétszer fordul elő. (nn. p. 7., p. 216.) Az elsőben Macrobius Saturnalia-ját a »Me homo agit quod canis in Aegypto« adagium magyarázatához használja fel, amely egyszersmind példa arra, hogy Macrobius Pelei történeti ismereteinek kiegészetésére is szolgált. A másodikban egy socratesi életbölcseleti idézetben utal ugyancsak a Saturnalia-ra.

Martialis a magyar humanizmusnak nagyon kedvelt költője.[145]) Janus Pannonius 1451-ben Martialis epigrammáit verses levélben kérte kölcsön Aeneas Silviustól és Aeneas azzal a verses válasszal küldte meg a művet, hogy okosabban tenné, ha Martialis helyett Krisztust tanulmányozná. Janus, akinek tehetsége rokon Martialiséval, formailag ép oly változatosságra törekedett, mint Martialis. Taurinusnak is gyakran használt auktora. Pelei szintén gyakran él Martialis idézetekkel és azoknak helyét is mindig pontosan megjelöli. (nn. p. 14., pp. 25., 35., 62., 73., 76., 220., 243.)

Nonius Marcellus római grammatikust Pelei egy alkalommal idézi Varoval együtt. (p. 56.)

Ovidius Naso,[146]) a nálunk szintén jól ismert és gyakran használt költők közé tartozik. Janusnak a »Szelek versenye« című költeménye tele van Ovidius reminiszcenciákkal. Beatrix királyné is szívesen idézett Ovidiusból és Galeottonak, valamint Taurinusnak is sokszor felhasznált auktora volt. Magyi Sebestyén egy Janus kiadásának ajánlásában azt írja, hogy régebben senkit sem tartott Ovidiushoz mérhetőnek, de most boldog, mert Janusban mindazokat a tulajdonságokat felleli,

amelyek Ovidiust naggyá teszik. Nagyszombati Márton is nagyon sokat kölcsönzött Ovidiusból, akár csak Vergiliusból. Ovidius munkái már 1480-ban megjelentek és valószínű, hogy Pelei korában a nyomtatott Ovidius-kiadásokat nálunk is ismerték. Pelei idézi a Remedia amoris-t (p. 130.), a Metamorphoses-t (p. 241.), a Tristia-t (nn. p. 6.) és az Epistolae ex Ponto-t. (p. 203.) (Peleinél előforduló egyéb Ovidius-idézetek : pp. 35., 128., 169., 227., 234.)

Persius[147]) szatírikus költő különösen Vitéz Jánosra volt hatással. Erasmus is gyakran felhasználja és Pelei ennek nyomán szintén sűrűn idézi. Egy alkalommal »Magister artis«-nak nevezi őt. (Pelei idézetei: 73., 79., 90., 105., 152., 203., 204., 214., 233., 245.)

Egy alkalommal idézi Pelei : »Pindari elegans dictum«-át, Plautus és Juvenalis szatíráiból vett magyarázatokhoz fűzött jegyzeteiben. (p. 91.)

Plautus művei Mátyás király és Vitéz János könyvtárában is szerepelnek.[148]) Vitéz Plautus-kódexe egyike a legszebb felsőolaszországi kódexeknek. Lobkowitz Bohuszláv ismert nyilatkozatából is kitűnik, hogy a királyi udvarban sokat idéztek Plautusból. Pelei sűrűn idézi Plautust, valószínűleg használta a »Comoediae« egy korai kiadását is. Ismeri az Amphitruo-t (p. 54.), az Epidicus-t (p. 73.), a Mercator-t (p. 55.), a Mostellaria-t (p. 27., 242.), a Persa-t (p. 43.), a Poenulus-t (p. 44.), és a Trinummus-t (p. 145.), (Egyéb Plautus idézetek: nn. p. 27., p. 22., 42., 51., 56., 85., 178., 249.)

Ismerte Pelei Aristomenes és Euripides drámaköltőket is, akikkel néhány alkalommal találkozunk jegyzeteiben. (nn. p. 2., 6.)

A két C. Plinius Secundus népszerűsége hazai szellemi életünkben szintén megállapítható. Vitéz János könyvei között szerepelnek már és a Guarino tanítványok is foglalkoztak Plinius Maiorral. Galeotto szerint Mátyás maga is jól ismerte Pliniust. Francesco Massaro a velencei követ titkára 1520 körül a Corvinából tulajdonította el azt a Pliniust, amelyet 1537-ben Baselben adott ki. Johannes Camers bécsi ferences tanár 1514-ben Verbőczynek ajánlotta Plinius indexét. Plinius Maiort Erasmus is kiadta és művét Thurzó Szaniszlónak ajánlotta.[149]) Pelei jegyzeteiben az idősebb Plinius »Historiae naturalis liber«-je és az ifjabb Plinius levelei egyaránt előfordulnak. Plinius Maior : nn. pp. 7., 14., pp. 21., 36., 60., 89., 92., 99., 115., 124., 129., 132., 137., 146., 148., 195., 203., 208., 236., 250.) Plinius Minor: nn. p. 14., pp. 15., 41., 64., 86., 90., 115., 145., 204., 220., 235.

Plutarchos terjedelmesebb műveit már Janus fordította le latinra, viszont Galeotto Plutarchos párhuzamos életrajzaiból, amiket mint forrást említ, semmit sem merített.[150]) Pelei négy alkalommal idézi. (nn. p. 14., pp. 90., 235., 250.)

Polydorosból Pelei szintén több idézetet közöl. (pp. 20., 55., 75., 100., 128.)

Propertius elégiái Pelei jegyzeteiben kétszer fordulnak elő. (p. 31., 131.)

Philoxenus költőt egy alkalommal idézi. (nn. p. 11.)

Quintilianus már a kora reneszánsz idején Cicero mellett retorikai tankönyvül szolgált. Láttuk, hogy a káptalani iskolák felhasználták a retorika tanulásánál Quintilianust is.[151]) Pelei több alkalommal idézi. (pp. 47., 133., 231.)

Seneca[152]) erkölcsi tanításai miatt sűrűn emlegetett és idézett írója a magyar kódexirodalomnak is. Fortunatus Máté 1522-ben Páduában adta ki Senecat, de művei már 1475-ben jelentek meg nyomtatásban. Seneca Erasmusnak is nagyrabecsült írója volt. 1515-ben Frobeniusnál adja ki Erasmus Seneca javított kiadását. Ennek első kötetében a proverbiumok, a másodikban levelei vannak összegyüjtve. Pelei mind leveleire, mind pedig proverbiumaira és tragédiáira gyakran utal. (nn. p. 1., 14., pp. 16., 46., 92., 101., 115., 136., 140., 157., 168., 200., 204.)

Solonra három alkalommal hivatkozik. (nn. p. 1., p. 6., 17.)

Ismeretes, hogy Socrates erkölcsi tanításai miatt mily sokszor fordul elő magyar kódexeinkben, Erasmus tanítása szerint pedig Socrates az ókornak szentje.[153]) Pelei három alkalommal idézi. (nn. p. 2., p. 12., 117.)

Aristotelesszel viszont csak egy alkalommal találkozunk Peleinél. (nn. p. 3.)

Solinust a káptalani iskolák földrajzi segédkönyvül használják.[154]) (Pelei idézetek: nn. p. 7., pp. 100., 110., 136., 208., 250.). Solinus munkájának alapos ismeretére vall, hogy Pelei minden alkalommal pontosan megjelöli az azokból vett idézetek helyét.

Az ókor legkiválóbb geografusa Strabo egy alkalommal kerül említésre Peleinél (nn. p. 7.)

Svetonius a római császárok történetéről írt műve Peleinél szintén többször merül föl. Augustusról, Tiberiusról, Domitianusról közölt adatait rendesen Svetoniusból meríti. (p. 47., 53., 58., 160.)

Terentius római vígjátékíró komédiáit már Vitéz János jól ismerte. A ferrarai humanista iskolában Terentius kiművelt társalgási nyelvét tanulmányozták.[155]) (Peleinél: nn. p. 11., p. 36., 53., 63., 72., 73.)

Tibullus Janus Pannoniusnak szintén mintaképe. Magyi Sebestyén szerint »ha Janus elégiáit olvasod, Tibullusnak hiszed«. Amit Tibullus a pannonokról mondott, Galeotto a magyarokra ruházta át.[156]) (Peleinél egy alkalommal fordul elő: p. 202.)

Galeotto témáit Valerius Maximusból veszi, akinek történeti anekdótagyüjteménye valóságos retorikai példatár. Már a középkorban is sokat idézik. A Guarino iskola a történetírók olvasását Valerius Maximussal kezdi.[157]) Pelei is ismerte. Idézi De sapienter dictis et factis (p. 211.) és De neglecta religione (p. 108.) c. munkáit. Idézeteiben a fejezetek címeit is pontosan közli. (l. még p. 92.).

Terentius Varro Róma legnagyobb polihisztora 74 különböző munkát írt meg 620 könyvben; Pelei két alkalommal idéz a »De re rustica« című művéből. (p. 56., 158.)

Xenophonnal egy alkalommal találkozunk Pelei jegyzeteiben. (nn. p. 14.)

Hogy a humanizmus ősképét Petrarcát Pelei ismerte, csak a már idézett egy helyből tűnik ki. (nn. p. 1.)

Ugyancsak egy alkalommal idézi Aeneas Sylviust a »fuere quondam strenui Milesii« című adagiumhoz fűzött magyarázattal kapcsolatban: »Exusto Ilio lapides inde graeci ad instauranda sua moenia transtulerunt, ita nunc et rebus in humanis spem ponito, aut te diu mansurum credito. quando Ilium ingens et tocius asiae columen adeo extinctum est, ut neque cadaver inveniatur, et dubium sit, quo in loco tanta gloria fierut, hec Eneas Sylvius.« (p. 98.)

Francesco Philelpho leveleire két alkalommal utal Pelei, egy alkalommal pedig Erasmus szövege nyomán csupán nevét idézi. (p. 143.) A két idézet a következő: 1. »Franciscus Philelphus hoc horatianum (omne tulit punctum, in arte poetica) citat liber 3. epistolarum ad Aeneam Silvium, epistola 4.« — 2. »Philelphus liber epistolarum 20. Verum ut praeciosa etiam munera plerunque habentur in parvis cum offeruntur intempestive, ita etiam parva maximi sunt faciunda, cum necessitatem aliquam importunam e medio tollunt.« (p. 164.) Philelphusnak tehát leveleit ismerte.

Marsus Petrust valószínűleg közelebbről ismerte. Erasmus kommentárjait négy alkalommal egészíti ki azzal a megjegyzéssel, hogy Marsus az érintett kérdésekről bővebben nyilatkozik. (nn. p. 3., 10., p. 13., 20.)

Nicolao Perotti nevével Peleinél háromszor találkozunk. Két adagium magyarázatához (»Sardi venales« és »Dasypus carnes desyderat«) hozzáfűzi: »De his duobus adagiis lege super hac columna Nicolaum Perottum.« (p. 63.) A »caput sine lingua« című adagiumban a »pedarius« kifejezés jelentését Perotti Cornucopiájából magyarázza. (p. 108 .) A »festina lente« kezdetű hosszú adagiumhoz Perottusból a következő idézetet közli: »temere omnes fere docti post Ciceronem pro fere acceperunt«. (p. 114.)

Bizonyára ismerte bár kevéssé használta a Platon munkáiból származó bölcs mondásokat. Kifejezetten csak a Phedrus-ra hivatkozik (p. 98.), de egyéb Platon-utalással is találkozunk feljegyzéseiben. (nn. p. 2., pp. 11., 14., 123.)

A neoplatonizmus Pythagoras iránt megkülönböztetett tisztelettel viseltetett, amit különösen kifejezett azzal, hogy a »Platonicus« jelzőt adta neki. Beroaldus feljegyzése szerint különösen Váradi Péter volt Pythagoras nagy tisztelője »Pythagorici dogmatis observantissimi cultor.«[158]) Pythagorasra Peleinél mindössze háromszor történik hivatkozás. (nn. p. 2., 11., p. 8.)

Az Apuleius iránti érdeklődés[159]) neoplatonista szellemre mutat. Ismeretes, hogy Apuleius »Arany szamár« c. műve 1514. kiadása egyik példányának lapján Gosztonyi Jánostól származó feljegyzéseket találtak. Művei már 1469-től jelentek meg nyomtatásban. Pelei három alkalommal idézi Apuleiust. (nn. p. 1., 11., p. 54.)

Amikor Pelei arról beszél, hogy régen elhagyta volna már Gyulafehérvárt, hacsak az Adagia-ban található bölcseség nem vígasztalta volna őt meg, megjegyzéséhez a következőket fűzi: »iuxta illud Marsilii Ficini dictum: Non est fortis qui succumbit iniuriis, sed qui resistit, resistit autem si ob earum impetum e suo loco non moveatur. (p. 48.) Másik alkalommal pedig a »senesco semper multa addiscens« c. adagiumnál Szent Jeromos mellett Marsilius Ficinusra is hivatkozik és levelei első könyvének 9. lapját nevezi meg, ahol az »Exhortatio ad scienciam« kezdetű levelet olvasta. (p. 90.)

Pico della Mirandola Angelius Policianushoz intézett levelét egy alkalommal idézi: »de hiis qui mutuam gratiam rependunt proverbium est apud Picum Mirandulam in Epistola ad Angelum Policianum. Lisippum apellis et Apellem Lisippi alterna opera vicissim uti solitum. (p. 84.)

Feltűnő nagy a Philippo Beroaldo-ból vett idézetek száma, amiből láthatjuk, hogy az ő kommentárjait igen alaposan ismerhette. (pp. 6., 24., 58., 75., 84., 86., 160., 163., 164., 203., 208.)

Ugyancsak gyakran idézi Angelus Politianus Miscellanea-ját és leveleit. (nn. p. 1., 4., pp. 17., 56., 60., 82., 144., 231., 241., 250.)

Clichtoveus Jodochus nevével Peleinél egyszer találkozunk. (nn. p. 4.)

Rudolphus Agricola, Hermolaus Barbarus és Alexander Hegius működéséről Erasmus a »Quid cani et balneo« című adagiumban nagy elismeréssel emlékezik meg. Ezekhez a magyarázatokhoz Pelei rövid jegyzeteket fűz a lap szélén: »Laus Rodolphi Agricolae Frisii«, »Laus Hermolai barbari«, »Laus Alexandri Hegii Vuesphali praeceptoris Erasmi.« (p. 47.) R. Agricolat és Hermolaus Barbarust más alkalmakkor is idézi. (p. 170. p. 231.,)

Paulus Bombasius működését Erasmus a »Saepe etiam est holitor valde opportuna locutus« című adagiumban méltatja. Pelei Bombasius nevét a lap szélére vetíti ki. (p. 65.)

Calepinus nagy lexikonát Pelei is bizonyára forgatta. Ennek feltevésére feljegyzéseiben két hely jogosít fel. (p. 45., 220.)

Ér emesnek tartjuk megemlíteni, hogy terjedelmesen citálja Thaddaeus Ugoletusnak »Epistola quadam praeliminatoria super Paulum«-át, amelyet Johannes Lucinus Aruntiushoz intézett. (p. 27.)

Noha Pelei jegyzeteiben nincs nyoma annak, hogy kora nagy vallási mozgalmáról, a protestantizmusról mi volt a véleménye, jellemző, hogy ismeri Melanchtont és hogy Máté apostolhoz írt kommentárját egy alkalommal idézi. (p. 61.) Lehetségesnek tartjuk, hogy a budai udvarban ismerkedett meg Melanchton művével, hiszen Mária királyné és Thurzó János egyaránt összeköttetésben voltak vele. A szélesebb körű érdeklődést tanusító humanisták számára a Melanchtonnal való megismerkedés mindenesetre kívánatosnak látszott, aki maga is felszívta az egész új műveltséget és a humanizmus által felébresztett művelődési vágyat az új hit keretében akarta kielégíteni.[160])

Jellemző Peleire, hogy a klasszikus auktorok ily nagy száma mellett teljesen mellőzi a kolostori humanizmus hazai termékeit, bár ezeket kétségtelenül ismerte, hiszen az iskolai és kolostori humanizmus azonos, illetve ikerjelenségek. Nagyon feltűnő továbbá, hogy a saját hazájából származó költőket és tudósokat mintha egyáltalán nem ismerné, noha velük egy típushoz tartozik. Mindössze egy adatunk van, ami némi következtetést nyujt arra, hogy ő is olvasta a legendariumokat, amelyek Gyulafehérváron a régi kódexirodalomból bizonyára közkézen forogtak. Egy utalás van a »Legenda Sancti Nicolai«-ra, a »Mitior columba« Diogenianus által használt adagiummal kapcsolatban. A »Columbina simplicitas« jelző mellett alkalmazza a Szent Miklós legendájára való utalást. (p. 219.)

E kor irodalmi értékének megállapításánál már ismételten leszögezték, hogy kevés benne a tehetség. Jórészt befogadó időszak volt ez és az ebben keletkezett művek csak az új műveltség töredékes közvetítései. Jelentőségük kimerül abban, hogy formában és stílusban egyaránt az új műveltségből származó szólamokat ismétlik. A költői művek feloszthatók ugyan a poétika szabályai szerint különböző műfajokra, de mindegyikük csak a régi típusoktól tanult gondolatokat és formákat variálja legyen az epigramma, óda, elégia, panegyris vagy szatíra. Némileg erőteljesebbnek látszanak a különböző világnézeti és morális állásfoglalásokat tükröztető traktátusok. Ezek a traktátusok a klasszikus stílus eszközeivel foglalják össze azokat a közhelyeket, amelyek túlnyomórészt az antik íróknál találhatók tömegesen. Különösen az öregedő rómaiság görög filozófusokat népszerűsítő írói jutottak e műfajban nagy népszerűségre. Ezek vezérfonalai akartak lenni a jó és kellemes életnek és tanácsadói a magatartásnak. A Mohács előtti években az ily művek iránt való érdeklődés különösen erős. A sztoicizmus, epikureizmus, a cinikus filozófiai iskolák és a neoplatonizmus hatása a magyar gondolkodásra ekkor kezd érezhetővé válni. Az emberi magatartás új útjait Erasmus munkái nyitották meg ; az Adagia szólamai az ember földi életének berendezésére szolgáló életbölcseleti alapokat rakták le. Ennek az emberideálnak összefoglalása Erasmus »Philosophia Christiana«-ja ; az ő általa megfogalmazott személyiség volt az az eszmény, amely felé a kor műveltjei törekedtek.[161]) Ebben az írói körben van Pelei Tamásnak is helye, bár jegyzetei csak önmagának szóltak, azokból a nyilvánosság nem tudott meg semmit. De az elmélkedéseinek és gondolatainak a glosszáiban lecsapódott töredékes nyomai mégis elegendő anyagot nyujtanak Pelei világnézeti álláspontjának és a műveltségről alkotott nézetének megismeréséhez.

És ezzel a Peleire vonatkozó ismereteink összefoglalásában eljutottunk ahhoz a ponthoz, amidőn megrajzolhatjuk Pelei Tamás szellemi fejlődésének főbb vonalait. Amint láttuk alapműveltsége teljesen iskolai eredetű, amelyben a hazai káptalani iskolázás alaposságára és sokoldalúságára fedezhetünk fel újabb bizonyítékot.

Ezt az iskolai eredetű műveltséget Pelei azután céltudatos önképzéssel fejlesztette tovább. A fejlődés útját először a káptalani könyvtár könyvanyaga határozhatta meg, amelyről feltehető, hogy magas színvonalon állott. Életének kb.első ötven esztendejét fordíthatta az önképzésre anélkül, hogy magasabb igények töltötték volna el. Fejlődési vonalában nagyobbszerű változást valószínűleg Várdai Ferencnek Gyulafehérváron való megjelenése okozta. Az erdélyi püspök, miként utóda Gosztonyi János is, szoros kapcsolatban állottak a budai udvarral és a királyi kancellária humanista társaságának is jelentékeny tagja volt. De tagja volt ennek a körnek Szeremléni Ferenc erdélyi prépost is, akit bár túlnyomóan Budán tartózkodott, Pelei szintén jól ismert. Várdai erdélyi püspökségének első éveiben úgylátszik foglalkozott azzal a tervvel, hogy tehetséges és a műveltség irányában érdeklődést mutató papjait továbbképezteti, Módot ad nekik, hogy a magasabb műveltség forrásait, a külföldi egyetemeket is hozzáférhetővé tegye számukra. Választása először Enyedi Wolphardus Adorjánra esett, de Peleit is buzdította és nem lehetetlen, hogy megcsillogtatta előtte az egyetemre jutás lehetőségét. Pelei azonban ekkor már az ötvenes éveket taposta és alig lehetett reménye, hogy vágyai valóra váljanak. Mégis föllépett benne mohó vágy, hogy mindent pótoljon, amit eddig elmulasztott. Elhanyagolta Gyulafehérvári kötelességeit, majd összetűzött kanonoktársaival, akik előtt összeférhetetlen magatartásával az állandó gúny céltáblája lett. Minden törekvése most már, hogy Gyulafehérvárról szabaduljon. Összeköttetéseket keres Budán, egyrészt, hogy szellemi életét továbbfejlessze, másrészt, hogy nagyratörő vágyait kielégíthesse. Fel is utazik Budára, felkeresi ismerőseit és újakat is szerez, akiktől először hall Erasmusról. A budai könyvárusok hozzásegítik Erasmus munkáihoz. Ezeket, elsősorban pedig az Adagia-t gyulafehérvári otthonába viszi és tanulmányozza, de emellett fenntartja a deákok közvetítésével budai kapcsolatait. Elsősorban Gosztonyi János győri püspököt keresi fel leveleivel és minden energiáját arra használja fel, hogy vágyait valóra váltsa. Erasmus szelleme és az udvar légköre hatalmába ejti és ettől nem tud többé szabadulni. Bizonyára több éven át tartó kísérletei, hogy Gyulafehérvárról szabaduljon és magasabb egyházi méltóságba kerüljön, nem járnak sikerrel. A sikertelenség tudata és vagyonának elvesztése következtében végkép kicsúszik lába alól a talaj. Gyulafehérvári életében a szellemi fejlődés csúcspontja Erasmus munkáinak megismerése lesz és Erasmus életstílusát is követni igyekszik. Gyulafehérváron azonban nem tud már sokáig megmaradni. Teljes meghasonlással tér vissza szülőfalujába, ahol a szellemi életében is a keserű tétlenségre kárhoztatta magát.

Pelei magyar nyelvű glosszái.

A középkori latin nyelv élő nyelv volt, élő emberek beszélték. A humanizmus törvényen kívül helyezi a középkori latinságot, viszont újra jogaiba iktatja az »isteni latinitást«. Ez a latin nyelv azonban könyvnyelv, időtlen, személytelen: szavak, fordulatok, képek, hasonlatok gyüjteménye. Ennek a latin nyelvnek a megbecsülésben társa a másik két halhatatlan halott: a héber és görög, de jelentőségben elmaradnak mögötte.

Valahányszor a humanisták a nemzeti nyelvhez fordulnak, csak azért teszik, hogy megkönnyítsék vele a latin, görög és héber megértetését és elsajátítását. Kettős szempontjuknak az elegantia-nak és a copia-nak megfelelően a grammatizáláson és szótározáson kezdik a fegyelmezést. A fegyelmezetlen és tökéletlen élőnyelv eleinte csak megtűrt idegen és mint példa alárendeltje a három tökéletes halott formavilágának. De ez a feltétlen önállótlansága későbbi önállósodását

készíti elő. A humanizmus keresi a latin nyelvhez vezető legcélszerűbb utat és így fedezi fel a szerény eszközül szolgáló anyanyelvet. Az első lépést ezen az úton még a középkor teszi meg. Elemi fokon bizonytalanul bár, de megengedi, a középfokon elnézi, a felsőfokon tűri, hogy az iskolai tanítás a »lingua vernacula« vagy »laica« segítségéhez folyamodjék. Ezt a lassan kialakuló gyakorlatot az Egyház is szentesíti, amikor megengedi, hogy a pap a nép nyelvén prédikáljon akkor, amikor nem a klerikusokhoz, vagy művelt laikusokhoz, hanem a néphez fordul. Az Egyház eme nyelvi szabadelvűségében az élőnyelv találkozik az élőnyelvvel, a középkori latinság az anyanyelvvel. De emögött csupán a gyakorlati meggondolás és a pedagógiai belátás rejtőzik.

Ennek a századokat átfogó szinten változatlan folyamatnak lecsapódásai vagy kísérőjelenségei a glosszák, a nomenklaturák, szójegyzékek, kezdetleges szótárak, a »Doctrinale« nemzeti nyelvű értelmezései, ábécék, Cato-fordítások, gyermeki beszélgetések stb.[162])

A humanista stilisztika hatása a XVI. századbeli magyar stílusra általában csak a közmondások használatán mutatkozik. A közmondások használata azonban a néphagyományhoz való leszállást jelentette. Kódexirodalmunkban még nemigen találkozunk vele, de azután alig van már író, akinél nem lehetne felfedezni. Bornemissza Pétertől Heltai Gáspárig mind egyek a közmondás és a benne megnyilatkozó régi bölcseség tiszteletében. A közmondások alaki és tartalmi értékét már Petrarca felismerte, de csak Erasmusnál lesz a proverbium, az adagium a csiszolt stílus követelménye. A csak latinul író és gondolkodó Erasmus így természetesen csak a latin stílust és a latin-görög írókból összegyüjtött közmondásokat értette, de közelfekvő gondolat volt, hogy a nemzeti nyelvet művelő humanisták anyanyelvüket is a humanista stíluseszményhez alkalmazzák. Erasmus soha senkit sem bátorított a nemzeti nyelv öncélú művelésére, de utána már hamarosan egyelőre még mint segédeszköz, a nemzeti nyelv is bevonul a humanizmus terjesztésének eszközei közé. Nálunk a magyar nyelv felfedezése Sylvester János érdeme.[163])

A magyar irodalom néhány megmaradt szójegyzéke az iskolai és egyházi gyakorlatnak szerény terméke. Ezekhez kapcsolódik most Pelei jegyzeteiben fel-feltűnő magyarnyelvű glosszák sorozata, amelyeknek megszületése szintén annak a folyamatnak kísérő jelensége, amely a magyar nyelvet, mint kisegítőeszközt a humanizmus tartalmának megismerésére használta fel. Ezeknek a magyarnyelvű glosszáknak jegyzékét az előfordulás sorrendjében a következőkben adjuk:

Kezzel labbal (p. 45.)

»Kézzel lábbal ellene lesznec.« Ez a mondat Zvonarics Mihály magyar postilla-jában (Csepreg. 1626—1627) fordul elő.[164])

Zaijkó = graculus (p. 47.)

Graculus = Szajko Molnár Albert Dictionarium Ungarico-latinum-ában (Norinbergae 1604.) fordul elő. Miklósich: Magyar nyelvbéli szláv szók c. cikkében[166]) szintén úgyanígy említi. A besztercebányai szószedet 1194. szava.[167])

Echinus: Ericius: Vernacula lingua dicimus

Zewldizno. (p. 49.)

Hericius = Suldisno a Murmelius-féle 1533-ból származó latin—magyar szójegyzék 513. szava.[168])

Ekeuezthew ferencz pijspek (p. 59.)

Pispek = püspök a Magyar oklevélszótár szerint okleveleinkben 1409-től gyakran fordul elő.[169]) Szerepel a Gyöngyösi szótártöredékben is. Az »ekevesztő« szó eredetét nem ismerjük.[170])

ezwer = mula (p. 61.)

V. ö. Gombocz Zoltán ismertetését Sköld Hannes: Die ossetischen Lehnwörter im Ungarischen c. könyvéről, amelyben a valószínű oszét eredetű szavak között említi az öszvér szót is.[171]) Szerepel a Gyöngyösi szótártöredékben (3380. sz.), a Besztercei szószedetben (969. sz.) és Murmelius szójegyzékében is (471. sz.).

Thyrsus Zewlelewelel thekerth czwcza (p. 75.)

A pampinea = zelew level a Besztercei szójegyzék 805. szava. A cuca szóról ír Szinnyei József a jelentésváltozásokról szóló közleményében.[172]) Eszerint a cuca jelentései: 1. lándsa, 2. egyik végén hegyesre vasalt vastag hosszu dorong, mely a hajónak a parthoz való rögzítésére szolgál, 3. mérnöki jelzőrúd, 4. kormányrúd toldalékpóznája, 5. dorong, amellyel a lágy földet szokták ledöngölni, 6. vasszög, 7. mécsbél vagy bocskorfűző-tű, 8. keskeny tetejű nádrakás vagy nádkunyhó. Peleinek ezek a bejegyzései a »Multi Thyrsigeri pauci Bacchi« című adagiumhoz fűzött magyarázatok mellett szerepelnek. A thyrsos szó kivetítése is azt jelenti, hogy a cuca szóval a bacchánsok által használt repkénnyel körülfont bot jelentését akarja magyarázni. A magyar oklevélszótár is ismeri.[173])

Serleg pohar = culullus (p. 76.)

Patai Zubor hagyatékában szerepel a következő mondat: »Item quatuor cifos argenteos cherleg.«[174]) Munkácsi Bernát Szláv kölcsönszók c. tanulmányában azt mondja, hogy a serlegpohár azon összetételekhez tartozik, amelyeknek egyik eleme teljesen ugyanazon értelmű a másikkal, csakhogy idegen szóval fejezi ki azt, amit a másik eredeti vagy ismeretesebb meghonosodott szóval. Sellyegpohár v. ö. a tót—cseh salek és a német Schaale. Az »Adalékok a magyar szókincs szláv elemeihez« c. közleményében[176]) pedig azt írja, hogy Dankovszky szerint a serleg régebben sellyeg. A cseh—tótban szerepel e német Schaale szónak megfelelő diminutiv salek alak, ebből igen alkalmasan válhatott a magyar sellyeg szó. A magyar oklevélszótár is ismeri.[177])

Zarka = pica, fijlemijle = luscinia, babwk = epopa. (p. 91.)

Szarka = pica szerepel Valberti Lajos által feldolgozott Calepinus szótárban (1592), és Molnár Albert dictionarium-ában.[178]) Miklósich a magyar nyelv szláv szavai között említi meg.[179]) A Besztercei szószedet 1188. és a Murmelius szójegyzék 1102. szava. Luscinia = fijljmijle Comenius Amos Janua linguae Latinaeben is előfordul.[180]) A Gyöngyösi szótár 559., a Murmelius szójegyzék 1047. szava. Epopa = babwk ugyancsak Molnár Dictionarium-ában is előfordul.[181])

Horog = hamus (p. 97.)

A szó eredetét Gombócz Zoltán »Régi török jövevényszavaink« c. tanulmányában tárgyalja.[182]) A Gyöngyösi szótár 387, a Besztercei szószedet 139. szava.

Lassan sijes = festina lente (p. 112.)

Margalits »Magyar közmondások és közmondásszerű szólások«[183] c. művében foglalkozik a szólam eredetével.

Filet hassogato (p. 114.)

Szily Kálmán »Szárogat« c. cikkében[184] azt mondja, hogy a mai hasít igének legrégibb alakja hasaszt és hasojt volt, aminek törvényszerű gyakorítója hasasztgat és hasojgat, de már a XV. sz-i magyar az ásogat, irtogat, oltogat, hordogat analógiájára a hasogat formát használta. »Sermones Dominicales« is már ily formában használja.

Konkol = lolium (p. 116.)

Gombocz Endre »A magyar botanikai szótárból« c. közleményében[185] elmondja, hogy a szó mint a Lolium temulentum L. magyar megfelelője a Schlegel szójegyzékben a »Sermones Dominicalesben« és más szójegyzékekben is szerepel. Miklósich szláv eredetű szónak tartja. A lolium kifejezés mai értelmezése szerint a vetésben található ártalmas magvak gyüjtőneve. Az újabb kutatások rámutatnak arra, hogy a »konkol« nem szláv eredetű szó, hanem nemzetközi használatnak örvend.[186]

»Hic Albae tales equi in moletrinum sive pistrinum frumenta deferunt e castro et farinas referunt, et dicimus eos thaligaslo. (p. 117.)

Jakubovich Emil Várdai Ferenc erdélyi püspök 1520—21. évi latinnyelvű számadáskönyvéből néhány ritkábban előforduló magyar szót és kifejezést sorol fel[187] és ezek között szerepel a »thaligas« szó is. A két közlésnek tehát egy származási helye van.

»Quod in animo Sobrii, id est in lingua Ebrii Vulgo sic dicimus Ammijth Ember gijozanaban gondol rezegeben Kijmonghija.« (p. 119.)

Ezzel a szólammal teljesen azonos szólamot nem találtunk. Értelmileg azonban ennek több megfelelője van. Így Kisviczay Péter: Selectiora Adagia latino—hungarica 1713 c. műben »Józan amit gondol részeg arról papol.« Margalits, közli Dugonics: Magyar példabeszédek és jeles mondások II. k. 1820, alapján a következő változatát »józan amit gondol részeg arról csahol«.[188]

habarnijcza = polypi (p. 142.)

Polipus = orrgomba, a latinban hasonló fogalmak még sepia és octopus szerepel Molnár Albert Dictionariumában.[189] Miklósich szláv szónak minősíti.[190] A Magyar oklevélszótár is ismeri.[191]

»Herculanus Morbus... quem alii sacrum alii comitialem appellant, vulgus caducum morbum appellat idest korsagus.« (p. 145.)

Molnár Albert Dictionariuma ismeri a kórság szót.[192] A Murmelius szójegyzék 890. szava.

promus = safar, subpromus = vicesafar (p. 149.)

Sáfár v. sáffár = dispensator, promus, condus stb. 1345-től fordul elő okleveleinkben.[193] A Gyöngyösi szótártöredékben is előfordul (1884. szó).

haij = unguen (p. 148.)

Calepinus, Molnár Albert[194]) és a Magyar oklevélszótár[195]) egyaránt ismeri.

asijthas (p. 162.)

Oscitatio = ásítás. Murmelius szójegyzékének 984. szava. Gyöngyösi István Chariclia-jában (Buda. 1763.) fordul elő.[196])

»Delicatissimus panis vulgo semlije feijer czijpo« (p. 168.)

A zsemlye és cipó szavakat közli a Magyar oklevélszótár [197]). Takáts Sándor[198]) vitába száll az Oklevélszótár és Nyelvtörténeti-szótár azon állításával, hogy a cipó fehér kenyeret jelent, mert szerinte volt fekete, barna és fehér cipó is. Ez megegyezik Pelei magyarázatával, amely szerint a zsemlye a fehér cipó.

Penz emberseg, Ruha tiztesseg (p. 194.)

A »vestis virum facit« adagium címszavához. A Murmelius szójegyzék 567. szava. Humanitas = emberseg. Szenci Molnár Albert gyüjteménye ugyanily formában ismerte.[199])

»Verecundia inutilis viro egenti. Zemermes deaknak ijres thaskaia« (p. 194.)

Margalits szerint [200]) Szenczi Molnár Albert közlésében az »üres« helyett »hiu« van. A Pelei változatával egyező szólamot Margalits közli először.

moh = muscus (p. 210.)

Miklósich szerint [201]) szláv eredetű szó.

A »Si caseum haberem non desyderarem opsonium« című adagiumhoz Pelei megjegyzi: »Hoc adagio possent uti vinearum cultores hoc est

capasok

et pauperculi scholastici.« (p. 210.) Gyöngyösi szótártöredékének 845. szava: Agricola: rusticus agrum colens: Kapas: Zantho ember. Kapás = fossor, pastinator Cornidesnél is előfordul.[202])

Victura navalis = haijo berth (p. 215.)

A hajóbér = naulum portorium Calepinusnál, a Bécsi kodexben: »megadta a hajó bert« (426), az Érdy kódexben (314b), az Érsekújvári kódexben (426) és Comenius Janua-jában (91) is előfordul.[203])

Socer = ip (p. 76.)

ismeri a Magyar Nyelvtörténeti Szótár és a Magyar Oklevél Szótár[205]) is. A besztercei szószedet 18. szava: Yp.[206])

Gener = Weh (p. 76.)

felveszi a Magyar Nyelvtörténeti Szótár.[207]) A besztercei szószedet[208]) 25. szava: vow. A Pelei által közölt alakban nem található.

Temo = rud (p. 97.)

ismeri a Magyar Nyelvtörténeti [209]) és a Magyar Oklevél [210]) szótár. A Gyöngyösi szótártöredékek [211]) 4002. szava.

A Pelei által közölt és itt bemutatott magyar nyelvű szólamoknak és szavaknak az egykorú nyelvemlékekkel való egybevetése hálás feladatnak látszik. Ennek a munkának elvégzése a későbbi kutatás feladata lesz.

Van a Pelei által közölt latin szólamok között néhány, amely arra engednek következtetni, hogy Pelei bár a szólamokat latin nyelven írta le, eszébe jutottak a latinnak megfelelő magyar szólamok is. Ezek a közlések tehát mintegy átmeneti formát képviselnek a latin és magyar nyelvű szólamok között.

Erre gondolunk a »Qui non laborat non manducet« közmondásnál, amelyhez Pelei hozzáfűzte: »Hoc dicto Pauli Monachi utuntur« és hozzágondolta bizonyára a magyar szöveget is: aki nem dolgozik, ne is egyék. (p. 6.)

Az »Aliena iacis« című adagiumhoz a következő megjegyzést fűzi: »Extat etiam apud nos Hungaros proverbium vulgare et prope rusticanum, at verum. Bos arat avenam et equus comedet.« (p. 55.)

A »Domus amica, domus optima« közmondáshoz ez a megjegyzése: »Nos vulgo dicimus propria domus praevalet aurum.« (p. 204.)

Végre a »Praestat uni malo obnoxium esse quam duobus« közmondást így magyarázza: »nos vulgo dicimus inter duo mala minus malum eligendum.« (p. 245.)

Kitekintés.

Végigtekintve a Pelei jegyzeteihez közölt értelmezéseknek kísérletein, lemondunk arról, hogy a magyarázatokat véglegesnek tekintsük. Nemcsak azért, mert számos kérdést kénytelenek voltunk nyitva hagyni. A lélek fejlődésében ugyanis éppen úgy, mint a történelem eleven folyamatában minden mindennel összefügg és így a lélektanilag lehetséges magyarázatoknak számos lehetőségével állunk szemben. Éppen azért megelégszünk csupán azzal az eredménnyel, hogy a jellegzetes és ténybeli közléseket és az ezekből folyó megállapításokat egymás mellé helyezzük.

Thienemann a Mohács előtti nemzedék szellemi arculatát vizsgálva[212]) hajótörött emberekre talál, akik a közéletből a bölcs megnyugvásával menekülnek és ott szemlélődnek a világ folyásán. A visszavonulás azonban nem mindig a lélek mélységeibe való elvonulás eredménye és nem is a bölcseségé. Lehet ez a csalódások kényszerű következménye, amelyben a lélek szárnyai már megkopnak és amelynél nincs már éltető remény, sem pedig felemelő lelkesedés. Aki életét a hiúságok keresésére állította be és reményeiben csalatkozik, hajlamos a hibák forrását másokban keresni. A szükséges alázat hiányában nem ismerik el, hogy minden amire épített, csak hiúság, a »litterae« és az »eloquentia«, melyeket eszközökül akar felhasználni sem lehettek segítségére, mert hibás volt a kiindulás. Az ész és tudás világossága elhomályosul, ha hiányzik az »initium sapientiae«. Peleit a fájdalom és szenvedés nem tanította alázatra és szeretetre, a sors megpróbáltatásaival szemben. Mert nem volt meg benne a keresztényi alázat, amely egyedül teheti a halandót méltóvá arra, hogy a tudás felelősségét felismerje.

Mert az alázattal párosult tudás arra tanít, hogy a kudarc önmagában nem demoralizál; csak a bágyadt lelkek erkölcsi akaratát bomlasztja a balszerencse.

Pelei életéből a glosszáin át elénkcsillanó jelenségek nemcsak az egyén tragikus sorsát, de a nemzedék sok közös vonását is elénk tárják. Ami közléseiből vigasztaló a túlélő nemzedék számára, az a közállapotok visszásságának tisztánlátása. Az a határozott ítélet, amelyet kora vezető egyéniségei és általános viszonyai felett gyakorol, azóta is a változó korok változó történetszemléletében egyedül állandó. És ugyancsak állandó a növekvő fejetlenségben a Mátyás-hagyomány erősödése. Mert ugyanakkor, amikor mindenki harcol mindenki ellen, mint kontraszt egyre nő Mátyás alakja. Széles társadalmi rétegek fantáziájában kialakul az a tudat, hogy Mátyás halála mintegy Mohács kezdetét jelöli és kettéosztja a magyar történelmet. A romlás hosszú idején, amikor a nemzetet nem vigasztalta meg már az a biblikus gondolat, hogy bűneiért szenvedi el a török ostort, számára az egyetlen vigasz Mátyás király emléke volt.[213]) És így, ha a magyar humanizmus korszaka volt a sok romlás előidéző oka, mégis a humanizmus szelleme elevenítette meg a nemzet számára a legnagyobb magyar egyéniségnek Mátyás királynak hagyományát.

A magyar humanista műveltség széleskörű elterjedtségének új bizonyítékán kívül ennek a Mátyás-kultusz ébredésének újabb igazolása az az ajándék, amit a Fővárosi Könyvtár a »Rex consiliis et facto valens« emlékének áldoz születése félezeréves fordulóján.*)

---

*) A szerző kedves kötelességének tartja megemlíteni, hogy a tanulmány technikai munkálataiban a Könyvtár Budapesti Gyüjteményének tisztviselői közül többen nagy segítségére voltak. Hálás köszönetét fejezi ki elsősorban ifj. Szász Károlyné Gillemot Katalin úrnőnek, aki mind a glosszák kiírásában, mind pedig az irodalom összegyüjtésében tevékeny részt vett. Ugyancsak itt mond köszönetet Kardos Tibor egyet. magántanár úrnak sokoldalú és részletekbemenő szíves tanácsaiért.

Jegyzetek:

[1]) Kerecsényi Dezső: Humanizmusunk helyzetképe Mátyás után és Mohács előtt. Irodalomtörténet XXIII. évf. 1934. 3—4. sz. Különleny. 7. l.

[2]) Kardos Tibor: Deákműveltség és magyar renaissance. Századok LXXIII. évf. 1939. 7—8. és 9—10. sz.

[3]) V. ö. Kerecsényi i. m. 6 l. — Császár Elemér: A deákos iskola. Magyar. Irodtört. Ért. 2. Bp. 1905. —Thienemann Tivadar: Mohács és Erasmus. Minerva 1924. — Horváth János: Magyar irodalomismeret. Minerva 1922. — Pintér Jenő: Magyar irodalomtörténet II. 537. — Waldapfel Imre: Humanizmus és nemzeti irodalom. Irodtört. 1933. 15. l.

[4]) Erasmi Roterodami Adagiorum Chiliades Tres Ac Centuriae Fere Totidem, Venetiis in aedibus Aldi Mense Sept. MDVIII 4° 249 ff.

[5]) Huizinga J.: A középkor alkonya. Bp.: Athenaeum 297. és köv. ll. »Az új forma eljövetele« fejezet.

[6]) Mátrai László: Erasmus. Magyar Szemle XXVIII. k. 1936. 251—260. ll.

[7]) Pfeiffer, Rud.: Humanitas Erasmina. London: The Warburg institute 1931.

[8]) Thienemann i. m. 29—31 ll. Horváth János: Az irodalmi műveltség megoszlása. Bp. Magyar Szemle kiad. 1935. 234—236. ll. — V. ö. még: Maurer, Wilh: Das Verhältnis des Staates für Kirche nach humanistischer Anschauung. Giessen 1930.

[8a]) V. ö. Kardos Tibor: Mátyás király és a humanizmus c. tanulmányával. Mátyás kir. emlékkönyv. II. k. Bp.: Franklin. 44—48 ll.

[9]) Mátrai i. m. és h. — L. még Gedenkschrift zum 400. Todestage des Erasmus von Rotterdam. Basel 1936. 325. l.

[10]) Maison, Albert: Erasme. Paris: Libr. Gallimard 1933. p. 106. et suiv.

[11]) Huizinga, J.: Erasmus. Basel: Schwabe & Co 1936. p. 49—58.

[12]) U. az: A középkor alkonya i. m. l. A szimbolizmus alkonya. A realizmus hatása stb. fejezeteket.

[13]) U. az: Erasmus i. m. passim. — Erasmus műveinek kiadására vonatkozólag l. Bibliotheca Erasmiana. Répertoire des oeuvres d'Érasme. 1re Série. Gand 1893. — V. ö. még Major Emil: Erasmus von Rotterdam. Zur Erinnerung an seinen 400. Todestag. Basel: Frobenius 30 p.

[14]) Utilissima consultatio de bello Turcis inferendo... p. 297—309. Quid toties eruentes incursationes factas in Ungariam, quid extinctum Ludovicum Ungariae regem, quid hoc anno totam Hungariam crudelissime occupatam. .... Quin ipse non semel admiratus sum, quum de propinquo audiremus crebras Hungariae clades, nuper miserandum exitium Mariae reginae tristissimam sortem, nunc praeter occupatam Hungariae regnum tam crudelem Austriae devastationem, nostras regiones, atque ipsam adeo Germaniam adeo frigere, quasi quod geritur nihil ad nos attinet. — Des. Erasmi Rot. Operum Quintus Tomus... Basileae: Frobenius MDXL. — V. ö. Mátrai i. m.

[15]) Kerecsényi: Erasmus és Magyarország. Tükör IV. évf. 1936. 7. sz.

[16]) Thienemann i. m. 28—47. ll.
[17]) Szekfű Gyula: Magyar történet III. könyv 599 és köv. ll. (Hóman—Szekfű: Magyar történet II. kötet.)
[18]) Fraknói Vilmos: Magyarország a mohácsi vész előtt Bp. 1884. 59 és köv. ll.
[19]) U. ott.
[20]) Thienemann i. m. és l. — Kerecsényi: Erasmus i. h.
[21]) Vidua Christiana per Des. Erasmum Roterodamum, ad inclytam quondam Pannoniae Bohemiaeque reginam Mariam, Caroli Caesari & Ferdinandi Regis sororem. — Des Erasmi Rot. Operum quintus tomus p. 603—638.
[22]) U. ott »Hine nimirum non difficile conijeciet aliquis, quam atrox vulnus animo tuo fortuna inflixerit, quum tibi Ludovicum maritum eriperet, & talem maritum, iuvenem animo paeclaro vereque generoso, nihil non eximium de se pollicentem, duobus opulentis regnis florentem, ab avis proavis, abavisque regibus longa serie genus ducentem sed non alia re vel florentiorem vel generosiorem, quam animi dotibus summo principe dignis. Adde huc & cito raptum & sic raptum. Pauculis annis tibi datum est illo frui & subito iuvenem immortalitate dignum, saeva belli procella abripuit.«
[23]) Thienemann i. m. 49—50 ll.
[24]) V. ö.: Szilágyi Lóránd: A magy. kir. kancellária szerepe az államkormányzatban. Bp. 1930. 24. l. — Horváth János i. m. 190—233. ll.
[25]) Fógel József: II. Lajos udvartartása Bp. 1917. 4—8 ll. — L. még Csánki Dezső: I. Mátyás udvara. Bp. 1884. 167—171. ll.
[26]) Gárdonyi Albert: Buda középkori helyrajza. Tanulmányok Budapest multjából. IV. k. 74—75. ll.
[27]) Fógel i. m. 7. l. — V. ö. még Várdai Ferenc erdélyi püspök végrendelete. Közölve: Bunyitay Vince: A gyulafehérvári székesegyház későbbi részei és egy magyar humanista Bp. 1893. c. munkában. 32. l.
[28]) Fógel: II. Ulászló udvartartása Bp. 1913. 49. l. — u. az: II. Lajos i. m. passim. — Horváth J. i. m. 208. l.
[29]) Stephani Taurini Olomucensis Stauromachia, id est Cruciatorum Seruile bellum . . . Impressum Viennae Pannoniae per Joannem Singrenium. MDXIX.
[30]) Op. cit. Liber V.
[31]) Fógel: II. Lajos 29—30. ll.
[32]) U. ott 30. l. — Horváth i. m. 256. l.
[33]) Bunyitay Vince: A váradi püspökség története I. k. Nagyvárad 1883. 376—377. ll.
[34]) V. ö. Fraknói V.: Erdődi Bakócz Tamás Bp. 1889. — L. még Fógel i. munkáit és Horváth i. m. 190—192 ll.
[35]) V. ö. Tóth Szabó Pál: Szatmári György primás. Bp. 1906. 26 és köv. ll. — L. még Fógel i. munkáit és Horváth i. m. 192—195. ll.
[36]) V. ö. Bartoniek Emma: Mohács Magyarországa. Napkelet könyvtára 12. sz. L. még Fógel i. munkáit és Horváth i. m. 195—198. ll.
[37]) V. ö. Fógel i. munkáit és Horváth i. m. 242—243. ll.
[38]) Fógel: II. Lajos 41. l. jegyzete és 104. l.
[39]) V. ö. Sörös Pongrác: Adatok Gosztonyi János életéhez. Religio 1909. — Fógel: II. Lajos 24. l. Eckhardt Sándor: Magyar humanisták Párisban, Minerva VIII. 1929. 70—91. ll. — Horváth i. m. 247—249 l. — Gabriel Asztrik: Gosztonyi püspök és párizsi mestere. Egyet Phil. Közl. 1936. 15—27. ll.
[40]) V. ö. Fógel: II. Ulászló 49 & 92 ll.
[41]) V. ö. Fógel: II. Lajos 39. l. és jegyzet.
[42]) V. ö. Fógel: II. Lajos 78 l. — Horváth i. m. 174—176. ll.
[43]) Ernuszt Johanna: Adrianus Wolphardus. Bp. 1939. 75 l.
[44]) Horváth i. m. 207—208 ll.
[45]) Budai Ferenc polgári lexikona 3. k. Pest 1866. 21—22 ll. — Fógel II. Ulászló 123 l. — Fógel: II. Lajos 54 l.
[46]) Wagner, Carolus: Collectanea genealogico — historica illustrium Hungariae familiarum quae iam intereiderunt. Posonii 1802. Decas III. p. 127. — Fógel: II. Lajos 57. l.
[47]) Fógel: II. Lajos 58 l.
[48]) Fógel: II. Ulászló 68, 70, 71. ll.
[49]) Grosses vollständiges Universal Lexikon . . . Halle & Leipzig: Zedler Verl. 1734. Bd. VII. Sp. 321. a következőket írja róla: Decius (Jodocus Ludov.) S. Laterani u. des Heil. Röm. Reichs Graf, u. beim Polnischen Könige Sigismundo Secretarius hat de vetustatibus Polonorum, Jagellonum familia, & de Sigismundi Regis temporibus Cracau 1521 fol. geschrieben, u. stehet es auch in Pistorii Scriptoribus Polonus Tom. II. p. 284, Barberini Bibl. Hoppius de Sript. Hist. Pol. §. 9. & 10. Hyde Bibl. Bodlei. — L. még a lengyel követjárásokra von. Fógel: II. Ulászló 117. l — II. Lajos 98—99. ll.
[50]) Huszti József: Horváth János: Az irodalmi műveltség megoszlása c. mű ismertetése. Irodtört. Közl. 1935. 429—430 ll.
[51]) Végh Gyula: Budai könyvárusok jelvénye 1488—1525. Bp. 1923. 31. l. — Gárdonyi Albert: Budai könyvkiadók a középkor végén. Historia IV. 1931. Pestbudai emléklapok 69—75 ll.
[52]) Horváth i. m. 182. l.
[53]) V. ö. Huszti József: Aeneas Sylvius humanista törekvései. Egyet. Phil. Közl. 1919.
[54]) Voigt, Geo.: Die Wiederlebung des classischen Alterthums oder das erste, Jahrhundert des Humanismus Bd. 1—2. Berlin. 1880. Bd. I. p. 351—370. — V. ö. még Huszti József: Janus Pannonius. Pécs 1931. 6, 109, 135—6 ll.
[55]) Huszti: Janus 8 l.
[56]) U. ott 14 és köv. ll.
[57]) U. ott. 134. l.
[58]) Grosses Universal Lexicon op. cit. Bd. XIX. Sp. 1778.
[59]) Huszti: Platonista törekvések Mátyás kir. udvarában. Minerva. 1924. — Horváth i. m. 131—135 ll.
[60]) Révész Mária: Romulus Amasaeus. Szeged 1933. 5. l. — Horváth i. m. 266 p.
[61]) Békefi Remig: A káptalani iskolák története Magyarországon 1540-ig. Bp. 1910. 253. l. — Huszti: Platonista törekvések 46 és 104 ll. — Voigt op. cit. p. 38.
[62]) Eckhardt S. i. m. 71—90 ll. — Gabriel A. i. m. 15—17 ll.
[63]) Voigt op. cit. 427., 442., 557. — Rossi Vittorio: Storia Letteraria d'Italia Milano Vol. II. p. 217., 223. sg. — Huszti: Janus i. m. 100., 291. stb. l.
[64]) Jöcher, Gottl.: Compendiöses Gelehrten Lexikon. Leipzig 1726. Bd II. Sp. 567. — Huszti: Janus 123 l.
[65]) Jöcher op. cit. Bd I. Sp. 423.
[66]) Allgemeine deutsche Biographie Bd. I. Leipzig 1875. p. 151—156. — Huszti: Janus i. m. 291 l. Fináczy Ernő: A renaissancekori nevelés története. 1919. 177—181 ll.
[67]) Jöcher op. cit. Bd I. Sp. 1245.
[68]) Jöcher op. cit. Bd I. Sp. 524.
[69]) Gárdonyi i. m. 69. l.
[70]) Századok 1876. 508. l.
[71]) Varjú Elemér: A gyulafehérvári Batthyány-könyvtár. Magyar Könyvszemle 1899. évf. 149 l. — Az Osztrák-magyar monarchia írásban és képben. Magyarország VII. kötete. Bp. 1901. 514—517. ll.
[72]) Iczkovits Emma: Az erdélyi Fehér megye a középkorban. Bp. 1939. 32. l.
[73]) Bitay Árpád: Az Alba-Julia-i r. kat. székesegyház és környéke. Alba-Julia 1936. 14. l.
[74]) A magyar Szent korona országainak helységnévtára. Bp. 1913. 1036. l.
[75]) Békefi i. m. 114—121. ll.
[76]) U. az 239—249 ll.
[77]) U. az 331—336. ll.
[78]) V. ö. A gyulafehérvári Batthyány-könyvtár i. h.
[79]) Beke Antal: Az erdélyi káptalan levéltára Gyulafehérvárt. Bp. 1890. 80 l. 364. sz. és 233 l. 1076. sz.

[80]) Schematismus ven. cleri dioecesis Transsilvaniensis ad annum 1838. et ss. Claudiopoli 1838. et ss. p. LXVIII.
[81]) Op. cit. pp. LXII—LXXX.
[82]) Békefi i. m. 338—342. ll.
[83]) Temesváry János: Erdély középkori püspökei. Kolozsvár 1922. 412—448 ll. — L. még Horváth i. m. 176 l.
[84]) U. az. 174—175 ll.
[85]) Márki Sándor: Dózsa első költője. Katholikus Szemle 1889. — Fógel: II. Ulászló 78. l. — Klimes Péter: Bécs és a magyar humanizmus 1934. 66 és köv. l. — Horváth i. m. 201—206 ll. — Császár Zoltán: A Stauromachia antik és humanista forrásai Bp. é. n. 44. l.
[86]) V. ö. Ernuszt Johanna i. m. 1—15., 39—42 ll.
[87]) Abel—Hegedüs: Analecta nova historiam renascentium in Hungaria litterarum spectantia. Bp. 1903. p. 489—491.
[88]) Révész Mária i. m. 29—33 ll.
[89]) Bunyitay i. m.
[90]) V. ö. Bitay Árpád i. m. 8—13 ll.
[91]) Balogh Jolán: Olasz falfestmények Gyulafehérvárt. Erdélyi Múzeum. 1932. 328. l.
[92]) Bunyitay: A gyulafehérvári székesegyház i. m. 27—32 ll.
[93]) Balogh Jolán: A renaissance építészet Magyarországon. Magyar Művészet 1933. 12—26. ll.
[94]) Beke i. m. 88 l. 409. sz. (a 89 l. 412. sz. oklevél nem — mint Beke mondja — Lázóra, hanem Barlabási Jánosra vonatkozik.) — 90. l. 420., 421., 423. sz. — 91. l. 424. sz. V. ö. még Beke: A kolosmonostori konvent levéltára Bp. 1898. 94. l. 353. sz. — 95 l. 355., 356. l. — L. még Schematismus 1838. p. LXXII.
[95]) Ernuszt i. m. 7. l.
[96]) Abel—Hegedüs op. cit. p. 483—484.
[97]) Beke: Az erdélyi káptalan 88 l. 409. sz. — V. ö. még Schematismus 1838. p. LXI.
[98]) Szereday, Ant: Collectio continens tabulas vetustorum, ac recentiorum monumentorum... A. Carolinae 1791. p. 7.
[99]) Szeredai, Ant.: Notitia veteris, et novi capituli ecclesiae Albensis Transilvaniae.... Albae Carolinae 1791. p. 150.
[100]) Schematismus 1848. p. LXIII.
[101]) Schrauf Károly: Magyarországi tanulók külföldön. IV. A bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyve. Bp. 1902. 73., 102. l.
[102]) Temesváry János: Erdély középkori püspökei. I. m. 424 l. jegyzete.
[103]) Beke i. m. 84 l. 382. sz. — L. még 83 l. 379. sz.
[104]) Iczkovits i. m. 59. és 63. ll. — Schematimus 1848. p. L.
[105]) Szeredai: Notitia op. cit. p. 126.
[106]) V. ö. Kerecsényi: Kolostor és humanizmus i. m. 24—37 ll. — V. ö. még Juhász Ladislaus: De carminibus Nicolai Olahi in mortem Erasmi scriptis. A Gedenkschrift... Basel 1936. i. m. ben. p. 316—325.
[107]) V. ö. Kerecsényi: Humanizmusunk helyzetképe i. m. 7—8. ll.
[108]) Bibliotheca Erasmiana. Répertoire des oevres d'Erasme. I. re série. Gaud. 1893. p. 148.
[109]) Op. cit. p. 143.
[110]) Op. cit. 79—84. (1536-ig 54 kiadást sorol fel.)
[111]) Kerecsényi: Humanizmusunk helyzetképe i. m. 14—15. ll.
[112]) Magyarország nemes családjai I. k. 11. l.
[113]) Kardos: Deákműveltség i. m. 463—467. l.
[114]) Notitia op. cit. p. 135.
[115]) Budai: Polgári lexikon id. m. 2. k. 74. l.
[116]) U. ott. 2. k. 301. l.
[117]) Bunyitay: Váradi püspökség i. m. I. k. 303 l.
[118]) VIII. k. 139. l.
[119]) Szeredai: Notitia op. cit. p. 139.
[120]) U. ott. p. 158—159.
[121]) Beke: Erdélyi káptalan i. m. 99 l. 477. sz. — L. még u. ott. 91 l. 424. sz.
[122]) Schematismus 1848. p. LIV.
[123]) Schematismus 1848. p. L.
[124]) Budai: Polgári lexikon i. m. 3. k. 21—22. l. — L. még Fógel: II. Ulászló i. m. 123 l. — II. Lajos 54 l.
[125]) Klimes i. m. 38, 63, 65 l. — V. ö. még Szeredai: Notitia op. cit. p. 139—140, 150. — Series episcoporum p. 194. Schematismus 1848. p. XLVII. — Beke: Erdélyi káptalan 95, 97 l.
[126]) Ortvay Tivadar: Pozsony város története III. k. Pozsony 1894. 225. l.
[126a]) V. ö. Szádeczky Lajos: Szerémi György élete és emlékirata. Bp. 1892. 56—57 ll. — L. még: Erdélyi László: Szerémi György emlékirata. Bp. 1892. 19—51. ll.
[127]) Bagyary Simon: A magyar művelődés a XVI—XVII. században. Szamosközy István történeti maradványai alapján. Eszergom 1907. 46 l.
[128]) Kerecsényi: Humanizmusunk helyzetképe i. m. 15—17. ll.
[129]) V. ö. Kardos Tibor: Reneszánsz királyfiak neveltetése. Bp. 1935. 1—2 ll.
[130]) »De liberorum educatione.« Kardos i. m. 41. l.
[131]) »De egregie, sapienter, iocose dictis ac factis Serenissimi Regis Mathie« u. ott.
[132]) »De institutione regii pueri« u. ott.
[133]) Békefi: A káptalani iskolák i. m. 147. l.
[134]) U. az 261. l.
[135]) Huszti: Janus i. m. 19. l.
[136]) Békefi i. m. 264. l. — Horváth i. m. 8, 15, 67, 70, 127 l. — Huszti i. m. 21. l.
[137]) Horváth i. m. 264 l.
[138]) Békefi i. m. 249 l.
[139]) Huszti Janus i. m. 309 l.
[140]) Horváth i. m. 81, 93, 262. ll.
[141]) Békefi i. m. 261 l. — Horváth i. m. 127, 206, 260 ll.
[142]) Huszti: Janus i. m. 20 l. — Horváth i. m. 70, 206, 264. ll.
[143]) Horváth i. m. 70. l.
[144]) Huszti: Janus i. m. 20. l.
[145]) Horváth i. m. 77, 93, 97, 206 ll.
[146]) Békefi i. m. 261 l. — Huszti: Janus 29 l. — Horváth i. m. 70, 98, 206, 262 ll.
[147]) Horváth i. m. 70, 71. ll.
[148]) Horváth i. m. 67, 127 ll.
[149]) Huszti: Janus i. m. 20 l. — Horváth i. m. 67, 119, 128, 228, 246 ll.
[150]) Horváth i. m. 81, 140 ll.
[151]) Békefi i. m. 264 l.
[152]) Huszti: Janus i. m. 20. l. — Horváth i. m. 251 l.
[153]) Horváth i. m. 234 l.
[154]) Békefi i. m. 273 l.
[155]) Horváth i. m. 70 l. — Huszti: Janus i. m. 20. l.
[156]) Horváth i. m. 146, 213. ll.
[157]) Huszti: Janus i. m. 19 l. — Horváth i. m. 140. l.
[158]) Huszti: Platonista törekvések i. m. 61 l.
[159]) Huszti i.. m. 76—77, ll. — Horváth i. m. 248—249. ll.
[160]) Horváth i. m. 236, 241. ll.
[161]) Kerecsényi: Humanizmusunk helyzetképe i. m. 17—19. ll.
[162]) Turóczi—Trostler József: A magyar nyelv felfedezése. Bp. 1933. 7—37. ll.
[163]) Waldapfel Imre: Humanizmus és nemzeti irodalom. Irodalomtörténet XXII. k. 1933. 15—49. l.
[164]) Nyelvtörténeti szótár II. k. 286. hasáb.
[165]) U. ott III. k. 19. hasáb.
[166]) Magyar Nyelvőr XI. k. 457. l.
[167]) Finály Henrik: A beszterczei szószedet. Latin—magyar emlék a XV. századból. Bp. 1892.
[168]) Szamota István: A Murmelius-féle latin—magyar szójegyzék 1533-ból. Bp. 1896.
[169]) 793. hasáb.
[170]) Melich János: A gyöngyösi latin-magyar szótártöredék. Bp. 1898.
[171]) Magyar Nyelv XII. évf. 57. l.
[172]) Magyar Nyelvőr XXIV. k. 51. l.
[173]) 141. hasáb.
[174]) Wertner Mór: Nyelvünk történetéhez v. Magyar Nyelvőr XLIII. k. 1914. 82. l.
[175]) Magyar Nyelvőr X. k. 531. l.
[176]) Magyar Nyelvőr XIII. k 366. l
[177]) 842. hasáb.
[178]) Nyelvtört. szótár III. k. 90. hasáb.
[179]) Magyar Nyelvőr XI. k. 458. l.
[180]) Nyelvtört. szótár I. k. 1041. hasáb.
[181]) U. ott. 155. hasáb.

[182]) Magyar Nyelv III. k. 219. l.
[183]) Bp. 1896. 646. l.
[184]) Magyar Nyelv XV. k. 36. l.
[185]) Magyar Nyelv X. k. 21—22. l.
[186]) V. ö. Miklósich i. h. 270. l. — Ernyey József: Az anyarozs történetéhez. Kny. a Magyar orvosok és természetvizsgálók XLI. vándorgyűlésének munkálataiból. Bécs 1934.
[187]) A gróf Zichy nemzetség zsélyi levéltárának magyar nyelvemlékei. Magyar Nyelv XXII. k. 143—147. l.
[188]) I. m. 631. l.
[189]) Nyelvtörténeti szótár I. k. 1224. hasáb.
[190]) I. m. 291. l.
[191]) 329. hasáb.
[192]) Nyelvtörténeti szótár II. k. 359. hasáb.
[193]) Magyar oklevélszótár 823. hasáb.
[194]) Nyelvtörténeti szótár I. k. 1250. hasáb.
[195]) 332—333 l.
[196]) Nyelvtörténeti szótár I. k. 127. hasáb.
[197]) 1116. hasáb.
[198]) Adatok nyelvünk történetéhez. Magyar Nyelv II. 132. l.
[199]) Margalits i. m. 640. l.
[200]) I. m. 673. l.
[201]) I. m. 320. l.
[202]) Nyelvtörténeti szótár II. k. 106. hasáb.
[203]) U. az I. 211. hasáb.
[204]) I. k. 1597—1598. hasáb.
[205]) 412. hasáb.
[206]) I. m. 8. l.
[207]) III. k. 1254. hasáb.
[208]) I. m. 9. l.
[209]) II. k. 1474—1475. hasáb.
[210]) 819. hasáb.
[211]) I. m. 165. hasáb.
[212]) I. m. 2. l.
[213]) Kardos Tibor: Stílustanulmányok Mátyás király kancelláriájáról. (Közlemények a pécsi Erzsébet-tudományegyetem könyvtárából 22. sz. 1933 okt.) 22—24. l.

Glossen eines ungarischen Humanisten zu den Adagia des Erasmus.

von: *B. O. Kelényi.*

(Inhaltsangabe.)

Von der Sehnsucht einer Neugeburt, die Europa beim ausgehenden Mittelalter ergriffen und die ihre Lebensform in den Ideen der griechisch-lateinischen Welt gefunden hat, blieb auch die ungarische Geistigkeit nicht unberührt. Die Abmessung der gesellschaftsformenden Bedeutung des ungarischen Humanismus wird nunmehr von der ungarischen Literatur- und Geschichtswissenschaft mit ständig steigendem Interesse verfolgt. Die Stadtbibliothek Budapest wünscht in dieser Abhandlung zum Geistesleben der ersten Jahrzehnte des XVI. Jahrhundertes neue Angaben zutage fördern und versucht diese, in die geistige Ebene der Erasmus-Nachfolger — einer auffallenden Gruppe des ungarischen Humanismus —, zu stellen. Als Gelegenheitsgrund dient hiezu der Umstand, dass die Stadtbibliothek Budapest die Aldus-Ausgabe (1508) der Adagia des Erasmus käuflich erworben hat. Das Exemplar hat das Interesse der Bibliothek in erster Reihe dadurch erweckt, weil sein erster Besitzer — der das Buch in Ofen gekauft hat —, laut einer Eintragung auf der Vorseite ein ungarischer Erasmus-Leser gewesen sein musste. Die Eintragung lautet, wie folgt: »liber Thomae Pelei Pannonii Budae emptus florenis ij anno domini 1515«. An verschiedenen Stellen des Buches finden wir teilweise selbstständige, zumeist aber dem Texte der Adagia angepasste handschriftliche Anmerkungen. Diese Bemerkungen beziehen sich auf die Lebensumstände des Thomas Pelei, hie und da auf die Verhältnisse in Ungarn im Allgemeinen, zumeist charakterisieren sie jedoch Bildung und Kultur des Glossators. Sie lassen zumal erraten, dass Pelei zum Kreise der Erasmus-Nachfolger gehörte.

Mitteleuropa als geistiges Gebiet ist der Seelenwelt des Erasmus nahe verwandt. Erasmus knüpft sich an dieses Mitteleuropa und darin an Ungarn durch viele Fäden. Diesen Umstand aber haben die westeuropäischen Historiker noch

immer nicht, auch nicht in ihren Monographien gelegentlich des letzten Erasmus-Zentennars erkannt. Nichtsdestoweniger gibt es in ganz Europa keine Nation, deren Sprache geigneter wäre die Erasmus'sche Humanität, so prägnant, auszudrücken als eben die Ungarische.

Der wichtigste Mittelpunkt des mitteleuropäischen Erasmus-Kultes war der Hof des ungarischen Königs, Ludwig II. Die hier lebenden Humanisten haben mit dem Fürsten aller Humanisten einen so vertraulichen Briefverkehr gepflegt, als ob sie seine unmittelbaren Freunde gewesen wären. Diese vertrauliche Beziehung erklärt das Mitgefühl Erasmus für Ungarn, seine öftere Erwähnung der Folgen des unglücklichen Todes Ludwig II. und sein ernstes Lanzebrechen im Interesse eines »Bellum Turcis inferendum«, als ob er selbst im Donaubecken leben würde.

In welche Schichten der ungarischen Gesellschaft des frühen XVI. Jahrhunderts die humanistische und Erasmus'sche Bildungsform eingedrungen ist, bleibt die spannendste Frage der heutigen ungarischen Humanismus-Forschung. Der Mittelpunkt dieser Bildung war in Ungarn die königliche Hofkanzlei zu Ofen. Dieser entstammen jene gelehrte Männer, die für das humanistische Bildungsideal auch in sonstiger Amtstätigkeit kämpften und seine Ideen verbreiteten. Sie haben selbst auch an ausländischen Universitäten studiert, die Heimatsumwelt zum Lernen angespornt und mitgeholfen, dass Anwärter der jüngeren Generation zu Studien im Ausland, besonders an italienischen und an der Wiener Universität gelangen mögen.

Thomas Pelei, Domherr von Gyulafehérvár kannte — seine Glossen bezeugen es — den grössten Teil der in Ofen lebenden Humanisten. Durch sie hat er wahrscheinlich die Werke des Erasmus kennen gelernt. Er hat zwar keine ausländischen Universitäten besucht, beteuert aber des öfteren, dass seine ganze Sehnsucht diesem Ziele zugewandt war. In der Entwicklung seiner Geisteswelt hatten mehrere gelehrte Mitglieder des Kapitels von Gyulafehérvár anteil ; viele unter ihnen besuchten das Ausland und haben an der Entwicklung des Janus Pannonius-Kultes rege mitgewirkt.

Die Abhandlung bespricht den Begriff der »Humanitas Erasmiana«, die geistesgeschichtliche Bedeutung der Adagia, stellt uns Thomas Pelei im Umkreise der Ofener Humanisten vor, fasst die Bedeutung der Gyulafehérvárer humanistischen Gesellschaft zusammen und gruppiert endlich die Glossen des Thomas Pelei. Zuerst werden die Erasmus betreffenden Bemerkungen des Glossators besprochen, denen zufolge Erasmus als »vir doctissimus et eloquens«, der sein liebster und zugleich mächtigster Tröster seines vom Schicksale heimgesuchten Lebens ist, von Pelei hochgeschätzt wird. Sich gibt er des öfteren eine Blösse, indem seine Anmerkungen einen durch Schicksalsschläge zerfallenen Alten in Vorschein bringen. Die Glossen verraten, dass Pelei mehrere Werke des Erasmus kannte und ausserdem fast das ganze Gebiet der klassischen Literatur. Es befinden sich im Werke auch Glossen ungarischer Sprache, die als Angaben zur anfänglichen literarischen Verwendung der ungarischen Sprache wertvoll sind.

Pelei ist auch ein klar urteilender Beobachter der ungarischen Verhältnisse. Seine Beobachtungen decken zwar soziale Misszustände auf, berichten aber zu gleicher Zeit vom Erwachen des (im Jahre 1490 verstorbenen) König Matthias-Kultes. Durch diese Feststellung will die Stadtbibliothek Budapest dem Andenken des »Rex consiliis et facto valens« zur fünfthundertjährigen Wiederkehr seines Geburtsfestes ihre Huldigung darbringen.

Le glosse di un umanista ungherese agli Adagia di Erasmus.

di B. O. Kelényi.

(Riassunto.)

Lo spirito ungherese non rimase indifferente né estraneo a quel desiderio di rinnovamento che si afferma nell'Europa sullo scorcio del Medioevo e che trova la sua espressione negli ideali del mondo classico greco-latino. La storia della letteratura e la storiografia ungheresi ricercano ora e studiano con particolare interesse il diffondersi dell'umanesimo in Ungheria e specialmente le sue ripercussioni sul piano sociale. Colla presente pubblicazione la Biblioteca comunale intende chiarire con nuovi dati la vita spirituale ungherese nei primi decenni del Cinquecento, inquadrandola nel mondo spirituale dei seguaci di Erasmo da Rotterdami quali costituivano un gruppo predominante dell'umanesimo in Ungheria. L'occasione ci è offerta dal fatto che la nostra Biblioteca ha acquistato recentemente per mezzo della libreria Gilhofer & Ranschburg di Vienna l'edizione aldina del 1508 degli Adagia di Erasmo, la quale aveva attirato la sua attenzione perché secondo l'annotazione che si legge sul foglio di guardia, il volume era stato posseduto da un lettore ungherese di Erasmo che lo aveva comperato a Buda. Infatti sul foglio di guardia del volume, rilegato in pelle di vitello e completamente integro prescindendo dalle inevitabili tracce di tarlo, si legge la seguente annotazione: »liber Thomae Pelei Pannonii Budae emptus florenis IJ anno domini 1515«. In numerosi luoghi del libro si leggono altre annotazioni autografe che sono parte indipendenti e parte si riferiscono al testo degli Adagia, e che ci offrono notizie caratteristiche sulle circostanze della vita di Tommaso Pelei, sulle condizioni generali dell'Ungheria, e specialmente sulla sua cultura, chiarendo anzitutto che il Pelei faceva parte del circolo spirituale di Erasmo da Rotterdam.

Considerata come »spazio spirituale«, l'Europa centrale dimostra evidenti affinità col mondo di Erasmo, il quale appare legato da numerosi vincoli a questa zona d'Europa ed attraverso ad essa, all'Ungheria. Ma tale circostanza non è stata messa in rilievo dalla storiografia occidentale nemmeno nelle monografie pubblicate in occasione del recente centenario erasmiano. E dire che non vi è nazione in Europa che come l'ungherese rifletta fedelmente nella propria lingua quella umanità che è appunto l'elemento essenziale, anzi il contenuto stesso, della dottrina di Erasmo.

Il centro più importante del culto di Erasmo era precisamente la Corte del re d'Ungheria Lodovico II. Gli umanisti del re usavano nella loro corrispondenza col principe degli umanisti un tono tanto confidenziale, come se fossero suoi amici intimi. Si spiega così la sincera simpatia che Erasmo nutriva per l'Ungheria, il fatto che egli ricorda tante volte le tristi conseguenze della tragica morte del re, e che si esponga decisamente per il »bellum Turcis inferendum« come se fosse anche lui figlio della Pannonia.

Uno dei compiti più interessanti delle ricerche sull'umanesimo ungherese è assodare quali fossero sull'inizio del secolo XVI gli strati sociali ungheresi che accolsero la cultura umanistica e l'ideologia di Erasmo. Il centro di questa cultura è, in Ungheria, la Cancelleria reale di Buda, da dove derivano quasi tutti quegli

studiosi e scienziati che diffondono, in seguito, anche in altri campi della loro attività la civiltà umanistica. Avevano studiato anch'essi nelle celebri università dell'estero e, rimpatriati, non cessavano di incitare allo studio i loro conoscenti aiutando i giovani a recarsi nelle università italiane ed a quella di Vienna.

Tommaso Pelei, canonico di Gyulafehérvár, conosceva — come risulta dalle sue glosse agli Adagia — quasi tutti gli umanisti presenti a Buda, per il tramite, probabilmente, dei quali avrà conosciuto anche le opere di Erasmo. Il Pelei non aveva studiato all'estero, ma egli dichiara ripetutamente che il suo desiderio più ardente è di recarsi all'estero. Avranno influito certamente sulla formazione spirituale del Pelei anche i coltissimi canonici del capitolo di Gyulafehérvár, molti dei quali avevano studiato all'estero e contribuito alla diffusione del culto dell'ungherese Janus Pannonius.

La nostra pubblicazione illustra il concetto della »Humanitas Erasmiana«, chiarisce l'importanza degli Adagia sul piano della storia dello spirito, inquadra Tommaso Pelei tra gli umanisti di Buda, riassume l'importanza dell'attività spirituale del gruppo degli umanisti di Gyulafehérvár, ed ordina, infine, le glosse di Tommaso Pelei. Presenta anzitutto le glosse relative ad Erasmo, secondo le quali il Pelei apprezza ed ammira in Erasmo l'uomo »doctissimus et eloquens«, il consolatore della sua misera vita, l'amico più caro che abbia. Parlando di sé il Pelei avverte ripetutamente di essersi disgustato col mondo in seguito alle tristi contingenze della sua vita. Ma le glosse ci dicono che il Pelei conosceva anche le altre opere di Erasmo e che gli era famigliare tutta la letteratura classica. Ve ne sono anche in lingua ungherese, e queste costituiscono un prezioso documento per l'affermarsi della lingua letteraria ungherese. Il Pelei osserva imparzialmente anche le condizioni pubbliche dell'Ungheria. Le relative glosse — oltre a chiarirci il malessere sociale — confermano che ai tempi del Pelei era già in atto il culto di Mattia Corvino, morto nel 1490. Riccorrendo quest'anno il quinto centenario della nascita del gran re umanista, la Biblioteca comunale intende celebrarne la memoria rievocando questi apprezzamenti suggeriti al Pelei dal »rex consiliis et facto valens«.

Seyler József Antal ismeretlen d-moll miséje a Fővárosi Könyvtárban.

Írta: *Koch Lajos.*

A Fővárosi Könyvtár Budapesti Gyüjteménye a közelmultban rendkívül ritka és érdekes darabbal gazdagodott. Megszerezte Seyler József Antalnak, egy idegenből hazánkba származott és részben fővárosunkban működött, régen elfelejtett zeneszerzőnek, az I. Ferenc király névnapjára szerzett d-moll miséje vezérkönyvének kéziratos kópiáját.

Akinek ez a harántalakú vezérkönyv tulajdonát képezte, nagy becsben tartotta, mert aranyszegélyű zöld egész bőrkötése ma is, több mint száz év után, jókarban van. A kötést jobb oldalán bőrkapcsoló tartja össze és védi tartalmát a sérüléstől.

Címlapján tussal rajzolt felírás. Fölül az Istenszem-rajz. Alatta ez áll: »Messe à 4. Voix avec accompagnement de 2. Violons, Viola & Basse, 2. Hautbois, 2. Bassons, 2. Cors, 2. Trompetes, Timpates & Orgue. Executée à l'occasion de la fète solennelle de SA Majeste Imp. Roy. A dans l'eglise de la Cour à Bude, composée par Joseph Seyler. Prix 4 fl. c. m. (Conventions Münze)«.[1])

A partitúra nem Seyler eredeti kézirata, hanem valamelyik bécsi kiadócég, talán Spina és Mechetti vagy Cappi és Diabelli által készített másolat.[2]) Minthogy ez a kézirat igen jó állapotban van, a lapozás nyomai nem látszanak meg, feltételezhető, hogy gyakorlatilag keveset használták, inkább könyvespolcokon őrizték és csak elméleti tanulmányozás céljából került az íróasztalra.

A vezérkönyv 217 számozott oldalra terjed és a következő részekre oszlik: p. 6—28: Kyrie; 29—69: Gloria; 71—131: Credo; 133—186: Sanctus; 187—217: Agnus Dei.

Ki volt e misének szerzője, akinek nevével néhány zenei lexikonon kívül ma már seholsem találkozunk? Seyler József Antal 1778 II. 9-én született Szudéta-

[1]) »Mise négyszólamra, 1. 2. hegedű, brácsa, gordonka, nagybőgő, két oboa, fagott, két kürt, két trombita, üstdob és orgonakísérettel. Előadásra került Ő császári és királyi Felsége névünnepe alkalmából az udvari templomban Budán.« A mise előadásának éve nem volt megállapítható. Az udvari várplébánia levéltára a kápolnában elhangzott zenei előadásokról nem őriz feljegyzéseket, csupán olyanokat, amelyek a Szent Jobb ünnepségekkel kapcsolatosak. Az akkor Pest-Budán megjelent két ujság, a Vereinigte Ofner-Pester Zeitung és a Hazai s külföldi tudósítások sem emlékeznek meg arról, hogy Seyler e művét a Várkápolnában 1830-ig, I. Ferenc uralkodása végéig mikor adták elő.

[2]) *Eitner:* Biographisch-bibliographisches Quellen-Lexikon der Musiker und Musikgelehrten közlése szerint (IX. k. 154. l.) Bolognában őrzik egy bizonyos Giuseppe Seyler Missa solenne-jének szólamkönyveit, amelyek a bécsi Cappi és Diabelli cégnél készültek.

földön, Lauterbachban. Korán jelentkező zenei tehetségét nagybátyja, Seyler József schönfeldi rektor vette pártfogásába. Énekelni, hegedülni, zongorázni, valamint összhangzattanra és zeneszerzésre tanította. E tanulmányaival párhuzamosan végezte iskoláit is. Miután kedvet érzett a tanítói pályára, pedagógiai tanfolyamra ment. Képesítő vizsgáját 1797-ben kitüntetéssel tette le. Egy év mulva a Karlsbad közelében fekvő Buchau városkában tanító és orgonista lett. Kedvező anyagi körülmények közé került. Későbbi időből való visszaemlékezéseiben írja, hogy ebben a kedves, mintegy 2000 lélekszámú városkában töltötte élete legszebb napjait. Csöndben élt hivatásának és zenei tanulmányainak. Itt érte néhány hónap mulva Trautenberg báró, az Éger melletti Wildstein földesurának felszólítása, hogy nem volna-e kedve az alezredes fivére parancsnoksága alatt Piemontban állomásozó zászlóaljnál jó feltételek mellett karmesterséget vállalni. Az ajánlat csábító volt. De Seyler habozott, mert a község és plébánosa a kiváló tanítót, akinek működésével szerfelett elégedettek voltak, a maguk számára szerették volna megtartani. Rövid idő mulva azonban maga az alezredes kereste fel levelével Seylert. A zászlóalj akkor a Lago Maggiore mellett fekvő Polanzában állomásozott. A vitéz katona levele bizalomkeltő volt. Seyler most gyorsan határozott és az ajánlatot elfogadta. Búcsút mondva a tanítóságnak, néhány héttel utóbb már úton volt, hogy új szolgálati helyét elfoglalja. Itt sem volt rosszabb dolga, mint Buchauban, eltekintve az akkori katonaélet fáradalmaitól. 1802-ben zászlóalja parancsot kapott az elvonulásra. Előbb a Dráva mentén szállottak táborba, majd Pestre és Budára került Seyler.[1]) Itt megnősült. 1804 II. 14-én feleségül vette Haszlinger Éva Máriát,[2]) Haszlinger Ferdinánd budai orvos és Stengl Rozália leányát.[3]) Már hosszabb ideje tartózkodtak itt, midőn 1805 tavaszán megjött a parancs, hogy a zászlóalj térjen vissza Olaszországba. Az újabb átköltözés Seyler részére körülményes volt, miután feleségéről, anyjáról, egyik testvéréről és alig néhány hetes kisgyermekéről kellett gondoskodnia. Ezért az ezredtől való elbocsátását kérte. A tisztikar azonban nem akart megválni a kitűnő karmestertől, akit különösen parancsnokának ugyanennél a zászlóaljnál szolgáló zeneértő főhadnagy fia kedvelt. A tisztikar ezért arra vállalkozott, hogy Seyler feleségét gyermekével együtt Budán hagyja és megélhetésükhöz néhány száz forinttal hozzájárul. Seyler ebbe nem egyezett bele, mire jótevője, az alezredes, kieszközölte elbocsátását, egyszersmind működéséről jó bizonyítványt adott neki. Előbb azonban megfelelő utódról kellett gondoskodnia. 1806-ban »Klaviermeister«[4]) és az egyenruhás polgárőrség karmestere[5]) Budán, majd családja közbenjárására elnyerte a budai Várplébánia (Mátyás-templom) karnagyi állását, amivel abban az időben zenetanítás is egybe volt kötve. Ebben az állásában 1820-ig működött, amikor Rudnay Sándor primás

[1]) Seyler a 46. Sztáray-féle gyalogezredben szolgált, amelynek törzse Budán állomásozott. Katonakarmesteri működésére vonatkozólag a Katonai Levéltárban közelebbi adatok nem voltak feltalálhatók, mert a katonakarmester alkalmazása az ezredparancsnok szuverén jogát képezte. Felsőbb katonai hatóság jóváhagyására szüksége nem volt.

[2]) Felsővízivárosi Szent Anna plébánia hivatal házassági anyakönyvének bejegyzése.

[3]) Felsővízivárosi Szent Anna plébánia hivatal keresztelések anyakönyve 1773. év IV. k. 496. l.

[4]) *Sugár Viktor:* Nagyboldogasszonyról nevezett budavári koronázó főtemplom (Mátyás-templom) épülete, egyházi zenéje és orgonái. Bp. 1932. p. 8.

[5]) A Vereinigte Ofner-Pester Zeitung 1809 X. 8-iki 81. száma tudósít arról, hogy Seyler József, a budai egyenruhás polgárőrség karmestere IX. 30-án a vízivárosi Fácán (Medve-utca) termeiben, akkor az alsó városrész kedvelt szórakozóhelye (Schams: Ofen. 420. l.), magán zenei Akadémiát rendezett a beteg- és sebesült honvédek javára és a befolyt 53 forint 42 krajcár tiszta jövedelmet Lupprecht vízivárosi plébánosnak adta át szétosztás végett.

meghívta Esztergomba székesegyházi karmesternek. A feltételek eléggé kedvezőek voltak. A budai tanács nagy sajnálatára távozott, mert hivatalát kitűnően látta el. Előbb azonban a tanács megbízta, hogy méltó utódát kiválassza.[1]) Ezután elköltözött családjával Esztergomba.[2]) Seyler a hercegprimás és a káptalan által fenntartott főszékesegyházi zenekar első karnagya lett.[3]) Ez a székesegyház akkor még ideiglenes volt. Barkóczy Ferenc gróf merész elgondolását, amellyel az ősi székvárosban ismét méltó környezetet akart teremteni a mindenkori prímás számára, Rudnay prímás törhetetlen akaratereje csak ezután kezdte megvalósítani. Az esztergomi székesegyház, Seyler működése idején a Vízivárosban vagy másképp Belvárosban levő Szt. Ignác-templom volt. A Széchenyi György primás által 1687-ben idetelepített jezsuita atyák templomát Rudnay érsek 1819-ben Nagyszombatból, ahol eddig az esztergomi érsek a török betörés következtében lakott, jelölte ki székesegyházul.[4]) Seyler Esztergomban 1841-ig működött. Ekkor nyugdíjba ment és fia, Károly lett utóda.[5]) 1854 IX. 24-én halt meg.[6]) Seyler pályafutása minden változatában, úgy katonakarmesteri, valamint budai karigazgatói és esztergomi régenschorii állásában kitűnően működött és elsősorban Budán szerzett az egyházi zene fejlesztése körül érdemeket. Mint zeneszerző úgy a katonaságnál, mint egyházi szolgálatában is rendkívül termékeny volt. Egyházi szerzeményei száma a százat felülmúlja. Művei közül sok elveszett, mert ha elkérték, szívesen kölcsönadta és többé nem kapta vissza őket. Művei kéziratos kópiákban terjedtek el. Nyomtatásban mindössze egy miséje, egy requiemje és néhány dala jelent meg. Mint az esztergomi székesegyház karnagya két hercegprímás alatt szolgált. Ő komponálta Rudnay (1820)[7]) és Kopácsi József

[1]) Tanítványa, Seemann József (1782—1839) követte állásában.

[2]) Esztergomi működése alatt, 1833 XI. 28-án felesége, Haszlinger Éva meghalt (Esztergom szab. kir. városi plébánia hivatal halálozási anyakönyve 1833 C. kötet, 165. l.) és Seyler egy év mulva, 1834 XI. 29-én újra megnősült, feleségül véve Feigler Annát (Esztergom szab. kir. városi plébánia hivatal házassági anyakönyve 1834. C. k. 90. l.). Általa kapcsolatba került az Esztergom városában előkelő szerepet játszó Feigler családdal. A Feigler-család tagjai nagyobbrészt a prímási birtokok szolgálatában állottak. Nagy zenekedvelők is voltak. Mikor Seyler József fia, Károly volt már a karmester, a Feigler-családból hatan tagjai az esztergomi főszékesegyházi zenekarnak. Seyler József volt zenei nevelője a Nemzeti Zenede korán elhúnyt nagytehetségű zeneszerzés tanárának, Feigler Gézának.

[3]) *Kőrösy László:* Esztergom. 1887. p. 337.

[4]) Vasárnapi Ujság 1856. 35. sz.

[5]) Seyler Károlyra (1815 VIII. 7. Buda, 1884 XII. 10. Esztergom) vonatkozó adatokat lásd: Wurzbach, Biographisches Lexikon XXXIV. k. 192—196. l. (Felsorol 300-nál több műve közül 80-at.); Ságh József, Magyar zenészeti lexikon 1879. p. 257—259; Zelliger Alajos, Esztergom vármegyei írók 1888. p. 202—203.; Kőrösy László: Esztergom 1887. p. 337—8; Tóth-Szabolcsi, Zenei lexikon II. k. 497—8. l.

[6]) Esztergom szab. kir. városi plébánia hivatal halotti anyakönyvéből. Ezzel az adattal megdől Fétis: Bibliographie Universelle des Musiciens VIII. k. 28. lapon található közlés, hogy Seyler József 1860 elején még élt. Ezt a téves adatot átvették: Bernsdorf Eduard, Neues Universal-Lexikon der Tonkunst III. k. 569. l. és Eitner Robert, Biographisch-bibliographisches Quellen-Lexikon der Musiker und Musikgelehrten. IX. k. 154. l.

[7]) Rudnay Sándor beiktatása az esztergomi prímási székbe V. 16-án ment végbe oly pompával, amelyet sokáig emlegettek, akik látták — írja a Hazai és külföldi tudósítások 1820. 40. száma. »Valamint előtte való nap a Tedeum alatt, úgy ez nap is a Veni Sancte és nagymise alatt hires nagy muzsika volt, melyet pesti és budai legjelesebb muzsikusok követtek el mozsarak és polgári granaterosok lövöldözései között«. Seyler installációs miséjéről a Vereinigte Ofner-Pester Zeitung 1820. VI. 8. száma emlékezik meg: »Zu der Nachricht in Nr 43 dieser Zeitung, von der feyerlichen Installation des Hn Fürstprimas als Graner Erzbischof am 16. v. M. zu Gran, verdient noch ausdrücklich nachgetragen zu werden, dass die bei dieser hohen kirchlichen Feier aufgeführte äusserst gelungene musikalische Messe, eigens dazu von dem in unseren Blättern vielmals schon rühmlich erwähnten, ausgezeichneten Tonsätzer, Hn Joseph Seiler zu Ofen, componiert wurde und allgemeinen verdienten Beifall erhielt.«

(1839)[1]) prímások installációs miséit. Ismert művei között szerepel nyolc mise (köztük a Rudnay prímás beiktatására írott Missa solemnis, f-dur, Bécs: Diabelli 1821), egy requiem (c-moll, négyszólamra kis zenekarral, Lipcse: Aibl). Egyéb egyházzenei művei: Offertoriumok, Gradualek, Tantum ergok, áriák basszusszólóra kis zenekarral; három egyházi ének Verseghy Ferenc költeményeire az Egyházi Értekezések és Tudósításokban (1820), Vier Lieder Zerffi Gyula költeményeire, Bécs: Mechetti 1820, Fery Orczy bárónénak ajánlva.[2])

*

»Teljetek be Szentlélekkel, szólván egymás között zsoltárokkal, dícséretekkel és lelki énekkel, zengedezvén és énekelvén szíveitekben az Úrnak« — mondja Szent Pál apostol az Efezusiakhoz írott levelében (V, 19.).

A katolikus egyház legkedvesebb, legszendébb gyermeke az egyházi zene. Az Egyház minden korban felkarolta és ápolta az egyházi zenét azzal a céllal, hogy az istentisztelet legfontosabb részét, a szentmisét, minél fényesebbé tegye. Megmérhetetlen az a zenei kincs, amelyet a századok folyamán lánglelkű zeneszerzők e téren alkottak. A katolikus zenés istentisztelet alkalmat nyujt valamennyi művészet egyesítésére és már Wagner előtt régen összremekmű volt; a szónak, zenének, pantomimiának, építészetnek, festészetnek geniális összetétele. Hatásának titka abban rejlik, hogy kiépítésén mindenkor a legnagyobb művészek fáradoztak. Arról az eszményi magaslatról, ahová Josquin de Près, Lassus és Palestrina a katolikus egyházi zenét fejlesztették, a nápolyi iskola tagjainak közbelépése folytán süllyedésnek indult. Ez a három művész az egyházi zene főproblémáit, az egyházi és népi stilus egyesítését, a maga idején tökéletesen megoldotta. Újításaik a tridenti zsinat szellemében történtek. A nápolyi iskola stílusát az jellemzi, hogy a karének rovására a szólóének nyomul előtérbe, egyszersmind belevitték, tovább fejlesztették és kibővítették a hangszerek szerepét. Ezáltal a Palestrináék művelte »a capella« ének, amelyet az egyház egyedül valódi éneknek tekintett, személytelen jellege háttérbe szorult, mindinkább operai stílust öltött és a tridenti zsinat komoly határozatai ellenére is elvilágiasodott.[3]) Ez még olyan előkelő tehetségű zenészeknél, mint Durantenél, Leonál, valamint J. A. Hassenél is jelentkezett. A nápolyi hatás német területre is behatolt, ahol azonban csakhamar jelentékeny ellenáramlatot idézett elő. Így a bécsi Joh. Jak. Fux, az »osztrák Palestrina«, modern szellemben akarta felújítani Palestrina és a németalföldiek művészi irányát, de tartós sikert nem aratott. A két Reutter (apa és fia) alatt a bécsi mise is a nápolyi vizekre evezett. Salzburg nemesebb tradiciót képviselt. A Dom 1628 IX. 24-én történt felszentelésére Orazio Benevoli

[1]) Kopácsy prímás V. 27—28-án lefolyt beiktatásának nevezetes eseményét a Vereinigte Ofner-Pester Zeitungban hat folytatásban részletesen írja le Rumy Károly György esztergomi jogtanár. Seyler miséjéről a lap VI. 27.-iki 51. számában ezeket írja: »Se fürstl. Gnaden verrichtete als Erzbischof den ersten Pontifical-Act. Die treffliche Messe für dieses Hochamt hatte der als Componist rühmlich bekannte Regenschori, Joseph Seyler, componiert. Zu der von ihm dirigierten gesamten Kirchenmusik, die mit ungemeiner Würde und Eindruck aufgeführt wurde, wirkten an diesen, wie an dem vorgehenden Tage die vorzüglichsten Tonkünstler aus den zwei Schwesterstätten Ofen und Pesth mit anerkanntem Beifall mit«. Ugyancsak e lap VI. 16-iki 48. száma közli, hogy a prímásnak a székesegyházba való bevonulásakor a kar által énekelt Ecce Sacerdos Magnus antifónát Seyler József fia, Károly, a bécsi udvari opera tagja komponálta, aki két nap alatt írta meg a pompás szerzeményt.

[2]) *Tóth-Szabolcsi:* Zenei lexikon II. k. 487. l.

[3]) *Weinmann, Karl:* Geschichte der Kirchenmusik. Kempten: Kösel 1913. p. 233.

megírta híres 53 szólamú miséjét és újításai mellett is megőrizte az egyházias jelleget. Itt később is keletkeztek igazi művészi értékek, amint azt Johann Eberlin és Michael Haydn salzburgi miséi igazolják.

A katolikus Délnémetország, folytatólagos művészi hagyományok letéteményese, politikai és szellemi központja Bécs. A Habsburgok révén a magyarországi egyházi zene fejlődése is vele függ össze. Az okok, amelyek miatt a XVIII. század közepén különösen Délnémetországban, illetve Bécsben fejlődhetett a zene oly pompásan, különbözőek. A főfeltételek abban rejlenek, hogy Középeurópa az ellenreformáció lezajlása után (1620 körül) és méginkább a törökök végleges elűzésével (1686) békésebb fejlődésnek örvendett. A Habsburgok alatt 1740-ig elsősorban a képzőművészetek virágoztak, majd Mária Terézia trónralépése után az érdeklődés inkább a zene felé fordult. Erre különösen a bécsi udvar adott bőséges alkalmat, de buzgón művelték a zenét a papi és világi udvarokban és a nemesi székhelyeken.[1])

A vezetőszerepet játszó olaszok lassankint elvesztik befolyásukat és a feltörekvő bécsi iskola csakhamar meghódította az egész világot azzal a sokoldalúságával, amellyel zenei téren szellemi termékeit kisugározta. Hatása alól azok az egyházi zeneszerzők sem vonhatták ki magukat, akik ebben és az ezt követő időkben Magyarországon működtek.

A XVIII. századbeli katolikus egyházi zenét Esterházy Miklós pártfogásával elsősorban Haydn juttatta pompás virágzáshoz. Haydn a Fux és a két Reutter által lefektetett alapon épített tovább. Haydn világi zenéje mellett legmélyebb gondolatait egyházi alkotásaiban juttatta kifejezésre. Egész alkotási ideje folyamán, körülbelül 60 éven át komponált miséket, amelyek közül 12 maradt fenn. Fejlődésüket illetőleg két részre oszlanak, a josephinizmus előtti és utáni időre. Az 1782-ig keletkezett misék magasztosságuk mellett sem mutatnak fel kiegyenlített stílust. II. József az istentiszteletet szűkebb keretek közé korlátozta és emiatt művészi része visszafejlődött. I. Lipót és I. Ferenc királyok visszaállították régi ünnepélyességüket, ha többé nem is a barokk fényében, de annál több bensőséggel. Haydn közben elérkezett művészete csúcspontjára. Miséi ekkor már hallatlan fejlődést mutatnak. A szöveget zeneileg leggondosabban kezeli, a szólók megrövidülnek, az ária helyébe a régi kar mellett újabb kar lép fel, a szólókvartett, Haydn egyik legsajátosabb találmánya.

Erősen különbözik Haydn egyházi zenéjétől Mozarté. Már az időbeli különbség folytán is. Míg Haydn 60 évig alkotott, addig Mozart csak 15 évig alkothatott. Művei lényegesen más talajból is fakadtak. Haydn miséit Kismartonban írta. Ez vidéki plébánia. Mozart Salzburgban működött, amely akkor szuverén egyházi fejedelemség volt. Miséi mellett litániákat és vecsernyéket is komponált. Ezek legjelentősebb művei közé tartoznak. Mozart miséi szűkszavúságuk mellett bizonyos előkelőséget mutatnak. Precíz előadást követelnek meg, néha nehezebbek, mint Haydn legnagyszabásúbb művei. Formatökéletessége teljes mértékben jelentkezik.[2]) A zenetörténet nyilvántart ál-Mozart miséket is. Ezek arról ismerhetők fel, hogy szövegkezelés tekintetében hibásak, ami Mozart valódi miséiben sohasem fordul elő.

Seyler József Antal egyházzenei alkotásai abból a környezetből adódtak, amelyben fiatal éveiben élt. Első mestere, nagybátyja is tanító és kántor volt. Tehát templomi környezetben nőtt fel és működött fiatalságában. Mély érzelmű

[1]) *Schnerich, Alfred:* Messe und Requiem seit Haydn und Mozart. Wien: Stern 1909. p. 11.

[2]) *Jahn-Abert:* Mozart. Leipzig: Breitkopf & Härtel 1919. I. 370.

alkotásai a katolikus egyházi zenéből indultak ki. Ha nem volt is Palestrina, Bach, Liszt vagy Bruckner tehetségével megáldva, hite ugyanabból a mélységből fakadt, mint az övék. Egyházi művei megírásához a bécsi klasszikusok gazdag ösztönzést adtak: szerzeményei Haydn és Mozart műveiben gyökereznek. Vallásos, naiv katolikus lélek alkotásai, aki az Úr jóságára és könyörületességére épít és örömteljesen újjongó hangokban dícséri alkotóját, majd gyengéd, lágy dallamokban könyörög az Ég áldásaiért. Jámbor hite zengő templomot épített alkotójának és egyre tökéletesedő művei a magyar egyházi zene egyik büszkeségévé avatták. Szinte fáradhatatlan alkotó volt.

A XIX. század első felében Magyarországon a katolikus érsekségek és püspökségek templomi ének- és zenekari tagjai, régenschoriai, orgonásai fektették le az általános zenei műveltség alapjait. Többnyire bevándorolt idegenek, de mindig kitűnő zenei képzettséggel rendelkeztek. A katolikus főpapok kimagasló mecénásai voltak a művészeteknek, tehát a zenének is. Katolikus egyházi ünnepet nem lehet elképzelni gazdag hangszeres zene nélkül. Az esztergomi, kalocsai, egri érseki főegyházak, a pécsi, váci, győri, kassai, nagyváradi püspökségek főpapi udvarai híres zenepártolók és zeneművelők. Patachich Ádám báró nagyváradi püspök udvaránál Dittersdorf Károly, a híres német zeneköltő, éveket töltött (1765—1769) egészen a püspöki zenekar feloszlatásáig.[1]) Közvetlen elődje Haydn József öccse, Mihály (1757—1762) volt.[2]) A főpapok szinte vetekedtek, hogy kinek a székesegyházában működik jobb énekkar és hangzik el szebb zenés mise. A legtöbb régenschori szerződési feltételei közé tartozott, hogy egyházi zenét kellett komponálnia. A katolikus templomok egyházzenei könyvtárai az egyházi zene művelőinek hangyaszorgalmát mutatják fel.

*

Seyler miséje a vezérkönyv címlapjának tanusága szerint a Szent Zsigmondról nevezett budai várkápolnában került előadásra. Komoly, elmélyedésre alkalmas kápolna, amelyet Mária Terézia az általa építtetett budai kir. palotában emelt. 1769-ben készült el[3]) és a nemzet templomának nevezhető, mert e szent helyen őrzik 1771-től Szent István király dicsőséges Jobbját. Itt tartották Mária Terézia óta az összes királyi, udvari istentiszteleteket, amire éppen nagyobb méreteinél fogva alkalmas volt.[4])

Milyen volt egy itt lezajlott mise? A templomot szőnyegekkel díszítették, fényesen kivilágították, a papság pompás ruhákba öltözött. I. Ferenc király névnapját, október 4-ét különös fénnyel ünnepelték. Áitatos hívek és udvari tisztviselők, polgári és katonai előkelőségek, itt tartózkodó főurak megilletődött lélekkel jöttek el a szép kápolnába. Jelen volt a nádori család is, hogy a királyi rokonért imádkozzon. A kápolna előtti térséget polgári és zsoldos katonaság lepte el, hogy az istentisztelet főrészei alatt üdvlövéseket adjon le. Seyler miséje, amely ilyen alkalomra készült, megfelel a követelményeknek. Hangszerelése gazdag, a vonószenekarhoz és orgonához fuvók és üstdob társulnak, csak a megszokott harsonák hiányoznak, mert a kápolna zártságához és magánjellegéhez erős hangzásuk miatt nem voltak alkalmasak.[5])

[1]) *Molnár Antal:* Dittersdorf. *Tóth-Szabolcsi:* Zenei lexikon. Bp. 1935. I. 229.
[2]) *Tóth-Szabolcsi:* Zenei lexikon. I. 462.
[3]) *Uxa József:* A budavári királyi kápolna s a m. kir. udvari és várplébánia története. Bp.: Stephaneum 1934. p. 269.
[4]) Uxa József id. mű. 222—223. l.
[5]) Bár az a leltár, amellyel Seyler utóda, Seemann József, a Mátyás-templom zenekari felszerelését átvette, felsorol két puzont. (Sugár Viktor id. mű 8. l.)

Seyler budai működése folyamán a király több ízben tartózkodott Budán. Tudvalévő, hogy a napoleoni háborúk következtében az udvarnak kétszer — 1806-ban és 1809-ben — kellett menekülnie Bécsből. Buda és Pest konjunkturális időket éltek ekkor. Idegenforgalmuk időnkint óriási volt. A francia forradalom és az utána következő háboruk mélyreható változásokra vezettek. 1792-ben összeomlott a francia királyság, utána néhány kisebb állam, végül 1806-ban a német-római császárság. I. Ferenc király mentette azt, ami menthető volt. 1809-ben a király családjával és egész udvari személyzetével Budára költözött. Ugyanis I. Napoleon ellenállhatatlan előnyomulásával ez év május 13-án Bécset is elfoglalta. Innen intézte kiáltványát a magyar nemzethez, amelyben annak szabadságát hangoztatva új király választására szólította fel. Ehelyett azonban a nemzet az 1805-ben Pozsonyban megszavazott insurgens sereget Győrnek indította, hogy a francia hadakkal szembeszálljon.

Míg az országban a harc dult és a seregek a csatamezőn voltak, a király és a polgárság az ország felszabadításáért Budavárában ünnepélyes körmeneteket tartottak. A Nagyboldogasszony templomából kiinduló körmeneteket Károly Ambrus főherceg, Magyarország prímása vezette.

Április 30-án ment végbe Budán a »Nemzet háborújának szerencsés végbemeneteléért való könyörgés. Az országnak eleji minden Rendből megjelentek a Budai Királyi Vártemplomban és ottan énekes misét s Fő Tiszt. Kovalik Hadi Superior által német nyelven tartatott Prédikációt telljes ájtatossággal meghallgatván, a várbeli Plébánia templomba ment az egész gyülekezet olly nagy számmal s olly különös szép renddel, hogy ahoz hasonlót Buda városa régen nem látott« — írja Kultsár István lapja, a Hazai és külföldi tudósítások 1809-ik évi 35. számában.

Budai működése alatt Seyler még egy alkalommal látta a királyt. 1814-ben, Napoleon leveretése után, a bécsi kongresszus alatt, a szövetséges fejedelmek ellátogattak a magyar fővárosba is. Október 24-én érkezett a király hű magyarjai közé Budára, majd másnap érkeztek Sándor orosz cár és Frigyes porosz király József nádorral. Pesten és Budán a két uralkodót, mint a király szövetségeseit, újjongó lelkesedéssel fogadták.[1]) A hármas szövetség fejedelmei érdeklődéssel szemlélték a két város nevezetességeit és a budavári főtemplom sem kerülte ki figyelmüket.

*

Budán régtől fogva volt fejlett zenei élet. Hofmannsegg 1793-ban a budai nemesi társaság szalonjaiban tapasztalja, hogy mily sokan értenek a zenéhez. Podmaniczky báró mesterien zongorázik, gróf Zichy országbáró énekel és nagy kedvelője az operazenének. Házában, ép úgy mint Haller gróféknál vagy Schenstein tanácsoséknál, rendszeres zenélés folyik. Első helyen a zongorák állanak. Erre a hangszerre Hofmannsegg majdnem minden jobb háznál akadt.[2]) A zenélő kedvet bizonyítja, az első magyar zongoraiskola Budán 1802-ben történt megjelenése: »A' Kótából Való Klavirozás Mestersége« Gáti Istvántól. Az első budai zeneiskolát Nase György alapította 1727-ben,[3]) a XVIII. század második felében híres volt a Nelebka-féle budai intézet, amelyben ének és hegedű mellett zongorát is tanítottak.[4]) Schams említi könyvében, hogy zeneiskola is működik Budán,

[1]) *Püchler:* Geschichte der Regierung Kaiser Franz I. Wien 1841. III. 26.

[2]) Gróf Hofmannsegg utazása Magyarországon 1793—1794-ben. Olcsó könyvtár. p. 67—67. & 74—76.

[3]) *Tóth-Szabolcsi:* Zenei lexikon I. 567. l.

[4]) *Hofecker Imre:* A magyar zene egyetemes története. Bp. II. kiad. 1895. (?) p. 62.

amelyben ingyen tanítják a növendékeket az összes hangszerekre.[1]) Ez a zeneiskola a Várban fennállott elemi fiúiskolával függött össze. A Várban 1692 óta volt elemi iskola (Schola Primaria seu Normalis) és a XVIII. század közepéig az úgynevezett Corvin házban (később az Egyetemi nyomda épülete) volt elhelyezve. 1773-ban a pápa a jezsuita rendet eltörölte. A megüresedett jezsuita Akadémiába áttelepítették az elemi iskolát, amelynek épületét az Egyetemi nyomda kapta meg, ahol egyúttal a gimnázium volt elhelyezve.[2]) A Mária Terézia által 1777-ben kiadott új tanulmányi rendelet, a Ratio Educationis megjelenése után 1778-ban az elemi iskola kötelékébe még egy rajz- és zeneiskolát kapcsoltak be (Schola Graphidis et Schola Musicis). Mivel azonban a jezsuita Akadémia nem volt képes ezt az új intézményt befogadni, ezért az akkori Stettner-féle házban béreltek számára helyiséget, ahol öt szobában nyert elhelyezést.[3]) A Stettner-féle ház a mai Úri-utcai 28. számnak felel meg.[4]) 1784-ben II. József az elemi fiúiskolát a várbeli élelmezési raktár épületébe helyezte át a rajz- és zeneiskolával együtt. Ez az épület a későbbi várbeli leánygimnázium volt, akkor még földszintes épület. Hogy a három intézményt: az elemi-, a rajz- és a zeneiskolát együtt lehessen elhelyezni, az épületet át kellett alakítani. 1787-ben történt meg a kibővítés, miáltal a zeneiskola a Stettner-féle házból átköltözhetett. Az elemi és a vele kapcsolatos rajz- és zeneiskola 1787-től 1808-ig zavartalanul működött. A zeneiskola első vezetője Klement Antal tanító volt, aki egyúttal Seyler elődje is a templomi karnagyságban.[5]) 1808 tavaszán újabb változás történt. Az elemi fiúiskolára emeletet húztak, hogy abban az Egyetemi nyomda terjeszkedése folytán hajléktalanná vált gimnáziumot elhelyezhessék.[6]) Az építkezés tartamára az elemit, valamint a rajz- és zeneiskolát kiköltöztették és a közeli Vörös Sünhöz (ad erinaceum rubrum) címzett házban helyezték el.[7]) 1808 őszén elkészültek az építkezéssel és most már valamennyi iskola, tehát a zeneiskola is visszatérhetett megszokott hajlékába. Itt tanított 1810-től Seyler is.

Seyler nemcsak tehetséges zenész volt, hanem mozgékony férfiú is. Ismert alakja volt a budai életnek. Katonazenekara a tavaszi-nyári idényben hetenkint többször elszórakoztatta a közönséget a várbeli sétányon,[8]) amelynek József és Ferdinánd főhercegek szeretetteljes gondoskodásából ültetett szép fái között[9]) szívesen töltötte délutánjait Budavára műveltebb lakossága. Zenekara télen bálokon, redoutokon, társas összejöveteleken játszott a régi Országház (mai Belügyminisztérium) termeiben, valamint a báli szezón alatt hetenkint kétszer engedélyezett maskarákon.[10]) Amikor pedig családi helyzete folytán kénytelen a katonakarmesterségről lemondani, csakhamar népszerű zongoratanító lett, aki több hangszerhez is értett, orgonához is és mint ilyen 1808-tól bejáratossá lett

[1]) *Schams, Franz:* Vollständige Beschreibung der königl. freyen Haupt Stadt Ofen. 1822. p. 311.

[2]) Főv. Lvt. Budai Helytt. 2227.

[3]) Főv. Lvt. Budai Helytt. 1053.

[4]) A Miller Ferdinand budai főjegyző által készített térképen (Epitome vicissitudinum et rerum memorabilium de . . . urbe Budensi 1760.) 23. számmal van jelölve.

[5]) Klement Antal 1765 óta működött a fiúiskolánál. 1789-ben innen kivált, hogy átvegye a megnyiló elemi leányiskola vezetését, de a zeneiskolában tovább is tanított. Klement az 1810/11. tanévben halt meg. (Főv. Lvt. Budai Htt. No 512 és Protocollum scholasticum Classis II. 1810—1811.)

[6]) Orsz. Lvt. ht. dep. Schol. Nat. 1808. fons 32½ pos. 2. és Főv. Lvt. Budai ht. 1808. II. 12. No 512.

[7]) Ma Ince pápa-tér 2. Főv. Lvt. Budai ht. 512.

[8]) Schams id. mű 405. l.

[9]) Schams id. mű 406. l.

[10]) Schams id. mű 418. l.

a Mátyás-templom kórusára, ahol kisegítő orgonásként talált alkalmazást. Fáradozásáért a házi pénztárból (cassa domi) 54 forintot utaltak ki számára.[1]) Egy másik alkalommal a Mátyás-templomban tett különböző szívességekért 1809 XI. 1-től 1810 X. 10-ig terjedő időben 5 forint 30 krajcárt kapott.[2]) Ez az első eset, amidőn Seyler nevét hivatalosan említik. A véglegesítéséről szóló első felterjesztés, 1809 XI. 6.-áról maradt fenn.[3]) Az előterjesztés elmondja, hogy Klement Antal régenschori, a Mátyás-templom karnagya magas kora folytán képtelen a rábizott zeneintézményeket ellátni, ezért Seyler Józsefet kellene kinevezni kar- és zeneigazgatónak, aki egyúttal tartoznék a requiemekről és temetési kíséretekről a megkívánt személyzettel együtt gondoskodni. Ezért utasítják Pavianovits Ferenc városkapitányt, hogy előterjesztését a véleményezett Seyler beszámítható érdemeire, valamint a Várplébánia orgonájának javításáról szóló szakértői költségvetésre vonatkozólag megtegye. Ugyanis a Mátyás-templom elromlott orgonáját 1810-ben Herodeck József pesti orgonakészítő 2200 forint költséggel hozta rendbe.[4])

Seyler kinevezése azonban még 1810 elején sem történt meg, miért is a várbeliek ez év február 20-án levelet írtak Pisch György prodirektorhoz Seyler véglegesítése érdekében.[5]) A levél fogalmazói utalnak arra, hogy Klement Antal aggkora miatt képtelen hivatását betölteni, miért is tanácsos volna valakit melléje fogadni. Erre legalkalmasabb Seyler József, aki több éven át volt a Sztáray ezred karmestere és mint ilyen sok elismerést aratott. Megválasztása annál is inkább kívánatos, mert felesége kebelbeli polgár (gremialis civis) leánya. Seylernek mint a Mátyás-templom régenschorijának nevével először 1811-ben találkozunk.[6])

A Mátyás-templom karnagyát és zenészeit a Budai tanács fizette, mint kegyúr. Ugyanis 1773 X. 28-án Buda városának tanácsa kérte Mária Terézia királynőtől, hogy a templom kegyúri jogait ruházza reá. E kérvény elintézése 1778-ban történt meg, amikor a Helytartótanács VII. 16-án kelt 3871. sz. rendelettel Budát e templomra nézve is felruházta a kegyúri jogokkal.[7])

Seyler Józseffel indult meg a Mátyás-templom nagy karnagyainak sora. Elsőrangú szervezőerő volt, aki a rendelkezésére bocsátott szerény erőkből teremtett meg egy kiváló teljesítményű ének- és zenekart. Természetesen, ha nagyobb művet adtak elő, akkor a két városból gyüjtötték össze a muzsikusokat, mint például Mozart Requiemjének Schwarzenberg Károly herceg táborszernagy emlékére a katonai templomban 1820 XI. 3-án történt előadásakor.[8]) Elődje, Klement Antal becsületes, jó tanító és régenschori volt, de jelentéktelen ember. Utána Seyler lendítette magasba a Mátyás-templom zenei kultúráját. Ettől kezdve csaknem folytatólagosan következtek kiváló karnagyok, mint Seyler utódja, Seemann József (1821—1839), Ádler György (1839—1867), Haydn tanítványa és Volkmann Róbert barátja. Egy-két gyengébb erő után Szautner Zsigmond (1885—1886) nevével találkozunk, majd Vavrinecz Móréval (1886—1913), aki

[1]) Főv. Lvt. Corr. mag. 1810. év 1090. sz.

[2]) Főv. Lvt. Rechnung über Empfang u. Ausgabe baaren Geldes der Pfarrkirche zu Maria Himmelfahrt i. d. Festung 1752/811. 11. l. 8. tétel.

[3]) Főv. Lvt. Budai tanács jegyzőkönyv N. E. 3955. p. 1638.

[4]) *Isoz Kálmán:* Buda és Pest zenei művelődése (1686—1873) I. k. 97. l.

[5]) Főv. Lvt. Corr. mag. 1810. év 1090. sz. A levél aláírói nem voltak megállapíthatók, mert az akta sarka tépett.

[6]) Főv. Lvt. Budai számadáskönyvek 1811. év 138. k. 309. l.: Joseph Seyler Regenschori für alle Musici Vermöge Rathschluss dato 7. XII. 1810.: 4. febr. 1811. u. 18. febr. a: c: v. 1. Nov. 1810 bis 15. Mart: 1811. v. jährlich 1016 frt.... Schuldigkeit 381 frt.

[7]) Sugár id. mű 7. l.

[8]) Vereinigte Ofner-Pester Zeitung 1820 XI. 5. Nr. 89.

európai hírű zeneszerző is egyúttal. Halála után Sztojanovits Jenő (1913—1919) és Sugár Viktor (1919—) a karnagyok.[1])

Az 1810—1811. tanév elején Klement Antal, az eddigi régenschori és zeneiskola vezetője meghalt. Hármas állása kétfelé osztódott. Utóda a leányiskolában Saidwart János tanító lett, aki már az 1798/99. tanév óta mellette működött.[2]) Régenschori és a zeneiskola vezetője pedig Seyler lett. A zeneiskolát meglehetősen elhanyagolt, sőt siralmas állapotban vette át. A budai elemi iskolák akkori inspektora, tehát a zeneiskoláé is, Pisch György, Klementhez hasonlóan öreg ember volt,[3]) nem is értett a zenéhez, nem sokat törődött a zeneiskola sorsával. Utóda Korbély Antal apát lett, az archigimnázium igazgatója és most már egy kéz vezetése alá került a gimnázium és elemi, valamint az ezzel kapcsolatos rajz- és zeneiskola. Seyler lelkiismeretes muzsikus és tanító volt, aki a fennálló szomorú helyzetet nem tűrte sokáig. Ezért 1813 III. 3-án fölöttes hatósága, Korbély Antal apát útján beadványt intézett az iskolát fenntartó budai kir. Helytartótanácshoz, amelyben felpanaszolja az iskola hangszereinek elhanyagolt állapotát.[4]) Minthogy a kir. elemi főtanodák elhúnyt felügyelője, Pisch György már évek óta semmit sem szerzett be vagy javíttatott, következésképen lassankint valamennyi zongora használhatatlanná vált. Ez a körülmény a növendéket, ha még oly kedve van is a zenetanulásra, megfosztja annak lehetőségétől. Ezért a fennálló helyzet megjavítását célzó előterjesztését hat pontba foglalja össze. 1. Az intézetnek hét kis zongorája van. Ezek oly időben állnak a növendékek rendelkezésére, hogy azoknak csupán felét elégítik ki. 2. Seyler már az előző évben kénytelen volt 5 frt 30 krajcárért zongorahurokat vásárolni, hogy az órákat rendesen folytathassák. Ebből az összegből kérvényezőnek semmit sem térítettek vissza. 3. A hét zongora közül jelenleg egyetlen egy sem ép. 4. A legcsekélyebb segédeszköz sem áll a tanulóknak rendelkezésére sem a zongoratanulásnál, sem az énekoktatásban, még a meglévő két falitábla közül is az egyik használhatatlan. 5. Volt a zeneiskolának egy kis orgonája, amelyet a kezdő összhangzattantanulók kitűnően használhattak a számozott basszusjátéknál. Ezt a hangszert még Pisch György idejében szétszedték ; sípjai részben a zeneiskolában, részben a képezdei szobában vannak, a többi pedig elveszett közülük. Ez a kis hangszer kiválóan alkalmas az orgonanövendékek számára is. Folyamodó több ízben kérte az orgona rendbehozatalát, de hasztalanul. 6. Alulírott tanító számára sem asztal, sem szék nincs a helyiségekben, hogy írhasson vagy leülhessen. Mily szomorú állapot — sóhajt fel Seyler kérvénye végén és a Helytartótanácstól kér útbaigazítást, hogy mit tegyen.

A hivatalos apparátus akkor is lassan működött. Seyler csak ez évi IX. 2-án terjeszthette be a Helytartótanács felszólítására költségvetését és 280 forintban jelöli meg a Hartmann Vilmos orgonakészítő által megejtendő javítások árát. Ebben az összegben két új zongora ára is bennfoglaltatik. Miután ebben az ügyben több beadvány Seyler részéről nem történt, a kívánt javítások meg-

---

[1]) Sugár id. mű. 8—13. l.

[2]) 1815-ben 17 és ½ éves szolgálattal rendelkezett. (Orsz. Lvt. Htt. dep. Schol. Nat. 1815. fons 1. pos. 73.)

[3]) A Vereinigte Ofner-Pester Zeitung 1812 X. 8-iki számából vesszük a rávonatkozó adatokat : 1746-ban született Németprónán, 30 évig tanított, 1787-ben igazgatója az eleminek, 1805-ben inspektora lett a budai és pesti elemi iskoláknak, majd a cs. k. Helytartótanács tanulmányi felügyelőségének ülnöke. 1812 X. 3-án meghalt.

[4]) Korbély Antal R. A. gimnasii et P. R., Nation. Schole Budensis Director felterjesztése a htt.-hoz. Orsz. lvt. Htt. 1813. év 22697. sz. f. 8. p. 25.

történhettek. Ezentúl saját elgondolása szerint tanította a zenét a várbeli zeneiskola növendékeinek, akiknek száma tekintélyes volt, mert a Várban azokban az években közel 4000 lélek lakott.[1])

Két állásában teljesített működésével nem mindig állott arányban jövedelme. A jobb megélhetésért való küzdelem Seyler egész budavári működését végigkísérte. Mint régenschori fizetését a Budai tanácstól kapta. Seyler, valamint a zenészek és énekesek fizetése az 1811. évben 1016 forint volt. 1811 XI. 1-től 1812 X. végéig a fizetés 925 forint. Ebből Seylerre 109 forint jutott.[2]) Ehhez járult évi 200 forint lakbér. Ilyen magas szálláspénzt azért kapott, mert a reggeli templomi szolgálat ellátása miatt a templomhoz közel kellett laknia.[3]) A rajz- és zeneiskolának különálló költségvetése volt. Ez 800 frtban volt meghatározva az 1780 V. 11-én kelt decretum értelmében és a pécsváradi apátság jövedelméből nyerte fedezetét. A 800 forintból 300 volt a rajztanár fizetése, 200 forint a zenetanáré, 300 forintot pedig az iskola egyéb szükségleteire fordítottak. A zenetanár fizetése valószínűleg azért volt kisebb összegben megállapítva, mert egyúttal régenschori is volt és mint ilyennek a meghatározott fizetésen felül a stólapénzek (esküvők, temetések, gyászmisék) is biztosítottak jövedelmet. Megengedték, hogy a zenetanár ének- és zenenövendékeket magánúton is oktasson. Seylernek a fizetésen kívül a zeneiskolától negyedévenkint 37 forint 30 krajcár lakáspénz is járt,[4]) mert természetbeni szállást a rajz- és zeneiskola helyiségeiből csak a rajztanárnak tudtak biztosítani.

Alighogy véglegesítették Seylert állásában, végigságuldott a Monarchián az 1811 márciusi szomorú emlékű Wallis-féle népcsalás, a devalváció. A forint vásárlóértéke egyötödére csökkent. Nagyon sokan elszegényedtek. Seyler jövedelme is megcsappant. Ekkor ő is megindította harcát a családja és a maga fenntartásának biztosítására. A templomi zenészeket mindig szükösen javadalmazták. Emiatt gyakoriak voltak a széthúzások és perlekedések közöttük. A Mátyás-templom énekeseinek és zenészeinek fizetéséről 1771 X. 1-ről keltezett Regulatio maradt fenn.[5]) Ebben a 14 főből álló személyzet összes fizetése 700 forint összegben van megállapítva. Ezzel nem voltak megelégedve és folyamodványban fordultak egyenesen Mária Terézia királynőhöz, aki 1776-ban a kórus fizetését kielégítő módon rendezte. A megélhetésért való küzdelem kálváriáját Seyler is megjárta. Az Országos Levéltárban feltalálható Seyler-okmányok legtöbbje a fizetés helyreállítására és felemelésére vonatkozik.[6]) Alighogy köztudomású lett a devalváció szomorú ténye, 1811 III. 5-én Seyler musicus magister és Siegwart magister graphidis, akiket közös sorsuk jó tíz esztendőre egymáshoz kapcsolt, kérvényt intéztek a Helytartótanácshoz és József nádorhoz, amelyben fizetésük ötszörösére való felemelését (vagyis a régi értékű fizetés visszaállítását) kérik.[7]) Beadványukban arra kérik a nádort, hogy az ötszörösre felemelt fizetés kiutalása fekete bankócédulában történjék és pedig, mert 1. itt, Magyarország főzeneiskolájában a többi tanintézethez hasonlóan 10%-os pótlékot már élveztek,

[1]) Schams id. mű. 249. l.

[2]) Főv. Lvt. Budai számadáskönyvek 1820. 147. k. 320. l. alján levő oldaljegyzet. Ez az összeg tehát végig szerepel.

[3]) Főv. Lvt. Cam. 1811. év. 549. sz.

[4]) Főv. Lvt. Budai számadáskönyvek 1818. év. 145. k. 128. l.

[5]) Főv. Lvt. Budai tanács jk. 1771. Fol. 176.

[6]) Orsz. Lvt. Magy. kir. Htt. 1811. év 11.719., 21.533. sz.; 1814. év 29.722. sz.; 1815. év 2056., 26.098., 32.601. sz.; 1816. év 7131. sz.; Orsz. Lvt. magy. kir. kanc. 1816. év 236. és 2234. sz. alatti akták.

[7]) Orsz. Lvt. m. kir. Htt. 1811. év 11.719. (kérvény), 21.533. (válasz) azaz Schol. Nat. 1811. év fons 8., pos. 20, 30.

remélik tehát, hogy ők is, mint a többi nyilvános oktató az ötszörös pótlékot megkapják annál is inkább, miután az ő kinevezésük is a nádor által történt. 2. A 300 (Siegwart) és 200 (Seyler) forint összegű szerény fizetés, amihez 50+100 forint drágasági pótlék járul, nem elegendő az általános drágaság következtében. Ezzel az összeggel családjukkal egyetemben csak nehezen tudnak elvergődni az eladósodás veszélye nélkül. A Helytartótanács VIII. 11-én kelt válaszában Seylerék kérését teljesítette. A határozat értelmében a kérvényezők fizetésük ötszörösét megkapták, miután a Nemzeti Iskola többi tanára is ehhez hasonló bánásmódban részesült. A kiutalás ezentúl úgy történt, hogy két részt vállalt a kir. fizetésalap, a többit pedig továbbra is a pécsváradi apátság jövedelméből egészítették ki.

1814 XI. 8-ról fennmaradt Seyler és Siegwart beadványa a Helytartótanácshoz, amelyben a király által engedélyezett gratis page (jutalomdíj) kifizetését kérik.[1]) E kérvény beadására is a rohamosan növekvő drágaság kényszerítette őket és kérésük teljesítését azért is remélik, mert a gratis paget már élvezték, az 1810 XII. 4-én (25504. sz. alatt) a Conventions-Münzeben kiutalt összegért kárpótlást kaptak, valamint 1811 X. 24-én (26.410. sz. alatt) a 60%-os drágasági segélyben (caristia adjuta) részesültek. A Helytartótanács 1814 XII. 31-én kelt határozata értelmében teljesítette a kérelmet.[2])

1815 IX. 1-én újabb beadvánnyal zaklatták meg a Helytartótanácsot.[3]) Ebben szintén a percentuális pótlék kiutalását kérik, miután ezt minden állami tisztviselő, nyugdíjas és kegydíjjal ellátott egyén megkapta. Ebben a kérvényben napról-napra növekvő olyan ijesztő drágaságról panaszkodnak, amely a legszükségesebb fontos élelmiszerek beszerzését is lehetetlenné teszi a szerényebb javadalmazásúak számára. November 21-én ezt a kérést is kedvezően intézte el a Helytartótanács. Hasonló, teljesített kérelemről szóló okiratok maradtak fenn az 1816. évről is, amelyek szintén lehetővé tették anyagi helyzetük megjavítását.[4]) Kevesebb kérvényezéssel járt a devalváció után történt fizetésrendezése Seylernek a Mátyás-templomi állásában. A Budai tanács, mint kegyúr, a templom előadóművészeinek évi 925 forint tiszteletdíját 100%-kal felemelte. Ehhez járult még a negyedévenkint kifizetett gratis page is. Ezzel a Mátyás-templom kórusának javadalmazása rendezve volt.[5])

*

I. Ferenc király uralma rendkívül kedvezett a zene fejlődésének. A király maga is nagy zenekedvelő. Vonósnégyese, amelyben elsőhegedűt játszott, híres volt.[6]) Az ő idejében virágzott ki a bécsi klasszikus zene: Haydn, Mozart, Beethoven és Schubert uralkodása éveiben működtek. Haydn himnuszának, a Gotterhaltenak, I. Ferenc király a tárgya. Az udvar budai időzései folyamán is sokat zenéltek és a nemesi és polgári házaknál is divattá vált a zenélés. Egy

[1]) Orsz. Lvt. Htt. 1814. év 29.722. fons 8. pos. 28.
[2]) Orsz. Lvt. Htt. 1815. év 2056. fons 8. pos. 8.
[3]) Orsz. Lvt. Htt. 1815. év 26.098. sz.
[4]) Lásd 56. jegyzet.
[5]) A Székesfővárosi Levéltárban lévő Budai számadáskönyvekben 1815. év 142. k. 120. lapon olvassuk: Joseph Seiller Regens Chori für Sämtliche Musici 1814. nov. 1—1815. Ende Okt.... 925 fl., dann die 100 prozent auf eneliche Zeit 925 fl.; dann die Gratis Page vermög der Art. 2416. Verordnung und Rath dato 1. aug. a: c: Nr. 3314. v. 1. Aug.; bis Ende Octob.: 1814.... 230 f. 15 kr.
[6]) *Tritsch, Walter:* Franz von Österreich. Leipzig 1934. p. 495.

időben I. Ferenc királyt tekintették az európai nyugalom őrzőjének. A napoleoni háborúk lezajlása után következett békés évek fejlődése ezt a hitet igazolja.

Az a sok csapás, amelyet a francia forradalom I. Ferenc országaira zúdított, a királyt rendkívül konzervativvá tette és minden haladásnak és reformnak ellenségévé lett. Annak a nyugalomnak megteremtésében, amelyet a Monarchia népei uralkodása alatt élvezhettek, egyik hűséges segítőtársa a katolikus egyház volt. Éppen ezért az uralkodó mindennel szemben, ami az egyházzal összefüggött, méltó formát követelt meg. Figyelme az egyházi zenére is kiterjedt. 1806 XII. 18-án a kancelláriához a következő iratot intézte: Abból az értesítésből, amelyet az itteni (bécsi) hercegérsek az egyházi zenéről tett és amint azt másoktól is hallom, ezek a zenék inkább szórakoztatásul és mulatságul szolgálnak, mint az ájtatosság előmozdítására. Ezt elkerülendő, birodalmam valamennyi egyházi személyének kötelességévé teszem arra ügyelni, hogy az egyházi zenéhez semmiféle nőszemély ne alkalmaztassék, kivéve azokat, akikkel kapcsolataiknál fogva összeköttetésben állanak, mint a karnagyok-, iskolamesterek feleségei, leányai, testvérei és hogy olyan művek sem adassanak elő, amelyek inkább a színház, mint az egyház számára iródtak.[1])

I. Ferenc király volt az, aki Szent István király fényes emlékezetét és a nemzet főünnepét 1818-ban kiadott rendeletével dicsőitette. II. Endre király rendelete kimondja, hogy »esztendőnkint a Szent István király ünnepén Fehérvárott tartozunk ünnepelni s törvényt tartani.«[2]) A feledésbemenő rendelkezést Mária Terézia unokája, I. Ferenc azzal a szándékkal újította meg, hogy éreztesse a nemzettel azt a magasztos célt, amellyel a nagy királynő Raguzából a drága ereklyét megszerezte és vele hű magyarjait megörvendeztette. I. Ferenc rendeletben szabályozta a szentistvánnapi ünnepségek megtartásának rendjét. Elrendelte a polgári és katonai hatóságok kötelező részvételét. Szent István napja azóta nemcsak nemzeti ünnep, hanem egyúttal hivatalos ünnep is. A Szent István-ereklye körül lezajló ájtatosságok és körmenet megtartásánál nagyjából ma is az I. Ferenc által kiadott Rendtartás az irányadó.[3])

Az 1818—1820-as években megtartott Szent István ünnepségek zenei részét Seyler karnagy vezette.[4]) 1818-ban Kovalik János tribunitzi felszentelt püspök, apostoli vikárius és a Budai tanács felszólították Seylert, hogy a megtartandó első ünnepi körmenet alkalmával minden lehetőt kövessen el annak minél fényesebbé tétele érdekében. E célra a városi tanács 150 forint előleget utalt ki a zenei rész megrendezésére. A felvett összeg felhasználásáról Seyler részletes elszámolást nyujtott be a tanácsnak. Kisegítő személyzetet kellett felvennie a színháztól és az ünnepi mise alatt az ének- és zenekarban negyvennél több tag működött közre. Miután a ceremónia reggel 6 órától déli 12 óráig tartott, kénytelen volt a közreműködőknek frugális ebédet adni, amire 37 forintot költött el. Egyébként jól megfizetett mindenkit, mert a színház négy legjobb énekese fejenkint 10 forintot, a kar tagjai pedig 2—2 forintot kaptak. Felpanaszolja azonban, hogy neki semmi haszna nem volt, inkább kára. Ugyanis nem számította fel a kir. várkápolnában tartott Tedeum és az ünnepség napján, valamint az azt megelőző napon tartott vecsernye költségeit. A következő évben nem állott ekkora összeg Seyler rendelkezésére. 1819-ben figyelmeztették, hogy ne lépje túl a megengedett határt. A Tanács a legszükségesebb kiadásokra 20 forintot utalt ki. A kiadás többi részével

[1]) *Meynert:* Kaiser Franz I. Wien 1872. p. 219.
[2]) Decr. Andr. Art. I.
[3]) A Rendtartás teljes szövegét közli: Hazai és külföldi tudósítások 1818. 15. sz.
[4]) Seyler költségvetéseit a Szent István ünnepek zenei részéről lásd: Orsz. Lvt. Htt. 1820. év 13.508., 19.538.

még hátralékban van.[1]) Seyler úgy véli, hogy nem túlzott az a 40 forint C. M., amelyet 1819-ben az ünnepség zenei céljaira elköltött. Ezért az összegért ígéri a következő év zenei ünnepségeinek megrendezését is.[2])

Az 1820. év szentistvánnapi ünnepségek zenei részének vezetése volt Seyler utolsó ténykedése a Mátyás-templomban betöltött állásában. Már előzőleg, augusztus 9-én bejelentette a Budai tanácsnak lemondását templomi karnagyi állásáról és annak elfogadását szeptember 1-től kérte.[3]) Az a nagy átalakulás, amelyet a prímási székhely Nagyszombatból Esztergomba történt áthelyezése magával hozott, a várbeli katolikus klérus tagjai sorában is különböző változást okozott. Seyler közvetlen elöljárói és pártfogói közül Kovalik János (egykor ő is a Sztáray ezredben szolgált mint tábori káplán)[4]) apostoli vikárius, esztergomi kanonok, majd kir. helytartótanácsi tanácsos lett,[5]) Lubisics Ignác apát, a Mátyás-templom 35 éven át volt jámboréletű, jótékony lelkipásztora (1803—1820 plébános) Pozsonyba került kanonoknak,[6]) Korbély Antal apátot, a gimnázium és elemi iskola igazgatóját papi és irodalmi érdemeiért nagyváradi kanonokká nevezte ki a prímás.[7]) Klinger György prépost az udvari várkápolna plébánosa 1821 III. 23-án kapta meg jutalmát vaskai tényleges apáttá történt kinevezésével.[8]) Seyler pedig, akinek működése még akkor felkeltette Rudnay prímás érdeklődését, amikor a Helytartótanács tagja és érseki helynök volt,[9]) meghívást kapott a fenkölt lelkű főpaptól az esztergomi székesegyház újonnan felállítandó ének- és zenekarának megszervezésére és vezetésére. A fényes ajánlatot elfogadta, miáltal tehetsége és képessége még tágabb teret kapott az érvényesülésre. A Budai tanács, ha fájó szívvel is, de tudomásul vette kedvelt régenschorijának távozását. Teljes megelégedést keltett, búzgó működéséről 1820 IX. 11-ről keltezett latinnyelvű elismerőlevelet adott ki.[10]) Ezzel Seyler József budai működése is végetért.

*

Seyler nyolc miséje közül nemcsak a d-moll mise készült I. Ferenc király tiszteletére. 1813 II. 12-én a király nagy fénnyel megünnepelt születésnapján bemutatták a Mátyás-templomban egy másik miséjét. Az ünnepi misét Allagovich Sándor rozsnyói püspök mondotta, amely alatt »Seyler karnagynak, a híres zeneszerzőnek újonnan szerzett jellegzetes miséjét adták elő« — írja a Vereinigte Ofner-Pester Zeitung 1813 II. 14-iki számában.

Miséin kívül alkalmi szerzeményei is előadásra kerültek budai alkalmaztatása alatt. 1818 májusában néhány napon át Budán és Pesten időzött Albert szász-tescheni főherceg, Mária Terézia veje. Albert főherceg régi ismerőse volt a magyaroknak. 1765—1780. között kir. helytartó volt Magyarországon és Pozsony-

[1]) Seyler elszámolása 1820 III. 9-ről keltezett.

[2]) Seyler egyébként a Szent István ünnepségek zenei vezetéséért évente 27 forintot kapott. Még pedig : 7 forintot annak a 7500 forint tőkének 300 forintot kitevő kamatából, amely a Várkápolna részére a Htt. számvivői hivatala által kiutalt alapítványi összegből rendelkezésre állott. Ez az összeg a Szent István király Jobbja tiszteletére rendezendő ünnepségek fedezésére szolgált. A hátrálékos 20 forintot pedig a városi tanács utalta ki.

[3]) Főv. Lvt. Budai tanács jegyzőkönyv 1820. E. N. 2874.

[4]) *Kollányi Ferenc :* Esztergomi kanonokok. Esztergom 1900. 427. l.

[5]) Vereinigte Ofner-Pester Zeitung 1820. X. 19. Nr. 84.

[6]) Vereinigte Ofner-Pester Zeitung 1820. X. 19. Nr. 84.

[7]) Vereinigte Ofner-Pester Zeitung 1820. XII. 7. Nr. 98.

[8]) Uxa id. mű. 172. l.

[9]) Kollányi id. mű. 416. l.

[10]) Főv. Lvt. Corr. mag. 1820. év 1211. sz.

ban fényes udvart tartott. Jótékony, tevékeny életet élt. Népszerű ember és híres műgyüjtő volt. 80 éves korában még egyszer ellátogatott hozzánk. Tiszteletére a két város garnizónjának tisztjei hangversenyt rendeztek. Erre az alkalomra Seyler, a budaiak nagyrabecsült zeneszerzője üdvözlő kantátét írt és vele a hadfiak között megható hatást ért el.[1]) Az 1818. év Szent István ünnepségére megzenésítette a szent királynak halála előtt mondott búcsúzó szavait, amelyekkel országát Szűz Mária kegyeibe ajánlotta. A »nevezetes musicalis compositornak munkája igen szívrehatólag elénekeltetett az Offertorium alatt« — írja a Hazai és külföldi tudósítások 1818 IX. 5. száma.

A vezetése alatt előadott zenésmisék igazolják, hogy magas nívóra törekedett, bár sokat küzködött mostohán megszabott zenészei és énekesei számával és hiányos tudásával. 1813 november 12-én a budai Mátyás-templomban a lipcsei csatában elesett hősök lelkiüdvéért gyászistentiszteletet tartottak. Ezen Seyler Mozart Requiemjét adatta elő, amelybe dilettáns énekeseket is belevont.[2]) 1817 májusában a szokatlanul rossz időjárás aggodalomba ejtette a szíveket a jövendő aratás felől. Ezért Kovalik János püspöki vikárius könyörgő istentiszteleteket rendelt el.[3]) A Mátyás-templom május 11-én, vasárnap tartotta meg ezt a könyörgést. Ebből az alkalomból Seyler, »az elméleti és gyakorlati zeneművész, aki annyi érdemet szerzett a zene felvirágoztatása körül«, megismertette a budai közönséggel Cherubini leghíresebb egyházi művét, a Szent Cecilia tiszteletére 1808-ban komponált híres f-dur misét, azt a hatalmas kompozíciót, amely párisi bemutatóján általános csodálatot keltett. Seyler előzőleg IV. 13-án már egyszer előadta a misét. Ez az előadás gyengén sikerülhetett, mert a második előadáson hatvannál több közreműködővel méltóképen adhatták elő. Az egykori beszámoló írja, hogy »Seyler valódi, nemes művészi érzékkel és hozzáértéssel vezényelte a művet. A hatás megindító volt és a nagyszámmal egybegyült hívek szívét áthatotta, akiknek érzése a lelkesítő hangokkal együtt emelkedett fel Istenhez«.[4]) Ezt a misét 1819 XI. 22-én, Szent Cecilia napján újból elvezényelte a pesti ferencrendiek templomában Holzer Balázs gvardián meghívására. A hatalmas mű előadására százötven zenész és énekes állott Seyler rendelkezésére.[5])

*

Seyler d-moll miséjének felépítésén és kidolgozásán megérzik, hogy kivételes alkalomra készült. Zeneszerzői és karmesteri tevékenységének megbecsülése volt, amikor az udvar tagjai előtt vezényelhette művét a várkápolnában. A d-moll mise érett férfi alkotása. Feltétlen jámborság hatja át. Nem mutatja Bach egyházi műveinek drámaiságát, sem monumentalitásig fokozott nagyságát. Nincs belső meghasonlás, nincs tépelődő kétely, sem telhetetlen tudásvágy nem jut benne kifejezésre. De amit kitűnő tehetséggel megáldott lélek a közkézen forgó fogalmak felforgatása nélkül alkothatott, azt fenntartás nélkül elénk tárja. Hívő bizalomból született tette egy kiváló művésznek, aki érzésben és gondolkodásban egybeforrott kora szellemi nagyságaival. A mű dispoziciója Haydn és Mozart miséihez, a Nelson, Harmónia és Koronázási misékhez hasonlít. Nem lehetetlen ugyan, hogy Seyler ismerte már Beethoven 1807 IX. 13-án Kismartonban előadott c-dur

[1]) Vereinigte Ofner-Pester Zeitung 1818. V. 28.
[2]) Vereinigte Ofner-Pester Zeitung 1813. XI. 18.
[3]) Hazai s külföldi tudósítások 1817. V. 17.
[4]) Vereinigte Ofner-Pester Zeitung 1817. V. 15.
[5]) Hazai s külföldi tudósítások 1819. XI. 24.

miséjét,[1]) de ennek önálló és egyéni újszerűsége Seylerre nem volt hatással. Fönséges komolyság és vallásos áhitat árad Seyler e miséjéből. Hatását szóló és karrészei bámulatos énekelhetőségének köszöni. Harmóniái és ritmusa érdekesek, témái pedig sok zenei őserőt sugároznak. Egyik különlegessége a műnek hősi jellege. Fantáziáját megtermékenyítette az a kép, amelyet maga elé képzelt: királya, aki Napoleon egyik legyőzője lett. Hangszerelése a bécsi klasszikusok hagyományait követi, ugyanúgy a vokális tételben is ők a mintaképei, helyenkint mesterien alkalmazott polifóniája sajátságos jelleget kölcsönöz a műnek.

A mise egyes tételei: *Kyrie* (moderato, d-moll, ¾). A bevezetés rövid. Vonósötössel és orgonával kezdődik. Szonátaformában van írva. Deklamációja csöndes könyörgés, halk fohász. Erősebb hangja alig van. A kar énekét három helyen rövid szoprán és alt szóló szakítja meg. A teljes zenekar az énekkarral egyszerre lép be. Egységesen szőtt lassú tétel. Kezdő és zárótémája ugyanaz. csak a végén durba megy át. E keretbe van foglalva a könyörgés többi része. Gondolatainak szépsége és ájtatossága vetekszik Haydn bármelyik miséjének Kyrie tételével, de hosszabb, mint a Kyriek általában szoktak lenni. *Gloria* (presto, d-dur, C). Közvetlenül a Kyriehez csatlakozik a Gloria dícshimnusza, amelyet a miséző pap intonációja vált ki. Rendszerint a zenésmisék fénypontja és leghosszabb tétele. (Mozart c-moll miséjében hét önálló zárt részre oszlik és a hangnemek is változnak.) Seyler egységesen fogta föl, amire valószínűleg helyi adottságok is kényszerítették. A hét apró himnuszt folytatólagosan dolgozta föl, csak a »deprecationem nostram« szavak öt ütemében lassítja le a tempót (poco andante). Szólót csupán a »Qui tollis peccata mundi«-ban használ. A középső résznek néhány ütemen át történő lelassítása bizonyítja, hogy ez a mise a Haydn-Mozart stílushoz igazodott, mert ők használták leginkább a Gloria e klasszikussá vált formáját. Nagyon szép a tételt lezáró Amen felépítése, amellyel minden egyházi zeneszerző brilliroz. *Credo* (vivace, d-dur, C). A partitúra leghosszabb, csaknem egynegyedét kitevő része. Hármas tagozású: Credo, Et incarnatus est, Et resurrexit. A középső rész lassú, adagio non troppo (g-dur, ¾), a két külső tétel gyors: vivace és allegro. A bevezető Credo rendkívül energikus, kizárólagosan a kar énekli. Az Et incarnatus est szoprán-alt-tenor-basszus szólók lírai jellegéhez kapcsolódik a kórus éneke, amely később orgonaszóló kíséretében elhalkulva végződik be. E tételben meleg, bensőséges hangokat szólaltat meg. A hozzácsatlakozó Crucifixusban új téma jelentkezik, amelynek inkább mollszerű jellege van. Az Et incarnatus est áriaszerű, a Crucifixust a kar énekli. Az Et resurrexit kórusa ismét új témát léptet föl, az előző tétel ütemméretében. E részlet valamennyi himnuszát folytatólagosan átkomponálta és a kar megszakítás nélkül énekli. Az Et vitam venturam saeculi négyszólamú fuga, amely a reményt és megdicsőülést fejezi ki. *Sanctus* (andante, d-dur C), részei: Sanctus, Pleni, Benedictus, Osanna. A Sanctus a szentmise legfontosabb részét, az átváltoztatást előzi meg. Ép úgy, mint a Gloriát és Credot, a pap éneke váltja ki. A Sanctus fönséges szavai rendkívül alkalmasak a megzenésítésre. Mint kora legtöbb zeneszerzőjének szokása volt, rövidre szabta. Haydn és Mozart minden miséjében így tett, de így cselekedett később Schubert, sőt Beethoven is a Missa solemnisben. A tulajdonképeni Sanctus mindössze 12 partitura oldal. A Sanctus szövegének megfelelően az első rész lassú, ájtatos hangulatú. A gyors rész (allegro moderato) a Pleni sunt coeli szavaknál lép be és a hozzáfűzött Osanna gyorsan és erőteljesen lezárja a tételt. A Sanctus rövidsége művészien fejezi ki az ájtatoskodó érzelmeit, hogy ne kelljen sokáig várakoznia az átváltoztatás misztériumára.

[1]) *Bekker, Paul:* Beethoven. Berlin 1916. p. 375.

Most következik az átváltoztatás, ami a legnagyobb csendben történik meg. Ekkor szólaltatja meg a zene a Benedictust. A Sanctus eddigi részei ugyanabban a hangnemben hangzottak el. A Benedictus, amelyet nem választ el közjáték az előtte lévő tételtől, rendszerint új hangnemben lép föl, itt h-mollban. A Benedictus alatt már jelen van a legfönségesebb Oltáriszentség, az újjongás tehát helyénvaló. Hosszabb zenekari bevezető nyitja meg ezt a részt, de a karének megkezdésekor a zenekar önálló szerepe megszűnik és az énekszólamok kísérésének rendeli alá magát. A mise ünnepélyes alkalmasságának megfelelően ornamentikával gazdagítja és a karéneket szólókkal tarkítja. A Benedictust lezáró Osanna nem megismétlése a Sanctust bevégző Osannának, hanem a tétel végéből fejleszti, átmodulál h-mollból a tételt kezdő d-durba és ezzel végzi be újjongását. Az *Agnus Dei* a mise utolsó tétele. Újból a művet kezdő d-mollban vagyunk (largo assai, C). A pap áldozását kíséri. Két részre oszlik. A lassú részt a pap áldozása alatt éneklik. A kar énekét ékítményes hegedük kísérik. A largora következő Dona átmegy d-durba és méltóképen lezárja az ünnepi alkotást. A Dona alapgondolata ünnepélyes hangulatú, amelybe meghatóan kapcsolódik bele a könyörgés: Adj, Uram békét! A tétel alapja szonátaforma, amely az első részt nem ismétli meg. A feldolgozási rész fugált. Befejezése szükreszabott, de erőteljes.

Seyler zenei gondolatai valóban szívből fakadtak. A barátságos budai környezetben ez nem volt másképen lehetséges. Mintaképei, a klasszikusok sem voltak pesszimisztikus filozófusok. Hogy ez a zene más emberek szívéhez eljutott-e, az vitatható. Seyler azonban megelégedett azzal, ha zenéje elért a »tabernaculum altissimi«-ig. De vajjon nem a legmagasztosabb cél-e ez, amit az egyházzenei művészet feladatául kitűzhet. Mindenesetre Seyler e művében lelke egyik legszebb zenei megnyilatkozása virágzott ki. Első és valószínűleg egyetlen előadása után útnak bocsátotta, alkotója megbecsülésére, barátai és tisztelői örömére és épülésére.

Eine unbekannte Messe in d-Moll von Joseph Anton Seyler in der Stadtbibliothek Budapest.

Von: *Ludwig Koch.*

(Auszug.)

Die Budapestiensia Sammlung der Stadtbibliothek erwarb im verlaufenen Jahre eine musikalische Seltenheit. Die Partitur einer unbekannten Messe in d-Moll von Joseph Anton Seyler. Verfasser der Messe, die zu Ehren des Kaiser und König Franz I. komponiert und in der Schlosskapelle zu Ofen an seinem Namenstage (4. Okt.) aufgeführt wurde, ist in Lauterbach, im Sudetengau, 1778 geboren. Seyler verriet frühzeitig grosses Musiktalent und wurde von seinem Onkel, dem Rektor Joseph Seyler in Schönfeld, im Gesange, Violin- und Klavierspielen, und dann auch im Generalbass und der Komposition unterrichtet, zugleich aber ebenfalls zum Schulfache vorbereitet. Kurze Zeit war er Schullehrer und Kantor in Buchau, später aber mehrere Jahre Militärkapellmeister im k. u. k. Infanterieregiment Sztáray und kam als solcher nach Ungarn, speziell nach Ofen. Im Jahre 1805 dankte er von dieser Stelle ab und erhielt 1810 den Ruf als Musiklehrer

und Regenschori der Festungspfarrkirche zu Ofen. In dieser Stellung verblieb er bis zum Jahre 1820, worauf er als Regenschori an die Metropolitankirche zu Gran kam und als solcher 21 Jahre wirkte. 1841 wurde er in den Ruhestand versetzt und starb im Jahre 1854. Seyler war auch als kirchenmusikalischer Komponist tätig und schuf mehr, als hundert Werke, darunter acht Messen.

Zu der Komposition seiner Messen gaben die kirchenmusikalischen Werke der Wiener Klassiker, Haydn und Mozart, reichen Antrieb. Die Messe in d-Moll ist das Werk einer naiv-religiösen Seele, deren frommer Glaube einen klingenden Tempel seines Schöpfers errichtete. Seyler war ein fast unermüdlich schaffender Geist und wurde einer der geschätztesten Meister der kirchenmusikalischen Kunst in Ungarn. Konstruktion und Ausarbeitung dieser Messe Seylers beweisen, dass sie zu einer aussergewöhnlichen Gelegenheit komponiert wurde. Bedingungslose Frömmigkeit durchweht sie. Seyler zeigt zwar nicht die Monumentalität eines Bachs, was aber ein mit solidem Talent begabter Künstler ohne Umsturz der im allgemeinen Gebrauche liegenden Begriffe schaffen konnte, das übermittelt er uns ohne Vorbehalt. Die Disposition dieser Messe ist mit den Messen Haydns und Mozarts (Nelson-, Harmonie- und Krönungsmesse) verwandt. Erhabener Ernst und religiöse Andacht strömen aus ihr. Ihre Wirkung verdankt sie einer schönen Singbarkeit der Solo- und Chorpartien. Harmonisierung und Rhythmus sind interessant, aus den Themen strahlen manche urkräftige musikalische Gedanken hervor. In der Instrumentation folgt er den Traditionen der Wiener Klassiker, ebenfalls sind dieselben seine Musterbilder im musikalischen Satz. Die stellenweise Meisterhaft angewandte Polyphonie verleiht dem Werke einen eigentümlichen Charakter.

Die musikalischen Gedanken Seylers quellen vom Herzen hervor. In der freundlichen Ofner Umgebung, in welcher der Komponist zu dieser Zeit lebte, war das kaum anders möglich. Ob diese Musik auch das Herz seiner Mitbürger eroberte, ist unbekannt. Jedenfalls erlangte sie das »tabernaculum altissimi«, das Hauptziel der kirchenmusikalischen Kunst. Allerdings ist dieses Werk eines der schönsten Offenbarungen der Seele Seylers. Nach der ersten und wahrscheinlich einzigen Aufführung hat er seine Partitur, wenn auch nur in Abschrift, seiner Wege ziehen lassen, zur Ehrung seines Schöpfers und zur Erbauung seiner Freunde und Gönner.

Francia útleírások Budáról és Pestről. (1838—1884.)

Írta: *Sárváry Dezső.*

Az útleírások a helytörténetírás értékes forrásainak bizonyultak. Igaz, hogy az utazó egyéni műveltsége, utazásának célja, a hangulati tényezők és még sok más körülmény lényegesen módosítják a helytörténetírás számára felhasználható adatok értékét, de viszont az utazó szemlélete sokszor tárgyilagos és oly megfigyeléseket eredményez, amelyeket más, a helyben készült forrásokban hiába keresnénk. Buda és Pest arculatának és belső életének számtalan kisebb-nagyobb jellemző vonásait ismertük meg az elmult századok útleírásainak nyomán. Helytörténetünk bizonyos korszakainak szinte az útleírások a legértékesebb forrásai. De nemcsak azokra a korszakokra állapíthatjuk meg az utazások irodalmának forrásértékét, amelyekben a levéltári és egyéb írott forrásaink elpusztultak, hanem a későbbi, a történetírás minden forrásán hozzáférhető újabb korszakokban is. Az utazó megfigyelései rendszerint a sajátos, a máshol nem tapasztalható jelenségekre irányulnak. Ezek a megfigyelések sokszor összehasonlításokra adnak alkalmat és az utazó mellett a korszak felfogására is jellemző adatokat tartalmaznak. Nem egyszer állapíthatjuk meg, hogy egy-egy utazó megfigyelései és ítéletei a köztudatba mentek át és felkeltették a bizonyos helyek sajátosságai iránti széleskörű érdeklődést. Buda és Pest multjának mai kutatói előtt nem lehet közömbös, hogy miként vélekedtek az itt megforduló idegenek a városok sajátosságairól. Ezeknek a közléseknek nyomán kialakuló városkép ép olyan változatos és sokszínű, mint az egyéb forrásokban megmaradt várostörténet. Az útleírásokból mindig előtör a hangulati elem, az általánosításra való törekvés. A való életnek a hangulatokon át való ismertetése azonban szintén a korképhez tartozik annak stilusbeli sajátosságaira enged következtetést.

A Fővárosi Könyvtár felismerve az útleírások várostörténeti értékét, fennállása óta gyüjti azokat az útleírásokat, amelyek egészben vagy részben fővárosunkkal foglalkoznak. Ennek a nagy irodalomnak egy kis részét kívánjuk most bemutatni. Az irodalom kiválasztásánál tekintettel voltunk arra, hogy az egyes utazók Budára és Pestre vonatkozó közlései mennyiben ismerősek. Néhány ismertebb, de ezideig részletesen nem ismertetett útleírást iparkodtunk közléseinkben hozzáférhetővé tenni.

Az összefoglalásunkban szereplő hat utazó nem egészen ötven év alatt fordult meg Budán és Pesten. Ez az idő különösen Pest fejlődése szempontjából egyedülálló. A fejlődés az útleírások nyomán is nagyon szembetűnő. Tekintettel arra, hogy kiadványaink a várostörténet céljait is kívánják szolgálni, az egyes utazók leírását a közlések tárgya szerint csoportosítva foglaltuk össze. Az ilymódon egymás mellé helyezett leírások a városok életének ötvenéves ciklusát sokkal szemléletesebben domborítják ki.

*

A Duna ősrégi időtől fogva vándorló népek országútja. Ennélfogva mi sem természetesebb, hogy azoknak az utazóknak, akik a mult század első felében — amikor vasút még nem hálózta be keresztül-kasul Európát — a nyugati államokból Kelet felé utaztak, közlekedési útjuk általában a Duna volt. Az akkori viszonyokhoz képest a hajón való utazás, noha lassubb, de kényelmesebb volt a postakocsin való utazásnál. Sőt ama utazók közül is nagyon sokan, kik tanui voltak a vasút megszületésének — még jóval később is, amikor a vasút már egész Európában mindinkább terjeszkedett, — visszasírták a »régi jó idők«-et, amikor még postakocsin vagy hajón utaztak.

A XIX. század közepén még nagyon kevesen gondoltak arra, hogy a vasutat szórakozásból való utazásra használják, hanem csak gazdasági és hadászati tényezőnek tartották. Friedrich *List* német közgazdász a vasútról 1841-ben azt a megállapítást teszi, hogy »mint közegészségügyi intézmény megsemmisíti a távolságot a beteg és a gyógyeszköz között és mint a kedélyes élet közvetítője, összeköti a barátot a baráttal, a rokont a rokonnal.« Az akkori idegenforgalmi politika is csak a gyógykezelés céljából való utazást vette programmjába. A kedvtelésből való tömeges utazásra nem is gondoltak a vasútépítés úttörői. A vasutat ebben a korszakban általában csak áruszállításra és sürgős üzleti ügyekben való utazásokra használták ; a kedvtelésből való utazásra leginkább a postakocsit vagy a hajót vették igénybe. »Hogy a vasút a kedvtelésből való tömeges utazás eszköze legyen — írja Gyömrei[1]) — ahhoz hasonló intézményre volt szükség, mint amilyen az áruszállításban a szállítmányozó cégek. Amint az áru útja valóságos Odysseia a vasúton, kikötőkön, vámhivatalokon és hajókon keresztül és ezt a viszontagságos utat egyszerűsíteni a szállítmányozó cégek munkája ; a nagyobb tömegű polgári utazások is csak úgy válhattak gyakoriabbakká, hogy az utat zökkenés nélkülivé és kiszámíthatóvá tették úgy az időben, mint pénzben : vasúton, hajón, mint szállodákon és a pénzváltó üzleteken keresztül. Nem véletlen találkozása a tényeknek, hogy a legnagyobb amerikai utazási iroda, az American Express csomagszállítási üzletből fejlődött ki.«

Annak a hat utazónak, akinek útleírásait most tárgyalni fogjuk, célja nem gazdasági, hanem részint politikai, részint magánjellegű. Valamennyien a Dunán érkeztek Pestre, még pedig öten Bécs felől és egy, kinek személyéről semmit sem lehetett megállapítani, csak nevének kezdőbetűit, az *A. G.*-t, melyet könyvének címlapján találunk — jött Délről a Fekete-tenger felől.

Edouard Thouvenel francia diplomata 1838 májusában érkezett Bécsből Pestre Keletre való utazása alkalmával. Eme utazása után adta ki első művét : »*La Hongrie et la Valachie*« (Paris, 1840.). Thouvenel Verdunben született 1818-ban, meghalt Párisban 1866-ban. Jogi tanulmányainak befejezése után a francia külügyminisztérium tisztviselője lett. Mint követségi titkár Bruxellesben és Athénben működött. 1848-ban athéni követté léptették elő. 1850-ben mint meghatalmazott miniszter, Münchenbe ment. Mint Napoleon Lajos herceg egyik legbuzgóbb hívét, az 1851 december 2-iki államcsíny után a külügyminisztérium politikai ügyeinek vezetésével bízták meg és III. Napoleon császár bizalmas munkatársa lett. Amidőn 1855-ben nagyköveti minőségben Konstantinápolyba ment, arra törekedett, hogy ott az orosz befolyást egyensúlyozza s annak rovására Franciaországét emelje. 1859-ben szenátorrá nevezték ki. 1860-tól 1862-ig külügyminiszter volt. Külügyminisztersége alatt a turini szerződés értelmében Nizzát és Savoyát Franciaországhoz csatolták. 1862-ben tárcájáról lemondott és a Szenátus alelnöke lett.

[1]) Gyömrei Sándor : Az utazási kedv története. 145. old.

Thouvenel útleírásában nagy tájékozódottságot árul el Magyarország történelmi, politikai, gazdasági, művelődési és társadalmi állapota irányában. Méltatja Széchenyi István gróf érdemeit, melyeket a dunai hajózás érdekében tett és ami által Pest fejlődését előmozdította.

William Rey svájci állampolgár, a bécsi Dunagőzhajózási Társaság tisztviselője, az 1839-től 1848-ig terjedő időszakban utazásokat tett Ausztriában, Magyarországon és Törökországban. Pesten 1839-ben és 1848-ban járt. Úti élményeit 1849-ben adta ki »Autriche, Hongrie et Turquie, 1839—1848« címen (Páris: Cherbuliez 1849.), de ezt megelőzőleg a genfi *Bibliotheque universelle*-ben jelentetett meg egyes részleteket. Pestről való leírása tárgyilagos, de tájékozottsága egyes kérdésekben nem elég alapos. Útleírását — mint ahogyan könyvének előszavában elmondja — »az utolsó politikai események által keltett nagy érdeklődés következtében« adta ki. Előszavában elmondja, hogy mint svájci ember, alkalmasnak véli magát arra, hogy utazás közben józanul ítélkezzék. A svájci embert nem vakítja el a nemzeti büszkeség, mint a franciát, vagy az angolt, nem türelmetlen más népek szokásai, jelleme vagy sajátságaival szemben, »mert hazája látogatóinak különfélesége jókor megsemmisítette benne azt a természetes hajlamot, hogy megijedjék attól, ami új, tehát attól, ami egy szóval nem ő maga«. Utazásai közben jegyzeteket szokott készíteni, de igen megfontoltan és csak akkor, amikor abban kedvét leli. Főként pedig sohasem gondolt arra, hogy útközben készített jegyzeteivel a közönség elé lépjen. »Enélkül azt láttam volna — írja Rey — hogy nagyon sok dolog kisiklik megfigyelői nemtörődömségem következtében, amelynek így sem célja, sem beszámolni valója nem lett volna; sőt az is lehetséges, hogy még általános benyomásaim is kevésbé lettek volna helyesek s kevésbé közelítették volna meg maguknak a dolgoknak lényegét.«

Rey előszavának végén felhívást intéz olvasóihoz. Ebben előadja, hogy amikor a politikai események oly villámgyorsan változnak, meglehet, hogy az általa »csak valószínűségre alapított jövőbeli nézete« megzavarja az olvasót. Arra kéri tehát olvasóit, hogy bármely korban is veszik elő könyvét, ne tagadják meg tőle »ama jóakarat látszatát, amellyel kétségkívül élniök kell saját véleményeik megalkotásában még olyan felfordulások közepette is, amikor a legjózanabb emberek is megzavarodhatnak«.

L. Gabryel személyéről — ki 1847-ben és 1849-ben tett keleti utazásai alkalmával járt Pesten — csak annyit tudunk, hogy nemzetiségre nézve francia. Útijegyzeteit nem közzététel céljából, hanem csak saját magának írta. Egy ismerőse sürgetésére szánta rá magát, hogy utijegyzeteit tizenöt év multán, 1864-ben kiadja — amint ez művének (Danube, Nil. Jourdan. Paris: Dentu 1864.) előszavából is, melyet levél alakjában írt, kitűnik. Pest nagyon tetszik neki, csak a »forradalmárokat« ítéli el. Így nevezi a szabadságharcban küzdőket. Különösen Kossuthra haragszik, sőt meg is gyanusítja, hogy a szent Koronát valószínűleg azért rejtette el, mivel aranyból van és gyémántokkal meg drágakövekkel van kirakva.

A. G., ki szintén francia — névbetűin kívül nem tudunk róla egyebet — miután Nápolyból elindulva bejárta Athént, Smyrnát, Konstantinápolyt, a Dunán a Fekete-tenger felől hajón érkezett Pestre a mult század ötvenes éveiben. Útleírását 1859-ben adta ki »Notes de voyage« cím alatt. (Cosne: Derouet 1859.) Mindössze két napot töltött Pesten és csak futólagosan tekintette meg Pestet és Budát.

Victor Tissot svájci író, született Bulle-ben 1845-ben, meghalt La Roche-Villebon-ban 1917-ben. Tanulmányait a tübingai, majd a bécsi egyetemen végezte.

1867-ben Párizsba ment, ahol a »Courrier Français« munkatársa lett; később a »Gazette de Lausanne« szerkesztőségének titkára. Egy németországi kirándulása után adta ki »Voyage au pays des milliards«, 1875. című művét, mely hírnevet szerzett neki. A mult század nyolcvanas éveinek elején Tissot Magyarországot is bejárta. Fiumétől Győrig utazását vasúton tette meg, Győrtől Budapestig pedig hajón jött. Úti élményeit 1883-ban bocsátotta közre »La Hongrie de l'Adriatique au Danube« című művében. Útleírását Tissot sűrűn fűszerezi anekdotákkal. Ő is alaposan ismeri Magyarország történetét és társadalmi állapotát. A történelmileg nevezetes helyeknek és épületeknek elmondja rövid történetét. Bebarangolja az egész várost és igen részletes, aprólékos feljegyzéseket készít az utcák és terek állapotáról és a szép boltokról. Felsorolja Széchenyi István gróf és Deák Ferenc érdemeit Budapest szépítése körül. Hogy megismerje fővárosunk árnyoldalait is, éjszaka felkeresi Budapest nyomortanyáit.

Ambroise Tardieu francia archeológus, született 1840-ben Clermont-Ferrandban; a római Archeológiai Intézet, a madridi, roueni, marseillei, toulousi és a clemont-ferrandi akadémiák tagja. Életét szülővárosa történeti kutatásainak szentelte. 1884 nyarán utazást tett Ausztriában és Magyarországon és úti élményeit »Voyage en Autriche et en Hongrie« című művében adta ki (Moulins 1884.). Tardieu nem sok időt töltött Budapesten és a várost csak futólag tekintette meg.

*

Buda és Pest testvérvárosoknak egyesítésére a legfőbb akadály volt a két várost elválasztó Duna. Ugyanis a két város között az összeköttetés télen, jégzajlás idején teljesen megszűnt, mert az egyetlen közlekedési eszközt, a hajóhidat felszedték. Tanulmányunkban szereplő utazók közül időrendben az első három foglalkozik is a hajóhíddal és a vele kapcsolatos visszásságokkal.

Thouvenel a Pestet és Budát összekötő hajóhídról 1838-ban ezeket írja:

»Buda és Pest vetélytársak; az előbbi multjával dicsekedhetik, fényes jövőt látszik ígérni a másik. Ezerkétszáz láb hosszú hajóhíd köti össze a két várost; azonban minthogy nem állhat ellen a víz erejének, télen azt felszedik. Mivel ez a körülmény a közlekedés súlyos akadálya, az utolsó diétán gróf Széchenyi István kőhíd építését és az építés költségeinek fedezésére hídvám bevezetését javasolta, melyet mind a nemes, mind a közember fizetne. Ez az eszköz, mely Franciaországban oly egyszerűnek látszik, mélyen beleütközött a magyar arisztokrácia felfogásába; ez volt az első ütés kiváltságaik egyikére, mely abból állt, hogy adót egyáltalán nem fizet. Tökéletesen megértette, hogy Széchenyi vakmerő javaslata ha nem is volt elég ahhoz, hogy a híd létesítését biztosítsa, mégis nagyobb tett volt, mint egy forradalom. Ellenállásba ütközött. A második tábla, azaz a képviselőház, népies eredetéhez hűen, a gróf javaslatát örömmel tette magáévá. A bécsi udvar, amelynek különösen az ősi függetlenségi ellenállás és a földesúri önállóság volt útjában, kész volt az alsó tábla állásfoglalásához csatlakozni. Különös, hogy a szabadelvű párt egyesülése Metternichhel megszerezte az értelem győzelmét a makacsság felett, az igazságét a visszaélés felett. Erre a hírre az országbíró, az igazságszolgáltatás legfőbb őre könnyezett és felkiáltott: »Legalábbis én sohasem fogok keresztülmenni ezen a fatális hídon, melynek fölépítése a nemesség romlásának útjelzője.«

Négy év mult el az 1836-iki diéta berekesztése óta, de a hídépítési munkálatok még egyáltalán meg sem kezdődtek. Vajjon nyilvános árlejtés útján egy társaság kapja-e meg a munkát, vagy maga az állam vállalkozzék rá? Vajjon

Pest város tanácsa kibírja-e egyedül az építkezés költségeit, és a hídvámszedés joga nem lesz-e a községi kiváltság egy faja? Ezek a megoldásra váró kérdések. Akárhogy is van a dolog, a hídvám a hajóhídon fennáll, melyet csak a szegények és a parasztok fizetnek. Minden jól öltözött embert nemesnek tartanak.«

Thovenel jegyzetben még a következőket írja:

»Mondják, hogy Sina báró, a gazdag bécsi bankár, ajánlatot tett Pest városának, hogy a Dunahídat saját költségén építi fel, ha bizonyos időre átengedik neki a hídvámszedés jogát. Az ujságok azt is közölték, hogy ugyanez a tőkepénzes az osztrák kormánytól szabadalmat nyert a bécs-pesti vasút építésére.«

William Rey, amikor 1848-ban másodízben járt Pesten, útleírásában ezeket írja a hajóhídról:

»Pest az ország képének hű tükre. Magyarország népeinek jó és rossz tulajdonságai Pesten egyaránt szemlélhetők és a visszaélések itt ugyancsak szembetűnők. Valahányszor a város ütőerén, a hatalmas Duna mentén az utcákon és rakpartokon sétáltam, sohasem mulasztottam el, hogy a Pestet Budával összekötő híd környékét ne tekintettem volna meg. A hídon még a mult évig az adószedés kezdetleges formája volt érvényben. A hídvám városi jövedelem volt, melyet a város néhány alkalmazottja két szakasz felfegyverzett katona segítségével mindkét hídfőnél szedett. A nemesek, polgárok, jól öltözött külföldiek büszkén haladtak át a hídon, de a rongyos szegény ördögöt, a parasztot aki sovány lovaktól vont szekerén akart átmenni, a nem adózó gazdag emberek hulláma közepette feltartóztatták, hogy zsebéből néhány rézpénzt vegyenek ki. Íme egy jelenet: Most érkezik a hídhoz sertéseket hajtva egy nyomoruságos alak, de esze ágában sincs, hogy alávesse magát a vámőr nyers felszólításának. A vámőr felszólítására néhány ütéssel felel; nagy izgalom támad, a katonák szuronyt szegeznek, de hiába, és — amin még jobban felizgultak: a makacs ember nemes volt, megbántott nemes, akinek jogában állt bántalmazni a vámőrt. Meg akarta tanítani őt arra, hogy az előkelő embert benne már az arckifejezéséről ismerje meg. De az eset nem egyedülálló. Hasonló botrányok gyakran ismétlődtek meg a hídon, úgyhogy a hídfőknél állandóan lehetett látni a kíváncsi emberek tömegét, akik lesték a botrányt és örültek az ezernyi bajnak, melyet ez a személyválogatás okozott.«

Rey is észrevette, hogy a hajóhíd mennyire nem alkalmas Buda és Pest közötti állandó közlekedés biztosítására. Télen a Duna jégtáblákkal volt tele. Elképzelhető, mily veszélyes és nehézkes volt ilyenkor az átkelés. Ha egy budai polgárt mindennapi foglalkozása Pesthez kötötte, vagy egy pestit Budához, a jégzajlás ideje alatt kenyérkeresete szinte megszűnt. Ezeket a bajokat is az új állóhíd küszöbölte ki. Sina báró, a híres bécsi bankár ugyanis angol mérnökökkel felépíttette a Lánchidat. Ez a híd most már a két várost végleg összeköti és emellett a dunai közlekedés is zavartalanul folyik, mert a híd alatt a gőzhajók kényelmesen áthaladnak. A vállalkozó iránt a magyar kormány azonban egyáltalán nem volt hálás; Kossuth ugyanis nyomoruságos ürügyekkel — írja Rey — elkoboztatta Sina báró birtokait.

L. Gabryel 1847-ik évi útleírásában mindössze csak annyit ír a hajóhídról, hogy az 1382 láb hosszú volt és 49 pontonon nyugodott; a hídvám a feudális korszakot idézte emlékezetbe és a forradalom egyenlőségi törvényeivel ellentétben állott, mert a nemesek és papok ingyen mentek át rajta, míg mások vámot fizettek.

*

Thouvenel a dunai hajózásról közöl érdekes leírást. A hajózás szerinte Pest fejlődésének alapja. Pest — írja — noha már ma is igen jelentékeny város, egyike ama helyeknek, melyeknek nagy jövőjük van. Gyors fejlődését főként az élénk dunai hajózás segítette elő. Ma még a dunai hajózás igen tökéletlen vállalkozás, de ismerve a nehézségeket, a multhoz képest máris jelentős fejlődést mutat. Ma még ugyan az igényes utasok nagyon szigorúan ítélik meg, hogy a semlini és gyurgyevoi hajókon nem találják meg azt a kényelmet, melyet joggal követelnek meg akkor, ha Párizsból Le Havreba utaznak, de az összehasonlításnak itt nincs helye.

A Duna, ez a nagyszerű folyam, mely hatszázmérföldes útjában Bajorországot, Ausztriát, Magyarországot és a moldvai fejedelemségeket öntözi és tengeri háború esetén összeköttetésül szolgálhat Európa és Ázsia között, úgy látszik, — hogy így fejezzem ki magam — mesebeli szörnyek védelme alatt áll, melyek már a régi költők képzeletvilágát is foglalkoztatták. A Duna déli szakaszán néhány fatörzsből kivájt csónak a part mentén haladva megkísérelte ugyan az átkelést, nem törődve a veszéllyel, de mind megállt a Vaskapú festői sziklaszorosa előtt. Így a szoros a hajózást egyenesen kettévágta; némi forgalom a Duna déli részén is volt, de senki sem merte az európai hajózás e fontos szakaszán az áthatolást megkísérelni. Már Caesar, Nagy Károly és Napoleon — anélkül, hogy végrehajtották volna — foglalkoztak azzal a tervvel, hogy a Rajnát a Dunával, az Óceánt a Fekete-tengerrel összekössék. Caesar csatornát akart építeni Constancától—Ulmig; Nagy Károlynak az volt a terve, hogy a Majna folyó felhasználásával létesítsen összeköttetést; Napoleon már megkezdte annak a csatornának munkálatait, mely a Dunán át Antwerpentől Kölnig és Kölntől Neuburgig ért volna. Az 1814. év eseményei megakadályozták e nagy terv megvalósítását. A franciák, kik közül Pajol tábornokot lehetne idézni, a napoleoni háborúk után arra jöttek rá, hogy elgondolásaikat nem a hadviselés útján érhetik el: vissza kell tehát térniök az iparhoz; a dunai hajózásról is volt tervük, de az osztrák kormány bizalmatlansága miatt e tervükről le kellett mondaniok.

A dunai hajózás fejlesztése körül magyar ember, a bőkezű és felvilágosult Széchenyi István gróf ért el jelentős sikereket. Főként Franciaországban és Angliában tett utazásai után az a meggyőződés szilárdult meg benne, hogy a közlekedésnek és a kereskedelemnek a műveltség terjesztésére nagy hatása van. Az ország gazdasági életének fejlesztését tartva szem előtt, ismételten felhívta a magyar közvélemény figyelmét a nagyszerű piacra, melyet a természet kínál termékei számára. Magyarország, amely Kelet-Nyugat irányban 170 mérföldnyi területet ölel fel, Észak-Dél irányban pedig 130 mérföldnyire terjed, minden gazdagsága mellett szegény ország volt. A földbirtokosok földjük termékeinek értékesítésénél kénytelenek Bécsbe menni, noha súlyos vámot kell fizetniök a bor, dohány, gabonafélék és lábasjószág után. Ha az ország kereskedelmének természetes fővonaláról, a Dunáról volt szó, szinte egyértelműen ezt a kérdést vetették fel: »És a Vaskapu?« Széchenyi gróf magára vállalta, hogy erre megfelel nekik. A pesti rakpartról egy könnyű bárkával indult el és kijelentette honfitársainak, hogy ő azzal keresztül fog menni a Vaskapu vízesésein. Elutazott. Kis idő multán egész Magyarország elismeréssel adózott diadalának. Teljes változás ment végbe akkor a lelkekben. A Fokföldön való átkelés híre nem keltett mélyebb hatást Európában, mint a magyarok közt Széchenyinek a vízesésektől való visszaérkezése. Büszke mámorukban már úgy látták a magyarok, hogy fővárosuk tengeri kikötővé vált. Egy korhű metszet (amelyet különben az osztrák cenzura betiltott) Széchenyit egyenesen úgy ábrázolja, amint a pesti rakpart

előtt egymással csatát vívó angol, orosz, francia hajók kéményeiből kitóduló nagy füstfelhő alatt lebeg.

Túllépném azokat a korlátokat, amelyeket magam elé állítottam — írja Thouvenel — ha nyomon akarnám követni Széchenyi munkálatait ettől az időtől kezdve, ha beszélnék azokról az akadályokról, melyeket legyőzött és ha a dicsőségből igazságos részt juttatnék mindenkinek érdeme szerint. Az eddigiekhez csak azt teszem még hozzá, hogy Ferenc császár végre meggyőződve azon előnyökről, melyeket a dunai hajózás birodalma számára jelent, Andrews úrnak kizárólagos szabadalmat engedélyezett gőzhajózási vállalat létesítésére. Miután Andrews ezt a vállalkozást valóban angol hozzáértéssel és eréllyel megszervezte, 1834-ben szabadalmát a jelenlegi társaságra ruházta át.

Hét gőzhajó keresztezi egymást. Linztől Galacig; íme a táblázat:

A hajó neve	Lóerő	Rendeltetés	Havonta hány utat tesz (oda és vissza)
Mariana	76	Linz—Bécs	5
Nádor	60	Bécs—Pest	9
Árpád	80	Bécs—Pest	10
Franz	60	Pest—Drenkova	4
Zrinyi	80	Pest—Drenkova	5
Pannonia	36	Skéla—Galac	2
Argo	50	Gladova—Galac	2

Ugyanez a társaság, hogy teljessé tegye hajózási szolgálatát, még a következő személyszállító hajókat rendszeresítette:

A hajó neve	Lóerő	Rendeltetés	Havonta hány utat tesz (oda és vissza)
Ferdinand	100	Galac—Konstantinápoly	2
Libanon	vitorlás	Galac—Odessa	1
Metternich	140	Konstantinápoly—Trapezunt	2
Stambul	160	Konstantinápoly—Smyrna	4
Mária Dorothea	70	Dardanella—Szaloniki	4

A különböző hajók indulási napját — mondja Thouvenel — havonta Bécsben állapítják meg. Csak egyetlenegy pontatlanságért gáncsolhatja a társaság ügynökeit; a »Ferdinand« Galacban 24 órát várakoztatta meg az utasokat. Megjegyzi még, hogy ezt a hajót oly rosszul építették, hogy sürgős kicserélése volna kívánatos. A »Bella« nevű hajóról, mely a drenkova—orsovai átkelést bonyolítja le, Thouvenel azt a megjegyzést teszi, hogy a név egyáltalán nem találó.

A dunai hajók jól vannak építve, de a hajózási vállalat nem annyira az utasok kényelmét, mint inkább az áruszállítás érdekeit tartja szem előtt. A hajóhídat eltorlaszolják a szállítmányok és a bálák gyakran még az első helyeket is elárasztják. Gyorsabbá tehetnék a járatot és így könnyen tíz napra lehetne csökkenteni a tizenháromnapos bécs—konstantinápolyi utat. E jogosult kifogások ellenére elismeri, hogy a vállalat — Széchenyi állandó felügyelete alatt — jó kézben van és a vállalkozás irányában táplált siker többé nem kétséges. Magyarország kereskedelme ma már erősen fejlődik és előrehaladott; ez volt a cél, amit el akartak érni. A mezőgazdasági termékek feleslegének kivitele 13 millióval túlhaladta a behozatalt. Ausztria ezáltal Bukaresttel és a szomszédos fejedelemségekkel való összeköttetése céljából gyors és könnyű utat teremtett.

Egész Európa felfigyel arra a nagy vállalkozásra, amely a dunai hajózás nehézségeit ki akarja küszöbölni. A Rajnát a Dunával összekötő csatorna terve, soha nem volt nagyobb fontosságú. Nyugat művelt emberei vagyunk és noha mi a Kelet népeit szinte barbároknak szoktuk nevezni — mondja — az ügy fontosságára való tekintettel foglalkoznunk kell a kérdéssel. A bajor király 1825-ben elhatározta, hogy végrehajtja Nagy Károly tervét és megteremti a Duna összekötését a Majna felhasználása által a Rajnával. A munkálatok elég lassan kezdődtek, de már a terv felmerülése is kellemetlen hatást keltett Franciaországban. Míg ugyanis otthon a belpolitikai küzdelmek kötötték le erőinket és hiábavaló szóharcokkal töltöttük el az időt, szomszédaink hasznot húztak hibáinkból. Mi nem nagyon gondoltunk erre, nem vettük észre, hogy a Németország felé irányuló kereskedelmünk a németek erőteljesebb tevékenysége következtében kicsuszik kezeink közül.

Ha e tervek valóra válnak és a munkálatokat be is fejezik, főként pedig ha a kereskedelmi törvényt átdolgozzák, Pest Európának egyik legfontosabb piacává válik. Rakpartjainak mozgalmas élete már most is csodálatba ejti a német városok csendjéhez szokott utazót ; a parasztok odahozzák élelmiszeráruikat, földjük termékeit és lábasjószágaikat. Ezek a bennszülöttek megőrizték nemzeti viseletüket, nem merem mondani, hogy a maguk tisztaságában, — a szó »tiszta« nevetséges kifejezés volna — hanem inkább annak minden durvaságában és kezdetleges tisztátalanságában. Ha az ember látja őket, amint a szalmán, apró lovaik és könnyű szekereik közepette feküsznek, azt hihetné, hogy vad népek közé jutott. Tíz század mult el e nép fölött anélkül, hogy jelleme változott volna. A mai magyar méltó fia a régi barbár magyarnak ; mint ősének, neki is kemény, de kifejezésteli arca van ; az idegerőt nagy fizikai munkabírással és igénytelenséggel egyesíti ; mint ősének, neki is hosszú és olajos a haja, ruházata zsíros-piszkos kabátból, bő nadrágból és egy majdnem évszázados birkabőrből áll. Ennek a különös fajnak a jelenléte a civilizált város közepén, ennek a IV. századbeli embernek még a XIX. században is élő maradéka olyan látvány, melyet a szem és a lélek egyaránt nehezen szokik meg.

A parasztokról festett szemléletes kép után az ország egy másik társadalmi osztálya felé fordul tekintete. »Sietünk megemlíteni — mondja — hogy van Magyarországon a nemesség körében egy szabadelvű párt, mely a reformokat tűzte zászlójára, hogy az elmaradottságon javítson és nehogy pusztulását saját maga készítse elő. A francia forradalom félelmes példája egyáltalán nem veszett kárba az európai népek társadalmi helyzetének javítása szempontjából; Magyarország nem a »tabula rasa« álláspontját valósította meg, módosítja alkotmányát. A szabadságot nem harccal vívja ki, mint a mienk ; vérfolt nem szennyezheti be a babérokat.

A magyarok szeretik Pestet, sokat gondolnak jövőjére ; ezt a várost választották ki a politika, kereskedelem és művelődés központjává. Egyeteme kiállhatja az összehasonlítást, nem ugyan Németország első iskoláival, hanem az osztrák birodalom egyetemeivel. A nemzeti nyelvet — különös dolog — kevésbé művelik Magyarországon ; latinul írnak, beszélnek és csevegnek. Ausztria a német nyelvvel szerette volna helyettesíttetni a magyar nyelvet, de nem sikerült neki. A magyaroknál a latin a hivatalos nyelv. De most már felébredt a nemzeti szellem és Széchenyi gróf minden erejével azon munkálkodott, hogy Ciceró nyelvét Árpád nyelvének javára detronizálja. Az ülés, melyen ezt a határozatot elfogadták, az utolsó diéta egyik legszebb ülése volt.

Ausztria kevésszámú párthivei a magyar alkotmányra hívatkozva, eme lépés törvénytelenségét hangoztatták. »Ha igaz az, — felelte erre Nagy Pál kép-

viselő — hogy az alkotmány tiltja nyelvünk használatát, habozás nélkül mondanám: Inkább az alkotmány pusztuljon, mint nemzetiségünk!« Jött azután Széchenyi, aki a következő kijelentéssel csatlakozott az ellenzék véleményéhez: »Íme egy vakmerő ötlet, mely engem zavarba ejt! Megadom magamat végre és a közügyekben összefogok azokkal, kiket tizenöt esztendő óta hazám rágalmazóinak nevezek! Igen, Magyarország nem kormányozható az eddig követett módszerek szerint... Íme, tízmillió ember, ki követeli a jogot, hogy saját nyelvén fejezhesse ki magát, hogy a törvényeket mindenki számára érthetően alkossák meg és ne szibillai orákolum módjára adják vissza, homályos és holt nyelven!...« A szónok beszédét befejezve 150 ezer frankot írt alá egy nemzeti tudós intézet alapítására.

A bécsi kormány kénytelen volt hozzájárulni a diéta kívánságához és hozzájárult ehhez I. Ferdinánd osztrák császár — mint magyar király, V. Ferdinánd — is. Ma a hatóságok ügyirataikat és bírói ítéleteket magyar nyelven teszik közzé; a katonai vezényszó magyar; a pénzek feliratai is nemzeti nyelven ékeskednek; végül a császári család hercegei is tanulják ezt a nyelvet, mely azelőtt, mint a lázadóké, üldözött volt.«

Ezután Thouvenel néhány gazdasági kérdést érint.

Magyarországon a vásárok elmaradott és valóságos középkori állapotban voltak.

Azokon a vidékeken — mondja — hol az összeköttetés gyors és az érintkezés könnyű, a vásárok elvesztették fontosságukat. Ma már a vásárokban igen sok kereskedő sem lát egyebet, mint elegendő ellenszolgáltatás nélküli helyváltoztatást. De a szituáció megváltozott. Pest ma már évente négyszer az országos vásárok alkalmával az ország termékeinek valóságos központja lesz és az itt lebonyolított forgalom értékének a végösszege túlhaladja a húszmillió frankot. Néhány év óta új áru jelent meg a pesti vásáron: a belföldi selyem. Az elmult században Magyarországnak voltak ugyan selyemgyárai, de a selyméről híres Milánónak az osztrák birodalomba való bekebelezése halálos döfést adott a magyar selyemiparnak. Széchenyi és más mágnások megkísérelték, hogy a nemzeti iparnak ezt az ágát újra életre keltsék. Az eperfát manapság több megyében nagy sikerrel tenyésztik és előre látható, hogy csakhamar több gyár fog vetélkedni a lombardiai gyárakkal. Ezek máris nyugtalankodnak és azt kívánják, hogy a kormányzat vegye védelmébe fenyegetett érdekeiket. Ezalatt azonban a legmagasabb arisztokrácia kölgyei magyar munkások által szőtt ruhaanyaggal, az ország nyers selymével látják el magukat. A természeti kincsekben gazdag Magyarország a saját fogyasztására szükséges iparcikkek legnagyobb részét ma még külföldről hozatja be. Erdélyben Kolozsvár és Brassó az angol és német áruk két nagy bazárja. Néhány fenyődeszkákkal és megmunkált hordófákkal megterhelt hajó egyedül látja el a közvetlen összeköttetést Franciaország és az Adria keleti partjai közt. Boraink és szöveteink viszont csak a külföldi közvetítő kereskedők útján jutnak az országba, ezáltal a mieink jelentékeny haszontól esnek el. Délvidéki gyáraink mégis előnyösen szerezhetne be Magyarországból nyersanyagokat. Ezeket Fiuméből hajón Marseillebe küldenék és innen cserébe más hajóteherrel Fiume kikötője felé irányítanák vissza; kívánatos volna, ha a francia kormány ide valóságos konzult nevezne ki, nem pedig egy egyszerű, politikai jelleg nélküli kereskedelmi ügynököt. A törvények ugyan mindig szabnak némi korlátozást a kereskedelem szabadságának, de Ausztria, tisztán államkincstári érdekből, azzal az indokolással, hogy a hazai ipar védelme szükséges, a külföldi konkurrencia ellen (amelyet pedig a modern közgazdászok igen hevesen támadnak) a magyar határon vámsorompót állított fel. Ennek eredménye a legvakmerőbb és legálta-

lánosabb csempészet. Maguk az ország vezetőemberei védelmezik a bűnösöket, sőt Pesten egyenesen a kormányzat tudtával olyan társaságok is alakultak, melyeknek nyiltan bevallott céljuk, hogy a királyság területére tiltott árukat hozzanak be. Az emberek a csempészetet nem a törvény áthágásának, sem a közérdek elleni vétségnek tekintik, hanem az Ausztria önkényeskedése elleni tiltakozásnak.

A földbirtokosok a kereskedelem fejlődése óta megbeszélések útján közlik egymással kívánságaikat. Emellett a földmívelést javítják és a kölcsönös segélyforrások után kutatnak. Minden évben összegyűlnek Pesten, hogy lóversenyeket tartsanak és elismeréssel adóznak a legügyesebb versenyzőnek. Emellett valóságos ankétet tartanak ez alkalommal az ország anyagi fejlődésének megtárgyalására.

Ezek a vázolt mozgalmak — fejezi be gazdasági fejtegetéseit Thouvenel — kétségtelenül tekintélyes hatással vannak a korszellemre is; az 1832—1836-os diéta hasznos munkássága bizonyítja, hogy ezek a mozgalmak nem voltak hiábavalók.

*

A Dunán érkező idegent rögtön megkapja Pest és Buda festői tájképe, mert Budapest városképe a természeti szépségekkel szoros harmóniában van. Minden utazó a városokról szóló ismertetését eme hatások magasztalásával kezdi.

Edouard *Thouvenel* »La Hongrie et la Valachie« című művében elmondja, hogy Bécsből hajón indult el Pestre 1838-ban. Az útközben érintett városok (Pozsony, Komárom, Esztergom, Visegrád) társadalmi élete és történelmi multja egyaránt érdekli.

Budáról és Pestről írva megállapítja, hogy Buda három különböző részből áll. Az ország csodálatos hagyományaiban nagy szerepet játszó Gellérthegy tövében épült városrész igazi középkori város. Ennek a városrésznek utcái szűkek, piszkosak és csak kis részük kövezett; az alacsonyabb házak homlokzata és nagyobb része fából készült és ugyancsak fával borítva. (!) Számos pocsolya, szemét és trágyadomb, hol a sertések seregei találják meg táplálékukat, akadályozza a közlekedést és megfertőzi a levegőt. Mégis, a folyó balpartjáról nézve, nagyon festői látvány ez a piszkos fészek.

A város közepén levő dombtetőn a nádori kastély uralkodik az egész környék felett. A hegyet megrongált városfal övezi; ezen belül elragadó fekvésű elég szép paloták emelkednek; ott van az ősi székesegyház is, melyet hajdan a törökök mecsetté alakítottak át; oltárain még a megszentségtelenítés nyomai láthatók, ugyanez a helyzet a kaszárnyáknál és más középületeknél is. A kastély kápolnájában, szentségtörő szemektől távol, őrzik Szent Istvánnak Szilveszter pápa által küldött koronáját; a nép eme királyi jelvény iránt a babonával határos tisztelettel viseltetik ugyannyira, hogy azt az uralkodót, aki trónralépésekor a primás által nem koronáztatja meg magát, nem tekintik törvényes királynak. Mint jellemző esetet említi, hogy Garay Miklós nádor I. Mária uralkodása idején ezt mondta: »Ha Szent István koronáját egy ökör fején látnátok, azt is elismernétek királynak.« II. József császár Bécsbe szállíttatta ezt az értékes koronát. Ezt az intézkedést országos gyász követte. A császár által megkísérelt reformokat még azok is segítették zátonyra juttatni, akiknek a reformokat támogatni kellett volna. Azonkívül II. József elkövette azt a meggondolatlanságot, hogy a papság kiváltságait támadta meg; az esztergomi érsek is, mint az Ausztriától való elszakadást követő párt feje, nyiltan fellépett ellene. A helyzet végzetessé vált volna, ha II. József meg nem hal. Utódja, II. Lipót, hogy ezt a veszélyes nyugtalanságot lecsendesítse, a Koronát visszaadta Buda városának. Mindenütt,

amerre a Korona hazatérő útjában elhaladt, istentiszteleteket tartottak ; a Koronát az oltárra helyezték az oltári szentség mellé és éjszaka fegyveres lovagok őrizték. A nép végigjárta az utcákat és ezt kiáltozta : »Magyarország és szabadság!« és ami a mások szabadsága iránti tiszteletének bizonyítéka — betörte azoknak a polgároknak ablakait, kiknek hazafisága nem terjedt ki házuk kivilágításáig. II. Lipót óta a Szent István koronájához fűződő hagyományt az osztrák császárok tiszteletben tartották. A koronázás szertartása szabad ég alatt folyik le az országnagyok és a nép részvételével. A II. József által lenézett eme régi szokások hű követője, az uralkodó, felvágtat egy erre a célra emelt dombra, honnan szétekint az egybegyültekre, kardot ránt és a levegőbe suhint Kelet, Nyugat, Észak és Dél irányába.

A Várhegyből fakadó bőséges kénes forrás a Császárfürdőt táplálja. Ezt a természeti kincset a rómaiak és a törökök egyaránt felhasználták. A törökök maradványa a szép fürdőmedence, mely oly tartósan épült, hogy még ma sem szorul javításra. Ebben az egyetlen fürdőmedencében fürödnek a nép férfiai és asszonyai ugyanazon órában anélkül, hogy az illendőség törvényeivel sokat törődnének. A betegek, amint a meleg medencéből kiszállnak, pihenésre lévén szükségük, annak szélére pihennek le anélkül, hogy csak egyetlen ruhadarabbal is befednék magukat. A keleti stilben épített, árkádokkal és erkélyekkel körülvett csinos udvar közepén levő forrás kutját szünet nélkül minden rendű és rangú ivók tömege veszi körül.

Óbuda fekvése és különálló községi szervezete miatt a két másik városrésztől távolabb észak felé elég messze kiterjed a Duna jobb partján. A hunok erőszakos hódítóútjuk közben itt pihenőhelyet rendeztek be maguknak és királyuk is itt állította fel vastrónját. Az 1838 március 15-iki árvíz ebben a városrészben borzalmas pusztítást végzett : egész utcák váltak romhalmazzá.

Pest rakpartjainak szépsége, — mely egy kicsit Bordeaux rakpartjaira emlékeztet, — derékszögben átvágott utcáinak szélessége, tereinek száma és fényes üzletei miatt úgy tűnik fel, mintha Budától száz mérföld távolságra volna. Március 13-tól 18-ig, de főleg 15-én, a Duna elárasztotta a város nagy részét ; az utcákon és a tereken tizenkét láb mélységű zuhogó patakok és tavak keletkeztek. Alig két hónappal a borzasztó szerencsétlenség után voltam Pesten és addig ez a város már részben kiheverte szenvedéseit. A rakpart és a tulajdonképeni város keveset szenvedett ; de két kerületét, a Józsefvárost és a Ferencvárost, melyeket — mint mondják — a Duna régi medrének helyén építettek, teljesen elöntötte az ár. 1838 májusában Pest 5000 háza közül 2000 annyira megrongálódott, hogy azokat a pincétől a padlásig újra kellett építeni. A szónoki túlzás — írja Thouvenel — visszatetsző dolog előttem és a romok felett egyáltalán nem fogok sopánkodni ; a rossznak néha van jó oldala is és bár keménynek kell lennem, hogy ezeket a szavakat leírjam, amikor ezer család fájlalja még otthonának elvesztését, az árvíz inkább lecke volt, mint szerencsétlenség. A József- és Ferencvárosban az épületek rosszul kiégetett téglákból épültek, amelyek a vízár következtében csakhamar sárrá változtak s nem tudtak ellenállni a víz romboló erejének. A károsultak javára felajánlott nagylelkű adományok, melyeknek összege az egész császárságban több millióra rúgott, majdnem teljesen megtérítették az anyagi veszteséget. A nádor vezetésével működő segélyző bizottságnak tevékenysége arra is irányult, hogy a pusztításból az értékeket megmentse. Hogy a segítségre szánt pénz más célra való fordításának elejét vegye, nem a károsultaknak, hanem a vállalkozóknak adta azt és így volt elérhető, hogy a külvárosok nyomoruságos házainak romjain tartósabb és kényelmesebb házakat

emeltek. Ma senki sem építkezhet anélkül, hogy tervét előbb be ne mutassa a bizottságnak, mely azt jóváhagyja vagy kijavítja és az építkezési anyagokat szakértőkkel megvizsgáltatja.

Pest eredete nagyon régi ; de az ország szinte állandó belső viszályai közepette ez a város, mely fekvésénél fogva nagy kereskedelmi és ipari központ szerepére hivatott, hosszú időn át elmaradottságban és alsóbbrendűségben maradt. Mária Terézia dicsőséges uralkodása óta igazi hivatása útján halad. Csodálatos lendülettel fejlődik. Népessége, mely szinte napról-napra emelkedik, már 70.000 lelket tesz ki.

Pest Magyarország történeti korszakaiban másodrendű város szerepét töltötte be ; hiszen alig száz éve, hogy még csak lerakodó hely volt. Így nem lehetett sem módja, sem ideje, hogy nagyszámú építészeti emlékekkel gazdagodjék. Napjainkban az emberek nem tisztán művészet iránti lelkesedésből foglalkoznak építészettel ; a gyakorlati hasznosság az a szabály, amelynek következményeit bizonyos fokig Magyarország is kénytelen volt követni. A már felépült új kerületek és a tágas raktárak elsősorban az áruk befogadására szolgáltak és Pest lakói, csak miután a szükségesség parancsainak engedelmeskedtek, kezdhettek álmodozni szórakozásukról. Városuk legjelentősebb két épülete a színház és a kaszinó ; ez utóbbi intézmény kiterjedésénél és szépségénél fogva legjelentősebb Európában ; hirlapjaink ebben az épületben keresetebbek a német és magyar lapoknál. Ez természetes következménye az abszolút kormányzat rövidlátásának és következetlenségének. A császári cenzura ugyanis őrködik a helyi sajtón és olvasását olyan körre korlátozza, amelyben szerveinek képességét és csalhatatlanságát sohasem vonták kétségbe és ahol a lelkesedés parancsszóra megy. De a francia hirlapok iránya néha mértéktelenül szabados, úgyannyira, hogy Ausztria népeire káros hatással vannak. A miniszterek ellen intézett nyilt támadások és a közigazgatás minden részére kiterjedő kicsinyes kutatgatások nem ejtenek-e gondolkodóba minden szemlélődő embert? Végül a könyörtelen, bár szellemes francia gúny, amely nálunk, franciáknál kevésbé veszélyes, kétségtelenül alkalmas arra, hogy a nyugtalan és elégedetlen idegenekbe — mint Ausztria népei — a lázadás csiráját ültesse el. A kormányok, akármilyen rendszer hívei is, kölcsönösen támogatják egymást ; mert belső céljuk ugyanaz. Nem hinném, hogy Ausztria azok szállásadójává akarna lenni, akik a francia kormányzat hibáit meg akarják torolni.

Ezek az elmélkedések mégis inkább a monarchia egyéb részeire illenek, mint Magyarországra, melynek politikai alkotmánya kevésbé engedi meg a szóbeli megvitatást.

A kaszinó a külföldiek részére valóságos menedékhely. Pesten tartózkodásuk alatt ott fogadják az idegeneket és tele vannak vendégszeretettel.

A nagy színház homlokzatát egyszerű és komoly oszlopcsarnok tagolja arányokba, de belső beosztása némi kívánnivalót hagy hátra. Ez a színház különösen a német művészek működési tere. Három évvel ezelőtt nyitottak meg egy másik színházat a nemzeti irodalom fellendítése céljából. Mindkét színpadon a francia irodalom termékei uralkodnak. Az elsőben megtekintettem a »Postillon de Lonjumeau«-t, a másodikban Dumas »Christine«-jét magyar verses fordításban.

Pest Széchenyi Ferenc gróf bőkezűségének köszönheti múzeuma alapítását, mely szép és teljes gyüjteményt foglal magában magyar érmekből, kéziratokból, római és etruszk vázákból és végül több ereklyéből, melyeknek hitelessége talán gyanus a tudósok előtt, de amely alátámasztja a nép hiúságát és hitét. A mi tűzérségi múzeumunkban látható Corvin Mátyás pajzsa ; ennek a fegyvernek

előttünk, franciák előtt, kevés érdekessége van ; nem lenne-e jobb Pestre helyezni azt Báthory István fegyverzete és Pálfy Miklós marsallbotja közé?

Edouard Thouvenel könyvének további fejezeteiben Magyarország történetéről ad rövid vázlatot, majd leírja dunai útjának folytatását, melyet a Zrinyi nevű hajón tett meg. Mohácsról, Pétervárадról és Zimonyról is ad rövid leírást, majd kirándulást tesz Belgrádba és végül Orsovánál hagyja el az országot.

William Rey »Autriche, Hongrie et Turquie« (1849.) című könyvének egyik fejezetét szenteli Pestnek. Megállapítja, hogy Pest vize ihatatlan és ezért szállója vendéglőjében ásványvizet iszik. Úgy véli, hogy Pest ivóvizében több ásvány lehet, mint az ismert ásványvízben. Megízlelte az Orczy-kert vizét is, amelyet tűrhetőnek talált. »Ami a bort illeti, — írja Rey — van egy fajta, mely körülbelül hasonlít a bordeauxihoz, de egy kissé tüzesebb. Paprikás mártásban úszó csirkét és bordaszeletet tálaltak elém ; a paprika, ez az égető fűszer, tűzbe hozza az embert, de láttam uriembereket, szomszédjaimat, akik nagy mennyiségben ettek ebből a fűszeres léből anélkül, hogy összeráncolták volna szemöldöküket és befejezésül kolbászt és hurkát fogyasztottak. Nyilvánvaló, hogy új országba kerültem, legalábbis ami a konyhát illeti. Ez pedig sok következtetést enged meg a társadalmi életre vonatkozólag. Madame de Genlis mondta : »Konyha és civilizáció ugyanaz a dolog.«

A magyar városok rendőrsége küzdő és szenvedő testület, mely ellen harcot visel a város polgársága és a nemesség egyaránt. Ez utóbbiak a középkorra emlékeztető arcátlanságukban nádpálcát emelnek a rendőrség alkalmazottaira, amikor úgy látszik, hogy azok megfeledkeznek a köteles tiszteletről, mellyel a szolga tartozik urának. Ők ezt meg merik tenni, mert személyük sérthetetlen. Kasztszellem élteti őket és a rendőrségnek állandóan elővigyázattal kell lennie, nehogy kellemetlenségek érjék. A rendőrség embereit pofonokkal és veréssel akadályozzák meg hivatásuk teljesítésében. Innen ered a fennsőséggel szemben tanusított alázatosságuk, ugyancsak ebből magyarázható Pest rendőrségének mélységes tisztelete a dicsőséges bécsi rendőrség iránt és minden iránt, ami osztrák. Maga Pest rendőrkapitánya szemét úgy mereszti Bécsre, mint a boldogság és rend hazájára. Mindennap imádkozik, hogy ennek az ígéret földjének határait terjesszék ki egészen ő hozzá és kétségkívül kiváltságos halandókat kell látnia például az osztrák gőzhajózási társaság alkalmazottaiban.

Majd megállapítja Rey, hogy a magyaroknak Pest városához való ragaszkodása hasonló Jákobnak Benjámin iránti szeretetéhez. Az utcák, a terek — a jelen század alkotásai — nézetük szerint hazájukban, sőt mi több, a világon a legszebbek. Az ország valamennyi előkelőségének van ott palotája, vagy lakása és noha a lakosságnak kétharmad része német, a magyar minden lépésnél hallatja nyelvének szép zengését.

— Bécsben minden szegényes, — mondta Reynek egy magyar hazafi. — Hiányzanak ott a mi rendes utcáink, ez a pompás rakpart és a mi mozgalmas kereskedelmünk. Bécset csak egy kis Dunaág nyaldossa ; de Pesten ez a folyam fenségesen folyik, akárcsak a Themze ; úgy tűnik előttünk, hogy tengeri kikötőnk van, ha ezt a bárkaflottilát nézzük, mely partjainkat szegélyezi és ha a vár erődítményeinek visszhangja által meghosszabbított ágyúlövéseknek dörejét halljuk, mely a gőzhajók indulását és érkezését hirdeti. A rakpartjainkon sorakozó épületek monumentális hatást keltenek és a tökéletes híd nagyban elősegíti, hogy Pest a legpompásabb főváros legyen. Pesten mindent meg lehet mondani és csinálni. A férfiak büszkék és nem áll mögöttük mindig Metternich, meg az osztrák rendőrség, mely kémrendszerével megalázza a jellemet. Itt nem ütközik meg

az ember a bajuszokon és a gondozatlan szakállokon, melyeket a magyar hazafiak viselnek. Hasonló vadember meg se mozdulhatna Bécs kövezetén anélkül, hogy ne kísérné egy sereg rendőrségi besúgó, míg Pesten ezt csodálják és a város szépei ebbe bolondulnak.

A továbbiakban Rey megállapítja, hogy Pest levegőjének van egy nagy hátránya, mely szélviharok alkalmával jelentkezik. Ez pedig a sivatagi homokhoz hasonló finom homoklepel, mely a várost igen gyorsan beborítja, a nappalt elsötétiti és a lélegzést megnehezíti. Valóságos homokoszlopok keletkeznek, melyek éppoly szélesen terülnek el, mint a londoni köd ; belepik a paloták tetőit, leereszkednek az udvarokba, a rakpartra és a folyóra és órákon át elzárják a kilátást, nemcsak a szemközti partra, de még a közvetlen közelre is. Ez a szörnyű kellemetlenség a vidék geológiai természetéből következik. Pest sósfölddel kevert homoksíkság szélén terül el. Ha az ember Pesttől a Tisza mellett levő Szegedig egy körülbelül 35 mérföld hosszú vonalat húz, a vonalon innen eső egész terület Magyarország pusztája, melynek kevésbé kiszáradt részeit a kunok lakják. Ennek a szomorú vidéknek körülbelül a közepén fekszik a nagy alföldi falu : Kecskemét.

Rey ezután leírja nyári utazását az Alföldön, leírja a pusztai életet, a vegetációt stb. Majd Pest leírását folytatva elmondja, hogy Pesten a sétányokon feltűnik az idegennek a növényzet hiánya, de a pesti embernek ez nem hiányzik, sőt csodálatosan alkalmazkodik hozzá. Mi több, — mondja elég naivul és tájékozatlanul — a pestiek ellenszenve minden iránt, ami zöldel és virágzik, oly nagy, hogy rendszeresen kizárnak városuk területéről mindent, ami növény. Ezzel felsőbbségüket akarják kimutatni az ország többi része fölött. Beszéljetek csak nekik arról a kellemes, jó hatásról, — írja Rey — melyet a fasorok nyujtanának széles utcáikon és tereiken, valóban azt hinnék, hogy tréfáltok velük. Akácfákat ültetni a homokba házuk elé! . . . ezt Bánát faluinak kell hagyni ; a városi tanács ama gondja, hogy óvja és ápolja a fákat, mint Párizs körútjain vagy London ligetszerű terein, ez az ő szemükben értelmetlen dolog. Így Pest valóságos téglaváros, hol a zöldelő fák csak egy bizonyos területen tenyészhetnek ; szerencsére a budai part dombokkal, rétekkel és ligetekkel van borítva.

A fényűzés kifejtése szertelen ; Bécs szerény és jóízlésű város Pesthez hasonlítva. Itt bútorokat és ruházatokat rend és mérték nélkül fitogtatnak ; ami selyemkelméből van, azt rikító szinekben viselik ; a nehéz selyemruha uszályát az igen poros földön végighúzni : az előkelő világ ízlése. Az urasági kocsikba a legszilajabb, a legkényesebb lovakat fogják be, de kevésbé vannak betanítva, mint a bécsi lovak. A lakájszolgálatot teljesítő vörös és zöld ruhájú, tollforgós huszárok különös méltóságot adnak ezeknek a porfelhőben gyorsan tovatűnő kocsiknak. Minden változó ; ma a nemes gőgös pillantást vet a gyalogjáró zsidóra, aki talán holnap kényére-kedvére rendelkezik az ő földjein és palotájában. Pest a nemesség találkozóhelye ; az összejövetelek központja a nagyon szép kaszinó. A nagyurak ott a legelőzékenyebben fogadják a külföldieket, akik különös kedvvel tanulmányozzák a lovagias és férfias magyarok jellemét, nemzeti mozgalmaikat, az ősenergiát és a lángoló hazafiságot. A hazafiság szép dolog, mivel nehéz ellenállni hangjának, különösen amikor nyiltan harcol a zsarnokság ellen.

Az egyetem évek hosszú során át, akárcsak Németországban, menedéke volt a garázda ijfúságnak ; végre a hatóság több évvel ezelőtt védelmi szervezetet létesített vele szemben, amelyben mészárosok voltak az első vonalban. A kard, melyet a juristák mindenütt jogosan hordtak, tehetetlennek bizonyult a nagy fütykösökkel felfegyverzett ellenséggel szemben és eme próba után kétezer egyetemi hallgató rendesebb életet élt, mint más egyetemeken.

Vannak itt színházak is és ezek a kaszinókkal együtt azok a helyek, hol a napi eseményeket megvitatják. A rend hiánya egyetemes fájdalom. A polgárságnak különös kiváltságaik vannak a városokban és mégis a nemesség jön oda törvényt diktálni. Így történik, hogy noha van Pesten magyar színház, a nemesség igényt formál a zsarnoki uralomra a polgárság színháza felett, ahol németül játszanak. Néhány évvel ezelőtt megtörtént, hogy a két osztály nem értett egyet egy énekesnő játékának megítélésében. A nemesség almákat hajított rá, melyek a művésznőt megsebezték; ez az eset több hónapig tartó polgárháborút eredményezett, melyben öklökkel és botokkal mentek egymás ellen. Végre egy mágnás, a fiatal K. gróf, véget akarván vetni a viszálynak és eldönteni azt a kérdést, hogy a nemesek-e az urak mások területén, megjelent egy este a színházban, páholyában két töltött pisztolyt helyezett maga elé és híveinek éljenzése mellett agyonlövéssel fenyegette az első embert, aki tapsolni merészel. A német polgárság fellázadt ez ellen a túlkapás ellen és vad harc keletkezett. A rendőrkapitány úgy ítélte meg a helyzetet, hogy elérkezett az utolsó perc a város rendjének helyreállítására. Úgy gondolkozott, hogy győz vagy elbukik és elbukott annak ellenére, hogy ő éppúgy, miként legényei, emberfeletti erőt fejtettek ki. Sok embert félholtan vittek el a verekedés után és az énekesnő majdnem megcsonkítva, nem jelent meg többé. Egy Konstantinápolyból átutazó török nagykövet tanuja volt eme látványosságnak: a golyók körülötte röpködtek; a földszint, a színpad és a karzatok dübörögtek a dühöngő harcosok súlya alatt és Mayer kapitány, a nagykövet egyik kegyence, igyekezett őt meggyőzni, hogy az opera, melyre ő eljött, váratlan fordulatot vett és a legokosabb dolog onnan eltávozni. De a pasa ellenkezett, páholyában maradt és a Törökországban oly ritka nevetésben tört ki: ilyen mulatságos színjátékot nem mulaszthatott el.

Magyarországon Pestet régen úgy tekintették, mint az ország egyik fővárosát. De az 1848-iki engedmények előtt az a kívánság, hogy Pest valóságos egyedüli főváros legyen, inkább kitartó nemzeti szándék volt, mint az uralkodótól elismert jog. Az igazi főváros helye addig ingadozó és a királyság kuszált politikai helyzetének egyik megoldatlan kérdése volt. A magyar nép eredeténél fogva nomád, mely székhelyét állandóan változtatta. A királyoknak is részt kellett venniök ezekben a szokásos helyváltoztatásokban.

Rey azután itt felsorolja azokat a városokat, amelyek különböző korszakokban Magyarország fővárosának szerepét töltötték be. Így Szent István alatt Esztergom, majd Székesfehérvár volt a királyi székhely; később Visegrád, majd a XIV. században Buda lett a királyi székváros, melynek legfényesebb korszaka Mátyás király uralkodására esik. Mátyás halála után Pozsony lett a főváros. II. József császár megfosztotta Pozsonyt főváros jellegétől és székhelyét Bécsben tartotta. Bécsben működött a magyar kancellária és csak egyik fiókja — ha így nevezhetjük — volt Budán, a nádor elnöklete alatt. Ezután a királyi székhely névleg Budán volt, tényleg azonban Bécsben, az országgyűléseket pedig Pozsonyban tartották, noha a nemzet közvéleménye Pestet tekintette az ország fővárosának, Budát pedig külvárosnak és a kancellária székhelyének. A nemzetek központjukat a szellemi élet és műveltség szempontjából választják meg. Ezek a szempontok éppoly jogosultak, mint az uralkodóé, aki alkalmas helyet jelöl ki palotája számára. Ezek szerint immár Budapestet kell mind szellemileg, mind politikailag az ország központjának tekinteni; és hogy a főváros címet az események megerősítik-e vagy nem, az a dolgon semmit sem változtat.

A tulsó oldalon Buda magaslatai igen terjedelmes kilátást nyujtanak; a majdnem lerombolt sáncokat és az erődítmény meredek lejtőit, melyeket törökök

és keresztények oly gyakran ostromoltak meg, sétányok váltották fel, tetszetős utakkal. A várban vannak a kormányhivatalok, valamint az arisztokraták és a neves politikusok palotái. Budát 1529-ben Szolimán szultán csapatai elfoglalták és a törökök másfél századon keresztül megszállva tartották, míg végre 1686-ban a lotharingiai herceg vezérlete alatt a törököket kiűzték Budáról.

Óbuda egy mérföldnyire fekszik a Vártól, egyenetlen, szegényes utcákkal; Pesthez hasonlítva valóságos falu. 1838 tavaszán árvíz öntötte el ezt a három várost, aminek nyomai még 1839 őszén is láthatók voltak. A folyó mintegy harminc lábnyival emelkedett középszínvonala fölé, elárasztva a házakat, sokat romba döntött; mert a házak nagyobbrészt vályogból voltak építve. Pest szenvedett a legtöbbet, de a leggyorsabban hozta helyre veszteségeit. Egy nagy épület összeomlása ötszáz odamenekült embert temetett el. Az árvíz áldozatainak számát Rey — téves hírforrások alapján — összesen négy-ötezerre teszi.

Végre Buda leírását így fejezi be:

»A budai parton emelkedik a Gellérthegy, mely az egész környéken uralkodik, csúcsán csillagvizsgáló van, néhány tönkrement műszerrel, kivéve két szép teleszkópot, mellyel inkább a tájék távollevő tárgyait, mint a csillagokat vizsgálják.«

*

L. Gabryel, ki 1849-ben Bécsből jövet Galac felé átutazóban már másodízben járt nálunk, Pestről így ír:

»A bombázott Pesten másik hajóra szálltunk, amelynek az volt a rendeltetése, hogy minket három nap alatt Orsovára szállítson.«

»A pompás vashidat csak egy bomba érte, mely nem okozott kárt benne, de a partot szegélyező épületeknek már nem volt ilyen szerencséjük: a nagy ágyúdörej fölébresztette a harcias Buda öreg visszhangját. Ez alkalommal nem a török volt az, aki a barbarizmusnak ebben az új harcában fegyverrel támadt a civilizáció ellen; egész Európa részt vett ennek a vad hordának szétszórásában, mely ezt a szót írta zászlójára: Forradalom! Napokon keresztül láttuk művük gyümölcseit: elpusztított vidékeket, felgyujtott városokat és Komárom lerontott erődítményeit.«

»És mindezt miért?... A nép javáért?... Istentelen komédia!« — kiált fel.

»A 70.000 lakosú nagyon szép Pest nem emelte bennem mindazt a hatást, amit vártam. Képzeletem nagyon festőinek, nagyon eredetinek álmodta; de majd meglátjuk később, hogy nem szabad biznunk saját képzeletünkben, mert egy napon a maguk valóságában leszünk kénytelenek látni azokat a tárgyakat, melyeket képzeletben rendszerint megszépítünk.«

»Esténket nagyon rosszul töltöttük el; a rendőrségre kellett mennünk, hogy útleveleinket láttamoztassuk; hosszasan megvárakoztattak. Türelmetlenül sétálgatva fel s alá egy régi kolostor sötét boltívei alatt, ahová a rendőrségi irodákat helyezték; az emberi intézmények változékonysága különös elmélkedéseket váltott ki belőlem és felkiáltottam: Ó idők! ó erkölcsök! Két évvel ezelőtt, amikor megérkeztem Pestre, a szokás hatalmánál fogva szintén előmutattam útlevelemet. »Uram, — felelték akkor felháborodott gőggel — uram, mi szabadok vagyunk itt, mi nem kérdezzük öntől, hogy kicsoda, sem azt, hogy mit csinál ebben az országban«. És ezek az emberek nem érezték magukat elég szabadoknak! Forradalmat csináltak!«

»Ma pedig, amikor nem is akartam Magyarországon megállni, és csak azért vállalkoztam az útra, mivel a bécsi katonai parancsnok különleges vízumot adott,

kénytelen vagyok a rendőrség börtönszerű épületében eltölteni estémet, várva, hogy a rendőrkapitány megvacsorázzék!...«

»Ostromállapot!... ez a szent szó a felelet mindenütt; ez a rendes következménye, elmaradhatatlan vége a szabadságnak.«

»Visszatértünk a hajóra, élvezni a két láb széles, hat láb hosszú, vékony takaróval borított magyar ágy gyönyöreit; az ágytakarót minden reggel a földön találjuk meg. Ez a kellemetlenség azonban nem akadályozza meg az embert abban, hogy filozófikus nyugalomban aludjék el abban a reményben ringatva magát, hogy az utazás további lefolyása még kellemetlenebb dolgokat is tartogat számára.«

»Mindazonáltal nem hagyom itt Pestet anélkül, hogy néhány sorban röviden le ne írjam az én 1847-iki utazásom naplóját.«

»Ez a régi magyar város, hol becsben tartják a függetlenséget és utálják Ausztriát, a Duna balpartján fekszik. Szállodái általában nagyon jók és az ember egyesítve találja bennük az élet kellemességeit.«

»A templomok eléggé szépek és a műemlékek között főleg az Invalidusok épülete nevezetes.«

»Az egyetem nagyon híres és a színházban nemzeti operát játszanak.«

»A várostól nem messze van a Rákos mezeje, melyet halhatatlanná tett az a körülmény, hogy ott tartották az országgyűléseket; ezek helyét ma négy vásár foglalja el, hol az üzleti forgalom évente több mint tizenhatmilliót tesz ki.«

»A jobbparton, Pesttel szemben van Buda; látása valami nagyszerű élmény; egyik oldalon a citadella, a másikon a királyi palota, megkoronázva a meredek lejtésű dombot, melyen villák épültek.«

»A királyi palota a palatinus-főherceg lakhelyéül szolgált; ma Magyarország kormányzója lakja. Kertjei felségesek.«

»Első utazásom alkalmával — írja — nem láthattam Szent István jobbját, — a kegyesen őrzött ereklyét, — mivel a kápolnát, melyben el volt helyezve, javították, és ma hiába szerettem volna látni a szent király koronáját — Magyarország védőjét. Bővebb felvilágosításért Kossuth-hoz, a nagy lázítóhoz utasítottak, aki miután a koronát nem sikerült fejére tenni, máshol helyezte el. Az igaz, hogy aranyból van, gyémántokkal és drágakövekkel kirakva.«

»Budán meg kell még látogatni a kis máriacelli templomot, azonkívül Teleki és Sándor grófok palotáit. Ez utóbbi, Metternich herceg veje, szenvedélyes lókedvelő, aki előre jelezte halálnemét azon a festményen, mely bécsi szalónját diszíti: lóról esve koponyáját törte ... Föltételezem, hogy ezt az eszmét egy angoltól kölcsönözte.

A legkülönösebb látnivaló Budán bizonyára a Rudasfürdő (Bruckbad), melynek eredete a török uralomra nyulik vissza és amelyhez hasonlót Keleten mindenütt lát az ember. Itt nem szükséges a vizet melegíteni, mivel ez a gyógyforrás 14° meleg és minden szegény ide jön fürödni nagyon csekély összeg fejében. Ez a fürdő, hol férfiak, nők és gyermekek együtt fürödnek, egyáltalán nem hasonlítható a svájci Loueche fürdőihez.

Fölfelé haladva a Dunán Óbuda irányába, találunk egy némileg hasonló fürdőt, a Császárfürdőt; a víz itt kevésbé meleg, mint az előbbi és kevésbé népes, hála a felemelt áraknak. Egy Pestről vagy Budáról minden órában induló kis gőzhajó odaér és fölveszi vagy leteszi a fürdőzőket és sétálókat.

Még följebb és mindig a jobb oldalon, látható Óbuda, mely azonban nem nyujt semmi érdekeset.

Óbudával szemben, a Duna közepén, egy szép látványosságot nyujtó sziget van, melyet teljes egészében egy gőzgépeket készítő gyár foglal le, ahonnan mindazok a dolgok kerülnek ki, melyek a vasutakhoz és hajókhoz szükségesek. Ez az osztrák birodalom Indret-je.«[1])

*

A. G. 1859-ben kiadott útleírásában Pestről és Budáról megemlékezve azzal kezdi, hogy a két part ellentétének látványa bámulatba ejti. »A balparton — írja A. G. — a folyó vize felé mérsékelten lejtő lapályon fekszik Pest, amely széles rakpartjaival és szabályosan épített fehér házaival, egy új város nagyságát és fényűzését mutatja, míg Buda négy nagy elővárosa a sziklahegy magasságától lépcsőzetesen a Dunáig ereszkedik le. A két partot két pilléren nyugvó félkilométernyi hosszúságú függő vashíd köti össze.«

»Első sétánkat Pesten a város rendőrsége által megbízott két darabont közt tettük meg. Ugyanis »lepecsételt« levelet találtak nálunk. A levél gyanús volt, noha a bécsi francia nagykövetnek volt címezve; mi egy olyan rendőrbiztos keresésére indultunk, aki felvilágosításunkat képes megérteni. Az első, akihez őrzőink utasítottak, — kik egyébként választékosan udvariasak voltak és megelégedtek azzal, hogy öt lépésnyire kísérjenek — magyar volt és csak a saját nyelvén beszélt. Erre a szomszédságában levő egyik társához fordultunk, aki németül beszélt; mi nem tudtunk neki mást felelni, mint »nicht«, de felajánlottuk neki az angol nyelvet vagy a nagyon rossz olaszt. Erre ők nekünk a román nyelvet ajánlották, melyet mi nagy hazárdul elfogadtunk, remélve, hogy kollégiumi emlékeink kisegítenek a csávából. Azonban a román rokonság a latintól nagyon eltávolodott és minket ugyanazzal a ceremóniával egy harmadik irodába vezettek, amikor darabontjaink egyike e soknyelvű tárgyalás alatt elment tolmácsot keresni és — egy medvetáncoltatóval jött vissza, aki állatja kíséretében jelent meg. Emberünk elzászi volt; ma már elzászi német. Mi előadtuk védelmünket, ő azokat tőle telhetőleg lefordította és biztosított minket, hogy ékesszólása következtében csak hat forint pénzbüntetésre ítélnek és levelünket még a tárgyalás folyamán felbontják. Hat forint büntetés, egy forint rögtönzött ügyvédünknek, egy másik forint a mi tiszteletteljes darabantjainknak: sétánk összesen nyolc forintba került, azaz körülbelül tizennyolc frankba.«

»Ez a legmaradandóbb emlékünk Pestről, az egyébként kedves városról, melynek azonban nincs megemlítésre méltó nevezetessége. 1838-ban borzasztó árvíz pusztította el és ennek nyomait alig heverte ki, amikor az 1849-iki bombázás újból romhalmazzá tette, mert a város harminc különböző pontján tört ki a tűzvész. Míg a Hentzi tábornok vezérlete alatt álló horvátok által megszállt Buda fellegvárát a Gellérthegy magaslatairól Görgey hadserege bombázta, addig Hentzi tábornok Pest városát ágyuzta. Mindkét part lakóinak sorsa — egyik az osztrákok, másik a felkelők kezében — a két különböző helyzetben egyforma volt és mindkét város lakossága a polgárháború áldozata lett.«

»Lejöttünk az Angol királynő-szállóból, amelyet tökéletesebbnek találtunk, mint az úgynevezett keleti szállodákat. Az ebéd egy kicsit különös volt, de a szarvaspecsenye ribizkekocsonyával és a rosztbif körte-kompóttal, megöntözve tarcali és tokaji borral, többet ért, mint a piláf és a fenyőbogyóból főzött ital, melyet Konstantinápolyban naponta elénk tálaltak.«

A szerző másnap először Budára ment. Elmondja, hogy százötvenévi török megszállás alatt Budát ötször foglalták vissza, míg végre 1686-ban Lotharingiai

[1]) Indret sziget a Loire-on, hol a francia hadiflotta gépgyára van.

Károly végleg kiűzte onnan a törököket. A város felső részét a Mária Terézia által építtetett palota koronázza, ágyukkal és sáncokkal védve. A templomok keleties jellegűek; többemeletes négyszögű tornyaik vannak, melyek bádoggal fedett kiugrókban végződnek.

»Buda magaslatain a kilátás pompás láthatárt ölel fel; a Dunának gőzhajóktól, bárkáktól és tutajoktól fölbarázdált vizén kívül a virágokkal telehintett zöldelő sziget és a malmok, melyek úszófalvaknak látszanak, csodálatos keretet nyujtanak Magyarország nagy síkságaihoz és szőlőhegyeihez.«

Este ismét hajóra szállt és folytatta útját Bécs felé.

*

Victor Tissot, amikor a mult század nyolcvanas éveinek elején fővárosunkban járt, már valóságos világvárost talált itt. Az 1883-ban kiadott »La Hongrie de l'Adriatique au Danube« című útleírásában több fejezetet szentel Budapestnek.

Szerinte a pesti panoráma a világ egyik legszebb tájképe. A nap, mely hatalmas tűz ragyogásával fénylik a láthatáron, a folyamon mint rózsás színű kivirágzás, mint a rubin és smaragd ragyogása tündöklik. A bibor és mély árnyalatú szineknek változó keveréke ez, aszerint, amint a hullám emelkedik vagy süllyed. Szikraszerű csapongó és táncoló fénnyel bevetett földhöz hasonló, amelyen a vizen lebegő szellemek reggeli táncukat járják.

Majd a változatos dunaparti életet ismerteti élénk szinekkel. »Itt utasokkal vagy árukkal terhelt lehorgonyzott nagy hajók állanak, ott gabonás zsákokathordó munkássereg görnyedezik szinte epikai mozdulatokkal; úgy mutatja felsőtestét, mint az aktrajzokon látni. A folyam közepén a vontatóhajókat festői ruházatú személyzetükkel egész sor uszály kíséri, a kis gőzösök pedig a két part közötti átkelést bonyolítják le; jönnek-mennek fecskeszerű gyors repüléssel.«

»A rakpartokat tarkaszínűvé teszi az a mozgékony tömeg, mely a nap első óráitól szünet nélkül visszatér ugyanazon helyre. Itt látjuk a munkások sokaságát munkazubbonyban, asszonyokat hajadonfővel, elárusító leányokat kalappal, amint vígan és kacéran felemelik ruhájukat; rongyos ruhájú inasokat, csatangoló suhancokat, első reggeli körútjukat végző hordárokat. A hivatalnokok és városi tisztviselők kutyájukat sétáltatják. Ezzel űzik unalmukat, vagy ujságot olvasnak, mielőtt elmennének hivatalukba.«

»Balra, a lilás köd hátterében, hol az új vasúti híd többszörösen keresztezett vékony vashálózata látszik, van a vitorlás bárkák kiinduló pontja. A távolság hattyú termetére kisebbíti azokat.«

»Jobbra van a Lánchíd, mely összeköti Pestet Budával; az ég és víz között úgy terül el, mint egy nagy háló; a rajta átmenő lovak és kocsik sokszínű és különböző nagyságú legyekhez hasonlítanak. És a hídon túl a Margitsziget ligetei és fái a reggel szőke fényében úgy ragyognak, mint a gyémántpor.«

»Szemközt Buda hegyei nehéz sárga sziklatömegüket mutatják fent a sötétfalu citadellával, mely magányosan áll a csúcson és elfelejtett őrszemre emlékeztet. Alatta szétszóródva, mint egy tábor sátrai, a szerb negyed kis házai következnek, keleti divat szerint különféle színűre festve. Budának ezt a részét Rácvárosnak, régi török nevén Tabánnak nevezzik.«

»A szerbek által lakott ezerkétszáz házacska mind egyenlő alakú, ugyanolyan magasságú és szélességű, nagyon eredeti utcákat és közöket alkotnak, melyek a hegycsúcsra vezetnek fel.«

Ez a szláv kolónia a XVII. században kezdett ide települni ; amikor Buda felszabadult a török uralom alól : Lotharingiai Károly ide hívta vissza a szerbeket, kik a pasák igája alól elmenekülve szétszórtan éltek a Duna partjain. Mindegyikük kis üzletekkel foglalkozik. Üzleti ügyekben oly ravaszak, hogy egy magyar közmondás szerint : »Egy szerb túltesz négy zsidón és öt cigányon«.

»De nemcsak szlávok vannak a Rácvárosban, vannak ott németek is, de magam láttam egy oláh nőt is guzsalyát kezében tartva, amint egy régi sötét kapufához támaszkodik.«

»Távolabb egy második, kevésbé magas hegyen a királyi palota áll mint egy kőkorona, melyet a napfény aranykoronává változtat át. Hatalmas homlokzata a fény lángtengerében csillog és hatvan ablaka egy sorban szikrázik és lángol. A régi magyar királyok palotájának helyén épült ez a hatalmas erődítményszerű épület, melyet a törökök elpusztítottak ; terraszai szeliden lejtenek lefelé a folyópartra és virágos kertjeivel úgy tűnik fel, mintha valami pompás keleti szőnyeg volna.«

»A Duna partján háromemeletes modern házak sorakoznak. Feltűnik egy legutóbb emelt épület árkádjaival, négyszögletű tornyával, freskókkal ékesített pavillonjával, szobrokkal díszített oszlopcsarnokával és hosszú fehér galériájával, mely két kis perzsa stilű toronyban végződik. Az épület homlokzatán márványoszlopos terrasz bontakozik ki. Ez Budapest egyik legszebb épülete : a Várbazár.«

»A szőlőtővel és fákkal beültetett dombok, melyek a vakító fény kék horizontjában fekszenek, a háttérben szétválnak és keretül szolgálnak ennek a pompás képnek, amelyből nem hiányzik más, mint a Szent János-kenyér-fa, füge- és narancsfa, gránátalmafa, az olajfák vékony és hamvas levélzete, a török sáncok óvális csipkézete és a magas minarettek, hogy hasonló legyen egy keleti városhoz, a boldog Beiruthoz vagy a gazdag Smyrnához.«

»Százötven esztendővel ezelőtt, amikor még a török volt az úr Budán, a müezzinek hallatták hangjukat a minaretté átalakított harangtoronyból«. Ezután elmondja Budavár visszafoglalását.

Miután látta Budát Pestről, most látni akarta Pestet Budáról. Elhagyva szállodáját, felszállt egy kis gőzösre, mely átvitte a Duna partjára, a Gellérthegy lábához. »A jelenlegi Buda helyén már a rómaiak is alapítottak várost — írja Tissot — és azt Aquincumnak, azaz aquae quinque-nek nevezték, a hegyekből fakadó öt ásványvízforrás után.«

»A hunok kiűzték a rómaiakat, Attila egy ideig Buda környékén tartotta székhelyét. Az újraszületö várost Buda vagy Bléda nevű fivéréről nevezte el. Később a németek az Ofen (kemence) nevet adták neki, mert — mondják az etymologusok — ott sok mészégető kemence volt.«

»Ma a két város eggyé olvadt, egyesítésük után lett a neve : Budapest.«

»Mielőtt fölmennénk a hegyre, lépjünk be a hegy lábánál levő fürdőbe, melyet Szolimán szultán építtetett egy régi fürdő romjain. A fürdő az ozmán betörés előtt a kalocsai érsekségé volt, amelyet magyarul Rudas-fürdőnek neveznek és a legkülönösebb emléke Budának. Képzeljünk el egy nyolc oszlop által fenntartott hatalmas köralakú épületet, melybe egy török feliratokkal díszített boltozatos fekete kapun mennek be ; a fal körül pad vonul végig, ahol férfiak, nők és gyermekek öltöznek és vetkőznek.

A kénes vízből felszálló sűrű gőz betölti a homályos sarkokat és ringatni látszik a halvány napsugarat, mely egy magas kupolán tör be. A nagy márványmedencében az emberek összevisszaságban fürödnek és lemossák egymást az

átlátszó vízben, gyermekek groteszk pózokban és a fiatal leányok najádok és nimfák bájával, játszadoznak.«

A Rudas-fürdőtől a Gellérthegyre a Rácvároson keresztül kis meredek út vezet, hol a házak olyanok, mint a meredek hegyoldalhoz ragasztott fecskefészkek. A felmenetel fáradságos, de a »fáradtságot csodálatos panoráma jutalmazza.«

»Lábaid előtt a Duna kanyarodva hömpölyög, hullámait bárkák és gőzhajók, valamint naszádok borítják a tengeri kikötő megkapó élénkségével. A balparton Pest egyenes vonalban épített új épületei pompás homlokzatukkal, aranyozott erkélyükkel, lilás szürke színükkel a velencei Canale Grande palotáira emlékeztetnek.«

»A Nemzeti Múzeum, az Invalidusok palotája magas négyszögletes tornyával, a dohánygyár, a Ludoviceum, az egyetem, az új orvosi főiskola és a Bazilika, mint valami hegyláncolat főbb csúcspontjai emelkednek ki az utcák tömkelegének szürkeségéből ; és itt is, ott is a gyárkémények hosszú sávban eregetik az ég felé piszkos füstjüket.«

»A görögök templomának aranyozott tornya és a zsinagóga hagymaszerű kupolái keleti fényben ragyognak. A Vigadó nagy, mórstílű ablakai bontakoznak ki az előtte levő kert zöld lombozatai közül ; a tőzsdepalotán elhelyezkedő szárnyaslábú Mercur, úgy látszik, mintha repülni akarna a kék légben.«

»Kelet felé a szem belemerül a Városliget zöldes mélységébe. Ez Pestnek Bois de Boulogne-ja és Praterje. Az óriási Rákos mezeje ugyanabban az irányban terül el és kiteríti napsütötte abroszát egészen Belgrád falai alá.«

»Rákos Magyarország szent mezeje — magyarázza Tissot. — A főpapok, bárók, mágnások, mind lángoló bársonyban és aranyban a gyémántoktól és drágakövektől szikrázva, gazdagon szőrmézve, vagy tigris- és párducbőrökbe öltözve ezen a szent mezőn gyültek össze egykor hímzett zászlóik árnyékában, lovon és fegyveresen, hogy országgyűléseiket megtartsák. Az ilyen összejövetel gyakran véres harccal végződött. A levegőt kiáltások és vad lónyerítések töltötték be és a lovastömegek csatazajjal ütköztek össze. De a nyugalom csakhamar helyreállt, a tárgyalás akadály nélkül végződött és az emberek a nép éljenzése közepette tértek vissza a városba.«

»A Rákoson szavazták meg a király által javasolt törvényeket, vagy a Diéta által jóváhagyott törvényeket a király itt szentesítette.«

»1308 november 17-én ugyancsak a Rákoson kellett Róbert Károlynak kinyilatkoztatni, hogy nem tűr semmiféle pápai beavatkozást, noha mint elődei, egyetlen szavazat esélyéért, ő is alázatosan behódolt a pápának.«

»Végre Rákos volt az, hol a magyarok 1849-ben a csata negyedik napján kimerült erejüket újra élénkülni érezték és új bátorsággal mentek az ellenség elé.«

»Ennek a nemzetnek a története hőskölteméný.«

»Tekintetünk megpillantja Csepel szigetét, hol a szerencsétlen Zichy gróf Görgey tábornok nagyratörő szándékainak eset áldozatul. Görgey kapitányt — írja Tissot — a forradalom emelte felszínre ; a közönség figyelmét magára akarta vonni és Zichy Ödön grófot mint kémet, minden törvényes formaság nélkül felakasztatta. Zichy Ödön gróf Magyarország egyik leggazdagabb földbirtokosa és Fehér-vármegye adminisztrátora, valamint a konzervativ párt feje volt. Midőn Jellachich csapatai Székesfehérvárra érkeztek, Zichy lemondott tisztségéről ; azonban Jellachich, ki őt ismerte, a palotájába szállásoltatta be magát és salvus-conductust adott neki, hogy Pestre mehessen. Görgey letartóztatta és minthogy osztrák menlevele volt, mint kémet kivégeztette.«

»Közelebb van a Margitsziget, mely körül a Duna sokkal lassabban folyik.«

»A szemben levő oldalon megpillantjuk Palotát és Fótot nagy árnyas parkjával és szép templomával. A távolban Nagyszál rajzolódik, melynek lábánál van Vác.«

»A budai hegyek mögött minden oldalról zöld völgyek nyilnak, melyeknek szelíd lejtői villákkal és szőlőkkel vannak borítva.« Az itt termő bor nagyon híres és a költőt megihlette :

Hej barátom, honfi társam,
Bort igyál.
Vig, komor, vagy csüggeteg vagy,
Csak igyál.
Borban a gond megbetegszik,
Él a kedv.
Nincs a földön gyógyerőre
Több ily nedv.

idézi Vörösmarty költeményét szabadon, prózában.

»Diadalmas nap szórja sugarainak áldását erre a csodálatos vidékre. Az ég tüzes mély kék volt, egyike ama zafir-kékeknek, mely sugaraival felmelegíti és megremegteti a legközönségesebb és leghidegebb tárgyakat is.«

A Gellérthegyről Tissot Budavárába, a királyi palotához látogatott el.

»Minő drámáknak, minő megindító jeleneteknek voltak tanui ezek a falak első megépítésük óta, mely az Árpádok alatt 1015-ben történt, a palotának Mária Terézia által való újjáépítéséig, 1771-ig!« — mondja és láthatón érdeklődött a hely multja iránt is.

A következő oldalakon Tissot Buda és a szent Korona vázlatos történetét adja elő. A továbbiakban folytatja a város ismertetését.

Buda utcái — írja — vidékiesek, falusiasak. Szinte szünet nélkül jönnek-mennek a nagy ökrös- és lovasszekerek, rézlemezekkel díszített hámokkal felszerelve. A fogadók udvaraiban gyűlnek össze a különböző járművek és parasztszekerek, melyek gabonát, bort, gyümölcsöt és dohányt szállítanak.

Tissot tudta, hogy valahol Budán van még egy kis török kápolna. Érdeklődött egy járókelőtől, hogy hol találhatná meg.

— Menjen csak jobbra, — felelte a kérdezett. — És amikor elérkezik a Niedermayer-utcához, ott menjen fel. Ott van a mecset, vagyis inkább a kripta.

A Niedermayer-utca hegyre vezet fel ; azt mondják, hogy a mély út egy patak kiszáradt medre. A házak, melyek az utca két oldalát szegélyezik, szegényesek, kicsinyek, nyomorúságos külsejüek, földszintesek, kétablakosak. Mellettük elhaladva időről-időre egy aggastyánnak komoly feje, vagy egy fiatal leány mosolygó arcéle tűnik fel.

Néha egy-egy égő nyári napon lesült arcú, hosszú szakállú, borotvált fejű, turbános ember lihegve mászik ezen a meredek úton. Harisnyája és sarui porosak. Rózsafüzért morzsol és imát mormol. Egy öreg zarándok ő, aki Törökország belsejéből gyalog érkezett meg és aki imádkozni jött a szent Hadzsi, Gül Baba sírjához, ki Budán született és az ottani kis kápolnában temették el. Az ilyen muzulmán zarándokok keresztény kolostorokban is testvéries vendégszeretetre találnak. Egyikét ezeknek, ki egyszer Arábia déli részéből jött, József nádor a királyi palotában szállásolta el.

A kápolna szőlőkert közepén, palánkkal körülzárt területen épült, félholddal díszített kis tornya és kupola alakú teteje zsindellyel van fedve. A karlócai béke —

melyet a Porta és a császár között kötöttek 1699-ben — egyik külön cikkelye értelmében a magyar kormány tiszteletben tartja ezt a mauzoleumot.

Tissot az ablakon át betekintett az épület belsejébe is. Azt mondták neki, hogy a falakat fegyverek, zászlók és más tárgyak díszítik. Ő azonban nem látott egyebet, mint pókhálót és széles repedéseket, amelyek »mintha a magyarokra kiáltanának, hogy miért feledkeztek meg a karlócai béke záradékáról.«

Kissé magasabban, ugyancsak a szőlőkertben, egy katolikus kápolna emelkedik, melyet Kálváriának neveznek. A kilátás erről a pontról Pestre és Budára a legfestőibb és legkiterjedtebb. »Ha festő lennék — mondja Tissot — és képet kellene festenem Magyarország fővárosáról, itt állítanám fel festőállványomat.«

Az egész Buda látképe, kertjeinek fehér terraszaival, erődítményének aranyfényű barna falaival és palotáival, karcsú és bizarr templomtornyaival, régi épületeinek mogorva, de pompás homlokzataival terül el lábaink előtt. A távolban a Gellérthegy tömör alakja tűnik elő, továbbá a csillogó Duna és a pesti rakpartokon elhelyezkedő pompás épületek hosszú sora.

Tissot a Niedermayer-utcán át visszafelé folytatja sétáját és csakhamar a Császárfürdőhöz érkezik. »Itt még megvannak az ozmán uralom nyomai: a malmokat, melyeket Musztafa pasa sáncokkal és bástyákkal vett körül, a sziklából fakadó kénes forrás vize hozta mozgásba. A törökök idejében a Császárfürdőt Kaplia-fürdőnek nevezték. Ez a Rudas-fürdőhöz hasonló köralakú építmény, amelyet tizenkét oszlop tart fenn, középen márványmedencével. Szomszédságában hajdan Mohamed pasa dervis-kolostora állott. A Császárfürdő ma az Irgalmas atyák tulajdona. A legkényelmesebb és leglátogatottabb Buda fürdői között.«

»A Császárfürdőtől a Margitsziget a Dunán keresztül egy ugrásnyira van. Ez a szép kis sziget, ahogy észrevesszük, kacéran emeli fejét a víz fölé, a »Duna gyöngye« melléknevet nyerte. Hajdan egy nagyon sok bűnnel terhelt király leánya vonult ide vissza (!), hogy nagyon sokat imádkozzék. Margitnak hívták és a sziget nevét tőle nyerte. Az a kolostor, mely hajdan a szigeten állott, ma már eltűnt, hogy szállodának adjon helyet.«

»József főherceg, a nagy nádor fia, az elhagyatott szigetet parkká alakíttatta át. Megműveltette, utakat és fasorokat jelölt ki, villákat építtetett és, Mózes példájára, vizet fakasztatott a forrásokból. Ott élt egész éven át, nem mint törvényhozó és úr, hanem mint Robinson. Látni őt, amint hosszú pipájával és ernyőjével felfegyverkezve a szigeten sétál. Boldog, hogy a ligeteknek és virágoknak eme szigetén ő a fejedelem és hat hónapon keresztül csak nyulak az alattvalói. Amelyek elégedetlenek, azokat nyúlpecsenye alakjában tünteti el.«

»A Margitsziget nyáron, az árnyas fasorokkal, a bársonyos gyepekkel és a parkok lombos nagy fáival inkább Franciaországra, mint Angliára emlékeztet: mert otthona az élénkségnek, vidámságnak, ízléses toáletteknek, kacagásnak és a táncmelódiáknak. Érdekessége egy vaspálya, mely a sziget egyik végétől a másikig megy és amely a fürdőzők ezreit ontja vasárnaponkint a Margit-fürdő medencéibe.«

»Ezeknek a sétányoknak vidám látványát nem rontja el madárijesztőként őrtálló rendőr; a homokkal behintett fasoroknak hálószerű szövedékében a legnagyobb szabadság uralkodik.«

»József főherceg ezt a földi paradicsomot megnyitotta a nagyközönség részére. Minden van ott: szálloda, étterem, táncterem, terraszok, hol a jázmin- és glycina-lugasok árnyékában ebédelnek, azonkívül cigányzenekar és márványfürdők.«

»Ez a sziget nyáron az előkelő világ rendes találkozóhelye. Ide kell menni, ha az ember meg akarja ismerni a magyar szépség tipusát.«

»De az est közeledik és a Margitsziget zajos és mozgalmas fasoraira, mint egy nagy fátyolfüggöny, leszáll az éjszaka ; az étterem ablakai élénk megvilágításban fénylenek és a lugasok alatt, hol a zene hagjai mellett vacsoráznak, üveggömbbel védett gyertyák csillognak.«

Tíz óra felé a csillagok tündöklése mellett, melyek a hullámok mozgó tarajáu gyémántszikrákat szórnak, az utolsó hajó átviszi utazónkat Pestre.

»Budát Pesttel függőhíd köti össze, melynek bejáratait két hatalmas kőoroszlán őrzi és amely alatt a hajók kéményük leeresztése nélkül is átmehetnek. A Duna itt öt-hatszáz méter széles ; nincs szebb ennél a merészen ívelő hídnál, amely a pókháló könnyedségével lebeg töméntelen sokaságú függő vasköteleivel.«

»A híddal szemben van a koronázási tér, amelyet hatalmas kertté alakítottak át és gróf Széchenyi és Deák szobraival díszítettek.«

»Széchenyi, Deák! Micsoda nevek! — kiált fel Tissot. — Micsoda emlékek! Ez a két férfi személyesíti meg a mai Magyarországot, a haza függetlenségéért vívott küzdelem diadalát. A magyar nemesség nagylelkű és lovagias szíve teljes egészében megvan az elsőben ; Sparta és Róma nagy polgárainak lelkülete kel életre a másikban. Az egyik világosságot áraszt és elvakít ; a másik fénylik, mint a nyugodt lámpa és sugárzik. Széchenyi István gróf életét és vagyonát ritka önzetlenséggel hazája erkölcsi és anyagi haladására szentelte. Széchenyi Deákkal együtt a szabadelvű párt megalapítója.«

»Széchenyi gróf volt az első, ki honfitársaiban a nemzeti érzést felébresztette, felkeltette ama hazafias fellángolást, mely Magyarországból szabad földet teremtett és Pestből a régi magyar királyokhoz méltó fővárost.«

»Deák Ferencet a »haza bölcsé«-nek (»Salomon de la Hongrie«) nevezték. Mint kiváló jogtudós, hazája büntető törvényeit a kor követelményei szerint módosította ; mint képviselő az ellenzék fejévé vált. Javasolni merte a nemesség vagyonának megadóztatását, mely eddig mentes volt minden adózás alól. 1848-ban elfogadta az igazságügyi tárcát, de távoltartotta magát minden pártküzdelemtől, szüntelenül szószólója volt az Ausztriával való kiegyezésnek. Amikor Kossuth hatalomra jutott, Deák visszavonult a magánéletbe. 1861-ben Pest városa a Reichstagba küldte őt és ekkor Deák megszerkesztette Ausztria császára számára azt a felirati javaslatot, mely Magyarország történetében mindig emlékezetes marad. A sadowai vereség után Bécsbe hívták és ott megvetette a kiegyezés alapjait, mely a következő évben visszaadta Magyarországnak az önkormányzatot és a birodalmat két különböző részre : a Lajtán inneni és a Lajtán túli részre osztotta.«

»Deák, ki mögé a nevéről elnevezett nagy pártban a parlamenti többség csoportosult, mindig makacsul visszautasította a hatalmat, a filozófus érdektelenségével és egyszerűségével élt egy kis bútorozott szobában, az Angol királynőszálló második vagy harmadik emeletén. Hányszor látták Ferenc József császárt felmenni Deákhoz, szalmaszéken ülni mellette és órákhosszat tárgyalni a »haza bölcsé«-vel«.

»Amikor Deák meghalt és bebalzsamozott testét gyászkápolnába helyezték, Erzsébet királyné utolsó és ragyogó hódolatát fejezte ki ama ember előtt, kit egész Magyarország siratott. Egyik udvarhölgye, Festetics grófnő és báró Nopcsa udvarnagy kíséretében, fekete ruhában közeledett a ravatalhoz, letérdelt és fehér kaméliával díszített babérkoszorút helyezett a ravatalra. A széles szalag felirata ez volt : »Deák Ferenc emlékére — Erzsébet«.

»Ez volt Deák, ki rávette Ausztria császárát arra, hogy 1867 június 8-án koronáztassa meg magát Budapesten Magyarország királyává.«

Tissot itt leírja a koronázási ünnepséget; elmondja, hogy a birodalom minden részéből, az összes nemzetiségekből küldöttségek vettek részt a koronázási felvonulásban. Leírja a különböző nemzetiségek viseletét, a magyarokét, oláhokét, a svábokét, a tótokét, horvátokét, cigányokét. Tissot itt a székelyeket és a Hajduság népét is mint külön nemzetiséget tünteti fel.

A koronázási térről a Ferenc József-rakparton keresztül eljut a Vigadóhoz, melyben bálokat és hangversenyeket rendeznek és amelynek a homlokzata a bizánci, mór és gót stilek szerencsés keveréke.

A Vigadótól a Nemzeti Múzeum felé haladva felkeltették figyelmét az előtte menő emberek. Hosszú, kolostorszerű, komorfalú épületbe léptek be és legtöbbjüknek csomag volt a hóna alatt. A rosszul világított folyosón keresztül vontatott vagy gyors lépések zaja, ruhák surlódása, valami rejtélyes szinezetet ad ennek az ünnepélyes és komor épületnek. Egy emberekkel tömött alacsony terembe érkezett, ahol egy tolóablak előtt barátságtalan alkalmazottak, lúdtollal a fülükön, módszeres lassúsággal vizsgálgatták az ablakon benyujtott különféle tárgyakat. Utazónk anélkül, hogy tudta volna, Pest zálogházában találta magát. Egy fiatal asszony félig meztelen gyermekeitől követve, utolsó ruhadarabjait zálogosította el; egy fekete ruhás úr pirulva huzta elő zsebóráját, hogy »becsapja«; egy civilbe öltözött katona revolvert hozott magával; egy kacérul öltözött szobalány, rövid szoknyában kivágott cipőben, úrnője régi ujságpapirosba csomagolt ezüstneműit hozta ide; egy hordár, fején rézjelvényes vörös sapkával, halkan beszél a főnökkel és egy brilliánssal díszített arany karperecet csusztat a mérlegre. A csoportokban álló emberek várakoznak, ameddig reájuk kerül a sor anélkül, hogy egy szót is váltanának egymással: komoly alakok, aggodalmas arcok, szégyenkező és zavart magatartás. Az asszonyok karjukon fedett kosarat tartanak, telve különféle tárgyakkal. A legtöbbnél közülük észrevehető a nemesen elviselt nyomor megható kifejezése és a végsőkig való lankadatlan küzdelem.

De itt van már a Nemzeti Múzeumnál. Tissot itt leírja a múzeum érdekesebb gyüjteményeit.

»A Nemzeti Múzeum igazgatója, Pulszky Ferenc, éppoly szeretetreméltó, mint tudós ember, ki kiváló szerepet játszott az 1848-iki forradalomban. A világosi fegyverletétel után Londonba ment, vagyonát elkobozták és ő kénytelen volt a tollából élni. Felesége, ki követte őt a számüzetésbe, ezt a korszakot az azóta nagyon híressé vált »Mémoires d'une dame hongroise« című könyvében irta le. Pulszky elkísérte Kossuthot amerikai útjára is és csak 1867-ben tért vissza Pestre. Vendégszerető irodalmi szalónjában minden szombaton a főváros híres politikusai, magasrangú egyházi személyei, tudósok és művészek gyűlnek össze.«

»Noha Pulszky protestáns, szívesen látja vendégül szalónjában a hercegprímást, a püspököket és a kanonokokat is. Otthonában Liszt Ferenc Haynald kalocsai érsek mellett foglal helyet; Jókai, a híres regényíró Vámbéryvel, az illusztris keleti utazóval cseveg; Besztercebánya püspöke természettudományi tárgyú beszélgetést folytat Berecz úrral, az Állatkert igazgatójával; a mágnások az ujságírókkal társalognak; bankárok költőkkel csevegnek: ez az egyenlőségnek és testvériségnek megvalósult álma!«

»A múzeum mellett — folytatja később — van a képviselőház és a felsőház, a portás tambour-major egyenruhában: testhezálló skarlát szövet, arany paszománnyal, csizmásan, kócsagtollas asztrakán kucsmával, ezüstvégű botot tartva sétál a kapu előtt.«

»Az utca sarkán plakát hirdeti mindennap a képviselőház ülésének óráját, de az ülés ma már sokat vesztett bájából és eredetiségéből. Azelőtt felséges volt ennek a tanácskozó gyűlésnek a látványa. A szabályzat megkövetelte, hogy nemcsak minden képviselő, de még a parlament látogatói is, kivéve a tiszteket és a papokat, díszruhát, oldalukon karddal és kalpagot vagy nemzeti föveget viseljenek.«

»A püspökök selyem-reverendában ültek helyükön, aranylánccal és karmazsinköpenykében, a mágnások prémmel díszített mentében mutatkoztak, sastollas hímzett kucsmával, övükről bársonyhüvelyben lógott nagy, törökformájú görbe kardjuk és az egész ruházatuk csillogott a drágakövektől; a magasrangú alkalmazottak prémmel díszített aranyhimzéses vörös vagy zöld bársonyban versenyeztek a ragyogásban és gazdagságban az arisztokrácia képviselőivel. Ezeket a díszruhákat ma már csak a képviselőház megnyitásán, nagy nemzeti ünnepeken vagy udvari ünnepélyeken lehet látni.«

A Deák-tér felé vezető szép úton észreveszi az új zsinagóga mór stílű épületét többszínű homlokzatával, két magas hagymaalakú tornyával. Magyarországon jelenleg hatszázezer zsidó él, — mondja — kik közül negyvenezer Budapesten van. A magyar zsidók ennek a gazdag országnak egész kereskedelmét a kezükben tartják. A városokban a zsidók, kereskedők és szállodások, bankárok és uzsorások. A vidék zsidója nagy gonddal felhalmozott pénzét elrejti, míg azután egy szép napon faluját elhagyva a városban telepedik le, ahol megkezdi üzleteit nagyban. Azután földbirtokot vásárol és ilymódon nagyon sok főúri birtok került zsidó kézre.

Ezután Tissot leírja a zsidók eredetét és Magyarország területére való beszivárgásukat. Elmondja a magyar történelemből ismert szereplésüket, majd ismertetését azzal végzi, hogy az antiszemita mozgalom Magyarországra is átterjedt.

»Pest utcái vígak, derűsek és mozgalmasak. Itt több az élénkség, mint Budán, mely a mult városa, régi arisztokrata és álmos barokkpalotáival, hepehupás és szomorú utcáival, amelyeken még az éjjeli őr baktat lámpájával és alabárdjával.«

»Pest kiszorította Budát.«

»Pest, mely a mult században szegény, nyomorúságos kis falu volt, most épületeinek fényével és pompájával elvakít. Az öregek még emlékeznek arra, hogy ott, ahol ma a Vigadó áll, valamikor vadkacsavadászat volt. A Széchenyi-sétány, mely a város közepén óriási virágos kosárhoz hasonlít, ötven évvel ezelőtt még mocsaras ingovány volt. Ennek a századnak az elején Pestnek 76.000 lakosa volt. Az 1880-iki népszámlálás szerint 360.551 a lakosok száma. 1867-ben egyetlen konzulátus sem volt a magyar fővárosban, ma tizennégy van. A város gyors fejlődése és növekedése attól a naptól kezdődik, melyen Ferenc József császár magyar királlyá koronáztatta magát. Hajdan Pest elhagyatott város volt, ma valóságos főváros, királyi székhely, melynek sok összeköttetése van Béccsel.«

»Ha Bécs a császár városa, Pest a királynéé. Az előbbi székesegyházával, sötét háztömbjeivel, csaknem kihalt bulvárjaival nagyszabású ugyan, de komor, éppúgy, mint a többi német város, ez utóbbi fiatal, üde, pajzán, eleven, épületei modernek, utcái mozgalmasak, kacérsága és bájossága elé pedig a Duna odatartja végtelen tükrét.«

»A boltok kirakatai sokkal ízlésesebbek és művésziesebbek mint Bécsben, hol a kirakatok hátterében minden rendetlenül zsúfolódik össze és így egyáltalán nem kelti fel a figyelmet. Pesten a cipős boltok kirakatai különösen nagyszerűek.«

»A dohánykereskedések kirakataikban valóságos múzeumot raknak ki; legyező alakban elrendezve hatalmas bajuszú hajduk fejét tajtékból faragják ki soha nem látott ügyességgel. Néger- és cigányfejek is láthatók lejáró fejtetővel, azután szirén- és amazon-szobrocskák, melyeknek magas kalapja cigaretta- és szivartartóul szolgál; tekergő kigyók, csőrükkel egymást csipegető galambok: mindezek olyan műtárgyak, amelyek nálunk majdnem ismeretlenek.«

»Az Úri-utcában az ékszerészek kirakatai éppoly ragyogók, mint Párizsban a Palais Royal árkádjai alatt levő gyémántkereskedők boltjai.«

»A pesti utcák különlegességeinek egyik fővonzóereje a fényképészek állandó kiállítása. Ezek nemcsak a színésznők, miniszterek, államférfiak, hanem még az arisztokrácia hölgyeinek fényképeit is árusítják.«

»A királyné fényképe mindenütt látható; mi sem mutatja jobban népszerűségét ebben az országban, mint az, hogy arcképét mindenki megvásárolja. A magyarok szeretik uralkodónőjüket mindenekelőtt szépségéért és lovagias jelleméért. A királyné az év egy részét a Pesttől egy órányira fekvő Gödöllőn tölti és jól beszél magyarul.«

»Ami meglepi az embert Pest utcáin, az a cégtáblák sokasága, melyek magyarosított német neveket viselnek. Tizenöt esztendő alatt Magyarország tizenkétmillió lakosából tízezer elhagyta nemzetiségét és magyarrá lett; ilyen felszívó képességű ez a szenvedélyes, mozgékony, lelkesülő nép.«

»Fiatal és csinos virágáruslányok kis virágos kosaraikkal állnak a járda szélén és árasztják maguk körül az illatokat és olaszországi emlékeket.«

»A fiakkerek, kocsik, járművek, omnibuszok, a vasutak lázas gyorsaságban keresztezik egymást, ami ennek a népnek lendületét mutatja.«

»A szórakozóhelyek sem hiányoznak Budapesten, ahol az emberek látszólag nem dolgoznak, hanem inkább pihennek. Az állami tisztviselők tíz órakor mennek hivatalaikba és háromkor jönnek ki; a fürdőket kilenc órakor nyitják és éjfélkor zárják; a fürdők, a sétányok, a kávéházak, a kaszinók egész nap telve vannak boldog halandókkal, kik dohányoznak és álmodoznak.«

»És eme látszólagos henyeség mellett a magyarokban tűzes vér forr és meleg szív lüktet; elég egy szellő, hogy a hamu szétszóródjon és élénk láng csapjon fel belőle. Ezek a félig keleti magyarok élénkek és latin lendületük van; a gondolatok bősége, a kifejezés könnyedsége és készsége, idegesség és a párizsihoz hasonló változékonysága jellemzi őket.«

»A kávéházi élet itt jobban fejlődött ki, mint Bécsben. A hölgyek ép úgy veszik ki belőle részüket, mint a férfiak.«

»A napilapok száma éppúgy mint a kluboké, a magyar politikai élet növekvésével arányos fejlődést mutat. Pesten mintegy húsz nagy napilap és több mint háromszáz folyóirat jelenik meg.«

»A magyar sajtó nagy tehetségű irókat foglalkoztat és hatalmas eredetiséget, kiapadhatatlan lendületet mutat. Elegendő felemlíteni báró Kaas Ivort, Ábrányi Kornélt, Eötvös Károlyt, Csávolszky országgyűlési képviselőt, az Egyetértés főszerkesztőjét, Urváry képviselőt, a Pesti Napló főszerkesztőjét; Pázmándyt, a Magyar Ujság főszerkesztőjét, ki éppoly fínoman ír franciául, mint magyarul és aki ép úgy megtudja szerettetni Franciaországot a magyarokkal mint Magyarországot a franciákkal. Felemlíti Asbóth Jánost, Hegedüs Sándort, Prém Józsefet, a Pesti Napló kitűnő krónikását, Verhovayt stb. A szellemes Ágai Adolf majdnem egyedül szerkeszti a Borsszem Jankót. Az első magyar regényíró, Jókai Mór képviselő, a Nemzet című nagy napilapot adja ki, azonkívül egy a Charivari-hoz és a Punch-hoz hasonló kis szatirikus lapnak is tulajdonosa.«

»A Pester Lloyd egyik fiatal munkatársa a mult évben az új iskolához tartozó francia regényírók munkáiból igen jó fordításokat adott ki. Ugyanennek a lapnak egyik szerkesztője, egy bizonyos kis zsidó, ki eredeti Neumann nevét Naményire magyarosította, szintén megkísérelte, hogy nevet vívjon ki magának a francia irodalomban, de minden siker nélkül.«

»A Pester Lloyd német nyelven jelenik meg egy kiváló író, Falk Miksa, igazgatása alatt ; egy másik nagyon elterjedt német ujság, a Neues Pester Journal, a legügyesebb magyar ujságírók egyikének, Brodszky Lajosnak szerkesztésében jelenik meg.«

»A »Revue des Deux Mondes« és a »Revue scientifique et littéraire«-szerű folyóiratok mindinkább terjednek. A fiatal írók, regényírók és költők elitje csoportosul a Magyar Szemle köré, míg a Budapesti Szemle a Tudományos Akadémia folyóirata. A Nemzetgazdasági Szemlét is fiatal, lelkesülő és derék írócsoport szerkeszti.«

»A tevékenység szükségessége oly nagy ennél a népnél, hogy Magyarországon épp oly gyakran alapítják a tudományos, irodalmi, nyelvészeti, történelmi, archeológiai, művészeti stb. társaságokat, mint az ujságokat. Ami a klubokat illeti, tizenhét van belőlük és majdnem az egész lakosság tagjaik közé számít.«

»Eme klubok közül néhány, angol mintára, fényűző kényelemmel van berendezve ; van olvasótermük, könyvtáruk, tánc- és gyűléstermük, kis dohányzó szalónjuk, billiárdtermük, kávézó-, játék- és éttermük. A Nemzeti Kaszinót főleg az arisztokrácia, egyetemi tanárok, a tudomány, irodalom és művészet kiváló képviselői látogatják. Ennek a kaszinónak, melyet a 48-as forradalom előtt gróf Széchenyi István alapított, ma több mint ezer tagja van, és ezek évente kétszázötven frankot fizetnek tagdíj fejében.«

»A szállodák üvegtetejű udvarai, melyeket nyáron kerthelyiséggé alakítanak át, szintén nagyon látogatott helyek. Családostul jönnek ide az emberek, hörpintgetik a német sört és hallgatják a cigányzenét. A leghíresebb cigánybandát jelenleg Rácz Pál dirigálja, aki épp oly ihletet művész, mint Reményi és harminchárom gyermek boldog apja.«

»Budapesten nyolc színház van, melyek közül három szabadtéren, a városligetben van, mint a mi korcsmáink a Champs-Elysées-n. A Nemzeti Színházban operákat és vigjátékokat játszanak ; a Népszínházban operetteket és drámákat. Ott láttam a »Strogoff Mihály«-t, még pedig jóval előbb, mielőtt nálunk arra gondoltak volna, hogy Verne regényeit színművé dolgozzák át. Ennek szerzője egy egyszerű asztalos munkás (Csepreghy Ferenc), ki mint magyar drámai szerző nagy tekintélyt szerzett magának.«

»A Nemzeti Színházban báró Podmaniczky Frigyes intendáns ügyes vezetése alatt Molière-t majdnem olyan jól adják, mint a Comédie Française-ben.«

»A nyári színházakban a bohózatokat részesítik előnyben. A magyar vígjátékok kitűnőek. Nagy sikereket érnek el a bohózatukkal és tréfáikkal is. A német színház csődbe jutott. Egy bécsi társaság akarta fölélesztení, de a vállalkozást Budapest városi tanácsa nem engedélyezte.«

»Majdnem minden francia színművet és operettet átültetnek magyar színpadra ; a francia irodalom látja el az ujságokat is, főleg a regény- és tárcarovatot ; nincs oly szükséglet, melyet ki ne elégítene. A magyar népnek őszinte hajlandósága van mindazon dolgok iránt, amik Franciaországból jönnek. Szeretik és megbecsülik a párizsi szerzőket, mert Magyarország és Franciaország között gondolat-, eszme- és érzelem-közösség van, mely mindenkor kifejezésre jut.«

Tissot azután leírja, hogy egy orvos és egy rendőrkapitány, valamint két rendőr kíséretében éjszakai kirándulásra indult, hogy megismerje a főváros árnyoldalát is. Bementek egy külvárosi pincelakásba, ahol három nő és egy gyermek aludt; a lakás a legnagyobb nyomort árulta el. A lámpafényre az egyik nő fölébredt, de nem lepődött meg az idegenek jelenlétén; megszokta már a rendőrség ilyen váratlan megjelenését. A rendőrtiszt megnyugtatta, hogy valakit keresnek, ő csak aludjék tovább; jó éjszakát!

Az utcán azután a rendőrtiszt elmondta, hogy a pince tulajdonosa röbb fülkére osztotta fel azt és szegény emberek részére adta ki. Ezek az asszonyok, akiket most láttak, házépítkezésnél maltert hordanak és negyven krajcárt keresnek naponta.

Továbbmentek és egy régi ház kapuján kopogtattak be, amire kutyaugatás volt a válasz, majd egy hajlotthátú öregasszony nyitott kaput. Belépve látták, hogy az udvaron taligák között rongyhalmazokon férfiak és nők alusznak nagy összevisszaságban. Tissot kérdésére a rendőrtiszt elmondta, hogy ez a hely a »rongyszedők palotája«, melynek tulajdonosa egy zsidó, ki évi háromezer frankot fizet a fővárosnak azért a kiváltságért, hogy az utcákon található rongydarabokat összeszedethesse. Ezek a rongyszedők hajnalhasadtával kelnek fel, bejárják az egész várost és összeszedik a rongyokat.

Azután bementek egy lebujba, ahol különféle gyanús alakok tartózkodtak. A rendőrtiszt láttára a hamiskártyások rögtön elrejtették kártyájukat, a beszélgetés a hirtelen támadt nagy csendben abbamaradt. A korcsmáros előbb ijedt kifejezéssel, majd mézédes mosollyal, hétrét görnyedt háttal, házisapkáját kezébe véve jött a rendőrök elé és pálinkát kínált nekik, melyet azok visszautasítottak. Erre a korcsmáros az idő mostohaságára panaszkodott. »Senki sem jön, uraim, láthatják, egyáltalán senki! Ha ez így megy, becsukhatom a boltot!«

Innen visszatérőben a város felé még betértek egy mulatóhelyre, egy nyilvános tánchelyiségbe, melyet katonák és facér cselédlányok, szobalányok, mosónők, kocsisok és állástalan kereskedősegédek látogatnak és amelyet »Bumszti«-nak neveznek.

Tissot ezzel be is fejezte budapesti látogatását és elutazott a hortobágyi pusztára.

*

Ambroise Tardieu 1884-ben érkezett Bécsből Pestre, amint művében írja, este hét órakor.

A hajó egy vashíd alatt haladt el. Megállapítja, hogy ehhez fogható — a híd szépségét, íveit, valamint szélességét tekintve — nincs Franciaországban.

Pestre érkezve a látvány tündéri. Magyarország fővárosát a gőzhajókkal és bárkákkal borított Duna szeli ketté. Az egyik oldalon fekszik Pest 200.000 lakossal, a másik oldalon amfiteatrumszerűen Buda terül el 53.000 lakossal. Pest majdnem oly szép, mint Bécs. Emlékművek, tágas kávéházak (különösen a Lloyd-kávéház) sorakoznak egymás mellett a Ferenc József-rakparton. Hihetetlen élénkség uralkodik mindenütt. Közúti vasút hálózza be az egész várost.

Tardieu hamar észrevette, hogy a szállodák árai igen magasak. Tapasztalataira utalva szerencsétlennek tartja azt, ki Pesten járva nem beszél legalább egy keveset németül. Mivel a francia nyelvvel, úgy látszik, nem boldogult, megjegyzi, hogy Pesten talán még sohasem volt francia. Ellenben észreveszi, hogy

ott leginkább egy előtte ismeretlen nyelven beszélnek. Igen, magyarul, mely nyelv — amint írja — egyáltalán nem hasonlít semmi más nyelvhez. Magyar a nép nyelve, a nemzeti nyelv, amellyel ma már mindenki él. Az üzletek feliratai és az éttermek étlapjai magyarok, az ujságokat szintén magyarul írják. Végre talált egy pincért, aki beszélt egy keveset — olaszul.

Meglátogatta az Eszterházy-képtárat, — amint ő mondja — Európa művészeti gyöngyeinek egyikét. Hárommillióért vásárolták meg, de sokkal többet ér. 694 olajfestményből áll. Eme gyüjtemény két mesterműve : 1. a legszebb Murillo : a szent Szűz és a gyermek Jézus kenyeret ad három misszionáriusnak ; 2. Rembrandt »Ecce homo«-ja. Ez az Ecce homo a főnevezetessége a képtárnak.

»Mint minden utazó, ki egy kis időt tölt egy városban, — írja Tardieu — én is arra törekedtem, hogy mindent lássak. Nehány perc alatt mentem fel a Budai várba gőzsiklón. Ott megtekintettem a királyi palotát művészi terraszaival, ahonnan Pestre és a vidékre pompás kilátás nyílik.«

De, ami szerinte, Magyarország fővárosát híres hellyé tette, azok a kénes források, melyek számos fürdőt táplálnak. Ezeket a forrásokat már a rómaiak is ismerték. A törökök, kik hosszú ideig tartották megszállva a várost, ezekből a forrásokból hasznot húzva különféle épületeket emeltek föléjük arab stílben. Budán, a hegy lábánál, vannak ezek a thermális vizek. A Margitsziget körülbelül két kilométernyire van Pesttől ; a Duna közepén a város kedvelt kirándulóhelye, József főherceg tulajdona. Ez az elbájoló sziget valódi földi paradicsom. Nincs hozzá hasonló Franciaországban. A főherceg a sziget egyik oldalán artézi kutat furatott, mely naponta 56.000 hektoliter meleg vizet szolgáltat. Ezen a szigeten olyan épületet emeltek, mely egy kicsit hasonlít az auvergnei Bourboule kastélyhoz. Azonkívül nagy szállodákat is építettek itt pompás éttermekkel. Az egész sziget tele van évszázados fákkal, a fasorok gonddal díszítve, ritka virágokkal és rózsafákkal beültetve. A legválogatottabb társaság (fürdőzők és sétálók) keresik fel. Van a szigeten közúti vaspálya is.

És mit mondjunk a magyarról, Európa egyik legrokonszenvesebb népéről? — kérdi Tardieu és mindjárt felel is rá : Bécsben majdnem mindenütt találtok szőke nőket, míg Pesten a nagy, feketeszemű barna nők vannak többségben. A magyar nép megnyerő, kedves. Egy általános szokás mind Bécsben, mind Budapesten, nagyon meglepett engem ; a vendéglőben vagy a kávéházban ülsz egy asztalnál ; egy másik úr érkezik melléd és üdvözöl téged oly mosollyal, melynek titkát csak ő tudja. És ez nemcsak Ausztria és Magyarország fővárosaiban van így, hanem a vidéken is.

Tardieu ezután beutazta a nagy magyar Alföldet és visszatért Bécsbe.

Irodalom.

Baróti Lajos: Régi utazók Budapestről. (A VIII. ker. községi főreáliskola 1894/95. évi értesítőjében.)

A. G. : Notes de voyage. Cosne : Derouet 1859. 162. p.

Gabryel, L.: Danube, Nil et Jourdan. Paris : Dentu 1864. XII, 199 p.

Gyömrei Sándor: Az utazási kedv története. Bp. : Gergely évn. 192 p.

Kelényi B. Ottó: Buda és Pest városképe az idegen útleírások irodalmában. (Tanulmányok Budapest multjából. VI. köt. p. 137—169.)

Rey William : Autriche, Hongrie et Turquie. 1839—1848. Paris : Cherbuliez 1849. VIII, 337 p.

Szamota István : Régi utazások Magyarországon és a Balkánfélszigeten. Bp. : Franklin 1891. 559 p.

Tardieu, Ambroise : Voyage en Autriche et en Hongrie. Moulins : Desrosiers 1884. 23 p.

Thouvenel, Edouard : La Hongrie et la Valachie. Paris : Bertrand 1840. 381 p.

Tissot, Victor : La Hongrie de l'Adriatique au Danube. Paris : Plon 1883 .412 p.

Trencsényi-Waldapfel Emeric : Budapest vu par les français. A'travers les âges Bp. : Officina 1940. 59, (4) p.

Französische Reisebeschreibungen über Ofen und Pest.

Von: *Desiderius von Sárváry.*

(Inhaltsangabe.)

Durch Reisebeschreibungen vergangener Jahrhunderte sind so manche mehr oder weniger wesentliche Charakterzüge der formenden inneren und äusseren Kräfte im Werden einer Weltstadt bekannt geworden. So auch in unserem Falle. Die Stadtbibliothek Budapest, mit den stadtgeschichtlichen Wert der Reisebeschreibungen vertraut, sammelt seit ihrer frühesten Entstehung Reisebeschreibungen, die sich ganz oder teilweise auf Ofen und Pest beziehen. Die in unserer Zusammenfassung behandelten sechs Reisenden haben sich in Ofen und Pest binnen nicht ganz fünfzig Jahren (1838—1884) eingefunden. In einer Zeit welche die Entwicklung Pests betreffend, ohnegleichen bedeutungsvoll war.

Die erwähnten sechs Reisenden sind alle am Donauwege nach Pest gekommen und zwar fünf von Wien her und einer von südwärts, vom Schwarzen Meere her.

Edouard Thouvenel, ein französischer Diplomat, verkehrte im Jahre 1838 in Pest. Er ist ein gründlicher Kenner der Geschichte und der wirtschaftlichen, politischen und sozialen Zustände Ungarns.

William Rey, schweizerischer Staatsbürger, Angestellter bei der Direktion der Wiener Donau Dampfschiffahrts Gesellschaft besuchte Ofen und Pest im Herbst 1839.

L. Gabryel, französischer Staatsbürger, war zweimal, in den Jahren 1847 und 1849 in Pest. Er äussert abfällige Bemerkungen über die Revolution.

A. G. auch ein Franzose — wir kennen bloss sein Monogramm — ist bei gelegenheit einer Orientreise in den fünfziger Jahren des vergangenen Jahrhundertes noch Pest gekommen. Seine Reisebeschreibung stammt aus dem Jahre 1859.

Victor Tissot, ein Schriftsteller aus der Schweiz, Mitarbeiter des Pariser Courrier Français, wurde später Sekretär in der Redaktion der Gazette de Lausanne. In den achtziger Jahren des vorigen Jahrhunderts durchreiste er Ungarn von Fiume bis Győr (Raab) mit der Eisenbahn und von Győr bis Budapest mit dem Dampfschiff.

Ambroise Tardieu, französischer Archaeologe, Mitglied des Archaeologischen Instituts von Rom und der Akademien von Madrid, Rouen, Marseille etc. bereiste im Sommer 1884 Österreich und Ungarn und hat bei diesem Anlasse auch in Budapest verweilt.

Récits et descriptions de voyages à Buda et à Pest en langue française. (1838—1884.)

Par *Désiré de Sárváry.*

(Resumé.)

De nombreux traits plus au moins caracteristiques de l'aspect et de la vie intime de Buda et de Pest nous sont connus par les relations de voyages des derniers siècles. La Bibliothèque municipale de Budapest, ayant reconnu la valeur historique de ces descriptions, recueille depuis sa fondation ces rapports qui

s'occupent en entier ou en partie de notre capitale. Les six voyageurs figurant dans notre étude ont séjourné à Buda et à Pest dans une période d'à peu près cinquante ans. Cette période, surtout au point de vue du développement de Pest, est unique en son genre.

Edouard Thouvenel, diplomate français, a été à Pest en 1838. Il connaît à fond l'histoire économique, politique et sociale de la Hongrie. Il a publié sa description en 1840, sous le titre »La Hongrie et la Valachie«.

William Rey, citoyen suisse, employé de la direction de Vienne de la Société de navigation danubienne, a visité Buda et Pest dans l'automne de l'année 1839, et il a fait paraître un rapport sur son voyage en 1849, sous le titre »Autriche, Hongrie et Turquie«.

L. Gabryel, citoyen français, a été en 1847 et en 1849 à Pest. Cette ville lui a plu énormément mais il condamne la Révolution. Sa description a paru en 1864, sous le titre »Danube, Nil et Jourdan«.

A. G., également sujet français — nous ne savons rien de lui, en dehors de ses initiales — est arrivé à Pest par le Danube, en venant de la Mer Noire. Il a publié sa description (Notes de voyage.) en 1859.

Victor Tissot, écrivain suisse, collaborateur du Courrier Français de Paris, est devenu plus tard, secrétaire de la redaction de la Gazette de Lausanne. Il a traversé la Hongrie entre 1880 et 1890 et a fait le voyage de Fiume à Győr en chemin de fer et de Győr à Budapest, en bateau. Il a fait paraître le rapport sur son voyage en 1883, sous le titre »La Hongrie de l'Adriatique au Danube«.

Ambroise Tardieu, archéologue français, était membre de l'Institut archéologique de Rome et des Académies de Madrid, de Rouen, de Marseille, de Toulouse et de Clermont-Ferrand. C'est dans l'été de l'année 1884 qu'il a voyagé en Autriche et en Hongrie. Tardieu n'a pas séjourné longtemps à Budapest et ce n'est que rapidement qu'il a visité cette ville. Il a publié son livre intitulé »Voyage en Autriche et en Hongrie« en 1884.

A Fővárosi Könyvtár szerzeményeinek válogatott jegyzéke, 1939.

Verzeichnis ausgewählter Zugänge der Stadtbibliothek, 1939.
Select list of new accessions, 1939.

0 Általános munkák

Allgemeines — General works

001 Tudomány és tudás

Wissenschaft und Wissen
Science and knowledge

Bernal, J. D. The social function of science. London: Routledge 1939. XVI, 482 p. **93671**

Nippoldt, Alfred. Anleitung zu wissenschaftlichem Denken. *[1923.]* 36—45. neubearb. Aufl. Potsdam: Bonness & Hachfeld 1939. 232 p. **93135**

Richthofen, Bolko Frhr. v. (Hg.) Bolschewistische Wissenschaft und »Kulturpolitik«. Ein Sammelwerk. Berlin: Ost-Europa-Verl. 1938. VI, 320 p. (Schriften d. Albertus-Universität. Geisteswissenschaftl. Reihe, 14.) **92244**

Srbik, Heinrich Ritter von. Die deutsche Wissenschaft und die Wiener Akademie im Grossdeutschen Reich. München: Bruckmann 1938. 19 p. **P 001(43)**

Wolf, A[braham]. A history of science, technology, and philosophy . . . T. 1—2. London: Allen & Unwin 1935. **92443**

T. 1. A history of science... in the 16th & 17th centuries by — with the cooperation of F. Dannemann & A. Armitage. XXIII, 692 p. 33 t.
T. 2. A history of science... in the eighteenth century. 814 p. 74 t.

002 Írás és könyv.

Schrift- u. Buchwesen.
Writing. Books.

Czakó Elemér. Magyar írást a magyarnak. Bp.: Ábrahám & Sugár ny. 1939. 7 p. (»Magyar Paedagógiá«-ból.) **R 003(439)**

Iványi Béla. Könyvek, könyvtárak, könyvnyomdák Magyarországon 1331—1600. Bp.: Széchenyi-kvt. 1937. 136 p. (Orsz. Széchenyi-kvtár kiadv., IV.) **0200/104**

Langenbucher, Hellmuth. Die Welt des Buches. Eine Kunde vom Buch. Hg. v. —. Unter Mitarbeit v. Karl Heinrich Bischoff, Heinrich Dähnhardt, Rudolf Eckmann etc. Mit Geleitw. v. Hanns Johst. Ebenhausen bei München: Langewiesche-Brandt 1938. 240, [6] p. **92859**

Petrau, Alfred. Schrift und Schriften im Leben der Völker. Ein kulturgeschichtlicher Beitrag zur vergleichenden Rassen- und Volkstumskunde. Essen: Essener Verlagsanstalt 1939. XIV, 657 p. 10 t. (Veröffentl. d. Hochschule f. Politik. Forschungsabteilung Volkstumskunde, Bd 2.) **93438**

01 Könyvészet

Bibliographie — Bibliography

Gulyás Pál. Magyar írók élete és munkái. Megindította id. Szinnyei József. Új sorozat 1. k. Karcag: Kertész-ny. 1939. XVI, 1248 p. **0130/32**

Hilberath, Leo. Bibliographie d. kommunalen Schrifttums v. 1936 u. 1937. Bearb. im Kommunalwissenschaftl. Inst. an d. Univers. Berlin. — Ausbildungen d. Kommunalbeamten in Deutschland u. England. Mit Beitr. v. Friedrich Schöne u. L. Hill. Stuttg.: Kohlhammer 1938. XII, 584 p. **01635/55/2**

= Kommunalwissenschaftliche Ausbildung u. Forschung, 1.

Horváth [Jenő] Eugene. The Hungarian question. A bibliography on Hungary and Central Europe. Bp.: Pr. Sárkány 1938. 20 p. **01632/43**

Jeserich, Kurt. Das kommunalwissenschaftliche Institut an der Universität Berlin. Mit Anhang: Kommunales Schrifttum 1933—1935. Stuttg.: Kohlhammer 1936. XVI, 470 p. **01635/55/1**

= Kommunalwissenschaftliche Ausbildung u. Forschung, 2.

Kahl, Willi. Verzeichnis des Schrifttums über Franz Schubert 1828—1928. Regensburg: Bosse 1938. 264 p. (Kölner Beitr. z. Musikforschung, 1.) **01692/12**

Kertész János. Lengyelország a magyar sajtóban. Magyar-lengyel bibliográfia. Bp.: Radóny. 1938. 91, IV p. **01632/42**

Kertész János. A magyar közegészségügy bibliográfiája 1925—1935. Bev. Hollós Gábor. Bp.: Saját kiad. 1939. 182 p. (»Közegészségügyi Értesítő« 1936—1938. évf.-ból.) **01661/22**

Klose, Olaf. Islandkatalog d. Universitätsbibl. Kiel und d. Universitäts- und Stadtbibl. Köln. Hg. v. d. Universitätsbibl. Kiel. Bearb. v. —. Kiel: Universitätsbibl. 1931. XII p. 423 p. (Kataloge d. Universitätsbibl. Kiel, 1.) **0171/215**

Kozocsa Sándor. Bevezetés a bibliográfiába. Bp.: Egyetemi ny. 1939. 115 p. **92064**
Bibliográfia: p. 107—110.

Kozocsa Sándor. Az 1937-ik év irodalomtörténeti munkássága. Összeáll. —. Bp.: Pallasny. 1939. 59 p. (Irodalomtörténeti füzetek, 64.) **R 016 : 81»1937«**

Periodiques, Les — pour la jeunesse. Genéve: Bureau internat. d'education 1936. 106 p. (Publications du Bureau internat. d'education, 46.) **0285/63**

Scherke, Felix & Ursula Vitzthum. Bibliographie der geistigen Kriegführung. Geleitw. v. Friedrich v. Cochenhausen. Berlin: Bernard & Graefe 1938. 98 p. **016355/5**

Staud Géza. Magyar színészeti bibliográfia. Bp.: Magy. színháztud. & színpadműv. társ. 1938. 352 p. 1 t. (Bibliographia theatralis Hungarica.) **01679/9**
Bibliográfia: p. 349—351.

Ulrich, Carolyn F. Periodicals directory. A classified guide to a selected list of current periodicals foreign and domestic. *[1932.]* 3. ed. New York: Bowker 1938. XVI, 465 p. **01605/14**

Varga Sándor Frigyes. Bevezetés a tánc-irodalomba. Bp.: Stephaneum-ny. 1939. 77, [3] p. **01679/8**

Vass Klára. A szellemtudományok magyar bibliográfiája. A történeti vonatkozású irodalom. 1935. Összeáll.: —. Bp.: Magy. könyvtárosok és levéltárosok egyes. 1938. XIV, 225 p. **X 2498**
= Magy. könyvtárosok és levéltárosok egyes. szakbibliográfiai kiadv., 1.

Venezia. Reale istituto di scienze, lettere ed arti, Biblioteca. Catalogo delle publicazioni accademiche e periodiche. Venezia: Presso la segreteria del Reale istituto Veneto 1938. VIII, 180 p. **0171/216**

02 Könyvtárügy

Bibliothekswesen — Library economy

Benkő Katalin. A marosvásárhelyi Teleki-könyvtár francia könyvei. Orosháza: Orosházi Friss Újság kiad. 1939. p. 9—37. **0271/19**

Budapest. Fővárosi könyvtár. Útmutató a könyvtár használói számára. *[1918.]* Teljesen átdolg. 4. kiad. Bp.: Szőv. háziny. 1939. 44 p. **02/13/4**

Burton, Margaret. Famous libraries of the world. Their hist., coll. and administrations. Under the direct. of and with an introd. by Arundell Esdaile. London: Grafton 1937. XX, 458 p. 31 t. (The world's grat libraries, II.) **0270/40**

Camerani, Vittorio. L'uso pubblico delle biblioteche. Milano: Mondadori 1939. 183, [6] p. **0240/18**

Comité international des bibliothèques. Actes du —. 11me session Bruxelles 4—5. VII. 1938. La Haye: Nijhoff 1938. 189 p. 1 t. (Federation internat. d. Associations de bibliothècaires. Publications, X.) **0206/9/10**

Dewey, Melvil. Decimal classification and relativ index, ... books, pamflets, clipings [etc.]. *[1876.]* 13. ed. Memorial ed. Vol. 1. New York: Lake Placid Club 1932. **0254/52**
Vol. 1. Tables. 1648 p. 2 t.

Eilers, Willi. Die deutsche Weltkriegsbücherei. Berlin: Quader Verl. 1938. 11 p. (Aus »Berliner Monatshefte«.) **0260/16**

Fédération internationale des Associations de bibliothécaires. Répertoire. La Haye: Nijhoff 1938. 90 p. **0206/14**

H. Fekete Péter. Az iskolai könyvtárak szervezése és kezelése. Debrecen: Nagy-ny. 1939. 16 p. (A hajdúböszörményi ref. Baltazár D. polg. leányisk. 1938/39. évk.-ből) **0213/20**

Godet, Marcel. Le prêt international des livres et manuscrits. Berne: Biblioth. Nationale Suisse 1937. 31 p. (Publ. d. Vereinigung schweiz. Bibliothekare, XV.) **0246/6**

Győri városi közkönyvtár, A— évkönyve I. 1898—1938. Szerk. Bay Ferenc. Győr: Baross-ny. 1939. 58 p. 5 t. **0274/303**

Heitzer, Sebastian & Hermann Sauter. Gemeindliche Büchereipflege. Wegweiser f. Bürgermeister ü. Büchereileiter. München: Jehle 1938. 80 p. 2 t. (Praxis d. Bürgermeisters, 3.) **02745/7**

Herbert, Clara W. Personnel administration in public libraries. With a chapter by Althea H. Warren and Lora A. Roden. Chicago: American library association 1939. XIV, 191 p. **0230/5**

Hoyer, Walter. Die Durchdringung der Grossstadt durch die Bücherei. Eine Untersuchung. Lpzg: Inst. f. Leser- u. Schrifttumskunde 1939. 31 p. 1 t. **0274/301**

Imendörffer, Nora. Johann Georg Hamann und seine Bücherei. Königsberg: Ost-Europa-Verl. 1938. VIII, 174 p. (Schriften d. Albertus-Universität, 20.) **0271/18**

Bibliographie: p. 173—174.

Jast, L. Stanley. The library and the community. London: Nelson 1939. 204 p. 6 t. (Discussion books, 50.) **0270/42**

Kilger, Otto. Das pflichtmässige Sammeln von Tageszeitungen in Deutschland. Nebst Standortsnachweis f. Sachsen, Thüringen u. Anhalt. Lpzg: Harrassowitz 1938. 180 p. (Zentralblatt f. Bibliothekswesen, Beih., 71.) **0252/13**

Bibliographie: p. 173—179.

Mc Colvin, Lionel R. Library staffs. London: Allen & Unwin 1939. 136 p. **0230/6**

Mothes, René. Essai sur le régime administratif des bibliothèques publiques en France. Paris: Pichon & Durand—Auzias 1939. 164 p. **0230/4**

Munthe, Wilhelm. American librarienship from a European angle. An attempt at an evaluation of policies and activities. Chicago: American library association 1939. XIII, 191 p. **0200/106**

Norris, Dorothy May. A history of cataloguing and cataloguing methods. 1100—1850. with an introd. survey of ancient times. A thesis accepted for the honours diploma of the Library association. With a foreword by H. M. Cashmore. London: Grafton 1939. VIII, [2], 246 p. **0253/82**

Savage, Ernest A. Special librarianship in general libraries and other papers. London: Grafton 1939. VIII, [2], 314 p. **0200/105**

Sayers, W. C. Berwick. Library local collections. London: Allen & Unwin 1939. 128 p. 4 t. **0252/14**

Bibliography: p. 111—123.

Schriewer, Franz. Deutsche Büchereifragen in Zahl und Bild. Untersuchungen u. Darstellungen aus d. Arbeitsbereich d. Bücherei Frankfurt. Ausgest. auf d. »Leistungsschau d. dtschen Volksbüchereien 1933—1938« in Leipzig. Frankfurt (Oder): Dr. Trowitzsch 1938. 4°. [4] p. 13 t. **q 0200/102**

Schriewer, Franz. Die deutsche Volksbücherei. Jena: Diederichs 1939. 153 p. **02745/8**

Sharp, Henry A. Branch libraries. Modern problems and administration. London: Allen & Unwin 1938. 134 p. (Practical library handbooks, 6.) **0274/302**

Bibliography: p. 132.

Société des Nations. La bibliothèque de la Société d. Nations. Genéve: Section d' information 1938. 48 p. (Les activités de la Soc. d. Nat. 10.) **0260/17**

Sulica Szilárd. A szegedi egyetemi könyvtár válságos helyzete. Bp.: Egyetemi ny. 1939. 28 p. (A Szegedi egyetemi könyvtár dolgozatai, 3.) **02778/7**

[Magyar—francia.]

Szarvasi Margit. Magánkönyvtáraink a XVIII. században. (Főpapok és főurak, nemesek és polgárok gyüjteményei.) Pécs: Egyetemi ny. 1939. 132 p. (Az orsz. Széchenyi könyvtár kiadványai, 7.) **0271/20**

Bibliográfia: p. 119—131.

Trebst, Hans. Studien zu einer analytischen Sachkatalogisierung. Lpzg: Harrassowitz 1931. 82 p. **0253/81**

Uhlendahl, Heinrich. Fünfundzwanzig Jahre Deutsche Bücherei. Festvortrag zur Feier d. 25. jährigen Bestehens 15. Mai 1938. [Lpzg: Deutsche Bücherei 1938]. 38 p. (Sondergabe d. Gesellschaft d. Freunde d. Deutschen Bücherei.) **0270/39**

Vorstius, Joris. Die Katalogprobleme im Spiegel der ausländischen Fachliteratur seit 1930. Lpzg: Harrassowitz 1933. 48 p. (Samml. bibliothekswissenschaftl. Arbeiten, 44.) **0253/80**

World's libraries and librarians. London: Bessemer House [193?]. 571 p. **K 0300/4**

= British universities encyclopaedia, Vol.XII.

03 Lexikonok

Lexica — Encyclopedia

Encyclopaedia Britannica. Book of the year 1939. London : Watson 1939. XVI, 760 p. **K 0300/22**

Enciclopedia pratica Bompiani. La cultura. La vita civile. La famiglia. Vol. 1—2. Milano : Bompiani 1938. **K 0300/21**

Vol. 1. La cultura. 928 p. 214 t.
« 2. La vita civile. La famiglia. XII, 930—2016 p. 16 t.

Webster's new international dictionary of the English language. *[1934.]* 2. ed. An entirely new book utilizing all the experience and resources of more than one hundred years of genuine Webster dictionaries. A Merriam-Webster. William Allan Neilson, Thomas A. Knott & Paul W. Corhart. Springfield : Merriam 1939. XCVI, 3210 p. 9 t. **K 0300/5**

057/059 Címtárak. Évkönyvek

Adressbücher. Jahrbücher Handbooks. Annals

Italien Jahrbuch. Hg. v. Deutsch-italienischen Kulturinstitut Petrarca-Haus Köln. Bd 1. Jahr 1938. Essen : Essener Verlagsanst. 1939. **X 2510**

Magyar politikai és közigazgatási compass. (1919—1939.) Szerk. Madarász Elemér. Bp. : Athenaeum-ny. 1939. 756 p. **K 9232/2**

Münz, Ludwig (Hg.). Führer durch die Behörden und Organisationen. Berlin : Duncker & Humblot 1939. XIII, 466 p. **92222**

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye és Kecskemét th.-jogú város adattára. Szerk. Csatár István, Hovhannesian Eghia & Oláh György. Pécs : Mayer ny. 1939. 4°. 172, 120, 164, 236 p. **X 7136**

Rovó Béla. Felvidéki gazdasági kompasz. I. Kereskedelmi és ipari címtár. A legújabb, hivatalos adatok alapján. Bp.: Kisny. 1939. 352 p. **92260/1**

07 Ujságírás

Zeitungswesen — Journalism

Ciano, Galeazzo. Das Presse- und Propagandaministerium im faschistischen Italien. Roma: Societa ed. di novissima [1936]. 32 p. **P 07(45) : 354.1**

Grünbeck, Max. Die Presse Grossbritanniens. Ihr geistiger u. wirtschaftlicher Aufbau. Bd 1—2. *[1936.]* Neue, durch einen Nachtrag fortgeführte Aufl. Lpzg : Meiner 1939. **92723**

Bd 1. Geschichte u. allgem. Gegenwartsstruktur d. britischen Presse. XVI, 390 p.
Bd 2. Die Gruppenbildung im modernen britischen Zeitungswesen. [&] Nachtrag. Die britische Presseentwicklung. 1936—1938. 312, 16 p. 1 t.

Hlatky Endre. Széchenyi sajtópolitikai eszméi a »Hitel«, »Világ«, »Stádium« és »A Kelet népé«-ben. Közvéleménypolit. tanulmány. Bp. : Scholtz 1939. 68 p. (A Sajtó kvtára, 18.) **R 07 : 32 Széchenyi**

Krüger, Werner Adolf. Spitteler und die Journalistik. Diss. Basel. Strassburg : Dr. Heitz 1937. 207, [3] p. **92365**

Lehmann, Ernst Herbert. Gestaltung der Zeitschrift. Lpzg : Hiersemann 1938. XI, [3], 245 p. **92101**

List, Fritz. Die Tageszeitung als publizistisches Führungsmittel unter besonderer Berücksichtigung der Reichsweite und der Grenzen ihrer Wirkung. Würzburg - Aumühle : Triltsch 1939. 109, [5] p. (Zeitung und Leben, Bd 70.) **93620**

Magyar ujságirók kamarai csoportja. Országos magyar újságírói kamara. (A Magyar ujságirók kamarai csoportjának tervezete.) Bp. : Sárkány-ny. 1938. 12 p. **R 070.12(439)(061)**

Raichle, Walter. Das ungarische Zeitungswesen. Seine Entwicklung u. heutige Struktur. Berlin : Gruyter 1939. [4], 151 p. (Ungarische Bibliothek, I. Reihe, 22.) **93603**

Bibliographie : p. 148—149.

Volenszky Béla. A sajtókamara. A vonatk. össz. rend. és törv.-szakaszok egységes szerkezetben, betűsoros tárgymutatóval. Összeáll. & jegyz. ell. —. Bp. : Főnök Lapja kiad. [1939]. 122 p. **92797**

Weisenfeld, Ernst. Die Geschichte der politischen Publizistik bei d. Siebenbürger Sachsen. Frankfurt a. M. : Diesterweg 1939. [4], 144 p. (Zeitung u. Zeit. N. F., IX.) **92119**

Zur Geschichte der kaiserlichen Wiener Zeitung 8. August 1703—1903. Wien : Wiener Zeitung 1903. 328, 6 p. **91970**

090 Bibliofilia

Bibliophilie — Bibliofily

Buch und Bucheinband. Aufsätze und graphische Blätter zum 60. Geburtstage von Hans Loubier. Lpzg : Hiersemann 1923. 212 p. 29 t. **q 091/454**

Csatkai Endre. A soproni exlibris története. Összeáll.: —, Missuray-Krug Lajos és Thier László közreműködésével. Högyészy Pál előszavával. Sopron: Thier 1938. 32 p. 32 t. (Scarabantia 1938. 5. sz.) **091/469**

Gross, Julius. Kronstädter Drucke 1535—1886. Kronstadt: Gött & Sohn 1886. IX, 197 p. **091/480**

Klempa Károly. A keszthelyi Festetics könyvtár 1500-ig terjedő ősnyomtatványai. Keszthely: Sujánszky 1938. 31 p. **q 091/481**

Kolb Jenő. Régi játékkártyák. Magyar és külföldi kártyafestés. XV—XIX. század. 80 színes hasonmással. Bp.: Hungária-kny. 1939. 78, [4] p. (Hungária könyvek, 6.) **091/483**

London. Edwards, Francis. Eighteenth century England. A catalogue of books and autographs. New ser. Nu. 1. London: Edwards [19??]. [92] p. 1 t. **091/456**

London. Maggs. Bros. Cat. No. 489. Book bindings: historical & decorative. London: Maggs-Bros 1927. 208 p. 59 t. **091/460**

London. Maggs. Bros. Cat. No. 582. Manuscripts and books on medicine, magie, astrology and natural sciences... London: Maggs Bros 1933. 236, [10] p. 9 t. **091/453**

London. Maggs. Bros. Cat. No. 512. Music. Early books, manuscripts, portraits and autographs. London: Maggs Bros 1928. 300, [8] p. 22 t. **091/457**

Lyon. Városi Könyvtár. Codices Lugdunenses antiquissimi. Le scriptorium de Lyon. La plus ancienne école calligraphique de France. Par E. A. Lowe. Lyon: Bibl. de Lyon 1924. 4°. 52 p. 39 t. **q 091/476**

Lyon. Városi Könyvtár. Documents paléographiques, typographiques, iconographiques. Publ. sous la direction de Henry Joly,.... Fasc. 7, 8, 9, 10, 12. Lyon: Amis de la Bibl. de Lyon 1928—1936. 4°. **q 091/477**

Newdigate, Bernard H. The art of the book. London: Studio limited 1938. V, 103 p. (Studio Special autumn number.) **q 091/466**

Ruppel, Aloys. Johannes Gutenberg. Sein Leben und sein Werk. Berlin: Gebr. Mann 1939. 224 p. 7 t. **091/479**

Schmieder, Eberhard — Kellner, Ernst. Schrift und Buch. Eine Fibel. Bilder von Peter Thienhaus. Lpzg: Staachmann [1939]. 96 p. 3 t. **091/478**

Végh Gyula. Régi kőszegi könyvkötések. Szombathely: Martineum 1939. 11 p. (Kl. a Vasi Szemléből.) **091/467**

Wagner, Wilhelm Jakob. Durch die Gassen um die Pressen. Mainz: Gutenberg-Ges. 1939. [32] p. (Kleiner Druck Nr. 33. der Gutenberg-Ges.) **091/474**

1 Bölcselet

Philosophie — Philosophy

Bartók György málnási. Ember és élet. A bölcseleti antropologia alapvonalai. Bp.: Franklin 1939. 260 p. **93436**

Bencsik Béla. A megismerés. Pécs: Kultúrany. 1939. 174 p. (Theoria. Tanulmányok a filozófia köréből, 1.) **92999**

Blondel, Maurice. L'action. Paris: Alcan 1936—1937. (Bibliotheque de philosophie contemporaine.) **92884**

T. 1. Le problème des causes secondes et le pur agir. 1936. 492 p.

T. 2. L'action humaine et les conditions de son aboutissement. 1937. 558 p.

Blondel, Maurice. L'être et les êtres. Paris: Alcan 1935. 540 p. (Bibliothèque de philosophie contemporaine.) **92886**

Blondel, Maurice. La pensée. T. 1—2. Paris: Alcan 1934. (Bibliotheque de philosophie contemporaine.) **92885**

T. 1. La genèse de la pensée et les paliers de son ascension spontanée. XLI, 421 p.

T. 2. Les responsabilités de la pensée et la possibilité de son achévement. 558 p.

Cassirer, Ernst. Descartes. Lehre, Persönlichkeit, Wirkung. Stockholm: Bermann-Fischer 1939. 308 p. **93098**

Dupréel, Eugène. Esquisse d'une philosophie des valeurs. Paris: Alcan 1939. 304 p. (Bibliothèque de philosophie contemporaine.) **93552**

Erdmann, Johann Eduard. Grundriss d. Geschichte d. Philosophie. Neu bearb. u. bis in d. Gegenwart fortgeführt v. Ferdinand Clemens. Berlin: Eigenbrödler Verl. 1930. 730 p. 32 t. **92771**

Feyerabend, Oscar. Das organologische Weltbild. Eine philosophisch-naturwissenschaftliche Theorie des Organischen. Berlin: De Gruyter 1939. XI, 276 p. **92519**

Gomperz, Heinrich. Limits of cognition and exigencies of action. Berkeley: University of California pr. 1938. p. 53—70. (University of California. Publications in Philosophy, Vol. 16. 3.) **P 121**

Grassi, Ernesto. Vom Vorrang des Logos. Das Problem d. Antike in d. Auseinandersetzung zwischen italienischer u. dtscher Philosophie. München: Beck 1939. XI, 217 p. **93607**

Groos, Helmut. Willensfreiheit oder Schicksal? *[1931.]* 2. umgearb. u. stark erw. Aufl. v. »Die Konsequenzen d. Determinismus.« München: Reinhardt 1939. 278 p. **93609**

Hessen, Johannes. Platonismus und Prophetismus. Die Antike und die biblische Geisteswelt in strukturvergleichender Betrachtung. München: Reinhardt 1939. 240 p. **93523**

Hlucka, Franz. Das Problem der Logik, als Entwicklung des Prinzips der Heterothese. Lpzg: Reisland 1939. 80 p. 1 t. (Neue philos. Forschungen, 2.) **P 16**

Hofmann, Paul. Sinn und Geschichte. Hist. — systemat. Einleitung in d. sinn-erforschende Philosophie. München: Reinhardt 1937. XVI, 712 p. **93615**

Bibliographie: p. 712.

Imre József. Alexander Bernát és filozófiai műveltségünk. Pécs: Kultúra-ny. 1938. 35 p. (Specimina diss. facult. philos. Regiae hung. univers. Elisabethinae Quinqueecclesiensis, 147. A filozófiai intézetben készült dolgozat, 12.) **R 1 Alexander Bernát**

Kamaryt, Stan. Filozofia vortaro. Olmütz: Hanácká Knihtiskárna 1934. 171 p. **93129**

Kassner, Rudolf. Anschauung und Beobachtung. Zur vierten Dimension. Berlin: Verl. »Die Rabenpresse« 1938. 63 p. (Die Kunst des Wortes, Bd 6/7.) **P 1 Kassner**

Kern, Berthold v. Die Grund- u. Endprobleme der Erkenntnis. Berlin: Springer 1938. XVI, 78 p. 1 t. **92114**

Klugen, Alexander v. Die Absage an die Romantik in der Zeit nach dem Weltkriege Zur Geschichte d. dtschen Menschen. Berlin: Junker & Dünnhaupt 1938. VII, [3], 226 p. (Neue Forschung, 33.) **92122**

Krüger, Gerhard. Einsicht und Leidenschaft. Das Wesen des platonischen Denkens. Frankfurt a. M.: Klostermann 1939. XX, 334 p. **92779**

Kühár Flóris [stb.] A szellemi lét. —, Szigeti József, Kecskés Pál, Schütz Antal stb. előadásai. Bp.: Stephaneum-ny. 1938. 119 p. (Szent Tamás könyvtár, 4.) **92209**

Maier, Anneliese. Das Problem der intensiven Grösse in der Scholastik. (De intensione et remissione formarum.) Lpzg: Keller 1939. 78 p. (Veröffentl. d. Kaiser Wilhelm-Instituts f. Kulturwissenschaft im Palazzo Zuccari Rom. Abhandlungen.) **93065**

Mitrovics emlékkönyv. Tudományos működésének ötvenedik évfordulójára. Kiadták tisztelői. Bp.: Csáthy-ny. 1939. XI, 686 p. **92690**

Müller, Günther. Schicksal und Saelde. Der Mensch im irdischen Geheimnis. Salzburg: Müller 1939. 262 p. **92617**

Naturwissenschaft und Metaphysik. Abhandlungen zum Gedächtnis des 100. Geburtstages von Franz Brentano. Bd 1. Von Reinhold Fürth, Oskar Kraus, Alfred Kastil etc. Brünn: Rohrer 1938. X, 198 p. (Veröffentlichungen d. Brentano Gesellschaft.) **92765**

Paliard, Jacques. Le théorème de la connaissance. Paris: Aubier 1938. XXVIII, 135, [3] p. (Philosophie de l'esprit.) **92419**

Pascal, Blaise. Die Kunst zu Überzeugen u. andere kleinere philosophische Schriften. Übertr. & mit Erl. vers. v. Ewald Wasmuth. Berlin: Schneider 1938. 305, [3] p. 1 t. **92072**

Pfeiffer, Rudolf. Humanitas Erasmiana. London: Warburg Institute 1931. (Studien d. Bibliothek Warburg, XXII.) **P 1 Erasmus**

Pichler, Hans. Das Geistvolle in der Natur. Berlin: Junker & Dünnhaupt 1939. 46 p. **P 113**

Preiswerk, Andreas. Das Einzelne bei Platon und Aristoteles. Lpzg: Dietrich 1939. IX, 196 p. (Philologus. Supplementband, XXXII. H. 1.) **92831**

Prévost-Paradol, [Lucien-Anatole]. Études sur les moralistes français suivies de quelques reflexions sur divers sujets. *[1864.]* 9. ed. Paris: Hachette 1901. 303 p. **92269**

Rey, Abel. La maturité de la pensée scientifique en Grèce. Paris : Michel 1939. XXI, 574 p. (La science dans l'antiquité III. L'évolution de l'humanité.) **A 49.99/111**
Bibliographie : p. 557—565.

Rickert, Heinrich. Unmittelbarkeit und Sinndeutung. Aufsätze zur Ausgestaltung des Systems der Philosophie. Tübingen : Mohr 1939. XVIII, 185 p. 1 t. (Heidelberger Abhandlungen zur Philosophie und ihrer Geschichte, 28.) **92854**

Rothacker, Erich. L'idea di una scienza nuova dell'uomo. Lpzg : Keller [193?]. 28 p. (Kais. Wilh.-Inst. f. Kunst- u. Kulturwissensch. Bibliotheka Hertziana in Rom. Veröffentl. d. Abteilung f. Kulturwissensch.) **P 1 Vico**

Scharschuch, H. Einführung in die Monadologie Leibnizens. Berlin : Ebering 1939. 30 p. **P 111**

Schelling, [Friedrich Wilhelm Joseph v.] Werke. Nach d. Originalausg. in neuer Anordnung hg. v. Manfred Schröter. Bd 1—6. München : Beck 1927—1928. (Schellings Werke, Münchner Jubileumsdruck.) **92593**
Bd 1. Jugendschriften. 1793—1798. XVII, 723 p. 1 t.
« 2. Schriften z. Naturphilosophie. 1790—1801. X, 737 p.
« 3. Schriften z. Identitätsphilosophie. 1801-1806. XXII, 720 p.
« 4. Schriften z. Philosophie d. Freiheit. 1804—1815. X, 746 p.
« 5. Schriften z. geschichtl. Philosophie. 1821—1854. XIII, 772 p.
« 6. Schriften z. Religionsphilosophie. 1841—1854. X, 760 p. 1 t.

Schneider, Robert. Schellings und Hegels schwäbische Geistesahnen. Würzburg-Aumühle : Triltsch 1938. 159 p. **92262**
Bibliographie : p. 155—159.

Schroeder Attila báró. Logika. Az igazság-érték szubjektív-objektív szintetikus természete. Vác: Kapisztrán-ny. 1939. 84 p. **92949**

Schubart, Walter. Dostojewski und Nietzsche. Symbolik ihres Lebens. Luzern : Vita Nova Verl. 1939. 117 p. **92676**

Schwarze, Karl. Ernst Moritz Arndt und sein Kampf gegen den Geistesidealismus. Mit einem Nachwort : Gegen das Weltanschauungsmonopol des Geistesidealismus — auch heute von E. R. Jaensch. Lpzg : Barth 1939. 74 p. (Abhandl. u. Monographien z. Philosophie d. Wirklichen, 9.) **P 1 Arndt**

Seward, George Curry. Die theoretische Philosophie William Whewells und d. kantische Einfluss. Diss. Tübingen : Dr. Gulde 1938. 70 p. **P 1 Whewell**
Bibliographie : p. 69.

Smuts, Jan Christiaan. Die holistische Welt. (»Holism & evolution« 1936.) Berlin : Metzner 1938. XXXIX, 384 p. **92096**

Spaventa, Bertrando. La filosofia italiana. Nelle sue relazioni con la filosofia europea. Introduzione, riassunti e note di Giuseppe Tarozzi. Torino : Paravia 1937. XII, 139 p. (Piccola biblioteca di filosofia e pedagogia.) **92566**

Spörri, Gottlob. Das Incoordinable. Die Bedeutung I.—I. Gourds für Geschichtsphilosophie und Theologie. München : Kaiser 1929. 172 p. (Forschungen zur Geschichte und Lehre des Protestantismus Reihe II. Bd IV.) **92523**

Steiner Rudolf. A világ és az ember szellemi megismerésének alapelemei. Bp. : Révai [1939]. 174 p. **93469**

Stumpf, Carl. Erkenntnislehre. Bd 1. Lpzg : Barth 1939. XII, 371 p. **92520**

Vahiduddin, Syed. Indisch-moslemische Werterlebnisse, als Paralelle zu europäischen Kulturwandlungen. Lpzg : Barth 1937. 59 p. (Abhandl. u. Monographien z. Philosophie d. Wirklichen, 8.) **A 54.10/5**
Bibliographie : p. 58—59.

Vorsokratische Denker. Auswahl aus dem Überlieferten. Griechisch u. deutsch v. Walther Kranz. Berlin : Weidmann 1939. [2], 186 p. **92580**

Wehrli, Fritz. Vom antiken Humanitätsbegriff. Zürich : Beer 1939. 29 p. (Neujahrsblatt, 102.) **P 149.932**

Wenzl, Aloys. Philosophie als Weg. Von den Grenzen der Wissenschaft an die Grenzen der Religion. Lpzg : Meiner 1939. VIII, 186 p. **92987**

Werle, Fritz. Vom Wesen der Totalität. Ein Versuch. München-Planegg : Barth 1938. 171 p. **92100**

Wilhelm, Julius. Friedrich Nietzsche und der französische Geist. Hamburg : Hoffmann & Campe 1939. 93 p. (Geistiges Europa.) **93775**

Winkler Béla. A gondolkodás tárgyáról. (Alapvetés.) Bp. : Egyetemi ny. 1935. 44 p. 1 t. **R 161.1**

Zocher, Rudolf. Die philosophische Grundlehre. Eine Studie z. Kritik d. Ontologie. Tübingen : Mohr 1939. VIII, 130 p. (Beitr. z. Philos. u. ihrer Geschichte, 6.) **93060**

13 Okkult tudományok

Okkultismus — Occultism
Parapszichologia — Parapsychology

Collyer, Mildred H. & E. Patrick Dampier. When we wake. How souls of many grades see their own after-life. London: Rider [193?]. 286 p. **92675**

Forman, Henry James. The story of prophecy. In the life of mankind from early times to the present day. New York: »Tudor« 1939. VIII, 347 p. 13 t. **93581**

Geymüller, H. de Schwedenborg und die übersinnliche Welt. Übers. v. Paul Sakmann. Ergänzt v. Hans Driesch. Stuttg.: Deutsche Verl.-Anst. 1936. 395 p. **93384**

Kröner, Walther. Der Untergang des Materialismus & die Grundlegung des biomagischen Weltbildes. Lpzg: Hummel 1939. 298 p. 1 t. **92144**

Poortmann, Johannes J. Drei Vorträge über Philosophie und Parapsychologie. Leiden: Sijthoff 1939. 77 p. **92246**

Richter, Helmut L. B. Übernatürlich? Vom geheimnisvollen Walten d. Natur. Lpzg: Hase & Koehler 1939. 184 p. **93465**

Schwab, F. Geburt und Tod als Durchgangspforten des »inwendigen« Menschen. Lpzg: Hummel 1939. 192 p. **93152**

Shirley, Hon. Ralph. The mystery of the human double. London: Rider [193?]. 189 p. **92674**

Süssenguth, Armin. Die Alchemie im Lichte des 20. Jahrhunderts. Lpzg: Hummel 1938. 103 p. **92005**

Walther, Gerda. Ahnen und Schauen unserer germanischen Vorfahren im Lichte der Parapsychologie. Lpzg: Hummel 1938. 43 p. **P 133.3**

Winkler, Bruno. Nostradamus und seine Prophezeiungen für das zwanzigste Jahrhundert. Görlitz: Regulus-Verl. 1939. 52 p. **P 133.3**

Winnig, August. Das Unbekannte. Berlin: Warneck 1940. 78 p. **93635**

15 Lélektan

Psychologie — Psychology

Alexander, F. Matthias. Constructive conscious control of the individual. With an introduction by John Dewey. *[1923.]* 7. ed. London: Methuen 1938. XXXIII, 317 p. **92846**

Alexander, F. Matthias. Man's supreme inheritance. Conscious guidance and control in relation to human evolution in civilization. With an introductory by John Dewey. *[1910.]* 2. ed. London: Methuen 1939. XXVIII, 239 p. 2 t. **92847**

Alexander, F. Matthias. The use of the self. Its conscious direction in relation to diagnosis, functioning and the control of reaction. With an introduction by John Dewey. *[1932.]* 3. éd. London: Methuen 1939. XIX, 143 p. **92845**

Baisch, Helga. Wahrsinn oder Wahnsinn des Genius? Sinn und Grenzen d. pathographischen und psychographischen Methodik in d. Anthropologie d. Genius. Lpzg: Barth 1939. [4], 91 p. (Beihefte z. Zeitschrift f. angewandte Psychologie u. Charakterkunde, 85.) **92905**

Beck, Maximilian. Psychologie. Wesen & Wirklichkeit der Seele. Leiden: Sijthoff 1938. IX, 271 p. **92179**

Bier, August. Die Seele. München: Lehmann 1939. 172 p. **92489**

Boda István. A személyiség szerkezete és kísérleti vizsgálata. Szeged: Ablaka-ny. [1937]. 40 p. (Új élet felé. Tanulmánysorozat, 3.) **R 153.7**

Boda László. A Jung-féle lelki típusok. Bp.: Általános-ny. 1939. 66 p. **R 15 Jung**

Bibliográfia: p. 63—65.

Burloud, A. Principes d'une psychologie des tendances. Paris: Alcan 1938. 430 p. (Bibliothèque de philosophie contemporaine.) **92054**

Eckstein, Ludwig. Psychologie des ersten Eindrucks. Geleitw. v. Oswald Kroh. Lpzg: Barth 1937. X, 140 p. **92990**

Bibliographie: p. 139—140.

Elsenhans, Theodor. Lehrbuch der Psychologie. *[1912.]* 3. völlig veränd. Aufl. v. Fritz Giese. Bearb. & hg. v. Hans W. Gruhle & F. Dorsch. Tübingen: Mohr 1939. 588 p. **92177**

Englhauser, Joh. Metaphysische Tendenzen in der Psychologie Diltheys. Würzburg: Becker 1938. 96 p. (Abhandl. z. Philosophie u. Psychologie d. Religion, 50.) **92429**

Gehrung, Friedrich. Das Seelische. Wider die Verdoppelung des Menschen. Berlin: Junker & Dünnhaupt 1939. 117 p. (Neue Deutsche Forschungen, Bd 6.) **92050**

Gruender, H. Problems of psychology. A text for undergradautes. Milwaukee : Gruender 1937. XI, 209 p. **92403**

Kruse, Uve Jens & Broder Christiansen. Ich will! — Ich kann! Eine Schule des Willens und der Persönlichkeit. *[1934.]* 8. Aufl. Lpzg : Reclam 1939. 200, 16 p. **92294**

Künkel, Hans. Die Lebensalter. Jena : Diederichs 1939. 103, [3] p. **92615**

Luck, Rudolf. Schüchternheit. Eine Ermutigung der Schüchternen und Ängstlichen. Dresden : Schwarze 1939. 112 p. **92734**
Bibliographie : p. 110—112.

Petermann, Bruno. Wesensfragen seelischen Seins. Eine Einführung in das moderne psychologische Denken. Lpzg : Barth 1938. VIII, 222 p. **91509**

Ranschburg Pál. Az emberi tévedések törvényszerűségei. A magasabb szellemi működések helyes vagy téves voltát megszabó törvényekről, ép, fogyatékos és beteg állapotokban. Szeged : Ablaka-ny. [1939?]. 198 p. (Magy. Psychol. Szemle X. k.-ben megj. közl. bőv. különny.) **92491**

Reyer, Wilhelm. Organische Psychologie. Grundriss einer psychischen Anthropologie. Berlin : Dünnhaupt 1939. 162 p. (Neue dtsche Forschungen.) **92745**

Strauss, A. S. Psychologie der Götter. Formende Kräfte des Lebens in ihrer psychologischen Bedeutung. Darmstadt : Wittich 1939. 141 p. **93588**

Tansley, A[rthur] G[eorge]. The new psychology and its relation to life. *[1920.]* 8. impress. London : Allen & Unwin 1923. 316 p. **93583**

Tumlirz, Otto. Anthropologische Psychologie. Berlin : Junker & Dünnhaupt 1939. 539 p.
Bibliographie : p. 522—531. **93504**

Vértesi Etel. Handschrift und Eigenart der Krebsgefährdeten. Ein Beitrag zur Dispositionsforschung. Bp. : Tisza 1938. 297 p.
Bibliographie : p. 293—297. **91965**

Völgyesi Ferenc. A lámpalázról és a foglalkozási neurózisokról. Bp. : Novák 1939. 26 p. (Lélek és természettud., XXII.) **R 156.4**

Zissulescu, Stefan. Zur Psychologie der produktiven Phantasie. Diss. Berlin : Dr. Ebering 1938. 37, [3] p. **P 155**
Bibliographie : p. 36—37.

156.7 Jellemtan

Charakterologie — Characterology

Paáll Erzsébet. A jellemvonások lélektani vizsgálata. Dissz. Szeged : Ablaka-ny. 1938. 67 p. (Közlemények a szegedi Ferenc József tud. egyet. pedagógiai-lélektani int.-ből, 27.) **R 156.7**
Bibliográfia : p. 64—65.

Pfahler, Gerhard. Vererbung als Schicksal. Eine Charakterkunde. Lpzg : Barth 1932. VIII, 234 p. 1 t. **88513**

Zemplén György. Karakterológia és szenttamási etika. Vác : Kapisztrán-ny. 1939. 57 p. **R 156.7**

17 Erkölcsbölcselet. Életbölcselet

Ethik. Lebensanschauung
Ethics. Practical philosophy

Arkenberg, Rolf. Gesetz und Imperativ. Die Wendung z. Menschen in d. kantischen Ethik. Diss. Berlin. Werdau i. Sa. : Dr. Booch 1938. 68 p. **P 171.2**

Barbarin, Georges. Le règne de l'agneau. Paris : Oliven 1939. 256 p. **93564**

Boppel, Peter Max. Alles Lebendige ist nur Gleichnis. Berlin : Hoffmann 1939. 125 p. **93924**

Djavid, Ismail. Das philosophische Problem des Schweigens. Diss. Berlin : Verl. Pfau 1938. 66 p. **P 171.3**
Bibliographie : p. 64—65.

Endres, Franz Carl. Das Leben soll Liebe sein. Vier Vorträge am Schweizer Landessender. *[193?.]* 2. Aufl. Basel : Braus-Riggenbach 1939. 48 p. **P 177**

Goebel, Robert. Ehrfurcht, Geduld u. Treue. Stuttg. : Urachhaus Verl. 1939. 60 p. **P 177.3**

Goebel, Robert. Vom Sprechen und vom Schweigen und andere Betrachtungen zum menschlichen Leben. Stuttg. : Urachhaus Verl. 1938. 55 p. **P 177**

Glock, Carl Theodor. Wilhelm Diltheys Grundlegung einer wissenschaftlichen Lebensphilosophie. Berlin : Junker & Dünnhaupt 1939. 212 p. (Neue Deutsche Forschungen. Abteilung Philosophie, Bd 31.) **92897**

Hamblin, H[enry] Th[omas]. Die Botschaft einer Blume. Pfullingen: Baum 1938. 158 p. **92332**

Janeff, Janko. Dämonie des Jahrhunderts. Lpzg: Heling 1939. 360 p. **92093**

Klatt, Fritz. Lebensmächte. Gesetze der geistigen Entwicklung. Jena: Diederichs 1939. 277 p. **93692**

Krieck, Ernst. Leben als Prinzip der Weltanschauung und Problem der Wissenschaft. Mit Anhang v. Willi Kunz & Karl August Götz. Lpzg: Armanen Verl. 1938. 269 p. (Weltanschauung & Wissenschaft, Bd 7.) **92116**

Ludovici, August. Der neue Weg. Versuch einer deutschen Weltanschauung. München: Bruckmann 1939. 205 p. **93545**

Maurois, André. Az élet művészete. Ford. Illés Tibor. Bp.: Athenaeum [1939]. 190, [2] p. **92985**

Maurois, André. Un art de vivre. Paris: Plon 1939. 242 p. **92383**

Nohl, Hermann. Die sittlichen Grunderfahrungen. Eine Einführung in d. Ethik. Frankfurt-M.: Schulte-Bulmke 1939. 200 p. **93605**

Schumacher, Wolfgang. Die Seele — der Sitz des Schicksals. Worte zeitloser Weisheit. Berlin: Neuland-Druck 1938. 50 p.
Bibliographie: p. 50. **P 17 Demokritos**

Yutang, Lin. A bölcs mosoly. *[The importance of living.]* Ford. Benedek Marcell. Bp.: Revai 1939. 383 p. **A 51.30/57**

2 Vallás. Egyház

Religion. Kirche — Religion. Church

Blesken, Hans. Fromme deutsche Männer. Glaubenszeugnisse berühmter Deutscher. Hg. v. —. Geleitw. v. Freiherrn v. Loeffelholz. Witten (Ruhr): Westdeutscher Luther-verl. 1939. 341 p. 16 t. **92542**

Gillis, James M. Hamis próféták. *[False prophets. 1925.]* Ford. Zékány Tihamér. Bp.: Stephaneum 1939. 199 p. **93682**

Johansen, Lilian. Wunderbare Gotteswege. Aus dem Leben der Missionarin. Stuttg.: Evang. Missionsverl. 1937. 41 p. (Verborgener Dienst. Vom Erleben d. Frau i. d. Mission, H. 5/6.) **P 266**

Mensching, Gustav. Volksreligion und Weltreligion. Lpzg: Hinrichs 1938. 76 p. **P 261.7**

Nyssa, Gregor von. Der versiegelte Quell. Auslegung des Hohen Liedes. In Kürzung übertr. & eingeleit. v. Hans Urs v. Balthasar. Salzburg: Müller 1939. 168 p. **92266**

Seeberg, Erich. Krisis der Kirche und des Christentums heute. Vortrag. Tübingen: Mohr 1939. 29 p. (Samml. gemeinverständlicher Vorträge, 185.) **P 261.7**

Thieme, Karl. Am Ziel der Zeiten? Ein Gespräch über das Heranreifen der Christenheit zum Vollalter ihres Herrn. Salzburg: Müller 1939. 259 p. **92561**

21 Vallásbölcselet. Valláslélektan

Religionsphilosophie. Religionspsychologie — Philosophy of religion. Psychology of religion

Aigner, Ed. Zehn Jahre Konnersreuth. Berlin-Friedenau: Bock 1939. 100 p. **93038**
Bibliographie: p. 99—100.

Barthel, Ernst. Der Mensch und die ewigen Hintergründe. München: Reinhardt 1939. 70 p. **P 211**

Brunton, Paul. Der Weg nach innen. München: Barth 1938. 195 p. **93153**

Castrén, Olavi. Bernhard von Clairvaux. Zur Typologie des mittelalterlichen Menschen. Lund: Ohlsson 1938. 382 p.
Bibliographie: p. 381—382. **92141**

Dreher, Edgard. Geist oder Buchstabe? Eine Kampfschrift. Mit einem Wort von Max Planck. Berlin-Neutempelhof: Runge 1939. 62 p. **P 215**

Freyer, Ilse. Erlebte und systematische Gestaltung in Augustins Konfessionen. Berlin: Junker u. Dünnhaupt 1937. 238 p. (Neue dtsche Forschungen, 157.) **92109**

Grolmann, Adolf. Das Wissen um das Verhältnismässige in der Paradoxie des Seins. Studie zur »teutschen theologei« des Sebastian Franck. Hamburg: Ellermann 1939. 30 p. **P 21 Franck, Sebastian**

Hamann, Johann Georg. Auswahl aus seinen Briefen und Schriften eingeleit. u. erl. v. C. Franklin Arnold. Gotha: Perthes 1888. 307 p. (Bibliothek theologischer Klassiker., Bd 11.) **92150/11**

Hellpach, Willy. Übersicht der Religionspsychologie. Lpzg: Bibliographisches Inst. 1939. 135 p. (Meyers Kleine Handbücher, 20.) **93560**

Hittig Gyula. Isten tengerén. Kalocsa: Árpád-ny. 1939. 167 p. **93686**

Hock János. A teremtés könyve. Vallás-filozófiai tanulmány. 1—2. k. Bp.: Urbányi-ny. 1939. **92280**

1. k. Az élet kialakulásának alaptételei. 237 p.
2. k. Az élet fejlödésének részletezései. 247 p.

Höfer, Josef. Dombau im heiligen Geist. Geistlichen Bauleuten gewidmet. Freiburg i. Br.: Herder 1936. VII, 140 p. **92061**

Jánosi József [stb.] Isten bölcseleti megismerése. —, Petz Ádám, Ibrányi Ferenc stb. előadásai. Bp.: Stephaneum-ny. 1939. 123 p. (Szent Tamás-könyvtár, 5.) **92379**

Keferstein, Jutta. Herders Gedanken über religiöse Bildung. Diss. Berlin: Dr. Triltsch 1939. 125, [3] p. **93359**

Kierkegaard, Sören. Gott nötig haben ist des Menschen höchste Vollkommenheit. Nach d. dänischen Originalausg. übers. v. Robert Dollinger. Berlin: Furche-Verl. 1939. 46 p. (Furche-Bücherei christlicher Lebenszeugnisse I. Reihe 62.) **92537**

Koepgen, Georg. Die Gnosis des Christentums. Salzburg: Müller 1939. 360 p. **92297**

Koncz Sándor. Kierkegaard és a világháború utáni teológia. Miskolc: Fekete 1938. 213 p. (Tanulmányok a rendszeres theológia és segédtudományai köréből, 3.) **92023**
Bibliográfia: p. 184—205.

Kreppel, Friedrich. Die Religionsphilosophie Max Schelers. München: Kaiser 1927. VI, 83 p. **92768**
Bibliographie: p. 82—83.

Lütgert, Wilhelm. Reich Gottes und Weltgeschichte. Vorträge. Gütersloh: Bertelsmann 1928. VIII, 252 p. **92181**

Platz, Hermann. Pascal. Der um Gott ringende Mensch. Dülmen: Laumann 1937. 208 p. 1 t. **92424**
Bibliographie: p. 182—188.

Poty, J. A. Les bases scientifiques de la vie sociale et leurs relations avec la philosophie du christianisme. [Paris]: Hachette 1938. 197 p. **92538**

Radlo, Peter. Trug oder Wahrheit. Neues über Konnersreuth. Karlsruhe: Badenia Verl. 1938. VIII, 338 p. **92616**

Rutherford J[osef] F. A világ keletkezése. Bp.: Tolnai-ny. 1928. 338 p. **92673**

Schiefer-Landshut, Joseph. Moderne Einführung in eine gottesgläubige Weltanschauung und religiöse Lebensauffassung, aufgebaut auf naturwissenschaftlicher biologischer .... Grundlage unter Berücksichtigung d. Entwicklungslehre. Habelschwerd b. Schlesien: Franke 1929. XII, 556 p. **93428**
Bibliographie: p. 535—537.

Staudinger, Josef. Das Jenseits. Schicksalsfrage der Menschenseele. Einsiedeln/Köln: Benziger 1939. 398 p. **93518**

Strege, Martin. Erlösung des Ich im Du. Letzte Gemeinschaft als abend'ändische Schicksalsfrage. Lpzg: Meiner 1939. 79 p. **92921**

Thomas von Aquin. Lehre des Heils. Eine kleine Summe der Theologie. Ausgew., übertr. und zusammengefügt v. Eduard Stakemeier. Salzburg: Pustet 1939. 518 p. **92202**
Bibliographie: p. 514—515.

Thoms, Fritz. Hamanns Bekehrung. Gütersloh: Bertelsmann 1933. 143 p. (Beiträge zur Förderung christlicher Theologie, Bd 57. H. 3.) **93797**
Bibliographie: p. 9—12.

Wigersma, B[altus]. Die religiöse Weltanschauung u. d. Philosophie. Szeged: »Corvin« ny. 1939. 43 p. (Szellem és Élet kvtára. Új sor., 3.) **P 215**

Ziegler, Leopold. Überlieferung. Lpzg: Hegner 1936. 558 p. **92171**

22 Biblia

Bibel — Bible

Bengel, J[ohann] A[lbrecht]. Gnomon in deutscher Bearbeitung v. evangelischen Geistlichen. Einl. v. Robert Kübel. T. 1—7. Gotha: Perthes 1890. 340 p. (Bibliothek theologischer Klassiker, Bd 32, 49—54.) **92150/32**

Biblia. Ószövetségi szentirás a Vulgata szerint. Káldi György ford. nyomán, tekintettel az eredeti szövegre, átdolg., bev. & jegyz. ell. a Szent István társ. Szentírás-bizottsága. 1—3. k. Bp.: Szent István-társ. [193?]. **K 2200/12**

Biblia. Újszövetségi szentirás. A Vulgata szerint, Káldi György ford. nyomán, tekintettel az eredeti szövegre. Átdolg., bev. & jegyz. ell. a Szent István-társ. Szentírás-bizottsága. 1—2. k. Bp.: Szent István társ. [193?]. **K 2200/13**

Bonkamp, Bernh[ard]. Die Bibel im Lichte der Keilschriftforschung. Recklinghausen: Visarius 1939. [6], 583 p. **92908**

Dworski, Karl. Die Entdeckung eines arischen Evangeliums. Stuttg.: Tazzelwurm-Verl. 1939. 108 p. **93561**

Heilige Schrift, Die- Alten u. Neuen Testaments. Bd 1—2. Übers. v. Hermann Menge. *[1926.]* 7. Aufl. Stuttg.: Württ. Bibelanst. 1931. **91977**

Langenberg, H. Zu den Urquellen des Wortes. Erklärung biblischer Grundbegriffe. Wernigerode: Koezle [1939]. 300 p. **92861**

Modersohn, Ernst. 100 Widersprüche und dunkle Stellen in der Bibel. Bad Blankenburg i. Thür.: Harfe-Verl. 1939. 181 p. **93402**

Schütz, Paul. Das Evangelium. Dem Menschen unserer Zeit dargestellt. Berlin: Hugo 1940. 489 p. **93753**

Újszövetség, Az — történeti könyvei, azaz a Máté, Márk, Lukács és János írása szerint való evangyeliom és az Apostolok cselekedeteiről irott könyv. Ford. Farkas László. Debrecen: Nagy-ny. 1938. 390 p. **93474**

Wechssler, Eduard. Hellas im Evangelium. Berlin: Metzner 1936. 402, [4] p. 1 t. **93052**
Bibliographie: p. 387—402.

Weiser, Artur. Einleitung in das alte Testament. Stuttg.: Kohlhammer 1939. VIII, 319 p. (Theologische Wissenschaft.) **93019**

232 Krisztológia

Christologie — Christology

Busch, Wilhelm. Das Geheimnis d. Kreuzes. Wuppertal-Elberfeld: Dr. Köhler [193?]. 30 p. **P 266**

Crawley-Boevey, Mateo. Jézus a szeretet királya. — előadásainak a gyüjteménye. Ford. Polyákovich Viktória és Truglyné Lingauer Mária. Rákospalota: Don Bosco-ny. 1938. 308 p. **92285**

Dibelius, Otto. Bericht von Jesus aus Nazareth. Tatsachen v. gestern u. heute. Berlin: Furche-Verl. 1939. 112 p. **93400**

Erdős Károly. Jézus a modern szépirodalomban. Debrecen: Városi-ny. 1938. 28 p. **R 232.9**

Laczó Viktor. A názáreti Jézus háromféle igazsága. Bp.: Sylvester-ny. 1939. 218 p. 1 t. **92453**

Laun, Justus Ferdinand. Die tägliche Forderung. Eine Wegweisung zur Ich-Überwindung. Lpzg: Klotz 1938. 384 p. **92035**

Pfannmüller, Gustav. Jesus im Urteil der Jahrhunderte. Die bedeutendsten Auffassungen Jesu in Theologie, Philosophie, Literatur u. Kunst bis zur Gegenw. *[1908.]* 2. vermehrte & verbess. Aufl. Berlin: Töpelmann 1939. 574 p. 20 t. **91980**

Radó Polikárp. Az Úr születésének évszaka. (Die Jahreszeit d. Geburt d. Herrn.) Bp.: Stephaneum-ny. 1939. 20 p. (Szent István Akadémia, hittud. — bölcs. oszt. értekezései, III/4.) **R 232.9**

235 Szentek

Heilige — Saints

Balanyi György. Boldog Ágnes (1205—1282) Bp.: Stephaneum-ny. 1939. 34 p. (Szent István Akadémia, tört. jog. társad.-tud. oszt. értekezései, II/6.) **R 235.3 Ágnes boldog csehországi**

Gertrud, Der Heiligen, der Grossen. Gesandter der göttlichen Liebe. Nach d. Ausg. d. Benediktiner v. Solesmes übers. v. Johannes Weissbrodt. *[1876.]* 11. Aufl. Freiburg i. Br.: Herder 1939. XX, 624 p. **93677**

Gyéressy Ágoston. Boldog Özséb. Bp.: Pálos-rendház kiad. 1938. 80 p.
Bibliográfia: p. 78—80. **R 235.3 Özséb**

Kurz, Leopold. Gregors des Grossen Lehre v. d. Engeln. Rottenburg a. N.: Bader 1938. 132 p. **92052**

Régi Szent István-himnuszok és énekek. Összeáll. Clauser Mihály. Ford. Gerézdi Rabán. Bp.: Stephaneum-ny. 1938. 38p. **R 282**

Schreyer, Lothar. Bildnis der Engel. Ein Schaubuch u. Lesebuch. Freiburg i. Br.: Herder 1939. 136 p. 24 t. **93730**

248.2 Misztika

Mystik — Mysticism

Brockhaus, Wilhelm (Hg.). Dem Licht entgegen. Erzählungen von Gottes Führungen im täglichen Leben. Wuppertal-Elberfeld : Brockhaus 1938. 164 p. **92139**

Karrer, Otto. Gott in uns. Die Mystik d. Neuzeit. München : Müller 1926. 396 p. 6 t. **93423**
Bibliographie : p. 379—396.

Karrer, Otto. Der mystische Strom. Von Paulus bis Thomas von Aquin. München : »Ars sacra« 1926. 452 p. 1 t.
Bibliographie : p. 431—452. **93421**

Minkner, Konrad. Die Stufenfolge des mystischen Erlebnisses bei William Law. (1686—1761.) München : Reinhardt 1939. 163 p. (Aus d. Welt christlicher Frömmigkeit, 15.) **93618**
Bibliographie : p. 157—160.

Nagy Gábor otrokocsi. A misztika a kódex-irodalmunkban. Debrecen : Magy. nemzeti könyv- & lapkiadóvállalat ny. 1937. 93 p. (Magy. irodalmi dolgozatok. A »Debreceni ref. koll. tanárképző« 1937/38. évkönyvéből.) **91973**

Wikenhauser, Alfred. Die Christusmystik des hl. Paulus. Münster in Westf. : Aschendorff 1928. 140 p. (Biblische Zeitfragen, F. 12, 8/10.) **93450**
Bibliographie : p. 139—140.

27 Egyháztörténet

Kirchengeschichte — Church history

Bán János. Sopron újkori egyháztörténete. Sopron : Székely-ny. 1939. 485 p. (Győr-egyházmegye multjából, IV. 2.) **93412**

Böle Kornél. A háromszázéves szombathelyi zárdánk. Bp. : »Credo« 1938. 116 p. (Szent Domonkos virágoskertje, 7.) **92944**

Burdach, Konrad. Der Gral. Forschungen über seinen Ursprung und seinen Zusammenhang mit der Longinuslegende. Vorwort v. Hans Bork. Stuttg. : Kohlhammer 1938. XVIII, 580 p. (Forschungen zur Kirchen- und Geistesgeschichte, Bd 14.) **92315**

Casper, Josef. Weltverklärung im liturgischen Geiste der Ostkirche. Mit einem Vorwort v. Myron Hornykewitsch. Freiburg i. Br. : Herder 1939. XV, 233 p. (Ecclesia orans z. Einführung in den Geist d. Liturgie, Bd XXII.) **93562**
Bibliographie : p. XIV.

Hocks, Else. Der letzte deutsche Papst Adrian VI. 1522—1523. Freiburg i. Br. : Herder 1939. 178 p. 7 t. **93702**
Bibliographie : p. 173—174.

Holl, Karl. Gesammelte Aufsätze zur Kirchengeschichte. Bd 1—2. Tübingen : Mohr 1932. **92135**

Iványi Béla. Bilder aus der Vergangenheit der ungarischen Dominikanerprovinz. Unter Benützung d. Zentralarchivs d. Dominikanerordens in Rom. Paris : Vrin 1930. p. 437—478. (Aus »Melanges Mandonnet«, II.) **R 271.2(439)(09)**

Kühár Flóris. Mária tiszteletünk a XI. és XII. század hazai liturgiájában. Bp. : Stephaneum-ny. 1939. 20 p. **R 264(439)»10/11«**

László Vladimir. A görögkatolikus magyarság története. (Tanulmány.) Bp. : Szalay-ny. 1937. 18, [2] p. **R 282.2(439)(09)**

Lévay Mihály. A katolikus hittérítés története. Szerk. —. 1—2. k. Bp. : Franklin 1937. **X 7193**

Magyar jezsuiták Kínában. A tamingi magyar misszió első tíz éve. Szeged : »Árpád« ny. 1934. 301 p. 8 t. **91974**

Merényi Ferenc. Domsics Mátyás egyházlátogatása (canonica visitatio) Baranyában 1729-ben. Dissz. Pécs : Egyetemi ny. 1939. 106 p. (Specimina diss. facult. philos. Reg. Hung. univers. Elisabethinae Quinqueecclesiensis, 161.) **92950**
Bibliográfia : p. 104.

Percy, Ernst. Untersuchungen über den Ursprung der Johanneischen Theologie zugleich ein Beitrag zur Frage nach der Entstehung des Gnostizismus. Lund : Ohlsson Dr. 1939. XIX, 370 p. **92752**
Bibliographie : p. IX—XIX.

Steidle, Basilius. Die Kirchenväter. Eine Einführung in ihr Leben u. Werk. Regensburg : Pustet 1939. 230 p. **93034**

282 Katholicizmus

Catholicismus — Catholicism

Amaral, Luis Gurgel do. Visoes do ano santo. Prefacio do P. Leonel Franca. Rio de Janeiro : Pongetti 1934. 180, [4] p. **92350**

Bangha Béla. Világnézeti válaszok. Korszerű vallási kérdések és ellenvetések megvilágítása. Bp. : Pázmány Péter irod. társ. 1940. 247 p. **93655**

Brüggmann, Arnold. Roms Kampf um den Menschen. Grundlagen katholischer Politik im ausgehenden 19. Jahrhundert. *[1938.]* 2. Aufl. München : Lehmann 1939. 303 p. Bibliographie : p. 293—301. **92441**

Erb, Alfons. Gelebtes Christentum. Charakterbilder aus dem deutschen Katholizismus des 19. Jahrhunderts. Freiburg i. Br. : Herder 1938. 286 p. **91998**

Feuerer, Georg. Adam und Christus, als Gestaltkräfte und ihr Vermächtnis an die Menschheit. Zur christlichen Erbsündenlehre. Freiburg i. Br. : Herder 1939. XII, 285 p. **93106**

Feuerer, Georg. Begnadetes Leben. *[1939.]* 2. Aufl. Regensburg : Pustet 1939. 298 p. **93782**

Galla Ferenc. Borromei Szent Károly hatása Magyarországon. Bp. : Stephaneum-ny. 1939. 40 p. (A »Theológiá«-ból.) **R 282(439)»15 : 18«**

Guardini, Romano. Auf dem Wege. Versuche. Mainz : Matthias-Grünewald-Verl. 1923. 168 p. **93425**

Guardini, Romano. Briefe vom Comer See. Mainz : Matthias—Grünewald-Verl. 1927. 112 p. **93426**

Guardini, Romano. Von heiligen Zeichen. Mainz : Matthias—Grünewald-Verl. 1928. 93 p. **93422**

Guardini, Romano. Welt und Person. Versuche zur christlichen Lehre vom Menschen. Würzburg : Werkbund Verl. 1939. XV, 233 p. **93629**

Lippert, Peter. Die Kirche Christi. Freiburg i. Br. : Herder 1931. 293 p. **93424**

Marmion, Dom Columba. Krisztus a lélek élete. Lelkigyakorlatok. *[Le Christ vie de l'ame. Conferences spirituelles 1936.]* Ford. Simon Árkád. Bp. : Stephaneum-ny. 1939. 437 p. **92711**

Nagy Ferenc. A katolikus teológia hagyományfogalma. Bp. : Szerző 1938. 75 p. **R 282** Bibliográfia : p. 72—74.

Prümm, Karl. Christentum als Neuheitserlebnis. Durchblick durch die christlich-antike Begegnung. Freiburg i. Br. : Herder 1939. XVIII, 500 p. **92692**

Sailers, Johann Michael. Geist und Wahrheit. Worte aus den Werken —. Hg. v. Wolfgang Rüttenauer. Einführung v. Joseph Bernhart. Kevelaer : Butzon & Bercker 1939. XXIII, 154 p. **92731**

Schütz [Antal] Anton. Christus mit uns. Geist und Kraft der eucharistischen Wirklichkeit. München : Kösel—Pustet 1939. 288 p. **92385**

Wöhrmüller, Bonifác. Férfias kereszténység. Gondolatok férfiak és nők számára. *[Mannhaftes Christentum. 1934.]* Ford. Fejes Tibor. Bp. : Szt. István-társ. 1939. 339 p. **93770**

Zadravecz István. Mátraverebély-Szentkút. A kegyhely története, ájtatosságai és énekei. Szentkút : Ferencesek rendháza 1934. 258 p. 6 t. **92417**

284 Protestántizmus

Protestantismus — Protestantism

Asmussen, Hans [etc.] Die Gabe des Geistes und das Leben im Glauben. Dargest. in Beiträgen v. —, Hans Brandenburg, Wilhelm Brandt [etz.] Berlin : Furche-Verl. 1938. 152 p. (Rechtgläubigkeit u. Frömmigkeit, I.) **92120**

Bamberger, Otto. Was ist es um die Erbsünde? Witten (Ruhr) : Bundes-Verl. 1938. 62 p. (Kelle und Schwert, 70.) **P 241**

Barth Károly & Révész Imre. Az egyház jelene és jövője. (Három előadás.) Debrecen : Városi ny. 1937. 41 p. (Az igazság és élet füzetei, 9.) **R 284**

Benkő István. A predesztináció világszemlélete. Bp. : Bethlen Gábor-ny. 1938. 91 p. **R 284.1**

Bernhard, Erich. Die rechtliche Organisation d. Evangelischen in Böhmen seit d. Beginn ihrer Geschichte. Halle (Saale) : Niemeyer 1939. XIV, 168 p. (Abhandl. z. Nationalitätenrecht, II.) **92758**

Blumhardt, Joh[ann] Ch[ristoph]. Der Kampf des Glaubens. Hg. v. Eugen Jäckh. Berlin : Furche-Verl. 1938. 46, [2] p. (Furche-Bücherei.) **92461**

Blumhardt, Joh[ann] Ch[ristoph]. Der Sieg des Glaubens. Hg. v. Eugen Jäckh. Berlin : Furche-Verl. 1938. 46, [2] p. (Furche-Bücherei.) **92460**

Bruns, Hans. Erweckungen durch Christus. Zeugnisse aus Erweckungsbewegungen d. letzten Jahrzehnte. Gesammelt v. —. Marburg : Spener 1939. 210 p. **92062**

Burger, Ewald. Vom Rätsel Mensch und seiner Lösung in der Bibel. Stuttg. : Evang. Missionsverl. 1939. 74 p. **P 233**

Chambers Oszwald. Minden tőlem telhetőt az Ő uralmáért. Elmélkedések az év minden napjára. Ford.: Döbrössy Lajos & Tóth Kálmán. A ford. nézte Kovács J. István. Bp.: Bethlen-ny. 1938. 368 p. **92044**

Dittmer, Hans. Erlebtes & Erkämpftes. Des »Nachdenklichen ABC« 2. Teil. Gesammelt & hg. v. —. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 1938. 234 p. **92039**

Francke, August Hermann. Lebens-Regeln. Durchges. & mit einer biogr. Einführung aufs neue hg. v. Georg Heldig. Berlin: Furche-Verl. 1938. 48 p. (Furche-Bücherei.) **92462**

Frischmuth, Gertrud. Glaube und Leben bei Eva von Tiele-Winckler. Ein Beitr. z. Frage d. Verhältnisses v. Rechtfertigung u. Heiligung. *[1938.]* 2. Aufl. Gütersloh: Bertelsmann 1939. 38, [2] p. (Beitr. z. Förderung christlicher Theologie, 40.) **P 284.1**
Bibliographie: p. [1].

Funcke, Otto. Alltagsfragen in Ewigkeitslicht. Ein letzter Gruss an seine Leser aus seinem literarischen Nachlass hg. v. G. Funcke. Altenburg: Geibel 1912. VII, 429 p. **92071**

Gollub, Hermann. Die Salzburger Protestanten. Wien: Luser 1939. 60 p. (Reihe Süd-Ost, 15.) **93392**

Harmati Béla. Mit láttam Németországban? A német egyházi állapotok hű rajza. Ősagárd: Szerző 1938. 47 p. **R 284.1(43)**

Henhöfer, Aloys. Wer sicht kennt, kennt die ganze Welt und hat den Schlüssel zu aller Menschen Herzen. Berlin: Furche-Verl. 1939. 45 p. **93127**

Hildebrand, Walther. Eine Kirche ringt um die Freiheit. Bilder aus der Geschichte d. evangelischen Kirche Österreichs. Berlin: Kranz-Verl. [1939]. 54 p. **P 284.1(436.01)**
Bibliographie: p. 54.

Hoefs, A. Altes Gold aus Spurgeons Schätzen. Dargeboten von —. Kassel: Oncken 1938. 197 p. **92090**

Joó Sándor. Református diakonátus. Elméleti és gyakorlati alapelvek. Bp.: Szerző 1939. 155 p. **93508**

Kulifay Imre. A párisi magyar református missziói egyház. Összeáll. —. Bp.: Bethlen-ny. 1939. 115 p. 10 t. **R 284.2(44) Paris**

Marhold, Hermann. Christliche Verkündigung heute. Ein Versuch d. Überwindung buchstabengebundener u. vernunftbeschränkter Haltung in d. dtschen protestantischen Frömmigkeit. Frankfurt am Main: Diesterweg 1939. [6], 164 p. **93411**

Muraközy Gyula. Kiáltó szó. Tanulmányok, előadások, prédikációk. Bp.: Sylvester-ny. 1937. 240 p. **92008**

Muraközy Gyula. A válság megoldása. Rádióprédikációk. Bp.: Sylvester-ny. 1938. 144 p. **92046**

Niesel, Wilhelm. Die Theologie Calvins. München: Kaiser 1938. 241 p. (Einführung in die evangelische Theologie, Bd VI.) **92017**

Parpert, Friedrich. Die endlose Reformation. München: Reinhardt 1939. 240 p. **93612**

Raven, Charles E. Der Wanderer. Ein Weg durch d. Zeit z. Ewigen. Aus d. Engl. übers. v. Carola Barth. Heilbronn: Salzer 1938. 204 p. **92068**

Révész Imre. Magyar református egyháztörténet. I. k. Átnézték Szabó József & Csekey Sándor. Debrecen: Városi ny. 1938. (Református egyházi könyvtár, XX.)
1. k. 1520 tájától 1608-ig. XV, 409 p. **92622**
Bibliográfia: p. 371—407.

Saurer, Rudolf. Bedrohung des Menschen. Laienhafte Gedanken zur Theologie Karl Barths. Innertkirchen: Verfasser 1938. 23 p. **P 21 Barth**

Scott, Percy. John Wesleys Lehre von der Heiligung verglichen mit einem lutherisch-pietistischen Beispiel. Mit einem Geleitw. v. Heinrich Frick. Berlin: Töpelmann 1939. XII, 97 p. (Studien zur Geschichte d. neueren Protestantismus, Bd 17.) **92753**
Bibliographie: p. XI—XII.

Siegfried, Theodor. Das protestantische Prinzip in Kirche und Welt. Halle: Akademischer Verl. 1939. XV, 528 p. (Theologische Arbeiten zur Bibel-, Kirchen und Geistesgeschichte, VIII.) **92757**

Szabó Dezső. A magyar református öntudat mozgósítása V. A teológiai nevelés. A magyar jövő alapproblémái III. A magy. művelődés politikájának főbb vonalai. Bp.: Bethánia-ny. 1939. 144 p. (Szabó Dezső újabb művei, 47—48.) **92390**

Szabó Imre. Magyar sorskérdések. Előadások prédikációk, szentírásmagyarázatok 1938. Bp.: Sylvester-ny. 1938. 132 p. **92020**

Szabó Zoltán & Vasady Béla. Kálvina népi tudatban. Debrecen: Városi ny. 1936. 35 p. (Az igazság és élet füzetei, 7.) **R 284.2(439)**

Trócsányi László. A német protestantizmus a Harmadik Birodalomban. Bp.: Mérnökök ny. 1939. 106 p. **92407**

Világ magyar reformátusságának, A — létkérdései. (Tíz beszámoló a magyarországi, amerikai, bécsi és franciaországi, valamint az utódállamok területén levő magy. reformátusok helyzetéről és legfontosabb életkérdéséről.) Írták: Vasady Béla, Makkay Sándor, Incze Gábor [stb.] Debrecen: Városi ny. 1938. 88 p. (Igazság és Élet füzetei, 12.) **R 284.2(=1)(∞)**

Vogel, Heinrich. Und führe uns nicht in Versuchung! München: Kaiser 1939. 62 p. (Theologische Existenz heute, 62.) **P 241**

Zimmermann, Elisabeth. Schwenkfelder und Pietisten in Greiffenberg und Umgegend. Ein Beitrag zur Geschichte der Frömmigkeit im Riesen und Isergebirge v. 1670 bis 1730. Görlitz: Starke 1939. 202 p. 50 t. (7. Sonderheft d. Vereins f. schlesiche Kirchengeschichte.) **92605**

289 Egyéb keresztény felekezetek

Sonstige Christen
Minor christian sects

Beiträge zur Geschichte rheinischer Mennoniten. Festgabe zum 5. Deutschen Mennoniten-Tag v. 17. bis 19. Juni 1939. zu Krefeld. Weierhof (Pfalz): Mennonitischer Geschichtsverein 1939. 185 p. 8 t. (Schriftenreihe d. Mennonit. Geschichtsvereins, 2.) **93141**

Bergfried, Ulrich. Verantwortung als theologisches Problem im Täufertum d. 16. Jahrhunderts. Wuppertal: Martini & Grütlefien 1938. [12], 254 p. **92427**

Bibliographie: p. 241—254.

Fuchs, Emil. Die Botschaft des Innern Lichtes. Bad Pyrmont: Quäker-Verl. 1939. 48 p. **P 289.6**

Rossteuscher, Ernst Adolf. Der Aufbau der Kirche Christi auf den ursprünglichen Grundlagen. Eine geschichtliche Darstellung seiner Anfänge. *[1871.]* 3. Aufl. Berlin: Meier 1928. 408 p. **92849**

Seitz, Carl Wilhelm. Offenbarung der Gotteskraft. Wunder uralter Überlieferung. Dresden: Jess 1939. 310 p. **93485**

291 Összehasonlító vallástudomány

Vergleichende Religionswissenschaft
Comparativ religion

Ahmad, Mohammad Mahmud. Die Verwirklichung des Summum Bonum in der religiösen Erfahrung. Vorw. v. Friedrich Heiler. München: Reinhardt 1939. 157 p. (Christentum und Fremdreligionen, H. 7.) **92918**

Bachofen, Johann Jakob. Urreligion und antike Symbole. Hg. v. Carl Albrecht Bernoulli. Bd 1—3. Lpzg: Reclam [1926]. (Reclams Universal Bibliothek, 6661—6684.) **93030**

Bergmann, Ernst. Die Geburt des Gottes Mensch. Eine Philosophie der Religion und der Religionen. Nach Grundsätzen d. »Natürlichen Geistlehre« dargestellt. Bd 1. Lpzg: Peter 1939. **93664**

Bd 1. Begriff und Wesen der Religion. XVI, 383 p.

Bowmann, Archibald Allan. Studies in the philosophie of religion. Ed. with introd. by Norman Kemp Smith. Vol. 1—2. London: Macmillan 1938. **91979**

Endres, Franz Karl. Alte Geheimnisse um Leben und Tod. Zürich: Rascher 1938. 223 p. **92087**

Lipowsky, Ferdinand. Der historische Gottesbeweis und die neuere Religionsethnologie. Der religionshistorische Gottesbeweis als kausaler Gottesbeweis. Lobnig-Freudenthal: Schlusche 1938. 89, [4] p. **92929**

292—299 Nem-keresztény vallások

Nicht-christliche Religionen
Non-Christian religions

Brunton, Paul. India titkai. *[A search of secret India.]* Ford. Baktay Ervin. Bp.: Rózsavölgyi [193?]. 347 p. 10 t. **A 54.29/18**

Evans-Wentz, W. Y. The Tibetan book of the dead; or the after-death experiences on the Bardo plane, according to Lama Kazi Dawa-Samdup's English rendering. Foreword by John Woodroffe. *[1927.]* 2. ed. Oxford: Univers. 1936. XLIV, 248 p. 1 t. **A 51.20/7**

Evans-Wentz, W. Y. Das tibetantische Totenbuch. Aus der englischen Fassung des Sama Kazi Dawa Samdup. Hg. v. —. Übers. und eingeleit. v. Louise Göpfert-March. Mit einem psychol. Kommentar v. C. G. Jung. Zürich : Rascher 1938. 163 p. 4 t. **A 51.20/8**

Francisco de Avila. Dämonen und Zauber im Inkareich. Aus dem Khetschina übers. u. eingeleitet v. Hermann Tumborn. Vorwort. v. Georg Friederici. Lpzg : Koehler 1939. XII, 143 p. 3 t. (Quellen und Forschungen zur Geschichte d. Geographie u. Völkerkunde Bd 4.) **93798**

Bibliographie : p. XI—XII.

Gehl, Walther. Der germanische Schicksalsglaube. Berlin : Junker & Dünnhaupt 1939. 265 p. **93715**

Bibliographie : p. 256—261.

Haug, Martin. Essays on the sacred language, writings, and religion of the Parsis. Ed. by enlarg. by E. W. West. A biogr. memoir of the late Haug by E. P. Evans. *[1878.]* Popular ed. London : Trübner 1883. XXX, 428 p. (Truebner's Oriental ser.) **A 55.28/3**

Kerényi [Károly] Karl. Die Göttin Diana im nördlichen Pannonien. Pécs : Egyetemi ny. 1938. 21 p. 1 t. (Pannonia-könyvtár, 49.) **R 902.6(398.6)**

Kirfel, Willibald. Das Purana Pancalaksana. Versuch einer Textgeschichte. Bonn : Schroeder 1927. XXX, 598 p. **A 54.20/17**

Reichardt, Thomas. Der Islam vor den Toren. Unter Mitarbeit v. Zaki Ali. Lpzg : List 1939. 22 t. **A 56.20/15**

Sacred books of China, The —. The texts of Taoism. P. 1. Transl. by James Legge. *[1891.]* 2. ed. London : Milford 1927. (Sacred books of the East, XXXIX.) **A 51.10/11**

Part 1. The Tao Teh King. The writings of Kwang-ze. Books I—XVII. 1927. XXII, 340 p.

Sacred laws of the Aryas, The — as taught in the schools of Apastamba Gautama, Vasishtha and Baudhayana. Translated by Georg Bühler. *[188?.]* 2. ed. revised. Oxford : Clarendon Pr. 1896. (The sacred books of the East. Vol. II.) **A 54.21/21**

Part. 1. Apastamba and Gautama. LXII, 314 p.

Schröter, K[urt] & W[alter] Wüst. Tod und Unsterblichkeit im Weltbild indogermanischer Denker. Berlin : Nordland-Verl. 1938. 242 p. (Deutsches Ahnenerbe. Reihe C : Volkstümliche Schriften, Bd 7.) **92322**

Suzuki, Daisetz Teitaro. Die grosse Befreiung. Einführung in den Zen-Buddhismus. Geleitw. v. C. G. Jung. (An Introduction to Zen-Buddhism). Bearb. v. Heinrich Zimmer. Lpzg : Weller 1939. 188 p. **A 52.20/4**

3 Társadalomtudomány

Sozialwissenschaft — Social science

30 Szociológia

Soziologie — Sociology

Bartlett, F. C. [etc.] The study of society. Methods and problems. Ed. by—, M. Ginsberg, E. J. Lindgren & R. H. Thouless. New York : Macmillan 1939. XII, 498 p. **93481**

Bogardus, Emory S. Sociology. *[1913.]* 9. ed. New York : Macmillan 1938. XI, 415 p. **92630**

Bibliographie : p. 399—401.

Carli, Filippo. Introduzione alla sociologia generale. Bologna : Zanichelli 1925. 213 p. **92463**

Dawson, Carl A. & Warner E. Gettys. An introduction to sociology. *[1929.]* Rev. ed. New York : Ronald pr. 1935. XVII, 870 p. **92839**

Gurvitch, Georges. Essais de sociologie. Paris : Sirey [1938]. 309 p. 1 t. **92355**

Hildebrandt, Kurt. Norm, Entartung, Verfall. Bezogen auf den Einzelnen, die Rasse, den Staat. Stuttg. : Kohlhammer 1939. 548 p. **92695**

Monzel, Nikolaus. Struktursoziologie und Kirchenbegriff. Bonn : Hanstein 1939. XII, 292 p. (Grenzfragen zwischen Theologie u. Philosophie, X.) **92607**

Pfeffer, Karl Heinz. Die deutsche Schule der Soziologie. Lpzg : Quelle & Meyer 1939. 135 p. **92943**

Reuter, E. B. & C. W. Hart. Introduction to sociology. New York : McGraw-Hill book comp. 1933. X, 548 p. **92838**

Sims, Neivell le Roy. The problem of social change. New York : Crowell 1939. VIII, 477 p. **93616**

Sombart, Werner. Vom Menschen. Versuch einer geisteswissenschaftlichen Anthropologie. Berlin-Charlottenburg: Buchholz & Weisswange 1938. XVII, 463 p. **92131**

Walther, Andreas. Die neuen Aufgaben der Sozialwissenschaften. Hamburg: Hansischer Gildenverl. 1939. 55 p. (Volk u. Gemeinschaft, 1.) **P 3(011)**

Znamiecki, Florian. The method of sociology. New York: Farrar & Rinehart 1934. XII, 339 p. **92545**

301.3 Civilizáció. Kultúra

Civilisation. Kultur
Civilisation. Culture

America now an inquiry into civilization in the United States. By 36 Americans. Ed. with an introd. by Harold E. Stearns. New York: Scribner 1938. X, 606 p. **92909**

Bácskay B. Béla. Rend vagy káosz. (Kultúrpathológia.) Bp.: Magyar könyvszolgálat 1939. 350 p. **93653**
Bibliográfia: p. 345—348.

Drerup, Engelbert. Das Generationsproblem in der griechischen und griechisch-römischen Kultur. Nebst einem Anhange: Die klassische Schönheit d. altgriechischen Dichtung. Paderborn: Schöningh 1933. 160 p. (Studien zur Geschichte und Kultur des Altertums. Bd 18. H. 1.: Kulturprobleme d. klassischen Griechentums, I.) **92498**

Friedrich, Hans E. Tradition und neue Welt· Ein Rechenschaft im Umbruch der Zeit· Berlin: Frundsberg-Verl. 1939. 280 p. **93046**

Ibel, Rudolf. Vom dienenden Geist. Betrachtungen zur Wiedergeburt deutscher Kultur. Berlin-Lichterfelde: Widukind-Verl. 1939. 173 p. **92916**

Kiss János. A kultúra felelőssége. Miskolc: Szerző [193?]. 124 p. **92917**

Kornis [Gyula] Juliusz. Rola Wegier . . . Tlumaczenie i wstep Tibora Csorby. Warszawa: »Polska« 1939. 25 p. **R 301.3(439)(04)**

Mai olasz műveltség. A — Budapesti olasz könyvkiállítás. 1939. Bp.: Egyetemi ny. 1939. 81 p. **92550**

Nieuwenhuis, A. W. Die dualistische Kultur in Amerika. Ihre Entstehung in Südamerika. Verbreitung und Erlöschung ihrer Elemente in Nordamerika. Sonderstellung von Mittelamerika. Leiden: Brill 1933. 4°. 150 p. **X 6547**

Rezessy Zoltán. A harmadik birodalom kultúrképe. (A nemzeti szocialista állam kultúrpolitikája és kultúrélete.) Bp.: Fővárosi ny. [1939]. 166 p. **93531**
Bibliográfia: p. 6—8.

Rosenberg, Alfred. Verteidigung des deutschen Kulturgedankens. Reden auf dem Reichsparteitag 1938. München: Eher 1938. 37 p. **Pq 301.3(43)**

Schultz, Wolfgang. Grundgedanken nationalsozialistischer Kulturpolitik. München: Eher 1939. 217 p. 1 t. **92818**
Bibliographie: p. 211—217.

Ujszászy Kálmán. Kultúra, nemzet, falu. (Két előadás). Debrecen: Városi ny. 1937. 23 p. (Az igazság és élet füzetei, 11.) **R 301.3(439)**

Zbinden, Hans. Technik und Geisteskultur. München: Oldenbourg 1933. 130 p. **92539**

301.5 Kultúrák kölcsönhatása

Kulturelle Beziehungen
Cultural connections

Bäcker, Hans. Deutschland und das Abendland. Jena: Diederichs 1935. 152, [4] p. **92470**

Classen, Wilhelm. Aussengeltung des Reiches. Arbeiten zur auswärtigen Kulturpolitik. Heidelberg: Winter 1938. VII, 66 p. **Pq 301.5(43)**

Kornis [Gyula] Julius. Hungary and Europeen civilisation. Bp.: Royal Hung. Univers. Pr. 1938. 37 p. **R 301.3(439)**

Schrinner, Walter. Castiglione und die englische Renaissance. Berlin: Junker & Dünnhaupt 1939. 174 p. (Neue deutsche Forschungen. Abteilung englische Philologie, Bd 14.) **93497**
Bibliographie: p. 162—170.

302 Társadalmi tagozódás

Soziale Differenzierung
Social structure

Cooley, Charles. Social organization. A study of the larger mind. New York: Scribner 1929. XVII, 435 p. **92544**

Halbwachs, Maurice. Morphologie sociale. Paris : Colin 1938. 208 p. (Collection Armand Colin, 211.) **92456**
Bibliographie : p. 205.

Kolbenheyer, E[rnst] G[uido]. Der einzelne und die Gemeinschaft. — Goethes Denkprinzipien und der biologische Naturalismus. Zwei Reden. München : Langen & Müller 1939. 27 p. **P 302.1**

Lindemann, Eduard C. Social discovery. An approach to the study of functional groups. Introd. by Herbert Croly. New York : Republic publishing comp. 1936. XXVII, 375 p. **92840**

Solms, Max Graf zu. Bau und Gliederung der Menschengruppen. Teil 1. Karlsruhe i. B. : Braun 1929. 101, [3] p. 5 t. **92780**

Wesselényi Miklós. Osztály és osztályharc. Bp. : Hajnal-ny. 1939. 249 p. **92708**

302.2 Város- és faluszociológia

Soziologie der Stadt und des Dorfes
Town and Village

Erdei Ferenc. Magyar város. Bp. : Athenaeum [1939]. 246 p. **92589**
Bibliográfia : p. 240—244.

Hellpach, Willy. Mensch und Volk der Grossstadt. Stuttg. : Enke 1939. VII, 139 p. **92304**

Jeszenszky Sándor. A magyar város és a nomád szellem. Bp. : Franklin 1939. p. 297—313. (A »Budapesti Szemlé«-ből.) **R 302.22(439)**

Nagy István. Külváros. Kolozsvár : Grafica-ny. [1939]. 70 p. (Erdélyi Enciklopedia, 3.) **R 308(439.039)**

Scharmacher, Erich. Die Leistungskraft der Bevölkerung der Reichshauptstadt Berlin. Wissenschaftliche Untersuchung, durchgeführt im Auftrage d. Reichsarbeitsgemeinschaft für Raumforschung an d. Universität Berlin. Würzburg-Aumühle : Triltsch 1939. [6], 85 p. **93625**
Bibliographie : p. 84—85.

Société des Nations. Conference européenne de la vie rurale 1939. Documentation technique générale. Problèmes intellectueles de la vie rurale. Genève : Soc. d. nat. 1939. 62 p. (Ser. de Publications de la Soc. d. nat. Conference européenne de la vie rurale, 16.) **P 302.21 : 374(063)**

302.5 Család. Nemi élet

Familie. Geschlechtsleben
Family. Sexual life

Barrière, Marcel. L'education d'un contemporaine. Paris : Lemerre 1900. LXVIII, 316, [4] p. (Le nouveau Don Juan.) **93328**

Bovet, Th[eodor]. Not und Liebe in der Ehe. Zürich : Rascher [1939]. 30 p. **P 302.5**

Mantegazza, Paul. Die Hygiene der Liebe. Neue deutsche Ausgabe v. Karl Kolberg. Berlin : Rothgiesser & Possekel 1924. VIII, 264 p. **92970**

Muckermann, Hermann. Der Sinn der Ehe. Biologisch, ethisch, übernatürlich. Bonn : Verl. d. Buchgemeinde 1938. 304 p. 16 t. **92762**

»Nékem olyan asszony kell«. A kecskeméti feleségképző akadémia előadásai. Előszót írta : Vass Vince. Kecskemét : Első Kecskeméti Hírlapkiadó & ny. [1938]. 168 p. **92057**

Sós Endre & Szinetár Ernő. Mi vár a nőre az új középkorban? Bp. : Periszkóp kiad. [1938]. 32 p. **R 302.5**
Bibliográfia : p. 32.

Swedenborg, Emanuel. The delights of wisdom. Relating to conjugial love. After which follow the pleasures of insanity relating to scortatory love. From the latin of —. Rev. transl. by H. L. Cornell. Los Angeles : Cornell publ. comp. 1938. XXXII, 422 p. 1 t. **92681**

Wer gibt die Mitgift? Eine deutsche Familie wird gegründet. Linz a. d. Donau : Alpenländischer Volksverl. 1938. 52 p. **P 302.8(43)**

303.2 Fajszociológia.

Rassensoziologie.
Social anthropology.

Deutsche Grösse. Denkmale der Deutschen. Hg. v. Robert Schneider. *[1934.]* 3. Aufl. Stuttg. : Franck 1934. 336 p. 9 t. **92493**

Gontier, René. Vers un racisme français. Paris : Denoël 1939. 262 p. **92563**
Bibliographie : p. 255—259.

Gross, Walter. Der deutsche Rassengedanke und die Welt. Berlin : Junker & Dünnhaupt 1939. 32 p. (Schriften d. Hochschule f. Politik, 42.) **P 303.2(=3)**

Haase-Bessell, G. Volk und Rasse in ihren Beziehungen zueinander. Heidelberg: Vowinckel 1939. 20 p. (Schriften z. Geopolitik, 17.) **P 303.2**

Hüttig, W. Die Gegner rassischen Denkens und ihre Kampfesweise. Berlin: Zentral-Verl. d. NSDAP. 1939. 38 p. (Nationalsozialistische Schulungsschriften, 5.) **P 303.2(=3)**

Illyés Gyula. Ki a magyar. Bp.: Mefhosz 1939. 48 p. (Magyarok kvtára.) **R 303.21(=945.11)**

Kerecseny János. A szélső keleti kérdés. Bp.: Néprokonsági könyvtár kiad. 1939. 96 p. 8 t. **A 52.30/53**

Lapouge, G. Vacher de. Der Arier und seine Bedeutung für die Gemeinschaft. Freier Kursus in Staatskunde, gehalten a. d. Univers. Montpellier 1889—1890. Frankfurt a. M.: Diesterweg 1939. VIII, 365 p. **93740**

Magnussen, Karin. Rassen und bevölkerungspolitisches Rüstzeug. Zahlen, Gesetze und Verordnungen. *[1935.]* 2. verbess. u. erw. Aufl. Berlin: Lehmann 1939. 193 p. **92567**
Bibliographie: p. 191—193.

Riehl, Wilhelm Heinrich. Die Naturgeschichte des deutschen Volkes. Zusammengefasst u. hg. v. Gunther Ipsen. Lpzg: Kröner 1935. XXVIII, 407 p. 1 t. **93033**

Sell, Manfred. Die schwarze Völkerwanderung. Der Einbruch des Negers in die Kulturwelt. Wien: Frick 1940. 315 p. 26 t. **93755**
Bibliographie: p. 307—309.

Szekfü Gyula. Mi a magyar? Bp.: Magyar Szemle Társ. 1939. 558 p. XVI t. (A Magyar Szemle könyvei, 15.) **93769**

Thieler, Hans. Lehre vom Wesen des deutschen Menschen. Berlin: Junker & Dünnhaupt 1939. 204 p. **92118**

303.31 Zsidókérdés

Judenfrage — Jewish question

Amann, Bruno. Das Weltbild des Judentums. Grundlagen d. völkischen Antisemitismus. Wien: Kühne 1939. 363 p. **92922**

Avarffy Elek. A mai nemzetpolitikai »tengely«. Kalocsa: Árpád-ny. 1938. 16 p. **R 303.31(439)**

Ballensiefen, Heinz. Juden in Frankreich. Die französische Judenfrage in Geschichte und Gegenwart. Berlin: Nordland-Verl. 1939. 149 p. **93627**
Bibliographie: p 147—149.

Bartha Miklós. Kazár-földön. Bp.: Stádium-ny. 1939. 247 p. **92803**

Bosnyák Zoltán. Prohászka és a zsidókérdés. Bp.: Held-ny. 1938. 48 p. **R 303.31(439)**

Deeg, Peter. Die Jugendgesetze Grossdeutschlands. Hg. v. Julius Streicher. Nürnberg: Der Stürmer 1939. 246 p. **93041**

Egy az út. A zsidó nacionalizmus könyve. Bp.: A Zsidó Nemzet kiad. 1939. 60 p. **R 303.31(439)**

Fodor Lajos. A zsidó törvény és a cionisták. Bp.: Szerző [1939]. 32 p. **R 303.31(439)**

Forschungen zur Judenfrage. Bd 1—2. Hamburg: Hanseatische Verl. Anst. 1937. (Schriften d. Reichsinstituts f. Geschichte d. neuen Deutschlands.) **91987**
Bd 1. Sitzungsberichte d. ersten Arbeitstagung d. Forschungsabteilung Judenfrage d. Reichsinstituts f. Geschichte d. neuen Deutschlands v. 19. bis 21. November 1936. 205 p.
Bd 2. Sitzungsberichte d. zweiten Arbeitstagung d. Forschungsabteilung Judenfrage d. Reichsinstituts f. Geschichte d. neuen Deutschlands vom 12. bis 14. Mai 1937. 232 p.
Bibliographie: Bd II. p. 222.

Géber Rezső Ádám. Az új zsidótörvény (1939. évi IV. t.-c.) szemléltető magyarázata. Bp.: Bányai és Várkonyi-ny. [1939]. 1 t. **R 303.31(439)(001)**

Golding, Louis. The jewish problem. *[1938.]* 4. ed. Harmondsworth: Penguin 1939. 214 p. 4 t. **92805**

Grau, Wilhelm. Antisemitismus im späten Mittelalter. Das Ende d. Regensburger Judengemeinde. 1450—1519. *[1934.]* 2. erw. Aufl. Berlin: Duncker & Humblot 1939. 316 p. **92223**

Harlow, Peter. The shortest way with the jews. London: Allen & Unwin 1939. 256 p.
Bibliography: p. 246—252. **92352**

Igazságot a felvidéki zsidóságnak! Bp.: Pesti Lloyd-ny. 1939. 64 p. **R 303.31(439.31)**

Ítéljetek! Néhány kiragadott lap a magyarzsidó életközösség könyvéből. Szerk. Vida Márton. Bp.: Löbl ny. 1939. 63 p. **R 303.31(439)**

Kohn, Karl Georg. Die Jugendfrage als weltgeschichtliches Problem. Hamburg: Hanseatische Verl.-Anst. 1939. 51 p. **P 303.31(09)**

Krainz, Othmar. Juda entdeckt Amerika. Lpzg: Deutscher Hort-Verl. 1938. 224 p.
Bibliographie: p. 215—216. **91989**

Levatich László, nagykálnai. Miért van szükség III. zsidótörvényre?! A zsidótörvény árnyoldalai. Bp.: Held-ny. 1939. 16 p. **R 303.31(439)**

Magyarország. Törvények, rendeletek. A zsidók egyenjogosítására és külön jogrend alá helyezésére vonatkozó jogszabályok. Írták: Tóth László & Ribáry Géza. Bp.: Hungária-ny. 1939. 576 p. 1 t. **93473**

Makkai János & Némethy Imre. A zsidótörvény. Tasnádi Nagy András előszavával. Bp.: Egyetemi ny. 1939. 326, [22] p. **93025**

Második zsidótörvény, A —. Célja, indokolása, következményei. Néhány szó a magy. zsidóértelmiség nevében a magy. közvéleményhez. Bp.: Pesti Lloyd-ny. 1939. 22 p. **R 303.31(439)**

Mező Dániel. A zsidókérdés. Munkás-, gyógykezelés és tisztviselőproblémák. Bp.: Szerző 1938. 30 p. **R 303.31(439)**

Molnár Dezső, marcsamagyari. A zsidóság belszervezete a Talmud tükrében. Bp.: Szentesny. 1938. 59 p. **R 303.31(439)**

Németország. Törvények, rendeletek. Die Entjudung des deutschen Grundbesitzes. Die Verordnung ü. d. Einsatz d. jüdischen Vermögens v. 3. XII. 1938, nebst Durchführungsverordnung [etz.] Erl. v. Albert Scholl. Berlin: Heymann 1939. 80 p. (Taschen-Gesetzsamml., 192.) **P 303.31 : 383.1(43)**

Németország. Törvények, Rendeletek. Die Entjudung der deutschen Wirtschaft. Arisierungsverordnungen vom 26. IV. und 12. XI. 1938. Erl. v. Werner Markmann & Paul Enterlein. Berlin: Gersbach 1938. 195 p. **92067**

Poncins, Leon de. La mystérieuse internationale juive. Paris: Beauchesne 1936. 287, 3 p. Bibliographie: p. 283—287. **92806**

Rohling Ágoston. A talmud-zsidó. Gyula: »Dürer« ny. 1939. 51 p. **R 303.31**

Schuster, Hans. Die Judenfrage in Rumänien. Lpzg: Meiner 1939. XI, 244 p. (Abhandl. d. Instituts f. Politik, ausländisches öffentl. Recht und Völkerrecht an d. Univ. Lpzg. Neue Folge, H. 5.) **A 49.30/91**

Bibliographie: p. 240—244.

Schwarz, Dieter. Das Weltjudentum. Organisation. Macht und Politik. Berlin: Eher 1939. 62 p. **P 303.31**

Sós Endre (Szerk.) Egyház és társadalom a fajelméletről és a II. zsidótörvényjavaslatról. Egyházfők, tudósok, államférfiak, közírók és testületek megnyilatkozásai. [Bp.]: Periszkóp kiad. [1939]. 84 p. **R 303.31(439)**

Szikszay Géza. Magyarság és zsidóság együttes hivatása a Duna-Tisza mentén. Bp.: Szerző 1938. 27 p. **R 303.31(439)**

Szilárd Andor. Így kell megoldani a zsidókérdést! Bp.: Szerző 1939. 16 p. **R 303.31(439)**

Tábor Béla. A zsidóság két útja. Bp.: Hajnalny. [1939]. 175 p. **92933**

Vályi Lajos. A zsidótörvény elődei a Magyar Törvénytárban. Bp.: NEP 1939. p. 2. (»Magyar Főváros« II. évf. 8. sz.-ból.) **Rq 303.31(439)(0**

Vitéz József. Csobaji krónika. Egy zsidó földesúr természetrajza. Előszót írta Hubay Kálmán. Bp.: Az »Összetartás« kiad. 1939. 124 p. **92898**

Weisz Miksa. Az ős-szeretet. Kiskunfélegyháza: Feuer-ny. 1938. 44 p. **R 303.31**

305.5 Geopolitika. Emberföldrajz Antropogeográfia

Geopolitik — Geopolitics

Folkers, Johann Ulrich. Geopolitische Geschichtslehre und Volkserziehung. Heidelberg: Vowinckel 1939. 51 p. **P 305.5 : 90**

Henning-Thies. Völkerringen im Ostseeraum. Lpzg: Goldmann 1939. 144 p. **92468**

Kimble, George H. T. The world's open spaces. London: Nelson 1939. 189 p. **93002**

Bibliography: p. 182—184.

Pauser, Franz. Spaniens Tor zum Mittelmeer und die katalanische Frage. Lpzg: Teubner 1938. 72 p. **92399**

Pudelko, Alfred. Rasse und Raum als geschichtsbestimmende Kräfte. Berlin: NSDAP. 1939. 52 p. (Nationalsozialistische Schulungsschriften, 3.) **P 305.3**

Scheibenpflug, Heinz. Donau und Donauraum. Der Schicksalsweg eines Stromes. Wien: Luser 1939. 79 p. 1 t. (Reihe Süd-Ost 1. Folge: Werdendes Volk?, 16.) **93476**

Schmitthenner, Heinrich. Lebensräume im Kampf der Kulturen. Lpzg: Quelle & Meyer 1938. 180 p. **92117**

Schneefuss, Walter. Des Reiches neue Nachbarn. Unter Mitarbeit namhafter Wissenschaftler. Salzburg : Pustet 1939. 523 p. 12 t. **92823**

Stavenhagen, Kurt. Heimat als Grundlage menschlicher Existenz. Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht 1939. 123 p. **93415**

307 Néplélektan

Völkerpsychologie — Social mind

Catlin, Georg. Anglo-Saxony and its tradition. New York : Macmillan 1939. XIV, 344 p. **92631**

Cordes, Ernst. Kleines Volk — grosses Volk. Japan — China. Eine Gegenüberstellung japanischer u. chinesischer Wesenart in Erlebnisberichten. Berlin : Safari-Verl. 1939. 268 p. 16 t. **A 52.30/54**

Istrati, Panait. Russland nackt. München : Piper 1930. 388 p. (Drei Bücher über Sowjet-Russland, III.) **A 47.30/129**

Janeff, Janko. Der Mythos auf dem Balkan. Berlin : Verl. f. Kulturpolitik 1936. 146 p. **A 49.30/90**

Karácsony Sándor. A magyar lélek. Bp. : »Exodus« kiad. 1938. 24 p. **R 307(439)**

Kertész Róbert. Feltámad a félhold. Az ébredő Iszlám nemzetei. [Bp.] : Franklin [1939]. 348 p. 33 t. **A 56.30/33**

Mezey István. Az igazi Japán. Bp. : Magy. Nippon-társ. 1939. 235 p. **A 52.30/52**

Popoff Mihály. Az orosz lélek. Diss. Debrecen : Bertók ny. 1938. 74, [6] p. **R 307(47)**

Rameil, Pierre. Forces spirituelles et morales de la démocratie française. Préf. de Édouard Herriot avec un bois de Jacques Beltrand d'après le marbe de Raoul Lamourdedieu. Paris : Éd. des Presses Modernes 1939. 400 p. **93070**

Turóczi-Trostler [József] Josef. Zum weltliterarischen Streit um den ungarischen Charakter. Bp. : Ranschburg 1939. 16 p. **R 307(439)**

Wendt, Hans. Frankreich heute und wir. Ein blau-weiss-rotes ABC von Apéritiv bis Zivilisation. Berlin : Mittler 1939. VIII, 452 p. **92579**

307.01 Társadalmi lélektan

Sozialpsychologie — Socialpsychology

Beck, Friedrich Alfred. Politische Gemeinschaft und geistige Persönlichkeit. Dortmund : Westfalen-Verl. 1938. 136 p. **92106**

Joad, C. E. M. Guide to modern wickedness. London : Faber & Faber 1938. 391 p. **92877**

308 Szociográfia

Soziale Zustandsschilderung
Sociography

Fischer, Erika. Soziologie Mährens in d. zweiten Hälfte d. 19. Jahrhunderts als Hintergrund d. Werke Marie v. Ebner-Eschenbachs. Lpzg : Wunderlich 1939. 120 p. Bibliographie : p. 111—118. **93059**

Krug von Nidda, Roland. Marianne 39. Berlin : Frundsberg-Verl. 1939. 322, [4] p. 85 t. **93688**

Mirkovitch, Borivoie B. La Yougoslavie politique et économique. Paris : Bossuet 1935. 314 p. 1 t. **A 49.30/92**

Mosca, Rodolfo etc. Ungheria d'oggi. Di—, Gyula Miskolczy, Surányi-Unger ecc. Sancasciano : Tip. Stianti 1939. 174 p. 8 t. (Il mondo d'oggi.) **93449**
Bibliografia : p. 157—163.

Retzlaff, Hans & Heinrich Kunnert. Das Burgenland. Deutsche Grenze im Südosten. Berlin : Bong [1939]. 4°. 112 p. **X 7165**

Török László. Bácsmegye szociális helyzete. Jánoshalma : Felső-Bácska-ny. 1939. 64 p. **R 308(439.015)**

309 Társadalomtörténet. Kultúrtörténet

Kulturgeschichte

History of civilization

Balanyi György [stb.]. Ősműveltség és középkori kultúra. Írták : —, Bárányné Oberschall Magda, Bartha Dénes [stb.]. Bp. : Magy. Tört. Társ. 1939. 4°. 636, [4] p. **X 7190/1**
= Magyar művelődés történet, 1.

Bärmann, Johannes. Die Verfassungsgeschichte Münchens im Mittelalter. Weimar : Böhlau 1938. 242 p. **92596**
Bibliographie : p. 9—22.

Clemen, Otto. Volksförmigkeit im 30 jährigen Kriege. Dresden : Mugelenk [1939]. 42 p. (Studien z. religiösen Volkskunde, 10.)
P 309(43)»161/164«

Csabai István. A végvári magyarság és kultúrája. Kecskemét : Első Kecskeméti ny. 1939. 158 p. (A Magyarságtudomány könyvei, II.) **93100**

Funck-Brentano, F[rantz]. Udvari világ. *[La devineresse, une féerie pour la réforme des moeurs sous Louis XIV. 1896.]* Ford. P u s k á s Lajos. Bp. : Athenaeum-ny. [1939]. 344 p. (Az európai kultúra története.) **92570**

Gleichen-Russwurm, A. A barokk. Ford. R e i t z e r Béla. Bp. : Athenaeum [1939]. 308 p. 8. t. (Az európai kultúra története.) **92394**

Hajnóczy Iván. A kecskeméti görögség története. Bp. : Stephaneum-ny. 1939. 57, [3] p. 2 t. (Magyar-görög tanulmányok, 8.)
R 309(439.049) Kecskemét

Halmay István. I. A p a f i Mihály erdélyi fejedelemsége. (1661—1690.) Dissz. Szeged : Szerző 1934. 74 p. (Kolozsvári-Szegedi értekezések a magyar művelődéstört. köréből, 24.) **R 309(439.42)»1661/1690«**
Bibliográfia : p. 72.

Haybach, Rudolf. Wiener Historien aus alten Tagen der befestigten Stadt, aus der Zeit stolzer Bürger und Handwerker, von Brauch und Sitte, von Minne, Tane und Tod. Wien : Frick 1940. 98 p. **93678**

Helfritz, Hans. Mexiko früher und heute. Berlin : Deutsche Verlagsgesellschaft 1939. 225 p. 32 t. **93722**

Leitich, Ann Tizia. Die Wienerin. Stuttg. : Franckh 1939. 255 p. 16 t. **93694**

Loidl, Franz. Menschen in Barock. A b r a h a m a S a n c t a C l a r a über d. religiössittliche Leben in Oesterreich in d. Zeit v. 1670 bis 1710. Wien : Krempel 1938. [8], XII, 367 p. **92111**
Bibliographie : p. 256—367.

Magyar művelődéstörténet. A Magyar Történelmi Társulat megbízásából szerk. D o m a n o v s z k y Sándor, B a l a n y i György, M á l y u s z Elemér. 1—2. k. Bp. : Magy. Tört. Társ. 1939. 4°. **X 7190**

Pozsonyi Zoltán. Árpádkor és kelet. Vázlatos művelődéstörténeti előkészítés árpádkori művészetünk keleti hatásainak vizsgálatához. Szeged : [Saját kiad.] 1935. 160 p. (Kolozsvári—Szegedi értekezések a magy. művelődéstört. köréből, 29.) **92254**
Bibliographie : p. 153—159.

Ráth-Végh István. Új butaságok az emberiség kulturtörténetéből. Bp. : Cserépfalvi [1939]. 223 p. **92702**

Sartorius von Waltershausen, A[ugust]. Gesellschaft und Wirtschaft vor- und frühgeschichtlicher Völker. Eine Darstellung in Typen. Jena : Fischer 1939. VIII, 156 p. **93548**

Sashegyi Oszkár. Német felvilágosodás és magyar cenzura 1800—1830. Bp. : Egyetemi ny. 1938. 107 p. (Minerva-könyvtár, 130.)
Bibliográfia : p. 106. **92232**

Thier [László] Ladislaus. Sopron im Spiegel alter Drucke. Kulturhistorisches aus drei Jahrhunderten. Sopron : Selbstverl. 1938. 63 p. **R 309(439.052)Sopron»1718«(003.1)**
Bibliographie : p. 61.

Tolnai Gábor. Régi magyar főurak. Életforma és műveltség az újkorban. Bp. : Franklin ny. 1939. 176 p. 26 t. (A Magyar Történelmi Társulat könyvei, V.) **92712**
Bibliográfia : p. 161—165.

Treue, Wilhelm. Der Wandel der Lebenshaltung. Ein Spiegel der Zeiten und Völker. Berlin : Wegweiser-Verl. 1939. 312 p. **92536**

Venedig. Briefe, Berichte u. Bilder aus vier Jahrhunderten. Mit d. einleitenden Kapitel »Entstehung Venedigs« v. Julius S c h l o s s e r. Hg. v. Carl v. L o r c k. Dresden : Jess 1938. 338 p. 12 t. **92173**

31 Statisztika

Statistik — Statistics

Fábry Dániel. A statisztika a nemzetvédelem szolgálatában. Bp. : Szfőv. háziny. 1939. 221 p. **648/83/4**
Bibliográfia : p. 219—221.
= Statisztikai Közlemények, 83/4.

Hübner's Weltstatistik. 73. Ausgabe 1939 von Otto H ü b n e r s Geographisch-statistischen Tabellen aller Länder der Erde. Neu bearb. v. Ernst R o e s n e r. Wien : Seidel 1939. 327 p. **Kq 3100/30**

Kassai kereskedelmi és iparkamara. Néhány statisztikai adat Kárpátalja viszonyairól. Kassa : [ny. n.] 1939. 22 p. **Rq 31(439.34)**
[Kőnyomat.]

Kenéz Béla. Statisztika . — előadásai után jegyezte P ü s k i Sándor. 1—2. k. Bp. : »Kartárs« kiad. 1936—1938. (Jogi és államtud. jegyzetek, 2 & 13.) **93008**
[Könyomat.]

Magyar kir. központi statisztikai hivatal. Az 1938. évi felvidéki nép, földbirtok- és állatösszeírás az 1938. nov. 2-i bécsi döntés alapján visszacsatolt területén végrehajtott összeírás eredményei községek szerint. Szerk. és kiadja a Magy. kir. Központi Stat. Hivatal. Bp. : Stephaneum-ny. 1939. 4°. VIII, 277 p. **K 3100/41/108**
= Magy. Statisztikai Közlemények. Új sorozat 108.

Meerwarth, R. Leitfaden der Statistik. Lpzg : Bibliographisches Inst. 1939. 159 p. **93680**

Németország. Statistik des Deutschen Reichs. Die Hauptfeststellung der Einheitswerte nach dem Stand vom 1. Januar 1935. Bearb. im Stat. Reichsamt. Berlin : Schmidt 1939. 333 p. **1224**
= Statistik des Deutschen Reichs, Bd 526.

Statistisches Handbuch der Hauptstadt der Bewegung für die Jahre 1927 bis 1937. Im Auftrag des Oberbürgermeisters der Bewegung Karl F i e h l e r. Bearb. und hg. v. Hauptverwaltungsamt und Statistischen Amt. München : Lindauer 1938. 4°. 237 p. **X 7159**

Statistisches Jahrbuch d. Stadt Wien. 1937. Hg. v. d. Magistratsabteilung f. Statistik. Wien : Dr. Reisser 1937. XI, 264 p. (Mitteilungen aus Statistik u. Verwaltung d. Stadt Wien.) **K 3100/15**

312 Népesedés

Bevölkerungsbewegung — Population

Astel, Karl & Erna W e b e r. Die unterschiedliche Fortpflanzung. H. 1—2. Berlin : Lehmann 1939. (Politische Biologie. Schriften f. naturgesetzliche Politik und Wissenschaft. H. 8—9.) **92888**
H. 1. Untersuchung über d. Fortpflanzung v. 14000 Handwerksmeistern u. selbständigen Handwerken Mittelthüringens. 59 p. Bibliographie : p. 59.
H. 2. Untersuchung über d. Fortpflanzung v. 12000 Beamten und Angestellten d. Thüringischen Staatsverwaltung. 130 p. Bibliographie : p. 130.

Burgdörfer, Friedrich. Volksdeutsche Zukunft. Eine biologisch-statistische Betrachtung d. gesamtdeutschen Bevölkerungsfrage. Berlin : Junker & Dünnhaupt 1938. 40 p. (Schriften d. Hochschule f. Politik, H. 34). **P 312(43)**

Doros Gábor. Családvédelem. Küzdelem a születéscsökkenés ellen. Előszót írta S z é l l József. Bev. ell. R a v a s z László & H ó d o s s y Gedeon. Bp. : Centrum-ny. 1938. 160 p. **92442**
Bibliográfia : p. 158—159.

Hartnacke, Wilhelm. 15 Millionen Begabtenausfall! Die Wirkung des Geburtenunterschusses der gehobenen Berufsgruppen. München : Lehmann 1939. 111 p. (Politische Biologie. Schriften f. naturgesetzliche Politik und Wissenschaft, H. 11.) **92889**

Helmut, Otto. Volk in Gefahr. Der Geburtenrückgang und seine Folgen für Deutschlands Zukunft. Schlusswort v. Arthur G ü t t. *[1933.]* 10. verbess. Aufl. München : Lehmann 1939. 64 p. **P 312.81(43)**
Bibliographie : p. 64.

Hermann, Erich. Das Problem des einzigen Kindes in umweltpsychologischer und charakterologischer Beleuchtung. Lpzg : Barth 1939. VI, 184 p. 2 t. (Zeitschrift f. angewandte Psychologie u. Charakterkunde. Beiheft 86.) **93501**
Bibliographie : p. 181—184.

Hoffmann, Ferdinand. Volkstod durch sittlichen Verfall. *[1939.]* 2. Aufl. München : Lehmann 1939. 14 p. **P 312.81(43)**

Jakob Konrád. Családvárak Magyarországon. Szekszárd : Szerző 1938. 135 p. **93612**

Jungels, Otto. Deutsche Bevölkerungspolitik seit dem Zeitalter des Merkantilismus. Der Wandel ihrer Zielsetzungen in geistesgeschichtlicher und sozialgeschichtlicher Analyse. Frankfurt a. M. : Klostermann 1939. 111 p. (Schriften d. Gesellschaft f. Sozialwissenschaft, I.) **92892**
Bibliographie : p. 106—111.

Kádár Mihály. A születésszabályozás jelentősége a kultúrnemzetek életében. Kalocsa : Árpád-ny. 1939. 63 p. **1149/125**
Bibliográfia : p. 62—63.
= Országos Stefánia Szövets. kiadv., 125.

Kovács Alajos. A magyarság jövője. Bp. : Hornyánszky-ny. 1938. 14 p. (Az Orsz. Nemzeti Klub kiadványai, 22.) **R 312.8(439)**

Németország. Törvények, rendeletek. Verordnung zur Förderung d. Landbevölkerung. Hg. v. Reichsfinanzministerium. Berlin : Heymann 1938. 32 p. **P 312(43)**

Pitt-Rivers, G[eorge] H[enry] L[ane] F[ox]. Problems of population being the report of the proceedings of the second general assembly of the internat. union for the scientific investigation of population problems. London : Allen & Unwin 1932. 378 p. **92967**

Posadowsky-Wehner, Harald Graf von. Das Bevölkerungsproblem in Frankreich. Untersuchungen. Lpzg : Hirzel 1939. X, 134 p. (Archiv f. Bevölkerungswissenschaft & Bevölkerungspolitik. Beiheft 6.) **92121**
Bibliographie : p. 131—134.

Szénásy József. A magyar népesedés újabb megvilágításban. Kalocsa : Árpád-ny. 1939. 41 p. **1149/134**
= Országos Stefánia Szövets. kiadv., 134.

Thirring Gusztáv. Kőszeg népessége a 18. században. Szombathely : Martineum-ny. 1936. 36 p. (»Vasi Szemle«-ből.)
R 313(439.069)Kőszeg»17«

Thirring [Lajos] Louis. L'aspect démographique et culturel de l'accroissement territorial de la Hongrie au nord et au nord-est. Bp. : Impr. Stephaneum 1939. p. 93—117. (Du »Journal de la Soc. Hongr. de Statistique«.)
R 31(439.31)

Thirring Lajos. Az 1934—1936. évi élveszületési mozgalom területi képe és keresztmetszete. Bp. : Hornyánszky 1938. p. 873—889. 1 t. (»Magy. Statisztikai Szemle« 9. sz.-ból.) **R 312.1(439)»1934/1936«**

Thirring [Lajos] Louis & Etienne Hollós. Memoire contributions à l'étude du problème et de la situation démographiques de la Hongrie au point de vue du surpeuplement et de l'espace pour la vie, et le travail de la nation. Présénté à la Conférence par la Commission Hongroise de coordination des hautes études internationales. Juin 1937. Paris : Conf. permanente d. hautes étud. internat. 1937. 4°. 45 p. (Conférence permanente des hautes études internationales. Xéme sess. Paris. 28. VI.—3. VII. 1937. Memoire Hongrois, 8.) **X 7184**

Thirring Lajos. A népesség a felvidék visszacsatolt részén. Az 1938. november 2-iki bécsi döntés alapján visszacsatolt területen 1938 december 15-én végrehajtott összeírás főbb népességi eredményei. Bp. : Hornyánszky 1939. 47 p. 2 t. (A »Magyar Statisztikai Szemle«-ből.) **R 313(439.31)»1938«**

Thirring [Lajos] Louis. Les rapports entre les professions et la fécondité des mariages d'après une statistique hongroise. Bp. : Impr. Stephaneum 1938. p. 213—230. (Du Journal de la Société Hongroise de Statistique, 2—3.) **R 312.13(439)**

Tornyai János. Nemzeti életpolitika a halálpolitika ellen. A magyar szent bölcsőrend. Tanulmány. Bp. : Madách-ny. [193?]. 39 p.
R 312.81(439)

Tóth József. Keresztény népesedési politika. 1. rész. Kecskemét : Szabó-ny. [193?]. 38 p.
R 312.12(439)

Wieth-Knudsen, K. A. Natalité et progrès. Synthèse économique, démographique et biologique. Sur la bas des expériences de la France, de l'Allemagne et du Danemark. Paris : Recueil Sirey 1938. XV, 327 p. 2 t.
Bibliographie : p. 307—316. **92597**

312.9 Településföldrajz

Siedlungsgeographie

Geography of Settlements

Barlay Magda. Baja város gazdasági és településföldrajza. Pécs : Egyetemi ny. 1939. 40 p. 2 t. (Specimina diss. facult. philos. Reg. Hung. univers. Elisabethinae Quinqueecclesiensis, 149. Geographia Pannonica, XXII.)
Bibliográfia : p. 40. **R 312.9(439.015)Baja**

Hömberg, Albert. Grundfragen der deutschen Siedlungsforschung. Mit einem Vorw. v. Willy Hoppe. Berlin : Ebering 1938. 111 p. (Veröffentlichungen d. Seminars f. Staatenkunde und historische Geographie an d. Friedr.-Wilh.-Univ. zu Berlin, 5.) **92226**

Kuczynski, R. R. Living — space' and population problems. Oxford : Clarendon pr. 1939. 31 p. (Oxford : Pamphlets on world affairs, 8.) **P 312.925**

Schilling, Roger. Dunakömlöd és Németkér telepítés-, népiség- és nyelvtörténete. Pécs : Dunántúl-ny. 1933. IV, 134 p. 2 t. (Német philológiai dolgozatok, LII.) **93538**

Szabó Vilma. Siklós településföldrajza. Pécs : Kultúra-ny. 1939. 49 p. 5 t. (Specimina diss. facult. philos. Regiae Hung. univers. Elisabethinae Quinqueecclesiensis, 157. Geographie Pannonica, XXXIV.)
Bibliográfia : p. 48. **R 312.9(439.016)Siklós**

32 Államtudomány. Politika

Staatswissenschaft. Politik

Political science. Politics

Andernacht. Voruntersuchung zur Kritik des politischen Bewusstseins. Eisenach : Dr. Kaestner [193?]. 48 p. **P 321.01**

Balázs Dezső. Diktatúra. Budafok : Fémes-ny. 1938. 24 p. **R 321.62**

Barnes, Harry Elmer. Soziologie und Staatstheorie. Eine Betrachtung über die soziologischen Grundlagen der Politik. Einleitung v. Gottfried Salomon. Innsbruck : Wagner 1927. XL, 231 p. **92528**
Bibliographie : p. 203—231.

Binding, Rudolf G. Von Freiheit und Vaterland. München : Röhrig 1939. 29 p. **92613**

Christern, Hermann. Deutscher Ständestaat und englischer Parlamentarismus am Ende d. 18. Jahrhunderts. München : Beck 1939. VIII, 244 p. **91993**

Dawson, Christopher. Beyond politics. London : Sheed & Ward 1939. 136 p. **92477**

Erdei Ferenc. Kossuth Lajos azt üzente. Bp. : Mefhosz [1939]. 46 p. (Magyarok könyvtára, 5.) **R 32 Kossuth Lajos**

Farcasanu, Mihail. Über die geistesgeschichtliche Entwicklung d. Begriffes d. Monarchie. Diss. Berlin. Würzburg : Dr. Triltsch 1938. VIII, 102 p. **93365**
Bibliographie : p. VI—VIII.

Glungler, Wilhelm. Theorie der Politik. Grundlehren einer Wissenschaft von Volk und Staat. München : Voglrieder 1939. VIII, 744 p. **92317**
Bibliographie : p. 714—727.

Haendel Vilmos, szepesváraljai. Politika. (Alkotmánytan & közigazgatástan.) — előadásaiból & monografikus munkáiból sajtó alá rend. Kovács Mihály. Debrecen : Városi ny. 1937. 898 p. **92136**

Hardwick, J. C. Totalitarianism, what it really means. London : Murby 1938. 64 p. (Interpreter ser. vol. VIII.) **P 321.9**

Herkendell, Hans-Jörg. Die Persönlichkeitsidee Wilhelm v. Humboldts und das völkisch-politische Menschenbild. Würzburg-Aumühle : Triltsch 1938. [6], 42 p. (Kulturphilosophische ... Studien, H. 6.)
Bibliographie : p. 42. **P 302.1**

Kamocsay Jenő. Célvalósulás az állam és az egyén viszonyában. Bp. : Szerző 1939. 152 p. **92957**
Bibliográfia : p. 147—148.

Kornis [Gyula] Jules. L'homme d'état. Analyse de l'esprit politique. Paris : Alcan 1938. 576 p. (Bibliothèque de philosophie contemporaine.) **92025**

Machiavelli, Niccolo. A fejedelem. Rodolfo Mosca előszavával. Olaszból ford. Lányi Margit. Bp. : Phönix [1939]. 113, [3] p. **92998**

Marion, Paul. Leur combat. Lénine—Mussolini—Hitler—Franco. Paris : Fayard 1939. 347, [5] p. **93092**

Oriani, Alfredo. Az eszmék forradalma. (La rivolta ideale.) Ford. Angyal Pál. Előszót írta Benito Mussolini. Bp. : Magy. jogászegylet 1939. 384 p. **93779**

Pückler, Carl-Erdmann. Einflussreiche Engländer. Porträtskizzen englischer Politiker. Berlin : Frundsberg-Verl. 1938. 160 p. **92224**

Rosenberg, Alfred. Neugeburt Europas als werdende Geschichte. Halle-Saale : Niemeyer 1939. 18 p. (Schriften d. Hallischen Wissenschaftl. Gesellschaft, 5.) **P 321(4)(042)**

Schilling, Kurt. Einführung in die Staats- und Rechtsphilosophie. Berlin : Junker & Dünnhaupt 1939. 166 p. **92279**

Siklóssy László. Az országgyűlési beszéd útja. Előszót írta Kornis Gyula. Bp. : Egyet. ny. 1939. 605 p. 37 t. **92497**

Sós Endre. Diktátorok és diktaturák. Bp. : Magy. Cobden-szöv. [193?]. 39 p. **2439**
= Cobden-könyvtár, 69.

Suarez, Georges. Briand. Sa vie, son oeuvre avec son journal et de nombreux documents inédits. Vol. 1—3. Paris : Plon 1938—1939. **92405**
Vol. 1. Le révolté circonspect 1862—1904. 1938. XI, 468 p. 11 t.
Bibliographie : p. IX—XI.
« 2. Le faiseur de calme 1904—1914. 1938. IV, 515 p. 9 t.
Bibliographie : p. II—III.
« 3. Le pilote dans la tourmente 1914—1916. 1939. II, 499 p. 8 t.
Bibliographie : p. I—II.

Szász Béla. Diktatura és a diktátorok. Bp. : »Országépítés« kiad. 1938. 45 p. **R 321.62**

Viance, Georges. Démocratie, dictature et corporatisme. Paris : Flammarion 1938. 335, [3] p. (Bibliothèque d'études sociales.) **92564**

Villani Lajos báró. Machiavelli és a nemzeti politika. Pécs : Egyetemi ny. 1939. 46 p. 1 t. (Külügyi könyvtár, I.) **R 32 Machiavelli**

Wehlau, Kurt. Das Lichtbild in der Werbung für Politik, Kultur und Wirtschaft. Seine geschichtliche Entwicklung und gegenwärtige Bedeutung. Würzburg-Aumühle : Triltsch 1939. 158 p. (Zeitung und Leben, Bd 64.) **92755**
Bibliographie : p. 157—158.

Weis István. Államformák — kormányformák. Bp. : Magy. Szemle Társ. 1939. 79 p. (Kincsestár, 126.) **92559**

Wells, H[erbert] G[eorge]. The fate of homo sapiens. An unemotional statement of the things that are hoppening to him now, and of the immediate possibilities confronting him. London : Secker & Warburg 1939. VI, 330 p. **92879**

321.64 Fascizmus

Fascismus — Fascism

Marjay Frigyes. Mi a fasizmus? Bp. : Stádium-ny. 1939. 69 p. **92274**

Missiroli, Mario. Ce que l'Italie doit à Mussolini. Roma : Ed. di »Novissima« [193?]. 319, [4] p. **93126**

Mussolini, Benito. Négy beszéd a korporatív államról. A »Carta del Lavoro«-t (olasz munkaalkotmányt), a fontosabb törvényszövegeket és a szindikális-korporatív rendszert illető néhány észrevételt, magyarázatot tartalmazó függelékkel. Roma : »Laboremus« 1935. 124, [4] p. **92659**

Bibliographie : p. 121—124.

321.65 Nemzeti szocializmus

Nationalsozialismus
National socialism

Berzy József. A hungarista állam. Előszót írta Málnási Ödön. Bp. : Szentes-ny. 1938. 72 p. **R 329(439)182**

Biallas, Hans (Herausg.) Die Nationalsozialistischen Musterbetriebe 1937/38. Unter Mitarbeit von Th. Hupfauer, Heinrich Hoffmann, Erich Fischer. Mit 310 Raumbildaufnahmen . . . und einem Raumbildbetrachter Bd 1—2. Bayreuth : Gauverl. Bayerische Ostmark 1938. **q 091/468**

Boer, Piet. Mussert. Entstehung und Kampf d. niederländischen Nationalsozialismus. München : Dtscher Hort-Verl. [1939]. 46 p. **P 321.65(492)**

Heiss, Friedrich. Deutsche Revolution. Die Wende eines Volkes. In Zusammenarbeit mit A. Hillen Ziegfeld & H. C. v. Loesch. Berlin : Volk & Reich Verl. 1934. 124 p. (Fünf Jahrzehnte deutschen Volkskampfes.) **92496**

Lingg, Anton. Die Verwaltung der nationalsozialistischen deutschen Arbeiterpartei. München : Eher 1939. XV, 327 p. **93563**

Bibliographie : p. 322—327.

Nationalsozialistische Weltanschauung, Die —. Ein Wegweiser durch die nationalsozialistische Literatur. 500 markante Zitate. Zusammengestellt und hg. v. H. de Vries de Heekelingen. Berlin-Charlottenburg : Pan-Verl. 1932. 186 p. (Allg. Zentralstelle zur Erforschung politischer Bewegungen Yvorne, Schweiz.) **92482**

Neubert, Reinhard. Anwalt in der Politik. Berlin : Spaeth & Linde 1939. XVI, 262 p. **92604**

Noack, E[rvin] & G[ustav] A[dolf] Walz. Deutsche Demokratie. Berlin : Deutscher Rechtsverl. 1938. 46 p. **92612**

Parteitag, Der — Grossdeutschland vom 5. bis 12. September 1938. Offizieller Bericht üb. den Verlauf d. Reichsparteitages mit sämtlichen Kongressreden. München : Eher 1938. 347 p. 14 t. **92231**

Rosenberg, Alfred. Gestalt und Leben. Halle : Niemayer 1938. 29 p. (Schriften d. Hallischen Wissenschaftlichen Gesellschaft, Bd 2.) **P 321.65**

Rosenberg, Alfred. Müssen weltanschauliche Kämpfe staatliche Feindschaften ergeben? München : Eher 1939. 23 p. (Hier spricht das neue Deutschland!, H. 14.) **P 321.65(43)**

Rödel, Helmut. Moeller van den Bruck. Standort und Wertung. Berlin : Stollberg 1939. 175 p. **93045**

Santoro, Cesare. Hitler Germany as seen by a foreigner with thirteen diagrams and a supplement : »The new Germany in Pictures« *[1938.]* 3. ed. Berlin : Internationaler Verl. 1939. 488 p. 96 t. **93546**

Schmitt, Carl. Staat, Bewegung, Volk. Hamburg : Hanseatische Verl.-Anst. 1935. 46 p. (Der dtsche Staat d. Gegenw., 1.) **P 321.01**

Válasz a szürke könyvre. Kiadja a Magyar nemzeti front, Berlin. Berlin : Dr. Steininger 1939. 76 p. **R 321.65(43)**

321.66 Testületi állam

Ständestaat — Corporative State

Csizmadia Andor. Érdekképviseletek és a magyar rendi állam kialakulása. Győr : Győregyházmegyei Alap ny. 1938. 42 p. **R 321.66(439)**

Mayer, Anton. Portugal und sein Weg zum autoritären Staat. Lpzg : Goldmann 1939. 101, [7] p. (»Weltgeschehen«.) **92205**

Schreiber, Émile. Le Portugal de Salazar. Paris : Denoël [193?]. 145, [7] p. 8 t. **93467**

Schulz-Wilmersdorf, P. A. Spanien. Politiker und Generale. Berlin : Steininger-Verl. 1939. 267 p. 8 t. **93746**

321.82 Demokrácia.

Demokratie — Democracy

Bernát István. Szétfoszló demokráciák. Bp.: Egyetemi ny. 1939. 12 p. (Az Orsz. Nemzeti Klub kiadványai, 28.) **R 321.82**

Bonjour, Edgar. Werden und Wesen der schweizerischen Demokratie. Basel : Helbing & Lichtenhahn 1939. 56 p. **P 321.82(494)**

Giddings, Franklin Henry. Democracy and empire. With studies of their psychological, economic, and moral foundations. New York : Macmillan 1900. X, 364 p. **93275**

Jacoby, Jean. Le déclin des grandes démocraties et le retour à l'autorité. Paris : Les Libertés Francaises 1938. 223 p. **92384**

Ritterbusch, Paul. Demokratie und Diktatur. Über Wesen und Wirklichkeit des westeuropäischen Parteienstaates. Berlin : Deutscher Rechtsverl. 1939. 75 p. (Schriften d. Inst. f. Politik und internat. Recht an d. Univers. Kiel. Neue Folge, Bd 1.) **92928**

Rosenberg, Arthur. Demokratie und Sozialismus. Zur politischen Geschichte d. letzten 150 Jahre. Amsterdam : Lange 1938. 348 p. **92001**

Schönemann, Friedrich. Demokratie und Aussenpolitik der U. S. A. Berlin : Juncker & Dünnhaupt 1939. 64 p. (Schriften d. Hochschule für Politik : I. Idee u. Gestalt d. Nationalsozialismus, 47/48.) **P 321.82(73)**
Bibliographie : p. 64.

Zimmermann, Alice. Die schweizerische Demokratie in den Werken Jeremias Gotthelfs und Gottfried Kellers. Diss. Basel : Buchdr. d. Nationalzeitung 1937. 56 p.
Bibliographie : p. 53—55. **P 321.82(494)**

322 Állam és egyház

Staat und Kirche — State and church

Hyma, Albert. Christianity and politics. A history of the principles and struggles of church and state. Philadelphia : Lippincott 1938. 331 p. **93679**

Kun Béla szentpéteri. Állam és egyház. A vallásfelekezetek joga Magyarországon. Debrecen : Tiszántúli ref. egyházker. ny. 1938. 88 p. **R 322(439)**

Micklem, Nathaniel. National socialism and the Roman Catholic church. Being an account of the conflict between the national socialist government of Germany and the Roman Catholic church 1933—1938. Oxford : Univ. pr. 1939. XVI, 243 p. 7 t. **93406**

Schwarz, Dieter. Die grosse Lüge des politischen Katholizismus. Berlin : Eher 1938. 40 p. 8 t. **P 322(43)»193«**

Srbik, Heinrich Ritter v. Die Beziehungen v. Staat und Kirche in Österreich während des Mittelalters. *[1904.]* Unveränd. Nachdruck. Lpzg : Koehler 1938. XV, 231 p. (Forschungen zur inneren Geschichte Österreichs, Bd 1.) **92129**

323 Belpolitika

Innere Politik — Home politics

Amaral, Azevedo. Renovacao naçional. Rio de Janeiro : Impr. Nacional 1936. 77 p. **P 323(81)»193«**

Autriche martyre mais immortelle. Préf. du de Fresquet. Paris : Marcel 1938. 95 p. **P 323(436.01)»1938«**

Belgion, Montgomery. Neues aus Frankreich. Deutsch v. Felix Brüggemann. Berlin : Hobbing 1939. 306 p. **93443**

Bleyer-Härtl, Hans. Ringen um Reich und Recht. Zwei Jahrzehnte politischer Anwalt in Österreich. Berlin : Kolk 1939. 284, [4] p. **93119**

Bremer, Karl Heinz. Der französische Nationalismus. Eine Studie über seinen geistigen Strukturwandel v. d. franz. Revolution bis auf unsere Tage. Berlin : Deutscher Rechtsverl. 1939. 137 p. (Schriften d. Inst. f. Politik und Internat. Recht an der Univers. Kiel. Neue Folge, Bd 6.) **92926**

Codreanu, Corneliu Zelea. Eiserne Garde. Berlin : Brunnen-Verl. 1939. 463 p. 1 t. **A 49.92/33**

Degrelle, Léon. Révolution des âmes. Paris : Ed. de France 1938. VII, 179 p. **92452**

Fleischer, Eugen. Wer regiert Frankreich? Die Bürger der Dritten Republik und ihre Götter. Stuttg. : Union Deutsche Verlagsgesellschaft. 1939. 255 p. **93661**

Hartlieb, Wladimir von. Parole : Das Reich. Eine historische Darstellung der politischen Entwicklung in Österreich von März 1933. bis März 1938. Wien : Luser 1939. 520 p. **92526**

Pembaur, Walther. Im letzten Kampf um Österreich. Wien : Günther 1939. 206 p. **93051**

Schuschnigg, Kurt. L'Autriche doit demeurer l'Autriche. Le grand discours du chancelier fédéral à la diète fédérale le 24 février 1938. [Vienna] : Service Fédéral de presse d'Autriche 1938. 40 p. 1 t. **P 323(436.01)»193«**

323(439) Magyar belpolitika

Innere Politik Ungarns

Hungarian home politics

Árkossy Károly. Miért lettem nemzeti szocialista? Bp. : Held-ny. 1938. 47 p. **R 329(439)182**

[Baránszky Jób]. A magyar értékrend állama felé. Bp. : Mérnökök ny. 1939. 15 p. **R 323(439)»193«**

Béldi Béla interpellációja a kormányhoz magyar írók izgatási bűnpere tárgyában. Bp. : Athenaeum 1938. 5 p. **Rq 328(439)9**

Feketekuty Béla, vitéz. Új magyar korszak előtt. Bp. : Cserépfalvi 1938. 385, [5] p. **92531**

Ferenczy Ferenc. Magyarok vagyunk. Bp. : »Magyar Ízlés« kiad. 1939. 160 p. (»Magyar Ízlés« könyvei, 3.) **92804**

Groffits Gábor. Javaslat szellemi és anyagi erőforrásaink tökéletesebb kihasználására. Magyaróvár : »Moson vármegye« ny. 1938. 20 p. 1 t. **R 323(439)»193«**

Hűvös Iván, botfai. Közérdekű panaszkönyv. Bp. : Törekvés-ny. [193?]. 32 p. **R 323(439)»193«**

Kemenes Antal. Gömbös Gyula és a magyar élet. (Történelmi megvilágításban.) Jászberény : Kovács-ny. 1936. 111 p. **92931**

Kozma Miklós. Beszédek, előadások. 1919—1938. 1—2. k. Bp. : Szerző 1938. **92865**

Magyar cél. Az erkölcsi forradalom programmja. Bp. : EMSzO-KALOT hivatásszervezet kiad. 1939. 96 p. **R 323(439)»193«**

Makay Gusztáv. A magyar fiatalság a sorskérdések előtt. (Egy érdekes körkérdés értékes eredményei.) Pécs : Egyetemi ny. 1939. 53 p. (»Pannoniá«-ból.) **R 323.11(439)**

Olti Vilmos. Az egységes magyar közszellem kialakulásának akadályai. Bp. : Saját kiad. [193?]. 4°. [8] p. **Rq 323.11(439)**
[Kőnyomat.]

Patek Alajos. Üzen egy nemzedék. Bp. : »Új erő« kiad. 1937. 68 p. **R 323.11(439)**

Pethő Sándor. Csillagos órák. 41 vezércikk. Bp. : »Magyar Nemzet« szerk. 1939. 217, [3] p. **93596**

Szabó Dezső. A magyar jövő alapproblémái. (I.) Bp. : »Ludas Mátyás« kiad. 1938. 140 p. (Szabó D. újabb művei, 44—45.) **92219**

Teleki Pál gr. Beszédek. 1939. Bp. : Stádium ny. 1939. 121, [3] p. **92696**

Vihar előtt. Írta : Magyar jobbágy. Bp. : Bethlen-ny. 1937. 114, [2] p. **R 323(439)»193«**

323.1 Nemzetiségi kérdés

Nationalitätenfrage — National question

Azpilikoeta, de. Das baskische Problem im Urteil des Kardinals Goma und des Staatspräsidenten Aguirre. Hg. & übers. v. Maximilian Helffert. Luzern : Vita Nova Verl. 1939. XVI, 142 p. **92031**

Ballreich, Hans. Karpathenrussland. Ein Kapitel tschechischen Nationalitätenrechts u. tschechischer Nationalitätenpolitik. Heidelberg : Winter 1938. 104 p. (Heidelberger Akten d. v. Portheim-Stiftung, 25.) **92132**
Bibliographie : p. 101—103.

Balogh-Beéry László. Az ukrán kérdés. Bp. : Magy. nemz. szöv. 1939. 40 p. **R 323.1(4—11)(=917.9)**

Busshoff, Lotte. Wandlungen im Landschafts- und Siedlungsbild der Banater Schwäbischen Heide. München : Schick-Verl. 1938. VIII, 139 p. 3 t. (Veröffentl. d. Instituts zur Erforschung d. deutschen Volkstums im Süden und Südosten in München, 17.) **92645**
Bibliographie : p. 132—139.

Csepreghy László. A nemzeti kisebbségek politikája. Politikai tanulmány. 1—2. k. Eger : Szt. János-ny. 1934—1938. **92576**

Duff, S. Grant. Europe and the Czechs. With nine maps by Marthe Rajchman. London : Purnell 1938. 217 p. **93399**

Dvortchak, Victor. L'homme fatal de l'Europe. Paris : Auteur 1937. 11 p.
P 323.1(437)(=918.72)

Fenczik István. A kárpátoroszok multja és jelene. Pécs : Taizs-ny. 1939. 20 p. (Pécsi M. kir. Erzsébet tud.-egyet. kisebbs. int. kiadv., X.) **R 323.1(439)(=917.9)**

Hollós [István] Etienne. Memoire. Les modes caracteristiques et les types principaux de l'assimilation nationale. Présénté à la conférence par la Commission hongroise de coordination des hautes études internationales. Paris : Conf. permanent, d. hautes études internationales 1937. 4°. 65 p. (Conference permanente des hautes études internationales, Xème sess. Paris, 28. VI.—3. VII. 1937. Memoire hongroise, 11.) **X 7185**

Illés József, viski. A ruszinszkói kérdés. Előadás. Bp. : Egyetemi ny. 1939. 20 p. (Orsz. Nemzeti Klub kiadv., 26.)
R 323.1(439)(=917.9)

Kardos Béla. Memorandum on possibilities of peaceful change in the present trends of assimilation, ressimilation. Reduction od the large surfaces of friction between Switzerland and Slowakia. Submitted to the Conference by the Hungarian co-ordinating comittee for internat. studies. Paris : Internat. studies conference 1937. 4°. 25, [24] p. 6 t. (Internat. studies conference. 10. session. Paris, VI. 8.—VII. 3. 1937. Hungarian memorandum, 9.) **X 7186**

Kemény Gábor. Verhovina feltámad. A ruszin sors könyve. Bp. : Mefhosz kiad. 1939. 229 p.
92710

Krisztics Sándor. A cseh kérdés. Pécs : Danubiany. 1939. 55 p. **R 323.12(=918.6)(405)**

Martel, René. La Ruthénie Subcarpathique. (Podkarpatska Rus.) Paris : Hartmann 1935. 188 p. **92415**
Bibliographie : p. 183—186.

Müller, Wilhelm. Der tschechische Weg. Vom Erwachen zur Selbstbesinnung. München : Deutscher Volksverl. 1939. 255 p. **93557**

Némedi [Lajos] Ludwig. Das Gesamtdeutschtum im ungarischen Blickfeld. Bp. : Sárkány-ny. 1938. 146 p. (Schriftenreihe d. Neuen Heimatblätter, VI.) **92313**

Oberländer, [Theodor]. Nationalität und Volkswille im Memelgebiet. Bamberg-Greifswald : Univers.-Verl. Ratsbuchhandlung 1939. 14 p. (Greifswalder Universitätsreden, 50.)
P 323.1(431.1)

Ortutay Gyula. Rákóczi két népe. Bp. : Mefhosz 1939. 49 p. (Magyarok kvt.)
R 323.1(439)(=917.9)

Pitt-Rivers, George Lane-Fox. The Czech conspiracy. A phase in the world-war plot. *[1938.]* 2. ed. London : Boswell 1938. 93 p. 8 t. **92820**

Raupach, Hans. Der tschechische Frühnationalismus. Ein Beitrag zur Gesellschafts- u. Ideengeschichte d. Vormärz in Böhmen. Essen : Essener Verl.-Anst. 1939. 155 p. (Volkslehre & Nationalitätenrecht in Geschichte & Gegenwart, 2. Reihe, Bd 3.)
92053

Schmidt, Axel. Gegen den Korridor. Polnische Zeugnisse u. Tatsachen. Berlin : Runge 1939. 48 p. **P 323.1(438)(=3)**

Schmidt János. Német telepesek bevándorlása Hesszenből Tolna-Baranya-Somogyba a XVIII. sz. I. felében. Győr : Baross-ny. 1939. 82, [2] p. **R 323.1(439)(=3)**

Shall millions die for »This Czechoslovakia . . .«? Memorandum of the Slovak council. London VI. 1938. London : Hazell, Watson 1938. 62 p. 2 t. **P 323.1(437)**

Should Great Britain go to war for Czechoslovakia. An appeal to British common sense for the sake of World Peace. By the Slovak council. London : Watson & Viney 1937. 60 p. **P 323.1(437)**

Sidobre, André. Les problèmes Ukrainiens et la paix européenne. Paris : Jouve 1939. 79 p. (Cahiers d'informations francaises, 2.)
A 47.32/317

323.1(.)(=1) Magyar nemzetiségi kérdés

Ungarische Minderheiten
Hungarian Minorities

Ádám T. István. Vérző Ruszinszkó. A rongyos gárda hősi küzdelme az északkeleti felföldért. Bp. : Saját kiad. 1939. 64 p. **92145**

Balogh Edgár. Iratlan történelem. Cluj-Kolozsvár : »Grafika« ny. 1939. 131 p. (Az erdélyi enciklopédia könyvei.) **92475**

Bosnyák Zoltán. Erdély 1938-ban. Bp. : Held ny. 1938. 16 p. **R 323.1(498)(=1)**

Dezső Gyula. Az elszakított magyarság jogi és kulturális helyzete. Kecskemét : Első kecskeméti ny. 1936. 23 p. **R 323.1(405)(=1)**

Jakabffy Elemér & P á l l György. A bánsági magyarság húsz éve Romániában 1918—1938. Bp. : Sylvester-ny. 1938. VIII, 240 p. **92018**

Jankovics Marcell. Húsz esztendő Pozsonyban. Bp. : Franklin-ny. 1939. 304 p. **93471**

Magyarok, A — II. világkongresszusának tárgyalásai Budapesten, 1938. Bp. : Magy. világszövetsége központi irodájának kiad. 1938. 188 p. **93372**

Marjay Frigyes. Ámokfutó Bukarest. Bp. : »Stádium« ny. [1939]. 270 p. **A 49.32/318**

Tarján Ödön & F a l l Endre. Magyarok, szlovákok és ruthének a Dunavölgyében. Bp. : Hornyánszky 1938. 54, [2] p. 3 t. **R 323.1(437)**

Urr György. Kisebbségi sorsunk húsz esztendejéből. 1918—1938. Kassa : »Grafika« ny. 1939. 32 p. **R 323.1(437)(=1)»1918/1938«**

Zathureczky Gyula. Erdély amióta máskép hívják. Bp. : Magyar Élet 1939. 141 p. **92715**

323.25 Politikai forradalom

Revolution

Poncins, Leon de. A forradalom titkos erői Szabadkőművesség. Zsidóság. Ford. vitéz E n d r e László. Bp. : Stádium-ny. 1939. 192 p. **92560**

Wahl, Adalbert. Über die Nachwirkungen d. französischen Revolution. Stuttg. : Kohlhammer 1939. 210 p. **93067**

325 Gyarmatpolitika

Kolonialpolitik — Colonies

Amery, L. S. The German colonial claim. London : Chambers 1939. 198, [2] p. 3 t. **93403**

Baravalle, Robert. Deutschland braucht seine Kolonien. Ein Ruf an alle Deutschen. Eine Forderung an die Welt. Graz : Stocker 1939. 96 p. **P 325.3(43)**

Barnes, Leonard. Empire or democracy? A study of the colonial question. London : Gollancz 1939. 303 p. **92812**
Bibliography : p. 293.

Buch der deutschen Kolonien, Das —. Hg. unter Mitarbeit d. früheren Gouverneure von Deutsch-Ostafrika, Deutsch-Südwestafrika, Kamerun, Togo, Deutsch-Neuguinea. Vorw. v. Heinrich S c h n e e. Lpzg : Goldmann 1937. 446 p. 1 t. **92591**

Deutsche koloniale Jahrbuch 1940, Das —. Afrika braucht Grossdeutschland. Bearb. v. Karl B r ü s c h unter Förderung und Begutachtung amtlicher Stellen. Berlin-Wilmersdorf : Süsserott 1940. 192 p. **93611**

Deutschlands Recht auf Raum und Rohstoff. Hg. v. Reichskolonialbund. Berlin : Fichte Verl. [1939]. 4°. 80, XII p. **X 7172**

Dresler, Adolf. Das italienische Kolonialreich. Berlin : Reichskolonialbund 1939. 64 p. 10 t. **P 325.3(45)**

Homet, Marcel. Afrique noire, terre inquiète. Garderons-nous nos colonies d'Afrique? A. O. F. Cameroun-A. E. F. Paris : Peyronnet 1938. 286 p. (Collection »Outre-Mer«.) **92198**

Joelson, F. S. Germany's claims to colonies. *[1939.]* 2. ed. London : Hurst & Blacket [1939]. 343 p. **93050**

Karlowa, Rudolf. Deutsche Kolonialpolitik. Breslau : Hirt 1939. 64 p. 1 t. **92894**
Bibliographie : p. 63—64.

Loeber, Irmgard. Das niederländische Kolonialreich. Lpzg : Goldmann 1939. 141, [3] p. (»Weltgeschehen«.) **92207**

Loeff, Wolfgang. England ohne Maske. Tatsachen britischer Kolonialpolitik. Lpzg : Goten-Verl. [193?]. 252 p. **92994**

Mellem, Wilhelm. Der deutsche Kolonialanspruch. Diss. Erlangen. Erlangen-Bruck : Dr. Krahl 1938. VIII, 70 p.
Bibliographie : p. VI—VIII. **P 341.38 Versailles**

Müller, Herbert. Die Kolonialpolitik des faschistischen Italien. Essen : Essener Verl. 1939. XIII, 478 p. (Veröffentlichungen d. Deutschen Instituts f. aussenpolitische Forschung, 4.) **92414**

Oncken, Hermann. Die Sicherheit Indiens. Ein Jahrhundert englischer Weltpolitik. Berlin : Grote 1937. 181 p. 1 t. **A 54.32/62**
Bibliographie : p. 176—181.

Pfister, Bernhard. England und die deutsche Kolonialfrage. Die britische Kolonialdiskussion. Tübingen : Mohr 1939. 89, [3] p. **P 325.3(43)**

Question italienne, La — en Tunisie. (1868—1938). Préf. de Ivon D e l b o s. Paris : Jouve 1939. 90 p. (Cahiers d'informations francaises, 3.) **93111**

Reimers, Erich. Die Welser landen in Venezuela. Lpzg : Goldmann 1938. 201 p. **91995**
Bibliographie : p. 200.

Rohrbach, Paul & Justus Rohrbach. Afrika heute und morgen. Grundlinien europäischer Kolonialpolitik in Afrika. Berlin : Hobbing 1939. 309, [3] p. 6 t. **93745**

Schmieder, Oskar. Die faschistische Lösung des Kolonialproblems. Neumünster : Wachholtz 1939. 13 p. (Schriften d. Wissenschaftl. Akademie d. NSD. = Dozentenbundes d. Christian-Albrechts Universität Kiel, 10.) **P 325.3(45)**

Thurnwald, Richard. Kolonialc Gestaltung. Methoden u. Probleme überseeischer Ausdehnung. Hamburg : Hoffmann & Campe 1939. 492 p. (Europa-Bibliothek.) **92740**
Bibliographie : p. 471—477.

Wangenheim, Hans Ulrich Frhr. Kolonien des Dritten Reiches. Berlin : Junker & Dünnhaupt 1939. 88 p. **93040**
Bibliographie : p. 88.

Whybrow, I. J. B. & H. E. Edwards. Europe overseas. A survey of modern empires. London : Dent 1939. XII, 180 p. **93777**

325.1/2 Bevándorlás. Kivándorlás

Ein- und Auswanderung Immigration. Emigration

Aba Sándor. Hova és hogyan lehet kivándorolni? Bev. Vázsonyi János. Bp. : Klein-ny. 1939. 40 p. **R 325.2(439)(=924)**

Békessy Imre. Az új népvándorlás. Délamerika. Bp. : May-ny. 1939. 243 p. 1 t. **92380**
Bibliográfia : p. 240.

Empire opportunities. A survey of the possibilities of overseas settlement. Contributed by Dominions and other experts. London : Blackie 1938. VI, 260 p. **92201**

Gerő Dezső. Hová? Mivel? Az átképzés iskolája. Bp. : »Perioszkóp« kiad. 1939. 48 p. **R 325.2(439)(=924)**

Rónai [András] André. Memoire sur les mouvements démographiques et migratoires de la population de l'Europe centrale et les embarras observés dans ces mouvements. Conference permanente des hautes études internationales Xème session. Paris, du 28 juin au 3 juillet 1937. [S. pl. & impr.] 1937. 27 p. (Mémoire hongroise, 10.)
[Könyomat.] **Pq 325.101(405)**

Stear, P. G. Kivándorolni? Nélkülözhetetlen könyv a kivándorlás gondolatával foglalkozók számára. Ford. Karácsonyi Árpád. Bratislava-Pozsony : Kemény 1939. 158 p. **92530**

325.332 Telepítés

Siedlung — Colonisation

Apitz, G. A. Die Landflucht, ein politisches Problem. Beitrag zur Erkenntnis der Landfluchterscheinungen. Neudamm : Neumann 1939. 14 p. **P 325.331(43)**

Bikfalvy Béla. A póhalmi telepítés. Sopron : Röttig-Romwalter-ny. 1939. p. 166—178. (A »Magyar gazdák Szemléjé«-ből.) **R 325.332(439.018) Gyoma**

Bikfalvy Béla. A telepítéssel kapcsolatos időszerű kérdések. Bp. : »Élet« ny. 1938. 11 p. (A »Geodeziai közlöny« 1937. évf.-ból.) **R 325.332(439)**

Kager, Walter. Ziele und Grenzen der Kleinsiedlung. Würzburg-Aumühle : Triltsch 1939. [4], 58 p. **P 325.332(43)(011)**
Bibliographie : p. 56—58.

Kerék Mihály. A telepítés félszázada. A mezőgazdasági telepítés rendszere és eredményei Németországban 1886—1935-ig. Bp. : Ábrahám & Sugár 1935. 215 p. 2 t. (Magyar út könyvek.) **93697**

Kósa [János] Johann. Die ungarische Kolonisationsfrage um die Mitte des 19. Jahrhunderts. Bp. : Sárkány-ny. 1938. 135 p. (Aus d. Jahrbuch d. Graf Kuno Klebelsberg Instituts f. ung. Geschichtsforschung in Wien.) **X 7195**

Stegemann, Rudolf & Friedrich Schmidt. Siedlung und Siedlungspolitik in den Ländern Europas. Bearb. v. —. Hg. mit Unterstützung d. Stiftung z. Förderung v. Bauforschungen. Berlin : Elsner 1939. 4°. 520 p. **X 7188**

327 Külpolitika

Auswärtige Politik — Foreign policy

Bargatzky, Walter. Der Sinn der englischen Festlandspolitik. Reden u. Schriften britischer Staatsmänner aus zwei Jahrhunderten. Mit einer Einführung. Hg v. —. München : Beck 1939. 238 p. **92022**

Bataille pour la paix, La —. messages, déclarations & discours des chefs de gouvernement. Principaux documents officiels (10. IX. —5. X. 1938). Paris : Imp. du »Temps« 1938. 108 p. **P 327(4)»1938«**

Beck, Josef. Beiträge zur europäischen Politik. Reden, Erklärungen, Interviews 1932—1939. (Przemówienia, deklaracje, wiwiady 1931—1937.) Essen : Essener Verl. 1939. XIII, 528 p. 1 t. **92398**

Berber, Fritz. Prinzipien der britischen Aussenpolitik. Berlin : Junker & Dünnhaupt 1939. 32 p. (Schriften d. Deutschen Instituts f. Aussenpolitische Forschung, H. 6.) **P 327(42)»193«**

Berger, Ernst Ed. Die grosse Politik Delcassés. Frankreichs Kampf und Vorherrschaft in Europa. Essen : Essener Verlagsanst. 1939. 213 p. **93120**

Betrachtungen über Paneuropa. Von E. v. J. Wien : Hammer-Verl. 1938. 111 p. **92621**

Blondel, Georges. La désagregation de la Tchécoslovaquie. La question de l'Ukraine, les ambitions de l'Allemagne. Paris : Denoël 1938. 92 p. 4 t. **92291**

Böttner, Helmut. England greift nach Südost-Europa. (Wirtschaftl. Tatbestand und Folgerungen.) Wien : Luser 1939. 157, [3] p. **93414**

Bratianu, Georghe I. Bismarck und Jon C. Bratianu. Jena : Gronau 1939. 28 p. (Vom Leben u. Wirken d. Romanen II. Rum. Reihe, 13.) **P 327(43) : (498)»187/188«**

Brooks, Collin. Can Chamberlain save Britain? The lesson of Munich. London : Eyre & Spottiswoode 1938. XII, 247 p. 2 t. **92056**

Brown, Francis James [etc.] Contemporary world politics. An introd. to the problems of internat. relations. Ed. by-, Charles Hodges & Joseph Slabey Roucek. New York : Wiley 1939. XIV, 718 p. **93498**

Butler, H. B. The economic factor in international affairs. Manchester : University pr. 1939. 36 p. (Manchester University lectures, XXXV.) **P 327 : 381**

Chamberlain, Neville. The struggle for peace. London : Hutchinson 1939. 434 p. 1 t. **92876**

Clauss, Max. Frankreich wie es wirklich ist. Ein Volk sucht seine Sicherheit. Berlin : Deutscher Verl. 1939. 106 p. **93657**

Cooper, Duff. The second world war. First phase. London Cape 1939. 346 p. **93660**

Czeke Marianne. Wilsontól—Rooseveltig. Értekezés a tört. és politika köréből. Bp. : Arany János-ny. 1939. 74, [2] p. (Magyar Női Szemle kvtára, 6.) **R 327(73)»19«**

Drucker György. A külpolitikai közvélemény kialakítása. Bp. : Magy. külügyi társ. 1938. 74 p. 1 t. (Időszerű kérdések. Aktuális problémák, IX.) **R 327 : 307.1**

Dutch, Oswald. Germany's next aims. London : Arnold 1939. 296 p. **92822**

Eden, Anthony. Foreign affairs. London : Faber 1939. XVI, 356 p. **92577**

Ercole, Francesco. A Savoyai-ház földközi tengeri politikájának kezdetei. Kecskemét : Első Kecskeméti Hírlap-ny. 1939. 16 p. (»Forum« Magyar-Olasz Szemle könyvtára, 1.) **R 327(45) : (4—13)»16 : 17«**

Führer, Der — antwortet Roosewelt. Reichstagsrede v. 28. IV. 1939. München : Eher 1939. 62 p. **P 327(43)»1939«**

Galéra, Karl Siegmar Baron von. Die Achse Berlin-Rom. Entstehung-Wesen. Bedeutung. Lpzg : Conrad 1939. 304 p. **93401**

Bibliographie : p. 303—304.

Gayda, Virginio. Italien und Frankreich. Ungelöste Probleme im Mittelmeerraum. Berlin : Junker & Dünnhaupt 1939. 111 p. **93054**

Gayda, Virginio. Az olasz-francia ellentét . . . Ford. és előszót írta Marjay Frigyes. Bp. : Stádium-ny. 1939. 120 p. **92275**

Grimm, Friedrich. Frankreich und der Korridor. Hamburg : Hanseatische Verlagsanst. 1939. 122 p. **93134**

Bibliographie : p. 120—122.

Gunther, John. Europa igazi képe. 1—2. k. Bratislava-Pozsony : Prager 1938. **92253**

Gut, Theodor. Schweizerische Aussenpolitik. Mit einer Einführung v. Gottfried Guggenbühl. Zürich : Polygraphischer Verl. 1939. 34 p. (Die Schweiz im heutigen Europa, 6.) **P 327(494)**

Hassell, Ulrich v. Im Wandel der Aussenpolitik v. d. franz. Revolution bis z. Weltkrieg. Bildnisskizzen. München : Bruckmann 1939. 242 p. **93437**

Hatry, Clarence C. Light out of darkness. London : Rich & Cowan [1939]. XVIII, 238 p. 3 t. **93700**

Haushofer, Karl & Gustav Fochler-Hauke. Probleme der Weltpolitik in Wort und Bild. Erneuerte & erweit. Neuaufl. v. »Welt in Gärung«. Lpzg: Breitkopf & Härtel 1939. 412 p. **91992**

Herring, Hubert. Amerika auf dem Weg zum Krieg. Übertr. v. Karl Heinrich Frahne. Essen: Essener Verl. 1939. 241 p. **92479**

Hesse, Kurt. Achtzig Millionen kämpfen. Idee und Recht unseres Ringens. Berlin: Deutscher Verl. 1939. 107 p. **93701**

Hitler vezér és birodalmi kancellár 1939 október 6-án a birodalmi gyűlésen elmondott beszéde. [Bp.: ny. n. 1939.] 30 p. **R 327(43)»1939«**

Hitler vezér és kancellár danzigi beszéde, 1939. IX. 19-én. Berlin: Müller [1939]. 24 p. **R 327(43)»1939«**

Hoffmann, Heinrich. Hitler in Böhmen. Mähren, Memel. Geleitwort. v. Joachim v. Ribbentrop. Berlin: Zeitgeschichte-Verl. [1939]. 4°. [64] p. **X 7246**

Horváth Jenő. Felelősség a világháborúért és a békeszerződésért. Bp.: Akadémia 1939. IV, 453 p. (A magyar kérdés a XX. században, 1.) **92759**

Hummel, Hans. Das Mittelmeer. Ein politischer Entscheidungsraum. Köln: Schaffstein 1938. 61, [3] p. **92506**

Hutton, Graham. Danubian destiny. A survey after Munich. *[1939.]* 2. ed. London: Harrap 1939. 254 p. **92195**

Jahrbuch für auswärtige Politik. Hg. v. Fritz Berber. 4—5. Jhg. Berlin-Wilmersdorf: Gross 1938—1939. **X 2485**

Kawakami, K. K. Le Japon en China. Les mobiles et ses buts. Paris: Grasset 1938. 296, [4] p. **A 52.32/48**

Killanin, Michael. Four days. London: Heinemann [1938]. XI, 242 p. **92029**

Kopp, Friedrich. Deutschland — Europas Bollwerk im Osten. Germanische Leistungen für Europas Sicherheit. München: Eher 1939. 56 p. (Bolschewismus, H. 8.) **P 335.86(4)**

Kössler, Fritz. Deutschland, Polen u. d. Korridor. *[1939.]* 2. Aufl. Dresden: Krueger & Horn 1939. 40 p. **P 327(43):(438)**

Kriegk, Otto. Krieg oder Frieden. Weltpolitik zwischen Nationalsozialismus und Bolschewismus. Berlin: Andermann 1939. 325, [3] p. **92761**

Kühlmann, Richard v. Die Diplomaten. Berlin: Hobbing 1939. 171, [5] p. 8 t. **93706**

Macartney, C. A. The Danubian basin. Oxford: Clarendon 1939. 32 p. (Oxford pamphlets on world affairs, 10.) **P 327(4—191)»19«**

Michel, Paul-Henri. La question de l'Adriatique. (1914—1918.) Récueil de documents. Paris: Costes 1938. LXXXIV, 297 p. (Publications de la société de l'histoire de la guerre, 3.) **93725**

Monroe, E. Les enjeux politiques en méditerrannée. Trad. de l'anglais par Bernard Vernier. Paris: Colin 1939. 242 p. **93447**

Müller, Karl Alexander v. Deutschland und England. Ein weltgeschichtliches Bild. Berlin: Ahnenerbe-Stiftung-Verl. 1939. 48 p. **P 327(43):(42)**

Müller-Eberhart, Waldemar. Chamberlain. Neuordnung d. Völker. Landsberg/W.: Pfeiffer 1939. 63 p. **P 32 Chamberlain**

Nicolson, Harold. Diplomacy. London: Thornton Butterworth Ltd 1939. 256 p. **92382**

Noack, Ulrich. Das politische Ethos in der europäischen Diplomatie. Einführung v. Karl Haushofer. Hamburg: Hoffmann & Campe 1939. 111 p. **92400**

Okmánygyüjtemény a német-lengyel viszály utolsó fázisához. Kiad. a Német birodalmi külügyminisztérium. Bp.: Centrum 1939. 48 p. **R 327(43):(438)»1939«(001)**

Pépin, Eugène. Le panaméricanisme. Préf. d'André Siegfried. Paris: Colin 1938. 223 p. (Coll. Armand Colin. Section de Géographie, 218.) **92378**
Bibliographie: p. 223.

Price, G. Ward. Year of reckoning. London: Cassell 1939. X, 390 p. 8 t. **93087**

Probleme Britischer Reichs- und Aussenpolitik. Hg. v. Hochschule f. Politik. Forschungsabteilung. Unter Mitarbeit v. Theodor Seibert, Friedrich Schönemann, Werner Schmidt etc. Berlin: Junker & Dünnhaupt 1939. 174 p. **92185**

Pückler, C. E. Graf. Wie stark ist England? Lpzg: Goldmann 1939. 208 p. 8 t. **92189**

Ramsey, John Fraser. Anglo-French relations 1763—1770. A study of Choiseul's foreign policy. Berkeley: Univers. of California pr. 1939. p. VII, 143—264. (Univers. of California in Publications in history, 17/3.) **93576**

Ribbentrop, [Joachim] v. Die Danziger Rede d. Reichsministers —, am 24. X. 1939. [O. O. & Dr. 1939]. 16 p. **P 327(43):(438)**

Richards, Leyton. The crisis and world peace. London: Student Christian Movement pr. 1938. 63 p. (Crisis booklet, 4.)
P 327(4)»1938«/1939«

Ritthaler, Anton. Weltpolitische Spannungen seit Bismarck. Köln: Schaffstein 1939. 64 p. **92330**

Rohden, Peter Richard. Die klassische Diplomatie. Von Kaunitz bis Metternich. Lpzg: Koehler & Amelang 1939. XVI, 268 p. 3 t. **93739**

Rothermere, [Harold Sidney Harmsworth] viscount. Warnings and predictions. London: Eyre & Spottiswoode 1939. 222 p. 1 t. **92354**

Scarfoglio, Carlo. England and the continent. London: Putnam 1939. 338 p. **92485**

Scarfoglio, Carlo. England und das Festland. Übers. v. Paul Hirner. Lpzg: Meiner [1939]. VIII, 240 p. **93741**

Scheunemann, Walther. Charakter und Krise der britischen Weltpolitik. Das Zeitalter Grossbritanniens 1789—1933. Lpzg: Bibliographisches Institut 1939. 92 p.
P 327.2(42)(09)

Schultze-Pfaelzer, Gerhard. Die grosse Grenze. Streifzüge am Rande Europas. Berlin: Safari Verl. 1938. 379 p. 25 t. **91999**

Schwabe, Matthias. Die französische Auslandspropaganda. Ihre Grundlagen u. Voraussetzungen. Berlin: Stubenrauch 1939. 60 p. (Kulturpolitische Schriftenreihe d. Deutschen Akademischen Austauschdienstes, 2.)
P 307.1(44)

Seton — Watson, R[obert] W[illiam]. Munich and the dictators. A sequel to »Britain and the dictators«. London: Methuen 1939. 188 p. **92386**

Sós Endre. Európa drámája. Bp.: »Viktória« 1936. 147, [5] p. (Korszerű magyar írások, 4.)
Bibliográfia: p. [1—4]. **92167**

Cs. Szabó László. Fegyveres Európa. Útinaplók. Bp.: Nyugat kiad. 1939. 139 p. **93592**

Tansill, Charles Callan. Amerika geht in den Krieg. Stuttg.: Franckh 1939. [12], 556 p.
Bibliographie: p. 534—548. **93742**

Thomas, Louis. Histoire d'un jour. Munich, 29 Septembre 1938. *[1938.]* 3. éd. Paris: Denoël 1939. 270 p. **92295**

Thost, Hans W. Als Nationalsozialist in England. München: Eher 1939. 384 p. **92744**

Tschekitsch, Milutin. Jugoslawien am Scheidewege. Das serbo-kroatische Problem und Jugoslawiens Aussenpolitik. (Aus dem Serbokroatischen übertr. v. Josef Bobek.) Lpzg: Meiner 1939. VII, 139 p. **A 49.32/317**

Urkunden zur letzten Phase der deutsch—polnischen Krise. Auswärtiges Amt. Berlin: Heymann 1939. 31 p.
Pq 327(43):(438)»1939«(001)

Wollák Jenő. Mit kell tudni, hogy megértsük a világpolitikát!? Bp.: Szerző 1939. 48 p.
R 327»193«

Yanochevitch, Milorad. La Yugoslavie dans les Balkans. Son rôle diplomatique depuis la guerre. Préface de A. de la Pradelle. Paris: Éd. internat. 1936. 283 p. **A 49.90/71**
Bibliographie: p. 273—279.

Zwingelstein, André. La Hongrie dans les destins de l'Europe. Paris: Sorlot 1939. 253, [3] p. **93472**

33 Társadalmi kérdés

Soziale Frage — Social question

Achinger, Hans. Sozialpolitik und Fürsorge. Ein Abgrenzungsversuch, begründet aus den Ursachen der Notstände. Berlin: Heymann 1939. 203 p. **92611**
Bibliographie: p. 201—203.

Adorján János. A magyar kenyérkérdés. 1. k. Bp.: Mérnökök ny. 1939. **92522**
1. k. A szegényedés lejtőjén. — Diagnosztikai felvételek mezőgazdaságunk életéről. 147 p.

Bánki Emil. Új életcél (hét röpirat). Bp.: Szerző [193?]. 36, [4] p. **R 331.01**

Bello, José Maria. A questao social e a solaçao brasileira. Rio de Janeiro: Impr. Nacional 1936. 49 p. **P 330.1(21)**

Boese, Franz. Geschichte des Vereins für Sozialpolitik 1872—1932. Im Auftr. d. Liquidationsausschusses verf. v. —. Berlin: Duncker & Humblot 1939. VIII, 322 p. 1 t. **3358/188**
= Schriften d. Vereins für Sozialpolitik, 188.

Deutsche Sozialpolitik. Bericht der Deutschen Arbeitsfront, Zentralbüro, Sozialamt. Berlin: Verl. d. Deutschen Arbeitsfront 1939. VII, 260 p. **92913**

Földes Béla. Emléklap. 70 év szociálpolitika. (1868. IV. 19—1938. IV. 19.) — Társadalom és gazdaságerkölcsi eszmeszilánkok. Bp.: Magy. Társad.-polit. Társ. 1939. 50 p. (Szociális traktusok, I. sor. 3. sz.)
R 33 Földes Béla

Gazzetti, Fernando. Wohlfahrt und Fürsorge in Italien. *[1937.]* 2. Aufl. Deutsche Übertragung v. Rolf Schott. Roma: Societa Editrice di Novissima 1937. 191 p. 48 t. **92562**

Gerhardt, Johannes. Deutsche Arbeits- und Sozialpolitik. Berlin: Duncker & Humblot 1939. X, 278 p. **92915**

Législation et activités sociales en Suède. Aperçu publié sur mandat gouvernement suédois. *[1928.]* 2. éd. Stockholm: Tiden 1939. 378 p. (Administration du travail et de la prévoyance sociale.) **93363**

Mártonffy Károly (Szerk.) A mai magyar szociálpolitika. Az 1939. évi közigazgatási továbbképző tanfolyam előadásai. Közzéteszi Keresztes-Fischer Ferenc. Bp.: Állami ny. 1939. VI, 1030 p.
= A korszerű közszolgálat útja, 10. **X 6712/10**

Országos szociálpolitikai intézet. Szociálpolitikai előadások. 1—2. k. Első sorozat. Az 1937. év nov.—dec.-ben rendezett két közigazgatási tanfolyam anyaga. Bp.: Orsz. szociálpolitikai intézet 1938. 4°. **X 7169**

Pálosi Ervin. A vármegyei önkormányzatok társadalompolitikai feladatai. A Heves vármegyei th. közjóléti alap jelentése. Bp.: Kellner-ny. 1939. VIII, 263 p. **92412**

Patterson, S. Howard [etc.] American social problems. By —. A. W. Selwyn Little & Henry Reed Burch. New York: Macmillan 1939. VIII, 584 p. **93483**
Bibliography: p. 557—568.

Scholz, Robert. Der Wandel in der Sozialpolitik von Bismarck bis zur Gegenwart. Dargestellt namentlich an Hand d. Entwicklung d. amtlichen Sozialpolitik d. Deutschen Reiches. Würzburg-Aumühle: Triltsch 1939. [10], 116 p. **93044**
Bibliographie: p. 113—116.

Seidte, Franz. Sozialpolitik im Dritten Reich 1933—1938. München: Beck 1939. 274 p. 6 t. **92105**

Szociális kérdések és a megoldási kísérletek. Írták: Balla Antal, Hilscher Rezső, Migray József etc. Bp.: Sylvester-ny. 1938. 135 p. (Kálvin-könyvtár, 27—30.) **92045**

Thalheim, Karl C. Einführung in die deutsche Sozialpolitik. München: Lehmann 1939. 64 p. (Arbeit-Wirtschaft-Recht, 2.) **P 33(43)**

331 Munkáskérdés

Arbeiterfrage — Labor question

Besser, Wilfried v. Die Bedeutung des Gesetzes zur Ordnung d. nationalen Arbeit für die Begründung des Arbeiterverhältnisses und seinen Inhalt. Diss. Göttingen. Bleicherode: Dr. Nieft 1937. 64 p. **P 331.11(43)**
Bibliographie: p. 61—63.

Csánk Béla. Ipari béke Angliában. Előszót írta Lázár Andor. Bp.: Szerző 1938. 159 p.
Bibliográfia: p. 157—159. **92529**

Cüny, Annelise. Der Tarifvertrag in der faschistischen Arbeitsverfassung in Vergleich mit dem deutschen Tarifrecht. Berlin: Deutscher Rechtsverl. 1939. 168 p. (Schriften zum Arbeitsrecht R. B.: Ausländisches Arbeitsrecht, Bd 2.) **98663**
Bibliographie: p. 167—168.

Estorff, Gustav v. Dass die Arbeit Freude werde! Ein Bildbericht von den Arbeitsmaiden. Geleitw. v. Konstantin Hierl. Vorw. v. Herbert Schmeidler. Berlin: Andermann 1938. [64] p. **Pq 331.93(43)**

Feder, Gottfried. Arbeitstätte — Wohnstätte. Berlin: Springer 1939. IV, 104 p. 4 t. (Schriftenreihe d. Reichsarbeitsgemeinschaft f. Raumforschung an d. Techn. Hochschule Berlin, III.) **92895**

Geck, L. H. Ad. Soziale Betriebsführung. München: Beck 1938. 130 p. (Arbeit & Wissen, Bd 2.) **92070**
Bibliographie: p. 125—126.

Grube, Hermann. Die Stellung des gewerblichen Lehrlings im neuen Arbeitsrecht unter besond. Berücks. d. Verhältnisse im Handwerk. Diss. Göttingen. Quakenbrück: Dr. Trute 1937. X, 63 p. **P 331.86(43)**
Bibliographie: p. VII—IX.

Hegedüs Ármin. Munkásöltöző-, mosdó- és fürdőhelyiségek az ipari üzemekben. Bp.: Vörösváry sokszorosítóipar 1939. 7 p. 8 t.
[Kőnyomat.] **Rq 331.827**

Hilger, Marie Luise. Die Arbeitsbedingungen im französischen Arbeitsrecht. Ein Beitrag zum System d. franz. Arbeitsverfassung. Berlin: Deutscher Rechtsverl. 1939. 224 p. (Schriften zum Arbeitsrecht R. B. Bd 2.)
Bibliographie: p. 221—224. **93684**

Hopf, Max. Doppelbeschäftigung im Arbeitsrecht. Diss. Erlangen. Dühren-Rhld: Dr. Düren 1937. VI, 28 p. **P 331.19(43)**

Kelemen László. A kollektív szerződéssel ellenkező munkaügyleti kikötések. Szeged : M. kir. Ferenc József tud.-egyet. barátainak egyesülete 1939. 28 p. (Acta universitatis Szegediensis ; Sectio juridico-politica.) **R 331.115**

Kuster, Reinhold. Die Bedeutung der dtschen Arbeitsfront f. d. Gesamtgefüge d. nationalsozialistischen Staates. Diss. Erlangen 1937. Bottrop i. W. : Dr. Postberg 1938. 46 p. Bibliographie : p. 5—6. **P 331.01(43)**

Maass, Hedwig. Von Frauenarbeit zu Frauenfabrikarbeit. Untersuchungen über Ursache u. Anfänge d. industriellen Frauenarbeit. Witten : Westdtscher Lutherverl. 1938. 127 p. **92103**

Bibliographie : p. 124—127.

Magyarország. Törvények, rendeletek. Ipari munkásvédelem. Jakab József — ... gyakorlati módszere alapján összeállítva iparimunkaadók, munkavállalatok és hatóságok részére. Bp. : Ipari munkásvédelem szerk. 1939. 336 p. **K 3311/4**

Magyarország. Törvények, rendeletek. Munkaügyi közigazgatás. 1—3. k. Összeáll. Bikkal Dénes. Bp. : Kellner-ny. 1938. **91961**

Marquand, H. A. Organized labour in four continents. London : Longmans & Green 1939. XIV, 518 p. **93487**

Meister, Angela. Die deutsche Industriearbeiterin. Ein Beitrag zum Problem der Frauenerwerbsarbeit. Jena : Fischer 1939. XIII, 210 p. (Münchener Volkswirtschaftliche Studien. Neue Folge, H. 27.) **93547**

Bibliographie : p. 206—210.

Minzenmay, Eugen. Die Berufslenkung der deutschen Jugend. Berlin : Deutscher Verein 1938. 22 p. (D. V. — Schriften, H. 1.) **P 331.69(43)**

Németország. Törvények, rendeletek. Das neue Jugendschutzrecht. Was jeder davon wissen muss. Mit Anhang : Wortlaut d. Gesetzes über Kinderarbeit und über d. Arbeitszeit d. Jugendlichen (Jugendschutzgesetz) vom 30. IV. 1938. Von H. Bolzau. Bonn : Stollfuss 1938. 48 p. (Sammlung »Hilf dir selbst!«, 148.) **P 331.3(43)(001)**

Németország. Törvények, rendeletek. Reichstarifordnung zur Regelung der Lohn- und Arbeitsbedingungen für das Gebiet des Deutschen Reiches vom 1. II. 1939. Textausgabe. Berlin : Elsner 1939. 24 p. **P 331.115(43) : 614.253.5**

Seger, Günter. Arbeiterurlaub und seine Gestaltung in den Tarifordnungen. Würzburg-Aumühle : Triltsch 1938. 118 p. (Beitr. z. Deutschen Arbeits- u. Sozialversicherungsrecht, 3.) **92227**

Bibliographie : p. 110—115.

Stephan, Wilhelm. Die Aberkennung der Fähigkeit, Führer eines Betriebs zu sein u. d. Bestellung eines anderen Führers nach d. Gesetz z. Ordnung d. nationalen Arbeit. Diss. Erlangen. Forchheim Ofr. : Dr. Mauser 1938. VIII, 60 p. **P 331.19(43)**

Bibliographie : p. VI—VIII.

Szakáts Kálmán. A munka békéje Németországban. Előszót írta Mikecz Ödön. Bp. : Szerző 1938. 171 p. **92527**

Székesfővárosi alapítványi fiúotthon ipari és kereskedelmi nevelőotthon tájékoztatója. Bp. : Szfőv. háziny. 1939. 18 p. **R 331.865(439)Bp**

Tarnói László, tharnói. Magyar munkaszolgálat. Munkatáborok a magyar nép és föld szolgálatában. Bp. : Turul-kiad. 1939. 64 p. **R 331.93(439)**

Thomsen, Klaus. Der Kampf um den Arbeitsfrieden in England. Diss. Tübingen. Zeulenroda : Dr. Sporn 1938. 179 p. **92665**

Bibliographie : p. 174—178.

331.2 Munkabér

Arbeitslohn — Wages

Albracht, Emil. Der Akkordlohn nach den Tarifordnungen. Düsseldorf : Nolte 1938. VIII, 70 p. **P 331.232(43)**

Bibliographie : p. VII—VIII.

Heller András. Föld és munkabér. Egy középeurópai tanulmányút tapasztalatai. Bp. : »Stud« 1939. 160 p. **93463**

Laporte, Marie-Magdeleine. Les allocations familiales dans le commerce et l'industrie en droit français et étranger. Paris : Dalloz 1938. 302 p. **92363**

Bibliographie : p. 295—298.

Lauersen, Hermann. Tariflohnverwirkung wegen Nichtgeltendmachung im neuen Arbeitsrecht. Diss. Göttingen. Flensburg : Dr. Wolff 1937. 83 p. **P 331.2(43)**

Bibliographie : p 5—9.

Németország. Törvények, rendeletek. Das Tarif- und Dienstordnungsrecht der Angestellten im öffentlichen Dienst mit Erl. hg. v. E. Schilling & Karl Bergau. *[1938.]* Neudruck d. 1. Aufl. mit eingearbeit. Erg. Berlin : Trowitzsch 1938. 444 p. (Trowitzsch's Rechts- u. Verwaltungsbücherei.) **92423**

331.83/85 Szabadidő-mozgalom

Freizeit — Leisure

Babeus, François—Xavier. L'organisation des loisirs ouvrier en Allemagne. Le force par la joie. Paris : Presses modernes 1939. 115 p. **93540**

»Dopolavoro«. Freizeitgestaltung in Italien. Roma : Societa ed. di novissima [193?]. 115 p. 22 t. **92968**

333.32 Lakáskérdés

Wohnungsfrage — Housing

Blechschmidt, Otto. Die Vorschriften für die Förderung von Arbeiterwohnstätten durch Grundsteuerbeihilfen. Zusammengest. v. —. Eberswalde : Müller 1939. 38 p. **P 333.322(42)**

Brecht, [J.] [etz.]. Beiträge zur Wohnungswirtschaft. 3 Abhandlungen nach Vorträgen v. —, Fischer—Dieskau & Querfeld. Jena : Fischer 1939. 90 p. (Materialien-Sammlung d. Forschgsstellte f. Siedlgs- u. Wohngswesen an d. Univers. Münster i. W., 34.) **P 333.32(43)(082)**

Breitmeyer, Erwin. Was müssen Bauherren, Architekten und Bürgermeister von der öffentl. Wohnungsbaufinanzierung wissen? Praktischer Wegweiser durch die öffentl. Wohnungsbaufinanzierung f. Württemberg. Stuttg. : Kohlhammer 1938. 31 p. **P 333.325.1(434.7)**

Decker, Alexander. Finanzierungsfragen bei gemeinnützigen Wohnungsunternehmen. Berlin : Heymann 1939. [4], 112 p. (Handbücherei d. Reichsverbandes d. deutschen gemeinnützigen Wohnungswesens, V.) **92614**

Fey, Walter. Der künftige Wohnungs- und Siedlungsbau. Grundlagen einer volkswirtschaftlichen Planung. Hamburg : Hanseatische Verlagsanst. 1939. 64 p. (Schriften d. Inst. f. Konjunkturforschung, Sonderheft, 45.) **Pq 333.32(43)**

Gouthier, Hugo de Oliveira Gondim. Sociedades de economia collectiva. Caixas constructoras empresas de financiamento de cosa propria. Pref. de Mario Brant. Rio de Janeiro : Pongetti 1936. IX, 219 p. **92344**

Heerde, Georg. Aufgaben und Möglichkeiten der Betriebe beim Arbeiterwohnstättenbau. Berlin : Müller 1939. VIII, 160 p. (Handbücherei d. Wohnungs- u. Siedlungswesens, 23.) **93491**

Jahrbuch des deutschen gemeinnützigen Wohnungswesens. Ein Leistungsbericht für das Jahr 1938. Hg. v. Reichsverband d. deutschen gemeinnützigen Wohnungswesens. Berlin : Heymann 1939. XVII, 374 p. 7 t. **X 2504**

Mössner, Karl Eugen. Wohnungsbau und Wohnungsbaufinanzierung in England und in den Vereinigten Staaten unter besond. Berücksichtigung ihrer wirtschaftspolitischen Bedeutung. Berlin : Müller 1939. 147 p. (Wohnungswesen und Städtebau. Schriftenreihe d. Instituts f. Wohnungs- und Siedlungswesen an d. Universität Berlin, H. 1.) Bibliographie : p. 147. **93136**

Szeibert János. Mezőgazdasági munkásház- és cselédlakásépítés közületi támogatásáról. Bp. : [Saját kiad.] 1939. 40 p. **R 333.322(439) : 383**

Wohnungsbau in Reich und Ländern 1933—1937. Eine Untersuchung über d. Ergebnisse d. dtschen Wohnungsstatistik u. Vorschläge zu ihrer Ausgestaltung. Hg. v. Deutschen Verein f. Wohnungsreform E. V. Berlin : Wasmuth 1939. IX, 136 p. 9 t. **93140**

334 Szövetkezés

Genossenschaftswesen — Cooperation

Futura története, A—. 1919—1939. Közrebocsátja a »Futura« magyar szövetkezeti központok áruforgalmi r.-t. igazgatósága. Az intézet 20 éves fennállása alkalmából. Bp. : »Pátria« ny. 1939. 197 p. 5 t. **92801**

Lehmann, Anton. Die ländlichen Wohlfahrtsgenossenschaften der Deutschen in Südslavien mit bes. Berücksichtigung der sozialen wirtschaftlichen, gesundheitlichen und biologischen Verhältnisse. Lpzg : Hirzel 1938. 96 p. **P 334.28(497.1)(=3)**

Bibliographie : p. 95.

Roters, Herbert. Die genossenschaftliche Viehverwertung in Deutschland. Berlin : Kohlhammer 1939. VIII, 106, [2] p. (Beitr. z. Genossenschaftswesen, 1.) **93409**
Bibliographie : p. VI—VIII.

Schandl Károly. Falusi szövetkezetek Magyarországon. Bp. : »Pátria« 1939. 55 p. **R 334.23**

Zimmer, Rudolf. Das landwirtschaftliche Genossenschaftswesen im Königreiche Jugoslawien. Diss. Basel. Celje : Verfasser 1937. [6], 54, [5] p. **A 49.38/249**

335 Szocializmus

Sozialismus — Socialism

Gerlach, Aurelia. Der Einfluss der Juden in der österreichischen Sozialdemokratie. Wien : Braumüller 1939. 201 p. **93626**
Bibliographie : p. 195—201.

Munkás könyve, A—. 1. k. 1939. Kiadja a Szociáldemokrata párt. Bp. : Világosság-ny. 1939. **X 2488**

Neumann, Kurt H. Die jüdische Verfälschung des Sozialismus in der Revolution von 1848. Berlin : Junker & Dünnhaupt 1939. 80 p. (Veröffentl. d. Hochschule f. Politik, Forschungsabteilung Sachgebiet : Geschichte, Bd 3.) **93056**

Veres Péter. Szocializmus, nacionalizmus. Bp. : Mefhosz kiad. 1939. 250 p. **92532**

Zuschlag, Wilhelm. Ziele u. Forderungen d. deutschsprechenden Sozialdemokraten in Ungarn. Bp. : Világosság-ny. 1939. 14, [2] p. **R 335(439)**

335.86 Bolsevizmus

Albrecht, Karl I. Der verratene Sozialismus. Zehn Jahre als hoher Staatsbeamter in d. Sowjetunion. *[1938.]* 2. Aufl. Berlin : Nibelungen-Verl. 1939. 650 p. **92186**

Bolschewismus, Der—. Seine Enstehung und Auswirkung. Hg. mit einem Vorwort v. Wulf Bley unter Mitwirkung v. Theodor Adamheit, Karl Baumböck etc. München : Moser 1938. 404 p. **93149**

Greife, Hermann. Ist eine Entwicklung der Sowjetunion zum nationalen Staat möglich? Berlin : Junker & Dünnhaupt 1939. 40 p. (Schriften d. Hochschule f. Politik I. H. 44.)
Bibliographie : p. 38—40. **A 47.32/318**

Lyons, Eugene. Assignment in utopia. New York : Harcourt, Brace 1937. IX, 658 p. **93590**

Mátrai Ferenc Béla. A világon bujkáló kommunizmust letörheti : a Szellemi és testi munkások pártja. Bp. : Paulovits-ny. 1937. 84 p. **R 335.86(439)**

Schröder, Paul. Ideengehalt und Psychologie d. Kommunismus. Lpzg : Barth 1939. 28 p. **P 335.86**

Vorbereitung der grossen proletarischen Revolution. Vom Beginn des Krieges bis Anfang Oktober 1917. Moskau : Verl. Genossenschaft Ausländ. Arbeiter i. d. Ud SSR 1937. 327 p. 20 t. (Geschichte d. Bürgerkrieges i. d. Ud SSR, Bd 1.) **Aq 47.32/316**
Bibliographie : p. 297—311.

339.5 Parasztkérdés

Bauernfrage — Peasantry

Darvas József. Egy parasztcsalád története. Bp. : Athenaeum 1938. 187 p. **92410**

Féja Géza. Dózsa György. Történelmi tanulmány. Bp. : Mefhosz kiad. 1939. 243, [11] p. **92694**
Bibliográfia : p. [2—5].

Garde, Axel. Bauernvolk. Schicksal und Bedeutung des dänischen Bauern in der Geschichte und Literatur Dänemarks. *[»Fra faellesskob til faellesskob« 1938.]* Übers. v. Theophron Runze. Berlin : Metzner 1939. 211 p.
Bibliographie : p. 209—211. **92875**

Günther, Hans F. K. Das Bauerntum als Lebens- und Gemeinschaftsform. Lpzg : Teubner 1939. VIII, 673 p. **92919**

Kiss Lajos. A szegény ember élete. Bp. : Athenaeum [1938]. 284 p. **91991**

Tömböly János. Vas vármegye jobbágygazdálkodasa az 1828. évi összeírás alapján. Dissz. Pécs : Dunántúl-ny. 1939. 48 p. 28 t. (Specimina diss. facult. philos. Regiae Hung. univers. Elisabethinae Quinqueecclesiensis, 160.) **92962**
Bibliográfia : p. 46—47.

Waas, Adolf. Die grosse Wendung im deutschen Bauernkrieg. München : Oldenburg 1939. 71 p. **P 339.509(43)»1525«**

339.6 Nőkérdés

Frauenfrage — Women's question

Ganzer-Gottschewsky, Lydia. Das deutsche Frauenantlitz. Bildnisse aus allen Jahrhunderten deutschen Lebens. München: Lehmann 1939. 126 p. **92015**

Ladies must live. An autobiography. By Anonymous. London: Hale 1939. 288 p. **93453**

Molnár Olga. Munkanélküliség a szellemi pályákon alkalmazott nők körében. Bp.: Szfőv. háziny. 1938. 200 p. **648**
= Statisztikai Közlemények, 88/4.

Neuefeind, Le —. Frauenberufe in Wirtschaft u. Sozialarbeit in Haus- u. Landwirtschaft. Stuttg.: Muth 1939. 157 p. **92610**

Oehler-Heimerdinger, Elisabeth. Die Chinesin. Das Leben d. Frau im Osten. Elmshorn: Bramstedt 1939. 238 p. **A 51.33/7**

Vanyó Tihamér. A nő szerepe a történelemben. Pannonhalma: »Pannonhalmi Szemle« 1939. 13 p. (Pannonhalmi Szemle könyvtára, 27.) **R 339.6(09)**

339.85 Magánalkalmazottak

Privatangestellte — Employees

Bundfuss, Gerhard. Handlungsgehilfen und Gewerbegehilfen. Diss. Erlangen. Coburg: Gedr. im Tageblatt-Haus 1938. 38 p.
Bibliographie: p. 7—8. **P 347.454(43)**

Dittrich, Manfred. Die Entstehung d. Angestelltenschaft in Deutschland. Stuttg.: Kohlhammer 1939. VIII, 194 p. (Schriften d. dtschen wirtschaftswissenschaftl. Gesellschaft, 5.) **93049**
Bibliographie: p. 185—189.

34 Jogtudomány

Rechtswissenschaft — Law

Emlékkönyv. Kolosváry Bálint jogtanári működésének 40. évfordulójára. Bp.: Grill 1939. VI, 605 p. 1 t. **93674**

Hantelmann, Erich v. Anwendung vornationalsozialistischer Gesetze. Diss. Göttingen. Würzburg: Dr. Mayr 1937. VIII, 59 p.
Bibliographie: p. V—VIII. **P 340.13(43)**

Henri-Robert [Pseud.] Die Grossen Prozesse der Weltgeschichte. Mit einem Vorw. v. Max Alsberg. Berlin: Stilke 1928. 284 p. 16 t. **93645**

Justinianus császár institutiói négy könyvben. Ford. ifj. Mészöly Gedeon. A ford. átnézte Marton Géza. Bp.: Egyetemi ny. 1939. 230 p. (A bpesti Kir. m. P. P. tud.-egyet. római jogi szemináriumának kiadv. Új sor., 3.) **92798**

Magyarország. Törvények, rendeletek. A visszacsatolt Felvidék külön jogszabályai. Szeged: Városi ny. 1939. VII, 335 p. (Tébe könyvtár, 98.) **92688**

Mayer, Paul. Das Recht des Alltags. Lpzg: Hesse & Becker 1939. XVI, 516 p. 4 t. **92742**

Schlegelberger, [Franz]. Das Recht der Neuzeit. Ein Führer durch d. geltende Recht d. Grossdeutschen Reichs u. d. preussische Landesrecht. 1914—1939. *[1921.]* 14. Ausg. v. Werner Hoche. Berlin: Vahlen 1939. VIII, 516 p. (Sammlung Vahlen.) **92422**

Somogyi Zoltán. Mezőgazdasági perek. A Kir. Kúria és a budapesti Kir. Ítélőtábla jogerős határozatai. Feldolg. —. Bp.: Fráter-ny. [193?]. 64 p. **R 34(439)5**

340.12 Jogbölcselet

Rechtsphilosophie — Philosophy of law

Baumgarten, Arthur. Grundzüge der juristischen Methodenlehre. Bern: Huber 1939. 192 p. **92763**

Beyerle, Franz. Der Entwicklungsgedanke im Recht. Lpzg: Weicher 1938. 21 p. (Leipziger rechtswissenschaftl. Studien, H. 100.) **Pq 340.12**

Dávid István. Jog és világnézetek. Bp.: Attila-ny. 1939. 16 p. (»Magyar jogi Szemlé«-ből.) **R 340.12**

Fehr, Hans. Die Ausstrahlungen des Naturrechts der Aufklärung in die neue und neueste Zeit. Vortrag. Bern: Haupt 1938. 31 p. **P 340.125**

Hueber, A. Friedrich. Grundlegung der politischen Rechtslehre. Graz: Leuschner & Lubensky 1939. [8], 86 p. **P 340.12**
Bibliographie: p. 85—86.

Irk Albert. Schopenhauer jogfilozófiája. Bp.: Akadémia 1939. 25 p. **3126/5/5**
= Értekezések a filozófia és társadalmi tudományok köréből, V. k. 5.

Jung, Erich. Subjektives und objektives Recht. Die neue Rechtsquellenlehre. Marburg : Elwert 1939. 140 p. **92896**

Moór Gyula, vitéz. A jogrendszer tagozódásának problémája. Bp. : Akadémia 1937. 44 p. (Értekezések a filozófiai és társadalmi tudományok köréből, V. köt., 2.) **R 340.111**

Müller-Erzbach, Rudolf. Die Hinwendung der Rechtswissenschaft zum Leben u. was sie hemmt. Tübingen : Mohr 1939. 40 p. (Recht u. Staat in Geschichte u. Gegenwart, 125.) **P 340.1**

Wolf, Erik. Grosse Rechtsdenker der deutschen Geistesgeschichte. Ein Entwicklungsbild unserer Rechtsanschauung. Tübingen : Mohr 1939. VIII, 592 p. 14 t. **92756**

341 Nemzetközi jog

Internationales Recht

International law

American society of international law. Proceedings at its thirty-third annual meeting. Held at Washington, D. C. April 27—29, 1939. Washington : The Society 1939. XII, 257 p. **93080**

Babel, Franz. Die völkerrechtliche Stellung Belgiens seit dem Weltkriege. Würzburg-Aumühle : Triltsch 1939. [6], 155 p. **92996**

Bibliographie : p. 152—155.

Berber, Fritz (Hg.) Das Diktat von Versailles. Entstehung, Inhalt, Zerfall. Eine Darstellung in Dokumenten. Mit einem Vorw. v. Joachim Ribbentrop. Bd 1—2. Essen : Essener Verl.-Anst. 1939. (Veröffentl. d. Dtschen Instituts f. aussenpolit. Forschung, III.) **92178**

Blumhagen, H. Die Rechtsentwicklung in Deutsch-Südwestafrika unter d. Mandat d. Südafrikanischen Union. Berlin : Duncker & Humblot 1939. 126 p. (Schriften d. Akademie f. Deutsches Recht, 4.) **93354**

Buza László. Az európai válság a nemzetközi jog tükrében. Szeged : Városi ny. 1939. 15 p. (A M. kir. Ferenc József tud.-egyet. barátai egyesületének jog- és államtud. szakosztályában tartott előadások, 32.) **R 341.62**

Erler, Georg H. J. Die Genfer Liga. Berlin : Eher 1939. 128 p. (»Nationalsozialistische Schulungsschriften«, H. 1.) **93144**

Ernst August, Prinz von Hannover. Abschluss und innerstaatliche Inkraftsetzung von Völkerrechtsverträgen des Deutschen Reichs. Diss. Göttingen : Göttinger Handelsdr. 1937. 67 p. **P 341.241(43)**

Bibliographie : p. 65—67.

Fournier, Jacques. La conception nationale-socialiste du droit des gens. Paris : Pedone 1939. 252 p. **92830**

Bibliographie : p. 234—246.

Gackenholz, Hermann. Das Diktat von Versailles und seine Auswirkungen. Gemeinverständliche Darstellung. Lpzg : Reclam 1934. 80 p. **93131**

Hahn, Georg. Grundfragen europäischer Ordnung. Ein Beitrag zur Neugestaltung d. Völkerrechtslehre. Berlin : Deutscher Rechtsverl. 1939. 208 p. (Schriften d. Instituts f. Politik u. internat. Recht an d. Univ. Kiel. Neue Folge, 5.) **92925**

Bibliographie : p. 192—208.

Kaufmann, Hans. Die Gutachten des Ständigen Internationalen Gerichtshofes als Mittel zwischenstaatlicher Streitschlichtung. Basel : Helbing & Lichtenhahn 1939. 237 p. (Jurist. Fakult. d. Univers. Basel. Inst. f. internat. Recht u. internat. Beziehungen, 1.) **92606**

Bibliographie : p. 232—237.

Keller, Hans K[arl] E[rnst] L[udwig]. Der Kampf um die Völkerverordnung. Forschungs- u. Werbebericht d. Akademie f. d. Rechte d. Völker (Nat. Akad.) u. d. Internat. Arbeitsgemeinschaft d. Nationalisten (Nationalistische Aktion). Hg. v. —. Berlin : Vahlen 1939. 298, [2] p. 9 t. (Akad. f. d. Rechte d. Völker.) **92754**

Kemnitz, Martin. Die auswärtige Gewalt der Britischen Dominien. Diss. Göttingen. Würzburg : Dr. Mayr 1937. [6], 87 p.
Bibliographie : p. [3—4]. **P 341.212.3(42)**

Millard, Thomas F. The end of exterritoriality in China. Shanghai : A. B. C. pr. 1931. 278 p. **A 51.34/9**

Moór Gyula vitéz. Nemzetközi jog. — szigorlati kérdései alapján. Összeáll. Püski Sándor. Bp. : »Kartárs« kiad. 1938. 78 p. (Jog- és államtudományi jegyzetek, 5.) **93012**

Neumann, Erwin. Die Neutralität der Vereinigten Staaten. Berlin : Junker & Dünnhaupt 1939. 126 p. (Veröffentl. d. Hochschule f. Politik Forschungsabteil. Rechts- und Staatslehre, Bd 1.) **93439**

Bibliographie : p. 118—126.

Nurettin, Kurt. Der Bosporus und die Dardanellen unter völkerrechtlichen und politischen Gesichtspunkten. Diss. Göttingen: Göttinger Handelsdruckerei 1937. IV, 68 p
Bibliographie: p. 65—67. **P 341.225.2**

Polzovics Iván, ókéri. Népi elv, népi önrendelkezés. Bp.: Sárkány-ny. 1939. 80 p. (Időszerű kérdések, X. f.) **93433**
Bibliographie: p. 76—80.

Reimers, Jacobus. Das japanische Kolonialmandat und der Austritt Japans aus dem Völkerbund. Diss. Göttingen. Quakenbrück: Dr. Trute 1936. VIII, 61 p. **P 341.212(52)**
Bibliographie: p. V—VIII.

Riedinger, Dietrich. Staatsnotstand und Völkerrecht. Diss. Göttingen. Ratibor: Dr. Riediger 1935. XVI, 140, [2] p. **92369**
Bibliographie: p. IX—XI.

Rupp, Hans. Staatsvertreter von internationalen Schiedsgerichten. Diss. 1933. Berlin: Dr. Triltsch & Huther 1938. 125, [3] p. **93357**
Bibliographie: p. 121—125.

Schäber, Reinhard. Der Beitritt zu völkerrechtlichen Verträgen. Diss. Göttingen. Würzburg: Dr. Triltsch 1937. VII, 87 p.
Bibliographie: p. V—VII. **P 341.241**

Schilling, Karl. Die Entstehung des jugoslawischen Staates. Eine völkerrechtl. Studie. Dresden: Dittert 1939. VIII, 168 p. **A 49.32/319**

Schmitt, Carl. Völkerrechtliche Grossraumordnung mit Interventionsverbot für raumfremde Mächte. Ein Beitrag z. Reichsbegriff im Völkerrecht. Berlin: Deutscher Rechtsverl. 1939. 88 p. (Schriften d. Inst. f. Politik und Internat. Recht an der Univers. Kiel. Neue Folge, Bd 7.) **92927**

Schnieder, Erich. Die Vereinigten Staaten von Amerika und das Problem der Neutralität. Diss. Göttingen. Düsseldorf: Dr. Nolte 1937. VI, 55 p. **P 341.214(73)**
Bibliographie: p. V—VI.

Schwertfeger, Bernhard. Deutschland und Russland im Wandel der europäischen Bündnisse. Hannover: Sponholtz 1939. 72 p. **P 341.24(43):(47)»187/193«**

Société des Nations. Actes de la conférence internationale pour la repression du terrorisme. Genève: Soc. d. nat. 1938. 4°. 218 p. (Sér. de Publ. de la Soc. d. nat. V. Questions juridiques 1938. V. 3.) **X 7158**

Société des Nations. Convention internationale pour la répression de la circulation et du trafic des publications obscènes. Modes de transmission des commissions rogatoires. Genève: Soc. d. nat. 1938. 10 p. (Serie de publ. d. la Soc. d. nat., IV. Questions sociales 1938. IV. 15.) **Pq 341.24:343.542.1**

Szászy István. Nemzetközi magánjog. Bp.: Sylvester-ny. 1938. XII, 531 p. (M. Tud. Akadémia jogtudományi bizottságának kiadványsorozata, 9.) **92112**

Traités généraux d'arbitrage. Communiques au Bureau international de la cour permanente d'arbitrage. Ser. 6. La Haye: Bureau internat. de la cour permanente d'arbitrage 1938. 4°. XVI, 224 p. **X 595**

Triepel, Heinrich. Die Hegemonie. Ein Buch v. führenden Staaten. Stuttg.: Kohlhammer 1938. XVI, 584 p. **92176**

Waciorski, Jerzy. Le terrorisme politique. Préf. de H. Donnedieu de Vabres. Paris: Pedone 1939. 184 p. **93063**
Bibliographie: p. 177—181.

Walz, G. A. Inflation im Völkerrecht der Nachkriegszeit. Berlin: Duncker & Humblot 1939. 77 p. (Zeitschrift f. Völkerrecht. Beiheft z. Bd XXIII.) **Pq 341»192/193«**

Walz, Gustav Adolf. Nationalboykott und Völkerrecht. Berlin: Duncker & Humblot 1939. 118 p. (Schriften d. Akademie f. Deutsches Recht, 7.) **92948**
Bibliographie: p. 115—117.

Wehrhahn, Herbert. Die Wohnsitzbestimmung im Internationalen Finanzrecht. Zur Interpretation internat. Anknüpfungsbegriffe. Diss. Göttingen. Bethel bei Bielefeld: Buchdr. d. Anstalt Bethel 1937. 45, [4] p.
Bibliographie: p. [4]. **P 341.5:347.171**

Weidner, Rolf. Der erzwungene Vertrag im Völkerrecht. Diss. 1938. Berlin: Dr. Schaefer 1939. 90 p. **P 341.24**
Bibliographie: p. 5—8.

Werner, Günther Franz. Deutschlands Austritt aus dem Völkerbunde. Eine völkerrechtspolitische Abhandlung. Diss. Göttingen. Düsseldorf: Dr. Nolte 1936. VI, 63 p.
Bibliographie: p. III—VI. **P 341.014**

Winkelmann, Friedrich. Die deutsche Kolonialfrage als Völkerrechtsproblem. Diss. Göttingen. Bochum-Langendreer: Dr. Pöppinghaus 1936. VI, 43 p. **P 341.212**
Bibliographie: p. V—VI.

341.380 Revízió

Revision

Gärtner, Margarete. Zeugnisse der Wahrheit. Danzig u. d. Korridor im Urteil d. Auslandes. Zusammengest. v. —. Einleitung v. Albert Brackmann. Berlin: Volk u. Reich-Verl. 1939. 80 p. **P 340.380**

Heiss, Friedrich. Deutschland und der Korridor. In Zusammenarbeit mit Günter Lohse u. Waldemar Wucher hg. v. —. Berlin: Volks- u. Reich-Verl. 1939. 300 p. 32 t. **93528**

Horváth Jenő. A trianoni békeszerződés megalkotása és a revizió útja. Bp.: Akadémia 1939. 568 p. (A magyar kérdés a XX. században, II.) **93430**
Bibliográfia: p. 415—480 & 544.

Kenéz Béla. A revizió nemzetközi szükségessége. Rectori székfoglalóbeszéd. Bp.: Egyetemi ny. 1938. 29 p. **R 341.380**

Rothermere, [Harold Sidney Harmsworth] viscount. My campaign for Hungary. London: Eyre & Spottiswoode 1939. 223 p. 11 t. **93451**

Szádeczky K. Lajos. A békerevizió kérdése. Bp.: Hornyánszky 1926. 152 p. 1 t. **92495**

Zelle, Arnold. 50 Korridorthesen. Abrechnung mit Polen. Berlin: Volk u. Reich-Verl. 1939. 96 p. **P 341.380**

342 Közjog

Staatsrecht — Constitutional law

Bahr, Hans-Georg. Geschichte und Aufbau der polnischen Verfassung vom 23. IV. 1935. Diss. Königsberg i. Pr. Hamburg: Dr. Preilipper 1937. 84 p. **P 342(438)»1935«**
Bibliographie: p. 81—82.

Bölöny József. Vita az országgyűlés feloszlatásának törvényességéről. Bp.: Gergely 1939. 32 p. **R 342.538(439)(082)**

Buchholz, Fritz. Gleichheit und Gleichberechtigung in Staats- und Völkerrecht. Diss. Göttingen. Bleicherode am Harz: Dr. Nieft 1937. 81 p. **P 342.722(43)**
Bibliographie: p. 6—11.

Dietze, Hans-Helmut. Die Rechtsgestalt der Hitler-Jugend. Eine verfassungsrechtliche Studie. Berlin: Dtscher Rechtsverl. 1939. XVI, 264 p. **92420**

Egan Imre. Milyen legyen a ruszin autonómia? Ungvár: Szerző 1939. 43, [3] p. **R 342.25(439.34)**

Egyed [István] Stefan. Die charakteristischen Züge der ungarischen Verfassung und des ungarischen Verwaltungswesens. Vortrag. — gehalten anlässlich des Budapester Besuches... Wilhelm Frick. Bp.: Állami ny. 1939. 20 p. **R 342(439)(042)**

Ereky István. Az önkormányzat modern rendszerének kialakulása Magyarországon. Bp.: Szfőv. háziny. 1939. 48 p. (»Városi Szemle«-ből.) **R 342.25(439)**

Felsch, Hans B. Die Rechtsetzung im Neuen Reich. Diss. Königsberg. Saalfeld Ostpr.: Dr. Günther 1937. VII, 111 p. **92672**
Bibliographie: p. III—VII.

Fischer, Walter. Die deutsche Wehrpflicht, ihre Rechtsgrundlagen u. ihre Rechtsnatur. Diss. Tübingen. Urach (Württ.): Dr. Weise 1938. 146 p. **93369**
Bibliographie: p. 144—145.

Gerigk, Alfred. 500 Jahre deutsche Reichsreform. Lübeck: Coleman 1934. 182 p. 9 t. **92480**

Greeske, Wolfgang. Der Gedanke der Verfassung in der neueren Staatslehre. Diss. Königsberg. Saalfeld (Ostpr.): Dr. Günther [1938]. IX, 113 p. **92671**
Bibliographie: p. I—IX.

Horváth István. A »Fasciók és korporációk kamarája«. Bp.: »Forum« kiad. 1939. 14 p. (»Forum« magyar-olasz szemle könyvtára, 2.) **R 342.532(45)**

Jennings, W. Ivor. Cabinet government. Cambridge: University pr. 1937. XII, 484 p. **93672**

King-Fang, Liao. Exposé historique et analytique de la theorie de cinq pouvoirs en Chine. Bruxelles: Impr. médicale scientifique 1939. 13 p. (Extrait de la Revue de l'Université de Bruxelles.) **P 342.3(51)**

Marriott, John A. R. English political institutions. An introductory study. *[1910.]* 4. ed. with introductory chapters on the constitution, 1910—1938. Oxford: Clarendon pr. 1938. LXXXV, 348 p. **92810**

Michael, Wolfgang. Zur Entstehung der Pragmatischen Sanktion Karls VI. Basel: Verl. f. Recht & Gesellschaft 1939. 32 p. **P 342.511.1(436)**

Molnár Kálmán. Alkotmányjogi reformjaink az 1937 & 1938. években. Pécs: Dunántúl-ny. 1938. 188 p. (Tudományos gyüjtemény, 35.) **92066**

Reimers, Erich. Wer regiert in USA? Lpzg: Goldmann [1939]. 142 p. (»Weltgeschehen«, 5037.) **93773**
Bibliographie: p. 141.

Schwarzbauer, Fritz. Ehrendienst am Volk. Wegweiser durch den Arbeitsdienst, Wehrdienst, Luftschutzdienst, Leibeserziehungsdienst, Rotkreuzdienst, Notdienst SS = Absperr = und Sicherungsdienst. Berlin: Deutscher Betriebswirte-Verl. 1939. 120 p. **93042**

Stolpa József. A szabadság fogalma a magyar köztudatban. Bp.: Attila-ny. 1939. 10 p. (Az Orsz. Nemzeti Klub kiadványai, 23.) **R 342.701.1(439)**

Tasnádi Nagy András. Az ezeréves magyar alkotmány. Bp.: Egyetemi ny. 1939. 26 p. (Az Orsz. Nemzeti Klub kiadványai, 24.) **R 342(439)(09)**

Wolter, Helmut. Das Staatsnotrecht. Seine rechtliche Beurteilung in der Vergangenheit und seine Wandlung im völkischen Führerstaat. Diss. Göttingen. Düsseldorf: Dr. Nolte 1937. [4], 87 p. **P 342.529(43)**
Bibliographie: p. 83—86.

Zelenka István, kutnai és eörvistyei. A közjog és magánjog dualizmusának problémája. Kritikai megjegyzések. Miskolc: Fekete-ny. [1938]. 178 p. (Miskolci ev. jogakadémia tud. értekezéseinek tára, 40.) **92651**

342.71 Állampolgárság

Staatsangehörigkeit — Citizenship

Flessner, Vollmar. Rasse und Politik im Staatsbürgerrecht. Rassisch-völkische und politische Voraussetzungen d. Ausübung staatsbürgerlicher Rechte in Deutschland und im Auslande. Berlin: Deutscher Rechtsverl. 1939. 120 p. **92324**
Bibliographie: p. 116—120.

Hörnig, Ernst Otto. Die mehrfache Staatsangehörigkeit in Rechtsprechung, Verwaltung u. Gesetzgebung. Eine rechtsvergleichende Studie. Diss. Tübingen. Bleicherode am Harz: Dr. Nieft 1938. 92 p. **P 342.71**

Magyarország. Törvények, rendeletek. A magyar állampolgárság jogszabályai — különös tekintettel a magyar szent koronához visszacsatolt felvidéki területsáv lakosságának állampolgárságára. Törvény — Rendelet, a M. kir. közigazgatási bíróság és a M. kir. belügyminisztérium gyakorlata. A magyar-cseh-szlovák egyezmény, a M. E. 2200/1939. és B. M. 253.000/1939. sz. rendeletek teljes szövegével. Összeáll. Kallós György. Bp.: Radó-ny. 1939. 47 p. **R 342.713(439.31)**

Roestel, Günther. Das Recht der Freizügigkeit. Lpzg: Lühe 1938. 135 p. (Veröffentlichungen d. Deutschen Vereins f. öffentl. u. private Fürsorge, H. 3.) **91975**
Bibliographie: p. 130—134.

Zenthöfer, Erich. Zur Geschichte des Begriffs der Staatsangehörigkeit. Diss. Königsberg (Pr.) Zeulenroda: Dr. Sporn 1937. 68 p.
Bibliographie: p. 5—8. **P 342.71(43)(09)**

342.8 Választójog

Wahlrecht — Electorate law

Dénes István. Magyar választójog? Magyar tragédia. Bp.: Szerző 1937. 43 p. **R 342.8(439)**

Humphreys, John H. Objections to P. R. answered. London: Proportional Representation Society 1938. 32 p. (P. R. Pamphlet, 83.) **P 342.827(42)**

Magyarország. Törvények, rendeletek. Az országgyűlési képviselők választásáról szóló 1938: XIX. t.-c. és a végrehajtásáról szóló rendeletek. (A zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról szóló 1939. IV. t.-c. idevonatkozó rendelkezéseinek figyelembevételével.) Összeállították és jegyzetekkel ellátták Némethy Imre & Térfy Béla. Győr: Győri Hírlap-ny. 1939. 404, IV p. **92555**

343 Büntetőjog

Strafrecht — Criminal law

Angyal Pál & Isaák Gyula. Büntető törvénykönyv. 1—2. k. *[1927.]* 3. kiad. Bp.: Grill 1937. **K 3400/3/3**
1. k. Büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről. (1878: V. t.-c.) Jegyzetekkel, utalásokkal és joggyakorlatokkal.
Függelék: Katonai büntetőtörvénykönyv. Összeáll. & jegyz. ell. Osváth Ferenc. 714 p.
2. k. A kihágási büntetőtörvénykönyv (1879: XL. t.-c.). A büntető törvénykönyveket életbeléptető rendelkezések (1880: XXXVII. t.-c.). A sajtótörvény (1914: XIV. t.-c.) és a büntettet, vétséget, vagy kihágást megállapítható külön törvények. XVI, 897 p.
= Magyar törvények Grill-féle kiad. 3/I—II.

Angyal Pál & Isaák Gyula. Bűnvádi perrendtartás melléktörvényekkel, az újabb eljárási törvények részletes magyarázatával, rendeletekkel, joggyakorlattal, jegyzetekkel és utasításokkal. Vargha Ferenc műve alapján összeáll. —. *[1901.]* 8. kiad. Bp.: Grill 1938. XI, 846 p. **K 3400/3/14**
= Magyar törvények Grill-féle kiad., 14.

Angyal Pál. A csalás. Bp.: Attila-ny. 1939. XXXI, 166 p. **K 3430/1/16**
= A magyar büntetőjog kézikönyve, 16.
Bibliográfia: p. IX—XXVI.

Angyal Pál. Kettős házasság. A családi állásra vonatkozó bűntettek és vétségek. Bp.: Attila-ny. 1938. XVII, 108 p. **K 3430/1/15**
= A magyar büntetőjog kézikönyve, 15.
Bibliográfia: p. VIII—XIII.

Auer György. Magyar bűnvádi eljárási jog. Bp.: Gergely-ny. 1938. X, 433 p. **92336**

Berndt, Joachim. Die Einwilligung in Tötung u. Körperverletzung in ihrer rechtsgeschichtlichen Entwicklung. Diss. Berlin: Dr. Triltsch 1938. 68 p. **P 343.61**
Bibliographie: p. 65—67.

Dánia. Törvények, rendeletek. A dán büntetőtörvénykönyv. Ford. és bev.-el ellátta Angyal Pál & Rácz György. Előszót írta Krabbe Oluf. Bp.: Attila-ny. 1939. 112 p. **92521**

Dorner, Erwin. Der strafrechtliche Schutz des deutschen Waldes. Diss. Erlangen. Düren-Rhld.: Dr. Danielewsky 1937. [6], 60 p. **P 343.773(43)**

Exner, Franz. Kriminalbiologie in ihren Grundzügen. Hamburg: Hanseatische Verlagsanst. 1939. 366 p. **93669**

Fickert, Hans. Rassenhygienische Verbrechensbekämpfung. Lpzg: Wiegandt 1938. 124 p. (Kriminalistische Abhandl., H. 37.) **92242**

Freysoldt, Günter. Ehebruch und Ehetreubruch im geltenden und neuen Strafrecht. Diss. Göttingen. Bleicherode a. H.: Dr. Nieft 1937. 72 p. **P 343.551(43)**
Bibliographie: p. 69—71.

Hacker Ervin. Die Kriminalität des Kantons Zürich. Versuch einer Kriminalaetiologie des Kantons Zürich. Miskolc: Ludwig-ny. 1939. XVI, 312 p. (Rechtswissenschaftl. Abhandl., 43.) **92650**

Heller Henrik. Revizió és büntetőkódex. Szeged: Városi ny. 1939. 27 p. (M. kir. Ferenc József tudományegyetem barátai egyesületének jog- és államtud. szakosztályában tartott előadások, 29.) **R 343(439)(002)**

Kimutatás jövedéki kihágás és adótartozások miatt kőrözött egyénekről. Bp.: Magy. kir. állami ny. 1939. 15 p. (»Pénzügyi Közlöny«-ből.) **Rq 343.359(439)**

Krisztinkovich Antal. Világnézet és büntetőjog. [Bp.]: Hungária-ny. [1938]. 15 p. **R 343(01)**

Leask. Das australische Strafrecht. Dargestellt v. —. Übers. v. Maria v. Gottstein. Berlin: Gruyter 1939. [8], 203 p. (Sammlung Ausserdeutscher Strafgesetzbücher, LIII.) **92749**

Miskolczy Ágost & Pinczés Zoltán. A magyar büntetőjog gyakorlati kézikönyve a M. kir. csendőrség számára. Összeáll. & magyarázzák —. A katonai büntetőjogot ismerteti Cziáky Ferenc. 1—2. k. Bp.: Stádium-ny. 1937—1939. **92910**

Mönnich, Günther. Die strafrechtliche Verfolgung politischer Leiter. Bleicherode am Harz: Nieft 1938. 34 p. **P 343.35(43)**

Puvogel, Hans. Die leitenden Grundgedanken bei der Entmannung gefährlicher Sittlichkeitsverbrecher. Diss. Göttingen. Düsseldorf: Dr. Nolte 1937. VI, 37 p. **P 340.61(43)**
Bibliographie: p. V—VI.

Reimann, Wilhelm. Das Strafensystem des Wehrstrafrechts unter besond. Berücksichtigung einer zukünftigen Neugestaltung. Diss. Göttingen: Dr. Noske 1936. X, 79 p.
Bibliographie: p. VII—X. **P 344.1(43)**

Reiserer, Walter. Der Hausfriedensbruch, unter bes. Berücks. Münchens. Lpzg: Wiegandt 1939. 54 p. (Kriminalistische Abhandl., XL.) **P 343.55(433) München**

Siegert, Karl. Deutsches Wirtschaftsstrafrecht. Berlin: Spaeth & Linde 1939. 559 p. **93762**

Somogyi Imre. Kereszténység és rehabilitáció. Bp.: Bethlen-ny. 1939. 32 p. **R 343.294**

Weber, Hellmuth von. Kriminalsoziologische Einzelforschungen. Ergebnisse und Aufgaben. Jena: Biedermann 1939. 59 p. (Untersuchungen zur Kriminalität in Deutschland, H. 1.) **P 343.97**

Winkler, Adalbert. Untersuchungen über die Struktur des strafrechtlich-relevanten Verhaltens. Als Habilitations-Diss. Bp.: Egyetemi ny. 1935. VI, 336 p. 1 t. (Angyal Szeminárium kiadv., 31.) **92164**

Winkler Béla. Értekezések. (A büntetőjog módszere. Az általános jogtan lényege és feladatai.) Bp.: Egyetemi ny. 1937. 57 p. 1 t. (Angyal Szeminárium kiadv., 36.) **R 343(018)**

Winkler Béla. Vizsgálódások a büntetőjogilag releváns magatartás strukturájáról és egyéb jogbölcseleti és büntetőjogi dolgozatok. Bp.: Egyetemi ny. 1935. VI, 104, [2] p. 1 t. (Angyal-szemárium kiadv., 30.) **92163**
Bibliográfia: p. 103—104.

Zöldy Miklós. A rendőri büntetőbíráskodás és a bűnvádi reform kapcsolatai. Bp. : Pallas-ny. 1937. 30 p. (Magyar közigazgatás kvtára, 8.) **R 343.112(439)**

Zöldy Miklós. Vázlatok anyagi büntetőjogunk megújítása köréből. Szeged : Városi ny. 1939. 31 p. (A M. kir. Ferenc József tud.-egyet. Jog- és államtud. szakoszt.-ban tartott előadások, 30.) **R 343.2(439)**

347 Magánjog

Privatrecht — Private law

Beck Salamon. Jellegtartó és jellegvesztő kötelmek. Előadás. Oswald István elnöki megnyitójával. Bp. : Grill 1938. 31 p. (»Polgári jog« kvtára, 38.) **R 347.41**

Haupt, Günter. Gesellschaftsrecht. Tübingen : Mohr 1939. IV, 122 p. (Grundrisse d. Deutschen Rechts.) **92920**

Heise, Artur. Der Schutz der Ehre nach bürgerlichem Recht. Diss. Göttingen : Dr. Sass 1937. 95 p. **P 347.121.1(43)**
Bibliographie : p. 5—8.

Kredel, Ludwig. Der Verkauf der ärztlichen Praxis. Diss. Göttingen : Göttinger Handelsdr. 1937. 68 p. **P 347.415(43)**
Bibliographie : p. 67.

Marizy, Käthe. Die rechtliche Natur von Spiel und Wette. Eine rechtvergleichende Darstellung. Diss. Berlin. Quakenbrück : Dr. Trute 1938. 71, [3] p. **P 347.44**
Bibliographie : p. 63—71.

Marton [Géza]. Les fondements de la responsabilité civile. Rév. de la doctrine. Essai d'un système unitaire. Paris : Recueil Sirey 1938. XVI, 459 p. **92525**
Bibliographie : p. 447—452.

Marton Géza. A római magánjog elemeinek tankönyve. Instituciók. *[1922.]* 4. kiad. Debrecen : Városi ny. 1937. VIII, 336 p. **93088**

Mayer, Günter. Deutsches Namensrecht. Systematische Darstellung nebst Abdruck der grundlegenden Vollzugsvorschriften. München : Rehm 1939. 109 p. **92732**

Mérey Kádár Miklós. Az aranyban teljesítendő fizetésekről szóló jogszabályok a háború után. Az aranyforgalom szabályozása és korlátozása. Bp. : Kovács & Szegedi 1938. 64 p. **R 347.421(439)**

Mette, Gerhard. Das Recht der Selbsthilfe nach geltendem bürgerlichen Recht. Diss. Erlangen. Berlin : Dr. Triltsch & Huther 1938. 68 p. **P 347.145(43)**
Bibliographie : p. 64—67.

Németország. Törvények, rendeletek. Das neue Verschollenheitsgesetz. Nachtr. zu d. Textausg. d. BGB. u. d. ZPO. Gesetz über die Verschollenheit, d. Todeserklärung u. d. Feststellung d. Todeszeit, v. 4. VII. 1939. Berlin : Beck 1939. 16 p. **P 347.151.6(43)(001)**

Schmidt, Helmuth. Die Rechtsnatur der Verwirkung. Eine kritische Untersuchung zur Lehre missbräuchlicher Rechtsausübung nach heutigem Recht. Diss. Erlangen. Forchheim Oberfr. : Dr. Mauser 1938. XV, 165 p. **92670**
Bibliographie : p. VI—XV.

Személyi Kálmán. Keresztény eszmék hatása a római kötelmi jog kifejlődésére. Szeged : Városi ny. 1939. 72 p. (M. kir. Ferenc József tud.-egyet. barátai egyesületének jog- és államtud. szakoszt.-ban tartott előadások, 31.) **R 347.4(37)**

Wernecke, Leberecht. Schranken der Generalvollmacht. Diss. Göttingen. Emsdetten (Westf.) : Dr. Lechte 1937. [8], 45 p. **P 347.133**
Bibliographie : p. [5—8.]

347.23 Tulajdonjog

Eigentumsrecht — Property

Boettcher, Theophil. Das Eigentum im Dienst der Volks- und Wehrgemeinschaft. Ein Beitrag zur Frage der Gestaltung d. Eigentums nach nationalsozialistischer Rechtsanschauung. Würzburg-Aumühle : Triltsch 1939. V, 135 p. **93549**
Bibliographie : p. 125—133.

Dehnick, Hans-Eugen. Die rechtliche Behandlung herrenloser Grundstücke. Diss. Göttingen. Düsseldorf : Dr. Nolte 1937. X, 81 p. **P 347.232(43)**
Bibliographie : p. VII—X.

Dellian, Eduard. Es wächst ein neues Bauernrecht. Gedanken u. Geschichten aus d. Praxis. Berlin : Reichsnährstand-Verl. 1938. 210 p. **92125**
Bibliographie : p. 208—210.

Fluhrer, Erwin. Die Stellung der Tochter im Erbhofrecht. Diss. Erlangen. Erlangen-Bruck : Dr. Krahl 1937. VIII, 48 p. **P 347.237(43)**
Bibliographie : p. VI—VII.

Gührs, Hermann. Das bürgerlichrechtliche Pflichtteilsrecht u. seine Geltung im Rahmen d. Reichserbhofgesetzes. Diss. Göttingen: Dr. Schönhütte 1937. XII, 102 p. **92368**
Bibliographie: p. VII—IX.

Henninges, Friedrich. Gemischte und Nebenbetriebe im Erbhofrecht. Diss. Göttingen. Quakenbrück: Dr. Trute 1937. VI, 71 p.
Bibliographie: p. 67—69. **P 347.237(43)**

Ibrányi István. A tulajdonjog az olasz magánjogi kódex-tervezetben. Bp.: Attila-ny. 1939. 38 p. (»Magy. jogászegyleti Értekezések«-ből.) **R 347.23(45)**

Mehring, Gerhard. Das Miteigentum im gemeinen, deutschen, französischen u. englischen Recht. Diss. Berlin: Dr. Trute 1938. VI, 108 p. **93361**
Bibliographie: p. 101—106.

Partsch, Marianne. Eigentum und Verfügungsbefugnis in der Rohstoffwirtschaft. Ein Beitr. z. Rechtstheorie d. Planwirtschaft. Diss. Königsberg (Pr.): Dr. Limpert 1936. 80 p. **P 347.233(43)**
Bibliographie: p. 75—79.

Tietje, Heinrich. Die Realgemeinden und die Realgemeindeberichtigungen vor und nach dem Inkrafttreten d. Reichserbhofgesetzes unter besond. Berücks. d. Frage d. Übertragbarkeit in d. Provinz Hannover. Diss. Göttingen. Düsseldorf: Dr. Nolte 1937. VI, 39 p.
Bibliographie: p. V—VI. **P 347.243(431.7)**

Wedekind, Louis. Die wichtigsten Fragen des Eigentumsvorbehalts insbes. seine Rechtswirkungen im Konkurs- u. Vergleichsverfahren nach der neuen Vergleichsordnung vom 26. II. 1935. Diss. Göttingen. Emsdetten (Westf.): Dr. Lechte 1937. [14], 95 p.
Bibliographie: p. [7—14]. **P 347.285(43)**

347.234.1 Kisajátítási jog

Enteignungsrecht
Right of expropriation

Balás Gábor. Magyarországi kisajátítási jog. Előszót írta: Feigler Károly. Bp.: Athenaeum 1938. 285 p. **91984**

Becker, Herbert & Fritz Goetze. Boden- und Enteignungsrecht des Reiches. Samml. d. einschlägigen reichsrechtlichen Bestimmungen mit Verweisungen. Berlin: Decker 1938. 536 p. **92091**

Weber, Werner & Franz Wieacker. Eigentum und Enteignung. Hamburg: Hanseatische Verl.-Anst. 1935. 68 p. (Der deutsche Staat d. Gegenw., 19.) **P 347.234.1(43)**

347.453.3 Lakbérleti jog

Mietrecht — Right of house tenancy

Németország. Törvények, rendeletek. Handbuch der Reichswohnungsvorschriften mit einem Anhang üb. die Wohnungsvorschriften Preussens. Zusammengest. und erläut. v. Heinz Vogels & Otto Bröse. Vorschriften üb. Reichsdienstwohnungen . . . *[1937.]* 2. neubearb. & erweit. Aufl. Berlin: Trowitzsch 1939. 409 p. **92619**

Németország. Törvények, rendeletek. Kündigungsschutz für Miet- und Pachträume. Mieterschutzgesetz . . . Reichsmietengesetz. Vollstreckungsschutzgesetz und Gesetz üb. die Auflockerung d. Kündigungstermine. Textausgabe mit erläuternden Anmerkungen und ausführlichem Sachregister v. Walter Gross. Dresden: Verl. d. Bundes Deutscher Mietervereine 1939. 107 p. **93624**

Pongrácz Jenő. Bérleti jogszabályok és bírói gyakorlat. *[1936.]* 5. kiad. Bp.: Neuwald-ny. 1940. 103 p. (A törvény.) **93420**

347.6 Családjog

Familienrecht — Family law

Bigalke, Karl. Fragen der gesetzlichen Erbfolge. Diss. Erlangen. Coburg: Gedr. im Tageblatt-Haus 1938. 38 p. **P 347.651(43)**
Bibliographie: p. 7—8.

Cziglányi Aladár. A tartásjog rendszere és szociálpolitikája. Pécs: Egyetemi ny. 1939. 265 p. **92829**
Bibliographie: p. 257—260.

Koch, Heinrich. Die Rechtsnatur der Erbengemeinschaft im deutschen bürgerlichen Gesetzbuch. Diss. Göttingen. Bethel bei Bielefeld: Buchdr. d. Anstalt Bethel 1935. 178, [2] p. **92375**
Bibliographie: p. 5—14.

Köstler, Rudolf. Die Ehevorschiften im Lande Österreich und in den sudeten-deutschen Gebieten. Textausg. v. 1. I. 1939. (Mit Anhang: Ehegesundheitsgesetz.) Wien: Deuticke 1939. X, 199 p. **92809**

Németország. Törvények, rendeletek. Die Kinder des deutschen Bauern. Dresden: Püschel 1939. 37 p. **P 347.65(43)**

347.7 Kereskedelmi jog

Handelsrecht — Commercial law

Bátor Viktor. A kölcsönszerződés jogszabályai és a dollárbetétek értékelése. Bp.: Grill 1938. 66 p. (»Szladits Emlékkönyv«-ből.) **R 347.755(439)**

Bierast, Hans-Nikolaus. Die Durchführung der Liquidation bei der Offenen Handelsgesellschaft. Diss. Göttingen. Düsseldorf: Dr. Nolte 1937. VI, 49 p. **P 347.722.04(43)**
Bibliographie: p. V—VI.

Bornemann, Otto-Erich. Société de fait und deutsche Aktiengesellschaft. Diss. Göttingen. Düsseldorf: Dr. Nolte 1937. VI, 49 p.
Bibliographie: p. V—VI. **P 347.725(43):(44)**

Degner, Friedrich. Das Recht der Flossfahrt unter bes. Berücks. d. mainfränkischen Flösserei. Diss. Erlangen. Forchheim Ofr.: Dr. Mauser 1938. X, 68 p. **P 347.79(43)**
Bibliographie: p. VII—VIII.

Hajdu István stb. Hiteljogunk fejlődése a világháború óta. 1. f. Írták: —. Nizsalovszky Endre, Nyulászi Alajos [stb]. Bp.: »Tébe« 1939. (Tébe kvt., 96.) **92308**

Hoffmann, Paul. Die Loyalitätspflicht im Antiquitätengeschäft. Diss. Erlangen. Düren-Rhld: Dr. Düren 1937. [8], 62 p.
Bibliographie: p. [3—6.] **P 347.751(43)**

Kuncz Ödön. Küzdelem a gazdasági jogért. — összegyüjtött kisebb dolgozatai. 25 éves tanári jubil. alk. kiad. barátai, tisztelői, tanítványai. Bp.: Egyetemi ny. 1939. VIII, 670 p. 1 t. **93719**
Bibliográfia: p. 665—670.

Magyarországi engedélyes ingatlanközvetítők, A — jogi és gazdasági szervezete. Kiadja az Ingatlanközvetítők Országos Testülete. Bp.: Athenaeum ny. 1939. 79 p. **R 347.732(439)(06)**

Mangold Gusztáv. Részvényesek breviáriuma. *[1932.]* 2. kiad. Balatonfüred: »Balatonvidéki Hírmondó« 1936. 48 p. **R 347.725(439)**

Marsovszky Gyula & Schandl Károly. Hitelszövetkezeti jog és joggyakorlat. Bev. Kuncz Ödön. Bp.: Orsz. közp. hitelszöv. 1939. VIII, 208 p. **93413**

Nánássy Béla. A magyar vasúti árufuvarozási jog. Az 1938. évi október hó 1-től érvényes tételesjogi szabályok szerint. Bp.: Hellasny. 1939. 416 p. **92264**

Németország. Törvények, rendeletek. Die neuen Devisengesetze 1939. Hg. v. Aug. Lutzeyer. *[1939.]* 2. Aufl. Bad Oeynhausen: Lutzeyer 1939. 141 p. (Devisenverkehr, H. 1.) **P 347.746(43)(003)**

Németország. Törvények, rendeletek. Verzeichnis aller gültigen Devisen-Runderlasse Stand nach dem 20. V. 1939. Bad Oeynhausen: Lutzeyer 1939. 68 p. (Schriftenreihe »Devisenverkehr«, H. 1.) **P 347.746(43)(003)**

Rösch, Josef. Die wichtigsten sozialrechtlichen Vorschriften im Aktiengesetz v. 30. I. 1937. Diss. Tübingen. Augsburg: Dr. Rösler 1938. 62 p. **P 347.725(43)(001)**
Bibliographie: p. 5.

Schmidt, Albert. Der Aufsichtsrat der Aktiengesellschaft. Diss. Tübingen: Dr. Becht 1939. XVI, 100 p. **93360**
Bibliographie: p. IX—XV.

Schmidt, Helmut. Die Haftung der Mitropa für Reisegepäck. Diss. Erlangen. Forchheim Ofr.: Dr. Mauser 1938. VIII, 45 p.
Bibliographie: p. VI—VIII. **P 347.764(43)**

Sövényházi Ferenc. A részvényes vagyonjoga. Bp.: Pesti Lloyd-társ.-ny. [1939]. 42 p. **R 347.725.03**

Spillner, Wilhelm. Konkurs der Ehegatten im gesetzlichen Güterstande. Diss. Göttingen. Düsseldorf: Dr. Nolte 1937. VIII, 92 p.
Bibliographie: p. V—VIII. **P 347.736(43)**

Új svájci & új német részvénytörvények magyar tanulságai, Az —. (A magy. jogászegylet kvt.-nak 15. sz. kötetében közzétett »A részvénytörvény előkészítése« c. anyag kiegészítésére.) Bp.: Attila-ny. 1938. 199 p. (Magyar jogászegylet könyvtára, 20.) **92233**

Wever, Karl. Kauf von Kraftwagen auf Abzahlung u. seine Finanzierung. Diss. Erlangen. Berlin: Dr. »Silesia« 1938. VIII, 78 p.
Bibliographie: p. VII—VIII. **P 347.751(43)**

Zelovich László. Jogszabályok a banklikvidálásról. Bp.: Légrády 1938. 13 p. (»Közgazdasági Szemle«-ből.) **R 347.734**

347.727 Karteljog

Kartellrecht — Trust law

Baudisch, Roman. Errichtungsverbote nach dem Zwangskartellgesetz. Eine Sammlung mit systemat. Erläuterungen. Berlin: Elsner 1938. 132 p. **92217**

Dobrovics Károly & Takács György. A kartelközigazgatás pénzügyi és gazdasági vonatkozásaiban. Bp.: »Hellas« ny. 1939. 346 p. **92517**

Szladits Károly. Az angol jogi trust-intézmény. Bp.: Tébe kiadóváll. 1939. VIII, 178 p. (Tébe könyvtár, 100.) **92891**

347.77 Ipari tulajdon

Industrielles Eigentum
Industrial property

Csehszlovákia. Törvények, rendeletek. Tisztességtelen verseny és védjegyzési jog. Összeáll., magyarázatokkal & vonatk. joggyakorlattal ellátták Venetianer Oszkár & Vilkovszky József. Előszót írta Harkabus András. [Kassa—] Kosice: »Grafika« ny. 1937. 625, VIII p. **92170**

Hoff György. Szabadalmi jog. Pécs: Dunántúlny. 1939. 422 p. **92411**

Wank, Gerhard. Das Persönlichkeitsrecht d. Erfinders. Diss. Erlangen. Düren-Rhld: Dr. Danielewsky 1938. [8], 60 p. **P 347.77(43)**
Bibliographie: p. [5—7.]

347.78 Szerzői jog

Urheberrecht — Copyright

Pauli, Horst. Die einseitige Auflösung des Verlagsvertrages wegen veränderter Umstände. Diss. Erlangen. Würzburg: Dr. Mayr 1938. VIII, 72 p. **P 347.788.1(43)**
Bibliographie: p. V—VII.

Pintsch, Horst Richard. Das Urheberrecht am Tonfilm. Ein Beitrag zur neuesten Entwicklung auf dem Gebiete des Urheberrechts am Tonfilm. Diss. Erlangen. Borna-Lpzg: Dr. Noske 1938. X, 80 p. **P 347.78(43)**
Bibliographie: p. V—X.

Schubert, Walter. Das Filmrecht des nationalsozialistischen Staates (unter Ausschluss d. Filmarbeitsrechts). Würzburg: Triltsch 1939. 70 p. **P 347.786(43)**
Bibliographie: p. 67—69.

Szalai Emil. Előadóművész, gramofonlemez, rádió. Szerzőjogi tanulmány. Bp.: Dante 1935. 115 p. [3] p. **93577**

347.8 Iparjog

Gewerberecht — Trade law

Meusch, Wolfgang. Das Handwerk im geltenden Recht unter Berücksichtigung des Handwerkbetriebes. Ein Beitrag zum Wirtschaftsrecht. Diss. Göttingen. Düsseldorf: Dr. Nolte 1937. XIII, 79 p. **P 347.8(43)**
Bibliographie: p. VII—XI.

Molitor, Erich. Vom Wesen des Handwerks. Marburg a. d. Lahn: Elwert 1939. VI, 100 p. (Arbeiten zum Handels-Gewerbe- u. Landwirtschaftsrecht, 80.) **92321**

Schlier, Heinz. Die Gruppen der gewerblichen Wirtschaft, ihre Rechtsverhältnisse und ihre Rechtsstellung. Diss. Erlangen. München: Dr. Manz 1938. 176 p. **92663**
Bibliographie: p. 5—7.

Xanke, Günther. Die Stellung des Handwerkers nach geltendem und kommendem Handelsrecht. Diss. Göttingen. Quackenbrück: Dr. Trute 1937. VIII, 85 p. **P 347.8(43)**
Bibliographie: p. 81—84.

347.9 Perrendtartás

Zivilprozessordnung — Civil procedure

Haendel Vilmos, szepesváraljai. A szegényjog a magyar polgári peres eljárásban és annak kritikája. Miskolc: Ludwig 1936. III, 171, [3] p. (A tiszai ág. hitv. ev. egyházker. miskolci jogakadémiája tud. értek. tára, 36.) **92653**

Meissner, Hellmut. Die Beweislast bei positiver Forderungsverletzung. Diss. Erlangen. Bochum-Langendreer: Dr. Pöppinghaus 1938. XVI, 249 p. **92669**
Bibliographie: p. VIII—XVI.

Mosthaf, Robert. Das Reichswirtschaftsgericht. Diss. Tübingen. Urach (Württemberg): Dr. Bühler 1938. X, 113 p. **92664**
Bibliographie: p. VII—X.

Müller, Konrad. Die Rechtsprechung der sozialen Ehrengerichte. Diss. Erlangen. Erlangen-Bruck: Dr. Krahl 1937. [4], 60 p.
Bibliographie: p. [3]. **P 347.998(43)**

Németország. Törvények, rendeletek. Vollstreckungsmissbrauchgesetz und Verordnung zur Ergänzung d. Vorschriften üb. die Pfändung d. Arbeitsvergütung. Systematisch erläutert v. Aloys Böhle-Stamschräder. München: Beck 1939. VIII, 95 p. **P 347.952(43)**

Sadowski, Manfred. Die fiskalische Sequestration und ihre Durchführung nach altem und neuem Recht. Diss. Göttingen. Bleicherode am Harz : Dr. Nieft 1937. 56 p. **P 347.952(43)**
Bibliographie : p. 5—6.

Samassa János, gesztőczi. Néhány szó a kir. közjegyzői rendtartás reformjához. Zalaegerszeg : »Zrinyi« ny. 1938. 16 p. **R 347.961(439)**

Schönvitzky Bertalan. Az ítélet és a jogerő. Bevezetés a jogerőtanba. Eger : Szent János-ny. 1938. 276 p. (Bibliotheca Academica, 4.) **92166**

Szladits Károly. Perjog. — előadásai alapján. 1—2. k. Bp. : »Kartárs« kiad. 1935. **93010**
1. k. Elméleti rész. Szerk. tharnói Kostyál László. 82 p.
2. k. Tételes jogi rész. Összeáll. Püski Sándor. IV, 116 p.
[Könyomat.]

Witt, Wilhelm. Die Rechtsstellung des Staatsanwaltes in Frankreich. Würzburg-Aumühle : Triltsch 1939. VIII, 142 p. (Hansische Universität. Abhandlungen, 34.) **93147**
Bibliographie : p. 141—142.

348 Egyházjog

Kirchenrecht — Canon law

Altorjay Sándor. A magyar királyi főkegyúri jog lényege és a római Szentszék joga. Kül. tek. a »Sajátegyház« (Eigenkirche) jogintézményére. Bp. : Kellner ny. [193?]. 136 p. **93398**

Bednorz, Herbert. Le concordat de Pologne de 1925. Nomination aux sièges episcopaux et aux paroisses. Commentaire avec comparaison aux autres concordats d'après-guerre. Paris : Loviton 1938. 212 p. **A 47.34/71**
Bibliographie : p. 201—210.

Eisele, Josef Alexander. Die Rechtsstellung des Papstes im Verhältnis zu den allgemeinen Konzilien. Diss. Erlangen. Emsdetten (Westf.) : Dr. Lechte 1938. [8], 110 p. **92658**
Bibliographie : p. [6—8.]

Gesztelyi Nagy László. Az egyházi adózás és párbér jelen állása Magyarországon különös tekintettel a külföldi viszonyokra. Kecskemét : Első Kecskeméti ny. 1939. 192 p. **92602**

Kehrberger, Eduard Otto. Provinzial- u. Synodalstatuten des Spätmittelalters. Diss. Tübingen. Stuttg. : Dr. Bohland 1938. VIII, 117, [3] p. **93367**
Bibliographie : p. V—VIII.

Magyarországi ágostai hitvallású, A — evangélikus keresztyén egyház 1934—1937. évben Budapesten tartott orsz. zsinatán alkotott egyházi törvények és az 1891—1894. évi budapesti országos zsinaton alkotott törvények hatályban maradt rendelkezéseinek gyüjteménye. Bp. : Kellner-ny. 1936. 206 p. **92802**

Megyesi Schwartz Róbert. Magyarázata a magyarországi katolikus egyházközségek adóztatási szabályzatának. Veszprém : Egyházmegyei ny. 1939. 80 p. **R 389.96(439) : 282**
Bibliográfia : p. 6.

Móra Mihály. Az újabb bécsi egyházi jog. Bp. : Stephaneum-ny. 1939. 20 p. (A »Theológiá«-ból.) **R 348(436.01)Wien**

Schwartz Robert, megyesi A mai magyar párbérjog. Veszprém : Egyházmegyei ny. 1939. 86 p. **R 348.423.3(439)**

Szabályzat a templomok vagyonának kezeléséről. Bp. : Stephaneum-ny. 1938. 58 p. **R 348.42(439)**

349 Jogtörténet

Rechtsgeschichte — History of law

Horváth [Jenő] Eugène. L'Angleterre. Genève et la Hongrie. Elaboration d'un système constitutionnel 1748—1848. Bp. : Sárkány ny. 1938. 12 p. **R 349»17/18«**

Köprülü, Fuad. Les institutions juridiques turques au moyen-age. Y a-t-il un droit public turc distinct du droit public musulman? Istanbul : Zellitch 1937. 42 p. (IIme Congrès turc d'histoire.) **A 56.34/43**

Leers, Johann v. Deutsche Rechtsgeschichte und deutsches Rechtsdenken. Berlin : Dtscher Rechtsverl. 1939. 180 p. (Rechtspflege u. Verwaltung, 6.) **93405**

35 Közigazgatás

Verwaltung — Administration

Ereky István. Közigazgatás és önkormányzat. Bp. : Akadémia jogtud. bizotts. 1939. 382 p. (M. tud. Akadémia jogtud. bizotts. kiadv. sor. 10.) **92799**

Frank, Hans. Recht und Verwaltung. München: Eher 1939. 37 p. **92733**

Magyary Zoltán. Államelméletünk válsága. Bp.: Stádium-ny. 1939. 18 p. (»Egyedül vagyunk«-ból.) **R 35(439)(04)**

Magyary Zoltán. The industrial state. Ed. by Raymond Leslie Buell. New York: Nelson 1938. XI, 203 p. **92142**

Magyary Zoltán & Kiss István. A közigazgatás és az emberek. Ténymegállapító tanulmány a tatai járás közigazgatásáról. Bp.: Magy. közig.-tud. Int. 1939. 377 p. 130 t. (Magy. közig.-tud. Int. 30.) **93571**

Magyary Zoltán. Közigazgatási vezérkar. Pécs: Dunántúl-ny. 1938. 41 p. 1 t. (Magy. közigazgatástud. intézet, 25.) **R 350.75**

Mártonffy Károly. A magyar közigazgatás megújulása. Bp.: Egyetemi ny. 1939. VIII, 332 p. **92966**

Rantzau, Otto Graf zu. Das Reichsministerium f. Wissenschaft, Erziehung u. Volksbildung. Berlin: Junker & Dünnhaupt 1939. 48 p. (Schriften d. Hochschule f. Politik, 38.) **P 354.32(43)**

Ruck, Erwin. Schweizerisches Verwaltungsrecht. Bd 1. *[1939.]* 2. Aufl. Zürich: Polygraphischer-Verl. 1939. **93069**
Bd 1. Allgemeiner Teil 179 p.
Bibliographie: p. 11—12.

Skupin, Oswald. Der Billigkeitsgedanke im Verwaltungsrecht. Diss. Göttingen. Seestadt Rostock: Dr. Neumann 1937. VII, 37 p. Bibliographie: p. V—VII. **P 350(43)**

Spohr, Werner. Handbuch des Verwaltungszwangsverfahrens. Berlin: Trowitzsch 1938. 530 p. (Trowitzsch's Rechts- u. Verwaltungsbücherei.) **92328**

Tomcsányi Kálmán. A magyar közigazgatás szervezete. Bp.: Pallas-ny. 1938. 24 p. (Magyar közigazgatás könyvtára, 9.) **R 350.7(439)**

Woischke, Walter. Die Stellvertretung bei verwaltungsrechtlichen Akten von Privatpersonen. Diss. Göttingen. Quakenbrück: Dr. Trute 1937. VIII, 47 p. **P 350.73**
Bibliographie: p. VII—VIII.

350.8 Köztisztviselők

Öffentliche Beamte — Civil service

Ausztria. Törvények, rendeletek. Das Beamten- und Besoldungsrecht, bearb. f. d. Kommunalbeamten d. Ostmark. v. Robert Schimeck & Franz Eigl. Stuttg.: Boorberg 1939. XXIV, 831 p. **93039**

Ausztria. Törvények, rendeletek. Besoldung der Beamten im Lande Österreich. Von Gerhard Bommel. Berlin: Beamtenpresse Verl. 1938. 358 p. **92085**

Dürkes, Werner. Der Konflikt. Die geschichtliche Entwicklung u. heutige Bedeutung d. Vorentscheidung v. Verwaltungsbehörden bei Klagen wegen Amtspflichtverletzung v. Beamten. Diss. Tübingen. Philippsburg (Baden): Dr. Kruse 1938. [6], 154 p. **93364**
Bibliographie: p. 148—153.

Gellrich, Lothar. Das Recht der ehrenamtlich tätigen Gemeindebürger unter bes. Berücks. d. Rechtes d. gemeindl. Ehrenbeamten nach d. dtschen Gemeindeordnung v. 30. I. 1935. u. d. dtschen Beamtengesetz v. 26. I. 1937. Würzburg-Aumühle: Triltsch 1938. 103 p. Bibliographie: p. 96—103. **92221**

Neef, Hermann. Fünf Jahre nationalsozialistische Beamteneinheitsorganisation. Berlin: Beamtenpresse Verl. 1938. 38 p. **P 350.8(43)(06)**

Németország. Törvények, rendeletek. Rechtsverhältnisse der gemeindlichen Ehrenbeamten und der ehrenamtlich tätigen Personen. Von Hans Rahner. Berlin: Beck 1939. VI, 53 p. **P 352.084.5(43)**
Bibliographie: p. VI.

Semsey Aladár. A közszolgálati alkalmazottak illetményrendezése. Újpest: Ritter-ny. 1939. 68 p. **R 350.874.5(439)**

Verordnung über d. Gemeindebediensteten in der Donaubanschaft. Kundgemacht im Amtsblatt d. Donaubanschaft v. 1. III. 1939, [Nr. 51.] Übers. v. Philipp Korell. Novisad: Druck u. Verlags A. G. 1939. 60 p. **P 352.08(497.1)**

351.7 Rendészet

Öffentliches Sicherheitswesen
Public safety and order

Grieger, P[aul] A[ugust]. Lichtspielhaus und Theater. Baupolizeiliche Vorschriften für Lichtspielhäuser, Theater ... mit Benutzung amtl. Materials zusammengest. v. —. Neubearb. v. Artur Krimmling. [1929.] 2. verm. & verbess. Aufl. Breslau: Maruschke & Berendt 1939. [8], 209 p. **92323**

Liebermann v. Sonnenberg & Artur Kääb. Die Volkskartei. Ein Handbuch. München: Jehle 1939. VII, 124 p. **93482**

Németország. Törvények, rendeletek. Das deutsche Tierschutzrecht. Bestimmungen zum Schutze d. Tiere. Erl. nach amtl. Unterlagen v. Giese & Kahler. Berlin: Duncker & Humblot 1939. 306 p. **92220**

Németország. Törvények, rendeletek. Polizei und Veterinärwesen. Die Aufgaben d. Ortspolizeibehörde auf dem Gebiete des Veterinärwesens. Dargestellt v. H. Gaede. Berlin: Deutscher Gemeindeverl. 1939. 46 p. (Kommunale Schriften, 255.) **P 351.77 : 614.9(43)**

Németország. Törvények, rendeletek. Strassenverkehrs-Zulassungs-Ordnung und Dienstanweisung vom 23. V. 1939. Verordn. üb. die Zulassung v. Personen u. Fahrzeugen zum Strassenverkehr. Berlin: Heymann 1939. 71 p. **Pq 351.811(43)**

Németország. Törvények, rendeletek. Verordnungen über Garagen u. Einstellplätze, (Reichsgaragenordnung-RGaD-) v. 17. II. 1939. Remagen am Rh.: Verkehrs Verl. 1939. 50 p. (Gesetze des Tages.) **P 351.81(43)(001)**

Németország. Törvények, rendeletek. Verordnung über das Schornsteinfegerwesen. (VÖSch v. 28. 7. 27.) Erl. v. Erich Moelle. *[193?]*. 3. erw. Aufl. Berlin: Elsner 1939. 314 p. **92418**

Tag für Denkmalpflege und Heimatschutz. Tagungsbericht. 1—2. 1936—1938. Berlin: Deutscher Kunstverl. 1938. **X 2490**

1. Dresden. 1936. 1938. 139 p. 22 t.
2. Münster i. W. 1937. 1938. 139 p. 3 t.

352 Községi igazgatás

Gemeindeverwaltung

Local government

Anderson, William. Local government in Europe. Chapters contributed by Robert Kent Gooch, Walter Rice Sharp etc. New York: Appleton — Century 1939. XVIII, 453 p. **93486**

Aumann, Hans-Joachim. Die Raumgestaltung als Problem der gemeindlichen Verwaltungsreform. Diss. Berlin 1937. Berlin-Wilmersdorf: Dr. Detlev 1938. 93, [3] p. **P 352.01**

Bibliographie: p. 7—10.

Budapesti hivatali útmutató. Kézikönyv a szfőv. közhivatalokkal kapcsolatos közigazg. tudnivalókról. *[1933.]* 4. bőv. & jav. kiad. Bp.: Athenaeum-ny. 1939. 411 p. 8 t. **92860**

Egyed István. A vidéki városi törvényhatóságok jogállása. Az 1938. évi közigazg. továbbképző tanf.-on előad. —. Bp.: Állami ny. 1938. 4°. 12 p. (»Mai magy. város« c. munkából.) **Rq 352.018.1(439)**

Emrich, W. Praktische Arbeit in der Gemeinde-Verwaltung. Winke f. d. Praxis Lehr- & Lernbuch f. Verwaltungsschulen. Frankfurt a. M.: Breidenstein 1938. 159 p. 1 t. **92127**

Forms of municipal government. How have they worked? New York: National municipal league 1939. 20 p. **P 352(73)**

Freilingsdorf, Walter. Gemeindeverwaltung und Presse. Halle: Akademischer Verlag 1939. 63 p. (Volkswirtschaftl. Abhandlungen, 1.)

Bibliographie: p. 61—63. **P 070.16(43) : 352**

Gárdonyi Albert. A polgármesteri tisztség eredete és fejlődése hazánkban. Bp.: Szfőv. háziny. 1939. 14 p. (»Városi Szemlé«-ből.) **R 352.053.1(439)(09)**

Halász Árpád. Budapest húsz éve, 1920—1939. Bp.: Szfőv. háziny. 1939. 78 p. 38 t. **92649**

Harris, George Montagu. Municipal self-government in Britain. A study of the practice of Local Government in ten of the larger British cities. London: King 1939. X, 342 p.

Bibliography: p. 331—334. **93490**

Hellner, Alfred. Die Gestaltung der Aufsicht des Staates über die Gemeinden durch die Deutsche Gemeindeordnung vom 30. Januar 1935. Borna-Lpzg: Noske 1938. [6], 46 p.

Bibliographie: p. [5]. **P 352.026(43)**

Hodges, Henry G. City management. Theory and practice of municipal administration. New York: Crofts 1939. XX, 759 p. **93617**

Horváth Kálmán. Deutscher Gemeindetag. A német városok szövetsége. Bp.: Szfőv. háziny. 1939. 45 p. (A »Városi Szemlé«-ből.) **R 352(43)(061)**

Jaeger, Horst. Die Rechtsstellung des Führers der Gemeinde, unter bes. Berücks. d. Problems d. Rechtspersönlichkeit v. Staat u. Gemeinde. Diss. Göttingen. Quakenbrück: Dr. Trute 1937. XXII, 132 , [2] p. **92371**

Bibliographie: p. IX—XVIII.

Jeserich, Kurt. Die Deutsche Gemeinde. Unter Mitarbeit v. Kurt Buhrow & Fritz Nordsieck. Stuttg.: Kohlhammer 1938. 4.° XIII, 560 p. **X 7152**

Bibliographie: p. 533—545.

Kommunalverwaltungsdienst. Hg. v. W. Hammermeister. *[1905.]* 17. Aufl. Vervollständigt durch d. bisher erschienenen Nachträge. Berlin: Hayn 1936. [910] p.

[Lose Blätter.] **P 352(43)**

Lärm, Alfred. Das Verhältnis von Staat und Gemeinde insbesondere die Grenzen der Staatsaufsicht nach der Deutschen Gemeindeordnung. Bleicherode am Harz: Nieft [193?]. 69 p. **P 352.02(43)**
Bibliographie: p. 4—6.

Magyar városok orsz. szövetsége. Közlemény a Magyar városok orsz. szövetségének 1938. évi XII. 19-iki rendes közgyűlése elé terjesztett javaslatokról. Bp.: Szfőv. háziny. 1938. 47 p. 2 t. **R 352.018.1(439)(06)**

Magyary Zoltán. Mi lesz Tatatóvárosból? Tatatóváros a jövőben. Bp.: Egyetemi ny. 1938. 22 p. **R.352.01(439.040) Tatatóváros**

Németország. Törvények, rendeletek. Die deutsche Gemeindeordnung v. 30. I. 1935. Mit bes. Anlage f. d. ostmärkischen u. sudetendeutschen Gemeinden. Mit einer Einführung hg. u. bearb. v. Harry Goetz. Bd 1—2. Stuttg.: Kohlhammer 1939. **92727**
Bd 1. Textausgabe. 7. Aufl. XLIV, 816 p.
Bd 2. Anlage z. Textausgabe. VIII, 420 p.

Németország. Törvények, rendeletek. Die Texte zur Deutschen Gemeinde-Ordnung vom 30. I. 1935. Bearb. u. hg. v. Hanns Kerrl & Weidemann. Berlin: Verl. f. Recht & Verwaltung 1939. XVI, 778 p. **93397**

Németország. Törvények, rendeletek. Verordnung über die Einführung d. Deutschen Gemeindeordnung im Lande Österreich. Vom 15. IX. 1938. Berlin-Petershagen: Galle 1938. 16 p. (Verwaltungsgesetze d. Dritten Reichs Ergänzung zu Bd 12: Die Deutsche Gemeindeordnung.) **P 352.01(436.01)**

Novák Ferenc. Schleswig-Holstein városainak rendtartása. Bp.: Szfőv. háziny. 1939. 32 p. (»Városi Szemle«-ből.) **R 352(431.65)**

Pöschl, Erich. Podesta und Bürgermeister. Stuttg.: Deutsche Verl.-Anst. 1939. 112 p. (Italienische Studien, 5.) **92316**
Bibliographie: p. 109—111.

Roberts, J. A. C. Local government. Its development and scope. Foreword by L. Hill. London: Gardner [193?]. XIV, 138 p. **92814**

Schlempp, Hans. Die Gemeinden im Rechtsverkehr. Vertretung und Formzwang bei Verpflichtungserklärungen der Gemeinden. Stuttg.: Kohlhammer 1939. VIII, 121 p.
Bibliographie: p. 111—115. **92824**

Schön, Waldemar. Die Gemeinderäte nach der deutschen Gemeindeordnung. Stuttg.: Boorberg 1939. 38 p. **P 352.051(43)**

Sperr, Hans Joachim. Rathaus und Presse. München: Jehle 1939. [12], 112 p.
Bibliographie: p. 111. **P 070.16(43): 352**

Stenger, Hermann. Bayerisches Landesrecht zur Deutschen Gemeindeordnung. Textausgabe mit Verweisungen. München: Jehle 1939. 35 p. **P 352(433)**

Stockholm of today. Life and progress in Sweden's capital. Stockholm: Bröderna lagerström 1939. 130 p. **93371**

Székesfőváros közigazgatása, A—, az 1935. évben. Bp.: Szfőv. háziny. 1938. VI, 664 p. = Statisztikai Közlemények, 88/2. **648**

Szendy [Károly] Karl. Ungarische Kommunalverwaltung und Kommunalpolitik. Bp.: Szfőv. háziny. 1939. 27 p. **R 352(439)(042)**

Vecseklőy József [stb.] Világvárosok közigazgatása. London, Páris, New York, Berlin, Róma. Írták: —, Horváth Kálmán & Menczer Károly. Pécs: Dunántúl-ny. 1938. 193 p. 11 t. (Magy. Közigazgatástud. intézet, 26.) **92014**

355 Hadügy

Heerwesen — Military science

Bachmann, Eduard (Hg.) Die Völkerschlacht. Das Völkerschlachtdenkmal u. sein Erbauer Clemens Thieme. Lpzg: Beck 1938. 133 p. **92124**

Bongartz, Heinz. Luftmacht Deutschland. Luftwaffe — Industrie — Luftfahrt. Mit einem Geleitw. v. Hermann Göring und drei Unterredungen v. Erhard Milch, Ernst Udet & Friedrich Christiansen. Essen: Essener Verlagsanstalt 1939. 4°. 262 p. **X 7201**

Christiansen, Friedrich. Das nationalsozialistische Fliegerkorps. Berlin: Junker & Dünnhaupt 1938. 24 p. (Schriften d. Hochschule für Politik, H. 24.) **P 355.354(43)**

Daladier, Edouard. Défense du pays. Paris: Flammarion 1939. 189 p. **93651**

Dohm, Arno. Geschwader Spee. Gütersloh: Bertelsmann 1939. 359 p. 16 t. **93466**
Bibliographie: p. 359.

Egyedy Balázs Dénes. Rongyosok. Bp.: Táborny. [193?]. 208 p. **92783**

Fischer, Eberhard. Lesen des Luftbildes. Berlin: Graefe 1938. 4°. 107 p. (Dienst in d. Luftwaffe.) **X 7130**

Flack, Werner. Wir bauen am Westwall. Ein Fronterlebnis deutscher Jugend im Frieden. Oldenburg i. O.: Stalling 1939. 206 p. **93096**

Graziani, Rodolfo. Die Eroberung Lybiens. Aus d. Italienischen v. Theodor L ü c k e. Berlin : Schlegel [1939]. 354 p. 23 t. **93696**

Grotkopp, Wilhelm. Wehrwirtschaftliche Tendenzen in der französischen Wirtschaftspolitik. Berlin : Junker & Dünnhaupt 1939. 32 p. (Schriften d. Hochschule f. Politik.) **P 355.45(44) : 381**

Gurgély István. Honvédelmi kötelezettségeink. A m. kir. honvédségről, a legfelsőbb honvédelmi tanácsról, a közérdekű munkaszolgálatról, a légvédelemről és a kivételes hatalmi állapotról szóló 1939. évi II. t.-c. és annak folytán kiadott kormányrendeletek alapján. Bp. : Közigazgatási könyvkiadó 1939. 94 p. **93532**

Hart, Liddel. The defence of Britain. London : Faber & Faber 1939. 444 p. **93321**

Hass, Hermann. Der Kanzler und das Heer. B i s m a r c k s Wehrpolitik in d. Grundzügen. Berlin : Siegismund [1939]. 168 p. 8 t. **93687**
Bibliographie : p. 165—168.

Hoffmann, Heinrich. H i t l e r in Polen. Geleitwort v. Generaloberst K e i t e l. Berlin : Zeitgeschichte-Verl. [1939]. 4°. [94] p. **X 7245**

Justrow Karl. Korszerű háború. A műszaki hadviselés és harceszközei. *[Der technische Krieg.]* Átdolg. : Nemes S u h a y Imre. Bp. : Singer & Wolfner 1939. 228 p. **93595**

Jünger, Ernst. Der Kampf als inneres Erlebnis. *[1925.]* 7. Aufl. Berlin : Mittler 1938. XIV, 114 p. **92082**

Keding, Karl. Feldgeistlicher bei Legion Condor. Spanische Kriegstagebuch eines evang. Legionspfarrers. Berlin : Ostwerk-Verl. [1939]. 40 p. **P 355.48(46) »193«**

Kerecseny János. Kárpátaljai legendák. Bp. : Szittya-ny. 1939. 102, [4] p. 16 t. **92857**

Kühne, Rudolf Theodor. Der Westwall. Unbezwingbare Abwehrzone von Stahl und Beton an Deutschlands Westgrenze. München : Lehmann 1939. 48 p. **P 355.45(43)**

Mándoky Sándor & F a r a g ó László. Magyar frontharcosmozgalom. Bp. : Merkantil-ny. 1938. 4°. 740 p. **X 7199**

Mette, Sigrid. Vom Geist deutscher Feldherren. Genie und Technik 1800—1918. Eine universal-historische Studie. Vorwort v. Ulrich W i l l e. Zürich: Scientia AG. 1938. XXII, 296 p. **93434**
Bibliographie : p. 293—296.

Nagy Károly, vitéz nagy-megyeri. A magyarság fegyverben. Jellemtanulmány a nemzetnevelés szolgálatában. Bp. : Kellner-ny. 1939. 257 p. **92277**

Németország. Törvények, rendeletek. Das Wehrmachtfürsorge und Versorgungsgesetz v. 26. VIII. 1938. einschl. Reichsarbeitsdienst-Fürsorge und Versorgung. Textausgabe mit sämtl. Durchführungs und Ausführungsbestimmungen für d. Gebrauch d. Krankenkassen. Bearb. v. A. G r ü n e w a l d. Berlin-Lichterfelde : Langewort 1939. 224 p. **92126**

Noskoff, A[leksandr] A[leksandrovic]. Mit der russischen Dampfwalze. Berlin : Schlegel 1939. 288 p. 6 t. **A 47.37/11**

Passow, Kurt. Taschenbuch der Heere. Ausg. 1939. München : Lehmann 1939. 450, XXVIII p. **K 3550/5**

Robbins, Lionel. The economic causes of war. London : Cape 1939. 124 p. **93774**

Rongyos gárda harca, A —. 1919-1939. Írta : Egy rongyos. Bp. : Stephaneum 1939. 324 p. **93091**

Schmitthenner, Paul. Politik und Kriegführung in der neueren Geschichte. Hamburg : Hanseatische Verlags-Anst. 1937. 316 p. **92002**
Bibliographie : p. 313—316.

Schultze, Ernst. Sorgen des britischen Weltreichs. Lpzg : Conrad 1939. 350 p. **93116**

Seeger, Karl von. Marschallstab und Kesselpauke. Tradition u. Brauchtum in d. deutschen u. österreichisch-ungarischen Armee. Stuttg. : Franckh 1939. 207 p. 2 t. **93610**

Sieg in Polen, Der —. Hg. v. Oberkommando d. Wehrmacht in Verbindung mit d. Aufklärungsdienst S. A. Geleitwort v. Generaloberst K e i t e l. Berlin : Andermann 1939. 175 p. 10 t. **93743**

Siewert, Wulf. Die britische Seemacht. Lpzg : Goldmann 1939. 89 p. **92206**

Sipos Gyula, márkosfalvi. A m. kir. székesfehérvári 17-ik honvéd gyalog- és népfölkelő-ezredek története. Székesfehérvár : Csitáry-ny. 1937. 4°. 372 p. 13 t. **X 7177**

Stegemann, Hermann. Der Krieg. Sein Wesen u. seine Wandlung. Bd 1. Stuttg. : Dtsche Verl.-Anst. 1939. XI, 496 p. **93736**

Szentgyörgyi Lajos [stb. \ honvédelemről szóló 1939 : II. törvénycikk magyarázata. Írták : —, B a c s ó Ferenc, Z ö l d y Miklós & S z a b ó k y Jenő. Bp. : Franklin 1939. XVIII, 574 p. (Magy. törvények. A Franklin-társ. zsebkiad.) **K 3550/4**

Weyers Taschenbuch der Kriegsflotten. XXXIII. Jhg. 1939. Mit Benützung amtl. Quellen hg. v. Alexander B r e d t. Skizzen v. Erich G r ö n e r. München : Lehmann 1939. 478 p. 3 t. **K 3590/3**

Zachár Sándor. Katonai zseb-lexikon 1939. A legújabb szabályzatok alapján. Összeáll. : —. Bp. Attila-ny. 1939. XLVII, 679 p. 10 t. **93570**

Zsuffa Sándor, nemes-dedinai. A huszárprobléma. Bp. : Rényi 1939. 39 p. **R 357(439)**

358.4 Légvédelem. Gázvédelem

Luft- u. Gasschutz — Air defence

Air raid precautions in museums, picture galleries and libraries. London : Order of the Trustees the British Museum 1939. 60 p. **R 358.4**

Fábry Dániel v. A város légvédelme és légoltalma. Bp. : Szőv. háziny. 1938. 36 p. (»Városi Szemle«-ből.) **R 358.4(—21)**

Förster Rezső. A tűzvész megelőzése vegyi anyagokkal a légoltalomban. Bp. : A Kis Akadémia kiad. 1939. 72 p. (A »Kis-Akadémia« könyvtára, XXXV.) **R 358.4**

Bibliográfia : p. 70.

Németország. Törvények, rendeletek. Der Luftschutzraum-Bau und die Verdunklungsverordnung. Vollständ. Wortlaut d. gesetzlichen Bestimmungen mit 21 Abbild. Bad Oeynhausen : Lutzeyer 1939. 64 p. (Luftschutz, 1.) **P 358.4(43)**

Németország. Törvények, rendeletek. Die Reichs- und württ. Landesbestimmungen über den Bau von Schutzraumanlagen über behelfsmässige Luftschutzmassnahmen in bestehenden Gebäuden und über Luftschutzräume als Sonderbauten. Nach dem Stande v. Sept. 1939. Stuttg. : Kohlhammer 1939. 103 p. **93554**

Radó Attila. A légoltalmi egészségügyi és mentőjárőrök gázvédelmi kiképzése. Bp. : Magy. vöröskereszt egylet 1939. 96 p. **93767**

Schüttel, Lothar. Luftkrieg bedroht Europa! München : Lehmann 1938. 182 p. **92446**

36 Jótékonyság. Szegényügy

Armenwesen — Charity

H. Fekete Péter. Az árvák napja. Beszédek, felolvasások, költemények az árvanap rendezéséhez. Összeáll. —. Debrecen : Városi ny. 1939. 83 p. (Népbarát. Ref. iratterjesztés, 86. I. sor.) **R 362.73(439)**

Grimm Gabriella. A házasságon kívül született gyermek, mint csecsemővédelmi probléma. Kalocsa : Árpád ny. 1937. 136 p. **1149/126**

= Országos Stefánia Szövetség . . . kiadv., 126.

Jelentés az Országos Stefánia szövetség 1937. évi működéséről. Összeáll. K e l l e r Lajos. Kalocsa : Árpád-ny. 1938. 244 p. 1 t. **1149/127**

= Országos Stefánia Szövetség . . . kiadv., 127.

Karnop, Heinrich. Das Fürsorgerecht im Sudetenland. Die Verordnung über die Einführung fürsorgerechtlicher Vorschriften in den sudetendeutschen Gebieten vom 28. Dezember 1938. Systematische Darstellung. Strassfurt : Berger 1939. VI, 129, 12 p. **92620**

Keller Lajos. Magyar anyák könyve. 14. k. Szerk. —. Kalocsa : Árpád-ny. 1938. 176 p. **1149/130**

= Orsz. Stefánia Szövets. . . . kiadv., 130.

Magyar a magyarért. Beszámoló. Bp. : Magyar a magyarért munkabizottsága. 1939. 112 p. 13 t. **93640**

Schuler Dezső. A székesfőváros gyermeküdültető tevékenysége. Bp. : Szőv. háziny. 1939. 73, [3] p. 3 t. **648**

= Statisztikai Közlemények, 89/1.

Yulov Jenő. Szociális családvédelem. 1. k. *[193?]* 2. bőv. kiad. Debrecen : Harmathy-ny. [193?]. 285, [5] p. **92327**

366.1 Szabadkőművesség

Freimaurerei — Freemasonry.

Hasselbacher, Friedrich. Entlarvte Freimaurerei. Bd 1—4. Berlin : Hochmuth 1937—1939. **92648**

Bd 1. Das enthüllte Geheimnis d. Freimaurerei in Deutschland. [1934.] 6. Aufl. 1938. 286 p.

Bd 2. »Vom Freimaurer-Mord in Sarajewo — ü. d. Freimaurer-Verrat im Weltkriege — zum Freimaurerfrieden v. Versailles!« [1936.] 3. Aufl. 1938. 344 p.

Bd 3/1. Auf d. Pfaden d. internat. Freimaurerei — das geschichtliche Wirken d. überstaatlichen Mächte. 1937. 344 p. 1 t.

Bd 3/2. Das Ende d. Freimaurer-Wunders Tschechoslowakei. 1939. 120 p.

Bd 4. Der grosse Generalstabsplan d. jüdisch-freimaurerischen Weltverschwörer. 1939. 350 p.

37 Közoktatás. Közművelődés

Unterrichts- u. Bildungswesen. Education. Culture

Békés vármegye törvényhatósági iskolánkívüli népművelési bizottságának évkönyve. 3. év. Békéscsaba : Kőrösvidék-ny. 1939. 4°. **X 2503**

3. k. Összeáll. T a n t ó József. Átnézte vitéz sarkadi M á r k i Barna & R i n g b a u e r Károly. 1939. 214, [4] p. 9 t.

Berg Pál. Az angol középiskola. Dissz. Szeged : Ablaka-ny. 1939. 155 p. (Közlemények a szegedi Ferenc József tud.-egyet. pedagógiai-lélektani intézetéből, 32.) **92954**

Bibliográfia : p. 151—153.

Bodnár László. A szülők spirituális iskolájának irányelvei és munkaterve. Bp. : Neuwald ny. 1939. 86 p. (Szülők és népnevelők könyvtára, 3.) **92624**

Böngérfi János. Nevelés. A nevelői gondolkodás általánosítása. 1. k. Cegléd : Garab-ny. 1938. 1. k. Elmélet. 240 p. **92251**

Csizmadia Andor. A magyar városok oktatásügyi közigazgatása. Bp. : Szfőv. háziny. 1939. 31 p. (»Városi Szemle«-ből.) **R 379(439)(—21)**

Deeg, Emil. Das symbolische Denken in der Kindersprache. Diss. Tübingen. Würzburg : Dr. Triltsch 1938. [4], 70 p. **P 370.21**

Bibliographie : p. 67—69.

Elekes Dezső. Budapest szerepe Magyarország szellemi életében. Bp. : Szfőv. háziny. 1938. 243 p. **648/85/1**

= Statisztikai Közlemények, 85/1.

Esztergom. Érseki nőnevelő intézet. Az eucharisztikus kongresszus és Szent István emlékévében . . . rendezett tanügyi kiállítás 1938. aug. 14—28. Közli : Az Érseki nőnevelő intézet elöljárósága. Győr : Mercur-ny. 1938. 80 p. **R 376(439.027)Esztergom(064)**

Exner, Helmuth. Der Einfluss des Erasmus auf die englische Bildungsidee. Berlin : Junker & Dünnhaupt 1939. 159 p. (Neue Deutsche Forschungen. Abt. Englische Philologie, Bd 222.) **92599**

Garai József. Az erkölcsi nevelés alapelvei M o n t e s s o r i rendszerében. Dissz. Szeged : Ablaka-ny. 1938. 112, [4] p. (Közlemények a szegedi Ferenc József tud. egyet. pedagógiai-lélektani intézetéből, 25.) **92960**

Glatt Imre. Középiskolai tanulók érdeklődési irányai. Pécs : Taizs-ny. 1939. 66 p. (Specimina diss. facult. philos. Reg. Hung. univers. Elisabethinae Quinqueecclesiensis, 159.) Bibliográfia : p. 65. **R 370.66**

Hóman Bálint. A közoktatásügyi igazgatás újjászervezése. Bp. : Állami ny. 1935. 4°. 46 p. **X 7222**

Hubacs Jenő. A tanítóság feladata a népművelés és a jellemnevelés terén. Bp. : Szerző 1938. 48 p. **R 371.101(439)**

Jaensch, E[rich] R. Das Wahrheitsproblem bei der völkischen Neugestaltung v. Wissenschaft u. Erziehung. Langensalza : Beyer 1939. 40 p. (Mann's Pädagogisches Magazin, 1433.) **P 001(042)**

Karácsony Sándor. A magyar észjárás és közoktatásügyünk reformja. Bp. : Exodus kiad. 1939. 303 p. **92691**

Makkai Sándor. Tudománnyal és fegyverrel. (Arte et marte). A nemzetnevelés terve. Bp. : Révai-ny. 1939. 192 p. **92568**

Mirkó János. Az alsófokú mezőgazdasági szakoktatás neveléstudományi kérdései. Dissz. Debrecen : Diószegi-ny. 1939. 94 p. (Közlemények a szegedi Ferenc József tud. egy. pedagógiai-lélektani intézetéből, 28.) **92958**

Bibliográfia : p. 87—88.

Misángyi Ottó. A testnevelés új korszaka Angliában. Bp. : Saját kiad. [193?]. 44 p. **R 371.733(42)**

Romlehner László. A cselekedtető oktatás francia elméletírói. Dissz. Magyaróvár : Magyaróvári-ny. 1938. 55 p. (Közlemények a szegedi Ferenc József tud.-egyet. pedagógiai-lélektani intézetéből, 28.) **R 371.42**

Bibliográfia : p. 53.

Ruttkay László vitéz. A felvidéki szlovák középiskolák megszüntetése 1874 ben. Pécs : Dunántúl-ny. 1939. 148, [2] p. (Felvidéki Tud. Társ. kiadv., 1/7.) **93461**

Späth, Alfred. Erfolge der öffentlichen Erziehung. Lpzg : Lühe 1939. 114, [2] p. (Veröffentl. d. Dtschen Vereins f. öffentl. u. private Fürsorge, 5.) **93366**

Szalianszky Ferenc. A hibakutatás nevelés-lélektani problémái. Dissz. Szeged : Ablaka-ny. 1938. 87 p. (Közlemények a szegedi Ferenc József tud. egyet. pedagógiai lélektani intézetéből, 26.) **R 370.32**

Bibliográfia : p. 82—85.

Szilbereky Jenő. Adatok a volt erdélyi róm. kat. státusi iskolák mai helyzetének megítéléséhez. Szeged: Városi ny. 1938. 19 p. (A szegedi M. kir. Ferenc József tud. egyet. kisebbségi intézetének kiadványai, 1.) **R 377.5(439.42)**

Tas József. Pótlás az »Új tananyagelosztás«-hoz, a szfőv. elemi iskolák németnyelvi beszédtanfolyamait vezető tanítók számára. A harmadik tanév tanítási anyaga. Bp.: Szfőv. háziny. 1939. 20 p. **R 372.65(439)Bp**

Váradi József. Az emberért vívott harc neveléstudományi következményei. Bp.: Stephaneum ny. 1939. 14 p. (Szent István Akadémia hittud. bölcs. oszt. értekezései, III/5.) **R371.01**

Várkonyi Hildebrand. Bevezetés a neveléslélektanba. Bp.: Orsz. középisk. tanáregyes. 1937. 142 p. (Pedagógiai szakkönyvek, 2/b.) **93597**

Vogt, Walther. Gedanken über die Strafe und ihren Sinn. Versuch einer volksorganischen Straftheorie. Berlin-Lichterfelde: Hauslehrers Verl. 1937. 8 p. (Schriften zur volksorganischen Forschung, H. 6.) **P 371.54**

Zarncke, Lilly. Die Erziehung des geschlechtskranken Kindes. Eine sozialpädagogische Studie. Lpzg: Lühe 1939. 123 p. (Veröffentlichungen d. Deutschen Vereines f. öffentl. und private Fürsorge, H. 4.) **92255**

378 Egyetemek

Universitäten — Universities

Annuario della R. Universita degli studi di Messina. Anno Accad. 1937—38—XVI E. F. 388 dalla fondazione. Messina: Off. graf. principato 1938. **X 2484**

Keys, Noel. The underage student in high school and college. Educational and social adjustments. Berkeley: Univers. of California pr. 1938. VIII, 147—271 p. (Univers. of California publications in education, Vol. 7.) **92367**

Kornis Gyula. Az egyetemi oktatás főbb kérdései. Előadás. Bp.: Egyetemi ny. 1937. 24 p. **R 378.1(439)**

Köln. Universität. Festschrift zur Erinnerung an die Gründung der alten Universität Köln im Jahre 1388. Köln: Schroeder 1938. VIII, 671 p. 34 t. **92319**

Mangold, Otto. Praktische Fragen der Universitätsführung und der Universitätsgestaltung. Freiburg i. Br.: Wagner 1938. 24 p. (Freiburger Universitätsreden, H. 30.) **P 378.6**

Márffy, Oscar. Contributi alla storia del Collegio germanico-ungarico di Pavia. Milano: Tip. Pontificia 1939. p. 548—557. (Aevum. Rassegna di scienze storiche linguistiche e filologiche.) **R 378.33(439):(45)**

Mihalovits János. Az első bányatisztképző iskola alapítása Magyarországon. — Tárczy-Hornoch Antal: Mikoviny Sámuel, a selmeci bányatisztképző tanintézet első tanára. Sopron: Röttig—Romwalter 1938. 42 p. 6 t. **X 2499/1**

= Bányászati, kohászati és erdészeti felsőkotatásunk története 1735—1935. 1. f.

Mihalovits János. A selmeci bányászati akadémia alapítása és fejlődése 1846-ig. Sopron: Röttig—Romwalter ny. 1938. 67 p. **X 2499/2**

= Bányászati, kohászati és erdészeti felsőoktatásunk története 1735—1935. 2. f.

Németország. Törvények, rendeletek. Reichs-Habilitations-Ordnung. Amtliche Bestimmungen über den Erwerb des Dr. habil. und der Lehrbefugnis a. d. deutschen wissenschaftl. Hochschulen. Hg. v. Franz Senger. Berlin: Weidmann 1939. 98 p. (Weidmannsche Taschenausgaben, N. F. 5.) **P 378.5(43)(003)**

Proszt János. A Selmeci Bányászati Akadémia, mint a kémiai tudományos kutatás bölcsője hazánkban. Bp.: M. kir. József nádor műszaki & gazd.-tud. egyetem bánya-, kohó- és erdőmérnöki kara könyvkiadó alapja 1938. 4°. 42 p. 10 t. **X 2499/3**

= Bányászati, kohászati és erdészeti felsőoktatásunk tört., 3. f.

Ritterbusch, Paul. Idee und Aufgabe der Reichsuniversität. Hamburg: Hanseatische Verl.-Anst. 1935. 30 p. (Der dtsche Staat d. Gegenw., 8.) **P 378(43)**

Sárospataki református főiskola, A —. Bp.: Móricz 1939. [32] p. **Rq 378.13(439.072)Sárospatak**

Spindler, Fritz. Die deutschen Universitäten. Lpzg: Weber 1939. 64 p. **93130**

World's universities. London: Bessemer House [193?] 538 p. **K 0300/4**

= British universities encyclopaedia, Vol. XI.

38 Közgazdaság

Volkswirtschaft — Political economy

Balás Károly. Rend és szabadság. Bp.: Akadémia 1939. 21 p. (Értekezések a nemzetgazdaságtan és statisztika köréből. Új sorozat. 1. k. 5. f.) **R 380.05**

Boér Elek ifj. A fogyasztás gazdaságtana és irányítása. Szeged: Városi ny. 1939. 47 p. (»Közgazdasági Szemlé«-ből.) **R 380.6**

Carell, Erich. Allgemeine Volkswirtschaftslehre. Eine Einführung. Lpzg: Quelle & Meyer 1939. 254 p. **92811**

Ganzoni, Eduard. Ferdinando G a l i a n i. Ein verkannter Nationalökonom d. 18. Jhds. Zürich: Girsberger 1938. XII, 150 p. (Zürcher volkswirtschaftl. Forschungen, 28.) Bibliographie: p. X—XII. **92108**

Gratz Gustav. The Hungarian economic year book. Ed. by —. Assist. ed. E. Z e m p l é n i & H. S. L a m b e r t. Bp.: Grill 1939. 175 p. 1 t. **K 3800/46**

Grecsák Richárd. A gazdasági élet átmeneti formái. Bp.: Légrády 1937. 20 p. **R 380.02**

Hickmann, Ernst. Statistisches Taschenjahrbuch der Wirtschaft. Produktion. Aussenhandel. Verkehr. Berlin: Rödiger [1939]. 180 p. **K 3800/28**

Hunke, Heinrich & Erwin W i s k e m a n n. Gegenwartsfragen der Wirtschaftswissenschaft. In Gemeinschaft mit Otto Friedrich B o l l n o w, Herbert K n i e s c h e, Heinz L ü t k e etc. hg. v. —. Berlin: Junker & Dünnhaupt 1939. VIII, 462 p. 1 t. **92306**

Kislégi Nagy Dénes. Bevezető a közgazdaságtanba. Tizenöt rádióelőadás. Pécs: Egyetemi ny. 1939. 232 p. (Tudományos gyüjtemény, 36.) **92543**

Knight, A. W. What's wrong withe the economic system. London: Longmans 1939. XIII, 179 p. **92819**

Magyar gazdaságkutató intézet. Jelentés a — működéséről. Bp.: Móricz-ny. 1939. 20 p. **X 2487**

Piatier, André. L'économie de guerre. Préf. du C a s t e x. Paris: Librairie générale de droit et de jurisprudence 1939. XIV, 304 p. (Collection d'études économiques, VII.) **93032**

Posse, Ernst H. Umschichtung der Wirtschaft und der Wirtschaftsauffassung. Hamburg: Hanseatische Verlagsanstalt 1934. 74 p. **P 380.07**

Schorer, Edgar. Das Wesen des Zinses. Jena: Fischer 1939. XII, 156 p. **92988**

Stephinger, Ludwig. Wert und Geld. Grundzüge einer Wirtschaftslehre. Tübingen: Mohr 1918. 319 p. **93234**

Strigl, Richard v. Kapital u. Produktion. Wien: Springer 1934. VIII, 247 p. (Beitr. z. Konjunkturforschung, 7.) **93154**

Surányi-Unger [Tivadar] Theo. Facts and ends in economics. London: Macmillan 1939. 13 p. (From »The Economic Journal«.) **R 38(01)**

Tóth József. Közgazdaságtan, reformerek számára. Bp.: Gergely 1937. 180 p. **92335**

Weber, Hans. Richard J o n e s. Ein früher englischer Abtrünniger der klassischen Schule der Nationalökonomie. Zürich: Girsberger 1939. X, 116 p. (Zürcher Volkswirtschaftliche Forschungen, Bd 30.) **93541**
Bibliographie: p. VII—X.

Wiedenfeld, Kurt. Die Raumbeziehungen im Wirtschaften der Welt. Die Grundformen des Wirtschaftslebens in der Gegenwart. Berlin: Springer 1939. VII, 225 p. **92595**
Bibliographie: p. 224—225.

380.311 Nyersanyag

Rohstoffe — Raw materials

Dior, Raymond A. Le pétrole et la guerre. Paris: Crapouillot 1939. 4°. 68 p. 1 t. (Numero special de »Crapouillot«) **Pq 382.28(∞)**

Kecső István. Nyersanyagéhség. Bp.: Arany-ny. 1939. 199 p. **92571**
Bibliográfia: p. 199.

Kranold, Herman. The international distribution of raw materials. London: Routledge 1938. XXIV, 269 p. **92229**
Bibliography: p. XIX—XX.

Kürthy Sándor. Nyersanyagháború, önellátás, önblokád. Pécs: Egyetemi ny. 1939. 15 p. (A »Külügyi Szemlé«-ből.) **R 380.311**

[Nussimbaum, Leo] Olaj. A folyékony arany regénye. *[Flüssiges Gold]* Írta Essad bey. Bp.: Franklin ny. [1939]. 211 p. **92469**

Pahl, Walther. Weltkampf um Rohstoffe. Lpzg: Goldmann 1939. 361 p. 12 t. **92697**
Bibliographie: p. 358—359.

Priesemuth, Fritz. Gegenwartsfragen der deutschen Treibstoffwirtschaft. Diss. Königsberg. Barth i. Pomm.: Dr. Klock 1938. 131 p. **92654**
Bibliographie: p. 128—129.

Varga József. Németország és a nyersanyaggazdálkodás. Bp.: Egyetemi ny. 1939. 28 p. (Orsz. Nemzeti Klub kiadv., 25.)
R 380.311(43)

Wrangel, Georg. Deutschlands Kampf um Rohstoff-Freiheit. Berlin: Hochmut [193?]. 32 p. (Nationalpolitische Aufklärungsschriften, 14.) **P 380.311(43)**

Zischka, Anton. Harc a fehér aranyért. Ford. Komlós Aladár. Bp.: Hungária-ny. 1939. 203 p. **91986**
Bibliográfia: p. 200—203.

Zischka, Anton. Ölkrieg. Wandlung der Weltmacht Öl. Lpzg: Goldmann 1939. 297 p. **93751**

380.35 Gazdasági válság

Wirtschaftskrise — Economic crisis

Chappey, Joseph. La crise du capital. L'avènement de la démocratie économique et le nationalisme économique. Paris: Librairie du Recueil Sirey 1939. 350 p. **93058**

Haupt-Buchenrode, Stefan. Die Wurzel der Weltwirtschaftskrise. Brünn: Rohrer 1935. 58 p. **P 380.351(∞)**

Robbins, Lionel. The great depression. London: Macmillan 1935. XIV, 238 p. **92214**

Tóth József. Tervezet a gazdasági válság megoldására. Pécs: Kultúra-ny. 1939. 41 p.
R 380.351

380.359 Konjunktúra

Konjunktur — Conjuncture

Müller, Werner. Wirtschaftlicher Aufschwung im Zeichen der Kapitals-Antizipation. Die nationale Stabilisierungsbank. Eine Abhandl. üb. die durch das Tempo des technischen Fortschrittes bedingte Neuordnung am Markte langfristiger Kredite in kapitalsbedürftigen Volkswirtschaften. Wien: Manz 1934. VIII, 463 p. **93249**

Sipos Sándor. Tetőpont körül mozgó gazdasági konjunktúra 1937-ben. Bp.: Móricz-ny. 1938. 19 p. **R 380.359(439)»1937«**

380.8+380.9 Gazdasági leírás és gazdaságtörténet

Wirtschaftsbeschreibung und Wirtschaftsgeschichte — Economic description and economic history

Ackermann, Georg. Spanien wirtschaftlich gesehen. Berlin: Alisch 1939. 110 p. **93037**

Böök, Fredrik. Das reiche und das arme Schweden. Deutsch v. Franz Fromme & Rudolf Kinsky. Berlin: Hobbing [1938]. 268, [4] p. **92184**

Chambers, S. V. Report on economic and commercial conditions in Hungary. London: Stationery Office 1939. VIII, 45 p. (Department of overseas trade, 725.)
R 380.8(439)»1937/1938«

Czettler Jenő. Az emberi gazdálkodás története. Bp.: Franklin-társ. 1939. 248 p. (Kultúra és Tudomány.) **92445**

Domány Gyula. Világgazdasági szemle az 1938. évről. Pécs: Egyetemi ny. 1938. 26 p. (A »Külügyi Szemlé«-ből.)
R 380.8(∞)»1938«

Fried, Ferdinand. Wende der Weltwirtschaft. Lpzg: Goldmann 1939. 461 p. **93698**

Gadolin, C. Axel J. v. Die Volkswirtschaft Finnlands und ihre weltwirtschaftlichen Verflechtungen in der Nachkriegszeit. Vortrag. Jena: Fischer 1939. 4°. 24 p. (Kieler Vorträge, gehalten im Institut für Weltwirtschaft a. d. Universität Kiel, 60.)
Pq 380.8(471)

Heiss, Friedrich. Der grosse Auftrag. Vier Jahre deutscher Werkarbeit 1933—1936. Berlin: Volk und Reich-Verl. 1937. 92 p.
X 7144

Hüber, Reinhard. Deutschland und der Wirtschaftsaufbau des Vorderen Orients. (Türkei, Ägypten, Iran, Irak, Syrien-Libanon, Palästina.) Stuttg.: Enke 1938. [8], 115 p. (Strömungen d. Weltwirtschaft, 3.) **93721**

Ingholt, Paul. Die innere und äussere Gestaltung d. dänischen Wirtschaftslebens seit dem Jahre 1931. Berlin: Mellinger 1938. 21 p. (Schriftenreihe d. Finanzwochenschrift »Die Bank«, 11.) **P 380.8(439)»193«**

Langen, G. A. Kanada. Berlin: VDI-Verl. 1938. 55 p. 8 t. (Technik u. Wirtschaft i. Ausland.) **P 380.8(71)**
Bibliographie: p. 53.

Magyar gazdaságkutató intézet. A magyar nemzetgazdaság fejlődésére vonatkozó adatok 1924/25—1937/38. Bp.: Athenaeum 1938. 4°. 49 p. **1874**

= A Magy. gazdaságkutató intézet 15. különkiadv.

Nádujfalvy József vitéz. Somogymegye szociális és gazdasági helyzetképe. (A népesség, terület és életviszonyok módszeres vizsgálata.) Kaposvár: »Kultura« ny. 1939. 223 p. **93619**

Neresoff, Wladislaw. Das wirtschaftliche Gesicht des neuen Deutschland. Das Urteil eines Ausländers. *[193?.]* 2. neubearb. & erw. Aufl. Berlin: Hande & Spener 1939. 107 p. 14 t. **92833**

Podrabszky István & Incze Pál. Mussolini gazdasági eredményei. Bp.: Mérnökök-ny. 1938. 119 p. (Az Egyesült Keresztény Nemzeti Liga kiadv., 14.) **92028**

Bibliográfia: p. 116—117.

South-Eastern Europe. A political and economic survey. Prep. by: Information department of the Royal inst. of internat. affairs in collab. with London & Cambridge economic service. Oxford: Univers. pr. 1939. XVI, 203 p. **A 49.38/246**

Stoye, Johannes. So schwach ist England! Auf Grund britischer Zeugnisse. Lpzg: List [1939]. 112 p. **93764**

Wagemann, Ernst. Der neue Balkan. Altes Land junge Wirtschaft. Hamburg: Hanseatische Verl.-Anst. 1939. 144 p. **A 49.38/247**

Wagenführ, Horst. Grossdeutschlands Wirtschaft. Lpzg: Goldmann 1939. 144 p. **93470**

Bibliographie: p. 141—142.

380.89 Gazdasági földrajz

Wirtschaftsgeographie
Economic geography

Beck, Hermann. Der Hafen von Genua. Eine wirtschafts-geographische Untersuchung. Diss. Tübingen: Dr. Göbel 1938. 78, [2] p. Bibliographie: p. 77—78. **P 380.89(45) Genova**

Semjonow, Juri. Die Güter der Erde. Vom Haushalt der Menschheit. Eine Wirtschaftsgeographie für jedermann. Berlin: Deutscher Verl. 1936. 540 p. 1 t. **92211**

381 Gazdaságpolitika

Wirtschaftspolitik — Applied economics

Bericht über den Tag der deutschen Wirtschaftswissenschaft 1938. (Leistungsteigerung der deutschen Wirtschaft. Mit Beiträgen v. Hermann Gross, H. Grossmann, E. Gutenberg etc. Stuttg.: Kohlhammer 1939. VI, 310 p. (Schriften d. Deutschen wirtschaftswissenschaftlichen Gesellschaft, Bd 6.) **93055**

Bernheim, Alfred [etc.] How profitable is big business? Ed. by: —, Estelle Schrifte & Rufus S. Tucker. New York: Twentieth century Fund 1937. XVIII, 199 p. **92265**

Bud János. Az idők szellemében. (Politikai tanulmányok.) Bp.: Szerző 1939. 240 p. **92940**

Bürckel, Josef. Wirtschaftspolitik ist Sozialpolitik. München: Zentralverl. d. NSDAP 1939. 16 p. (20-Pfennig-Schriften z. Wirtschaftspolitik, 5.) **P 381(43)(042)**

Franges, Otto v. Die Bevölkerungsdichte als Triebkraft der Wirtschaftspolitik der südosteuropäischen Bauernstaaten. Jena: Fischer 1939. 4°. 32 p. (Kieler Vorträge, 59.) **Pq 381(4—12): 312.925**

Gottl-Ottlilienfeld, Friedrich v. Wirtschaftspolitik und Theorie. Berlin: Junker & Dünnhaupt 1939. XII, 243 p. **93057**

Bibliographie: p. 241—243.

Guillebaud, C. W. The economic recovery of Germany, from 1933 to the incorporation of Austria in March 1938. London: Macmillan 1939. XIV, 303 p. **93099**

Hantos Elemér. Le régionalisme économique en Europe. Paris: Inst. internat. de cooperat. intellect. Société des nations 1939. 60 p. (Memoire hongrois, 1.) **93021**

Heinrich, Kurt. Die Ausnutzung der Wasserkräfte Schwedens zur Erzeugung von Licht- und Kraftstrom unt. bes. Berücks. d. Bedarfs in d. schwedischen Industrie. Würzburg: Triltsch [1937]. [6], 142 p. 1 t. **92083**

Bibliographie: p. 141—142.

Heyer, Fritz. Englands Abwendung von der Weltwirtschaft. Stuttg.: Enke 1939. 87 p. (Wirtschaftlich-Soziale Weltfragen, H. 10.)

Bibliographie: p. 86—87. **P 381(42)**

Köhler, Bernhard. Rassenkampf der Wirtschaft. München: Eher 1939. 23 p. (20-Pfennig-Schriften zur Wirtschaftspolitik, H. 5.) **P 381(43): 303.31**

Salm, Hans. Probleme der öffentl. Elektrizitätsversorgung insbes. ihr Einfluss auf d. Tarife. Jena : Fischer 1939. VI, [2], 98 p. (Münchener volkswirtschaftl. Studien, 26.) **92437**

Surányi-Unger Tivadar, vitéz. Az amerikai gazdaságpolitika válaszúton. Szeged : Városi ny. 1939. 17 p. (»Közgazdasági Szemlé«-ből.) **R 381(73)(04)**

Surányi-Unger [Tivadar] Theo. The economic problems of contemporary Europe. Los Angeles : University of international relations 1939. 11 p. (From »World affairs interpreter«.) **R 381(4)(04)**

Surányi-Unger Tivadar, vitéz. Magyar jólét az új Középeurópában. Szeged : Városi ny. 1939. 19 p. (»Közgazdasági Szemlé«-ből.) **R 381(439)»1938/1939«**

Szigeti Gyula. A részvénytársaságok a Nagy-Budapest területén fekvő Budapestkörnyéki városokban és községekben. Bp. : Szfőv. házinyomda 1939. 23 p. (»Városi Szemlé«-ből.) **R 381.33(439)Bp6**

Tassinari, Giuseppe. Faschistische Wirtschaftslehre. Deutsch v. Ernst Hohenemser. *[193?.]* 2. Ausg. Roma : »Laboremus« 1937. 187 p. **92565**

Vágó Pál. Munkanélküliség, hitel, országépítés. A nyilaskeresztes párt gazdaságpolitikájának irányelvei. Bp. : Szerző 1939. 109 p. **92912**

Welk, William G. Fascist economic policy. An analysis of Italy's economic experiment. Cambridge, Massachusetts : Harvard univ. pr. 1938. XX, 365 p. (Harvard economic studies, LXII.) **92774**

Bibliography : p. 337—344.

Weltwirtschaftliche Probleme der Gegenwart unter besond. Berücksichtigung d. Stellung Deutschlands 1914—1939. Hg. v. d. Deutschen Weltwirtschaftlichen Gesellschaft anlässlich ihres 25-jährigen Jubiläums im Februar 1939. Berlin: Limbach 1939. 223 p. **92815**

381.2 Üzemtan

Betriebswirtschaftslehre Business organisation

Arnhold, Karl. Der deutsche Betrieb. Aufgaben u. Ziele nationalsozialistischer Betriebsführung. Lpzg : Bibliographisches Inst. 1939. [212] p. **93047**

Fenyvessy György. A magyar szövőipar racionalizálásának egyes feladatairól. Előadás. Bp. : Fővárosi ny. 1939. 32 p. (Magyar Racionalizálási Bizottság kiadv., 16.) **R 381.211 : 677**

Gillespie, James J. The principles of rational industrial management. London : Pitman 1938. XV, 229 p. **92230**

Haidegger Ernő. A magyar energiagazdaság racionalizálása. Bp. : Stádium 1938. 38 p. (A Magy. Racionalizálási Bizottság kiadványai, 8.) **R 381.211 : 381.125**

Keleti Kornél. Racionalizálás a vegyészeti iparban. Előadás. Bp. : Fővárosi ny. 1938. 24 p. (Magy. Racionalizálási Bizottság kiadv., 9.) **R 381.112 : 66**

Kress, Georg. Das Studentenwerk. Eine Betriebswirtschaftliche Untersuchung. Diss. Tübingen : Dr. Bölzle 1938. 101 p. 5 t. **92667**

Bibliographie : p. 97—100.

Riedel, Willy. Die Fabrikorganisation. Eine Darstellung der Organisationsgrundlagen, verschiedener Organisationsformen und bewährter Organisationsmittel. Lpzg : Jänecke 1939. VI, 172 p. **92924**

Bibliographie : p. 171—172.

Seebauer György. Racionalizálás és teljes teljesítményfokozás a német ipari termelésben. Ford. Kelemen Móric. Bp. : Athenaeum 1939. 31 p. (A Magy. Racionalizálási Bizottság kiadványai, 17.) **R 381.211 : 384(43)**

Weigmann, Walter. Allgemeine Grundlegung des Betriebsvergleichs. Lpzg : Meiner 1939. 44 p. (Schriften zum Betriebsvergleich.)

Bibliographie : p. 43—44. **P 381.21**

381.32 Kartelek

Kartelle — Trusts

Bernheim, Alfred L. [etc.] Big business. Its growth and its place. Prepared under the auspices of the Corporation Survey Committee. By —, M. J. Fields, Rufus S. Tucker etc. *[1937.]* 3. ed. New York : Twentieth century Fund 1939. XIV, 102 p. **92333**

Fabinyi Rudolf. A kartelek és a kartellileték gyakorlati kérdései. Bp. : Antos 1938. 32 p. (Magángazdasági könyvtár, 11.) **R 381.32(439)**

381.5 Tervgazdálkodás

Planwirtschaft

Government in business

Baravelli, G. C. Öffentliche Arbeiten auf der politischen Grundlage des faschistischen Regimes. Roma: »Novissima« ed. [1938]. 87 p. 24 t. **92660**

Bosch, Margarete. Gelenkte Marktwirtschaft. Die geschichtliche Notwendigkeit einer Gestaltung der Wirtschaft. Stuttg.: Kohlhammer 1939. X, 232 p. 3 t. **92750**
Bibliographie: p. 227—232.

Brinkmann, Rudolf. L'État et l'économie. Stuttg.: Kohlhammer 1938. 47 p. **P 381.5(43)**

Brinkmann, Rudolf. Wirtschaftspolitik aus nationalsozialistischen Kraftquell. Eine Sammlung ausgewählter Vorträge, Reden & Ansprachen. Jena: Fischer 1939. X, 224 p. 1 t. **92133**

Fossati, Eraldo (Hg.). Korporative Wirtschaftstheorie. Mit Beiträgen v. Benito Mussolini, Giuseppe Bottai, Arrigo Serpieri etc. Jena: Fischer 1938. X, 126 p. **92128**

Hunke, Heinrich. Die neue Wirtschaftswerbung. Eine Grundlegung der deutschen Werbepolitik. Hamburg: Hanseatische Verlagsanst. 1938. 100 p. (Gesetz und Wirtschaft, Bd 4.) **92193**

Lucius, Pierre. L'agonie du liberalisme. La renaissance des libertés francaises. Paris: Recueil Sirey [1938]. 141 p. **93138**

Staley, Eugène. World economy in transition. Technology vs. Politics. Laissez faire vs. Planning Power vs. Welfore. New York: Council on foreign relations 1939. XI, 340 p. 2 t. **93589**

Steg, Rudolf. Die Arbeitsbeschaffungspolitik im Rahmen der Wirtschaftserneuerung Roosevelts. Würzburg-Aumühle: Triltsch 1938. [4], 81 p. **P 381.5(73)**

Surányi-Unger [Tivadar] Theo. Weltwirtschaft und ungarischer Fünfjahresplan. Bp.: Pester Lloyd-Gesellsch. 1938. 18 p. (Aus »Ungarisches Wirtschafts-Jahrbuch«.) **R 381.5(439)**

Tóth József. Az új pénzpolitika. Az ötéves magyar terv kritikája. Bp.: Gergely 1938. 139, [3] p. **92334**

381.6 Ár

Preis — Price

Aujeszky László. Meteorológiai tényezők szerepe a piackutatásban. Bp.: Szfőv. háziny. 1939. 88 p. **P 381.6(439)**
= Statisztikai Közlemények, 83/3.

Harlass, Walter. Entwicklung und Leitgedanken der Preispolitik in Deutschland v. d. Inflation bis z. nationalen Revolution. Lpzg: Noske 1939. 114 p. **93555**
Bibliographie: p. 109—114.

Kacsoh Bálint. Az árellenőrzés jogszabályai. Bp.: Szfőv. háziny. 1939. 19 p. (»Városi Szemlé«-ből.) **R 381.621(439)**

Paulsen, Andreas. Der volkswirtschaftlich gerechtfertigte Preis. Preisbildung u. Preisverantwortung in d. gewerblichen Wirtschaft. Lpzg: Jüstel & Göttel 1938. 116 p.
Bibliographie: p. 115—116. **92095**

Piackutatási munkálatok. 1—2. k. Bp.: Szfőv. háziny. 1938. **648**
= Statisztikai Közlemények, 82/4; 84/3.

Surányi-Unger [Tivadar] Theo. Nationale und internationale Preispolitik. Jena: Fischer 1938. 20 p. (Kieler Vorträge, 57.) **R 381.6**

Surányi-Unger Tivadar, vitéz. Nemzeti és nemzetközi árpolitika. Szeged: Városi ny. 1939. 15 p. (»Magyar takarékpénztárak és bankok Évkönyvé«-ből.) **R 381.14**

Wagner, Josef. Gesunde Preispolitik. Dortmund: Westfalen-Verl. 1938. 171 p. **92609**

381.63 Közélelmezés

Lebensmittelversorgung

Food supply

Balázs Balázs. Mi az igazság a burgonya körül? Bp.: »Jövő« ny. 1938. 28 p. **R 383.34 : 381.6(439)**

Clauss, Wolfgang. Der Kampf ums Brot. Berlin: Reichsnährstand Verl. 1938. 198 p. **92011**

Grünig, Gerhard. Wer ist Schwerarbeiter? Wer ist Schwerstarbeiter? Berlin: Eisner [1939]. 28 p. **P 381.63(43)**

Ilchmann, Herbert. Wiedererringung der deutschen Nahrungsfreiheit im Vollzug des Vierjahresplanes. Berlin-Wilmersdorf: Werner 1939. 161 p. **93408**
Bibliographie: p. 159—161.

Köster, Kurt. Die Lebensmittelversorgung der altgriechischen Polis. Berlin: Junker & Dünnhaupt 1939. 98 p. (Neue dtsche Forschungen, 245.) **P 381.631(38)**
Bibliographie: p. 96—98.

Sapper, Karl. Die Ernährungswirtschaft der Erde und ihre Zukunftsaussichten für die Menschheit. Stuttg.: Enke 1939. XI, 160 p. (Strömungen der Weltwirtschaft, Bd 5.) **92016**

Ziegelmayer, Wilhelm. Rohstoff-Fragen der deutschen Volksernährung. *[1936.]* 2. verbess. Aufl. Dresden: Steinkopff 1939. XII, 317 p. **92601**

382 Bányászat

Bergbau — Mining

Behaghel, Georg. Kohle und Eisen in der Tschecho-Slowakei. Breslau: Priebatsch 1939. 244 p. 2 t. (Schriften d. Osteuropa-Institutes zu Breslau. Neue Reihe, H. 11.)
Bibliographie: p. 221—224. **92603**

Koch Sándor. Az ásványi anyagok az emberiség történetében. Bp.: Kis Akadémia 1939. 22. p. (Kis Akadémia kvtára, XXXVI.) **R 382.09**

Muthesius, Volkmar. Kohle und Eisen. Die Grundpfeiler der deutschen Wirtschaft. Berlin: Deutscher Verl. 1939. 130 p. **93689**

Mynett, Bruno. Der Steinkohlenverkehr innerhalb Polens. Würzburg-Aumühle: Triltsch 1939. 140 p. **93551**
Bibliographie: p. 103—104.

Paulinyi Oszkár. Magyarország aranytermelése a XV. század végén és a XVI. század derekán. Bp.: [Saját kiad.] 1936. 4°. 112 p. 3 t. (A bécsi Gr. Klebelsberg K. Magy. Történetkutató Int. Évkönyve, VI. évf.-ból.) **X 7162**

383 Őstermelés. Mezőgazdaság

Landwirtschaft — Agriculture

Fauser, Otto. Die landwirtschaftlichen Erzeugnisse des Erbhofs. Diss. Tübingen: Dr. Becht 1938. 82 p. **P 347.237(43)**
Bibliographie: p. 7—8.

Gesztelyi Nagy László. Küzdelem az Alföld jövőjéért. Beszámoló a Duna—tiszaközi mezőgazdasági kamara másfélévtizedes munkájáról (1922—1937). Az 1937. évi jún. 4-én tartott rendes évi tavaszi közgyűlés elé terjesztette —. Kecskemét: Első Kecskeméti ny. 1937. 404 p. (A Duna—tiszaközi mezőgazdasági Kamara kiadv., 31.) **X 7142**

Gisbertz, Wilhelm. Reichsgeld für Kleingärten. Eingehende Erläuterung d. Bestimmungen zur Förderung v. Kleingärten v. 22. III. 1938. Frankfurt/Oder: Trowitzsch 1939. 96 p. (Das Deutsche Kleingartenwesen, H. 4.) **P 712.2(43)**

Hüvös Iván, botfai. Nem földreform, mezőgazdasági reform kell az országnak. Bp.: Budai-ny. [1938]. 23 p. **R 383.2(439)**

Kaán Károly. Alföldi kérdések. Erdők és vizek az Alföld kérdéseiben. Bp.: Stádium ny. 1939. 420 p. **92409**

Németország. Törvények, rendeletek. Waldbrandverhütung. Die Verordnungen z. Schutze d. Waldes gegen Brände nebst Ausführungs-Verwaltungsvorschriften. *[1939.]* 4. Aufl. Hg. & erläut. v. Georg Stahmann. Berlin: Neumann 1939. 56 p. **P 614.841(43)**

Pálinkás András. A bőr közgazdasága. Bp.: Gyarmati-ny. 1938. 32 p. **R 383.76(439)**

Pálinkás András. A gyapjú közgazdasága. Bp.: Gyarmati-ny. 1938. 36 p. **R 383.76**

Pálinkás András. A kender közgazdasága. Bp.: Gyarmati-ny. 1938. 18 p. **R 383.35(439)**

Pálinkás András. A len közgazdasága. Bp.: Gyarmati-ny. 1938. 31 p. **R 383.35(439)**

Pálinkás András. Olajosmagvaink és állati zsiradékaink közgazdasága. Bp.: Gyarmati ny. 1939. 32 p. **R 383.39(439)**

Pálinkás András. A selyem közgazdasága. Bp.: Gyarmati-ny. 1938. 24 p. **R 383.66(439)**

Pálinkás András. A sörte, szőr és toll közgazdasága. Bp.: Gyarmati-ny. 1938. 8 p. **R 383.76(439)**

Pazár Géza. Tejtermelésünk helyzete európai viszonylatban. Bp.: »Pátria« ny. 1937. 16 p. (Tejtermelők orsz. szöv. Melléklet az 1937. évi III. sz. körlevélhez.) **R 383.71(439)**

Somogyi István. A hegyközségi igazgatás útmutatója. Összeáll.: —. Bp.: Urbányi 1939. 160 p. 2 t. **92796**

Steinecker Ferenc. A legújabb földmívelésügyi törvények és rendeletek gyüjteménye. 1931—1938. Szerk. néhai —. Sajtó alá rend. & kiegész. Perneczky Béla. 1—3. k. Bp.: Steinecker Ferencné 1939. **93643**

Szent-Andrássy György, szentandrássi. Nagymagyarország Vasvármegyéjében szervezett tejtermelést ellenőrző intézmények története. Bp.: Attila-ny. 1939. 36 p. **R 383.71(439.069)(09)**

Szent-Andrássy György, szentandrássi. Nagymagyarország Veszprémvármegyéjében a gazdasági egyesület keretében szervezett tejtermelést ellenőrző intézmény története. Bp.: Fráter 1939. 35 p. **R 383.71(439.070)»1913/1915«**

Termeljünk hazánkban olajos magvakat. A magy. olajmagtermelés 10 évének tapasztalatai. Útmutatás az olajlenmag, szója és ricinus szakszerű termeléséhez. Bp.: Olajmagértékesítő szöv. 1939. 29 p. **R 383.38(439)**

Thompson, J. M. The orange industry: an economic study. Berkeley: Univers. of California pr. 1938. 85 p. (Bulletin, 622.) **P 634.1**

Újlaki Nagy Árpád. Őstermelő gazdaságunk jelene és jövője. Kállay Miklós előszavával. Bp.: Lloyd-társ. 1939. X, 344 p. **93783**

383.1 Földbirtok

Grundbesitz — Landownership

Adorján János. Megoldás-e a földreform? (Birtokpolitikánk problémái.) Bp.: Arany János-ny. 1939. 47 p. **R 383.155(439)**

Bajcsy-Zsilinszky Endre. Egyetlen út: a magyar paraszt. Bp.: Attila-ny. 1938. 152 p. **92076**

Bertalan Péter & Kovács György. Érvek, ellenérvek. A magyar földkérdés a szakirodalom tükrében. Bp.: Jakab-ny. 1939. 171, [3] p. 2 t. **93509**

Csák István. Lássunk tisztán a földkérdésben! Bp.: Gergely 1939. 128 p. **93448**

Eckhardt Tibor. Javaslat a földbirtokmegoszlás rendezésére. Bp.: Független kisgazdapárt kiad. 1939. 44 p. **R 383.155(439)**

Hévey László. Ahol nincs nagybirtok. A föld és a falu demológiai és gazdasági kérdései Franciaországban. Bp.: Bethlen-ny. 1939. 107 p. **93507**

Kemény Péter. A római császárok agrárpolitikája. Bp.: Stephaneum-ny. 1935. 31 p. **R 383.2(37)**

Kerék Mihály. A magyar földkérdés. Bp.: Egyetemi ny. 1939. 514 p. 1 t. **92196**

Bibliográfia: p. 494—505.

Kesztyüs Lajos, sarkadi. Kutatások a tiszántúli és északi dombosvidéki kisgazdák vagyoni és jövedelmi helyzetéről az 1931—1936-ig terj. években. Debrecen: Városi ny. 1938. 68 p. 17 t. **93419**

Magyarország. Törvények, rendeletek. A II. zsidótörvény földbirtokpolitikai rendelkezéseinek végrehajtása. A 8360/1939. M. E. sz. rendelet részletes magyarázata. Függelék: A m. kir. kormánynak a kis haszonbérletek alakításáról és más földbirtokpolitikai rendelkezésekről szóló törvényjavaslata és az indokolás teljes szövege. Előszót írta gróf Khuen-Héderváry Károly. Összeáll. és magyarázatokkal ellátta Székely Sándor István. Bp.: Springer ny. 1939. 120 p. **93112**

Michael, H. Die Agrarpolitik der Sowjetunion und deren Ergebnisse. Berlin: Nibelungen-Verl. 1936. 304 p. (Schriften d. Instituts zur wissenschaftl. Erforschung d. Sowjet-Union.) **A 47.38/161**

Ozoróczy Ervin [stb.] Tagosítás és egyéb birtokrendezések. Írta —, Tátray István, vitéz Kovách Elemér. Mikecz Ödön előszavával. Közzéteszi a M. kir. Igazságügyminisztérium. Bp.: Állami ny. 1938. 4°. 480 p. **X 7170**

Bibliográfia: p. 477—480.

Schein, Israel. Wandlungen in der estnischen Agrarverfassung. Diss. Basel: Dr. Berchten 1937. 54 p. **P 383.1(474.2)**

Bibliographie: p. 53—54.

Scherer Péter Pál. A járható út. Agrárkérdések és feladatok a megnagyobbodott országban. Bp.: Mérnökök-ny. 1939. 103 p. **92693**

Scherer Péter Pál. A nagybirtok. Bp.: Egyetemi ny. 1939. 417 p. 12 t. **92004**

Zsótér Bertalan. Magyar föld. — Magyar jövő. Az agrárkérdés — és földreform analizise. Bp.: Jakab-ny. 1939. 64 p. **R 383.155(439)**

384 Iparpolitika

Industriepolitik — Industry

Bartha Károly N. A debreceni gubacsapó cég. Mit deutschem Auszug. Debrecen : Városi ny. 1939. 79 p. (A Debreceni Tisza István tudományos társ. I. osztályának kiadványai, VIII. k. 2. f.) **R 384.099(439.032)Debrecen**

Botsch, Gerhard. Die Selbstverwaltung des deutschen Handwerks. Würzburg-Aumühle : Triltsch 1939. [4], 76 p. **P 384.22(43)**
Bibliographie : p. 73—74.

Dittmann, Günther. Die Marktordnung in der gewerblichen Wirtschaft. Diss. Königsberg. 1937. Barth i. Pomm. : Dr. Klock 1938. 74, [4] p. **P 384(43)**
Bibliographie : p. 7.

Győr szab. kir. város. ipartestületének története 1910—1935. Kiadja Győr szab. kir. város ipartestülete. Győr : Baross ny. 1936. 160 p. **92161**

Haidekker Sándor. A magyar középipar helyzete. Előszót írta vitéz Gyulay Tibor. Bp. : Egyetemi ny. 1939. 68 p.
Bibliográfia : p. 67—68. **R 384.2(439)**

Hempel, Edward Henry. Industrial political economy. The fundamentals. London : Pitman 1939. XIV, 454 p. **93544**
Bibliography : p. 423—440.

Hivert Dezső. Iparpolitika. Bp. : Budai-ny. 1939. 268 p. **92930**
Bibliográfia : p. 259—260.

Kruchina Károly br. Magyarország a berlini Nemzetközi kézművesipari kiállításon. Jelentés. Bp. : Urbányi ny. 1938. 28 p. 17 t. **P 384.2(064)(43)Berlin»1938«**

Leeb, Gudrun. Standortsfragen der deutschen Baumwollindustrie. Würzburg-Aumühle : Triltsch 1938. V, 44 p. **P 384.: 677(43)**
Bibliographie : p. 42—44.

Lippay István. Önállósulás az iparban és kereskedelemben ; a mestervizsga és a mesterképző ipari tanfolyamok. Bp. : Szepes & Urbányi ny. 1938. 126 p. **92318**

Lyle, Allan. Die Industrialisierung Norwegens. Jena : Fischer 1939. VIII, 101 p. 1 t. (Probleme d. Weltwirtschaft, 65.) **93064**

Magyar gazdaságkutató intézet, A — jelentése a kézművesipar 1938. évi konjunkturális helyzetéről. Bp. : Urbányi-ny. 1939. 22 p. (Az ipartestületek orsz. közp. VI. évi jelentéséből.) **R 384.2(439)»1938«**

Pálinkás András. Hazai nyersanyagaink és a magyar ipar. 1. k. Bp. : Gyarmati-ny. 1938. 1. k. A textilipar. 135 p. **92237**

Schirmer, Erich. Handwerk und Wirtschaftstätigkeit der öffentlichen Hand. Diss. Königsberg. Berlin : Dr. Triltsch & Huther 1938. 71 p. **P 384.2(43)**
Bibliographie : p. 67—69.

Unwin, Georg. The gilds & companies of London. *[1908.]* 3. & cheaper ed. London : Allen & Unwin 1938. XVI, 401 p. 17 t. **92430**

385 Közlekedés

Verkehrswesen — Communication

Altmann, Hans. Die Zusammenarbeit des Luftverkehrs mit anderen Verkehrszweigen. Berlin : Junker & Dünnhaupt 1939. [10], 351 p. (Neue Deutsche Forschungen. Abteilung Betriebswirtschaftslehre, Bd 238.) **93066**
Bibliographie : p. 347—349.

Flughäfen. Raumlage, Betrieb und Gestaltung. Berlin : Springer 1937. 78 p. (Forschungsergebnisse d. Verkehrswissenschaftl. Inst. f. Luftfahrt. H. 11.) **Pq 385.9**

Hennig, Richard. Wege des Verkehrs. Lpzg : Goldmann 1939. 183, [5] p. (»Weltgeschehen«.) **92200**

Herrmann, Gerhard. Der Suez-Kanal. *[1936.]* 2. Ausg. Lpzg : Goldmann 1939. 101 p. **93086**
Bibliographie : p. 99—100.

Körner, Erich. Die deutsche Reichspost im nationalsozialistischen Aufbau. Berlin : Junker & Dünnhaupt 1939. 32 p. (Schriften d. Hochschule f. Politik, 39.) **P 385.3(43)**

Magyarország vasutainak állapota az 1937. évben. Bp. : Stephaneum-ny. 1938. 121, [3] p. **K 3100/41**
[Magyar—német.]
= Magyar Statisztikai Közlemények, Új sor. 107. k.

Oestreicher, Ernst. Die rechtsgeschichtliche Entwicklung der Post im Gebiete der heutigen Bayerischen Ostmark. (Durchführung und Auswirkung d. Postregals in Oberfranken, Oberpfalz und Niederbayern bis zur Ablösung des Regals zu Anfang d. 19. Jahrhunderts.) Diss. Erlangen. Schwandorf : Dr. Krempl 1937. VI, 129 p. 1 t. **92668**
Bibliographie : p. I—II.

Postamérnöki szolgálat. 1887—1937. [Kiadja :] Magyar királyi kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter. Bp. : »Stádium« ny. [1937.] 4°. [18], 368 p. 67 t. **X 7163**

Ruisz Rezső. Közúti járműszámlálások Budapesten. Bp.: Szfőv. háziny. 1939. 84 p. **648**
= Statisztikai Közlemények, 89/2.

Visegrády József. A gépkocsi hivatása az új Magyarország társadalmi és gazdasági életében. Az új szociálpolitika közlekedésügyi vonatkozásai. Bp.: Szerző 1939. 100 p. **92584**

385.43 Rádió

Jacot, B. L. & D. M. B. Collier. Marconi az éter varázslója. A magy. rádió fejlődésének történetével kiegészítette Zakariás János. Bp.: Singer & Wolfner [1939]. 276 p. 8 t. **93708**

Kilián Zoltán. Rádióesztétika. Bp.: Magy. Szemle Társ. 1939. 80 p. (Kincsestár, 59.) **92557**

Molnár János & Jovitza György. Rádiósok könyve. Elméleti és gyakorlati kézikönyv. *[1933.]* 2. átdolg. és bőv. kiadás. Bp.: Győző 1940. VIII, 444 p. **93007**

Rhein, Eduard. Wunder der Wellen. Rundfunk & Fernsehen dargestellt für jedermann. *[1935.]* 3. Aufl. Berlin: Ullstein 1937. 302 p. **92213**

386 Kereskedelem és vámügy
Handel und Zollwesen
Commerce and customs

Belgique exportatrice. La —. Bruxelles: Office commercial de l'État 1937. X, 197 p. 1 t. **92169**

Bohner, Theodor. Der deutsche Kaufmann über See. Hundert Jahre deutscher Handel in der Welt. Berlin: Deutscher Verl. 1939. 490 p. 18 t. **92698**

Brach Ferenc. Árkiegyenlítés és a nemzetközi kereskedelem. Bp.: Cobden-szövetség [193?]. 32 p. **2439/90**
= Cobden-könyvtár, 90.

Compass. Kommerzielles Jahrbuch. 1939. Deutsches Reich. Sudetenland. Hg. v. Rudolf Hanel. Wien: »Compass« 1939. 958, VII p. **K 3860/1**

Dénes István. Vámközösség a karteluzsora halála. Bp.: Held-ny. 1939. 53 p. **R 386.3(439)**

Fischer, Josef E. Der Welthandel 1930 bis 1934. Diss. Zürich: Dr. Raunhardt 1938. XIV, 184 p. **92747**
Bibliographie: p. X—XIV.

Gouthier, Hugo de Oliveira Gondim. Le Brésil et les échanges avec l'union Belgo-Luxembourgeoise. Bruges: Desclée de Brouwer 1938. 170 p. **92343**

Görög Károly vitéz. Az autonóm és szerződéses magyar vámtarifa az egyes vámtarifaszámoknál feltüntetett forgalmi adó és egyéb kincstári illetékek tételeivel, forgalmi korlátozásokkal, göngysúlytételekkel és betűsoros árulajstrommal. Összeáll. és magyarázatokkal ellátta: —. A forgalmiadórendelkezésekre vonatkozó részt Tillmann István állította össze. *[1925.]* 8. kiad. Bp.: Athenaeum 1939. 381 p. **K 3864/6**

Gross, Hermann. Die wirtschaftliche Bedeutung Südosteuropas für das Deutsche Reich. Stuttg.: Kohlhammer 1938. 26 p. (Schriften d. Deutschen Wirtschaftswissenschaftlichen Gesellschaft.) **P 386.2(43):(407)**

Haberler, Gottfried. Der internationale Handel. Theorie d. weltwirtschaftlichen Zusammenhänge sowie Darstellung und Analyse d. Aussenhandelspolitik. Berlin: Springer 1933. XI, 298 p. (Enzyklopädie d. Rechts- und Staatswissenschaft, XLI.) **93396**

Krugmann, Robert-Werner. Südosteuropa und Grossdeutschland. Entwicklung und Zukunftsmöglichkeiten d. Wirtschaftsbeziehungen. Breslau: Breslauer Verl. 1939. 204, XXI, [5] p. **92906**
Bibliographie: p. [2—4.]

Kukuljevic József. Gyakorlati útmutató és tanácsadó az állatvásárláshoz. Bp.: »Pátria« ny. 1939. 103 p. (Köztelek gazdasági könyvtár, XXII. f.) **92310**
Bibliográfia: p. 98.

Küsel, Ernst Günther. Die Kaffeehandelsorganisation in Zentralamerika u. Kolumbien. Hamburg: Gruyter 1939. VIII, 136 p. **92228**
Bibliographie: p. 129—130.

Ligeti Gyula. Magyarország nemzetközi fizetési mérlege és külföldi tartozásai az 1931. évben. A külföldi tart. részletező ismertetést írta: Walder Gyula. Bp.: Hornyánszky 1932. 48 p. **R 386.213(439)»1931«**

Lohmann, Martin. Wandlungen in den Betriebs- u. Finanzierungsformen d. dtschen Aussenhandels. Jena: Fischer 1938. VI, 120 p. **92115**

Magyar külkereskedelmi zsebkönyv. V. évf. Szerk. Szőts Gyula. Bp.: M. kir. Külkereskedelmi hivatal 1939. **K 3862/2**

Magyarország. Törvények, rendeletek. Utasítás a vámjog szabályozásáról szóló 1924:XIX. t.-c. végrehajtása tárgyában. Bp.: Állami ny. 1939. 4°. 462 p. (Melléklet a »Budapesti Közlöny« 1939. évi XII. hó 17-i 285. számhoz.) **X 7231**

Pietzsch, Albert. Zur Frage der Ordnung der weltwirtschaftlichen Beziehungen. Jena: Fischer 1939. 4°. 19 p. 2 t. (Kieler Vorträge, 61.) **Pq 386.2(∞)**

Produits Belges d'exportation. Bruxelles: Office commercial de l'État 1938. 93, [19] t. **P 380.8(493)**

Schröder-Steinegger, Hubertus. Südosteuropa in der deutschen Donauraumwirtschaft. Berlin: Klett 1939. 144 p. **92878**

Sipos Sándor. Adalékok Magyarország külkereskedelmi kapcsolatainak vizsgálatához. Bp.: Móricz-ny. 1939. 29 p. **R 386.2(439) »192/193«**

Strompf Frigyes. Mit kell tudni az importőrnek. Gyakorlati útmutató a kötött pénzügyi gazdálkodásra vonatkozólag. Bp.: »Petőfi« ny. 1936. [4], 150 p. **93567**

Surányi-Unger [Tivadar] Theo. Die wirtschaftlichen Beziehungen zwischen Deutschland und Ungarn. Vortrag. Berlin: Triasdruck 1939. 19 p. (Verein zur Beförderung d. Gewerbefleisses v. 1821.) **R 386.2(43):(439)**

Ungarischer Aussenhandelsdienst. Wegweiser und Adressbuch. (Magyar külkereskedelmi útmutató és címtár) 1937/38. Devisenbewirtschaftung, Export-import Verordnungen, Export-import Statistik, Ausfuhrprodukte, Firmenverzeichnis. Jg 5. Bp.: Verl. d. Ung. Aussenhandeldienst 1938. **X 2500**

Vadnai [Jenő] Eugen. Der schweizer Zollverkehr. Eine Anleitung f. Jedermann. Zürich: Polygraphischer Verl. 1936. 48 p. **P 386.3(494)**

Virány Egon. Van Zeeland problémája és a ki nem elégített államok. Bp.: »Pátria« 1938. 24 p. **R 386.2(∞)**

Zeeland, Paul van. Bericht über die Möglichkeit eines allgemeinen Abbaus der Handelshemmnisse vom 26. Januar 1938. Berlin: Junker & Dünnhaupt 1938. 48 p. **P 386.2**

387 Pénz- és hitelügy

Geld und Kredit — Money. Credit

Blessing, Karl. Die internationale Währungslage. Berlin: Deutscher Rechtsverl. 1939. 20 p. **P 387.42(∞)**

Domány Gyula. A német hitelgazdálkodás. Szeged: Városi ny. 1939. 20 p. (»Magy. takarékpénztárak és bankok Évkönyvé«-ből.) **R 387.7(43)**

Gerber, Karl. Die deutsche Kapitalmarktpolitik seit 1933. Lpzg: Meiner 1939. X, 137 p. **92874**
Bibliographie: p. V—X.

Heilperin, Michael A. Internatonal monetary economics. London: Longmans, Green 1938. XIV, 281 p. **92578**

Hinrichs, August. Die Geldtheoretische Bedeutung neuerer Wandlungen der Weltwirtschaft. Nürnberg: Krische 1938. 118 p. (Nürnberger Beitr. zu den Wirtschafts- & Sozialwissenschaften, H. 69.) **92081**
Bibliographie: p. 116—118.

Jirkovsky Sándor. Takarékpénztáraink és a regulativum. Bp.: Tébe [1938]. 64 p. (Tébe kvt., 95.) **R 387.2(439)(09)**

Körmendy József. A magyar postatakarékpénztár. Bp.: Hornyánszky-ny. 1939. 720 p. **92574**

Metz, S. S. New money for new men. London: Macmillan 1938. XXIV, 366 p. 3 t. **92215**

Moulton, Harold G. Financial organization and the economic system. New York: Mc. Graw-Hill book comp. 1938. XVIII, 515 p. **92439**

Papp Zoltán, óvári. A magyar devizagazdálkodás fejlődése és jelen állása (1936. végén). Bp.: Egyetemi ny. 1937. 228 p. **93184**

Pfeiffer, Fritz—Herbert. Bankenkrise und Bankenreorganisation in Belgien. Würzburg-Aumühle: Triltsch 1939. [4], 134 p. **93550**
Bibliographie: p. 122—124.

Pivány Jenő. Hitelintézetek ellenőrzése a külföldön. Szeged: Városi ny. 1939. 38 p. 1 t. (A »Magy. takarékpénztárak és bankok Évkönyvé«-ből.) **R 387.18(4)**

Prion, [Willi]. Börsen — wozu? Acht Gespräche. Berlin: Franke 1939. 111 p. **92395**

Rau, Karl. Währungsabwertung und Goldwert der Ausfuhr. Diss. Tübingen: Dr. Bölzle 1938. 84 p. **P 387.42**
Bibliographie: p. 80—82.

Schneider, Franz Paul. Zur Theorie der Goldwährung. Jena : Fischer 1939. VII, 176 p. Bibliographie : p. 172—176. **93543**

Schneller György. A pénztartozások értékállandósági záradéka. Bp. : Tébe-ny. 1939. 207 p. (Tébe könyvtár, 97.) **92416**

Scholl, Fritz. Die Bedeutung der Sparkassen für die Finanzierung der Landwirtschaft. Würzburg-Aumühle : Triltsch 1938. VI, 142 p. Bibliographie : p. 141—142. **92575**

Szentiványi Dezső. Bankdiktatura és a zsidókérdés. Bp. : Centrum-ny. 1939. 32 p. **R 387(439)»193«**

Volwassen, Wolfgang. Währung, Wirtschaft u. Aussenhandel. Die Theorie d. Wechselkurse u. d. englische Beispiel. Berlin : Junker & Dünnhaupt 1935. 82 p. (Neue dtsche Forschungen, 22.) **P 387.651**

Wendt, Siegfried. Die Aufgaben der deutschen Kreditwirtschaft im Rahmen d. »Neuen Finanzplanes«. Stuttg. : Verl. f. Wissenschaft u. Praxis 1939. 44 p. (Zeitfr. d. Geld- u. Kreditwesens, 1.) **P 387.7**

387.71 Mezőgazdasági hitel

Landwirtschaftlicher Kredit

Agricultural credit

Hinrichs, Karl Hermann. Die Entschuldung der Landwirtschaft in Österreich. Eine kurzgefasste Darstellung für Betriebsinhaber und Gläubiger . . . [etc] Neuwied : Genossenschaftsdruck. Raiffeisen 1939. 108 p. **92618**

Kracht, Dietrich. Der Erbhofkredit. Diss. Königsberg : Dr. Escher 1937. 76, [4] p. Bibliographie : p. 7—8. **P 387.72(43)**

Németország. Törvények, rendeletek. Die landwirtschaftliche Entschuldung in der Ostmark nach der Österreichischen Entschuldungsverordnung v. 5. Mai 1938. Erläutert v. Hans Heinrich. Berlin : Spaeth & Linde 1939. 62, [13] p. **P 387.71(436.01)**

Paleit, Alfred. Das Problem des landwirtschaftlichen Kredits und seine Lösungsversuche durch die preussischen Landschaften in Vergangenheit und Gegenwart. Beispiele und Vorschläge. Diss. Königsberg : Dr. Ostd. Verlagsanst. 1938. VIII, 131 p. **92662**

Bibliographie : p. V—VIII.

388 Biztosításügy

Versicherungswesen — Insurance

Frisch Ferenc. Az 1938 : XII. törvénycikk alapján biztosított gazdasági munkavállalók özvegyeinek járadékban részesítése. A törvényjavaslat technikai indoklása. Bp. : Athenaeum-ny. [1938.]. 39 p. 2 t. **Rq 388.44(439)**

Frisch Ferenc. A gazdasági munkavállalók kötelező öregségi biztosítás-technikai indokolása. Bp. : Athenaeum [1939]. 4°. 64, [4] p. 2 t. **Rq 388.43(439)**

Frisch Ferenc. A gazdatisztek öregségi, rokkantsági és haláleseti kötelező biztosítása. A törv.-jav. biztosítása. A törv.-jav. biztosítás-technikai indokolása. Bp. : Athenaeum [193?]. 4°. 35 p. **Rq 388.43(439)**

Fröhlich, Walter & Stefan Vajda. Die Neuordnung des österreichischen Versicherungswesens und die Liquidation d. Lebensversicherungsgesellschaft Phönix betreff. Massnahmen d. Auslandes. Mit Erl. d. österr. Gesetzgebung. *[1937.]* 2. vollst. neu bearb. Aufl. Wien : »Kommerzia« Verl. 1937. 194 p. (Das Versicherungsarchiv Sonderheft, 2.) **92107**

[Mit einem Ergänzungsheft.]

Halácsy Dezső. Írások a biztosítási eszme diadaláért. Bp. : Szerző 1939. 126 p. **93358**

Németország. Statistisches Reichsamt. Die Finanzwirtschaft der öffentl. Verwaltung im Deutschen Reich. (Ausgaben, Einnahmen, Personalstand, Schulden & Rücklagen). Rechnungsjahr 1935/36 mit Hauptergebnissen f. d. Rechnungsjahre 1936/37 & 1937/1938. Anhang : Verwaltungsaufbau, Steuerrecht & Finanzwirtschaft i. Österreich. Bearb. i. Stat. Reichsamt. Berlin : Schmidt 1938. 31, 586 p. **1224**

= Statistik d. Deutschen Reichs, Bd 514.

Nickl, Walter. Die Selbstverwaltung der Versicherungsträger der Reichsversicherung. Diss. Erlangen. München : Dr. Müller 1938. IX, [3]. 104 p. **92661**

Bibliographie : p. 101—104.

Sós [Ernő] Ernst. Die Lasten der Sozialversicherung in Ungarn. Firenze : Vallecchi 1939. 16 p. (Aus »Les assurances sociales«, Jhg. XV.) **R 388.4(439)**

Stein Márton. A szubjektív kockázat az élet- és a balesetbiztosítási ágazatban. Bp. : Fővárosi könyvkiadó 1938. 24 p. **R 388.3**

389 Állami pénzügyek

Finanzwesen — Public finance

Armbruster, Hubert. Die Wandlung des Reichshaushaltsrechts. Stuttg.: Kohlhammer 1939. VI, 143 p. (Freiburger rechtswissenschaftliche Arbeiten, H. 1.) **92598**

Bibliographie: p. 130—143.

Kleine, Gerhard. Gross-Britanniens Ausgaben für Zwecke der öffentlichen Sozial- und Wohlfahrtspolitik vor und nach der Wirtschaftskrise von 1931. Lpzg: Deichert 1939. XI, 131 p. (Beiträge zur Finanzkunde. Neue Folge. H. 3.) **92751**

Bibliographie: p. VII—IX.

Reinhardt, Fritz. Der neue Finanzplan. Gesetz und Durchführungsverordnung. Amtliche Einführungen. Wortlaut und Erläuterungen. Berlin: Spaeth & Linde 1939. 156 p. (Bücherei d. Steuerrechts, 15.) **92941**

389.2 Adók és illetékek

Steuern und Gebühren — Taxation

Basel. Törvények, rendeletek. Die Basler Steuergesetze. Erl. v. Fritz Goetzinger. *[1922.]* 2. umgearb. & erg. Aufl. Basel: Helbing & Lichtenhahn 1939. VIII, 271 p. **92092**

Diczig Alajos. Az adóreform kérdése a kézművesiparosság szempontjából. Előadás. Debrecen: Magy. nemzeti könyv-, lapkiadóváll. 1938. 10 p. **R 389.242(439)**

Eszláry Károly. Kísérlet az adókezelés racionalizálására. (Pénzügyi jogi tanulmány). Kispest: Faragó-ny. 1939. 16 p. (»Pénzügyi Hírlap«-ból.) **R 389.209(439) : 381.211**

Házadó jogszabályai. A —. Összeáll. Hoványi Lajos. Bp.: »Pátria« 1939. XVI, 336 p. **K 3897/2**

Hodonszky Géza. A jövedelem- és vagyonadó jogszabályai. Összeáll. —. A m. kir. Pénzügyminiszter 530/1939. P. M. számú rendeletével eng. kiad. Bp.: Athenaeum 1939. XXIV, 460 p. **92728**

Hoványi Lajos. A házadó jogszabályai. Összeáll. —. Bp.: »Pátria« 1939. XVI, 336 p. **92725**

Jovanovits-Jolitsch, Duschan. Direkte Steuern in Jugoslawien. Ihre Moral und Technik. Lpzg: Buske 1939. 141 p. (Frankfurter Wirtschaftswissenschaftliche Studien, H. 4.) Bibliographie: p. 139—141. **A 49.38/248**

Kirst, Martin. Die neue Gewerbesteuer. Berlin: Spaeth & Linde 1938. 155 p. (Bücherei des Steuerrechts, Bd 11.) **92074**

Magyarország. Törvények, rendeletek. A magyar illetékjog szabályainak gyüjteménye. Bp.: Állami ny. 1938. 4°. XIX, 398 p. **X 7150**

Meyer Ludwig. Regelung der Vermögensteuer in Österreich für 1938 u. 1939. Berlin: Dtscher Rechtsverl. 1939. 72 p. (Praktische Schriften z. Steuerrecht.) **P 389.26(436.01)**

Németország. Törvények, rendeletek. Feuerschutzsteuergesetz. (Feuersch. StG) v. 1. II. 1939 nebst Durchführungsbestimmungen (Feuersch StDB.) v. 1. II. 1939. Hg. v. Reichsfinanzministerium. Berlin: Heymann 1939. 20 p. **P 389.38(43)**

Németország. Törvények, rendeletek. Die Grundsteuer 1939. Ihre Errechnung, Festsetzung, Hebung u. ihr Erlass (im Altreich). Eine Entleitung mit Beispielen v. Koch. Berlin: Dtscher Gemeindeverl. 1939. XII, 88 p. **P 389.22(43)**

Németország. Törvények, rendeletek. Leuchtmittelsteuergesetz nebst Durchführungsbestimmungen. Hg. im Reichsfinanzministerium. Berlin: Heymann 1939. 52 p. **P 389.342(43)(001)**

Németország. Törvények, rendeletek. Der neue Finanzplan. Steuergutscheine und Mehreinkommensteuer. *[1939.]* 3. erweit. Aufl. Berlin: Hoppenschmidt 1939. 51 p. [Mit einem Nachtrag.] **P 389.2(43)**

Németország. Törvények, rendeletek. Der neue Finanzplan. (Steuergutscheine, Bewertungsfreiheit, Mehreinkommensteuer) und Einkommen(lohn)steuer 1939. (Einkommensteuer in der Ostmark und im Sudetenland) zugleich Ergänzungsband zur Erläuterung des Einkommensteuergesetzes 1938 (3. Aufl.) Erläutert v. Walter Blümich unter Mitwirkung v. Johannes Hafemann. Berlin: Vahlen 1939. IX, 277 p. **93484**

Németország. Törvények, rendeletek. Das neue Tabaksteuergesetz und seine Durchführungsbestimmungen mit Tabakpflanzer-Ordnung und Zollvergütungs-Ordnung v. 4. IV, 1939, sowie das Gesetz üb. Verbot d. Verkaufs v. Tabackerzeugnissen unter Steuerzeichenpreis. Lpzg: Deutscher Tabak-Zeitung-Verl. 1939. 86 p. **P 389.341(43)**

Németország. Törvények, rendeletek. Neuer Finanzplan. 1939. Remagen am Rhein : Verkehrs-Verl. 1939. 45 p. (»Gesetze des Tages«.) **P 389.2(43)**

Németország. Törvények, rendeletek. Zuckersteuergesetz nebst Durchführungsbestimmungen. Hg. im Reichsfinanzministerium. Berlin : Heymann 1938. 128 p. **P 389.333(43)(001)**

Németország. Törvények, rendeletek. Zündwarensteuergesetz nebst Durchführungsbestimmungen. Hg. im Reichsfinanzministerium. Berlin : Heymann 1939. 40, [4] p. **P 389.344(43)(001)**

Papp Antal. Adórendszerünk agrárpolitikai bírálata. Bp. : »Studium« 1939. 50 p. (»Magyar gazdák Szemléjé«-ből.) **R 389.2(439)**

Richard, Heinrich. Die Grundwertsteuer. Eine Untersuchung über den Einfluss des Grundsteuerwesens auf die Rentierlichkeit der Grundstücke und auf die Probleme des Städtebaues. Eberswalde : Müller 1939. 102 p. **92533**

Szádeczky-Kardoss Tibor. Illetékrendszerünk fejlődése és reformjának kérdése. Debrecen : Városi ny. 1939. 25 p. (A debreceni Tisza István tud. társ. I. osztályának kiadv., VIII. k. 1. f.) **R 389.37(439)**

Tájékoztató. A magyar forgalmi adók jogszabályairól. A m. kir. pénzügyminisztérium kiadása. Bp. : Hornyánszky-ny. 1938. 133 p. **92218**

Takács György. A magyar adó és illetéktörvények, rendeletek indexe. Bp. : Kellner-ny. 1939. 173 p. **K 3892/8**

Zülow, Kurt etc. Die Mehreinkommensteuer. Von —, Hermann Gaus & Max Henze. Berlin : Spaeth & Linde 1939. 136 p. (Bücherei d. Steuerrechts, 17.) **92942**

389.5 Községi pénzügyek

Gemeindefinanzen — Common finance

Budapest. Szabályrendeletek. Tűzoltási járulékról szóló 70/1938. kgy. sz. szabályrendelet végrehajtási utasítása. Bp. : Szfőv. háziny. 1939. 14 p. **R 389.88(439)Bp**

Fetzer, Franz. Die Bürgersteuerverordnung für das Land Österreich. (Öst. BStVO.) v. 20. I. 1939 (RGBI I S 59). Hg. v. d. Reichsgruppe Industrie. Geschäftsstelle f. d. Ostmark. Berlin : Dtscher Rechtsverl. 1939. 64 p. **P 389.7(436.01)**

Freitag, Gerhard. Die Stellung der Reinüberschüsse aus dem gemeindlichen Erwerbsvermögen im Haushalt der Gemeinden. Eine finanzstat. Untersuchung f. d. Zeit v. 1928 bis 1934. Lpzg : Deichert 1939. XI, 188 p. (Beiträge zur Finanzkunde, H. 2.) **92436**
Bibliographie : p. IX—XI.

Hegedüs Lóránt. Budapest adórendszerének kifejlődése és jövője. Bp. : Szfőv. háziny. 1939. 230 p. **648**
= Statisztikai Közlemények, 89/3.

Iványtsy-Pap Elemér. A városok pénzügyei. Bp. : Állami ny. 1938. 17 p. (»A mai magyar város« c. munkából.) **Rq 389.5(439-21)**

Magyar városok, A — háztartási viszonyai az 1937. évben. Bp. : Szfőv. háziny. 1938. 181, [3] p. **K 3100/14**
[Magyar—német.]
= Magyar városok statisztikai évkönyve, 3.

Magyarország. Törvények, rendeletek. A községi idegenforgalmi járulékról szóló 71/1938. Kgy. számú szabályrendelet végrehajtási utasítása. Bp. : Szfőv. háziny. 1939. 12 p. **R 389.88(439)Bp**

Magyarország. Törvények, rendeletek. Végrehajtási utasítás a községi vigalmi adóról szóló 238/1938. kgy. számú szabályrendelethez. Bp. : Szfőv. háziny. 1939. 14 p. 3 t. **R 389.86(439)Bp**

Németország. Szabályrendeletek. Verordnung über das Kassen- und Rechnungswesen der Gemeinden (KuRVO) mit der Ausführungsanweisung und den einschlägigen Vorschriften d. Deutschen Gemeindeordnung. München : Beck 1939. 102 p. **P 389.698(43)**

Németország. Törvények, rendeletek. Abgaben und Gebühren der Gemeinden. (Vorschriften.) T. 1—3. Karlsbad : Frank 1938. [161] p. (Volkstümliche Gesetzessammlung, H. 21—23.) **92724**

Németország. Törvények, rendeletek. Bürgersteuer für die sudetendeutschen Gebiete. Praktische Anleitung mit Tabellen z. Vollzug d. Bürgersteuer-Verordnung. München : Rehm [1939]. [12] p. **P 389.75(43)**

Németország. Törvények, rendeletek. Die Gemeindehaushaltsverordnung vom 4. September 1937. Verordnung mit Ausführungsanweisung... Kommentar v. Carl Schmid. Stuttg. : Kohlhammer 1939. VII, 264 p. **92428**

Steiner Vilmos. A francia városok és községek pénzügyi szervezete. Bp. : Szfőv. háziny. 1939. 27 p. (A »Városok Lapjá«-ból.) **R 389.5(44)**

Temesváry László. A községi pénzügyek reformja Olaszországban. Bp.: Szfőv. háziny. 1938. 162 p. 27 t. **648**
= Statisztikai Közlemények, 80. k.

389.65 Községi üzemek

Kommunal-Betriebe — Communal works

Hermstädt, Horst. Die Kaufmannseigenschaft d. Gemeinden u. Gemeindeunternehmungen. Diss. Erlangen. Erlangen-Bruck: Dr. Krahl 1938. VIII, 70 p. **P 389.65(43)**

Kniepmeyer, Fritz & Hans Richter. Die Wasserversorgung durch die Gemeinden. Stuttg.: Kohlhammer 1939. V, 168 p. (Das Recht der öffentlichen Betriebe, Bd 2.) **92739**
Bibliographie: p. 163.

Nordsieck, Fritz. Die Eigenbetriebsverordnung v. 21. XI. 1938. Wortlaut u. Erl. Stuttg.: Kohlhammer 1939. III, [3], 72 p. 2 t. (Recht d. öffentl. Betriebe, 1.) **92426**

Ruisz Rezső. Közüzemek Europa nagyvárosaiban. Bp.: Szfőv. háziny. 1938. 26 p. (»Városi szemle« XXV. évf.-ból.) **R 389.65(4)**

Szentmiklósi József. Néhány közüzemi kérdés. Bp.: Szfőv. háziny. 1938. 50 p. (»Városi Szemle« XXV. évf.-ból.) **R 389.65**

Winkler, Ludwig & Robert Mezger. Die gemeindliche Gastwirtschaft. Lpzg: Meiner 1938. X, 142 p. (Praxis d. gemeindl. Wirtschaft u. Verwaltung, 14.) **92102**

39 Néprajz

Ethnographie — Ethnography

Baumann, Hermann [etc]. Völkerkunde von Afrika. Mit besonderer Berücksichtigung der kolonialen Aufgabe. Von —, Richard Thurnwald & Diedrich Westermann. Essen: Essener Verl. 1940. XV, 665 p. 46 t. **93435**
Bibliographie: p. 577—601.

Brandsch, G[ottlieb]. Siebenbürgisch-deutsche Volksballaden, Bänkelsänge und verwandte Lieder in erzählender Form. Aus d. Volksmund und handschriftlichen Liederheften gesamm. u. mit Benützung d. Nachlasses v. D. A. Schullerus hg. v. —. Hermannstadt: Krafft & Drotleff 1938. XII, 271 p. (Archiv d. Vereins f. Siebenbürgische Landeskunde, Bd 49. H. 3/4.) **92828**

Costumes nationaux. Autriche. Hongrie. Pologne. Tchéco-Slovaquie. Préf. par André Vragnac. Dessinés par Lepage-Medvey. Paris: Hyperion 1939. 4°. 20 p. 20 t. **X 7187**

Csete Balázs. Faluról-falura, házról-házra... Gyüjtötte, rajzolta, irta —. Bp.: Paulovits ny. 1939. 160 p. **93104**

Donne, T. E. Moeurs et coutumes des Maoris. Trad. de l'anglais par M. Fain. Paris: Payot 1938. 295, [3] p. 8 t. (Collection de documents et de témoignages pour servir à l'histoire de notre temps.) **A 69.39/1**

Gönczi Ferenc. Somogyi gyermek. A somogymegyei földmívesnép gyermeknevelési módjának s a gyermekek különböző szokásainak leírása. Kaposvár: Új-Somogy-ny. [193?]. 312 p. **92524**

Győrffy István. A néphagyomány és a nemzeti művelődés. Bp.: Egyetemi néprajzi intézet 1939. 90 p. (Magyar táj- és népismeret kvtára, 1.) **93103**

Hecker, Heinz. Trachten unserer Zeit. Hg. v. Amt Feierabend d. NS Gemeinschaft »Kraft durch Freude«, Abteilung Volkstum-Brauchtum, in Zusammenarbeit mit der Arbeitsgemeinschaft f. deutsche Volkskunde mit einer Einführung v. Otto Schmidt. München: Callwey 1939. 41 p. 26 t. **93014**

Herkely Károly. A mezőkövesdi matyó nép élete. Bp.: Kir. magy. Pázmány Péter tudományegyetem néprajzi intézete 1939. 133 p. 1 t. (Néprajzi füzetek, 8.) **93537**
Bibliográfia: p. 130—132.

Janda József. Zsámboki népszokások. Zsámbok: Szerző 1938. 92 p. **R 39(439.049)Zsámbok**

Károlyi [Sándor] Alexander F. Hungarian pageant. Life, customs and art of the Hungarian peasantry. Bp.: Vajna 1939. 113 p. 16 t. **92911**

Löpelmann, Martin. Aus der Volksdichtung der macedonischen Rumänen. Lpzg: Armanen-Verl. 1934. [4], 133 p. **A 49.39/84**

Makkai Endre & Nagy Ödön. Adatok téli néphagyományaink ismeretéhez. Hetven néprajzi gyüjtő munkája alapján összeáll. —. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyes. 1939. 202, [2] p. **X 2215/103**
= Erdélyi Tudományos Füzetek, 103.

Nomland, Gladys Ayer. Bear river ethnography. Berkeley : Univers. of California pr. 1938. p. 91—126. 1 t. (Anthropological Records, Vol. 2. 2.) **Pq 39(79)**

Retzlaff, Hans. Deutsche Bauern im Banat. 80 Aufnahmen. Text v. Johannes Künzig. Berlin : Verl. Grenze & Ausland 1939. 4°. 98 p. **X 7189**

Ruppel, Karl Konrad A. Die Hausmarke. Das Symbol der germanischen Sippe. Berlin : Metzner 1939. 4°. 86 p. 36 t. (Schriftenreihe d. Forschungsstätte für Hausmarken und Sippenzeichen im Almenerbe, Bd 1.) **X 7133**

Scheffer, Thassilo v. Die Legenden der Sterne. Im Umkreis d. antiken Welt. Stuttg. : Rowohlt 1939. 386 p. 3 t. **93766**
Bibliographie : p. 381—384.

Voegelin, Erminie W. Tübatulabol ethnography. Berkeley : Univ. of California pr. 1938. 4°. 90 p. (Anthropological Records, Vol. 2. 1.) [Kőnyomat.] **X 7182**

Volkheitskundliche Untersuchungen im deutschen Siedlungsgebiet in der südslavischen Batschka. München : Lehmann 1938. 188 p. 5 t. (Junge Wissenschaft, Bd 3.) **92021**
Bibliographie : p. 174—175.

4 Nyelvészet

Philologie — Philology

Artbauer Gizella & Schultz János. A szlovák és magyar nyelv kéziszótára. 1—2. rész. Bratislava [Pozsony] : »Unas« [193?].
1. r. Szlovák-magyar. 664 p. **K 4918/11**

Benzan, Guido. Gyakorlati olasz nyelvtan. Firenze : Sansoni 1937. 132 p. **92293**

Birkás Géza. A nemzetközi nyelv kérdése. Pécs : Dunántúl-ny. 1939. 16 p. (»Pannoniá«-ból.) **R 408.9**

Boér György, gyalui. Rutén nyelvtan. Bp. : Szerző 1939. 48 p. **R 491.79-5**

Boér György, gyalui. Tanuljunk szórakozva lengyelül. Bp. : Bethánia-ny. 1939. 95 p. **92408**

Boillot, Félix. Le vrai ami du traducteur anglais-français et français-anglais. Paris : Presses univers. d. France 1930. 266 p. **92431**

Brábek Ferenc. Magyar—cseh kéziszótár. Praha : Nakladatelstvi 1910. 924 p. **K 4918/10**

Carnap, Rudolf. The logical syntax of language. New York : Harcourt, Brace 1937. XVI, 352 p. **92553**
Bibliography : p. 334—346.

Disalovic, Veselin. Szerb—magyar, magyar—szerb szótár. A hangsúly és hanghosszúság megjelölésével. 1—2. k. Novi-Sad [Ujvidék] : Hirschenhauser & Pilliser 1921—1922. **K 4918/9**

Dugonics Ferenc. Lautlehre der Fuldaer Siedelung Himesháza. Dissz. Szeged : Ablaka-ny. 1938. 45 p. 1 t. (Germanistische Hefte, Reihe B. H., 1.) **R 430(439.016) Himesháza**
Bibliographie : p. 42—43.

Enciklopedio de esperanto. Vol. 1—2. Red. L. Kökény & V. Bleier. La linguofakon K. Kalocsay. Iniciatinto-cefredaktoro I. Sirjaev. Bp. : Literatura mondo 1933—1935. **93146**

Gamillscheg, Ernst. Romania Germanica. Sprach- und Siedlungsgeschichte der Germanen auf dem Boden des alten Römerreichs. Bd 1—2. Berlin : Gruyter 1934/35. (Grundriss d. Germanischen Philologie, 11/1—2.) **92435**
Bd 1. Zu den ältesten Berührungen zwischen Römern und Germanen. Die Franken. Die Westgoten. 1934. XVIII, 434 p.
Bibliographie : p. XI—XVIII.
Bd 2. Die Ostgoten. Die Langobarden . . . 1935. XIV, 329 p.
Bibliographie : p. VII—XIV.

Gaudiche, P. La genèse des langues. Paris : Maisonneuve 1938. 187 p. **92827**

Grosjean—Maupin, E. Plena vortaro de esperanto. Verkita de —, A. Esselin, S. Grenkamp—Kornfeld & G. Waringhien. *[1911.]* 2. eld. Paris : Sennacieca asocio tutmonda 1934. 511 p. **92197**

Haefker, Hermann. Jarmiloj pasas universala historio. Verkita originale esperanto. Vol. 1—2. Köln : Heroldo de esperanto 1930/31. **93113**

Hulme, A. J. Howard & Frederic H. Wood. Ancient Egypt speaks. A miracle of »Tongues«. London : Rider [1937]. 192 p. 4 t. **A 62.40/12**

Inczefi Géza. Abafája és vidékének nyelvjárása. Dissz. Bp.: Spitzer-ny. 1938. 40 p. (Nyelvészeti tanulmányok a szegedi M. kir. Ferenc József tud.-egyet. magy. és finnugor nyelvészeti intézetéből, X.) **R 494.511.0(439.044) Abafája**

Bibliográfia: p. 38.

Kabesch, Friedrich. Taschenwörterbuch der tschechischen und deutschen Sprache. 5. Aufl. Bd 1—2. Berlin: Langenscheidt 1929. **92552**

Kalmár Simon. A görög moszkhosz származtatásának egyes magyar vonatkozásai. Bp.: Stephaneum-ny. 1938. 60 p. **91983**

Magyar-esperantó kézi szótár, figyelemmel a két nyelv szólásaira. Szerk. Dévai Leó. Átnézték & bőv. Kalocsay Kálmán & Takács József. 1. rész. Bp.: Kókai 1927. 160 p. (Hungara—esperanta vortaro.) **92210**

Malagóli, Giuseppe. Ortoepia e ortografia italiana moderna. *[1904.]* 2. ed. Milano: Hoepli 1912. XX, 294 p. **92152**

Petri, Friedrich Erdmann. Handbuch der Fremdwörter in d. dtschen Schrift- u. Umgangssprache. *[1806.]* 41. Ausg. bearb. v. Rudolf Krausse. Lpzg: Hesse & Becker [1926]. [2], 856, [2] p. **83425**

Pintér Jenő. Magyar iparosok nyelvvédő könyve. Férfiiparágak. 1—2. rész. Bp.: Sárkány-ny. 1939. **K 4945/10**

Pohlenz, Max. Die Begründung der abendländischen Sprachlehre durch die Stoa. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 1939. p. 151—198. (Nachrichten von der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen. Philologisch-historische Klasse. Fachgruppe I. Neue Folge. Bd IIII, 6.) **Pq 4(09)(38)**

Pradez, El. Dictionnaire des Gallicismes les plus usités expliqués brièvement, illustrés par des exemples et accompagnés de leurs équivalents anglais et allemands. Paris: Payot 1933. IX, 387 p. **93586**

Schnack, Heinrich Christian. Vollständige Sammlung von Vor- und Taufnamen, nebst Angabe des Ursprunges und der Bedeutung, sowie mit gemeinnützigen Anhängen versehen. *[1888.]* 4. verbess. u. vermehrte Aufl. hg. v. Albert Rolf. Hamburg: Rudolph 1901. VII, 120, [2] p. **92786**

Sebestyén Géza. Nyelv és nyelvtudomány. A nyelvelmélet alapelvei. Bp.: Egyetemi ny. 1939. 120 p. (Minerva kvt., 54.) **93417**

Somorjai Ferenc. Tanuljunk könnyen gyorsan franciául. Bev. Maxime Beaufort. Bp.: Novák [193?]. 368 p. **92986**

Tarján Jenő. A vasércbányászat szaknyelvének szókincse Rudabányán. Bp.: Saját kiad. 1939. 82 p. (Német nyelvészeti dolgozatok, III.) **93514**

Tomaschek, Wilhelm. Die alten Thraker. Eine ethnologische Untersuchung. II. Die Sprachreste. Wien: Tempsky 1893—94. 70, 103 p. (Sitzungsberichte d. Kais. Akademie d. Wissenschaften in Wien. Bd 130—131.) **A 49.49/16**

Zamenhof, L[udwig] L[azarus]. Originala verkaro. Antauparoloj, gazetartikoloj, traktajoj, paraladoj, leteroj, poemoj. Kolektitaj kaj ordigitaj de Joh. Dietterle. Lpzg: Hirt 1929. 605 p. 7 t. **93114**

Zipper Albert & Emil Urich. Taschenwörterbuch der polnischen und deutschen Sprache. Bd 1—2. Berlin: Schöneberg 1921. (Methode Toussaint-Langenscheidt.) **93650**

Bd 1: Polnisch-Deutsch. LXXIX, 567 p.
Bd 2: Deutsch-Polnisch XLVIII, 579 p.

5 Természettudomány

Naturwissenschaft — Science

Bader, Wilhelm. Goethes Farbenlehre als Ausdruck seiner Metaphysik. Hamburg: Hansischer Gildenverl. 1939. 66 p. **P 501 Goethe**

Bános Gizella. Max Planck természetbölcselete. Szeged: Ablaka-ny. 1939. 53, [3] p. **R 501 Planck**

Bibliográfia: p. 52—53.

Beurlen, Karl. Weltanschauung und Erkenntnistheorie in der modernen Naturwissenschaft. Neumünster: Wachholtz 1939. 30 p. (Schriften d. Wissenschaftl. Akademie d. NSD. — Dozentenbundes d. Christian-Albrechts-Univ. Kiel, 5.) **P 501**

Dennert, Eberhard. Die Natur — das Wunder Gottes. Unter Mitarbeit zahlreicher Naturforscher. Hg. v. —. *[1932].* 2. erw. Aufl. Berlin: Warneck 1939. 211 p. **92341**

Faragó László. A modern természettudomány világképe. Előadás. Mikola Sándor, Dési Frigyes, Pozsonyi Frigyes [etc] hozzászólásával. Bp.: Egyetemi ny. 1939. 25 p. (Filozófiai értekezések, 10.) **R 501**

Feliczián Vilmos. Csodálatos természet. Barangolás a természettudomány világában. Bp.: Singer & Wolfner [1939]. 220, [4] p. **93639**

Miall, Stephen & Laurenze Mackenzie Miall. Anyag és élet. *[Chemistry, matter and life.]* Ford. Eperjessy György. A fordítást átnézte Doby Géza. Bp.: Kir. m. Term.-Tud.-Társ. 1939. 354 p. 16 t. **92825**

Neviani, Antonio. I briozoi adriatici del Museo civico di storia naturale di Venezia. Pres. d. M. Minio nel 31. X. 1937. Venezia: Offic. grafiche Ferrari 1938. 4°. 130 p. (Memorie del R. Istituto Veneto di scienze, lettere ed arti, XXX/4.) **X 7232**

Széchenyi tudományos társaság működéséről szóló jelentés. Bp.: Franklin társ. 1937. 142 p. **X 2489**

Taylor, Sherwood F. A short history of science. London: Heinemann [1938]. XIV, 320 p. XIV t. **92010**

51 Mathematika. Geometria

Mathematik. Geometrie

Mathematics. Geometry

Kowalewski, Gerhard. Die klassischen Probleme der Analysis des Unendlichen. Ein Lehr- & Übungsbuch für Studierende zur Einführung in die Infinitesimalrechnung. *[1909.]* 3. revid. & erw. Aufl. Lpzg: Koehler 1938. VIII, 404 p. **92130**

Mellor, J. W. Höhere Mathematik, f. Studierende d. Chemie u. Physik u. verwandten Wissensgebiete. In freier Bearb. d. 2.-ten engl. Ausg. v. Alfred Wogrinz & Artur Szarvassi. Berlin: Springer 1906. XII, 412 p. **93157**

Niklitschek, Alexander. Im Zaubergarten der Mathematik. Berlin: Scherl 1939. 250 p. **93353**

Sperling, Walter. Kuriose Probleme der Arithmetik, Geometrie, Mathematik, Optik, Physik. Für kleine und grosse Denker. Berlin: Scherl 1936. 96 t. **93475**

Winkler Béla. A szögharmadolás problémája. Bp.: Egyetemi ny. 1938. 34 p. **R 513**

52 Csillagászat

Astronomie — Astronomy

Bürgel, Bruno H. Aus fernen Welten. Eine volkstümliche Himmelskunde. *[193?.]* neubearb. & erweiterte Aufl. Berlin: Deutscher Verl. 1939. 580 p. 49 t. **93440**

Detre László. Üzenetek a világűrből. Kozmikus hatások a földön. Bp.: Egyetemi ny. 1939. 280 p. **93593**

Henseling, Robert. Umstrittenes Weltbild. Astrologie. Welteislehre. Um Erdgestalt u. Weltmitte. Lpzg: Reclam 1939. 327 p. 7 t. Bibliographie: p. 324—327. **92748**

Hubble, Edwin. Das Reich der Nebel. (The realm the nebulae.) Übers. v. Karl Otto Kiepenhauer. Braunschweig: Vieweg 1938. X, 192 p. XIV t. (Die Wissenschaft, Bd 91.) **92059**

Kalmár Elek. Az üstökös még sem test. Bp.: Szerző 1939. 56 p. **R 523.6**
[magyar-angol].

Lang, Johannes. Das neue Weltbild. *[1937.]* 3. Aufl. Frankfurt a. M.: Schirmer & Mahlau 1937. 60 p. 1 t. **P 523.18**

Ring, Thomas. Das Sonnensystem ein Organismus. Eine gestalttheorische Untersuchung. Stuttg.: Deutsche Verlags-Anstalt 1939. 197 p. **93556**

Stumpff, Karl. Die Erde als Planet. Berlin: Springer 1939. VI, 158 p. (Verständliche Wissenschaft, 42.) **93003**

Természet világa, A —. 1—2. k. Bp.: Kir. m. Term.-Tud. Társ. 1938—1939. 4°. **X 7156**
1. k. A csillagos ég. Szerk. Wodetzky József. Írták: Detre László, Lassovszky Károly, Móra Károly stb. 1938. VIII, 481 p. 35 t.
2. k. A légkör. Szerk. Réthly Antal. Írták: Aujeszky László, Bacsó Nándor stb. 1939. VIII, 399 p. 25 t.

526 Geodézia

Geodäsie — Geodesy

Futaky Zoltán. A csehszlovák felmérés ismertetése. Bp.: »Élet« ny. 1939. 20 p. (»Géodéziai Közlöny«-ből.) **R 526(437)**

Utasítás városi háromszögelés végrehajtására. Bp.: Állami ny. 1938. 24 p. (»Pénzügyi Közlöny«-ből.) **Rq 526(439)**

Városmérési utasítás. Kiadta a M. kir Pénzügyminisztérium. Bp.: Állami ny. 1939. 54 p. **Rq 526(439)**

53 Mechanika. Fizika

Mechanik. Physik—Mechanics. Physics

Blüh, Otto. Einführung in die Physik. Prag: Academia Verlagsbuchhandlung 1938. XVI, 617 p. **92842**

Braunweiler, Emil. Physik ohne Zahlen. München: Knott & Hirth 1939. 254 p. **93431**

Broglie, Louis de. Licht und Materie. Ergebnisse der neuen Physik. (Matière et lumière.) Hamburg: Goverts Verl. 1939. 331 p. **92401**

Büttner, W. Die Entropie. Physikalische Grundlagen und technische Anwendungen. Berlin: VDI Verl. 1939. [8], 131 p. **93137**

Darrow, Karl K. Die Renaissance der Physik. Übers. a. d. Amerikanischen v. Paul Gutscher. Berlin: Zsolnay Verl. 1939. 385 p. 5 t. **92391**

Dingler, Hugo. Die Methode der Physik. München: Reinhardt 1938. 422 p. **93614**

Flechtner, Hans-Joachim. Atomzertrümmerung. Zauberei? Alchimie? Wissenschaft! Berlin: Limpert 1939. 130 p. **93093**

Hermes, Hans Emil. Hormon und Baryon. Eine Attraktions- und Gravitations-Hypothese. T. 1. Salzburg: Pustet 1938. 89 p. **P 531.5**

Karlson, Paul. Du und die Natur. Eine moderne Physik für jedermann. Berlin: Deutscher Verl. 1934. VIII, 369 p. 7 t. **92212**

Kranich, Joh[ann]. Prospectus physicae. Bohemice conscr. Latine redd. ab Rudolpho Dittrich. Libochovice: Typ. Kucera 1939. XVI, 250 p. **93530**

Mikola Sándor. A fizika fogalmainak kapcsolata a tapasztalattal. Bp.: Kis Akadémia kiad. 1938. 44 p. (A Kis Akadémia kvtára, XXX.) **R 53(01)**

Pogány Béla. Fizika. *[1933.]* 2. kiad. Pécs: Egyetemi ny. 1939. 479 p. **93641**

Székely Károly. Az elektromosság a mozgó anyagnak szubjektiv jelensége. Baja: Nánay 1939. p. 45—71. (A ciszterci rend bajai, III. Béla-gimnáziumának hatvanadik, alapítása óta 183. évi Évkönyvéből.) **R 537.1**

54 Vegytan

Chemie — Chemistry

Greiling, Walter. Chemie erobert die Welt. Berlin: Limpert 1938. 394 p. 16 t. **92058**

Groh Gyula. Szervetlen kémia. Egyetemi és főiskolai hallgatók részére. *[1929.]* 3. kiad. Esztergom: Buzarovits 1939. [14], 247 p. **92582**

55 Geológia

Geologie — Geology

Balogh Ernő. Emlékkönyv Szádeczky-Kardoss Gyula emlékezetére. Cluj-Kolozsvár: Minerva-ny. 1938. 132 p. 1 t. **92594**

Gutenberg, Beno. Internal constitution of the earth. Contributors: L. H. Adam, Reginald A. Daly, etc. New York: Mc Graw — Hill book 1939. X, 413 p. (Physics of the earth — VII.) **93503**

Rüger, Ludwig. Die Bodenschätze Deutschlands. München: Beck [1937]. X, 240 p. (Dtsche Landschaftskunde, 5.) **93464**
Bibliographie: p. 231—235.

Seidlitz, W. von. Der Bau der Erde und die Bewegungen ihrer Oberfläche. Eine Einführung in die Grundfragen d. allg. Geologie. Berlin: Springer 1932. 152 p. (Verständliche Wissenschaft, Bd 17.) **93525**
Bibliographie: p. 145.

Seidlitz, Wilfried v. Entstehen und Vergehen der Alpen. Eine allgemeinverständliche Einführung besonders für Bergsteiger und Freunde der Alpen. *[1926.]* 2. unveränd. Aufl. Stuttg.: Enke 1934. XVI, 267 p. 2 t.
Bibliographie: p. XV—XVI. **93526**

Szalkay [Ferenc] Franz. Die mikroseismische Unruhe in Budapest. Bp.: Mérnökök ny. 1938. 11 p. (»Földtani Közlöny«-ből.) **R 550.34(439)Bp**

551.5 Meteorológia

Meteorologie — Meteorology

Bacsó Nándor. A csapadékvalószínűség évi változása Magyarországon 1871—1935. (Szingularitások az időjárás változásában.) Karcag: Kertész 1939. 41 p. 1 t. (Meteorológiai és földmágnességi intézet hivatalos kiadv. XIII. k.) **Rq 551.57(439)»1871/1935«**
[magyar, német]

Bacsó Nándor. Kísérletek az időjárás és az éghajlat irányítására. Bp.: Kis Akadémia 1939. 40 p. (A Kis Akadémia könyvtára, XXXI. k.) **R 551.5**

Budapest. M. kir. Orsz. meteorológiai és földmágnességi intézet. Az időjárási táviratok kézikönyve. Bp.: Saját kiad. 1938. 40 p. 1 t. (M. kir. Orsz. meteorológiai és földmágnességi intézet kisebb kiadv. Új sor., 5.) **R 551.5**

Casparides, Andreas. Dissertatio physica de nature et origine nebularum quam numine divino favente praeside Georgio Mathia Bose Physices professore . . . Vitemberg: Eichsfeld 1756. 16 t. (M. kir. orsz. meteorológiai és földmágnességi intézet kiad. Új nyomat 1939.) **R 551.57**

Casparides M. András. A köd természetéről és eredetéről. Írta 1756-ban Vitembergában — almási hontmegyei magyar. (Ford. Fábiánics Ferenc) Karcag: Kertészny. 1938. 37 p. (M. kir. orsz. meteorológiai és földmágnességi intézet kisebb kiadványai. Új sorozat, 6.) **R 551.57**

Réthy Antal & Béll Béla. Barométerösszehasonlítások Délkelet-Európában és Olaszországban. Karcag: Kertész-ny. 1939. 4°. 20 p. (M. kir. orsz. meteorológiai és földmágnességi intézet kisebb kiadv. Új sorozat 7.) **Rq 551.54(4—12)»1938/1939«**

Talman, Charles Fitzhugh. A levegő birodalma. *[A book about the weather.]* Ford.: Ballenegger Róbertné. Átnézte Réthly Antal. Bp.: Kir. magy. Term.-Tud. Társ. 1938. VII, 311 p. (A Kir. magy. Term.-Tud. Társ. Term.-tud. könyvkiadóvállalat, 110.) **92376**

Winkler Lajos T. Telített vízgőz gázokban tekintettel a meteorológiai és gazometriai vonatkozásokra. Karcag: Kertész 1939. 55 p. 2 t. (M. kir. orsz. meteorológiai és földmágnesességi intézet kisebb kiadványai. Új sorozat, 8.) **R 551.50**
[magyar, német]

56 Paleontológia

Paläontologie — Paleontology

Abel, Othenio. Tiere der Vorzeit in ihrem Lebensraum. Berlin: Deutscher Verl. 1939. 336 p. 16 t. (Das Reich der Tiere. Ergänzungsband.) **92276**

Dacqué, Edgar. Biologie der fossilen Tiere. Berlin: Gruyter 1923. 92 p. (Sammlung Göschen. 861.) **91981**

57 Antropológia. Biológia

Anthropologie. Biologie

Anthropology. Biology

Bartucz Lajos. A magyar ember. A magyarság anthropológiája. Bp.: Egyetemi ny. [193?]. 510 p. **K 91439/6/4**
= Prinz [stb.]: Magyar föld, magyar faj, IV.

Brock, Friedrich. Typenlehre und Umweltforschung. Grundlegung einer idealistischen Biologie. Lpzg: Barth 1939. VII, 40 p.
Bibliographie: p. 39—40. **P 575.3**

Casson, Stanley. The discovery of man. The story of the inquiri into human origins. London: Hamilton 1939. 339 p. 16 t. **93048**

Dobzhansky, Theodosius. Die genetischen Grundlagen der Artbildung. Übertr. v. Witta Lerche. Jena: Fischer 1939. VIII, 245 p.
Bibliographie: p. 228—245. **93539**

Giessler, Alf. Biotechnik. Eine Einführung. Lpzg: Quelle & Meyer 1939. 165 p. **92300**
Bibliographie: p. 156—157.

Graupner, Heinz. Elixiere des Lebens. Von Hormonen u. Vitaminen. Berlin: Dtscher Verl. 1939. 260 p. **93094**

Krogh, Christian. Das Obervieland. Ein Beitr. z. Rassenkunde d. nordwestdeutschen Marschbevölkerung. Bremen: Geist 1938. 54 p. 2 t. (Abhandl. u. Vortr. d. Bremer wissenschaftl. Gesellsch., 12/1.) **P 572.5(435.25)**

571 Ősrégészet

Vorgeschichtliche Archäologie
Prehistoric archaeology

Banner János. Békés község területének története a honfoglalás koráig. Békés: Petőfi-ny. 1939. 20 p. (»Durkó: Békés nagyközs. tört.«-ből.) **R 571(439.018)**

Beringer, Carl Christoph. Das Werden des erdgeschichtlichen Weltbildes, im Spiegel grosser Naturforscher u. Denker aus zwei Jahrhunderten. Stuttg.: Enke 1939. 88 p. **P 571(09)**

Weinert, Hans. Vormenschenfunde als Zeugen der Menschwerdung. Frankfurt a. M.: Societäts-Verl. 1939. 115, [4] p. 7 t. **92935**

Wright, W. B. Tools and the man. London: Bell 1939. XVI, 236 p. IX t. **92282**
Bibliography: p. 223—227.

58 Növénytan

Botanik — Botany

Horváth Adolf. A Mecsek ritka virágai. A baranyai flórajárás különlegességei. Pécs: Idegenforg. iroda kiad. 1938. 32 p.
R 581.9(439)(234.38)Mecsek

Natter-Nád Miksa. Virágos könyv. Kerti és szobai növényeink származása, története és ápolása. Bp.: Pallas-ny. 1939. 511 p. **92551**

Siegt, Hilde. Baum und Strauch dir ewig heilverbündet. Stuttg.: Rowohlt 1939. VIII, 324 p. 3 t. **93761**

59 Állattan

Zoologie — Zoology

Berg, Bengt. Der Lämmergeier im Himalaja. Berlin: Reimer & Vohsen 1931. 208 p. (Berg's illustr. Tierbücher, II/4.) **A 51.95/14**

Francon, Julien. Die Klugheit der Bienen. Mit einer Einleitung v. Edouard Herriot. Berlin: Neff 1939. 192 p. **92934**

Fritsche, Herbert. Tierseel und Schöpfungsgeheimnis. Lpzg: Rupert-Verl. 1940. 435 p. 8 t. **93831**

Bibliographie: p. 412—414.

Hermann, Eduard. Was ein Sprachforscher über die sogenannte Sprache der Tiere zu sagen hat. Nachrichten v. d. Gesellschaft d. Wissenschaften zu Göttingen. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 1938. p. 33—54. (Philologisch-historische Klasse. Fachgruppe III. Allg. Sprachwissenschaft. Östliche Kulturkreise. N. F. Bd II. 2.) **Pq 591.58**

Marais, Eugène N. Die Seele der weissen Ameise. (»Die siel van die mier«.) Deutsche Übertr. nach d. engl. Übers. v. Winifred de Kok durch Margarete v. d. Groeben. Berlin: Herbig 1939. 250 p. 6 t. **92356**

Schmid, Bastian. Begegnung mit Tieren. *[1935.]* 2. Aufl. München: Knorr & Hirth 1938. 175 p. 16 t. **92547**

Snodgrass, R. E. Evolution of the annelida, onychophora, and arthropoda. Washington: Smithsonian Inst. 1938. 160 p. (Smithsonian miscellaneus coll., 97/6.) **92162**

Strohmeyer, Curt & Franz Graf Zedtwitz. Kamerad Tier. Ein Buch von treuen Kameraden u. d. Liebe zu Tieren. Berlin: Safari-Verl. [1940]. 176 p. 28 t. **93735**

Szilády Zoltán. Zoologia. Bevezetés a tudományos állattanba. 1. k. Bp.: Szerző 1938. **92901**

1. k. Rendszerező állattan. 1. rész: Gerinctelenek. 2. rész: Gerincesek. 500 p.

Zimmermann Ágoston & Zimmermann Gusztáv. Háziállatok anatómiája. *[1911.]* 3. kiad. 1—3. k. Bp.: »Pátria« ny. 1939. **92795**

1. k. Bevezetés. A mozgás passziv és aktiv szervei. 196 p.

6 Alkalmazott tudományok

Angewandte Wissenschaften — Useful arts

606.4 Kiállítások

Austellungen — Exhibitions

Hongrie, La — à l'exposition internationale de Paris 1937. Publiée par le commissaire général du gouvernement hongrois près l'exposition internationale de Paris. Bp.: Imp. »Pallas« 1937. 4°. 108 p. 6 t. **X 7148**

Labbé, Edmond. Rapport général. Exposition internationale des arts et techniques dans la vie moderne (1937). T. 1. Paris: Impr. Nationale 1938. 4°. 498 p. 47 t. **X 7125**

Ungarn auf der Pariser Weltausstellung 1937. Veröffentlicht vom Ungarischen Regierungskommissar für die Pariser Internationale Ausstellung. Bp.: »Pallas« Verl. 1937. 4°. 108 p. 6 t. **X 7147**

608 Találmányok. Felfedezések

Erfindungen. Entdeckungen
Patents. Inventions

Römpp, Hermann. Chemische Fundgrube. Eine Auslese v. 250 unbekannten chemischen Patenten u. Erfindungen. Aus allen Ländern. *[1938.]* 4. Aufl. Stuttg.: Franck [1939]. 193 p. **93768**

Sigleur, Johannes. Griff in die Unsterblichkeit. Vom Schaffen deutscher Entdecker und Erfinder. Lpzg: Voigtländer 1938. 224 p. **92104**

61 Orvostudomány

Medizin — Medicine

Bier, August. Homöopathie und harmonische Ordnung der Heilkunde. Hg. v. Oswald Schlegel. München: Lehmann 1939. 279 p. **92832**

Böhme, Heinrich. Zahnverfall und Volksschicksal. Ueber d. volkspolitische Bedeutung d. katastphaten Zahnverfalls in Deutschland. München: Lehmann 1939. 37 p. (Aus d. Deutsche Zahnärztliche Wochenschrift.) **P 616.314(43)**
Bibliographie: p. 36—37.

Budapest. Magyar belorvosok egyesülete VII. nagygyűlésének tárgyalásai. Bp.: Saját kiad. 1937. **X 2506**

Bugyi István. A sebészorvos. Fundamenta studii chirurgici. Bp.: Rényi 1939. 406 p. **92175**

Csősz Gyula. Állatorvosi műszótár. Bp.: Stephaneum 1937. VIII, 227 p. **K 6190/1**

Czeyda-Pommersheim Ferenc. A mellékpajzsmirigy kór- és gyógytana és kezelésének mai állása. Bp.: Globus-ny. 1938. 27 p. (A »Gyógyászat« tudományos közleményei, 79. évf.) **R 616.4**

Czeyda-Pommersheim Ferenc. Az orbánc. Bp.: Franklin-társ. 1938. 32 p. (Közlemény a Szent László közkórházból. »Orvosképzés« XXVIII. évf.-ból.) **R 616.5**

Czirer László. A műtéti javallatok. Bp.: Madách-ny. 1939. 260 p. (A magy. orvosi könyvkiadó társ. könyvtára, CLXV.) **93020**

Deutschmann, W. Das Wesen und der Wert der Tomographie. Lpzg: Thieme 1939. 40 p. (Praktische Tuberkulose-Bücherei, H. 23.) **Pq 616.07**

Dolgozatok a budapesti Kir. magy. Pázmány Péter tud.-egyetem orr- és gégekórtani klinikájáról. Lénárt Zoltán prof. tanári működésének tizedik évford. alk. írták tanítványai. Bp.: Egyetemi ny. 1936. 370 p. 1 t. **93267**

Englert, Ludwig. Von der rechten Heilkunst. Ein Paracelsus-Lesebuch. Stuttg.: Marquardt 1939. 224 p. **93036**

Herepey-Csákányi Győző. Extrapulmonalis tuberculosis. Borsos László, Buday Kálmán stb. közreműködésével szerk. —. Bp.: Stephaneum-ny. 1938. XII, 547 p. (A Magyar orvosi könyvkiadó társulat könyvtára, CLIX. k.) **92592**

Hints Elek farkasfalvi. Az orvostudomány fejlődése az emberiség művelődésében. (Különös tekintettel a magyar viszonyokra.) 1—2. k. Bp.: Rényi 1939. **92890**
1. k. Az őskori és ókori orvostudomány. 430 p.
2. k. A középkori orvostudomány. 429 p.

Horváth Béla. A szürkehályog és annak modern gyógyítása. Bp.: Kis Akadémia kiad. 1939. 40 p. (A Kis Akadémia kvtára, XXXII.) **R 617.7**

Kingreen, Otto. Röntgendiagnostik des Chirurgen. Lpzg: Barth 1939. VII, 324 p. **92360**

Kiss Ferenc. Rendszeres bonctan. Tankönyv orvostanhallgatók számára. 1—2. k. Szeged: Városi ny. 1939. **93265**

Kövesligethy (Büben) Iván. A diathermia és klinikai alkalmazása. *[1925.]* 2. átdolg. kiad. Bp.: Novák 1940. 160 p. **93714**
Bibliográfia: p. 135—156.

Kruif, Paul de. Az élet csatája. (The fight for life.) Ford. Gál Andor. Bp.: Rózsavölgyi [1939]. 374 p. **92871**

Landis, Carney & James Page. Modern society and mental disease. New York: Farrar & Rinehart 1938. XI, 190 p. **92425**

Leibbrand, Werner. Der göttliche Stab des Äskulap. Eine Metaphysik des Arztes. Salzburg: Müller 1939. 512 p. **92623**

Lőrincz Ferenc. A maláriáról (okáról, betegségről és gyógyításáról, járványtanáról és az ellene való védekezésről). Írták az orvosi továbbképzés központi bizottsága rendezésében 1937. IX. 13—18. ... tartott malária továbbképző tanfolyam előadói. Sajtó alá rendezte —. Előszót írta Tomcsik József. Bp.: Magy. orvosi könyvkiadó társ. 1939. X, 173 p. (A magy. orvosi könyvkiadó társ. könyvtára, 164.) **93015**

Lukács Pál. Hogyan éljen a vesebajos ember? Gyakorlati tanácsok vesebajosok és azokkal foglalkozók számára. Bp.: Novák 1934. 53 p. **93286**

Petrovits Lajos & Szabó Zoltán. Az anatómiai nevek magyar értelme. A zenei nomenklatura (1935) figyelembe vételével. Bp.: Novák 1935. 76 p. **R 611(038)=1**

Preisz Hugó & Went István. Az általános kórtan vázlata. 1. k. Bp.: Magy. orvosi könyvkiadó társ. 1939. XII, 346 p. 4 t. (Magyar orvosi könyvkiadó társ. kvtára, CLXIII.) **93018**

Puder Sándor. Condition satisfactory. A physician's report of his own illness. With a foreword by Frigyes Karinthy. Transl. from the German by Hildegard Nagel. New York: Knopf 1937. 201 p. **92191**

Rost, Franz. Pathologische Physiologie chirurgischer Erkrankungen *[1920.]* 4. Aufl. T. 1. Unter Mitw. v. F. K. Kessel, F. Merke, F. Meythaler bearb. v. Th. Naegeli. Berlin: Springer 1938. **92337**
Bd 1. Verdauungsorgane. XIII, 375 p.

Sarkadi Sándor. A gyakorló orvos sebészeti műtéttana. Debrecen: »Pannonia« ny. 1939. 267 p. 6 t. **93016**

Sáska László. Maláriától a rákig. Rákoscsaba: Kirchner-ny. 1939. 164 p. 11 t. **92868**

Szántó János. Szülészet és nőorvostan. Szülészeti és nőorvostani műtéttan. Bp.: Kellner-ny. 1936. 328 p. **93107**

Szikszay Géza. Gyógylégzés és önismeret. Bp.: Szerző 1938. 23 p. **R 615.53**

Tátrallyay (Wein) Zoltán, vitéz. Fül-, orr-, torok- és gégegyógyászat. Gyakorlóorvosoknak. Bp.: Novák 1940. XVI, 419 p. **93017**

Tirala, Lothar Gottlieb. Heilung der Blutdruckkrankheit durch Atemübungen. *[1935.]* 4. Aufl. Frankfurt a. M.: Bechhold 1935. 74 p. 2 t. **P 615.83**

Varga Lajos, v. kibédi & makfalvi. Haematológiai diagnosztika. Előszót írta Purjesz Béla. Bp.: Sylvester-ny. 1939. 169 p. **93752**

612 Fiziológia

Beznák Aladár. Orvosi élettan. 1. r. 1. k. Bp: Stephaneum ny. 1938. 389 p. (A Magyar orvosi könyvkiadó társulat könyvtára, CLXI. k.) **92518**

Bomskov, Christian. Methodik der Hormonforschung. Bd 1—2. Lpzg: Thieme 1937—39. **92451**

Drüsen mit innerer Sekretion, Die—. Ihre physiologische und therapeutische Bedeutung. (Ein Sammelwerk ü. d. gesamte Endokrinologie. Glandular physiology and therapy.) Übers. v. Adolf Nichtenhauser & Kurt Stern. Vorw. v. Wilhelm Raab. Wien: Aesculap-Verl. 1937. XV, 423 p. **92689**

Gergő, Andreas. Physiologie des Bewusstseins. Zürich: Rascher 1939. 256 p. **93575**

Husemann, Friedrich. Vom Bild und Sinn des Todes. Entwurf einer geisteswissenschaftlich orientierten Geschichte, Physiologie und Psychologie des Todesproblems. Dresden: Weise 1938. 215, [3] p. **92735**

Schmeing, Karl. Der Sinn der Reifungsstufen. Erbgang und Werdegang der menschlichen Jugend. *[1930.]* 2. neubearb. Aufl. v. »Die mehrfache Pubertät«. Lpzg: Barth 1939. V, 115 p. **92490**
Bibliographie: p. 113—115.

Tangl Harald. Az alvás. Bp.: Term.-tud. társ. 1939. 52 p. (A természettudományok elemei, 9.) **R 135**

613 Közegészségügy

Gesundheitswesen. — Public health

Benczur Gyula. Gyakorlati balneologia és klimatológia. Különös tekintettel a hazai viszonyokra. Bp.: Novák-ny. 1939. 223 p. 1 t. **92590**

Bretschneider, Richard. Der Weltbund der Tabakgegner (Internationale Anti-Tabak-Liga.) Vorgeschichte, Gründung und Entwicklung. Denkschrift anlässlich des 25 jährigen Bestehens des Weltbandes. Dresden: Pahl 1939. 16 p. **P 613.84(∞)(062)**

Burger, Lisbeth. Bölcsőre hulló fények és árnyak. Egy bába naplója. Ford. Csürös Emilia. Oradea [-Nagyvárad]: »Magyar Lapok« 1937. 332, [2] p. **92782**

Daniel, Gaston & Albert Daniel. Arts et techniques de la santé. Préf. de Foveau de Courmelles, Jacques Gréber & Auguste Lumière. T. 1—2. Paris: Doin 1937. 4°. **X 7157**

Darányi Gyula. Közegészségtan. 1. k. Bp.: Magyar orvosi könyvkiadó társ. 1939. **92836**
1. k. Társadalmi és egyéni hygiene. 1939. VIII, 535 p.

Gortvay György. Az O. T. I. egészségvédelmi és gondozó szolgálata. Bp.: Athenaeum 1939. 24 p. (»Munkaügyi Szemle«-ből.) **R 613.61(439)**

Johan Béla. Gyógyul a magyar falu. Bp.: Egyetemi ny. 1939. 296 p. (M. kir. orsz. közegészségügyi intézet közleményei, 7.) **93510**

Johan Béla. A racionális egészségpolitika alapelvei. Bp.: Egyetemi ny. 1939. 12 p. (Orsz. Nemzeti Klub kiadv., 27.) **R 614(439)**

Németország. Törvények, rendeletek. Hebammengesetz v. 21. XII. 1938. nebst Erläuterungen u. einem Anhang mit den wichtigsten, d. Hebammenberuf betreff. Gesetzen u. amtl. Vorschriften, v. Kurt Zimdars & Karl Sauer. Berlin: Staude 1939. 224 p. **92421**

Németország. Törvények, rendeletek. Vorschriften für die einheitliche Durchführung des Lebensmittelgesetzes. (Durchführung der Lebensmittelkontrolle.) Mit Erläuterungen nebst Übersicht über d. Lebensmittelgesetzgebung v. Merres. *[1936.]* 2. erg. Aufl. Berlin: Schenck 1939. 144 p. **93031**

Preiss, W[ilhelm]. Verordnung über nikotinarmen und nikotinfreien Tabak. Berlin: Decker 1939. 48 p. **P 613.84(43)**

Reiter, Hans. Das Reichsgesundheitsamt 1933—1939. Sechs Jahre nationalsozialistische Führung. Berlin: Springer 1939. X, 374 p. 1 t. **92764**

Sághy Ferenc. A magyar egészségügyi közigazgatás kialakulása és két főproblémája. Sárospatak: Kisfaludy-ny. 1939. 32 p. (A kis Akadémia kvtára, XXXIII.) **R 614(439)(09)**

Société des Nations. Comission consultative des questions sociales. Enquète sur les mesures de relèvement des prostitueés. Services sociaux et maladies vénériennes. Genève: Soc. d. nat. 1938. 73 p. (Serie Publications de la Société des nations IV. Questions sociales 1938. IV. 1.) **P 613.88(∞)**

Tobey, James A. Public health law. *[1926.]* 2. éd. New York: Commonwealth fund 1939. XV, 414 p. **93499**
Bibliography: p. 379—381.

613.2 Táplálkozás

Ernährung — Nourishment

Bertram, Ferdinand. Die Grundlagen der neuzeitlichen Ernährung des deutschen Menschen. Ein Leitfaden für Studierende und Ärzte. Lpzg: Thieme 1939. 139 p. **92440**
Bibliographie: p. 129—132.

Bucsányi Gyula. Egészséges nyerskoszt és nyers diéta mint természetes gyógytényező. Bp.: Novák [193?]. 103 p. **93383**

Bucsányi Gyula. Természetes gyógymód és táplálkozás. Bp.: Novák [193?]. 228 p. **92800**

Glatzel, Hans. Nahrung und Ernährung. Altbekanntes und Neuerforschtes vom Essen. Berlin: Springer 1939. VII, 256 p. (Verständliche Wissenschaft, Bd 39.) **92329**
Bibliographie: p. 256.

Raunert, Margarete. Der Paprika. Verpflegungstechnisch und diätetisch gesehen. Geleitw. v. Albert v. Szentgyörgyi. Lpzg: Barth 1939. VI, 72 p. 2 t. **R 664.5**

Ude, [Johs.] Die volkswirtschaftliche Bedeutung des Vegetarismus. Dresden: »Vegetarische Presse« 1939. 16 p. **P 613.261**

615.1 Gyógyszertár. Gyógyszerészet

Pharmacologie — Pharmacology

Fritz Gusztáv. Gyógyszerhatástan. Gyógyszerészek és gyógyszerészhallgatók részére a szükséges anatómiai, élettani és kórtani alapfogalmakkal. Bp.: Máté-ny. 1938. 407 p. **92494**

Issekutz Béla etc. Gyógyszerészek és gyógyítás. Irták: —, Bosányi Andor, Csapody István, Farkas György etc. 1. k. Bp.: Stephaneum 1940. 340 p. **93569**

Müller Vilmos. Klinikai recipekönyv. *[1903.]* 6. bőv. kiad. 1—2. k. Bp.: Franklin-társ. 1936. **92945**

62 Technika. Technológia

Technik. Technologie — Engineering

Cserépy István ifj. Angol mérnöki és építészeti szakszótár. Az angol és amerikai műszaki nyelv megértéséhez. Szerk.—. A mérnöki részt kiegészítette saját gyüjtéséből Gyengő Tibor. Bp.: Fővárosi könyvkiadó 1939. 244 p. **K 6200/14**

Furnas, C. C. The storehouse of civilization. New York: Columbia university 1939. XX, 562 p. **93621**

Káplány Géza. A mérnökszellem modern korunk szolgálatában. Psychológiai tanulmány. Bp.: Held-ny. 1939. 20 p. (A »Műszaki bibliográfiai Közlemények«-ből.) **R 620.07(01)**

Karlson, Paul. A gépmadár. *[Der Mensch fliegt.]* Ford. Rácz Elemér. Átnézte Anderlik Előd. Bp.: Kir. magy. Term.-Tud. Társ. 1938. VII, 392 p. (Term.-tud. könyvkiadóvállalat, 111.) **92357**

Kerber Áron. A motorkerékpár szerkezete és vezetése. Összefoglaló vizsgakérdések. *[1933.]* 2. bőv. kiad. Bp.: Merkantil-ny. [193?]. 246 p. 2 t. **92299**

Körmendy Ékes Lajos. Veszprém vármegye egységes villamosításának története. Bp.: Dénes-ny. 1937. 99 p. 1 t. **R 621.3(439.070)**

Lampl Hugó. Időszerű vízépítési közmunkák a munkanélküliség okszerű leküzdésének szolgálatában. Bp.: Egyetemi ny. 1938. 19 p. 1 t. (»Vízügyi Közlemények«-ből.) **R 626.1(439)**

Lengyel Béla. Világhódító ipari anyagok. Bp.: Kir. magy. Term.-tud. Társ. 1939. VI, 328 p. XXX t. (A Kir. magy. Term.-tud. Társ. term.-tud. könyvkiadó vállalata, 113. k.) **93704**

Möller Károly. A mai technika. Bp.: Egyetemi ny. 1939. 351 p. 15 t. **92684**

Norden, Adalbert. Flügel am Horizont. Berlin: Dtscher Verl. 1939. 377, [3] p. 16 t. **93446**

Szekendi Ferenc. A Hanság és a Fertő lecsapolási kísérleteinek története. Magyaróvár: »Moson-vm.« nyomdája 1938. 36, [4] p. 1 t. **R 626.8(439.053)(09)**

625.7 Útépítés

Strassenbau — Road engineering

Fritz, Georg. Strassen und Bauten Adolf Hitlers. Geleitwort v. Fritz Todt. Berlin: Deutsche Arbeitsfront Verl. 1938. 4°. 136 p. **X 7204**

Grandi strade del mondo romano. Le—. [Quaderni] 1—15. Roma: Ist. di studi romani 1938. (Quaderni dell' Impero.) **X 2483**

1. Grenier, Alberto: Le strade romane nella Gallia. 30 p. 2 t.
2. Todorov, Yanko: Le grandi strade romane in Bulgarie. 34 p. 2 t.
3. Goessler, Peter: Le strade romane in Germania. 40 p. 6 t.
4. Viollier, David: Le strade romane della Svizzera. 22 p. 1 t.
5. Dobias, Josef: Le strade romane nel territorio Cecoslovacco. 30 p.
6. Strong, Eugenia: Viaggio attraverso le strade della Britannia romana. 30 p. 3 t.
7. Byvanck, A. W.: Le strade romane nei paesi Bassi. 18 p. 2 t.
8. Breuer, Jacques: Le strade romane nel Belgio. 32 p. 3 t.
9. Levi, Doro: Le grandi strade romane in Asia. 24 p. 3 t.
10. Panaitescu, Emil: Le grandi strade romane in Romania. 24 p. 2 t.
11. Nagy [Lajos] Luigi: Le grandi strade romane in Ungheria. 12 p. 1 t.
12. Vulic, Nicola: Le strade romane in Jugoslavia. 14 p. 2 t.
13. Romanelli, Pietro: Le grandi strade romane nell Africa settentrionale. 26 p. 1 t.
14. Praschniker, Camillo: Le grandi strade nell Austria. 22 p. 1 t.
15. Talip, Semseddin: Le strade romane in Anatolia. 22 p. 1 t.

Viola Rezső. Városi utak építése. Király Kálmán, Jánosfi Emil, Csepeli Alajos [stb.] közreműködésével. Bp.: Egyetemi ny. [193?]. 56 p. 2 t. (Az »Építési zsebkönyv«-ből.) **R 625.7**

63 Agronómia

Agronomie — Agriculture

Ballenegger Róbert. Termőföldünk. Bp.: Kir. magy. Természettud. Társ. 1938. 47 p. (Természettudományok elemei, 8.) **R 631.4(439)**

Baravelli, G. C. A megoldott talajjavítás Itáliában. 2. kiad. Firenze: Vallecchi 1938. 34, [4] p. 12 t. **R 631.8(45)**

Erdély László. Egy új szőlőbetegség. »Feketebélüség«. A szőlő bélbetegsége. Bp.: Stádium-ny. 1939. 79 p. **R 634.8**

Bibliográfia: p. 78—79.

Jacob, A. Die Gewinnung und Anwendung der Kalisalze. Neudamm: Neumann 1939. 128 p. 38 t. **93024**

Kállay Kornél. Szőlőmíveléstan és borkezeléstan. Bp.: »Pátria« ny. 1938. 132 p. (Köztelek gazdasági könyvtár, XXI. f.) **92309**

Seiler Ernő. A gombatenyésztés és gyüjtés gyakorlati módja. Szeged: »Háziipar & állattenyésztés« 1937. 64 p. **R 635**

Szabó Béla. A gyümölcs és konyhakerti termények feldolgozása. Bp.: »Pátria« ny. 1934. 229 p. **92972**

636 Állattenyésztés

Tierzucht — Domestic animals

Eipper, Paul. Das Haustierbuch. Vom Wesen der Schönheit und dem Nutzen unserer Tier-Kameraden. Berlin: Deutscher Verl. 1938. 4°. 236, [3] p. **X 7168**

Festschrift. Prof. Gustav Frölich zum 60. Geburtstag. Berlin : Parey 1939. XXII, 487 p. **4777**
= Kühn-Archiv. Bd 52.

Hirsch Ferenc. Halastavak termelési viszonyainak vizsgálata. Dissz. Bp. : Saját kiad. 1938. 60 p. (Közlemények a M. kir. József nádor műsz. és gazd.-tud. egyet. mezőgazdasági oszt.-nak állattenyészt. int.-ből.) **R 639.3**
Bibliográfia : p. 59—60.

Magyar nemzeti kutyafajták fajtajellegeinek leírása. (Komondor, kuvasz, puli, pumi és magyar vizsla.) Bp. : Magy. ebtenyésztők orsz. egyes. [193?]. 61 p. 8 t. **R 636.7(349)**

Malosik Ferenc. A postagalamb, azok tenyésztése, ápolása, idomítása. Bp. : Columbia postagalambsport egyes. 1936. 146 p. **93390**

Schandl József. Gyapjú-, tej- és hústermelés a juhászatban. Bp. : »Pátria« ny. 1939. 140 p. (Köztelek gazdasági könyvtár, XXIII. f.) **92311**

Seiler Ernő. A csigák tenyésztése, gyüjtése és hizlalása. Szeged : »Háziipar és Állattenyésztés« 1937. 40 p. **R 636.9**

64 Háztartástan

Haushaltungskunde
Domestic economy

Dobó László. Az egyéni háztartások melegszükségletének gazdaságos ellátása korszerű gáztüzelő berendezésekkel. Bp. : MRB 1939. 4°. 24, [2] p. (Magy. Racionalizálási Bizotts. kiadv., 13.) **Rq 644**

Enquire within upon everything. Enlarged, revised and brought up to date by experts all enquirers should refer to the index at the end. *[19??.]* 119. ed. London : Henkins [1939]. 544 p. **92478**

Finály István, kendi. A fűtés módjai hajdan és ma. Bp. : Kis Akadémia 1939. 66 p. (A Kis Akadémia könyvtára, XXXIV.) **R 644**

65 Kereskedelmi ismeretek

Handelskunde — Commerce

Liszievicz Nándor. A közüzemek számvitele. Pécs : Egyetemi ny. 1939. 95 p. **92835**

Liszievicz Nándor. Vállalati számlarend. (Számlarend-minta vállalatok részére.) Pécs : »Dunántúl« ny. 1939. 56 p. **R 657.5**

Marosi Nagy Dénes. A gazdasági nyilvántartás alapvetése. Bp. : Centrum 1939. 207 p. 5 t. **93410**

Mészáros Magda & Teslér y László. Kereskedelmi lélektan. Bp. : Klein-ny. 1939. 24 p. **R 658(01)**

Nyárády József. Mérlegtani alapismeretek. A zárókimutatás szerkezete. *[193?.]* 2. bőv. kiad. Bp. : Officina ny. 1938. 338 p. 4 t. **92026**

Reklám, A—. 1—3. k. Bp. : Pantheon-ny. 1939. **92314**
1. k. Naményi Ernő : A reklám gazdaságtana. Függelékül : A reklám joga, írta Beck Salamon. 111 p. 13 t.
2. k. Hermanné Czinner Alice : A reklám lélektana. 107 p. 13 t.
3. k. Nádai Pál : A reklám művészete. 87 p. 29 t.

Whitehad, Harold. Az ipari és kereskedelmi vállalatok igazgatása. Angolból ford. Kelemen Móric. Bp. : MRB 1939. 32 p. (Magy. Racionálási Bizotts. kiadv., 15.) **R 658**

Zakar Ferenc. Pénzintézeti üzletvitel tekintettel az egyöntetű könyvelésre. Előszót írta Alsó-viszokai Gerlóczy Béla. Bp. : »Apollo« ny. [19??]. 4°. 430 p. **X 7218**

655+686 Könyvipar

Buchgewerbe — Book-industries

Bockwitz, Hans H. Papiermacher und Buchdrucker im Zeitalter Gutenbergs. Lpzg : Deutsches Buchmuseum 1939. 19 p. **P 655.1»14«**

Bockwitz, Hans H. Vorstufen der original graphischen Künste und der Buchdruckerkunst. Lpzg : [Harrassovitz 193?]. p. 71—84. (Archiv. f. Buchgewerbe und Gebrauchsgraphik. Das Buchgewerbe, H. 2.) **Pq 655.1». . ./14«**

Bockwitz, Hans H. Zu Karabaceks Forschungen über das Papier im islamischen Kulturkreis. Lpzg : Harrassovitz 1938. p. 83—96. (Sonderabdruck aus »Buch und Schrift.« Neue Folge.) **Pq 003.5(53)»09/10«**

Bockwitz, Hans H. Zur Geschichte des Papiers und seiner Wasserzeichen. [Lpzg : Harrassowitz] 1939. p. 417—440. (Archiv f. Buchgewerbe und Gebrauchsgraphik, H. 8.) **Pq 003.5(09)**

Csatkai [András] André. Die fürstlich Esterházyschen Druckereien in Eisenstadt. Eisenstadt: Dr. Rötzer 1936. p. 4—10. (Aus d. »Burgenländischen Heimatblätter«.) **R 655.1(439.053)Kismarton**

Mihalik Gusztáv. Nyomdaiparunk és a gazdasági élet. Bp.: Saját kiad. 1938. 36 p. Bibliográfia: p. 33—34. **R 655.1(439)**

Renner, Paul. Die Kunst der Typographie. Berlin: Frenzel & Engelbrecher 1939. 314 p. **93606**

Stevens, Georg & Stanley Unwin. Bestsellers. Are they born or made? (»Lincoln's Doctor's Dog«) London: Allen & Unwin 1939. 126, [2] p. 2 t. **93558**

7 Művészet

Kunst — Fine arts

Bellori, Giovanni Pietro. Die Idee des Künstlers. Dtsche Übertr., Geleitw. u. Erläuterung v. Kurt Gerstenberg. Halle: Werkstätten d. Stadt [1939]. 48 p. 1 t. **93418**

Gaber, Bernhard. Wettbewerbe auf den Gebieten d. bildenden Künste. Berlin: Pusch 1939. 234 p. **93043**

Grenz. Naturschutz. Lübeck: Poliz. Fachschrifttum [1939]. 78 p. (Kleine Polizei-Bücherei, 13.) **P 719(43)**

Lechler, Jörg. Vom Hakenkreuz. Die Geschichte eines Symbols. *[1921.]* 2. erw. u. vermehrte Aufl. Lpzg: Kabitzsch 1934. 90 p. **92501**

Surányi Károly. A művészeti modernizmus furcsaságai. Doboz: Szerző [1938?]. 32 p. **R 703.6**

701 Esztétika

Ästhetik — Aesthetics

Benz, Richard. Lösung und Bindung. Probleme zwischen den Kulturen. Hamburg: Wegner 1939. 157 p. **92938**

Boda István. Esztétika és filozófia. Kecskemét: Első Kecskeméti Hirlapkiadó-ny. [1938]. 50 p. (Új élet felé. Tanulmánysorozat, 2.) **R 701**

Brandt, Paul. Sehen und Erkennen. Eine Anleitung zu vergleichender Kunstbetrachtung. *[1910.]* 7. neue durchgearb. & erw. Aufl. Lpzg: Kröner 1929. 484 p. 19 t. **93649**

Gerő Ödön. Művészetről, művészekről. Tanulmányok, vázlatok, emlékezések. Bp.: Gergely [193?]. 462 p. **93716**

Kőszegi [László] Ladislaus. Die Begegnung des deutschen, ungarischen und italienischen Kunstgeistes in Hitler's Ästhetik. Bp.: Szerző 1939. 26 p. 2 t. **R 701 Hitler**

Kőszegi [László] Ladislav. Per la misura estetica, la piu alta: latina. (Verso un imperialismo estetico romano). — Hymnus in Romam. Bp.: Saját kiad. 1938. 26 p. **R 701**

Künstler über Kunst. Briefe, Berichte, Aufzeichnungen deutscher Maler, Bildhauer, Architekten. Hg. v. Hans Eckstein. Ebenhausen bei München: Langewiesche-Brandt 1938. 267 p. 20 t. **92041**

Bibliographie: p. 262—264.

Schorer, Georg. Deutsche Kunstbetrachtung. München: Deutscher Volksverl. 1939. 207 p. (Bayreuther Bücher für Erziehung und Unterricht.) **92504**

Slatinay Ernő. Az élet és a művészet. A kiábrándulás tanulságai. Bp.: Egyetemi ny. 1939. 46 p. (Dolgozatok a Kir. magy. Pázmány Péter tud.-egyet. philosophiai seminariumából, 31.) **R 701**

708 Muzeográfia. Műgyüjtés

Museographie — Museography

Berlin. Staatliche Museen. Ausstellung altjapanischer Kunst. Berlin 1939. Berlin: Verl. f. Kunstwissenschaft [1939]. XXVI, 167 p. **A 52.70/8**

München. Alte Pinakothek. Katalog. 14. Aufl. München: Cerber 1922. XXXIX, 220 p. **93192**

Paris. Le Musée du Louvre. Encyclopédie photographique de l'art. Tom. 1—3. Photographies d'André Vigneau. Paris: Tel 1935. **X 7206**

Tom. 1. Égypte. Mesopotamie. 336 p.
Tom. 2. Mesopotamie. Grèce. 320 p.
Tom. 3. Grèce. Rome. 320 p.

Storno Miksa. A Storno-család Széchenyi gyüjteményének tárgyjegyzéke. Gróf Széchenyi István kéziratainak, valamint egyéb leveleknek közlésével. Sopron: Röttig-Romwalter 1938. 77 p.
R 708.082(439.053) Sopron, Storno

709 Művészettörténet

Kunstgeschichte — History of arts

Bauch, Kurt. Über die Herkunft der Gotik. Freiburg i. Br.: Speyer Verl. 1939. 34 p. (Freiburger Wissenschaftliche Gesellschaft, H. 27.) **P 703.35**

Benz, Richard & Arthur v. Schneider. Die Kunst der deutschen Romantik. München: Piper 1939. 4°. 227 p. 128 t. **X 7242**

Brion, Marcel. Michel-Ange. Paris: Michel 1939. 383, [5] p. **93101**

Fry, Roger [etz.]. Chinesische Kunst. Ein Handbuch z. Einführung in d. Malerei, bildende Kunst, Keramik, Webereien, Bronzen u. Kleinkunst Chinas. Von —, Laurence Binyon, A. F. Kendrick etz. Aus d. Engl. übertr. v. Friedr. v. Oppeln-Bronikowski. München: Bruckmann 1937. XVI, 103 p. 44 t. **A 51.70/5**
Bibliographie: Am Ende der einzelnen Kapiteln.

Ginhart, Karl. Die bildende Kunst in Österreich. »Renaissance« und Barock (von etwa 1530 bis um 1690). Unter Mitarbeit v. Walther Buchowiecki, Richard Kurt Donin etc. Baden b. W.: Rohrer 1939. 224 p. 13 t. **93712**

Hamann, Richard & Mac Lean. Frühe Kunst im westfränkischen Reich. Merowingische Kunst, karolingische Kunst, romanische Kunst. Text v. —. Mit einer Einführung v. Jean Verrier. Lpzg: Schmidt & Günther 1939. 4°. 240, [20] p. **X 7244**

Hoffmann, Hans. Hochrenaissance, Manierismus, Frühbarock. Die italienische Kunst des 16. Jahrhunderts. Zürich: Seemann 1938. 187 p. **93720**
Bibliographie: p. 184—187.

Kelemen Pál. Istenek csatatere. *[Battlefield of the gods.]* Ford. F. Réthy Margit. Bp.: Franklin-ny. [1939]. 168, [4] p. 9 t. (A Magy. Földr. Társ. könyvtára.) **92585**

Lübbecke, Fried. Frankfurt am Main. Lpzg; Seemann 1939. 335 p. 2 t. (Berühmte Kunststätten, 84.) **92700**

Lyka Károly. Magyar művészet 1800—1850. A táblabíró világ művészete *[1922.]* 2. átdolg. kiad. Bp.: Singer & Wolfner [1939]. 641 p. **93685**

Pirchan, Emil. Künstlerbrevier. Vom Arbeiten, Leben und Lieben der Maler, Bildhauer und Baumeister aus zwei Jahrtausenden in aller Welt. Wien: Frick 1939. 303 p. **92581**

Reiners, Heribert. Tausend Jahre Rheinischer Kunst. *[1925.]* 3. neubearb. Aufl. Bonn: Verl. d. Buchgemeinde 1938. 4°. 46 p. 125 t. **X 7151**

Schubert, Alfred. Alte Volkskunst am Niederrhein. Düsseldorf: Bagel 1938. 159 p. **92012**

Sobolev, H. H. Russkaja narodnaja rezjba po derevn. Moskau: Accademia 1934. 476, [4] p. **A 47.70/6**

Stefanescu, I. D. L'art bizantin et l'art lombard en Transylvanie. Peintures murales de Valachie et de Moldavie. Paris: Geuthner 1938. 4°. X, 166 p. (Recherches d'iconographie et d'histoire, 1.) **X 7176**

Stief, Werner. Heidnische Sinnbilder an christlichen Kirchen und auf Werken d. Volkskunst. Der »Lebensbaum« und sein Gestaltwandel im Jahreslauf. Lpzg: Hase & Koehler 1938. 303 p. (Deutsches Ahnenerbe: Volkstümliche Schriften, Bd 8.) **92188**

Styger, Paul. Die altchristliche Grabeskunst. Ein Versuch d. einheitlichen Auslegung. München: Kösel & Pustet 1927. 124 p. 16 t. **91996**

Umeni na Slovensku. Odkaz zeme a lidu. Soubor dokumentu. Red. Karel Sourek. Autori: J. Budavári, I. Eisner, J. Hofman [etc.] Praha: Melantrich 1938. 4°. XIV, 88 p. 292 t. **X 7200**

Weise, Georg. Die geistige Welt der Gotik und ihre Bedeutung für Italien. Halle: Niemeyer 1939. 502 p. XXII t. (Deutsche Vierteljahresschrift f. Literaturwissenschaft & Geistesgeschichte, Bd 25.) **92236**
Bibliographie: p. 486—502.

Woolley, C. Leonard. The development of Sumerian art. London: Faber 1935. 4°. 140 p. 34 t. **Aq 50.70/12**

71 Kertművészet

Gartenkunst — Gardening

Alphand, A[dolphe]. Les promenades de Paris. Bois de Boulogne et de Vincennes, parcs, squares et boulevards. Dessins de E. Hochereau. Vol. 1—2. Paris: Rothschild 1868. Fol. **5663**

Triggs, H. Inigo. Formal gardens in England and Scottland. Their planning and arrangement architectural and ornamental features. Ill. by Charles Latham. London: Batsford 1902. Fol. 64 p. 122 t. **5691**

Tschira, Arnold. Orangerien und Gewächshäuser. Ihre geschichtliche Entwicklung in Deutschland. Berlin: Deutscher Kunstverl. 1939. 136 p. (Kunstwissenschaftliche Studien, Bd 24.) **93148**

Bibliographie: p. 122—132.

Wiener Gärten im vorigen Jahrhundert. Aufgenommen v. Canaletto, J. E. Fischer v. Erlach, Sal. Kleiner. Text v. August Czullik. Wien: Lehmann 1891. Fol. 32 t. **5682**

72 Építészet

Baukunst — Architecture

Ausgefuehrte Backsteinbauten der Gegenwart. [Bd 1—7]. Berlin: Wasmuth 1891—1894. 100 t. **5681**

Bauen im neuen Reich, Das —. Hg. in d. Bindung mit Gerdy Troost v. Gauverlag Bayerische Ostmark. Bayreuth: Gauverl. 1938. 4°. 152 p. **X 7127**

Eckstein, Hans. Vierzehnheiligen. Erl. u. aufgenommen v. —. Berlin: Rembrandt-Verl. 1939. 120 p. (Die Kunstbücher des Volkes. Bd 30.) **92766**

Evers, Hans Gerhard. Tod, Macht und Raum als Bereiche der Architektur. München: Filser 1939. VIII, 311 p. 48 t. **92760**

Gosztonyi Gyula. A pécsi Szent Péter székesegyház eredete. Pécs: »Dunántul« ny. 1939. 296 p. 4 t. **93287**

Haupt, Albrecht. Palast-Architektur von Ober-Italien und Toscana vom XIII. bis XVIII. Jh. [Bd 5.] Bologna, Ferrara, Modena, Piacenza, Cremona, Pavia, Brescia, Bergamo, Mailand, Turin. Lfg 1—5. Berlin: Wasmuth 1911. Fol. **5665**

Herepei János & Szabó T. Attila. Levéltári adatok faépítészetünk történetéhez. I. Fatemplomok és haranglábak. Gyüjtötte —. Kolozsvár: Grafica-ny. 1939. 46 p. **X 2215/107**

= Erdélyi Tudományos Füzetek, 107.

Hoffmann, Ludwig. Neubauten der Stadt Berlin. Gesammtansichten u. Einzelheiten .. seit d. J. 1897 in Berlin errichteten städt. Bauten. Mit beschreibendem Text. Bd 1—11. Berlin: Wasmuth 1902—1912. Fol. [Bd 8. fehlt.] **5669**

Hubert, Jean. L'art pré-roman. Paris: Éd. d'art & d'histoire 1938. 4°. VII, 202 p. XL t. (Les monuments datés de la France.) **X 7166**

Kletzl, Otto. Plan-Fragmente aus der deutschen Dombauhütte von Prag in Stuttgart und Ulm. Kritische Ausg. Stuttg.: Krais 1939. 4°. VII, 152 p. 6 t. (Veröffentl. d. Archivs d. Stadt Stuttg., H. 3.) **X 7140**

Kovács Gyula. Makó város építészete aXVIII-ik század közepétől a XIX-ik század közepéig. Makó: Gaál 1929. 40 p. 19 t. (Csanádvármegyei kvtár, 17.) **R 725.09(439.024) Makó »175/184«**

Bibliográfia: p. 37.

Rados Jenő. Magyar kastélyok. Előszót irta Gerevich Tibor. Bp.: Műemlékek orsz. bizotts. 1939. 4°. 404, [2] p. 163 t. **X 7082/4**

= Gerevich: Magyarország művészeti emlékei, IV.

Redslob, E[dwin]. Deutsche Bauten als Dokumente deutscher Geschichte. Berlin: Deutscher Kunstverl. 1928. 31 p. 40 t. **93648**

Schinkel, Carl Friedrich. Sammlung architektonischer Entwürfe. Berlin: Ernst & Korn 1866. Fol. 23 p. 174 t. **5685**

Schumacher, Fritz. Der Geist der Baukunst. Stuttg.: Deutsche Verlags-Anst. 1938. 329 p. **92024**

Steinmetz, Georg. Grundlagen für das Bauen in Stadt und Land. Bd 1. Körper und Raum. München: Callwey 1928. 4°. XVI, 448 p. **X 7236**

Stiehl, O[tto]. Der Backsteinbau romanischer Zeit, bes. in Oberitalien u. Norddeutschland. Eine technisch-kritische Untersuchung. Lpzg: Baumgärtner 1898. Fol. [6], 94 p. 27 t. **5668**

Tarpel, Guillaume. Reims. Cathédrale nationale. Paris: Office de centralisation d'ouvrages [1938]. 4°. 32, [8] p. 135 t. **X 7173**

Varga József. A sopronbánfalvai hegyi templom. Viharos, de dicső mult, szomorú, mégis biztató jelen! Sopron : Röttig-Romwalterny. 1928. 40 p.
R 726.5(439.053) Sopronbánfalva
Bibliográfia : p. 40.

Varga [József] Josef. Die Wandorfer Bergkirche. Stürmische, doch glorreiche Vergangenheit, traurige, doch hoffnungsvolle Gegenwart. Sopron : Röttig-Romwalter-Dr. 1938. 41, [3] p.
R 726.5(439.053) Sopronbánfalva
Bibliographie : p. [2].

725 Városépítés. Városesztétika

Städtebau — Town planning

Barcsay Amant Zoltán. Eger vár és város régi ábrázolásai. Alte Abbildungen der Burg und der Stadt Eger. (1567—1900.) Bp. : Sport-ny. 1939. 34, [6] p. (Az egri várásatás és vármúzeum kiadványai. Schriften d. Burgausgrabungen u. d. Burgmuseums zu Eger, II.) **Rq 725.09(439.034) Eger**

Bardet, Gaston. La Rome de Mussolini. Une nouvelle ère romaine sous le signe du faisceau. Paris : Massin 1937. XXXVIII, 322 p. 16 t. **92359**
Bibliographie : p. 311—313.

Beck, Walter. Wissenschaftliche Grundlage der Stadterweiterung. Stuttg. : Wittner 1939. [4], 50 p. **P 725.091.2**
Bibliographie : p. 50.

Feder, Gottfried. Die neue Stadt. Versuch d. Begründung einer neuen Stadtplanungskunst aus d. sozialen Struktur d. Bevölkerung. Unter Mitarbeit v. Fritz Rechenberg. Berlin : Springer 1939. 4°. 480 p. 4 t. **X 7197**

Koenigswald, Harald von. Das verwandelte Antlitz. Berlin : Kommodore-Verl. 1938. 246 p. 34 t. **93691**
Bibliographie : p. 241—244.

Kőszeghy Elemér. Kassa műemlékei. Bp. : Officina-ny. 1939. 23, 28, [14] p. (Officina képeskönyvek, 16.) **92721**

Lindner, Werner & Erich Böckler. Die Stadt. Ihre Pflege und Gestaltung. München : Callwey 1939. 4°. 288 p. (Landschaftliche Grundlagen d. deutschen Bauschaffens Buchreihe d. Arbeitsgemeinschaft Heimat und Haus, Bd 2.) **X 7229**

Somogyi Antal. Székesfehérvár. Művészet és város. Bp. : Officina 1939. 34, [2] p. 16 t. (Officina képeskönyvek.) **92208**

Sopron műemlékei. 1. k. Becht Rezső & Mihályi Ernő közrem.-vel sajtó alá rend. Heimler Károly. Bev. Csányi Károly. Sopron : Városszépítő egyes. 1939. 4°. XVI, 181, [3] p. **X 7234**

Truskovszky Dezső. Pozsonyi séták. Bp. : Officina 1939. 30, [6] p. 16 t. (Officina képeskönyvek.) **93004**
Bibliográfia : p. [6].

73 Szobrászat

Bildhauerkunst — Sculpture

Baum, Julius. Die Bildwerke der Rottweiler Lorenzkapelle. Augsburg : Filser 1929. 62 p. 128 t. **91988**

Grignano di Trieste. Villa Stavropulos.. Betrachtungen über Kunstwerke der Villa Stavropulos zu—. Bp. : »Hungária« 1939. 136 p. **93599**
[Hozzákötve :] Grignano di Trieste. Villa Stavropulos : Opere d'arte . . .

Grignano di Trieste. Villa Stavropulos. Opere d'arte nella Villa Stavropulos a —. Bp. : »Hungária« ed. 1939. 4°. [8] p. 43 t. **X 7230**

Grignano di Trieste. Villa Stavropulos. Opere d'arte nella Villa Stavropulos a —. Bp. : »Hungária« 1939. 46 t. **93599**
Ad : Grignano di Trieste. Villa Stavropulos. Betrachtungen . . .

Heroische Bildhauerkunst. Fünf Werke von Ivan Mestrović. Bp. : »Hungária« 1939. 12 p. 5 t. **93601**

Kampis Antal. Középkori faszobrászat Magyarországon. Bp. : Officina 1940. 308 p. **93602**

Kampis Antal. Magyar faszobrok. Bp. : Officina-ny. 1939. 26, [6] p. 16 t. **93676**

Oettinger, Karl. Altdeutsche Bildschnitzer der Ostmark. Wien : Schroll 1939. 4°. 22 p. 52 t. (Waggerl : Ostmark.) **X 7223**

Planiscig, Leo. Donatello. Wien : Schroll 1939. 42 p. 129 t. **93429**

Planiscig, Leo. Luca della Robbia. Wien : Schroll 1940. 40 p. 53 p. **93731**

Schrader, Hans. Die archaischen Marmorbildwerke der Akropolis. Bd 1—2. Frankfurt a. M.: Klostermann 1939. **X 7181**
Bd 1. Textband. XVII, 339 p.
Bd 2. Tafelband. VI, 200 p.

Vernei-Kronberger Emil. Magyar középkori síremlékek. Bp.: Officina-ny. 1939. 93 p. 30 t. (A Bp.-i Kir. magy. Pázmány Péter tud.-egyet. művészettörténeti és keresztény-régészeti intézetének dolgozatai, 60.) **92989**
[Magyar-angol.]

737 Éremtan

Münzkunde — Numismatics

Huszár Lajos. Szent István pénzei. Bp.: Franklin 1938. 33 p. (Emlékkönyv Szent István király halálának 900. évfordulóján c. mű II. kötetéből.) **Rq 737.1(439)»10«**

Jesse, W. & R. Gaettens. Handbuch der Münzkunde von Mittel- und Nordeuropa. Bd 1. Lief. 1. Lpzg: Akademische Verlagsgesellsch. 1939. 4°. 96 p. **X 7171**

745 Iparmúvészet

Kunstgewerbe — Decorative art

Antica oreficeria italiana. Prefazione del Prof. Antonio Morassi. Milano: Hoepli 1936. 128 p. **92000**

Bárányné Oberschall Magda. Magyar bútorok. Bp.: Officina 1939. 32 p. 32 t. (Officina képeskönyvek, 16.) **92381**

Berlin. Staatliches Museum f. dtsche Volkskunde. Ton und Töpfe. Schulausstellung d. Staatl. Museums f. dtsche Volkskunde, anlässl. seines 50-jährigen Bestehens. Berlin: Selbstverl. [1939]. 40 p. **P 738.8**
Bibliographie: p. 38—39.

Bernt, Walther. Altes Werkzeug. München: Callwey 1939. 4°. 195, [2] p. **X 7164**
Bibliographie: p. 28—30.

Feddersen, Martin. Chinesische Kunstgewerbe. Berlin: Klinkhardt & Biermann 1939. 247 p. 2 t. **A 51.70/6**

Halm, Konrad. Deutsche Bauernmöbel. Jena: Diederichs 1939. 4°. 34, 129 p. XII t. **X 7174**
Bibliographie: p. 34.

Hoffmann, Herbert (Hg.). Sitzmöbel aus sechs Jahrhunderten. Stuttg.: Hoffmann 1938. 4°. 188, [4] p. **X 7131**

Jajczayné Kanyó Erzsébet. A keleti szőnyeg. Bp.: Szent István társ. [1937]. 100, [2] p. 59 t. **89866**
Bibliográfia: p. 89—90.

Kronberger-Frentzen, Hanna. Deutsche Stickmuster. Von ihren Anfängen bis zum Biedermeier. Hamburg: Schröder [1939]. 74 p. 3 t. **93683**

Nádai Pál. A lakásberendezés művészete. Bp.: Egyetemi ny. 1939. 303 p. 46 t. **92850**

Ruzicska Ilona. A magyar porcellán. Bp.: Officina 1939. 29, [7] p. 32 t. (Officina képeskönyvek, 15.) **92939**

75 Festészet

Malerei — Painting

Antlitz Christi. Das —. Amsterdam: Pantheon [193?]. 4°. 128, 4 p. **X 7201**

B. Bakay Margit. A biedermeier kor elfelejtett festője. Györgyi (Giergl) Alajos. Bp.: Sárkány-ny. 1938. 94 p. 32 t. **92239**
Bibliográfia: p. 79—82.

Beutler, Ernst. Johann Heinrich Füssli. Ansprache bei Eröffnung d. Füssli-Ausstellung d. Frankfurter Goethemuseums am 27. VIII 1938. Halle an d. Saale: Niemeyer 1939. 24 p. 11 t. (Freies dtsches Hohestift Frankfurt a. M. Reihe d. Vortr. u. Schriften, 2.) **P 75 Füssli**

Contemporary art of 79 countries. New York: Internat. business machines corporation 1939. [168] p. **93370**

Contemporary painting in Europa. Introd. by Anthony Bertram. London: Studio 1939. 4°. 144 p. (Special autumn number of the Studio.) **X 7243**

Costantini, Vincenzo. Pittura italiana contemporanea dalla fine dell' 800 ad oggi. Milano: Hoepli 1934. VIII, 435 p. **92007**

Dickey, E[dward] M[ontgomery]. A picture-book of British art. London: Bell 1931. XXV, 214 p. **92006**

Fischer, Otto. Chinesische Landschaftsmalerei. München: Wolff 1921. 4°. 174 p. **Aq 51.75/3**

Fosca, Francois. Corot. Paris: Floury 1930. 4°. 140 p. **X 7126**

Greco, El—. Gemälde. London: Allen & Unwin 1938. 4°. [12], [4] p. 245 t. **X 7143**

Hetzer, Theodor. Dürers Bildhoheit. Frankfurt a. M.: Klostermann 1939. 162 p. 13 t. **93717**

Huebner, Friedrich Markus. Hieronymus Bosch. Das Werk des Malers. Ausgewählt u. eingeleitet v. —. Berlin: Juncker [1939]. 14, [4] p. 32 t. (Junkers Kunstbücher.) **93742**
Bibliographie: p. [2].

Kehrer, Hugo. Greco als Gestalt des Manierismus. München: Neuer Filser-Verl. 1939. XVI, 140, [2] p. 24 t. **93395**

Kümmel, Otto. Meisterwerke japanischer Landschaftskunst. Berlin: Klein 1939. 32 p. 22 t. (Die Silbernen Bücher.) **Aq 52.75/4**

Lassaigne, Jacques. Daumier. Paris: »Hypérion« 1938. 4°. 167 p. **X 7149**

Meier-Graefe, Julius. Degas. Rendered into English by J. Holroyd-Reece, with More Than one hundred plates. New York: Knopf 1923. 4°. 98 p. 103 t. **X 7241**

Nemitz, Fritz. Caspar David Friedrich. Die unendliche Landschaft. München: Bruckmann 1938. 4°. 63 p. 47 t. **X 7134**

Nicodemi, Giorgio. Leonardo da Vinci. Gemälde, Zeichnungen, Studien. Hg. —. Zürich: Fretz & Wasmuth 1939. XLVIII, 168 p. 3 t. **93723**
Bibliographie: p. XLIV—XLVII.

Poley, Joachim. Claude Gillot. Leben und Werk 1673—1722. Ein Beitrag zur französischen Kunstgeschichte des XVIII. Jahrhunderts. Würzburg-Aumühle: Triltsch 1938. [6], 100 p. **92320**
Bibliographie: p. 90—91.

Schmidt-Degener, F. Quarante chefs-d'oeuvre de Jan Steen. Reproduits en héliogravure accompagnés d'un essai sur le caractère de son art. Texte explicatif des images par H. E. van Gelder. Trad. franc. de Adrien Timmermans. Paris: Crès [193?]. 4°. VI, 82 p. **X 7132**

Turcsányi Erzsébet. Molnár József. 1821—1899. Dissz. Bp.: Sárkány-ny. 1938. 207 p. 9 t. **92149**
Bibliográfia: p. 197—203.

Turchányi Erzsébet. A szentendrei művésztelep tíz éve. Szentendre: Szentendrei festők társasága [1939]. 24 p. 12 t. **92984**

Vestdijk, S. Das fünfte Siegel. Ein El-Greco-Roman aus d. spanischen Inquisition. Übertr. aus d. Holländischen v. Annie Gerdeck-de-Waal. Brünn: Rohrer [193?]. 395 p. **93749**

77 Fénykép. Film

Lichtbild — Photography

Frerk, Willy. Der Schmalfilmer. Praktisches Arbeiten mit Schmal- und Klein-Kinofilmen. *[193?.]* 3. umgearb. & erw. Aufl. Berlin: Photokino-Verl. 1936. 348 p. **92719**

Goldene Buch, Das — der italienischen Seen. Hg. v. Walter Amstutz. Einleit. v. Eveline Amstutz. München: Bruckmann 1938. 4°. [14] p. 39 t. **X 7128**

Iros, Ernst. Wesen und Dramaturgie d. Films. Zürich: Niehans 1938. XXXIX, 824 p.
Bibliographie: p. 791—792. **92432**

Marion, Frances. How to write and sell film stories. With a complete shooting script for Marco Polo by Robert E. Sherwood. London: Miles 1938. IX, 375 p. **92844**

Smolka János. Mesegép a valóságban. Bp.: Cserépfalvi 1938. 239 p. 25 t. **91985**

78 Zene

Musik — Music

Bartha Dénes. Beethoven. Bp.: Franklin-társ. 1939. 187 p. (Kultura és Tudomány.) **93455**

Blume, Friedrich. Das Rasseproblem in der Musik. Entwurf zu einer Methodologie musikwissenschaftlicher Rasseforschung. Berlin: Kallmeyer 1939. 87 p. **92914**
Bibliographie: p. 85—86.

Bory, Robert. La vie et l'oeuvre de Richard Wagner par l'image. Genève: Jullien 1938. 249 p. **091/465**

Fischer-Schwaner, Ludwig. Erziehung des Menschen durch Musik. Berlin: Junker & Dünnhaupt 1939. 77 p. (Neue Deutsche Forschungen. Abteilung Musikwissenschaft.) **P 78(07)**

Gregor, Joseph. Richard Strauss. Der Meister der Oper. Mit Briefen d. Komponisten. München: Piper 1939. 277 p. 25 t. **92709**

Gurlitt, Wilibald. Der gegenwärtige Stand der deutschen Musikwissenschaft. Zu ihrem Schrifttum der letzten 10 Jahre. Halle a. Saale: Niemeyer 1939. 82 p. (Deutsche Vierteljahrschrift f. Literaturwissenschaft und geistesgeschichte. 17. Jhg Referatenheft.) **93053**

Hattingberg, Magda v. Franz Liszts deutsche Sendung. Lpzg: Luser 1938. 56 p. 1 t. (Reihe Süd-Ost, 10.) **R 780.711 Liszt**

Heinitz, Wilhelm. Die Erforschung rassischer Merkmale aus der Volksmusik. Hamburg: Hansischer Gildenverlag 1938. 23 p. **P 781.7**

Jacob, Heinrich Eduard. Johann Strauss und das neunzehnte Jahrhundert. Die Geschichte einer musikalischen Weltherrschaft. (1819—1917.) Amsterdam: Querido-Verl. 1937. 439 p. 9 t. **93693**
Bibliographie: p. 432—436.

Kretschmar, Eberhard. Richard Wagner. Sein Leben in Selbstzeugnissen, Briefen und Berichten. Berlin: Propyläen-Verl. 1939. 387 p. 8 t. **93456**

Ley, Stephan. Beethoven. Sein Leben in Selbstzeugnissen Briefen und Berichten. Berlin: Propyläen-Verl. 1939. 412 p. 8 t. **93458**

Lichtenberg Emil. Beethoven zongoraszonátái. A 32 mesterszonáta zenei elemzése. Bp.: Rózsavölgyi 1939. 228 p. **93468**
Bibliográfia: p. 223.

Muthesius, Ehrenfried. Logik der Polyphonie. Beitr. zu einer philos. Musiktheorie. Berlin: Junker & Dünnhaupt 1934. 138 p. (Episteme. Arbeiten z. Philosophie u. z. ihren Grenzgebieten, 3.) **93496**

Pourtalès, Guy de. Berlioz et l'Europe romantique. Paris: Gallimard 1939. 382 p. 1 t. **92392**

Schroeder Attila. A zene lényege és lélektani hatása. Kritikai megjegyzések Schopenhauer zenefilozófiájához. Bp.: Egyetemi ny. 1939. 22 p. **R 781.1**

Wustmann, Rudolf. Musikgeschichte Leipzigs. Bd 1—3. Lpzg: Teubner 1909. **93494**
Bd 1. Bis zur Mitte des 17. Jahrhunderts. 1909. XXI, 507 p. 9 t. [Mehr nicht erschienen.]

792 Színház

Theater — Theatre

Design in the theatre. Commentary by George Sheringham and James Laver, together with literary contrib. by E. Cordon Craig, Charles B. Cochran & Nigel Playfair. London: Holme 1927. 4°. VIII, 32 p. 64 t. **X 7155**

Gregor, Joseph. Meister deutscher Schauspielkunst. Krauss, Klöpfer, Jannings, George. Bremen: Schünemann 1939. 46 p. 43 t. **93726**

Kindermann, Heinz. Das Burgtheater. Erbe und Sendung eines Nationaltheaters. Wien: Luser 1939. 252 p. 14 t. **92880**
Bibliographie: p. 238—239.

Kutscher, Artur. Vom Salzburger Barocktheater zu den Salzburger Festspielen. Düsseldorf: Pflugschar-Verl. 1939. 184 p. 29 t. **93407**

Márkus László. A színház etikája. Győr: Szabó & Uzsaly-ny. 1934. 16 p. **R 792 : 17**

Nagy Lázár. Az »Erdélyi nemzeti játékszínnek«, »Magyar játszótársaságnak« eredete, fennállásának, viszontagságainak a mai időkig leírása. 1821. Bev. Jancsó Elemér. Cluj-Kolozsvár: Minerva-ny. 1939. 109 p. 28 t. (Erdélyi ritkaságok, 1.) **92937**

Pirchan, Emil. Unsterbliches Wien. Berlin: Kiepenheuer 1939. 142, [2] p. 24 t. **92481**

Rutte, Miroslav & Frantisek Bartos. Die moderne tschechische Szene. Praha: Zikes 1938. 4°. 32 p. 39 t. **X 7167**

Szendrey Mihály. Ötven év a színészetből. Arad: Lovrov-ny. 1932. 132 p. 1 t. **92373**

Tintelnot, Hans. Barocktheater und barocke Kunst. Die Entwicklungsgeschichte d. Fest- u. Theater-Dekorationen in ihrem Verhältnis zur barocken Kunst. Berlin: Mann 1939. 4°. 340 p. 48 t. **X 7192**

Whitworth, Geoffrey. Theatre in action. London: The Studio [193?]. 4°. 128 p. **X 7129**

793.3 Tánc

Tanz — Dancing

Junk, Victor. Handbuch des Tanzes. Stuttg.: Klett 1930. 264 p. **92646**

Ottrubay Melinda. Ritmus és tánc. Bp.: Officina 1939. 58 p. **92286**

Parnac, Valentin. Histoire de la danse. Paris: Rieder 1932. 84 p. LXt. (Bibliothèque générale illustré, 20.) **92678**
Bibliographie: p. 77—78.

Sachs, Curt. Histoire de la danse. Trad. de l'allemand 1938. 230 p. XVI t. **92677**
Bibliographie: p. 211—215.

796 Sport

Dévái István. A magyarszocialista állam sportja. Bp.: Nemzeti Front 1938. 36 p. (Magyarszocialismus, 4.) **R 796(439)**

Grohmann, Hans. Das Segel, seine Bedienung, Herstellung und Behandlung. München: Bruckmann 1937. 156 p. XVI t. **92628**

Jellinek János. A magyar természetjárás története. Bp.: Bpesti Turista Egyes. 1939. 117 p. **92290**

Nemeskéri-Kiss Sándor. Egyszer volt . . . Egy vadászember emlékeiből. Bp.: Athenaeum 1939. 320 p. **93594**

8 Irodalomtudomány

Literaturwissenschaft — Literature

Büttner, Ludwig. Gedanken zu einer biologischen Literaturbetrachtung. München: Hueber 1939. 154 p. **93062**
Bibliographie: p. 151—154.

Oppel, Horst. Die Literaturwissenschaft in der Gegenwart. Methodologie und Wissenschaftslehre. Stuttg.: Metzler 1939. XVI, 182 p. **92326**

Powys, John Cowper. The pleasures of literature. London: Cassell 1938. 670 p. **92055**

Sellmair, Josef. Der Mensch in der Tragik. Krailling vor München: Wewel 1939. 302 p.
Bibliographie: p. 295—302. **92259**

Spoerri, Theophil. Die Formwerdung des Menschen. Die Deutung d. dichterischen Kunstwerks als Schlüssel zur menschlichen Wirklichkeit. Berlin: Furche Verl. 1938. 247 p. **92086**

Szerb [Antal] Anton. Die Suche nach dem Wunder. Umschau u. Problematik in d. modernen Romanliteratur. Amsterdem: Pantheon 1938. 278 p. **92077**

Wais, Kurt (Hg.) Die Gegenwartsdichtung der europäischen Völker. Berlin: Junker & Dünnhaupt 1939. XIX, 567 p. **92049**

81 Magyar irodalom

Ungarische Literatur
Hungarian literature

Babits Mihály. Élet és irodalom. Bp.: Athenaeum [193?]. 208 p. **93027**

Babits Mihály. Keresztülkasul az életemen. Bp.: Hungária-ny. 1939. 200 p. **92387**

Bácskai [Sándorné **Pollák** Zsuzsa] Suzanne. Un adepte hongrois des lettres françaises: Le père pieux Bernard Benyák (1745—1829). Le souvenir d'Athalie et l'influence du Jansénisme dans son oeuvre. Dissz. Szeged: Városi ny. 1939. 148 p. 1 t. (Etudes francaises publ. par l'Institut de l'Université de Szeged, 19.) **92953**
Bibliographie: p. 143—144.
[Francia-magyar.]

Ballai Károly. Valkai András Bánk bánnak históriája Debrecenben 1574-ben megjelent egyetlen föntmaradt példánya után közli és a Bánk bán monda eredetével bevezette —. Bp.: Medvei 1930. 44 p. **R 81 Valkai**

Császár Elemér. A magyar regény története. *[1922.]* 2. átdolg. kiad. Bp.: Egyetemi ny. 1939. 400 p. **93668**

Emlékkönyv. Kristóf György hatvanadik születésnapjára. Kolozsvár: Minerva-ny. 1939. 331 p. 1 t. (Magyar irodalomtörténet 1939.) **93784**

Emlékkönyv. Pap Károly főiskolai (akadémiai és egyetemi) tanári működésének harmincadik évfordulójára. Írták barátai és tanítványai. Debrecen: Lehotai-ny. 1939. 638 p. 1 t. **93733**

Faggyas Jolán. Vörösmarty pesszimizmusa. Pécs: Dunántúl-ny. 1938. 42 p. **R 81 Vörösmarty**

Féja Géza. Kurucok. Bp.: Mefhosz 1939. 46, [2] p. (Magyarok kvtára.)
Bibliográfia: p. [2]. **R 81—1 »167/171«**

Féja Géza. Móricz Zsigmond. Bp.: Athenaeum 1939. 139 p. **93658**

Földessy Gyula. Ady értékelése az Új Versek megjelenésétől máig. Kosztolányi és Babits szerepe az Ady-problémában. Bp.: Athenauem 1939. 62 p. (A Kelet Népe könyvtára, 1.) **R 81 Ady**

Galamb Sándor. A magyar dráma története 1867-től 1896-ig. 1. k. Bp.: Akadémia 1937. **92263**

Gyalui Farkas. Az Erdélyi magyar irodalmi társaság ötven éve. Cluj-Kolozsvár: Minerva-ny. 1939. 36 p. **R 81(439.42)(06)**

Hankiss János. Tormay Cécile. Bp.: Singer & Wolfner 1939. 276 p. 8 t. **92932**

Hittig Gyula. Hadirokkant írók anthologiája. Szerk. —. *[193?.]* 2. kiad. Bp.: HONSz XIV. ker. elnöksége 1937. 152 p. **93585**

Horváth Miklós. Br. Kemény Zsigmond életszemlélete. Pécs: Kultura-ny. 1939. 40 p. (Specimina diss. facult. philos. Reg. Hung. univers. Elisabethinae Quinqueecclesiensis, 154. A Magyar intézet értekezései, 28.) **R 81 Kemény Zsigmond**

Kelemen László. Krudy Gyula. Dissz. Szeged: Magy. irodalomtört. intézet 1938. 132 p. (Értekezések a M. kir. Ferenc József tud.-egyet. magy. irod. tört. intézetéből, 17.)
Bibliográfia: p. 124—125. **92963**

Lakner Ilona. Sárosy Gyula élete és költészete. Dissz. Debrecen: Nagy-ny. 1938. 121 p. **92959**
Bibliográfia: p. 115—118.

Némedy Gyula. A szegedi irodalmi társaságokról. Szeged: Endrényi 1936. 23 p. (Szegedi Friss Ujság karácsonyi számából.) **R 81(439.026) Szeged**

Németh László. Kisebbségben. Kecskemét: Első Kecskeméti ny. 1939. 95 p. (Tanukönyvtár, I.) **92706**

Somos Jenő. Baudelaire és az új magyar líra. Dissz. Pécs: Egyetemi ny. 1938. 182 p. (Specimina diss. facult. phil. Reg. Hung. univers. Elisabethinae Quinqueecclesiensis, 142. A pécsi Erzsébet tud.-egyet. fr. intézetében készült dolgozat, 20.)
Bibliográfia: p. 178—181. **92956**

Szász Károly. A magyar dráma története. Bp.: Franklin társ. 1939. 353 p. **92997**

Szegzárdy-Csengery József. Kosztolányi Dezső. Dissz. Szeged: Magy. irodalomtört. int. 1938. 103 p. (Értekezések a M. kir. Ferencz József tud.-egyetem magyar irodalomtörténeti intézetéből, 18.) **92951**

Szinnyei Ferenc. Novella és regényirodalmunk a Bach-korszakban. 1. k. Bp.: Akadémia 1939. 611 p. **93771**

Takács Zoltán. Un écrivain hongrois francophile: Paul Jámbor (Hiador). Pécs: Dunántúl-ny. 1939. 58, [2] p. (Specimina diss. facult. philos. Reg. Hung. univers. Elisabethinae Quinqueecclesiensis, 162.)
Bibliographie: p. 57—58 **R 81 Jámbor Pál**

Tóth Árpád. Bírálatok és tanulmányok. Debrecen: Lehotai-ny. 1939. 112 p. **92717**

Valentiny Antal. Románia magyar irodalmának bibliográfiája, 1937. év. Cluj-Kolozsvár: Minerva-ny. 1938. 22 p. **X 2215/102**
= Erdélyi Tudományos Füzetek, 102.

Waczulik László & Nagy Sándor. A magyar irodalom tartalmi ismertetése. Irod. tört. adatokkal és jegyzetekkel. 1—5. rész. Összeáll. —. Bp.: Aczél 1929—1939. (Nemzeti irodalmunk, 2—14. sz.) **92331**

Zolnai Béla. La littérature hongroise. [Bp.]: Pr. univers. de Hongrie 1938. 24 p. (De »Visages de la Hongrie«.) **R 81.09**
Bibliographie: p. 22—24.

Zrinyi Miklós gróf prózai munkái. Sajtó alá rend., bev. és magyarázatokkal ellátta Markó Árpád. Bp.: Magyar Szemle Társ. 1939. 380 p. 7 t. **92588**

82 Angol irodalom

Englische Literatur
English literature

Bütow, Hans. Der englische Geist. Meister d. Essays v. Bacon bis zur Gegenwart. Lpzg-Markkleeberg: Rauch 1939. 287 p. **92534**

Concise Oxford, The — dictionary of English litterature. Oxford: Clarendon pr. 1939. [6], 568 p. **K 8200/4**

Methuen, A. An Anthology of modern verse. Chosen by —. With an introduction by Robert Lynd. *[1921.]* 26. ed. London: Methuen 1930. XLV, 254 p. **93335**

Muir, Edwin. The present age from 1914. London: Cresset press 1939. 309 p. **93133**

83 Német irodalom

Deutsche Literatur
German literature

Ackermann, Otto. Schwabentum und Romantik. Breslau: Priebatsch 1939. VIII, 132 p. (Sprache u. Kultur d. germ. u. roman. Völker. Reihe B. Bd XXXI.) **92821**
Bibliographie: p. 125—129.

Alpár Gyula. Streit der Alten und Modernen in der deutschen Literatur bis um 1750. Pécs: Mayer 1939. 146 p. (Specimina diss. facult. philos. Reg. Hung. univ. Elisabethinae Quinqueecclesiensis, 152. A német intézet értekezései, 16.) **92955**
Bibliographie: p. 127—144.

Benkert, J. A. Das Meer ist tausend Wunder voll ... Deutsche Meersagen. In der ursprünglichen Form aus Chroniken, mündlichen und schriftlichen Quellen. Goslar: Blut u. Boden Verl. 1939. 266 p. 2 t. **93630**
Bibliographie: p. 260—264.

Bogeng, G. A. E. Der Struwwelpeter und sein Vater. Geschichte eines Bilderbuchs. Potsdam: Rütten & Loening 1939. 122 p. **93035**

Bosch, Elisabeth. Führung und Bewährung. Stuttg.: Alemannen-Verl. 1939. 166 p. **93489**

Buck, Rudolf. Rousseau und die deutsche Romantik. Berlin: Junker & Dünnhaupt 1939. [6], 146 p. (Neue deutsche Forschungen. Abteilung vergleichende Literaturwissenschaft, Bd 1.) **93502**
Bibliographie: p. 143—146.

Carlsson, Anni. Die Fragmente des Novalis. Basel: Helbing & Lichtenhahn 1939. XI, 223 p. **92904**
Bibliographie: p. 222—223.

Gy. Csányi Rózsa. Hauptmann és a naturalista dráma. Pécs: Kultura-ny. 1939. 58, [2] p. (Specimina diss. facult. philos. Reg. Hung. univers. Elisabethinae Quinqueecclesiensis, 153. A filoz. int.-ben készült dolg., 14.) **R 83 Hauptmann**
Bibliográfia: p. [1].

Dreyer, Ernst Adolf. Hans Friedrich Blunck. Sicht des Werkes. Lpzg: Weibezahl 1934. 187 p. **92245**
Bibliographie: p. 184—187.

Fechter, Paul. Die deutsche Literatur vom Naturalismus bis zur Literatur des Unwirklichen. Lpzg: Bibliographisches Institut 1938. 407 p. 6 t. **93517**

Fürst Pückler reist nach England. Aus d. »Briefen eines Verstorbenen« hg. v. H. Ch. Mettin. Berlin: Hugo & Schlotheim 1938. 548 p. **92388**

Guardini, Romano. Hölderlin. Weltbild und Frömmigkeit. Lpzg: Hegner 1939. 568 p. **92936**

Hashagen, Elfride. Der Beruf des Dichters in den Anschauungen d. Biedermeierzeit. Diss. Tübingen. Düsseldorf: Dr. Wolte 1938. VIII, 138, [2] p. **93362**
Bibliographie: p. III—V.

Heiseler, Bernt v. Ahnung und Aussage. München: Kösel-Pustet 1939. 252 p. **93559**

Hildebrandt, Kurt. Hölderlin. Philosophie und Dichtung. Stuttg.: Kohlhammer 1939. VIII, 291 p. **92241**

Hofmann, Wolfgang. Die Geburt des völkischen Bewusstseins aus der Romantik. Lpzg: Lühe 1938. 46 p. (In Deutschlands Namen! H. 23.) **P 83.015.14**

Kirsch, Edgar. Hans Grimm und der nordische Mensch. München: Langen & Müller 1938. 116 p. **92389**

Koch, Franz. Vergangenheit und Gegenwart in eins. Festwort z. Feier v. Goethes Geb. am 27. VIII. 1938 im Römer zu Frankfurt a. M. Halle: Freies Deutsches Hochstift 1939. 21 p. (Reihe d. Vorträge u. Schriften, Bd 1.) **P 177 Goethe**

Kolbenheyer, E[rwin] G[uido]. Wahrheit des Lebens. Worte aus seinen Werken. Auswahl v. Rolf Meckler. Müchen: Müller 1938. 54 p. (Die kleine Bücherei.) **92457**

Langenbucher, Hellmuth. Volkhafte Dichtung der Zeit. *[1937.]* 4. Aufl. Berlin: Junker & Dünnhaupt 1939. 499 p. 16 t. **92353**

Magyar László. Német munkásköltők. Bp.: Egyetemi ny. 1938. 94 p. **R 83-1**

Mayer-Rosa, Norbert. Studien zum deutschen Tagelied. Untersuchungen zur Gruppe »Tagelieder« in Uhlands Sammlung »Alte hoch- und niederdeutsche Volkslieder«. Diss. Tübingen: Dr. Becht 1938. 159 p. **92657**
Bibliographie: p. 6—8.

Mörike, Eduard. Briefe. Hg. v. Friedrich Seebass. Tübingen: Wunderlich [1939]. XXV, 876 p. **93633**

Neues aus Wilhelm Hauffs Lebenskreis. Gelegenheitsgedichte, Briefe und Urkunden. Einleitung v. Karl Stenzel. Stuttg.: Krais 1938. 72 p. 3 t. (Veröffentl. d. Archivs d. Stadt Stuttg. Sonderheft.) **P 83 Hauff**

Paustian, Helmut. Die Lyrik der Aufklärung als Ausdruck der seelischen Entwicklung von 1710—1770. Berlin: Junker & Dünnhaupt 1933. 220 p. (Literatur und Seele. Beiträge z. psychogenet. Literaturwissenschaft. Bd 3.)
Bibliographie: p. 213—220. **93500**

Petri, Martha. Donauschwäbisches Dichterbuch. Ausgewählt u. eingel. v. —. Wien: Luser 1939. 376 p. **92993**

Bibliographie: p. 363—367.

Schenck, Ernst von. E. T. A. Hoffmann. Ein Kampf um das Bild des Menschen. Berlin: Die Runde-Verl. 1939. XVIII, 754 p. 4 t. **92685**

Schütze, Alfred. Rainer Maria Rilke. Ein Wissender des Herzens. Stuttg.: Fink 1938. 123 p. **91978**

Selchow, Bogislav v. Worte und Werte. Hg. u. mit einem Nachwort versehen v. Hans Weicker. Lpzg: Koehler & Amelang 1938. 132 p. **92063**

Siegfried, Helene. Einkehr bei Gottfried Keller. Gedanken und Aussprüche. Zusammengest. v. —. Mit einer Einführung v. Hans Brandenburg. München: Piper 1939. 180 p. **92882**

Spörri, Robert. Es sprach der Geist. C[onrad] [Ferdinand] Meyers religiöse Botschaft. Stuttg.: Christengemeinschaft-Verl. 1934. 77 p. (Christus aller Erde, Bd 35.) **92216**

Bibliographie: p. 77.

Stresau, Hermann. Deutsche Tragiker. Hölderlin, Kleist, Grabbe, Hebbel. München: Oldenbourg 1939. 248, [2] p. **92199**

Stuyver, Wilhelmina. Deutsche expressionistische Dichtung im Lichte der Philosophie der Gegenwart. Amsterdam: Dr. Paris 1939. 219, [3] p. **92887**

84 Francia irodalom

Französische Literatur
French literature

Bertrand, Louis. Idées et portraits. Paris: Plon 1927. XLVII, 205 p. **93511**

Bourget, Paul. Essais de psychologie contemporaine. Tome 1—2. Paris: Plon [1937]. **92947**

Fodor Erzsébet. Idősb Dumas Sándor és a magyarok. Pécs: Kultura-ny. 1938. 66, [4] p. (Specimina diss. facult. philos. Reg. Hung. univers. Elisabethinae Quinqueecclesiensis, 145.) **R 84 Dumas Sándor**

Bibliográfia: p. 65—66.

Fricker, Elsa. Alphonse Daudet et la société du second empire. Préf. de Gonzague de Reynold. Paris: Boccard 1937. XVI, 399, [5] p. **92180**

Bibliographie: p. 380—399.

Strasser, Robert. Victor de Laprade. Ein Dichter des Lyonnais. Diss. Tübingen. Würzburg: Dr. Triltsch 1938. 121 p. **92666**

Bibliographie: p. 118—119.

Telkes-Teszár, Suzanne. Le problème social au theâtre français d'avantguerre (1890—1914). Bp.: Auteur 1938. 179 p. (Bibliotheque de l'Inst. Français à l'Univers. de Bp., 34.) **92946**

Bibliographie: p. 175—178.

Wieder, Joachim. Jacques Bainville. Nationalismus und Klassizismus in Frankreich. Breslau: Priebatsch 1939. X, 203 p. (Sprache und Kultur d. germ. u. roman. Völker. C. Romantistische Reihe, Bd XVII.) **92600**

87/88 Latin-görög irodalom

Lateinisch-griechische Literatur
Latin-greek literature

Bogner, Hans. Der Seelenbegriff der griechischen Frühzeit. Hamburg: Hanseatische Verl.-Anst. 1939. 39 p. (Schriften d. Reichsinst. f. Geschichte d. neuen Dtschland.) **P 88.01**

Büchner, Karl. Horaz. Lpzg: Reisland 1939. 179 p. (Jahresbericht ü. d. Fortschritte d. klass. Altertumswissenschaft Supplementband/Bd 267.) **92826**

Castro, Aloysio de. Os amores de Horacio. Commemoracao bimillenaria do poeta na Academia Brasileira. Rio de Janeiro: Briguiet 1936. 53 p. **P 87 Horatius**

Görög bukolikusok, A—. (Theokritos, Moschos, Bion költeményei.) Ford. Vértesy Dezső. Magyarázta Módi Mihály. 1. k. Bp.: Akadémia 1939. (Görög és római remekírók, 1.) **93718**

1. k. Theokritos valódi alkotásai 1939. 298 p. 10 t.

Sipple, Anton. Der Staatsmann und Dichter Seneca, als politischer Erzieher. Diss. Tübingen. Würzburg: Dr. Triltsch 1938. VI, 126, [2] p. **93368**

Bibliographie: p. [4—5].

89 Egyéb irodalmak

Sonstige Literaturen — Other literatures

Dostojewskij, F[jodor] M[ichajlowitsch]. Die Legende vom Grossinquisitor. Berlin: Furche-Verl. 1938. 48 p. (Furche-Bücherei.) **92458**

Északi fény. Műfordítások finnből. Bán Aladár, Faragó József, Képes Géza stb. munkája. 1. k. Bp.: La Fontaine irod. társ. 1938. 175 p. **A 47.89/16**

Kalevala. Painettu toisen stereotypoidun tekstilaitoksen mukaan. Petroskoi: Kirja 1935. XXXV, [3], 908 p. 1 t. **A 47.89/15**

Setschkareff, Wsewolod. Schellings Einfluss in der russischen Literatur der 20er und 30er Jahre des XIX. Jahrhunderts. Lpzg: Harrassowitz 1939. VI, 106 p. (Veröffentl. d. Slawischen Inst., 22.) **93061**

Bibliographie: p. V—VI.

Szilády Jenő. A magyarországi tót protestáns egyházi irodalom. 1517—1711. Bp.: Szerző 1939. 212 p. **92903**

Bibliográfia: p. 209—211.

9 Történelem

Geschichte — History

Albrecht, Ilse. Zum Problem der historischen Zeit. Diss. Berlin. Ludwigshafen am Rhein: Dr. Weiss & Hameier 1938. 65 p. **P 902.4**

Bibliographie: p. 63—65.

Domanovszky [Sándor] Alexandre. La méthode historique de Nicolas Jorga. (A propos d'un compte rendu.) Bp.: Impr. de l'Univers. [193?]. 324 p. **93317**

Ferrero, Guglielmo. Discours aux sourds. Paris: Ed. du Sagittaire 1924. 181 p. **93189**

Ferrero, Guglielmo. Entre le passé et l'avenir. Paris: Éd. du Sagittaire 1926. 160 p. **93190**

Hager, Werner. Das geschichtliche Ereignisbild. Beitrag zu einer Typologie des Weltlichen Geschichtsbildes bis zur Aufklärung. München: Neuer Filser-Verl. 1939. 168 p. 18 t. **93142**

Bibliographie: p. 167.

Lehel Ferenc. Történelemesztétika. Neobarbarizmus. Bp.: »Nemzeti Művészet« kiad. 1939. 100 p. (Az ösztön filozófiája, V. k.) **92340**

Litt, Theodor. Protestantisches Geschichtsbewusstsein. Eine geschichtsphilosophische Besinnung. Lpzg: Klotz 1939. 61 p. **P 901**

Meinecke, Friedrich. Vom geschichtlichen Sinn und vom Sinn der Geschichte. Lpzg: Koehler & Amelang 1939. 120 p. **93132**

Péchy Henrik. A történelmi hullámelmélet és a történelmi jövő kiszámítása. 1. k. Bp.: Szerző 1938. 91 p. 1 t. **92287**

Reisch, Erich. Martin Deutingers dialektische Geschichttheologie. (Zugleich eine Einführung in den Geist eines Systems.) Bonn: Hanstein 1939. XVIII, 166 p. (Grenzfragen zwischen Theologie und Philosophie, H. 12.) **93542**

Bibliographie: p. XIII—XVIII.

Röhr, Rudolf. Graf Keyserlings magische Geschichtsphilosophie. Lpzg: Hirzel 1939. X, 80 p. (Studien u. Bibliographien z. Gegenwartsphilosophie.) **93416**

Bibliographie: p. 77.

Seeberg, Erich. Menschenwerdung und Geschichte. Aufsätze. Stuttg.: Kohlhammer 1938. VIII, [2], 282 p. **92238**

Tóth László. Hóman Bálint a történetíró. Pécs: Dunántúl-ny. 1939. 58 p. (»Pannonia« 1938/39. évf.-ból.) **R 901 Hóman**

Wenzel, Fritz. Die abendländische Geschichte vor der Christusentscheidung. Eine Auseinandersetzung mit Hermann Sauer u. Oswald Spengler. Lpzg: Schloessmann 1939. 76 p. **P 901 Sauer, Hermann**

Bibliographie: p. 73—75.

9.∞ Világtörténet

Weltgeschichte — History of the world

Fugger—Zeitungen. Ungedruckte Briefe an das Haus Fugger aus den Jahren 1568-1605. Hg. v. Victor Klarwill. Wien: Rikola-Verl. 1923. XXVIII, 293 p. 24 t. **92502**

Menge, Alvim. Fragmentos historicos. Rio de Janeiro : Off. graph. Lavradio 1936. 181, [3] p. **92351**

Toynbee, Arnold J. A study of history. Vol. 1—6. Oxford : University pr. 1935—1939. **92869**

9.3 Ókori történet

Geschichte des Altertums
Ancient history

Albertario, Emilio. Grundlagen des sozialen Lebens im antiken Rom. Köln : Petrarca-Haus 1939. 22 p. (Veröffentl. d. Petrarca-Hauses, Zweite Reihe, 10.) **P 307.7(37)**

Beaucamp, Cola. Griechenland. Historische Szenen. München : Heimeran 1939. 319 p. 9 t. **93666**

Bloch, G. L'empire romain. Evolution et décadence. Paris : Flammarion 1924. 313 p. (Bibliothèque de Philos. scientifique.) **93340**

Braghine, A. Atlantis. Stuttg. : Union Deutsche Verlagsgesellschaft 1939. 221 p. 10 t. **93587**

Breasted, J. H. Geschichte Ägyptens. Deutsch v. Hermann Ranke. Zürich : Phaidon Verl. 1936. 4°. 632 p. 127 t. **X 7207**

Cook, S. A. etc. The imperial crisis and recovery a. d. 193—324. Ed. by —, F. E. Adcock, M. P. Charlesworth etc. Cambridge : University pr. 1939. XXVII, 849 p. 10 t. (The Cambridge ancient history, vol. XII.)
Bibliography : p. 726—799. **A 50.90/28/12**

Ferrero, G[uglielmo]. Grandeur et décadence de Rome. Trad. de l'italien par Urbain Mengin. T. 1—6. Paris : Plon 1907—1909. **93215**

T. 1. La conquête. 15. ed. 1909. IV, 426 p.
« 2. Jules César. 12. ed. 1907. VI, 458 p.
« 3. La fin d'une aristocratie. 13. ed. 1909. IV, 334 p.
« 4. Antoine et Cléopatre. 13. ed. 1909. 312 p.
« 5. La republique d'Auguste. 10. ed. 1908. 294 p.
« 6. Auguste et le grand empire. 9. ed. 1909. 342 p.

Francsek Julia. Idegen népek és idegen kultúrtényezők Egyiptomban a 18. dinasztia alatt. Dissz. Bp. : Szerző 1937. 55 p. 6 t. **A 62.30/13**

Gregor, Joseph. Perikles. Griechenlands Grösse u. Tragik. München : Piper 1938. 536 p. **92283**

Grousset, René. L'empire des steppes. Attila. Gengis-khan. Tamerlan. Paris : Payot 1939. 639 p. (Bibliothèque historique.) **A 50.90/64**

Höfler, Otto. Die politische Leistung d. Völkerwanderungszeit. Neumünster : Wachholtz 1939. 18 p. (Schriften d. Wissenschaftl. Akademie d. NSD. — Dozentenbundes d. Christian-Albrechts-Univ. Kiel, 7.) **P 9.36**

Ranke, Leopold von. Römische Geschichte. Von den Uranfängen bis zur Regierung d. Kaisers Augustus. Bern : Hallwag 1939. 655 p. 20 t. **92486**

Rüssel, Herbert. Alkibiades. Berlin : Verl. d. Runde 1939. 294 p. **93760**

Sallust[ius, Gaius]. Das Jahrhundert der Revolution. Übers. und eingel. v. Heinrich Weinstock. Stuttg. : Kröner 1939. XLII, 232 p. (Kröners Taschenausgabe, Bd 161.) **92467**

Tweedsmuir, Lord. Augustus der Herr der Welt. Übertr. v. Ruth Weiland. Berlin : Hugo Verl. 1939. 377 p. 17 t. **92404**

Vogt, Joseph. Kaiser Julian und das Judentum. Studien z. Weltanschauungskampf d. Spätantike. Lpzg : Hinrichs 1939. IV, 74 p. (Morgenland, 30.) **P 9.37»03«**

Werner, Helmut. Der Untergang Roms. Stuttg. : Kohlhammer 1939. VIII, 218 p. (Forschungen z. Kirchen- u. Geistesgeschichte, 17.) **93068**

9.4 Európa története

Geschichte Europas
History of Europe

Bourgeois, Émile. Manuel historique de politique étrangère. *[1892.]* 5. éd. Tom. 1—3. Paris : Belin 1911. **92455**

Tom. 1. Les origines. 1610—1789. VII, 604 p.
« 2. Les revolutions. 1789—1830. 806 p.
« 3. Le temps présent. 1830—1878. [866 p.

Bringmann, Rudolf. Geschichte Irlands. Ein Kampf um die völkische Freiheit. Berlin : Junker & Dünnhaupt 1939. 195 p. **92278**
Bibliographie : p. 157—160.

Brinton, Crane. Europa im Zeitalter der französischen Revolution, Deutsche Ausg. v. Peter Richard Rohden. Wien : Seidel 1939. 454 p. 25 t. **93628**
Bibliographie : p. 427—439.

Cessi, Roberto. Gli statuti veneziani di Jacopo Tiepolo del 1242 e le loro glosse (presentata nell'adunanza ordinaria del 27 dicembre 1936—XV.) Venezia: Ferrari 1938. 4°. XV, 231 p. (Memorie del Reale Istituto Veneto di scienze, lettere ed arti, XXX/2.) **X 7196**

Davies, J. D. Griffith. Revolt and reaction. A study of European history from 1789 to 1878. London: Lindsay Drummond [1939]. 283 p. **92484**
Bibliography: p. 269.

Everwien, Max. Bibel, Scheckbuch und Kanonen. Das Gesicht Englands. Berlin: Claassen 1939. 245 p. **93023**

Funck-Brentano, [Franz]. A renaissance. Ford. Gáspár Endre. Bp.: Athenaeum 1938. 326 p. 8 t. (Az európai kultúra története.) **92037**

Gagern, Friedrich v. Schwerter und Spindeln. Ahnen des Abendlandes. Berlin: Parey [1939]. XXXVI, 784 p. **93703**

Gáspár Zoltán. Húsz év története. 1918—1938. Bp.: Pantheon-ny. 1939. 335 p. **92554**

Grant, A. J. & Herold Temperley. Europe in the nineteenth and twentieth centuries (1789—1938.) *[1927.]* 5. ed. London: Longmans, Green 1939. XXI, 700 p. 16 t. **92225**

Hazard, Paul. Die Krise des europäischen Geistes. La crise de la conscience Européenne 1680—1715. Aus dem Französischen übertr. v. Harriet Wegener. Hamburg: Hoffmann & Campe 1939. 534 p. (Europa-Bibliothek.) **92699**

Juhász Vilmos. A régi és az új Európa atlasza. A szövegeket írták: Balanyi György, Balla Antal, Juhász Vilmos etc. Bp.: Dante 1399. 116 p. 11 t. **93432**

Keddy, Ursula. Irland Eire. Reichenau/Sa.: Schneider Verl. [193?]. 127 p. **92729**

Kunowski, Johannes v. August 1914. Wie die Anderen den Ausbruch des Weltkrieges erlebten. Berlin: Verl. »Die Wehrmacht« 1939. 126 p. (Kleine »Wehrmacht«-Bücherei, 2.) **93090**

Lauber, Emil. Metternichs Kampf um die europäische Mitte. Struktur seiner Politik v. 1809—1815. Wien: Luser 1939. 222 p. **92741**
Bibliographie: p. 217—222.

Machray, Robert. The struggle for the Danube and the Little Entente 1929—1938. London: Allen & Unwin 1938. 344 p. 17 t. **92487**
Bibliography: p. 329—331.

Oertzen, F[riedrich] W[ilhelm] v. Baltenland. Eine Geschichte d. dtschen Sendung im Baltikum. München: Bruckmann 1939. [8], 338 p. 1 t. **92040**

Oertzen, F[riedrich] W[ilhelm]. Das ist Polen. München: Müller 1939. 248, [4] p. **A 47.95/58**

Ponteil, Felix. Kurzgefasste Geschichte des Elsasses. Aut. Übers. v. A. Schlagdenhauffen. Strassbourg: Ed. Dernière nouvelle 1937. 149, [3] p. **92075**

Riemens, H. Les Pays-Bas dans le monde. Paris: Payot 1939. 354 p. (Collection de documents et de témoignages pour servir à l'histoire de notre temps.) **93750**

Rossier, Edmond. Du traite de Westphalie a l'Europa de Versailles. Essai d'histoire diplomatique. Paris: Plon 1938. 283 p. **92042**

Schmidt-Pauli, Edgar v. Europas Dynastien und der Weltkrieg. Berlin: Hobbing 1938. 352 p. **92099**

Sommer, William. Geschichte Finnlands. München: Oldenbourg 1938. XI, 336 p. **92019**
Bibliographie: p. 328—330.

Stoye, Johannes. Irland frei von England! Was will De Valera? Lpzg: Schwarzhäupter Verl. 1938. 74 p. **P 9.415**

Symonds, John Addington. Renaissance in Italy. Vol. 1—2. New York: Wolff 1935. (The Modern Library of the World's best books.) **91963**

Cs. Szabó László. Magyar néző. Napló az európai válságról. Bp.: Hungária-ny. [1939]. 187 p. **92716**

Ullmann, Hermann. Die Völker im Südosten. Jena: Diederichs 1938. 247 p. 1 t. **92003**

9.43 Német történet

Geschichte Deutschlands
History of Germany

Bessell, Georg. Bremen. Die Geschichte einer deutschen Stadt. Lpzg: Insel-Verl. 1935. 474 p. **92488**

Marcks, Erich. Bismarck und die deutsche Revolution 1848—1851. Aus dem Nachlass hg. u. eingeleitet v. Willy Andreas. Stuttg.: Deutsche-Verlags-Anstalt 1939. 225 p. 1 t. **93709**
Bibliographie: p. 213—222.

Metnitz, Gustav Adolf von. Die deutsche Nationalbewegung 1871—1933. Berlin : Junker & Dünnhaupt 1939. 304 p. 1 t. **92873**

Peters, Fritz. Zwölf Jahre Bremen. 1921-1932. Eine Chronik. Bremen : Geist 1938. 248 p. **92325**

Schilling, Max. Quellenbuch zur Geschichte der Neuzeit. Für die oberen Klassen höherer Lehranstalten. *[1902.]* 3. verbess. & vermehrte Aufl. Berlin : Gaertner 1903. XVI, 532 p. **92267**

Schottenloher, Karl. Zeittafel zur deutschen Geschichte des sechzehnten Jahrhunderts. Lpzg : Hiersemann 1939. VIII, 90 p. **92866**

Torge, Paul. Rings um die alten Mauern Berlins. Historische Spaziergänge durch die Vororte d. Reichshauptstadt. Berlin : Stargardt 1939. 94 p. XXXII t. **92303**

9.436 Ausztria és az osztrák-magyar monarchia története

Geschichte Österreichs

History of Austria

Bibl, Viktor. Österreich 1806—1938. Zürich : Amalthea-Verl. 1939. 4°. 70 p. 400 t. **X 7183**

Boehm, Max Hildebert. Deutschösterreichs Wanderschaft und Heimkehr. Essen : Essener Verl.-Anst. 1939. 248 p. **93089**

Bossi Fedrigotti, Anton Graf. Österreichs Blutweg. Ein Vierteljahrtausend Kampf um Grossdeutschland. Berlin : »DieWehrmacht« 1939. 300, [2] p. 15 t. **92743**

März, Joseph. Josef II. Kaiser und Siedlungspolitiker. Berlin : Runge 1938. 88 p.
Bibliographie : p. 87—88. **92535**

Mitis, Oskar. Joseph Maria Baernreither. Der Verfall des Habsburgerreiches und die Deutschen. Fragmente eines politischen Tagebuches. 1897—1917. Wien : Holzhausen 1939. XXV, 313 p. 1 t. **93139**

Redlich, Oswald. Das Werden einer Grossmacht. Österreich von 1700 bis 1740. Baden bei Wien : Rohrer 1938. XII, 391 p. 8 t. **92036**

Steed, Wickham. The doom of the Habsburgs. (Based upon the Lewis Fry Memorial lectures Bristol University 1936.) [London] : Arrowsmith [1937]. 96 p. **93776**

Szameitat, Klaus. Die inneren Verhältnisse Österreich-Ungarns während des Jahres 1897 im Spiegel der reichsdeutschen öffentl. Meinung. Würzburg-Aumühle : Triltsch 1938. 93 p. (Berliner Studien zur neueren Geschichte, H. 3.) **92234**

Walter, Friedrich. Die Geschichte der österreichischen Zentralverwaltung in der Zeit Maria Theresias. (1740—1780.) Wien : Holzhausen 1938. XIX, 528 p. (Kretschmayr : Österr. Zentralverwaltung, II. Abt., Bd I/1.) **4843/32**
= Veröffentl. d. Kommission f. neuere Geschichte Österreichs, 32.

Zeck, Hans F. & W. Hüls. Österreich. Volkstum u. Kultur, Politik u. Wirtschaft. Bochum i. W. : Kamp 1938. 119 p. 1 t. **92080**

9.437 Cseh-Szlovákia története

Geschichte der Tschecho-Slovakei

History of Czecho-Slovakia

Griffin, Joan & Jonathan. Lost liberty? The ordeal of the Czechs and the future of freedom. New York : Oxford univ. pr. 1939. [12], 290 p. **93632**

Hindus, Maurice. We shall live again. New York : Doubleday, Doran 1939. 367 p. **93492**

Jung, Rudolf. Aus dem Ersten ins Dritte Reich. Deutsches Ringen um den böhmischen Raum. Hg. v. —. Verfasst v. Adalbert Forstreuter unter Mitarbeit v. Kurt Massmann. Berlin : Weller 1939. 4°. XI, 359 p. **X 7224**

Polenska, Marie. Talking about Czechoslovakia. New York : Bohemia pr. [1939]. 64 p. **93634**

Tewes, Erhard. 20 Jahre Benesch-System. Entstehung und Untergang des tschechoslowakischen Staates. Bremen : Burmester [1939]. 92 p. **92705**

9.439 Magyar történet

Geschichte Ungarns

History of Hungary

Bachó László dezséri. Gyöngyös város 1848—49-ben. Vác : Kapisztrán-ny. 1939. 109 p. **92872**
Bibliográfia : p. 108.

Balázs Éva. Kolozs megye kialakulása. Bp.: Egyetemi ny. 1939. 65, [3] p. 1 t. (Település és népiségtört. értekezések, 3.) **R 9.439.039**

Balogh Albin. Szent István és Esztergom geniusza. Esztergom: Laiszky-ny. 1938. 15 p. **R 9.439.027 Esztergom**

Bartoniek Emma. Magyar királykoronázások története. Bp.: Magy. Történelmi Társ. [193?]. 178, [2] p. (Magy. Történelmi Társ. könyvei, IV.) **92569**

Balitzky János. Sopron vármegye története. 1. k. Bp.: Stephaneum-ny. 1938. XIV, 1015 p. 9 t. **92899**

Bencsi Zoltán. Koppány-e vagy István? (Történelmi korrajz.) Bp.: Gyarmati-ny. [193?]. 64 p. **R 9.439»10«**

Birkás Géza. A régi Pécs külföldi útleírások alapján. Pécs: Egyetemi ny. 1938. 16 p. **R 9.439.016 Pécs**

Biró [Júlia] Julienne. La Hongrie et les hongrois vus par les francais du XVIIe siècle. Pécs: Szerző 1939. 87 p. (Specimina diss. facult. philos. Reg. Hung. univers. Elisabethinae Quinqueecclesiensis 165. Travail préparé à l'Institut français de l'université de Pécs, 23.) **R 9.439»16«**
Bibliografia: p. 79—87.

Csatkai Endre. Idegenek a régi Sopronról. (Levéltöredékek, útinaplók.) 1487—1841. Sopron: Thier 1938. 48 p. 10 t. (Scarbantia, 2.) **R 9.439.053»1487/1841«(003.1)**

Csatár István & Ölvedi János. A visszatért Felvidék adattára. Bp.: »Rákóczi« ny. 1939. 4°. 392 p. 22 t. **X 7227**

Csomár Zoltán. Húsz év Ungvár történetéből 1918—1938. A csehszlovák uralom elnemzetlenítő törekvéseinek története. Bp.: »Magyar társaság« kiad. 1939. 104 p. (A Magy. Társaság könyvei, 1.) **92952**

Depner, Maja. Das Fürstentum Siebenbürgen im Kampf gegen Habsburg. Untersuchungen über d. Politik Siebenbürgens während des Dreissigjährigen Krieges. Stuttg.: Kohlhammer 1938. XV, 331 p. (Schriftenreihe d. Stadt d. Auslandsdeutschen, H. 4.) **92434**
Bibliographie: p. IX—XV.

Ernyey [József] Josef & Geiza Karsai (Kurzweil). Bilder aus der Geschichte der niederungarischen Bergstädte. Bp.: Ungar. National-Museum 1938. p. 713—875. (Aus »Deutsche Volksschauspiele aus d. oberungarischen Bergstädten«, Bd II.) **92240**

Fábián Béla. Nagykend helynevei. Sft. Gheorghe-Sepsiszentgyörgy: Tip. Carol 1939. 18 p. **X 2215/106**
= Erdélyi Tudományos Füzetek, 106.

Falk [Imre] Emmerich. Das Burgenland im Blickfeld tschechischer Grossherrschaftspläne. Stuttg.: Kohlhammer 1938. VIII, 103, [5] p. (Schriftenreihe d. Stadt d. Auslandsdeutschen, 5.) **92433**
Bibliographie: p. 98—102.

Felvidékünk — honvédségünk. (Trianontól—Kassáig.) Bp.: »Stádium« 1939. 4°. 236 p. LXXXIX t. **X 7161**

Földy János. Világostól Josephstadtig 1849 1856. — Naplótöredékeiből közreadta Balassa Imre. Bp.: Egyetemi ny. 1939. 323 p. **92338**
Bibliográfia: p. 320.

Fülöp Kálmán & Ács Albert. Kik voltak a székelyek. Bp.: Stephaneum-ny. 1939. 97 p. **92701**

Gaali Zoltán. A székely ősvárak története, mondája és legendája. 1—2. k. Bp.: Makkai [1939]. **92858**

Haiczl Kálmán. Húsz év előtt. Naplótöredékek egy szomorú korszakból. Léva: Nyitrai ny. 1939. 44 p. (»Bars«-ból.) **R 9.439.31»1918/1919«**

Hóman Bálint. Gli Angioini di Napoli in Ungheria 1290—1403. Versione dall'ungherese di Luigi Zambra e Rodolfo Mosca. Roma: Accademia d'Italia 1938. 580 p. 7 t. (Reale accademia d'Italia. Studi e documenti, 8.) **92377**
Bibliográfia: p. 537—575.

Iczkovits Enema. Az erdélyi Fehér megye a középkorban. Bp.: Sylvester-ny. 1939. 88, [2] p. 3 t. (Település és népiségtört. ért., 2.) **R 9.439.012**

Joó Tibor. A magyar nemzeteszme. Bp.: Franklin-társ. 1939. 219 p. **93001**

Kelemen Krizosztom. Szent István király, nemzetünk nevelője. Előadás. Bp.: Sárkány-ny. 1939. 14 p. (Orsz. Nemzeti Klub, 21.) **R 9.439»10«**

Kézdi Vásárhelyi Zoltán. A magyarok útja Indiától Pannoniáig. Magyar őstörténeti tanulmány. Bp.: Stephaneum-ny. 1939. 184 p. 1 t. **A 43.90/88**
Bibliográfia: p. 179—183.

Kiss István, rugonfalvi. A nemes székely nemzet képe. 1—2. k. Debrecen: Lehotai 1939. **93289**

Kniezsa István. Ungarns Völkerschaften im XI. Jahrhundert. Bp.: Sárkány-ny. 1938. 172 p. 1 t. (Ostmitteleuropäische Bibliothek, 16.) **92312**

Kornis Gyula. Szent István, a nemzetnevelő. Bp.: Franklin-Társ. 1938. 28 p. Szent István Emlékkönyvből.) **Rq 9.439»10«**

Latzkovits László. Alberik világkrónikájának magyar adatai. Forrástanulmány. Szeged: Új Nemzedék lapvállalat ny. 1934. 92, [4] p. (Kolozsvári-szegedi értekezések a magyar művelődéstört. köréből, 23.)
Bibliográfia: p. [1]. **R 9.439(003.1)**

Mályusz Elemér. A türelmi rendelet. II. József és a magyar protestantizmus. Bp.: Magy. protest. irod. társ. 1939. VIII, 740 p. (Magy. protestantizmus tört. forrásai.) **93105**

Matthuae, Andreas. Siebenbürgen. Wien: Luser 1939. 75 p. 5 t. (Reihe Südost. 1. Folge: Werdendes Volk 18.) **93391**

Missuray-Krug Lajos. A nyugatmagyarországi felkelés. *[1935.]* 4. kiad. Sopron: Röttig-Romwalter-ny. 1938. 334 p. 27 t. **92174**

Nyáry Pál br. Jánosi község és földesurai. Bp.: Orsz. közp. közs. ny. 1939. 48, [2] p.
Bibliográfia: p. [1]. **R 9.439.030 Jánosi**

Rowde, P. M. Ungarn gestern, heute, morgen. Bp.: Kókai 1939. 119 p. 24 t. **93754**

Schneefuss, Walter. Ungarn. Lpzg: Goldmann 1939. 169 p. **92881**
Bibliographie: p. 168.

Sebestyén Béla. A magyar királyok tartózkodási helyei. Bp.: Franklin [193?]. 109 p. **92893**

Szabó T. Attila. Bábony története és települése. Kolozsvár: Minerva-ny. 1939. 64 p. 1 t. **X 2215/104**
= Erdélyi Tudományos Füzetek, 104.

Szekfű Gyula. Kritika és terror. Bp.: Pallas-ny. 1929. 14 p. (»Magyar Kulturá«-ból.) **R 92.943.942 Bethlen Gábor**

Szentpétery Imre. Emlékkönyv, születése hatvanadik évfordulójának ünnepére. Írták: Tanítványai. Pécs: Dunántúl-ny. 1938. 581 p. 1 t. **91966**

Sziklay János. Veszprém város az irodalomban és művészetben. Celldömölk: Dinkgreve-ny. 1931. 370 p. **92679**
Bibliográfia: p. 354—357.

Szondy Géza. Peregul Mic (Kispereg) község és református egyház története. 1655—1936. 2. kiad. Oradea- [Nagyvárad]: Kálvin-ny. 1936. 140 p. 1 t. **92655**

Tonelli Sándor. A franciák Szegeden. 1918. XII.—1920. III. Szeged: F. J. tud.-egyet. barátainak egyes. 1939. 54 p. (Acta univers. Szegediensis, sectio geogr.-hist., VII/1.) **R 9.439.026 Szeged »1918/1920«**

Tóth László. Szent István király. Előadás. Pécs: Dunántúl-ny. 1939. 12 p. (Az Egyetem 1938/39. tanévi irataiból.) **R 92.943.9 István**

Veress Endre. Gyula város oklevéltára (1313—1800). Bp.: Stephaneum 1938. 4°. XII, 500 p. **X 7153**

Vitézek albuma. Bp.: Merkantil-ny. 1939. 4°. 616 p. **X 7202**

Zajti Ferenc. Magyar évezredek. (Skytha-hún-magyar faji azonosság.) Bp.: Főv. ny. 1939. 443 p. 33 t. **92864**

Zichy István gr. Magyar őstörténet. Bp.: Magy. Szemle Társ. 1939. 78, 2 p. (Kincsestár, 5.) **92558**

Zoltai Lajos. A debreceni városháza négyszázéves története. 1531—1931. — Bem tábori nyomdája. Debrecentől a székely nemzeti múzeumig. Debrecen: Városi ny. 1932. 32 p. (»Debreceni képes kalendárium«-ból.) **R 9.439.032 Debrecen**

9.44 Francia történet

Geschichte Frankreichs
History of French

Aubry, Octave. Das zweite Kaiserreich. (»Le second Empire«). Übertr. v. Hans Düh-ring. Lpzg: Rentsch [1938]. 823 p. 16 t. **92110**
Bibliographie: p. 813—822.

Bainville, Jacques. Geschichte zweier Völker. Frankreichs Kampf gegen die deutsche Einheit. Einleitung v. Friedrich Grimm. Hamburg: Hanseatische Verl.-Anst. 1939. 195 p. **92923**

David, Ph. Un port de l'Océan pendant la révolution. La Rochelle et son district 1791—1795. La Rochelle: Pijollet 1938 399 p. **92808**
Bibliographie: p. 389—391.

Leyret, Henry. Waldeck-Rousseau et la troisième Republique. (1869—1889). Paris: Charpentier & Fasquelle 1908. 482 p. 1 t. **93427**

Merki, Charles. L'amiral de Coligny. La maison de Chatillon et la révolte protestante. 1519—1572. Paris: Plon 1909. XII, 488 p. 1 t. **93277**

Poëte, Marcel. Paris. Son évolution créatrice. Paris: Vincent, Fréal 1938. II, 151 p. **92361**

Wiegler, Paul. Glanz und Niedergang der Bourbonen. Berlin: Hobbing 1938. 308, [4] p. 16 t. **92301**

Wolfslast, Wilhelm. Europa kämpft für England. Das Ringen Napoleons gegen die britische Vorherrschaft. Lpzg: Hase & Koehler 1939. 187 p. **93445**

9.46 Spanyol történet

Geschichte Spaniens — History of Spain

Arrarás, Joaquin. Franco. Übers. aus dem Spanischen v. Christel Oloff. Die ergänzende Darstellung d. spanischen Kämpfe vom ersten Kampf um Madrid bis November 1938. v. Rudolf Ritter v. Xylander. Hamburg: Hoffmann & Campe 1939. 259 p. 17 t. **91997**

Foss, William & Cecil Gerahty. Die spanische Arena. Deutsch v. Theodor Lücke. Stuttg.: Rowohlt [1939]. 473, [3] p. 7 t. **92583**

Herrmann, Gerhard. Gibraltar. Die Pforte des Mittelmeers. Lpzg: Goldmann 1936. 79 p. **93150**

Maranon, Gregorio. Olivares. Der Niedergang Spaniens als Weltmacht. Übers. u. eingeleitet v. Ludwig Pfandl. München: Callwey 1939. 425 p. 19 t. **93711**
Bibliographie: p. 409—416.

Menke, Willibrord. Das Heldenlied von Alkazar. Aus Francos Freiheitskampf um Spanien. *[1937.]* 2. Aufl. Paderborn: Schöningh 1939. 207 p. **92474**
Bibliographie: p. 206—207.

Pemán, José Maria. Flammendes Spanien. Der Freiheitskampf d. spanischen Volkes in Kreuzzugsreden u. Kriegsberichten. Übertr. v. Irene Behn. Salzburg: Müller [1938]. 275 p. **92084**

9.47 Orosz történet

Geschichte Russlands
History of Russia

Doerries, Heinrich. Russlands Eindringen in Europa in der Epoche Peters d. Grossen. Studien zur zeitgenössischen Publizistik und Staatenkunde. Königsberg: Ost-Europa-Verl. 1939. XVI, 188 p. (Osteuropäische Forschungen. Neue Folge, Bd 26.) **A 47.93/13**

Golovkine, Fédor comte. La cour et le règne de Paul Ier. Portraits, souveniers et anecdotes. Avec introd. et notes par S. Bonnet. Paris: Plon-Nourrit 1905. V, 448 p. 1 t. **93172**

Kerenski, Alexandre. La vérité sur le massacre des Romanov. Préf. de Sir Bernard Parès. Paris: Payot 1936. 274 p. (Bibliothèque historique.) **A 47.92/100**

Krupnyckyj, Borys. Geschichte der Ukraine. Im Auftrage d. Ukrainischen Wissenschaftlichen Instituts in Berlin. Lpzg: Harrasowitz 1939. 324 p. **A 47.97/29**
Bibliographie: p. 308—315.

Moeller, Richard. Von Rurik bis Stalin. Wesen u. werden Russlands. Lpzg: Goldmann 1939. 380 p. 18 t. **A 47.93/14**

Sakharow, Konstantin W. Die verratene Armee. Berlin: Reichel [193?]. 438 p. 10 t. **A 47.93/15**

Schmidt, Axel. Ukraine. Land der Zukunft. Berlin: Hobbing 1939. 203 p. 8 t. **A 47.30/128**

Szolovejcsik, G. Potemkin. *[Potemkin, a picture of Catharine's Russia.]* Ford. Kosáryné Réz Lola. Bp.: Singer & Wolfner [193?]. 295 p. **A 47.92/99**

Tsouloukidse, Michael. Die Ukraine. Lpzg: Goldmann 1939. 108 p. **92203**
Bibliographie: p. 107.

9.495 Balkán történet

Geschichte des Balkans
History of Balkans

Bailly, Auguste. Byzance. Paris: Fayard 1939. 442 p. (Les grandes études historiques.) **A 49.99/112**

Busch-Zantner, Richard. Albanien. Neues Land im Imperium. Lpzg: Goldmann 1939. 218 p. 9 t. **A 49.95/70**

Gerard, Christian. Les bulgares de la Volga et les slaves du Danube. Le probleme des races et les barbares. Paris: Maissonneuve 1939. 294 p. **A 49.96/52**

Hajek, Alois. Bulgariens Befreiung und staatliche Entwicklung unter seinen ersten Fürsten. München: Oldenbourg 1939. [6], 411 p. **A 49.96/51**

Bibliographie: p. 397—402.

Herrmann, Gerhard. Die Dardanellen. Lpzg: Goldmann 1936. 94 p. 1 t. **93085**

Heymann, Egon. Balkan Kriege, Bündnisse, Revolutionen. 150 Jahre Politik u. Schicksal. Berlin: Junker & Dünnhaupt 1938. XII, 440 p. 15 t. **A 47.90/128**

Höpker, Wolfgang. Rumänien diesseits u. jenseits d. Karpathen. München: Knorr & Hirth 1936. 127 p. **A 49.98/88**

Bibliographie: p. 126—127.

Reimers, Erich. Das neue Jugoslawien. Lpzg: Goldmann 1939. 244 p. 7 t. **A 49.97/179**

Bibliographie: p. 240—243.

Sforza, Comte. P a c h i t c h et l'union des Yougoslaves. *[193?.]* 3. éd. Paris: Gallimard 1938. 253 p. (Les contemporains vus de près 2. Série, 6.) **A 49.92/35**

9.5 Ázsia története

Geschichte Asiens — History of Asia

Boveri, Margaret. Vom Minarett zum Bohrturm. Eine politische Biographie Vorderasiens. Zürich: Atlantis-Verl. 1938. 502 p. 1 t. **A 50.94/139**

Brewitz, Walther. Viertausend Jahre jüdischer Geschichte. Lpzg: Reclam 1939. 234, [2] p. **93638**

Brockelmann, Carl. Geschichte der islamischen Völker und Staaten. München: Oldenbourg 1939. XII, 496 p. **A 50.93/8**

D'Auxion de Ruffé, R. Chine et Japon 1938. Les coulisses du drame. Paris: Berger-Levrault 1939. XII, 422 p. 11 t. **A 51.90/41**

Dunbar, George Sir. Geschichte Indiens von d. ältesten Zeiten bis zur Gegenwart. Übers. v. Heinrich Z i m m e r. München: Oldenbourg 1937. XII, 426 p. 1 t. **A 54.90/43**

Emlékkönyv Dr. M a h l e r Ede, a bpesti Kir. magy. Pázmány Péter tud.-egyetem ny. rendes tanárának nyolcvanadik születésnapjára. Kiad. barátai, tisztelői és tanítványai. Bp.: M a h l e r Ede jubil. emlékbizotts. 1937. 509, [3], 35 p. 1 t. **A 50.40/32**

[Magyar-német-francia-angol-olasz-héber nyelvű tanulmányok.]

Geil, William Edgar. The Great wall of China. New York: Sturgis & Walton 1909. XVI, 394 p. 101 t. **A 51.90/42**

Lloyd George, Ambrose Lord. Egypt since C r o m e r. Vol. 1—2. London: Macmillan 1933. **A 62.90/48**

Schultz-Esteves, Christoph. Syriens Freiheitskampf. Lpzg: Goldmann 1939. 140, [3] p. Bibliographie: p. [2]. **A 56.99/34**

Wirsing, Giselher. Engländer, Juden, Araber in Palästina. Jena: Diederichs 1939. 303 p. 14 t. **A 56.99/35**

Zara, Philippe de. Mustapha K é m a l, dictateur. Paris: Sorlot 1936. 370, [2] p. **A 56.92/20**

9.6 Afrika története

Geschichte Afrikas — History of Africa

Gerstenhauer, M. R. Volk, Staat und Sendung Südafrikas. Berlin: Süsseroth 1939. 212 p. **93623**

Williams, Basil & Marielies M a u k. Südafrika. Entdeckung und Besiedlung d. Schwarzen Kontinens durch den Europäer. Die geschichtliche Entwicklung und ihre schicksalhafte enge Verflechtung in die gesamteuropäische Politik bis heute. (»Cecil R h o d e s«.) Bd 1—2. Berlin: Safari Verl. 1939. **93118**

9.7 Amerika története

Geschichte Amerikas
History of America

Groussac, Paul. Las islas Malvinas. Ed. castellana ord. por el Congresso de la Nacion Argentina. Buenos Aires: Rosso 1936. 200, [4] p. 1 t. (Comm. protectora de Bibliotecas populares.) **92372**

Levene, Ricardo. Argentinien. 400 Jahre Geschichte und Entwicklung. [Sintesis sobre historia de la civilizacion Argentina.] Übertr. aus d. Spanischen v. Albrecht R e i n e c k e. Essen: Essener Verl. 1939. 124 p. 1 t. **92413**

Samhaber, Ernst. Südamerika. Hamburg: Goverts 1929. 702 p. **93553**

Teja Zabre, Alfonso. Historia de Mexico. Una moderna interpretacion. Mexico: Imp. de la secretaria de Relaciones exteriores 1935. XII, 400 p. **92342**

Bibliografia: p. 381—392.

Vasváry [Ödön] Edmund. L i n c o l n's Hungarian heroes. The participation of Hungarians in the civil war. 1861—1865. Washington: Hung. reform. fed. of America 1939. 172 p. **X 7235**

[Angol & magyar.]

902.6 Archeológia

Archäologie — Archaeology

Andrae, Walter. Das wiedererstandene Assur. Lpzg: Hinrichs 1938. XII, 208 p. 87 t. **A 50.94/138**

Andree, Julius. Die Externsteine. Eine germanische Kultstätte. *[193?]* 3. erg. & verm. Aufl. Münster i. W.: Coppenrath 1939. 72 p. **P 902.6(435.5)**

Betz, Artur. Untersuchungen zur Militärgeschichte der römischen Provinz Dalmatien. Baden bei Wien: Rohrer [1938]. VI, 75 p. 1 t. (Abhandlungen d. Archäologisch-epigraphischen Seminars d. Universität Wien, neue Folge, III.) **93604**

Ferenczi Sándor. Az egykori Kászonszék régészete. A kászoni székelyek letelepülése és eredete. Cluj-Kolozsvár: »Minerva« ny. 1938. 92 p. **92362**

Kreuz, Franz. Rätsel um Carnuntum. [O. O.:] Landeshauptmannschaft Niederdonau [1939]. 101 p. 50 t. **92813**

Lanza, Francesco. Dell'antico palazzo di Diocleziano in Spalato. Trieste: Tip. Lloyd Austriaco 1855. 4°. 28, [4] p. 12 t. **X 7179**

Maiuri, Amedée. Pompei. Photos de Jean R o u b i e r. Paris: Ed. Alpina 1938. 159 p. **92051**

Söregi János. A panyolai Tiszáról végig a magyar Szamoson. A VI. és VII. panyolai ásatás és a szamosmenti kutatóút ismertetése. Debrecen: Városi ny. 1938. 76 p. (A Déri múzeum régészeti oszt.-nak ismeretterj. közleményei, 9.) **R 39(439.055)**

Szabó Kálmán. Az alföldi magyar nép művelődéstörténeti emlékei. (Kecskemét th. város múzeumának ásatásai.) Bp.: Orsz. magy. tört. múzeum 1938. 4°. 136 p. (Bibliotheca humanitatis historica, III.) **X 7154**

[Magyar-német.]

Venezia. Reale Istituto Veneto di scienze, lettere ed arti. La Via Claudia Augusta altinate. Venezia: R. Ist. Veneto 1938. 4°. 102 p. 30 t. **X 7194**

91 Földrajz

Geographie — Geography

Almásy L[ászló] E[de]. Unbekannte Sahara. Mit Flugzeug und Auto in der Libyschen Wüste. Bearb. v. Hansjoachim v. d. E s c h. Lpzg: Brockhaus 1939. 214 p. **92991**

Arbeiten aus dem geographischen Institut der Technischen Hochschule. Aachen: Mayer 1937. 163 p. (Aachener Beiträge zur Heimatkunde, XVIII.) **92746**

Baedeker, Karl. Deutsches Reich. Bearb. v. Oskar S t e i n h e i t. Lpzg: Baedeker 1938. XXVIII, 632 p. 61 t. (Baedekers Autoführer, 1.) **92625**

Baedeker, Karl. Die Schweiz. Chamonix. Die oberitalienischen Seen. 39. Aufl. Lpzg: Baedeker 1937. LXIV, 608 p. 121 t. **92629**

Baktay Ervin. Hindusztán. Bp.: Franklin [193?]. 194, [2] p. 18 t. (Magy. Földr. Társ. kvt.) **A 54.91/50**

Baktay Ervin. Indiai éveim. 1—2. k. Bp.: Révai 1938. **A 54.30/39**

Barcsai Tibor. Kővágóörs és környéke. Dissz. Szeged: Árpád ny. 1939. 31 p. **R 91.439.071 Kővágóörs**

Bibliográfia: p. 27—28.

Barois, Jean. Mekka, die verbotene Stadt des Islam. Bern: Hallwag 1939. 144 p. 8 t. **A 53.91/15**

Beebe, William. Das Zaca-Abenteuer. Forscherfahrt in die Fischgründe des Pazifik. Lpzg: Brockhaus 1939. 230 p. 52 t. **93444**

Bernatzik, Hugo Adolf. Die Geister der gelben Blätter. Forschungsreisen in Hinterindien. Von: —, unter Mitarbeit v. Emmy B e r n a t z i k. München: Bruckmann 1938. 240 p. 82 t. **A 59.91/7**

Bianco, Francesco. Il paese dell'avvenire. Roma: Mondadori 1922. 254 p. **92347**

Bosshard, Walter. Kühles Grasland Mongolei. Zauber u. Schönheit d. Steppe. Berlin: Dtscher Verl. 1938. 218 p. 24 t. **A 51.97/13**

Boveri, Margret. Ein Auto, Wüsten, blaue Perlen. Bericht über eine Fahrt durch Vorderasien. Zürich: Atlantis-Verl. 1939. 245, [3] p. 9 t. **A 47.94/30**

Brögger, A. W. Winlandfahrten. Wikinger entdecken Amerika. Hamburg: Hoffmann & Campe 1939. 227 p. 12 t. **93665**

Bibliographie: p. 212—224.

Brunton, Paul. A message from Arunachala. London: Rider [1936]. 224 p. 1 t. **A 54.91/51**

Cholnoky Jenő. A föld és élete. Világrészek, országok, emberek. 1—6. k. Bp.: Franklin [év n.] 4°. **X 7191**

1. k. Europa. 738 p.
2. k. Ázsia. 675 p.
3. k. Afrika. 518 p.
4. k. Amerika. 612 p.
5. k. Ausztrália, Oceánia és a Sarkvidékek. Függelék: Irodalom az öt kötethez. 548 p.
6. k. Magyarország földrajza. 530 p.

Bibliográfia: 5. k. p. 509—548 & 6. k. 520—529.

Cholnoky Jenő. A földközi-tenger. Bp.: Franklin-társ. ny. [193?]. 185 p. **93662**

Cholnoky Jenő. Veszprém. Kalocsa: Árpád-ny. 1938. 184 p. (A Balatoni Társaság könyvtára, IV.) **92726**

Christophersen, Erling. Tristan da Cunha. Die einsamste Insel d. Welt. Mit Beitr. v. P. A. Munch, Yngar Hagen, S. Dick Henriksen [etz.]. Berlin: »Universitas« 1939. 216 p. 20 t. **93117**

Dautert, Erich. Islandfahrt. Felsen, Fischer und Vulkane. Lpzg: Seemann 1939. 19 t. **93656**

Dobos Ferenc. A Gyimes-szoros földrajza. Pécs: Kultúra-ny. 1939. 36, [6] p. (Specimina diss. facult. philos. Reg. Hung. univers. Elisabethinae Quinqueecclesiensis, 151. Geographia Pannonica, XXXIII.) **R 91.234.39 Gyimes szoros**

Eransahr nach der Geographie des Ps Moses Xorenac'i. Mit hist.-krit. Kommentar, u. hist. u. topogr. Excursen v. J. Marquart. Berlin: Weidmann 1901. 358 p. (Abhandl. d. Königl. Gesellsch. d. Wissenschaften, zu Göttingen. N. F. Bd III/2.) **A 55.93/8**

Erdődi József. Épülő ország. (Finnország.) Szeged: »Magyar Téka« 1939. 158 p. (Magyar Téka kiadv. III. sor. 2.) **A 47.30/130**

Érsekújvár. Szerk. K. Thury György. Bp.: Felvidéki egyesületek szövetségének kiad. 1939. 32 p. 1 t. (A Felvidék városai, 1.) **R 91.439.048 Érsekújvár(026)**

Érsekújvár megyei város. Nyitra-Pozsony k. e. e. vármegyék székhelye. Szerk. K. Thury György. *[1939.]* 2. bőv. kiad. Bp.: Felvidéki egyes. szövets. [1939]. 45, [7] p. 2 t. (Felvidéki útmutató gyüjt.) **R 91.439.048 Érsekújvár (026)**

Esch, Peter. Polen kreuz und quer. Blicke hinter die Kulissen. Berlin: Dtscher Verl. 1939. 138 p. **A 47.95/57**

Escherich, Georg. Kamerun. Berlin: Riegler 1938. 232 p. 52 t. **91990**

Ettighoffer, P. C. So sah ich Afrika. Mit Auto und Kamera durch unsere Kolonien. Gütersloh: Bertelsmann 1938. 368 p. 17 t. **93124**

Filchner, Wilhelm. Bismillah! Vom Huangho zum Indus. Lpzg: Brockhaus 1938. 347 p. 25 t. **A 51.91/69**

Fischer, Otto. Wanderfahrten eines Kunstfreundes in China und Japan. Stuttg.: Deutsche Verl.-Anst. 1939. 507 p. 32 t. **A 51.91/70**

Fontane, Theodor. Bilder aus England. Hg. v. Friedrich Fontane. Mit einer Einführung v. Hanns Martin Elster. Berlin: Grote 1938. 250 p. 24 t. **92060**

G. Gerő László. Palesztina. Bp.: »Forum« ny. 1934. 112 p. 1 t. **A 56.99/36**

G. Gerő László. Palesztina földje, népe, történelme, városai, gazdasági élete, kultúrája. Bp.: »Forum« ny. 1934. 112 p. 1 t. (Herzl kvt., 6—7.) **A 56.91/40**

Gleitze, Heinrich. Die Wirksamkeit der verschiedenen Reklamemassnahmen in d. Fremdenverkehrswerbung. Diss. Göttingen. Hannover: Dr. Giesel 1936. 112 p. **92374**

Bibliographie: p. 110—112.

Grieben. Kärnten mit d. südl. Hohen Tauern u. Osttirol u. Angaben f. Autofahrer. 3. Aufl. Berlin: Grieben 1939. 238 p. 6 t. (Grieben Reiseführer, 210.) **92851**

Grieben. Steiermark. 2. Aufl. Berlin: Grieben 1939. 170 p. 3 t. (Grieben Reiseführer, 209.) **92852**

Hauser, Heinrich. Australien. Der Menschenscheue Kontinent. Berlin: Safari-Verl. 1939. 260 p. 32 t. **92190**

Herriot, Edouard. Orient. Paris: Hachette 1934. 418, [2] p. **A 50.91/67**

Hielscher, Kurt. Unbekanntes Italien. Lpzg: Brockhaus 1939. XII, 240 p. **93713**

Hocke, Gustav R. Das verschwundene Gesicht. Ein Abenteuer in Italien. Lpzg: Rauch 1939. 244, [4] p. 20 t. **92707**

Illion, Theodore. In secret Tibet. In disguise amongst lamas, robbers, and wise men. A key to the mysteries of Tibet. London: Rider [1937]. 190 p. **A 51.95/15**

Illyés Gyula. Oroszország. Úti jegyzetek. Bp.: »Nyugat« [1935?]. 221, [5] p. **A 47.30/127**

Inge, William Ralph. England. Ins Dtsche übertr. durch Fritz v. Bothmer. Essen: Essener Verl.-Anst. 1939. 289 p. **93097**

Karfeld, K[urt] P[eter] & A. Artur. Kuhnert. Die deutsche Donau. Ein Farbbild-Buch. Lpzg: List 1939. 79 p. 12 t. **72307**

Krause-Hagenburg, Georg. Die schweizerische Eidgenossenschaft. Ein Blick in Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft. Berlin: Stollberg 1939. 95 p. (Bücherei, Länder und Völker, Bd 5.) **92995**
Bibliographie: p. 95.

Kühn, Arthur. Die Neugestaltung der deutschen Geographie im 18. Jahrhundert. Ein Beitrag zur Geschichte d. Geographie an d. Georgia Augusta zu Göttingen. Vorw. v. W. Meinardus. Lpzg: Koehler 1939. 149 p. 8 t. (Quellen u. Forschungen zur Geschichte d. Geographie u. Völkerkunde, Bd 5.) **93143**

Leiss, August. Durchs Land der tausend Inseln. Fahrten durch Dalmatien. München: Müller 1930. 154 p. 21 t. **A 49.94/29**

Ligeti Lajos. Afgán földön. Bp.: Franklin [év n.]. 219, [3] p. 32 t. (Magy. Földr. Társ. kvt.) **A 58.93/6**

Lorimer, E. O. Language hunting in the Karakoram. London: Allen & Unwin 1939. 310 p. 24 t. **A 54.96/5**

Markmann-Thies. Danzig. Lpzg: Goldmann 1939. 128 p. **93681**

Megyery Ella. Velencei notesz. Bp.: Dante kiad. 1937. 300 p. 1 t. **92863**

Mészáros Olga. Kunhalom. Módszeres tájleírás a szegedi tanyavilágból. Szeged: Városi ny. 1938. p. 73—109. 21 t. (A M. kir. Ferenc József tud.-egyet. tudományos közleményei a földr. és történettud.-ok köréből.)
R 91.439.026 Szeged-Kunhalom

Müller-Berndt, E. Kleine Ungarnfahrt »ganz gross«. München: Kress & Hornung 1938. 704 p. **92587**

Nagy Endre, mándi. Találkozásaim az olasz-magyar barátsággal. Útleírás benyomások. Bp.: Bethlen ny. 1937. 134 p. **92626**

Nowack, Wilhelm. Australien. Kontinent der Gegensätze. Lpzg: Goldmann 1938. 339 p. 17 t. **91747**
Bibliographie: p. 329—331.

Papp Lajos. A Biharhegység meghódítása. Bp.: Szerző 1939. 140 p. **93738**
Bibliográfia: p. 134—139.

Paquet, Alfons. Amerika unter dem Regenbogen. Farben, Konturen, Perspektiven. Frankfurt a. M.: Societäts-Verl. 1938. 339 p. **92088**

Pataky Mária. Rákóczi földje. Bp.: Officina 1939. 28, [4] p. 16 t. (Officina képeskönyvek.) **92720**

Péchy-Horváth Dezső. Bulgáriai panoráma. Úti képek a Balkánról. Veszprém: Egyházmegyei ny. [1937]. 130 p. **A 49.96/50**

Péchy-Horváth Dezső. Szicilia a lángok földje. (Sicilia, terra delle fiamme.) Itáliai útiemlékek. Bp.: »Magyar Turista Élet« kiad. 1938. 130 p. **91972**

Polgárdy Géza. Tatatóváros és környéke kalauza. Bp.: Eggenberger 1939. 16 p. 1 t. (Magyarországi útikalauzok, 4.)
R 91.439.040 Tatatóváros (026)

Polgárdy Géza. Velencei tó és a velencei helység kalauza. Bev. Zsembery Gyula. Bp.: »Élet« ny. 1938. 56 p. 1 t. (Magyarországi útikalauzok, 2.)
R 91.439.028 Velencei tó (026)

Polgárdy Géza. Vértes hegység kalauza. Bp.: »Élet« ny. 1939. 103 p. 6 t. (Magyarországi útikalauzok, 3.) **93006**

Pommeranz-Liedtke, G. &. G. Richert. Portugal. Aufstrebender Staat am Atlantik. Berlin: Steiniger 1939. 204, [4] p. 8 t. **93747**

Prinz Gyula [stb.]. Magyar föld, magyar faj. Írta —, Cholnoky Jenő, gr. Teleki Pál és Bartucz Lajos. 1—4. k. Bp.: Egyetemi ny. [193?]. **K 91439/6**
1. k. Magyarország tájrajza. Írta Prinz Gyula. — A magyar éghajlat és a folyók vizjárása c. fejezetet írta Cholnoky Jenő 394 p. 28 t.
2. k. A magyar munka földrajza. Irták Prinz Gyula és gróf Teleki Pál. 436 p. 30 t.
3. k. Az államföldrajzi kép. Írta Prinz Gyula. 474 p. 19 t.
4. k. A magyarság antológiája. Irta Bartucz Lajos. 503 p. 64 t.

Pullerits, Albert (Hg.). Estland. 20 Jahre Selbständigkeit. Tallin: Eesti Kirjastus-Ühisuse trükikoda 1938. 144, 62, [2] p. 24 t. **A 47.94/29**

Reisch, Max. Transasien. 2300 Kilometer mit 32 PS von Palästina bis China. Lpzg: Brockhaus 1939. 200 p. 24 t. **A 50.91/66**

Rugg, Harold. Changing countries and changing peoples. An introduction to world geography with historical backgrounds. Boston: Ginn 1938. XVI, 586 p. 6 t. (The Rugg Social Science Series. Vol. 2. of the High School Course.) **92438**

Sabatini, Euclide. Rom und Umgebung. Praktischer Führer für Fremde ... mit einer Einleitung »Der Ursprung Roms« v. Francesco Sabatini. Rom: Scrocchi [192?]. XXXII, 388 p. 1 t. **92974**

Scheffer Gizella. Orosháza földrajza. Diss. Szeged: [ny. n.] 1933. 36 p. 1 t.
Bibliográfia: p. 35. **R 91.439.01 Orosháza**

Scheibenpflug, Heinr. Berge um uns. Ein Buch v. deutschen Alpenland. Berlin: Buchmeister-Verl. 1939. 207 p. **93744**
Bibliographie: p. 202—203.

Schmidt, C[arl] W[alther]. Grossdeutschland unser Vaterland. Berlin: Schützen-Verl. 1938. 286 p. 88 t. **93732**

Schmidt, C[arl] W[alter]. Mit der Postkutsche durch Deutschland. Reiseerlebnisse aus Romantik u. Biedermeier. Nach zeitgen. Berichten u. Dokumenten zusammengest. & hg. Berlin: Steiniger 1938. 344 p. **92113**

Schweden. Reiseführer. 16. Aufl. Berlin: Grieben Verl. 1930. 296 p. 5 t. (Grieben Reiseführer, Bd 145.) **92834**

Sieburg, Friedrich. Blick durchs Fenster. Aus zehn Jahren Frankreich und England. Frankfurt a. M.: Societäts-Verl. 1939. 319, [3] p. **92737**

Sorge, Wolfgang. Erlebtes Mandschukuo. Die Jugend eines altneuen Kaiserreiches. Berlin: Kommodore Verl. 1938. 308 p. 19 t. **A 51.98/8**

Statistik des Fremdenverkehrs, Die —. Im Auftrage d. Oberbürgermeister d. Stadt d. Reichsparteitage Nürnberg hg. v. Statistischen Amt. Nürnberg: [O. Dr.] 1938. 45 p. (Mitteilungen d. Statistischen Amts d. Stadt d. Reichsparteitage Nürnberg, H. 14.) **Pq 910.2(433) Nürnberg: 31**

Stevenson, Sylvia. Ride to battle. London: Geoffrey Bles 1939. 278 p. 16 t. **92483**

Stoye, Johannes. Finnland. Junger Staat im Aufstieg. Volk & Raum als Kraftquelle. Lpzg: Schwarzhäupter-Verl. 1939. 232 p. XXXII t. **92032**
Bibliographie: p. 226—227.

Thomas, Bertram Sir. Die Araber. Aus d. Engl. übertr. v. F. v. Bothmer. Berlin: Vorhut-Verl. [193?]. 233 p. 15 t. **A 53.91/14**

Tichy, Herbert. Alaska. Ein Paradies des Nordens. Lpzg: Goldmann 1939. 277 p. **93102**

Viollis, Andrée. Notre Tunisie. Paris: Gallimard 1939. 206 p. 1 t. **93125**

Visszacsatolt Felvidék, A— helységnévtára. 1939. (Lezárva 1939. II. 9.) Hivatalos adatok alapján szerk. vitéz Várady Károly. Bp.: Hornyászky 1939. 46 p. **K 91.439/1**

Völgyesi Ferencné. Újra itthon. Tanulmányút Amerika és Európa 17 államán keresztül a háború kitörésének izgalmai között. *[1939.]* 2. kiad. Bp.: Hornyánszky 1939. 189, [3] p. 1 t. (Lélek és Természettudomány, 23.) **93566**

Waln, Nora. Reaching for the stars. London: Cresset press [1939]. 326 p. **92466**

Wechsberg, Josef. Die Grosse Mauer. Das Buch einer Weltreise. Lpzg: Kittl 1937. 384, [6] p. 29 t. **A 51.30/56**

912 Térképek

Karten. Atlanten — Maps. Atlases

Budapest. Kir. magy. Automobil Club. Útállapot térkép. 1938. Téli kiad. Bp.: Saját kiad. 1938. 97×65 cm. **T 696**

Eckert-Greifendorff, Max. Kartographie. Ihre Aufgaben und Bedeutung für die Kultur d. Gegenwart. Berlin: De Gruyter 1939. 437 p. 1 t. **93608**

Europa touring. Guide automobile d'Europe. Ed. par le Touring Club Suisse. Patronage: Alliance Internat. de Tourisme. Bern: Hallwag 1939. [548 p. 86 t.] **K 3858/5**

Freytag, G. Karte des nördlichen Serbien. Wien: Freytag & Berndt [193?]. 78×50 cm. **T 693**

Kárpátalja turista- és idegenforgalmi térképe. Bp.: Orsz. magy. idegenforgalmi hivatal kiad. 1939. 65×50 cm. **T 154**

Knaurs Welt-Atlas. Vollst. neue Ausg. Berlin: Knaur 1939. 272, 176 p. 40 t. **K 9120/26**

Kumsteller, Bernhard. Werden und Wachsen. Ein Geschichtsatlas auf völkischer Grundlage. Berlin: Westermann 1938. 60 p. **T 692**

Lange, Friedrich. Sprachenkarte von Mittel-Europa von Triest bis Trollhättan, von Dünkirchen bis Dünaburg und Konstanza. Berlin: Reimer 1938. 102×84 cm. **T 691**

Preuss, Wolfgang. Velhagen und Klasings Grosser Volksatlas. Das Jubiläumswerk d. Verlages zu seinem hundertjährigen Bestehen. Hg. v. —. Bielefeld: Velhagen & Klasing 1939. XII, [176 p. 97 t.] **K 9120/5**

Slovakei. Gotha: Perthes [1939]. 1 : 500.000. 95×95 cm. **T 699**

92 Életrajzok. Emlékiratok

Biographien. Memoiren
Biography. Memoirs

Abaelard, Peter. Die Leidengeschichte und der Briefwechsel mit Heloise. Übertr. u. hg. v. Eberhard Brost. Berlin: Schneider [1938]. 366 p. 1 t. **92123**

Bajcsy-Zsilinszky Endre. Mátyás király. Bp.: Athenaeum [1938]. 222, [2] p. **92194**

Baráth Ferenc. Kosztolányi Dezső. Zalaegerszeg: Pannonia-ny. 1938. 130, [4] p. 1 t. **92608**

Barth, Rosa M. Leuchten aus der Ewigkeit. Erinnerungen einer Neunzigjährigen, d. Frau Eugenie Dietzsch, Witwe d. frühvollend. A. Dietzsch, einst Doktor d. Theologie an d. Univers. Bonn a. Rh. Gesamm. & hg. v. —. Basel: Brunnen-Verl. 1938. 62 p. 1 t. (Menschen d. d. Ruf vernommen, 27.) **92459**

Beausobre, Julia de. Das Licht leuchtet in der Finsternis. Übers. aus dem Englischen v. M. J. Krück v. Poturzyn. Stuttg.: Deutsche Verlags-Anstalt [193?]. 315 p. **A 47.81/200**

Belloc, Hilaire. XIV. Lajos. A diktátor király. *[Monarchy a study of Louis XIV.]* Ford. Konkoly Kálmán. Bp.: Singer & Wolfner [1939]. 411 p. **93654**

Berkson, S. Les rois en pantoufles. Trad. par S. L. Bontemps. Paris: Corrêa 1939. 287 p. **92992**

Bertrand, Louis. A napkirály. Ford. Gáspár Endre. Bp.: Athenaeum [1939]. 320 p. **93452**

Besch, Hans. Johann Sebastian Bach. Frömmigkeit & Glaube. Bd 1. Gütersloh: Bertelsmann 1938. (Beiträge z. Förderung christlicher Theologie 2. Reihe, Bd 37.) **92140**

Bd 1. Deutung & Wirklichkeit. Das Bild Bachs im Wandel der deutschen Kirchen & Geistesgeschichte. XI, 314 p. 1 t.
Bibliographie: p. 305—311.

Beyer, Hans Joachim & Otto Lohr. Grosse Deutsche im Ausland. Eine volksdeutsche Geschichte in Lebensbildern. Stuttg.: Union Deutsche-Verlagsgesellschaft 1939. 390 p. 41 t. **92900**

Bibliographie: p. 386—387.

Bibl, Viktor. Kronprinz Rudolf. Die Tragödie eines sinkenden Reiches. Lpzg: Gladius-Verl. 1938. 291 p. 8 t. **92009**

Billroth und Brahms im Briefwechsel. Berlin: Urban & Schwarzenberg 1935. VIII, 528 p. 4 t. **92505**

Bishop, Morris. Pascal. (The life of a genius 1937). Übers. aus d. Engl. v. Erika Pfuhl & Richard Blunck. Berlin: Die Runde Verl. 1938. 536 p. 6 t. **92094**

Bibliographie: p. 532—536.

Blythe, Legette. Das zwiefache Leben Michael Ney's. Marschall von Frankreich und Bürger in Amerika. Berlin: Weise [1939]. 296 p. 1 t. **93659**

Bibliographie: p. 296.

Borcke, Kurt von. Deutsche unter fremden Fahnen. Berlin: Schlieffen-Verl. 1938. 329 p. 36 t. **92302**

Bibliographie: p. 327—328.

Brentano, Clemens. Das unsterbliche Leben. Unbekannte Briefe von —. Hg. v. Wilhelm Schellberg & Friedrick Fuchs. Jena: Diederichs 1939. 558 p. 23 t. **93591**

Brice, R. Das Geheimnis Napoleons. *[Le secret de Napoleon.]* Übers. v. Friedrich Wencker. Stuttg.: Franckh 1939. 330, [3] p. **92817**

Brion, Marcel. Blanche de Castille. Femme de Louis VIII. Mère de Saint-Louis 1188—1252. Paris: Les Editions de France 1939. 361 p. 18 t. (Les reines de France.) **93000**

Brion, Marcel. Medici Lőrinc. *[Laurent le Magnifique.]* Ford. Nagy András. Bp.: Athenaeum-ny. [1939]. 301 p. **92476**

Buchholz, Ehrhard. Blaise Pascal. Ein Lebensbild. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 1939. 240 p. **92038**

Bibliographie: p. 240.

Campan, [Jeanne-Louise Henriette Genet.] Marie-Antoinette und ihr Hof. Memoiren der Madame —. (»Memoires sur la vie privée de Marie-Antoinette, reine de France et de Navarre«.) Bern: Hallwag 1938. 300 p. 16 t. **92079**

Carré, Henri. Mademoiselle de La Vallière. De la cour de Louis XIV aux grande Carmélites 1644—1710. [Paris]: Hachette [1938]. 251 p. **93122**
Bibliographie: p. 249—250.

Cézanne, Paul. Briefe. Einleitender Text von Gotthard Jedlicka. Erlenbach-Zürich: Rentsch [1938]. 363 p. 52 t. **92396**

Chesterton, G. K. Der heilige Franziskus von Assisi. München: Kösel & Pustet 1927. 159 p. **93524**

Crow, Carl. Konfucius. Staatsmann. Heiliger. Wanderer. Berlin: Zsolnay 1939. 390 p. 12 t. **A 51.22/6**

Cseh Béla. Daróctól a talárig 1919—1939. Komárom: Szerző 1939. 160 p. **93512**

Curie, Eve. Madame Curie. Paris: Gallimard 1938. 311, [3] p. 1 t. **92289**

Daudet, Léon. Clemenceau. Ein kämpferisches Leben. Deutsch v. Richard Schindler. Berlin: Neff 1939. 329 p. 8 t. **92573**

Dawe, Grosvenor. Melvil Dewey. Seer, inspirer, doer. 1851—1931. Biografic compilation. Library ed. Albany: Lyon comp. 1932. 391 p. **0200/103**

Deák Imre. A számüzött Kossuth. 1. k. Bp.: Centrum kiad. [1939]. **93781/1**
1. köt.: Törökországban. 384 p.

Deutsche Frauen. Bildnisse und Lebensbeschreibungen. Eingeleitet v. Ina Seidel. Berlin: Steiniger-Verl. 1939. 241, [3] p. 16 t. **93734**

Erdélyi Pál. Jókai útja. Rév-Komáromtól Pestig. A bölcsőtől a babérig. Komárom: Metlesich-ny. 1939. 139 p. **92656**

Europäische Künstlerbriefe. Bekenntnisse zum Geist. Eingeleitet und hg. v. Gustav R. Hocke. Lpzg: Poeschel & Trepte [193?]. 205 p. **92718**
Bibliographie: p. 203—205.

Flake, Otto. Grosse Damen des Barock. Berlin: Fischer 1939. 365, [3] p. **93462**

Gaxotte, Pierre. Frédéric II. Paris: Fayard 1938. 547 p. (Les grandes études historiques.) **92043**

Geissler, Gerhard. Von Metternich bis Sarajewo. Das Leben Kaiser Franz Josephs. Berlin: Haude & Spener 1939. 235 p. **92703**
Bibliographie: p. 234—235.

Goffin, Robert. Elisabeth, l'imperatrice passionnée. Paris: Ed. de France 1939. 248, [4] p. 1 t. (Goffin: L'epopée des Habsbourg, 2.) **92292**

Görlitz, Walter. Sendung und Macht. Mussolini. Geschichte eines Lebens. Lpzg: Quelle & Meyer 1939. 372 p. 10 t. **93622**
Bibliographie: p. 369—371.

Grenzmann, Wilhelm. Georg Christoph Lichtenberg. Salzburg: Pustet 1939. XIV, 326 p. **92089**

Grósz Emil. Ötven év munkában. Bp.: Egyetemi ny. 1939. 210 p. 4 t. **93441**
Bibliográfia: p. 188—204.

Gumpert, Martin. Dunant. A vöröskereszt regénye. Ford. Juhász Vilmos. Bp.: Pantheon-kiad. [1939]. 271 p. **92572**

Gyomai Imre. Trebitsch Lincoln. Le plus grand aventurier du siècle. Paris: Éditions de France 1939. III, 221 p. **92807**

Harms, Claus. Lebensbeschreibung verfasset von ihm selber. Gotha: Perthes 1888. XII, 271 p. (Bibliothek theologischer Klassiker, Bd 7.) **92150/7**

Hartig, Paul. Das Göttliche Feuer. Deutsche Lebenszeugnisse von der schöpferischen Kraft, den Stunden der Erkenntnis und der Wandlung. Ebenhausen b. München: Langewiesche-Brandt 1939. 237 p. 1 t. **92541**
Bibliographie: p. 235—237.

Haubold, Hellmut. Johann Peter Frank, der Gesundheits- u. Rassenpolitiker d. 18. Jahrhunderts. München: Lehmann 1939. 346 p. 1 t. **93562**

Hendrick, Burton J. The life and letters of Walter H. Page. London: Heinemann 1924. X, 437 p. 1 t. **93310**

Hennig, Bruno. Elisa Radziwill. Ein Leben in Liebe und Leid. Unveröffentlichte Briefe d. Jahre 1820—1834. *[1910.]* 3. Aufl. Berlin: Mittler 1922. LII, 302 p. 8 t. **93493**

Herzfeld, Friedrich. Minna Planer und ihre Ehe mit Richard Wagner. Lpzg: Goldmann 1938. 367 p. 24 t. **92030**

Hitler in seinen Bergen. Bilddokumente aus der Umgebung des Führers. Aufgenommen, zusammengestellt u. hg. v. Heinrich Hoffmann. Geleitw. v. Baldur v. Schirach. Berlin: Zeitgeschichte Verl. 1938. [94] p. **92048**

Hitler wie ihn keiner kennt. 100 Bilddokumente aus dem Leben des Führers. Hg. v. Heinrich Hoffmann. Geleitw. & Unterschriften v. Baldur v. Schirach. Berlin: »Zeitgeschichte« Verl. 1938. XIV, 96 p. **92047**

Hoche, Alfred E. Jahresringe. Innenansicht eines Menschenlebens. München: Lehmann 1939. 298 p. 1 t. **92143**

Hoffmann, Heinrich. Das Antlitz des Führers. Geleitwort Baldur v. Schirach. Berlin: Zeitgeschichte Verl. [1939]. 4°. [40] p. **X 7247**

Hoffmann, Hermann. Bischof Ottokar Prohászka. Breslau: Frank 1939. 33 p. 1 t. **R 92.262.12(439) Prohászka Ottokár**

Horthy Miklós. Írta: Csathó Kálmán. Gulácsy Irén, Harsányi Zsolt etc. Vitéz nagybányai — budapesti bevonulásának huszadik évfordulója alkalmából 1939. november havában. Bp.: Singer & Wolfner 1939. 4°. 272 p. 79 t. **X 7226**

Hönn, Karl. Konstantin der Grosse. Leben einer Zeitenwende. Lpzg: Hinrichs 1940. VII, 263 p. 24 t. **93699**
Bibliographie: p. 202—206.

Hummel, Hans. Vor dem Ziel steht England. Ferdinand de Lesseps. Berlin: Vorwerk Verl. 1939. 336 p. 1 t. **92402**

Hurter, Friedrich v. Geburt, Wiedergeburt. Erinnerungen aus meinem Leben. Hg. v. Josef Bütler. Freiburg: Päpstliche Dr. 1939. 64 p. **P 92.901(494) Hurter,Friedrich**

International who's who, The—. 1939. London: Europa publ. 1939. [6], 1312 p. **K 9200/31**

Irmédi-Molnár László. Felsőszopori Tóth Ágoston honvédezredes, a XIX. századbeli magyar térképezés úttörőjének élete és működése. Bp.: Térképészeti intézet 1938. 235, [4] p. (A »Térképészeti Közlöny« 8. különfüzete.) **93355**

Jacob, H. E. A régi Bécs. Johann Strauss regényes élete. Ford. Berend Miklósné. Bp.: Grill 1939. 323 p. **92159**

Jaeger, Werner. Demosthenes der Staatsmann und sein Werden. Berlin: Gruyter 1939. 268 p. **93710**

Jagow, Kurt. Jugendbekenntnisse des Alten Kaisers. Briefe Kaiser Wilhelms I. an Fürstin Luise Radziwill Prinzessin von Preussen 1817 bis 1829. Lpzg: Koehler & Amelang [1939]. XI, 304 p. 16 t. **92738**

John, Evan. Jakob I. König von Schottland. Aus d. Engl. übertr. v. Frederick L. Dunbar. Hamburg: Hoffmann & Campe 1939. 506 p. **92281**

Kállay Miklós. Báthory István. Történeti regény. Balanyi György bevezető tanulmányával. Bp.: Dante-ny. 1937. XVI, 448 p. 8 t. (Korok és hősök regényei.) **92856**

Kassner, Rudolf. Buch der Erinnerung. Lpzg: Insel-Verl. 1938. 365, [3] p. **92781**

Kiernan, R. H. Baden-Powel. London: Harrap 1939. 256 p. 8 t. **92816**

Kiss Lajos. Török Károly. Egy úttörő magyar folklorista emlékezete. Hódmezővásárhely: Erdei-ny. 1939. 28 p. (Hódmezővásárhelyi ref. Bethlen G. gimn. 1938/39. évkönyvéből.) **R 92.39(439) Török Károly**
Bibliográfia: p. 28.

Kosáry Domokos. Görgey. Bp.: Magy. Szemle Társ. 1939. 80 p. (Kincsestár, 145.) **92556**

Kovács-Sebestyén Tibor. A búsképű lovag. Miguel Cervantes élete. Nagykanizsa: Közgazdasági rt. ny. 1939. 195 p. **93707**

Köpfe der Politik, Wirtschaft, Kunst und Wissenschaft in Europa. Bulgarien, Jugoslavien, Ungarn. Wien: »Neue Freie Presse« Verl. 1937. 4°. 222 p. **X 7180**

Kreitmaier, Joseph. Peter Lippert S. J. Der Mann und sein Werk. Eine Umrisszeichnung. Freiburg i. Br.: Herder 1938. 144 p. 2 t. **92069**
Bibliographie: p. 129—134.

Krupp, Alfred. Der Treuhänder eines deutschen Familienunternehmens. Ein Beitrag zur westdeutschen Wirtschaftsgeschichte im 19. Jahrhundert. — Rheinische Bibliographie 1937. Bearb. v. H. Corsten. Düsseldorf: Bagel 1938. 4°. VIII, 304 p. 13 t. (Jahrbuch 4 der Arbeitsgemeinschaft d. Rheinischen Geschichtsvereine.) **92013**

Kun Béla, szentpéteri. Tóth Lajos emlékezete. Emlékbeszéd. Debrecen: Városi ny. 1938. 41 p. (Debreceni Tisza István tud. társ. Emlékbeszédek, I. köt., 3.) **R 92.34(439) Tóth Lajos**

Kühne, Johannes. Ein Vater in Christo. Erinnerungen an Adolf Schlatter. In Zusammenarb. mit Karl Bornhäuser, Robert Frick, Robert Friedli [etz.] hg. v. —. Berlin: Furche Verl. 1939. 64 p. 1 t. **P 92.284.1(43) Schlatter**

Lavater-Sloman, Mary. Genie des Herzens. Die Lebensgeschichte Johann Caspar Lavaters. Zürich: Morgarten-Verl. 1939. 478 p. 17 t. **93519**

Lázár Béla. Pekár Gyula. Irói arckép. Bp.: Petőfi Társ. 1939. 168 p. **92156**

Lewalter, Ernst. Francis Bacon. Ein Leben zwischen Tat und Gedanke. Berlin: Kiepenheuer [1939]. 352 p. 6 t. **93690**

Lewalter, Ernst. Friedrich Wilhelm IV. Das Schicksal eines Geistes. Berlin: Kiepenheuer Verl. 1938. 503 p. 47 t. **92034**

Lieven, [Dorothea] princess. The private letters of — to prince Metternich. 1820—1826. Ed. & with a biogr. forew. by Peter Quennell. Ass. in transl. by Dilys Powell. London: Murray 1937. XXII, 386 p. 22 t. **93170**

Lóczy Lajos. Emlékbeszéd Laczkó Dezső rendes tag felett. Bp.: Stephaneum-ny. 1938. 10 p. 1 t. (Szent István Akadémia emlékbeszédei, III. köt., 2.) **R 92.271.19(439)**

Lorck, Carl von. Karl Friedrich Schinkel. Berlin: Rembrandt-Verl. 1939. 139 p. 3 t. **93727**

Mac Bride, Maud Gonne. Im Dienste einer Königin. Eine Frau kämpft für Irland. Übertr. v. Ruth Weiland. Bremen: Schünemann 1939. 374 p. **93705**

Maltzahn, Harro. Emanuel Swedenborg. Sein Werk. Sein Weg. Sein Weltbild. Lpzg: Hummel 1939. 75 p. 2 t.
P 92.289.4(485) Swedenborg Emanuel

Marie, Reine de Roumanie. Histoire de ma vie. T. 1—2. Paris: Plon 1939. **A 49.92/34**

Maurois, André. A varázsló vagy Chateaubriand élete. Ford. Jankovich Ferenc. Bp.: Athenaeum [1939]. 368 p. **92284**

Menière, E. Journal du docteur Prosper Menière. Publ. par son fils —. Précédé d'une biographie par Fiessenger. Paris: Plon 1903. XXIII, 466 p. 1 t. **93239**

Mereschkowski, Dimitri. Dante. Zürich: Sperber-Verl. [1938]. 397 p. 8 t. **92172**

Molnár Ágnes. Debreceni arcok a felvilágosodás századából. Bp.: Szerző 1939. 143 p.
Bibliográfia: p. 137—143. **92902**

Móricz Zsigmond. Életem regénye. Bp.: Athenaeum 1939. 372 p. **92704**

Muhlstein, Anatole. Le maréchal Pilsudski. 1867—1919. Paris: Plon 1939. 343 p. **92298**

Mussolini, Benito. Vivo de Arnaldo. El la itala: K. Kalocsay. Vác: Pestvidéki ny. 1934. 106 p. **93123**

Mutter und Kaiserin, Die—. Briefe der Maria Theresia an ihre Kinder u. Vertraute. Hg. u. aus d. Französischen übertr. v. Carl Rothe. Berlin: Hugo [1939]. 431 p. 24 t. **93772**

Müller, Johannes. Zacharias Geizkofler 1560—1617 des heiligen Römischen Reiches Pfennigmeister und oberster Proviantmeister im Königreich Ungarn. Baden b. Wien: Rohrer 1938. 88 p. 2 t. (Veröffentl. d. Wiener Hofkammerarchivs, III.)
P 92.35(43) Geizkofler, Zacharias

Napoleon Ier. Lettres personnelles des Souverains a l'Empereur —. Publ. p. le Prince Napoleon & Jean Hanoteau. Vol. 1. Paris: Plon 1939. **93115**
Vol. 1. Autriche, Prusse, Bade. XCVII, 392 p.

Németh Andor. Mária Terézia. Bp.: Grill 1938. 296 p. 5 t. **90939**

Némethy Ferenc. Paganini. A »sátán hegedüse«. Bp.: Rózsavölgyi 1940. 183 p. 8 t. **93513**

Nobel, Alphons. Frau von Stein. Goethes Freundin und Feindin. Frankfurt a. M.: Societäts-Verl. 1939. 243, [3] p. 16 t. **93763**

Nyáry Pál br. A pilisi öreg kastély álma. Emlékezés Kármán Józsefről és másokról. Bp.: Főv. kvkiadó 1939. 66 p. 6 t.
R 929.2(439) Nyáry Pál

Olbricht, Paul. Der Bibelübersetzer Hermann Menge. Sein Leben und sein Schaffen. Berlin: Furche Verl. 1939. 136 p. 2 t. **92730**

Pálffy János emlékezései. Magyarországi és erdélyi urak. Sajtó alá rend. Szabó T. Attila. Cluj [-Kolozsvár]: Erdélyi szépmíves céh 1939. 158 p. **92714**

Paléologue, Maurice. Elisabeth imperatrice d'Autriche. L'hérédité sinistre de Wittelsbach. Paris: Plon 1939. 243 p. **92393**
Bibliographie: p. 235—236.

Plancy, [Georges Auguste Charles] le baron de. Souvenirs du comte de Plancy (1798—1816). Précédés d'une introd. p. Frederic Masson. 2. ed. Paris: Ollendorff 1904. XX, 579 p. **93309**

Popken, Minna. Unter dem siegenden Licht. Lebenserinnerungen u. Zeugnisse. Berlin: Furche Verl. 1939. 372 p. **92540**

Prawdin, M[ichael]. Őrült Johanna. Történeti regény. *[Johanna die Wahnsinnige. 1938.]* Balla Antal bevezető tanulmányával. Ford. Juhász Vilmos. Bp.: Dante kiad. [1939]. XX, 256 p. 6 t. (Korok és hősök regényei.) **93759**

Révész Mária. Romulus Amasaeus. Egy bolognai humanista magyar összeköttetései a XVI. század elején. Dissz. Szeged. Bp.: Athenaeum 1933. 91, [3] p. (Dissert. Sodalium seminarii philologici, Univers. litt. Reg. Hung. Franc.—Josephinae, nova ser., III.) Bibliográfia: p. 80—87. **92772**

Ribot, Al[exandre]. Journal d'Alexandre Ribot et correspondances inédites 1914—1922. Publ. par —. Paris: Plon 1936. 309 p. 1 t. **92345**

Richelieu, Armand Emmanuel, duc. Lettres du duc de Richelieu au marquis d'Osmond 1816—1818. Publ. par Sebastien Charlety. *[1939.]* 6. éd. Paris: Gallimard 1939. VIII, 240 p. **93121**

Richter, Werner. Ludwig II. König von Bayern. Erlenbach-Zürich: Rentsch 1939. 400 p. 8 t. **93748**
Bibliographie: p. 396—399.

Robakidse, Grigol. Adolf Hitler von einem fremden Dichter gesehen. Jena: Diederichs 1939. 51 p. **P 92.32(43) Hitler**

Rutter, Owen. Regent of Hungary. The authorized life of admiral Nicholas Horthy. Based on Baronnes Lily Doblhoff's »Horthy Miklós«. London: Rich & Cowan [1939]. 355 p. 16 t. **92586**
Bibliography: p. 347—348.

Ruville, Albert v. William Pitt. Graf v. Chatham. Bd 1—3. Stuttg.: Cotta 1905. **93209**

Sanceau, E[laine]. Die Pfefferflotte. Das Leben d. portugiesischen Generalkapitäns Albuquerque. Dtsch übertr. v. Van Bebber. Lpzg: Goldmann 1939. 226 p. 8 t. **93442**

Schack, Herbert. Denker und Deuter. Männer vor der deutschen Wende. Stuttg.: Kröner 1938. 166 p. 8 t. **91994**

Schaumburg, Bruno Paul. Männer aus eigener Kraft. Lpzg: Koehler & Amelang 1938. 268 p. 16 t. **92033**

Schulek Tibor. Bornemissza Péter. 1535—1584. A XVI. századi magyar művelődés és lelkiség történetéből. Sopron: »Keresztyén Igazság« kiad. 1939. XII, 450 p. 6 t. (Keresztyén Igazság kvtára.) **93565**

Schulz, Kurd. Briefe von Hermann Allmers und Briefe aus seinem Freundeskreis. Bremen: Geist 1939. 76 p. (Schriften d. Bremer Wissenschaftl. Gesellschaft. Reihe: Abhandl. & Vorträge, Bd 12. H. 3.) **93356**

Schwabach, Paul H. v. Aus meinen Akten. Glogau: Flemming & Wiskott 1927. 4°. 452 p. 1 t. **X 7215**

Seeckt, Hans von. Aus meinem Leben 1866—1917. Unter Verwendung d. schriftl. Nachlasses im Auftrage v. Frau Dorothee v. Seeckt hg. v. Friedrich v. Rabenau. Lpzg: Hase & Koehler 1938. 640 p. 38 t. **92027**

Sik Sándor. Pázmány. Az ember és az író. Bp.: Szt. István Társ. 1939. 449 p. **92713**

Simon, Jules. Le soir de ma journée. Paris: Flammarion [190?]. 480 p. **93329**

Snowden, Philip viscount. An autobiography. Vol. 1—2. London: Nicholson & Watson 1934. **93238**

Sörensen, Jon. Fridtjof Nansens saga. Aus d. Norwegischen v. Wolfgang Sonntag. Hamburg: Hoffmann & Campe 1939. 317 p. 10 t. **93737**

Stankovic, Katharina. Zwei Welten und eine Wahrheit. Hamburg: Broschek 1939. 388 p. **92296**

Stenner, Traude. Rudolf G. Binding. Leben und Werk. Potsdam: Rütten & Loening 1938. 199 p. 18 t. **92078**

Stroh, Heinz. Der grosse Europäer. Eine Eduard Benes Biographie. Mähr.—Ostrau: Kittl [1939]. 220, [4] p. 9 t. **92192**

Szabó Zoltán. Két pogány közt. Bp.: Mefhosz [1939]. 48 p. (Magyarok könyvtára, 2.) **R 92.355(439) Zrinyi Miklós**

Szemlér Ferenc. Más csillagon. Kolozsvár: »Grafika« ny. [1939]. 166, [10] p. (Erdélyi Enciklopedia könyvei, 2.) **93404**

Taxis-Bordogna, Olga Gräfin. Madame de Staël. Der Leidensweg einer geistvollen Frau, der Europa huldigte. Salzburg: Müller 1939. 378, [4] p. 9 t. **93758**

Bibliographie: p. [3].

Vértes József. A nagy palatinus. Herceg Esterházy Pál nádor életének regénye. Sopron: Rábaközi ny. 1939. 166 p. **92406**

Vischer, Melchior. Münnich. Ingenieur. Feldherr. Hochverräter. »Der Prinz Eugen des Nordens« Friedrich der Grosse. Frankfurt a. M.: Societäts-Verl. 1938. 574 p. 2 t. **92097**

Bibliographie: p. 568—574.

Volz, Gustav Berthold. Friedrich der Grosse und Trenck. Urkundliche Beiträge zu Trencks »Merkwürdiger Lebensgeschichte«. Berlin: Hayn 1926. 239 p. 8 t. **93728**

Waliszewski, K. Pierre le Grand. L'education, l'homme, l'oeuvre. D'après des documents nouveaux. Paris: Plon 1897. VIII, 634 p. 1 t. **A 47.92/104**

Walter, Karl. Karl von Lohbauer. (1777—1809.) Schicksal eines württembergischen Soldaten und deutschen Dichters, während Deutschlands tiefster Erniedrigung. Stuttg.: Krais 1939. 35 p. 1 t. (Veröffentl. d. Archivs d. Stadt Stuttg., H. 4.) **P 92.355(43) Lohbauer, Karl von**

Watson, Francis. Wallenstein. Soldat unterm Saturn. Eine Biographie. Aus d. Engl. v. Karl Blanck. Berlin: Keil 1939. 376, [2] p. **92736**

Bibliographie: p. 360—364.

Werner, Johannes. Paula von Bülow geb. Gräfin v. Linden. Aus verklungenen Zeiten. Lebenserinnerungen 1833—1920. Hg. v. —. *[1924.]* 2. Aufl. Lpzg: Koehler 1925. 213 p. 14 t. **92777**

Who's who in world medicine 1939. London: Bessemer House 1939. 605 p. **K 9200/3**

Wrzos, Konrad. Giuseppe Beck. Ministro degli affari esteri di Polonia. Introd. di Leonardo Kociemski. Roma: »La volonta d'Italia« 1939. 79 p. 6 t. **A 47.92/101**

Wundt, Wilhelm. Erlebtes und Erkanntes. Stuttg.: Kröner 1920. XII, 399 p. **93568**

Zahn, Leopold. Eine Frau kämpft gegen Napoleon. Das Leben der Madame de Staël. Berlin: Kiepenheuer 1939. 320 p. 12 t. **93756**

Zarnow, Gottfried. Masaryk-Benesch. Philosophen, Abenteurer, Staatsgründer. Dortmund: Volkschaft-Verl. 1939. XV, 236 p. 8 t. **92305**

Bibliographie: p. XIII—XV.

Zorn, Philipp. Aus einem deutschen Universitätsleben. Bonn: Röhrscheid 1927. 139 p. 1 t. **93642**

929 Genealógia. Heraldika

Genealogie. Heraldik
Genealogy. Heraldry

Einczinger Ferenc. Az Einczinger-család története. Esztergom: Laiszky-ny. 1935. 31 p. 1 t. **R 929.2(439)**

Bibliográfia: p. 31.

Iványi Béla. A középkori Eperjes magyarsága. Szeged: Városi ny. 1934. 34 p. (»Szegedi füzetek«-ből.) **R 929.2(439.051) Eperjes »11/15«**

Japikse, Nicolas. Die Oranier. Statthalter und Könige in den Niederlanden. Eingeleitet v. Heinrich Sproemberg. München: Callwey 1939. XXVIII, 455 p. 44 t. **93670**

Mesterházy Sándor. A mesterházi Mesterházy-család története. Nagykanizsa: Gyarmati-ny. 1937. 70 p. 4 t.
Bibliográfia: p. 70. **R 929.2(439) Mesterházy**

Németország. Reichsministerium des Innern. Die Hoheitszeichen des Deutschen Reichs. Berlin: Reichsverlagsamt 1939. 4°. 28 p. 12 t. **Pq 929.64(43)**

Neubecker, Ottfried. Fahnen und Flaggen. Lpzg: Staackmann 1939. 126 p. **93765**

Szent István 1000 éves Magyarországa vármegyéi címereinek ismertetése 1038—1938. Bp.: Máté-ny. 1938. 24 p. **R 929.61(439)(—3)**

Szilágyi László, vitéz ákosfalvi. Székely primor családok. Bp.: Apolló-ny. 1938. 79 p. **R 929.2(439.423)**

Vas vármegye 1754. évi nemesi összeírása. Bevezetést írta Horváth Kálmán. Kiadta Schneider Miklós. Szombathely: »Vasvármegye« ny. 1939. 95 p.
92907

Weixlgärtner, Árpád. Geschichte im Wiederschein der Reichskleinodien. Historisches Geleite durch d. Wiener Schatzkammer. Baden bei Wien: Rohrer [1938]. 124 p. 12 t. **92098**
Bibliographie: p. 107—113.

929.7 Lovagrendek

Ritterorden — Knightly Order

Magyar johannita lovagrend, A — konvent ünnepei az 1937. és 1938. években. Bp.: Stádium-ny. 1938. 42 p. **R 929.711(439)**

Máltai lovagrend magyarországi szövetsége. Memorial de l'Association des Chevaliers de Malte en Hongrie. Bp.: Ass. de Chev. de Malte 1938. 88 p. 4 t. **R 929.711(439)**

A Budapesti Gyüjtemény 1939. évi szerzeményeinek válogatott jegyzéke. Időrendben.

Chronologisches Verzeichnis ausgewählter Zugänge der Budapestiensia-Sammlung, 1939.

Select chronological list of works added to the Budapest Collection, 1939.

Balbus, Hieronymus. Hieronymi Balbi vtriusqȝ iuris doctoris necnon poete atqȝ oratoris insignis: opusculũ epigrammaton feliciter incipit.

Colophon: Hoc insigne opus multiplici rerum varietate refertum exaratũ fuit industria Johannis Winterburg in celeberrima vrbe Wienneñ. Annis domini 1494 Kalendis Augusti ... 8° Char. goth. A_1—C_6 = 22 nn fol. Coll: Fol. C_3—C_4 vae. **B 0930/31**

Hain-Copinger 2250.
Apponyi 26.

Latomus, Barptolomaeus. Epistola Avstriae Ad Carolum Imp. fictitia ...[In fine:] Argentinae Apvd Ioannem Knoblochvm Mense Novembre Anno M. D. XXI. 11 [&!] fol. **B 0941/355**

fol. 5.: Hungari.
fol. 8.: Regis Hungariae soror.

Luciani Samosatensis aliquot exquisitae lucubratiões per Joannem Alexandrum Brassicanũ recens latinae redditae ac uberrimis Scholijs illustratae ... [In fine:] Excusum Viennae Austriae Per Joannem Singrenium. Anno a nato Jesu XXVII. Mensis Julii die decima 4° 68 nn fol. **B 0941/353**

Ballagi 337.

Novvs orbis regionvm ac insvlarvm veteribvs incognitarvm, una cum tabula cosmographica, & aliquot alijs consimilis argumenti libellis ... Basileae Apud Jo. Hervagium Anno MDXXXII. 4° [48], 584 p. **Bq 0941/346**

Ballagi 423.

Warhafftiger vnd glaubwirdiger bericht, von der stadtlichen hulffe so widder den Grausamen Erbfeindt des Christlichen namens den Tuercken, auff jungstgehaltenem Reichstag zu Speyer, eintrechtiglich bewilliget worden. Item ein ander Newe Zeytung auss Vngern newlich vnd glaubwirdig ankummen. [In fine:] Datum Speyer den XIII tag Martij Anno MDXLII. A_1—A_4 = 4 nn fol. **B 0941/348**

Ballagi nem említi.
Fol. 4.:... besoldung mit hunder pferden beleitet Offen zugeschickt.
Fol. 4.:... und die stadt Pest also eingenommen.

A Rotis, Petrus. In Serenissimae Principis Ac D. Dominiae Annae Romanorum &c. Regis Ferdinandi Coniugis obitũm Carmen Funebre.... Viennae Austriae excudebat Egidius Aquila. Anno M. D. L. I. 4° A_1—D_4 = 15 nn fol. **B 0941/354**

Ptolemaios, Claudius. Clavdii Ptolemaei Pelusiensis Alexandrini omnia quae extant opera, praeter Geographiam ... summa cura & diligentia castigata ab Erasmo Osualdo Schrekhenfuchsio, & ab eodem Isagoica in Almagestum praefatione,... Basiliae [In fine:] In officina Heinrichi Petri Anno MDLI. [86], 448 p. **Bq 0941/344**

Cureus, Joachimus. Gentis Silesiae Annales Complectentes historiam de Origine, propagatione et migrationibus ... [In fine:] Witebergae excudebat Johannes Crato MDLXXI [34] 93 p. **Bq 943/535**

Ballagi 723.

Herberstain, Sigismundus lib. Baro. Rerum Mosçoviticarum Commentarij Sigismundi Liberi Baronis in Herberstain ... quibus Russiae ec Metropolis eius Moscouiae descriptio,... Itineraria in Moscouiam duo, & aliaquaedam continentur ... Basiliae, ex Officina Oporiniana 1571. 2° [10,] 227, [18] p, 4 t. **Bq 910/347**

Ballagi: 726.

Historia von den Empörungen, so sich im Königreich Vngarn, auch in Siebenbürgen, Moldaw, in der bergische Walachey vnd andern örthern zugetragen haben ... Gedruckt zu Cölln, Durch Lambertum Andree, im Jahr MDXCVI. 2° [12], 86, [5] fol. **Bq 943/546**

Ballagi 971.

Relationes Historicae continuatio, oder Warhafftige Beschreibung aller fürnemen unnd gedenckwürdigen Historien, so sich .... nechstsverschiener Franckfurter Herbstsmess biss auff die Fastmess dieses 1612. Jahres verlauffen ... verlegt durch Sigism. Latomum. [O. O. u. Dr.] MDCXII. 96 p. **B 943/457**

p. 13: Bassa zu Ofen.

Relationes Historicae Jahrs Relation oder Chronica 1617. Das ist, Warhafftige Beschreibung aller fürnemen Historien vnd Geschichten, welche sich durch das gantze Jahr Anno 1616. vom Januario an, biss Anno 1617.... verlauffen u. zugetragen ... beschrieben durch Johannem Z i l e r u m ... Getruckt im Jahr 1617. [O. O. & Dr.] 134 p. **B 943/457**

p. 17—18. Beschreibung dess Königreichs in Ungarn.

Tolomeus, Claudius. Geografia cive descrittione vniversale della terra. Partita in due volumi .. Nuouamente con singolare studio rincontrati, & corretti dall' ... Gio. Antonio M a g i n i Padovano ... Dal latino nell'italiano tradotta Dal R. D. Leonardo Cernoti Vinitiano ... Padova: Galignani 1620—1621. 6. **Bq 0941/345**

Pars II. fol. 112: Buda.

Türckischer Friedens Schluss 1627. [O. O. u. Dr. 1627.] 4° 8 p. **B 0941/352**

p. 4, 6, 7, 8: Bassa zu Offen.

Marnavitius, Joannes Tomcus. Regiae sanctitatis Illyricanae foecunditas. Romae Tipis Vaticanis 1630. [24] 296 p. 1 t. **Bq 253/4**

Priorato, Gualdo conte. Vite, et azzioni di personaggi militari, e politici. Vienna: M. Thurmayer 1674 2° [710] p. 66 t. **q 09/792**

Fol. 2 B: Armi imperiali nell' Ungheria superiore.
Fol. 2 D: La guerra lungo al Danubio nel 1664.

Raggvaglio historico della guerra trà l'armi Cesaree, e Ottomane dal principio della ribellione degl'Vngari fino l'anno corrente 1684.... Venetia: Hertz 1684. 12° [12], 262 p. 2 t. **B 943/393**

Bödikerus, Johannes. Erklährung der hieroglyphischen Sinn-Bilder welche dem glorwürdigstem Käyser u. Herrn ... L e o p o l d o I.... als Se. Majestät vom türckischem Erb-Feind unterschiedliche grosse Siege erhalten ... herauss gegeben. Cölln a. d. Spree: Schultzen [1685.] 4° A_1—G_4 = 28 nn p. **B 943/540**

Fol. C_1—$_4$: Ofen 1684.

Feigius, Joannes Constantinus. Ein politischer und zugleich curioser Discurs, zwischen... Wienn, und ... O f e n, nemlich wie oft dieselbe belaegert und erobert worden; ... Wien: Voigt 1686. [6], 66 p. **B 943/542**

Oprechte Antwerpsche. Vrijdaeghsche Post-Tijdinghe. 1686. Num. 68, 72—75, 77, 79, 81—83. Antwerpen: Verdussen [1686.] **B 0941/347**

Flämitzer, Johann Nicol. Der in böhmische Hosen ausgekleidete ungarische Libertiner. Oder des glorwürdigsten Erz-Hauses Oesterreich festgesetztes Souverain- u. Erb-Recht im Königreich Ungarn ... Würtzburg: Hertz & Zieger 1688. 4° [8], 127 p. **B 943/545**

Anno 1684. die erste Belagerung Ofen p. [4] &c.

Historische Erzehlung der heldenwürdige Kriegs-Thaten, welche in höchsttapferster Bestreitung des allgemeinen Erb-Feindes der Christenheit ,des Türckens, zu der Röm. Kayserl. Majest. Dero sämbtlichen Hohen Aliirten und der Durchläuchtigsten Venetianischen Republic immerwährender Glori im 1686. 1687. und 1688. Jahr. zugetragen 1688. [4], 28 p. [O. O. u. Dr.] **B 943/547**

Montalbo, Francisco de. Historia de las gverras de Ungaria desde el año de 82. hasta el de 88 ... Palermo: Pedro Copula 1693. [24], 454, [20] p. **Bq 943/527**

Esterás Pál, galanthai. Mennyei korona az az Szegény Világon lévő Csudálatos B o l d o g s á g o s S z ü z képeinek rövidesen föltett Eredeti... [H. ny. nélk.] 1696. 4° [6], 794, [14] p. 1 t. **Bq 235/19**

p. 120. Budai csudálatos Boldog Asszony kép.
p. 140.: Pesti csudálatos Boldog Asszony képe.

[Parschitius, Christophorus]. D. O. M. A. DYODEKAΣ annagrammatica e floribus inedibili nomini inscriptio, magnanimi L e o p o l d i Imperatoris ... contexta: ... Et jubileus annus XXX anagrammatis auctus AVgVsto feLICItateM a Deo VnoVoVens, et e Xorans. Wittenbergae, Literis Harianis MDCCII. [48]p. [Hozzákötve]: Parschitius, Christophorus: Tabella Hungariae ducum et regum ... **B 929/110**

Lipót I. magy. kir. L e o p o l d s des Grossen, Röm. Kaysers, wunderwürdiges Leben und Thaten, aus geheimen nachrichten eröffnet, ... Lpzg: Fritschen 1709. [6], 1630. [32] p., 12 t. **B 929/120**

Buda: 250, 256, 761—768, 796—809 etc. p.

Raccolta esatissima delli diarii dell'armi cesaree in U n g a r i a. Tom. 1—2.... In Venezia: Albrizzi 1716—1717. **B 943/544**

Tom. 1.: Diario d'Ungheria Num. 1—26.
Tom. 2.: Diario d'Ungheria Num. 28—63.

Hungarisch- und Venetianisches Kriegs-Theatrum auff welchem die hochst glücklichen Feld-Züge ... in dem ... 1716 [u. 1717] in Hungarn u. Griechenland wider die Türcken gethan ... [Bd. 1—3] Lpzg: Boetius 1717. 4°. **B 355/99**

Bd. III. p. 84 &c: Festung Ofen & Pest 1717.

Drieschius, Gerardus Cornelius. Historia magnae legationis Caesareae, quam fortunatissimis C a r o l i VI. auspiciis Augustum imperantis post biennalis belli confectionem suscepit ... Viennae: Heyinger 1721. [14], 342, 749, [2] p. **B 943/534**
p. 61—64: Receptio legationis à gubernatore senatû Budensi.
p. 64—68: Buda.

Strakos Albert. Eleven kövekbül való lelki épület. Mellyet az ... ujjonnan épéttendő nosztrei első-remete S z e n t P á l klastromának első fundementumbéli kő bé-tételének álkalmatosságával ... elő hozott. Budán: Landerer János Sebestyén [1725.] 8 p. **Bq 252/245**

Arva violanak szep illattya az az az ujonnan épülendő templom első fundamentombéli megh szenteltetett kü betételének alkalmatosságával a ... P e s t városában lévő Seraphicus S z. F e r e n c szerzetes fiainak templomában élő nyelvel predikállott ... egy ... predikatora. Budán: Landerer özvegye Veronica 1727. 2° [6] p. **B 252/235**

Felix bellator ubique. Sive Thomas E r d o e d i u s de Monyorókerék patriae propugnatur .... utrinque Ladislai Adami E r d o e d i de Monyorókerék ... domini, & patroni gratiosissimi. A gymnasio Nitriensi .. sCenICè aDVMbratVs, & eXhIbItVs. Budae, typis Joannis Georgii Nottenstein [1728. 15 p.] **B 872/1**

Wienerisches Diarium 1742—1779. Wien: Ghelen 1742—1799. 1780—1805. Wiener Zeitung. **B 073/11**

Padányi Biró Márton. Prodigium prodigiorum. Csudáknak csudája az az: egy titkos értelmű eredet szerént való ... pária mássa avagy a Krisztus mélységes sebeinek ... Serafim S z e n t F e r e n c z testén leábrázoltatott hasonlatossága ... Budán: Veronika Nottensteiné [1743.] 2° [13] p. **Bq 252/246**

Desericius, Josephus Innocentius. De initiis ac majoribus Hungarorum commentaria ... Tom 1—5. Buda: Nottensteinin 1748. **Bq 943/536**

Heptalogus az az: görög országi hét böltsek jó erkölcsre oktató rövid mondásai és Cato közönséges erköltsre tanító bölts parantsolati ... magyar versekbe ... Budán: Veronika Nottensteinné 1750. 72 p. **B 177/11**

Damian [János] Joannes. Justa religionis coactio seu apodixis ... Buda: Landerer 1763. [34] 795 [6] p. **B 261/4**

Gozon, Stephanus. Oratio qua viri de patria optime meriti ... Domini Joannis B e l e z n a i de Belezna generalis campi mareschalli locumtenenti ... funeri parentavit ..... Budae: Landerer 1758. **B 875/13**

Campion, Hyacinthus à Buda. Instituti Seraphici regularis observ. presbyteri vindiciae pro eodem sacro ordine petitae ... Budae: Landerer 1765. 68 p. **BD 85/11**

Ztuplanecz, Franciscus. Carmina in obitum Francisci II. e comitibus B a r k ó c z y ... Pesthini: Eitzenberger 1765. [12] p. **Bq 871/28**

Weingand, Joannes Mich. & **Köpf** Joannes Georg. Catalogus librorum theologicorum qui adscripto pretio vonales prostant P e s t i n i apud —.,— Verzeichniss Geistlicher Bücher ... [Pest: Weingand & Köpf [177?] 127, [3] p. **B 017/251**

De la Croix, Franz Petis. Geschichte des Kriegs, welchen die Türken mit Polen, Moskau und Hungarn geführet haben. Aus dem Französischen übersetzt von G. F. C. G. Fürth: Schad 1775. 256, [4] p. **B 355/158**
p. 224, 227, 238: Ofen.

[Batthyányi József]. Josepho e comitibus B a t t h y a n ... dum ... apud septemviros magistratum secundo coperet. Hoc carmen .. scholarum piarum P e s t i n i ... D.D.D. [Pest:] Litt. Royeronis [178?] 23 p. **B 871/2/17?**

Catalogus nonnullorum rariorum, partimque rarissimorum varii idiomatis et argumenti librorum ... Pestini: Weingand & Köpf 1781. 128 p. **B 017/250**

Sibillinische Weissagung in einem alt- und neuen Krakauer Kalender. 1782. —. Ofen: Landererinn [1781 —.] **B 059/271**

Weingand & Köpf. Erste Fortsetzung des allgemeinen Verzeichniss Geistlicher Bücher welche bey W. & K. .... zu haben seyn. [Pest: Weingand & Köpf. 1781?] 29 p. **B 017/252**

Weingand & Köpf. Erste Fortsetzung des allgemeinen Verzeichniss juridisch- historisch-medizinischen &c. Bücher, ... [Pest: Weingand & Köpf 1781?] 96 p. **B 017/253**

Buda, Egyetem. Auditores philosophiae, in Regia Universitate B v d e n s i. Examinum semestrium, totiusque anni progressionum calculo suas in classes tributi anno MDCCLXXXII. Budae: Univers. 1782. [4] p. **Bq 378/147**

Verbesserungsanstalten für das Königreich Hungarn, welche S. Kais. Königl. Majestät in einem an die K. Königl. Hungarische Kommissare eigenhändig erlassenen befehlschreiben den 20. März 1785. ertheilet hat. [O. O. u. Dr.] 1785. 64 p. **B 352/383**
p. 1—8: Einige besondere Beobachtungen den Pester Bezirk betreffend.

Lebprechts. Reisen nach St. Petersburg, einen Theil von Deutschland, Frankreich, Kroatien, Slavonien, Italien ... und Ungarn nebst einem Reise-Journal der Donaufahrt von Esseg bis ans schwarze Meer. Pest: Trattner 1790. [8], 308 p. **B 914/245**
p. 259—271: Pest.
p. 272—279: Ofen.

Perényi Imre. Magyar ország Sz. Koronájának Buda várába Bécsből lett által vitele alkalmatosságával, az ország határán tekintetes nemes Pozsony vármegye státusinak s rendeinek nevekben mondotta —. [H. & ny. n. 1790. 4] p. **B 815/2/1790.2.18**

Coleusma Filiorum Regni. Qui concordiam civium ... perfici comnibus, votis epetunt. Buda: [S. e.] 1791. 83 p. **B 171/6**

Illei, Joannes. Ludi tragici in academia Budensi nuper exhibiti, ... Comaromii: Weber 1791. 70 p. **B 871/29**

Förderer, Berthold. Predigt auf das hundertjährige Jubelfest am Tage der unbefleckten Empfängniss Mariae ... [Ofen:] Univers. 1792. 38 p. **B 252/240**

Pesti Magyar Társaság. A— kiadásainak első darabja. Fél kötet. Pest: Trattner 1792. [12], 164 p. **B 810/68**
Több nem jelent meg.

Buberlée, [Terentian]. Lobrede auf den heiligen Stephan König und Apostel von Ungarn. Ofen: Univers. 1793. 31 p. **B 252/237**

Catalogus librorum auctione publica vendendorum. — Verzeichniss der Bücher, welche den Meistbietenden verkauft werden. Den 22-ten April und folgende Tage ... Pest: Landerer 1794. 32 p. **B 017/249**

Bottgriwitz, Adalbert. Empfindungen bey dem Grabe Alexander Leopolds Palatin im Königreiche Hungarn. Ofen: Univ. Buchdr. 1795. [4] p. **B 831/1/1795**

Jubileumi butsujárásra, A— alkalmaztatott imádságok a' kijegyzett négy templomnak rende szerént. Budán: Univers. 1795. [16] p. **B 243/64**

Catalogus librorum ad diversas facultates pertinontium, continuative, vel collective, ut versa pagina docebit, vendendorum. Pestini: Landerer 1796. [60] p. **B 017/248**

Compendium vitae et miraculorum beati Bernardi ab offida, ord. S. Francisci capucinorum, occasione solennitatis de ejus beatificatione in Besnyő institutae editum. Vacii: Maramarosi 1796. 16 p. **B 922/43**

Koltsche, Augustin. Generalia principia instituti pensionalis. — Grundsätze des Pensions-Instituts. Ofen: Univers. 1796. 39 p. **B 350/35**

Positiones ex praelectionibus statisticis, quas honoribus ... Domini Georgii Tokodi ... susceperunt Domini Ferdinandus L. B. Pichler etc. [Pestini:] Eitzenberger 1796. [9] p. **Bd 87**

Biffi. Entwurf einer neuen italienischen Sprachlehre. Pest: Trattner 1797. [16] 208 p. 1 t. **B 458/1**

Magyar Országból tett velentzei utazás, közre botsáttatott az utazótól. Pozsonyban és Pesten: Füskuti Landerer Mihály költségével és bötüivel 1797. 101, [&5] p. **B 919/350**

Ofner Zeitung. 1799. Jahrg. Nr. 33—81. [O. O. u. Dr.] **B 073/22**

Pápay Jósef. Halotti bútsúzó versek mellyekkel ... Alexandra Pawlowna ... közönségesen elbútsúzik ... Pest: Trattner 1801. 8 p. **B 811/1/1801**

Arndt, Ernst Moritz. Reisen durch einen Teil Deutschlands, Ungarns, Italiens und Franckreichs in d. Jahren 1798. und 1799. Bd. 1—4. Lpzg: Gräff 1804. **B 308/147**
Bd. I. p. 307—321: Pest u. Ofen.

Desseöfy, Ladislas comte. L'heureux jour, on la reconnoissance hongroise pour la féte de Saint Joseph dédiée a son altesse royal l'archiduc Joseph palatin de Hongrie. Pest: Trattner 1804. [4] p. **H 841/1/1804**

Sinkai, Georgius. Epistola Georgii Sinkai de Eadem ad ... Joannem de Lipszky ... Mappe geographicae provinciarum ad S. Coronam Regni Hungariae pertinentium Elucubratorem. Budae: Univers. 1804. VI, 9 p. 1 t. **B 262/23/VII**

Empfindungen des Ungars für seinen angebeteten Monarchen Franz der Ersten. [Ofen: Univers.] 1807. 2° [24] p. (Német, latin, magyar nyelven.) **Bf 831/25**

Győri István. A felséges ausztriai főherceg Károly Ambrosius Magyar országi primás ... Budáról Esztergomba vett útjának ... örök emlékezetére. Pest: Trattner 1808. 7 p. **B 811/1/1808.8.17**

Gotter. Medea und Jason, ein Melodrama. Musik von Herrn Georg Benda. Pest: Eitzenberger [181?] 20 p.] **B 832/10**

Synopsis linguae gallicae principiorum, quae in Regia Pestiensi Universitate latino sermone exponuntur. Pars I—II. P. I.: Pestini: Trattner 1812., P. II.: Budae: Univers. 1813. **B 440/2**

Mihalkovics József. Korvinus Mátyás magyar király. 1—2. r. Fessler után készítette M. J. Pest: Trattner 1813. **B 929/107**

Chimani, Leopold. Ein unterhaltendes Lesebuch für die Jugend des österreichisches Kaiserstaates. Bd. 3—6. Wien: Doll 1814. **B 943/525**

Bd. 3. p. 1—11.: Ofen und Pesth. (Pest és Buda látképével délkeletről tekintve.)

Desseöffy, Ladislas. Vers a sa sacrée majestée l'Empereur de toutes les roussies lors de son arrivée a Bude le 25. octobre 1814. Bude: Univers. 1814. [3] p. **H 841/1/1814.10.25**

Desseöffy, Ladislas. Vers a son altesse impériale la grande duchesse Catherine duchesse d'Oldenbourg lors de son arrivée a Bude le 25. octobre 1814. Bude: Impr. de l'Univ. 1814. [3] p. **B 841/1/1814.10.25**

Holiczky, [Jos.]. Inscriptiones adventui summorum Europae principum Francisci, Alexandri et Friderici Vilhelmi Budae Pesthique VII. Calend. Novembris MDCCCXIIII. Budae: Typ. Reg. Univ. 1814. [4] p. **B 871/1/1814.10.26**

Köffinger, Johann Paul. An seine Majestät Friedrich Wilhelm III. König von Preussen. Ofen: Univers. 1814. [6] p. **B 831/1/1814**

Lithographon in adventum felicem principum Europae tutelarium. Pest: Univers. 1814. [4] p. **B 871/3/1814**

Desseöffy, Ladislas. Impromtu a son altesse impériale la grande duchesse Catherine d'Oldenbourg, visitent la tour mathématique placée sur le Blocks-Berg pro che Bude. Bude: Impr. de l'Univ. 1815. [3] p. **B 841/1/1815**

Kmeth, Daniel. Ode ... Regni Hungariae Palatino Josepho, dum primam observationem astronomicam instituens. Budae: Univers. 1815. 7 p. **B 521/2/11**

Lobgesänge und Gebethe für das heilige Frohnleichnahmfest. Ofen: Anna Landerer 1817. 32 p. **B 245/16**

Schwartzer Antal. Magyar nyelvtanító könyv a siketnémák számára. Buda: Magy. Kir. Univ. 1817. XLII, 168 p. 1 t. **B 371/249**

Hartleben, Konrad Adolph. Verzeichniss der autorum classicorum und philologischen Schriften, welche bey — Buchhändler in Pesth ... zu haben sind. Pesth: Hartleben 1818. 35 p. **B 017/247**

Haug, [Joh. Christoph Friedr.]. Epigrammatische Filigrain-Arbeit, 1—2. Theil. Pest & Lpzg: Müller 1818. **B 838/3**

Lübeck, Johann Karl. Der Schönheitsfreund oder ärtzlicher Rathgeber in der Kunst, die Schönheit zu erhalten, zu erhöhen, die mangelhafte zu ersetzen, und die verlorene herzustellen. Pesth: Hartleben 1818. 245, [9] p. **B 613/227**

Tábori énekek nádor ispányi nemes magyar lovas ezerednek számára. Pesten: Roditz gr. & Volfranitz [kiad.] 1820. 23 p. **B 245/15**

Budai Jótevő Asszonyi Egyesület. Számolás jövedelmeiről és kiadásairól. 1822—. Buda: Egyetem bet. 1826—. **B 362/280**

Zschokke, Heinrich. Ein Narr des neunzehnten Jahrhunderts. Pesth: Leyrer 1822. 72 p. **B 833/33**

Feier der Grundsteinlegung, Die — zu dem neuen Baue des bürgerlichen Schützen-Hofes, ... in der kön. Freistadt Pesth den 19 May 1824. Pesth: Trattner [1824.] 20 p. **B 799/24**

Vorschlag zur herbeyschaffung einer hinreichenden Fonds für die Erbauung einem stabilen Brücke zwischen den beyden Freystädten Ofen und Pesth ... Pesth am 9-ten Februar 1824. [Kézirat 39 p.] **B 624/34**

Kaukol, Leopold. Ansichten über die Zweckmässigste Einrichtung der Witwen und Waisen-Pensionsinstitute ... angewendet ... Ofen ... bestehende derley Institute. Wien: Gerold 1825. VI. 180 p. **B 362/402**

Kmeth, Daniel. Astronomia popularis. Budae: Typ. Univers. 1825. XIV, [2], 383 p. 1 t. **B 521/2/1**

Albach, J. S. Heilige Anklänge. Gebetsformen zunächst für kath. Christen. Pesth: Müller Verl. 1828. 380 p. **B 243/69**

[Ferenc I. magy. kir.]. Feyerlicher Chor-Gesang am 60-ten Geburtstage Sr. Majestät Franz des Ersten am 12. Februar 1828. Pest: Leyrer 1828. 8 p. **B 831/1/1828.2.12**

Eggenberger, Josephus. Catalogus librorum latinorum, qui in bibliopolio Josephi Eggenberger Pesthini extant. Pesth: Trattner 1829. 72 p. **B 017/254**

Einige Gebethe an die Göttliche Fürsehung für andächtige Christen. Pesth: Trattner—Károlyi [183?] 63, [1] p. **B 243/65**

Bugát Pál & **Schedel** Ferenc. Hazánk orvosaihoz. Pest: [Ny. n.] 1830. [4] p. **B 614/1/1830.11.25**

Farkas Elek & **Kövy** István. A pesti és budai házi secretárius. Pest: Wigand 1830. [12], 402 p. **B 395/24**

Haupt-Grundlage der Organisation des National Vereins für frühzeitige Erziehung kleiner Kinder in den Bewahr- und Bildungs-Anstalten zu Ofen und Pesth. [O. O. & Dr. 1830. 4] p. **B 362/1/1830.8.16**

Hermann, Michael Kajetan. Sprache des Herzens eines aufgeklärten Christen mit Gott und seinen Heiligen. Pesth: Hartleben [O. J.] [4], 240 p. **B 243/67**

Orientalische Blumensprache. 6. Aufl. Pesth: Leyrer 1830. 16 p. **B 398/31**

Papucskormány, A— vagy allapos utmutatás, mint kelljen a leányoknak és asszonyoknak a papucs hatalma gyakorlására jutni,... Pest: Wigand 1830. 51 p. **B 395/23**

Pesti jóltévő asszonyi egyesület állapotjának előadása az utóbb eltelt négy esztendőkben. Posonyban: Wéber 1830. 16, [3] p. **B 362/1/1830.10.7**

Rosenthal, Samuel. Merkur. Ein Comptoir- und Reisetaschenbuch für Kaufleute, Fabrikanten und Gewerbtreibende, so wie für alle Diejenigen, die mit diesen in Verbindung stehen. Pesth: Wigand 1830. [3], 248 p. **B 057/95**

p. 46—53, 195, 199: Ofen, Pesth.

Szuhány, Martin. Eine Skizze der indischen Cholera morbus, zur Beurtheilung der Natur der Krankheit, und Würdigung der anempfohlenen Heilmethoden, für Ärzte und Sanitäts-Beamte. Pesth: Trattner—Károlyi 1831. 27 p. **B 614/591**

Desewffy Aurél, Marcel & Emil. Ein paar Worte an das Publicum in der Sache des »Hitels«, des »Tagblats« und des »Vilags.« Pest: Hartleben 1833. 40 p. **B 380/1/1833**

Vörös László. Alap és vízhelyzeti térképe Buda és Pest szabad királyi fő városainak,... Budán: Vörös 1833. 174×86 cm. **BT 259**

Frivaldszky, Emericus. Catalogus insectorum disponibilium doctoris E. F. Pestini: Beimel 1834. [11] p. **B 595/7**

Hadatsch, F. J. Launen des Schicksals, oder: Scenen aus dem Leben und der theatralischen Laufbahn des Schauspielers Anton Hasenhut. Wien: Ludwig 1834. XIV, 320 p. 1 t. **B 927/53**

Munkátsy Miklós. Orvosi értekezés a kórházak elrendeléséről. Budán: Egyetemi ny. [1834.] 50 p. **BD 72**

Petrásovics András. Néhai — úr hátrahagyott könyveinek lajstroma. Pesten: Landerer 1837. 93 p. **B 017/246**

Szekrényesy Endre. Megnyitó-beszéd, mellyet... a Pesti szegény-gyermek gyógyház beavatásakor... tartott —. Pest: Landerer [1839] 7 p. **B 362/1/1839.8.27**

Jacab István. A budai nemzeti őrsereg harcdala. Pesten: Treichlinger [184?] [3] p. **B 784/158**

Ujfalusy Nep. János. A szabad kir. városokról és azoknak jussaikról... Pesten: Beimel 1840. [5 &] 45 p. **B 352/387**

Istenes énekek mellyek sz. kir. Pest városa magyar gyalog őrhadának ünnepélyes zászlószentelésekor ... zengedeztettek. Pest: Beimel 1844. [4] p. **B 245/1/1844.8.15**

Bauhofer, Georg. Was ist Warheit? Rede, gehalten bei dem Uebertritt dess Herrn Johann Lehmann,... in der evang. Gemeinde in Pesth... Ofen: Univers. [1845.] 8 p. **B 252/241**

Fojtényi Ferenc János. Égi lant, vagy is: egyházi énekek, litániák- s imádságokkal. A hazai tanuló-ifjúság számára. Budán: Gyurián és Bagó 1845. VIII, 169, [3] p. **B 243/60**

Czicho László. A legszebb czél a pesti polgári lövészek József fő-herczeg ő cs. kir. fensége nádori hivatala félszázados ünnepe alkalmával tartatott öröm-lövöldözésüknél. Budán Egyetem bet. 1846. [4] p. **B 811/52**

Horárik, Johann. Kampf mit Hierarchie und Kirche in den Jahren 1841—1845. Leipzig: Jurany 1847. VIII, 326, [2] p. **B 922/41**

p. 71.: Horárik in Pesth als Erzieher.

Közhasznu Gyülde alapszabályai. Pesten: Trattner 1846. — Névsora. Pesten: Landerer & Heckenast 1847. **B 367/92**

Witt, L. F. Pêster Album für Gesang und Pianoforte. Pesth: Walzel 1847. 1, 3, [5], 3, [3], [3], 3, [5], 6, [5], 3, 7, [5] p. **Bq 784/189**

Jó- s Olcsó Könyv-kiadó Társulat. Közgyűlési ünnepély és szónoklat a — nál. Pest: Beimel 1848. 15 p. **B 655/56**

[**Klauzál** Gabriel]. Modificirende Verordnung der Zunftvorschriften. Pesth: Landerer & Heckenast 1848. 23 p. **B 384/274**

Linley, George. Songs &c. of the Hungarian vocalists. London: Cramer Beale 1849. 71 p. [A tagok képével és aláírásával.] **Bq 784/184**

Leonhaerd J. Mihály. Keressétek az Isten országát. Imádságos könyv keresztény katolikusok számára. Pest: Bucsánszky [é. n.] [2], 252 p. **B 243/68**

Majer István. A jó és olcsó könyvkiadó társulat fa-metszvényei. Pesten: Eisenfels és Emich 1850. XXX p. 15 t, 5 t. **Bq 655/57**

Cs. kir. Országos építészeti igazgatóság. Instructive Anleitung zur Verfassung von Bau-Contracten. Ofen 1851. 31, [1] p. **B 725/271**

Morelly, Carl. Pester Huldigungs Quadrille. (Homage à Pest) Pest: Treichlinger 1855. 7 p. **B 781/187**

Volkmann Róbert. Fuchs Henrika úrhölgynek 7 magyar zene-vázlat. Pesten: Rózsavölgyi 1857. 19 p. **B 781/189**

Handbook, A — for travellers in southern Germany: being a guide to Würtemberg, Bavaria, Austria... London: Murray 1858. XII, 574 p. 2 t. **B 910/360**

Budapest. Vigadó. A Redoutépület átalakulásánál, szerkezeti tekintetből vezetés, gazdasági tekintetből pedig őrködés végett felállított városi építészeti választmány részére szóló utasítás. [Pest 186?] 6 p. (Litográfia) **Bq 725/273**

Erkel Ferenc. Emlékül Liszt Ferencre· Rákóczi indulója zongorára alkalmazva· Pesten: Wagner [186?] 6 p. **B 784/178**

Ziehrer, C. M. Gruss an Pest. Polka. [A Lánchíd és az azt körülvevő pesti rész képével.] Lpzg: Hermann [186?] 5 p. **B 781/173**

Pest. Törvényhatóság. Haus-Statuten, welche mit Beschluss der Stadtrepräsentanz dto 25-ten und fortsetzungsweise 26., 27. Juni und 3-ten Juli... festgestellt wurden. Pest: Trattner—Károlyi 1861. 8 p. **B 352/380**

Zeitbilder aus Ungarn. Bd. 1—. Pest 1861—. Herausg.: Wilhelm Siegmund. **B 051/140**

Brzorád J. Rezső. Indítvány egy Újszőny-Esztergom-Budai vasútra. Esztergom: Horák 1863. 31 p. (»Esztergomi Ujság« 1863. évf.-ból.) **B 385/302**

Pest. Szabályrendelet. Közönséges építési rendszabás szabad királyi Pest városára nézve. Pest: Trattner—Károlyi 1863. 22 p. **B 614/571**

Pest. Szabályrendelet. Különös építési rendszabás Pest külvárosainak szélső részeire nézve. Pest: Trattner 1863. 11 p. **B 614/572**

Bazár Album 1864 február 14-re. A magyarországi szűkölködők javára Schrecker J. fényképész műterméből. Pest: Winter kny. 1864. [4] p. [24 fénykép]. **B 779/86**

Fuksz Emil. Vezérkönyv a gazdasági fanevelés, szaporítás és rendezés, valamint a kiültetett fák évenkénti kezeléséről. Pest: Eggenberger 1864. 86 p. **B 580/6**

Pest. Törvényhatóság. Részletes feltételek szab. kir. Pest városának csőd és írásban teendő és az összes városi területet magában foglaló mértani három szögelést és részletes fölvételét illetőleg. Pest: Fanda 1864. 4 p. **Bq 512/2**

Németh János. Lendvai Mártonné úrhölgynek a nemzeti színház elsőrendű művésznőjének. Édes titkok... Pest: Treichlinger 1865. 7 p. **B 781/193**

Ponori Thewrek Emil ünnepi beszéde, melyet a Budai Dalárda zászlajának avatásakor mondott... Bp.: Hornyánszky 1865. [4] p. **B 784/183**

Gulner Pál. 1866-iki jogász-csárdás. Bp.: Rózsavölgyi 1866. 5 p. **B 781/177**

Pest. Szabályrendelet. Bauordnung. Pest: [Ny. n.] 1866. 28 p. **Bq 614/581**

Pest. Szabályrendelet. Entwurf einer Bau-Ordnung für die königl. Freistadt Pest. Pest: Heckenast 1867. 31 p. 1 t. **Bq 614/584**

Pest és Buda. Szabályrendeletek. Tűzszabály Pest és Buda fővárosok számára. Pest: Wodianer 1867. 20 p. **Bq 614/585**

Pest. Szabad királyi Pest városa határának átnézeti térképe. Pest [1867.] 2 t. **BT 254**

Pest. Törvényhatóság. Számadási kimutatás szab. kir. Pest városa összes pénztárai forgalmáról 1866. évben. Pest: Wodianer 1867. [37] p. **Bq 389/320**

Pest. Vízművek. Felhívás szabad kir. Pest városa polgáraihoz a vízvezeték létesítése érdekében. — Aufruf an die Bürger der königl. Freistadt Pest im Interesse der Durchführung der Wasserleitung. Pest: Emich 1867. [10] p. **Bq 614/569**

Zuverlässiger Wegweiser durch Buda-Pest und die Umgebungen der Schwesterstädte. Mit Plan. Pest: Eggenberger 1867. 106. & XXIV p. 1 t. **B 910/354**

Pest-Ofner Blätter für das christliche Volk in Stadt und Land. Hrsg.: Wilhelm Hummel und Jos. Nep. Fellermayer. Jg. I—. 1869—. Ofen 1869—. **B 053/24**

Neuer und Vollständiger Führer durch Pest-Ofen und die Umgebungen der Schwesterstädte. Mit Plan. 2. Aufl. Pest: Eggenberger 1870. 150 p. 1 t. **B 910/353**

Volkmann, Robert. »Sappho«, dramatische Scene für Sopran-Solo mit Begleitung des Orchesters, componirt und Frl. Anne Carina erster Sängerin am ung. National-Theater in Pest zugeeignet von R. V. Pest: Heckenast [1871] 17 p. **B 782/31**

Heckenast, Gustav. Verlags-Katalog von — in Pest. Oster-Messe 1872. Pest: Heckenast 1872. 31 p. **B 017/255**

Langhans, Wilhelm. Ein Stück Orient. Berlin: Oppenheim 1872. VII, 223 p. **B 910/366**
p. 45—58: Pest

Budapest Szabályrendeletek. Budapest főváros középítési rendszabályai. [Bp.:] Boldini 1873. 68 p. 1 t. **Bq 614/593**

Budapest Fővárosának a Duna balpartján fekvő egész területén a Fővárosi közmunkák tanácsa által megállapított összes szabályozásának átnézeti térképe. 1:100. Bp.: Főv. Közm. Tanácsa 1874. 9 t. **BT 256**

Nemzeti Hirlap fővárosi napilap. Szerk.: Toldy István. I. évf. —. Bp. 1874 —. **Bq 071/83**

Poor Imre. Budapest legegészségesebb ivóvize. Bp.: [Ny. n.] 1874. 8 p. (Lenyomat a Gyógyászat 1874. évf.-ból.) **B 614/586**

Budapest. Vízművek. Használati rend- és árszabálya a budapesti városi vízműnek. — Utasítás az épitményeknek vízvezetéki felszerelésére vállalkozók számára. [Bp.: Ny. n.] 1874. 7, 3 p. **Bq 619/27**

Divat-Nefelejts. Egyesült szépirodalmi és divatközlöny. Szerk.: Friebeisz Ferenc. I. évf. —. Bp. 1875 —. **B 051/142**

Furchtbarer Wolkenbruch und Hagel, welcher in Pest-Ofen am 26. Juni Abends viele Menschen und ihre Habe vernichtet hat. Bp.: Bartalits 1875. [8] p. **B 614/1/1875.6.26**

Kurz Sámuel. Budapest és környékének helyrajza, népiskolai használatra. Bp.: Kókai 1878. 42×52 cm. **BT 266**

[Budapesti dalok, kuplék és operettdalok az 1880-as évekből, magyarul és németül. 8° 150 drb.] **B 812/41**

Tagányi Károly. Magyarország cimertára. Kiadja Altenburger G. és Rumbold B. 1—6. füzet. Bp.: Buschmann 1880. **B 929/106**

K. K. Generalstabskarte. Umgebung von Buda-Pest. 1:2880. 4 Blätter Wien: Lechner [188?]. 45×48 cm. **BT 253**

Budapest. Szabályrendeletek. A fővárosi középitési rendszabályok. — Függelék az épitési rendszabályokhoz. [Bp.:] Pesti kny. 1881. 68 p. **Bq 614/594**

Budapest. Operaház. A m. kir. Operaház törvénykönyve. Bp.: Rudnyánszky 1884. 31 p. **B 792/184**

Budapest. Operaház. Eljárási szabályok a m. kir. Operaház büntetőtörvénykönyvéhez. Bp.: Rudnyánszky 1885. 8 p. **B 792/183**

Gabriel Károly. Kalauz G. K. Meisel utódának anatómiai természettörténeti és néprajzi múzeumában. Bp.: Löbl [189?] 32 p. **B 606/108**

Stammrolle der Schlaraffenreiche des Erdballes. 1588. Ediret von der Allmutter Praga. Prag: Bellmann [189?] 354 p. 1 t. **B 366/48**
p. 169—172.: Bp.

Saxlehner András. A Saxlehner-féle Hunyadi János keserűvíz-forrás. Bp.: Saxlehner [1894.] 84, [48], [8] p. **B 553/10**

Péchy Imre. A magyar királyi államnyomda. Bp.: Államny. 1895. 20 p. **B 655/54**

Benedict J. Budapest. 1896. Tájékozási tervrajz. Bp.: Eggenberger 1896. 86×58 cm. **BT 264**

Budapest. Millenium 1896. Fényképek a székesfőváros 1896-iki ezredéves kiállításáról. Bp.: Klösz [1896.] 15 t. **Bf 779/79**

[Illits József]. Das Hotel Bristol seinen geehrten Gästen als Andenken. 1897. — Souvenier of the Hotel Bristol. Bp.: Pester Buchdr. 1896. 85 p. **B 914/242**

Magyarország különös tekintettel a fővárosra Budapestre. Bp.: Singer & Wolfner 1896. 360 p. 10 t. (Singer és Wolfner kalauz könyvei.) **B 910/352**

Neugebauer J. Lajos. A kiállítás megtekintése egy nap alatt. Kalauz az ezredéves kiállításban. Bp.: Löbl 1896. 43, [4] p. **B 606/107**

Plasticon, A— útmutatója. Bp.: Kunossy 1896. 42 p. **B 791/6**

Budai képes naptár Magyar- és Erdélyország számára. 1899—. Bp.: Rózsa [1898—.] **B 059/235**

Budapest fő- és székváros (Haupt- und Residenzstadt.) Erdélyi fényképész felvételeivel. Zwickau Sa.: Münchener Graphischen Verl. [190?] [6] p. 20 t. **B 910/364**

Heuffel Adolf. A VII. ker., Dob-utca és környékének térrajza. Bp.: Szf. Mérnöki hiv. 1901. **BT 265**

Magyar képzőművészek egyesülete. A Magyar képzőművészek egyesületének emlékirata... a Nemzeti Színház építése ügyében. Bp.: Bpesti Hirlap [1901.] 15 p. **B 725/270**

Morzsányi Károly és társainak indítványa a Dob-utca kiszélesítése tárgyában. Bp.: Háziny. 1901. 29 p. **Bq 725/276**

Spängler, Ludwig. Über den Umbau der Budapester Pferdebahn auf elektrischen Betrieb. Wien: Selbstv. 1901. 17 p. 2 p. (Sonder-Abdr. aus d. Zeitschr. d. Österr. Ingenieur- und Architekten-Vereines 1901.) **Bq 385/301**

Budapest környéke. Mérték 1 : 50.000. Bp.: Állami ny. 1902. 71×60 cm. **BT 263**

Schmidt, M. Budapest und Umgebung. Praktischer Führer. Berlin: Goldschmidt 1905—1906. 111 p. 2 t. (Griebens Reiseführer, Bd 102.) **B 910/358**

Vosits Károly előterjesztése Budapest szfőv. Tek. Tanácsához a légszeszvilágítási kérdés megoldása ügyében. Bp.: Háziny. 1905. 30, [22] p. 1 t. **Bq 665/55**

Wartha Vince & **Pfeifer** Ignác szakvéleménye a légszeszvilágítási kérdés megoldása ügyében. Bp.: Háziny. 1906. 49 p. **Bq 665/56**

Tóth Béla. Gül Baba. Bp.: Lampel 1907. 223 p. 4 t. **B 810/69**

Budapest. Mérnöki Hivatal. Budapest székesfőváros egész területének térképe. Lépték 1 : 5000. Bp.: Háziny. 1908. **BT 260**

Budapesti Villamos Városi Vasút. A — tápláló berendezésének leírása. Bp.: [Szt László könyvny.] 1910. 98 p. 13 t. **B 385/300**

Schmidt, M. Budapest und Umgebung. 3. Aufl. Berlin: Goldschmidt 1910—11. 122 p. 1 t. (Griebens Reiseführer Bd 102.) **B 910/355**

Illustrierter Führer durch die königliche Haupt- und Residenzstadt Budapest und Umgebung... 8. Aufl. Lpzg: Woerl 1912. 154 p. 2 t. (Woerl's Reisebücher.) **B 910/357**

Budapest. Nemzeti Múzeum. Közlemények a Nemzeti Múzeum érem- és régiségtárából. 1916. 1. sz. Bp.: Stephaneum 1916. 66 p. XVII t. **B 708/155**

[Több nem jelent meg.]

Illustrierte Zeitung. Zur ungarischen Königskrönung 1916. XII. 30. Lpzg: Weber 1916. p. 101—142. 1 t. **Bq 394/95**

Budapest. Egyetemi füvészkert. A kir. magy. Pázmány Péter tudományegyetemi füvészkertben termesztett és cserére szánt termések... és magvak jegyzéke. 1917—. Bp. 1917—. **B 580/7**

M. kir. állami nyomda. A—. 1895—1905. Bp.: Állami ny. 1917. 19 p. (A m. kir. Pénzügyminisztérium tíz évi (1895—1905) működése c. műből). **B 655/55**

Baumgartner Alajos. A budapesti I. ker. állami Verbőczy István reálgimnázium összes tanárainak és irodalmi vagy művészeti tevékenységet kifejtő végzett növendékeinek lexikona. Bp.: Budai kny. 1927. 55 p. **B 033/1**

Lamotte Károly. Budapest pénzügyei. Bp.: Háziny. 1928. 15 p. (Városi Szemle XIV. évf.-ból) . **B 389/318**

M. kir. Állami Térképészet. [Budapest és környéke: Újpest, Soroksár, Nagytétény, Pilisvörösvár térképei.] Mérték: 1 : 25.000. Helyszínelte, rajzolta és sokszorosította a M. kir. Állami Térképészet. Bp.: [Saját kiad.] 1928. 4. drb. 75×55 cm. t. **BT 262**

[Budapest Székesfőváros térképe. Lépték: 1 : 5000. Bp.: Elektromos művek 1930. 26 t.] **BT 255**

Demeter Dezső. Budapest székesfőváros ferencvárosi helyikikötőjének építkezései. Bp.: Áll. Nyomda 1930. 16 p. 1 t. (»Technika« XI. évf.-ból.) **Bq 627/15**

Balázs Balázs. Milimári veszedelem. Bp.: Egyet. ny. [1935.] 32 p. **B 637/4**

Frank Vilmos. Ivókurák Budapesten. Bp.: Általános ny. 1935. 8 p. **B 613/228**

M. kir. Kertészeti Tanintézet. A — közleményei. — Mitteilungen der Kgl. Ung. Gartenbau-Lehranstalt. — Bulletin de l'ecole royale hongroise d'horticulture. — Bulletin of the royal hungarian horticultural college. 1. évf. —. 1935. —. Bp. 1935—. **B 635/3**

Nagy Lajos. Aquincumi mumia-temetkezések. — Mumienbegräbnisse aus Aquincum. Bp.: Egyet. ny. 1935. 40 p. 4 t. (Diss. Pannonicae. Ser. I. fasc. 4.). **B 902/55/1/4**

Sághy Ferenc. A budapesti hastífuszjárványhullámok visszatérésének okai. Bp.: Háziny. 1935. 14 p. 4 t. (Városi Szemle XI. évf.-ból.) **B 614/559**

Szabó János. A főváros újabb csatornaépítései különös tekintettel az agressziv talajvizekre. Bp.: Stádium 1935. 44, [1] p. (Magy. Mérnök- és Építész-Egyl. Közl. 1935. évf.-ból.) **B 628/64**

Vendéglátóipari Szemle. Internationale Hotel-Industrie. Idegenforgalmi és szakmai ujság. 1. évf. —. 1935. —. Bp. 1935. — **Bq 613/225**

Bognár János. A fürdőkezelés szerepe az orthopaedsebészi megbetegedésekben, különös tekintettel a budapesti hőforrásokra. Bp.: Globus ny. 1936. 8 p. (A »Gyógyászat« Tud. Közl. 76. évf. 39. sz.) **B 613/229**

Borzsák István. Az ókori világ ismeretei Magyarország földjéről. — Die Kenntnisse des Altertums über das Karpatenbecken. Bp.: Egyet. ny. 1936. 53 p. (Diss. Pannonicae Ser. I. fasc. 6.) **B 902/55/1/6**

Schneiders, Franz. Hongarije. Het lied van den Donau. Illustr. van Lajos von Ebneth. 's-Hertogenbosch: Teulings' Uitgevers-Maatschappij. [1936]. 281 [&1] p. **B 308/150**
p. 60—74: Buda
p. 75—89: Pest

Solty Ernő. Budapest tejellátása. Bp.: Háziny. 1936. 160 p. (Statisztikai Közlemények, 86. k. 1. sz.) **B 310/10/86/1**

Belák Sándor. A balneotherápia elméleti vonatkozásai. Bp.: Franklin 1937. 7 p. (»Orvosképzés« 1937. évi 3. f.-ből.) **B 613/233**

Bilkei Pap Lajos. Teendőink a tudományos fürdőkutatás és rheumakutatás terén. Bp.: Franklin 1937. 8 p. (»Orvosképzés« 1937. évi 1. f.-ból.) **B 613/234**

Eppler Sándor. A budapesti zsidóság szociális munkája. Bp.: Neuwald 1937. 48 p. **B 362/401**

Friedrich-szervezetek. A— évkönyve. 1938. Bp.: Bethlen Gábor rt. [1937.] 79 p. 2 t. **B 329/19**

M. kir. Állami Térképészeti Hivatal. Budapest székesfőváros térképe. Mérték 1 : 10.000. Bp.: [Saját kiad.] [1937.] 6 drb 75×85 cm.-es t. **BT 261**

Milch Móric. Budapest közúti vasútjának válsága és az orvoslás útja. Bp.: Stádium 1937. 11 p. (Kézirat gyanánt.) **B 385/299**

Nemes J. György. Ivókurák a budapesti hévvizekkel és keserűvizekkel. Bp.: Budai Napló 1937. 16 p. **B 613/232**

Novágh Gyula (szerk.). Budapest gyermekei. A nemzeti gyermekhét előadásai. Bp.: Szfőv. Népműv. Bizotts. előadásai 1937. 87 p. **B 362/400**

Ráskai Dezső. Bäder und Heilquellen Budapests als urologische Heilfaktoren. Bp.: Bpesti Közp. Gyógy- és Üdülőhelyi Bizotts. [1937.] 11 p. **B 910/190/22**

Schoen Arnold. A krisztinavárosi plébániatemplom (Gróf Széchenyi István eskövőjének a temploma.) Bp.: »Történetírás« 1937. 16 p. 10 t. **B 726/69**

Széchy, Charles. The reconstruction and widening of the Margaret Bridge over the Danube at Budapest. (»The Structural Engineer« March, 1937. 19 p.) **B 624/33**

Szerbák Elek. A M. Kir. József nádor Műegyetem testnevelése és sportélete. (Az 1936/37. tanév adatai alapján.) Bp.: Műegyet., Mech. Techn. Int. ny. 1937. 39, [1] p. (Műegyet. Testnev. Int. kiadv. 1.) **B 796/132**

Trencsényi, W. Emeric. British travellers in old Budapest. Old pictures and descriptions. Collected by-. Bp.: Officina [1937.] 62, [2] p. **B 910/348**

Balázs Endre. A vízművek a közigazgatásban. Bp.: Háziny. 1938. 22 p. (Városi Szemle 24. évf.-ból.) **B 614/556**

Baranyai Zoltán, **Győry** János & **Ember** Gyula. Visages de la Hongrie. Paris: Plon 1938. 621 p. 1 t. **B 308/148**
p. 86—122: Bp.

Bártfai Szabó László. Pest megye történetének okleveles emlékei 1002—1599-ig. Függelékül az Inárchi Farkas, az Irsai Irsay, valamint a Szilasi és Pilisi Szilassy családok története. Bp.: Szerző kiad. 1938. [4], 636, [2] p. 13 t. **B 943/526**

Bódi Béla. A budapest-környéki harmadkori kavicsok kőzettani vizsgálata különös tekintettel a levantei kavicsképződményekre. Bp.: Mérnökök ny. 1938. 32 p. 1 t. (Különleny. a Földtani Közlöny 68. kötetéből.) **B 552/8**

Budapest. Szőv. Községi Takarékpénztár rt. nyugdíjpénztárának alapszabályai. Bp.: Háziny. 1938. 27 p. **B 378/158**

Budapest. Statisztikai Hivatal. Piackutatási munkálatok. I—II. k. — Marktforschungsarbeiten. Bd. I—II. Bp.: Háziny. 1938. (Statisztikai Közlemények, 82. k. 4. sz. & 84 k. 3. sz.) **B 310/10/82/4 & 84/3**

Csekey Sándor. Budapest reformációja. Bp.: Bethlen Gábor rt. 1938. 24 p. (A bpesti református theologusok Kalvin János körének kiadványai, 2.) **B 284/66**

Czeke Marianne (szerk.). Brunszvik Teréz grófnő naplói és feljegyzései. 1. k. Bp.: Magyar tört. társ. 1938. CCCCL, [2], 447 p. 3 t. (Magyarország újabbkori történetének forrásai.) **B 923/159**

Elekes Dezső. Budapest szerepe Magyarország szellemi életében. Bp.: Háziny. 1938. 241, [1] p. (Statisztikai Közlemények, 85. k. 1. sz.) **B 310/10/85/1**

Feld Olga. Feld Zsigmond színigazgató emlékiratai. Bp.: Elbert és Tsa 1938. 175 p. **B 927/50**

Garády Sándor. Az Aquincum-brigetioi római út felkutatása az óbudai aranyhegyi árok mentén. Bp.: Egyetemi ny. 1938. 5 p. 1 t. (Lauree Aquincenses: Diss. Pannonicae Ser. 2. No. 10-ből.) **Bq 902/67**

Kadič Ottokár. A Rózsadomb és környéke barlangjai. Bp.: Magy. Barlangkutató Társ. 1938. 15 p. **B 914/244**

Károsy Pál. A Kerepesi-úti temető nagy halottai. Pintér Jenő előszavával. Bp.: Székely 1938. 208 p. 1 t. **B 614/595**

Kovács Dezső. Budapest lakásviszonyai. Bp.: Rákóczi kny. 1938. 16, [1] p. **B 333/107**

Körmendy-Ékes Lajos. Az ötven éves Mátyásföld. Bp.: Biró 1938. 207 p. 16 t. **B 943/528**

Kring Jenő. Zsigmondy Dezső emlékezete 1879—1938. Bp.: Kelenföldi Luther Szöv. 1938. 21 p. (A Bp. Kelenföldi Evang. Egyházközs. kiadv. 1. sz.) **B 926/47**

Magyar Nemzeti Múzeum. Országos magyar történeti múzeum. Vezető a régészeti gyűjteményben (őskor, római kor, népvándorlási kor). Összeáll.: Hillebrand Jenő, Tompa Ferenc, Paulovics István, Fettich Nándor. Bp.: Orsz. magy. tört. múzeum 1938. 170 p. **B 708/154**

Magyar Nemzeti Múzeun. Országos magyar történeti múzeum. Vezető a történeti gyűjteményekben (Történeti tár, Fegyvertár). Összeáll. Bárányné Oberschall Magda és Tóth Zoltán. Bp.: Orsz. magy. tört. múz. 1938. 122 p. 16 t. **B 708/153**

Melly József. A szegénybetegek orvoslása Budapesten. Bp.: Háziny. 1938. 65 p. 6 t. (Városi Szemle XXIV. évf.-ból.) **B 361/70**

Molnár Olga. Munkanélküliség a szellemi pályákon alkalmazott nők körében. Bp.: Háziny. 1938. 200 p. (Statisztikai Közlemények, 88. k. 4. sz.) **B 310/10/88/4**

Morbitzer Dezső — **Szilágyi** József. Budapest székesfőváros kertészete növényeinek betűrendes névjegyzéke. 1938. Bp.: Háziny. 1938. 163 p. 1 t. **B 711/13**

Olahus, Nicolaus. Hungaria — Athila. Ediderunt Colomannus Eperjessy & Ladislaus Juhász. Bp.: Egyet. ny. 1938. VIII, 108 p. (Bibliotheca scriptorum medii recentisque aevorum. Saec. XVI. 7.) **B 943/531**

Schoen Arnold. A pesti Szent Rókus-kápolna. Bp.: Held ny. 1938. 32 p. **B 726/68**

Szent-Iványi Ádám, vitéz. Budapest lakásbérleti szabályrendelete alapján kialakult új bírói gyakorlat (265/1936. kgy. sz.) Előszót írta: Gémesi István. Bp.: Toldi 1938. 415 p. **B 347/88**

Wagner, Walter. Die Dislokation der römischen Auxiliarformationen in den Provinzen, Noricum, Pannonien, Moesien und Dakien von Augustus bis Gallienus. Berlin: Junker & Dünnhaupt 1938. 278 [1] p. (Neue Deutsche Forschungen Abt. Alte Geschichte, Bd 5.) **B 355/157**

p. 11, 15, 27, &c.: Aquincum.

Waldbauer Olga. Budapest levegőjének koromtartalma. Bp.: Franklin 1938. 11 p. (»Egészség« 1938. évi aug. sz.-ból.) **B 614/558**

Woynarovich Elek. Limnológiai tanulmányok a Horthy Miklós-út melletti »Feneketlen Tó«-n. — Limnologische Untersuchungen in einem Teiche bei Budapest. Bp.: [K. n.] 1938. (Állattani Közlemények, 35.) **B 581/9**

Bachmann, Friedrich. Die alten Städtebilder. Ein Verzeichniss der graphischen Ortsansichten vom Schedel bis Merian. Lpzg: Hiersemann 1939. VIII, 376 p. **Bq 769/508**

Belitzky János. Adatok Budapest koraközépkori helyrajzához. Bp.: Háziny. 1939. 43 p. 2 t. (Tanulmányok Bp. multjából VI. köt.-ből.) **B 943/533**

[Bilkei Pap Lajos]. Budapest fürdőváros. Bp.: Közp. Gyógy- és Üdülőhely biz. [1939.] 39 p. **B 910/190/20**

Bonomi Jenő. Makkos Mária. Bp.: Stephaneum 1939. 9 p. (Katolikus Szemle 1939. márc. sz.-ból.) **B 263/2**

Budapest. Fővárosi Képtár. A Székesfővárosi Képtár és Történeti Múzeum 1937/38. évi szerzeményei (történeti anyag) kiállításának katalógusa. Bp.: Nemzeti Szalon 1939. [22] p. **B 708/152**

Budapest. Városház. Tervezési irányelvek az új városháza eszmei beépítési terveire és az üzemi székházak 1 : 200 méretarányú tervvázlataira hirdetendő nyilvános tervpályázathoz. (247.654/1939—XIII. pm. sz.) Bp.: Háziny. 1939. 46 p. **Bq 725/279**

Csatáry Mária. Budapest cserkész szemmel. (Idegenvezetési különpróba anyaga.) Bp.: Háziny. 1939. 87 p. **B 910/365**

Dalmady Zoltán. Budapest, die grösste Bäderstadt der Welt. Bp.: Közp. Gyógy- és Üdülőhelybiz. [1939]. 31 p. 1 t. **B 910/190/21**

Dalmady Zoltán. Budapest, la plus grande station thermale du monde. Bp.: Közp. Gyógy- és Üdülőhelybiz. [1939.] 31 p. **B 910/190/19**

Gerő László ifj. Budapest székesfőváros polgármesteri légoltalmi ügyosztálya építkezései. Bp.: Riadó 1939. 19 p. (Légoltalmi Közl. 1939. febr.) **Bq 358/7**

Halász Árpád. Budapest húsz éve. 1920—1939. Fejlődéstörténeti tanulmány. Bp.: Wolff Károly emlékbizottság kiad. 1939. 427 p. **B 943/538**

Hegedüs Lóránt. Budapest adórendszerének kifejlődése és jövője. Bp.: Háziny. 1939. 229 p. 3 t. (Statisztikai Közlemények 89. k. 3.) **B 310/10/89/3**

Horusitzky Henrik. Budapest dunajobbparti részének (Budának) hidrogeológiája. — Hydrogeologie der am rechten Donau-Ufer gelegenen Stadthälfte von Budapest. Bp.: Élet ny. 1939. [2], 404 p. 14 t. **B 551/62**

Kadič Ottokár. A budavári barlangpincék földtani viszonyai. Bp.: Stephaneum 1939. 20 p. 2 t. (Szt. István Akad. mennyiségtan-természettudományi oszt. ért. 3 k. 4. sz.) **B 550/39**

Kovrig Ilona. Pannonia. Bp.: Officina 1939. 29, [3] p. 32 t. **B 939/8**

Kühár Flóris. A legszentebb családfa utolsó virága. Árpádházi Boldog Erzsébet, III. András leánya. Bp.: Korda 1939. 81 p. **B 922/44**

Lenkei István. A Fővárosi Pedagógiai Szeminárium gyakorlóiskolája. Bp.: Hollóssy 1939. 47 p. (Gyermekvédelem X. évf. 8, 10—12. sz.-ból) **B 371/250**

Lósy-Schmidt Ede. A műszaki muzeális ügy fejlődése hazánkban és a Magyar Műszaki Múzeum. Bp.: Arany János-ny. 1939. 63 p. **B 620/62**

Medgyesi Dezső (kiad.). Máriabesnyő kegyhely története. Bp.: Miszler 1939. 16 p. **B 943/532**

Medvey Lajos. Vezető Budapest szobrai megtekintéséhez Csányi Károly előszavával. Bp.: Mérnökök ny. 1939. 148 p. **B 730/30**

Nagy Tibor. A pannoniai kereszténység története a római védőrendszer összeomlásáig. — Die Geschichte des Christentums in Pannonien bis zu dem Zusammenbruch des Römischen Grenzschutzes. Bp.: Egyet. ny. 1939. 249 p. (Diss. Pann. Ser. II. No. 12.) **B 902/55/2/12**

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye és Kecskemét th. jogú város adattára. Szerkesztették: Csatár István, Hovhannesian Eghia, Oláh György. Pécs: Kultúra könyvny. műint. 1939. 236 p. **B 057/29**

Roberts, Cecil. They wanted to live. London: Hoolder & Stoughton 1939. 405 p. **B 910/349**
p. 108, 200 etc. Budapest.

Ruisz Rezső. Közúti járműszámlálások Budapesten. Bp.: Háziny. 1939. 83, [& 1] p. (Statisztikai Közlemények, 89. k. 2. sz.) **B 310/10/89/2**

Schuler Dezső. A székesfőváros gyermeküdültető tevékenysége. Bp.: Háziny. 1939. 73, [& 1] p. 4 t. (Statisztikai Közlemények, 89. k. 1. sz.) **B 310/10/89/1**

Sellye Ibolya. Császárkori emailmunkák Pannoniából. — Les bronzes émailles de la Pannonie romaine. — Avec une appendice par K. Exner. Bp.: Egyetemi ny. 1939. 91 p. XX t. (Diss. Pann. Ser. II. fasc. 8.) **B 902/55/2/8**

Szendy Károly. Ungarische Kommunalverwaltung und Kommunalpolitik. Bp.: Hauptstädt. Hausdr. 1939. 27 p. **B 352/386**

Szilágyi János. Aquincum. Bp.: Officina 1939. 29, [6] p. 28 t. **B 902/69**

Szviezsényi, Zoltán. Budapest die Stadt der Heilbäder. Bp.: Kurkomission [1939]. 159 p. **B 910/361**

Turchányi Erzsébet. A szentendrei művésztelep tíz éve. Bp.: Szentendrei Festők Társasága 1939. 24 p. 21 t. **B 700/59**

Betűrendes tárgymutató a szerzemények jegyzékéhez

Alphabetisches Sachregister der Zugänge

Subject index

Administration 240
Adók 259
Adressbücher 194
Agricultural credit 258
Agriculture 253, 271
Agronómia 271
Air defence 245
Alkalmazott tudományok ... 267
Állam és egyház 218
Állampolgárság 234
Államtudomány 215
Állattan 267
Állattenyésztés 271
Allgemeines 191
Általános munkák 191
Ancient history 285
Angewandte Wissenschaften . 267
Annals 194
Antropogeográfia 211
Antropológia 266
Applied economics 250
Ár 252
Arbeiterfrage 226
Arbeitslohn 227
Archäologie, Vorgeschichtliche 266
Archeológia 292
Architecture 275
Armenwesen 245
Astronomie 264
Atlanten 295
Atlases 295
Ausstellungen 267
Auswanderung 222
Ästhetik 273

Bányászat 253
Bauernfrage 229
Baukunst 275
Beamte, Öffentliche 241
Belpolitika 218
Belpolitika, magyar 219
Bergbau 253
Betriebswirtschaftslehre 251
Bevándorlás 222
Bevölkerungsbewegung 214
Bibel 201
Biblia 201
Bibliofilia 194
Bibliographie 191
Bibliophilie 194
Bibliothekswesen 192
Bildhauerkunst 276
Bildungswesen 246
Biographien 296
Biológia 266
Biztosításügy 258
Bolsevizmus 229
Book-industries 272
Books 191
Botanik 267
Bölcselet 195
Buchgewerbe 272
Buchwesen 191
Business organisation 251
Büntetőjog 234

Canon law 240
Catholicismus 203
Charakterologie 199
Charity 245
Chemie 265
Chemistry 265
Christian sects 206
Christologie 202
Church 200
Church history 203
Címtárak 194
Citizenship 234
Civil procedure 239
Civil service 241
Civilisation 208
Civilizáció 208
Colonies 221
Colonisation 222
Commerce 256, 272
Commercial law 238
Common finance 260
Communal works 261
Communication 255
Comparativ religion 206
Conjuncture 249
Constitutional law 233
Cooperation 228
Copyright 239
Corporative State 217
Credit 257
Criminal law 234
Család 209
Családjog 237
Cseh-Szlovákia története 287
Csillagászat 264
Cultural connections 208
Culture 208, 246
Customs 256

Dancing 279
Decorative art 277
Democracy 218
Demokrácia 218
Domestic animals 271
Domestic economy 272

Economic crisis 249
Economic description 249
Economic geography 250
Economic history 249
Education 246
Egyetemek 247
Egyház 200
Egyházjog 240
Egyháztörténet 203
Eigentumsrecht 236
Einwanderung 222
Eléctorate law 234
Életbölcselet 199
Életrajzok 296
Emberföldrajz 211
Emigration 222
Employees 230
Encyclopedia 194
Entdeckungen 267
Enteignungsrecht 237
Építészet 275
Éremtan 277
Erfindungen 267
Erkölcsbölcselet 199
Ernährung 270
Esztétika 273
Ethics 199
Ethik 199
Ethnographie 261
Évkönyvek 194
Exhibitions 267

Fajszociológia 209
Faluszociológia 209
Familie 209
Familienrecht 237
Family 209
Family law 237
Fascizmus 217
Felfedezések 267
Fényképészet 278
Festészet 277
Film 278
Finanzwesen 259
Fine arts 273
Fizika 265
Fiziológia 269
Food supply 252
Foreign policy 222
Földbirtok 254
Földrajz 292
Frauenfrage 230
Freemasonry 245
Freimaurerei 245
Freizeit 228

Gardening 275
Gartenkunst 275
Gasschutz 245
Gazdasági földrajz 250
Gazdasági leírás 249
Gazdasági válság 249
Gazdaságpolitika 250
Gazdaságtörténet 249

Gázvédelem ... 245
Gebühren ... 259
Geld ... 257
Gemeindefinanzen ... 260
Gemeindeverwaltung ... 242
Genealógia ... 301
General works ... 191
Genossenschaftswesen ... 228
Geodézia ... 264
Geographie ... 292
Geography of Settlements ... 215
Geológia ... 265
Geometria ... 264
Geopolitika ... 211
Geschichte ... 284
Geschichte Afrikas ... 291
Geschichte Amerikas ... 291
Geschichte Asiens ... 291
Geschichte des Balkans ... 290
Geschichte Deutschlands ... 286
Geschichte Europas ... 285
Geschichte Frankreichs ... 289
Geschichte Österreichs ... 287
Geschichte Russlands ... 290
Geschichte Spaniens ... 290
Geschichte d. Tschechoslowakei 287
Geschichte Ungarns ... 287
Geschichte des Altertums ... 285
Geschlechtsleben ... 209
Gesundheitswesen ... 269
Gewerberecht ... 239
Government in business ... 252
Grundbesitz ... 254
Gyarmatpolitika ... 221
Gyógyszerészet ... 270
Gyógyszertár ... 270

Hadügy ... 243
Handbooks ... 194
Handel ... 256
Handelskunde ... 272
Handelsrecht ... 238
Haushaltungskunde ... 272
Háztartástan ... 272
Heerwesen ... 243
Heilige ... 202
Heraldika ... 301
Heraldry ... 301
History ... 284
History of Afrika ... 291
History of America ... 291
History of Asia ... 291
History of Austria ... 287
History of Balkans ... 290
History of Czecho-Slovakia ... 287
History of Europa ... 285
History of French ... 289
History of Germany ... 286
History of Hungary ... 287
History of Russia ... 290
History of Spain ... 290
History of the world ... 284
History of arts ... 274
History of civilization ... 212
History of law ... 240
Hitelügy ... 257
Home politics ... 218
Housing ... 228
Hungarian home politics ... 219
Hungarian minorities ... 220

Illetékek ... 259
Immigration ... 222
Industrial property ... 239
Industrielles Eigentum ... 239
Industriepolitik ... 255
Industry ... 255
Insurance ... 258
International law ... 231
Internationales Recht ... 231
Inventions ... 267
Ipari tulajdon ... 239
Iparjog ... 239
Iparművészet ... 277
Iparpolitika ... 255
Irás ... 191
Irodalom, angol ... 281
Irodalom, francia ... 283
Irodalom, latin-görög ... 283
Irodalom, magyar ... 280
Irodalom, német ... 281
Irodalom egyéb ... 284
Irodalomtudomány ... 280

Jahrbücher ... 194
Jellemtan ... 199
Jewish question ... 210
Jogbölcselet ... 230
Jogtörténet ... 240
Jogtudomány ... 230
Jótékonyság ... 245
Journalism ... 194
Judenfrage ... 210

Kartelek ... 251
Karteljog ... 238
Kartellrecht ... 238
Karten ... 295
Katholicizmus ... 203
Kereskedelem ... 256
Kereskedelmi ismeretek ... 272
Kereskedelmi jog ... 238
Keresztény felekezetek ... 206
Kertművészet ... 275
Kiállítások ... 267
Kirche ... 200
Kirchengeschichte ... 203
Kirchenrecht ... 240
Kisajátitási jog ... 237
Kivándorlás ... 222
Knigthly Order ... 302
Kolonialpolitik ... 221
Kommunal-Betriebe ... 261
Konjunktura ... 249
Könyv ... 191
Könyvészet ... 191
Könyvipar ... 272
Könyvtárügy ... 192
Közegészségügy ... 269
Közélelmezés ... 252
Közgazdaság ... 248
Közigazgatás ... 240
Közjog ... 233
Községi üzemek ... 261
Közlekedés ... 255
Közművelödés ... 246
Közoktatás ... 246
Községi igazgatás ... 242
Köztisztviselök ... 241
Kredit ... 257
Krisztológia ... 202
Kultúra ... 208
Kulturák kölcsönhatása ... 208
Kulturelle Beziehungen ... 208
Kulturgeschichte ... 212
Kultürtörténet ... 212
Kunst ... 273
Kunstgeschichte ... 274
Kunstgewerbe ... 277
Külpolitika ... 222

Labor question ... 226
Lakáskérdés ... 228
Lakbérleti jog ... 237
Landownership ... 254
Landwirtschaft ... 253
Landwirtschaftlicher Kredit ... 258
Law ... 230
Lebensanschauung ... 199
Lebensmittelversorgung ... 252
Légvédelem ... 245
Leisure ... 228
Lélektan ... 198
Lexica ... 194
Lexikonok ... 194
Library economy ... 192
Lichtbild ... 278
Literatur, Deutsche ... 281
Literatur, Englische ... 281
Literatur, Französische ... 283
Literatur, Lateinisch-griechische ... 283
Literatur, Ungarische ... 280
Literatur, Sonstige ... 284
Literature, English ... 281
Literature, French ... 283
Literature, German ... 281
Literature, Hungarian ... 280
Literature, Latin-greek ... 283
Literature, Other ... 284
Literaturwissenschaft ... 280
Local government ... 242
Lovagrendek ... 302
Luftschutz ... 245

Magánalkalmazottak ... 230
Magánjog ... 236
Malerei ... 277
Maps ... 295
Mathematika ... 264
Mechanika ... 265
Medizin ... 268
Memoiren ... 296
Meteorológia ... 265
Mezőgazdaság ... 253
Mezőgazdasági hitel ... 258
Mietrecht ... 237
Military science ... 243
Minderheiten, Ungarische ... 220
Mining ... 253
Misztika ... 203
Money ... 257
Munkabér ... 227
Munkáskérdés ... 226
Musik ... 278
Muzeográfia ... 273
Műgyüjtés ... 273
Münzkunde ... 277
Művészet ... 273
Művészettörténet ... 274
Mysticism ... 203
Mystik ... 203

Nationalitätenfrage ... 219
National question ... 219
Nationalsozialismus ... 217
Naturwissenschaft ... 263
Nemi élet ... 209
Nemkeresztény vallások ... 206
Nemzeti szocializmus ... 217
Nemzetiségi kérdés ... 219
Nemzetiségi kérdés, magyar ... 220
Nemzetközi jog ... 231
Népesedés ... 214
Néplélektan ... 212
Néprajz ... 261
Nicht-christliche Religionen ... 206
Non-christian religions ... 206
Nourishment ... 270
Nőkérdés ... 230
Növénytan ... 267
Numismatics ... 277
Nyelvészet ... 262
Nyersanyag ... 248

Occultism ... 198
Okkult tudományok ... 198
Orvostudomány ... 268
Ősrégészet ... 266
Összehasonlító vallástudomány ... 206
Östermelés ... 253

Painting ... 277
Paleontológia ... 266
Parapszichológia ... 198
Parasztkérdés ... 229
Patents ... 267
Peasantry ... 229
Pénzügy ... 257
Pénzügyek, állami ... 259
Pénzügyek, községi ... 260

Perrendtartás 239
Pharmacology 270
Philologie 262
Philosophie 195
Philosophy of law 230
Philosophy of religion 200
Photography 278
Physik 265
Planwirtschaft 252
Political economy 248
Political science 215
Politics 215
Politik, Auswärtige 222
Politik, Innere 218
Politik Ungarns, Innere 219
Politika 215
Politikai forradalom 221
Population 214
Practical philosophy 199
Prehistoric archeology 266
Preis 252
Price 252
Privatangestellte 230
Private law 236
Privatrecht 236
Property 236
Protestantismus 204
Prozessordnung 239
Psychologie 198
Psychology of religion 200
Public finance 259
Public health 269
Public safety and order 241

Rádió 256
Rassensoziologie 209
Raw materials 248
Rechtsgeschichte 240
Rechtsphilosophie 230
Rechtswissenschaft 230
Religion 200
Religionsphilosophie 200
Religionspsychologie 200
Religionswissenschaft, Vergleichende 206
Rendészet 241
Revizió 233
Revolution 221
Right of expropriation 237
Right of house tenancy 237
Ritterorden 302
Road engineering 271
Rohstoffe 248

Saints 202
Schriftwesen 191
Science 263
Science and knowledge 191
Sculpture 276
Sexual life 209
Sicherheitswesen, Öffentliches 241
Siedlung 222
Siedlungsgeographie 215
Social anthropology 209
Social mind 212
Sozialpsychologie 212
Social question 225
Social science 207
Social structure 208
Sociography 212
Sociology 207
Soziale Differenzierung 208
Soziale Frage 225
Soziale Zustandsschilderung . 212
Sozialism 229
Sozialwissenschaft 207
Soziologie 207
Soziologie der Stadt und des Dorfes 209
Sport 280
Staat und Kirche 218
Staatsangehörigkeit 234
Staatsrecht 233
Staatswissenschaft 215
State and church 218
Statistics 213
Statisztika 213
Städtebau 276
Ständestaat 217
Steuern 259
Strafrecht 234
Strassenbau 271
Szabadidő-mozgalom 228
Szabadkőművesség 245
Szegényügy 245
Szentek 202
Szerzői jog 239
Színház 279
Szobrászat 276
Szocializmus 229
Szociográfia 212
Szociológia 207
Szövetkezés 228

Találmányok 267
Tánc 279
Tanz 279
Táplálkozás 270
Társadalmi kérdés 225
Társadalmi lélektan 212
Társadalmi tagozódás 208
Társadalomtörténet 212
Társadalomtudomány 207
Taxation 259
Technika 270
Technológia 270
Telepítés 222
Településföldrajz 215
Térképek 295
Természettudomány 263
Tervgazdálkodás 252
Testületi állam 217
Theater 279
Theatre 279
Tierzucht 271
Town and Village 209
Town planning 276
Történelem 284
Történet: Afrika 290
Történet: Amerika 291
Történet: Ausztria és az osztrák-magyar monarchia 287
Történet: Ázsia 291
Történet: Balkán 290
Történet: Európa 285
Történet: Francia 289
Történet: Magyar 287
Történet: Német 286
Történet: Ókori 285
Történet: Orosz 290
Történet: Spanyol 290
Trade law 239
Trust law 238
Trusts 251
Tudomány és tudás 191
Tulajdonjog 236

Ujságirás 194
Universitäten 247
Universities 247
Unterrichtswesen 246
Urheberrecht 239
Useful arts 267
Útépités 271
Üzemtan 251

Választójog 234
Vallás 200
Vallásbölcselet 200
Vallaslélektan 200
Vámügy 256
Városépités 276
Városesztétika 276
Városszociológia 209
Vegytan 265
Verkehrswesen 255
Versicherungswesen 258
Verwaltung 240
Világtörténet 284
Volkswirtschaft 248
Völkerpsychologie 212

Wages 227
Wahlrecht 234
Weltgeschichte 284
Wirtschaftsbeschreibung 249
Wirtschaftsgeographie 250
Wirtschaftsgeschichte 249
Wirtschaftskrise 249
Wirtschaftspolitik 250
Wissenschaft und Wissen ... 191
Wohnungsfrage 228
Women's question 230
Writing 191

Zeitungswesen 194
Zene 278
Zollwesen 256
Zoologie 267
Zsidókérdés 210

Névmutató — Namenregister — Index of names

Aba 222
Abaelard 296
Abel 266
Abraham a Sancta Clara: Loidl 213
Achinger 225
Ackermann, Georg 249
Ackermann Otto 281
Ács 288
Ádám 220
Adam: Gutenberg 265
Adamheit 229
Adcock: Cook 285
Adorján 225, 254
Ady: Földessy 280
Ágnes, boldog: Balanyi 202
Ágoston, Szent: Freyer 200
Aguirre: Azpilikoeta 219
Ahmad 206
Aigner 200
Alberik: Latzkovits 289
Albertario 285
Albracht 227
Albrecht, Ilse 284
Albrecht, Karl I. 229
Albuquerque: Sanceau 300
Alexander 198
Alexander: Imre 196
Ali: Reichardt 207
Alkibiades: Rüssel 285
Allmers: Schulz 300
Almásy 292
Alpár 282
Alphand 275
Alsberg: Henri-Robert 230
Altmann 255
Altorjay 240
Amann 210
Amaral, Azevedo 218
Amaral, Luis 203
Amasaeus: Révész 300
Amery 221
Amstutz, Eveline 278
Amstutz, Walter 278
Anderlik: Karlson 271
Andernacht 215
Anderson 242
Andrae 292
Andreas: Marcks 286
Andree 292
Angyal 234, 235
Angyal: Oriani 216
Apafi: Halmay 213
Apitz 222
Aristoteles: Preiswerk 196
Arkenberg 199
Árkossy 219
Armbruster 259
Armitage: Wolf 191
Arndt: Schwarze 197
Arnhold 251
Arnold: Hamann 201
Arrarás 290
Artbauer 262
Asmussen 204
Astel 214
Attila: Grousset 285
Aubry 289
Auer 235
Augusztus, római császár: Ranke 285
Augusztus, római császár: Tweedsmuir 285
Aujeszky 252, 264
Aumann 242
Avarffy 210
Azpilikoeta 219

Babel 231
Babeus 228
Babits 280
Babits: Földessy 280
Bach: Besch 296
Bachmann 243
Bachó 287
Bachofen 206
Bacon: Bütow 281
Bacon: Lewalter 299
Bácskai 280
Bácskay 208
Bacsó 264, 265, 266
Bacsó: Szentgyörgyi 245
Baden-Powel: Kiernan 298
Bader 263
Baedeker 292
Baernreither 287
Bahr 233
Bailly 290
Bainville 289
Bainville: Wieder 283
Baisch 198
Bajcsy-Zsilinszky 254, 296
B. Bakay 277
Baktay 292
Baktay: Brunton 206
Balanyi 202, 212, 213
Balanyi: Juhász 286
Balanyi: Kállay 298
Balás Gábor 237
Balás Károly 248
Balassa: Földy 288
Balázs Balázs 252
Balázs Dezső 215
Balázs Éva 288
Balitzky 288
Balla 226
Balla: Juhász 286
Balla: Prawdin 300
Ballai 280
Ballenegger 271
Ballenegger: Talman 266
Ballensiefen 210
Ballreich 219
Balogh Albin 288
Balogh Edgár 220
Balogh Ernő 265
Balogh-Beéry 219
Bamberger 204
Bán Aladár 284
Bán János 203
Bangha 203
Bánki 225
Banner 266
Bános 263
Baránszky 219
Bárányné Oberschall 277
Bárányné Oberschall: Balanyi 212
Baráth 296
Baravalle 221
Baravelli 252, 271
Barbarin 199
Barcsai 292
Barcsay Amant 276
Bardet 276

Bargatzky 222
Barlay 215
Barnes, Harry Elmer..... 216
Barnes, Leonard 221
Barois 292
Barrière 209
Barth : Raven 205
Barth : Saurer..... 205
Barth Károly 204
Barth, Rosa 296
Bartha : Balanyi 212
Bartha Dénes 278
Bartha Károly 255
Bartha Miklós 210
Barthel 200
Bartlett 207
Bartók 195
Bartoniek..... 288
Bartos : Rutte 279
Bartucz 266
Bartucz : Prinz..... 294
Báthory : Kállay 298
Bátor 238
Bauch 274
Baudelaire : Somos 281
Baudisch 238
Baum 276
Baumann 261
Baumböck 229
Baumgarten 230
Bay 193
Bäcker 208
Bärmann 213
Beaucamp 285
Beaufort : Somorjai 263
Beausobre 296
Becht 276
Beck : Wrzos 301
Beck, Friedrich 212
Beck, Hermann 250
Beck, Josef 223
Beck, Maximilian..... 198
Beck Salamon..... 236, 272
Beck, Walter 276
Becker 237
Bednorz 240
Beebe 292
Beethoven : Bartha 278
Beethoven : Ley..... 279
Beethoven : Lichtenberg ... 279
Behaghel 253
Behn : Pemán 290
Békessy 222
Béldi 219
Belgion 218
Béll : Réthly 266
Bello 225
Belloc 296
Bellori 273
Beltrand : Rameil 212
Bencsi..... 288
Bencsik 195
Benczur 269
Benedek : Yutang..... 200
Benes : Stroh 300
Benesch : Tewes 287
Benesch : Zarnow 301
Bengel 201
Benkert 282
Benkő István 204
Benkő Katalin 192
Benyák : Bácskai 280
Benz 273, 274
Benzan 262
Berber 223, 224, 231
Berend : Jacob 298
Berg, Bengt 267
Berg Pál 246
Bergau 228
Berger 223
Bergfried 206
Bergmann 206
Beringer 266
Berkson 296
Berlioz : Pourtalès 279
Bernal 191
Bernát 218
Bernatzik 292
Berndt 235
Bernhard 204
Bernhard von Clairvaux : Castrén 200
Bernhart : Sailers 204
Bernheim 250, 251
Bernoulli : Bachofen 206
Bernt 277
Bertalan 254
Bertram 270
Bertrand 283, 296
Berzy 217
Besch 296
Bessell 286
Besser 226
Betz 292
Beurlen 263
Beutler 277
Beyer 296
Beyerle 230
Beznák 269
Biallas 217
Bianco 292
Bibl..... 287, 296
Bier..... 198, 268
Bierast 238
Bigalke 237
Bikfalvy 222
Bikkal..... 227
Billroth..... 296
Binding 216
Binding : Stenner 300
Binyon : Fry 274
Bion 283
Birkás..... 262, 288
Biró 288
Bischoff : Langenbucher.... 191
Bishop 296
Bismarck : Bratianu..... 223
Bismarck : Hass 244
Bismarck : Marcks 286
Bismarck : Ritthaler 225
Bismarck : Scholz 226
Blanche de Castille : Brion.. 296
Blanck : Watson 301
Blechschmidt 228
Bleier 262
Blesken 200
Blessing 257
Bley 229
Bleyer-Härtl 218
Bloch 285
Blondel, Georges 223
Blondel, Maurice 195
Blume..... 278
Blumhagen 231
Blumhardt 204
Blunck : Bishop 296
Blunck : Dreyer 282
Blüh 265
Blümich 259
Blythe 296
Bockwitz 272
Boda István 198
Boda László 198
Bodnár 246
Boehm, Max Hildebert 287
Boér Elek 248
Boér György 262
Boer, Piet 217
Boese 225
Boettcher 236
Bogardus 207
Bogeng 282
Bogner 283
Bohner 256
Boillot 262
Bollnow : Hunke..... 248
Bolzau 227
Bommel 241
Bomskov 269
Bongartz 243
Bonjour 218
Bonkamp 202
Bonnet : Golovkine 290
Bontemps : Berkson 296
Boppel 199
Borcke 296
Bornemann 238
Bornemissza : Schulek 300
Bornhäuser : Kühne 298
Borromei Szent Károly : Galla 204
Borsos : Herepey—Csákányi . 268
Bory 278
Bosányi : Issekutz 270
Bosch : Huebner 278
Bosch, Elisabeth 282
Bosch, Margarete 252
Bosnyák 210, 220
Bosshard 293
Bossi Fedrigotti 287

Bothmer: Inge 294
Botsch 255
Bottai: Fossati 252
Bourgeois 285
Bourget 283
Boveri 291, 293
Bovet 209
Bowmann 206
Böckler: Lindner 276
Böhle-Stamschräder 239
Böhme 268
Böle 203
Bölöny 233
Böngérfi 246
Böök 249
Böttner 223
Brábek 262
Brach 256
Brachmann: Gärtner 233
Braghine 285
Brahms: Billroth 296
Brandenburg: Asmussen 204
Brandenburg: Siegfried 283
Brandsch 261
Brandt 273
Brandt: Asmussen 204
Bratianu 223
Braunweiler 265
Breasted 285
Brecht 228
Bredt: Weyer 245
Breitmayer 228
Bremer 218
Brentano, Clemens 296
Brentano, Franz 196
Bretschneider 269
Breuer 271
Brewitz 291
Briand: Suarez 216
Brice 296
Bringmann 285
Brinkmann 252
Brinton 285
Brion 274, 296
Brock 266
Brockelmann 291
Brockhaus 203
Broglie 265
Broocks 223
Brost: Abaelard 296
Brown 223
Brögger 293
Bröse 237
Bruns 204
Brunton 200, 206, 293
Brüggemann: Belgion 218
Brüggmann 204
Brüsch 221
Buchholz, Ehrhard 296
Buchholz, Fritz 233
Buchoviecki: Ginhart 274
Buck 282
Bucsányi Gyula 270
Bud 250
Budaváry 274
Buday: Herepey—Csákányi . 268
Buell: Magyary 241
Bugyi 268
Buhrow: Jeserich 242
Bundfuss 230
Burch: Patterson 226
Burdach 203
Burgdörfer 214
Burger, Ewald 204
Burger, Lisbeth 269
Burlaud 198
Burton 192
Busch 202
Busch-Zantner 290
Busshoff 219
Butler 223
Buza 231
Büchner 283
Bühler 207
Bülow: Werner 301
Bürckel 250
Bürgel 264
Bütler: Hurter 298
Bütow 281
Büttner, Ludwig 280
Büttner, W. 265
Byvanck 271

Camerani 192
Campan 296
Canaletto 275
Carell 248
Carli 207
Carlsson 282
Carnap 262
Carré 297
Cashmore: Norris 193
Casparides 266
Casper 203
Cassirer 195
Casson 266
Castex: Piatier 248
Castiglione: Schrinner 208
Castrén 200
Castro 283
Catham: Ruville 300
Catlin 212
Cervantes: Kovács Sebestyén 298
Cessi 286
Cézanne 297
Chamberlain 223
Chamberlain: Brooks 223
Chamberlain: Müller—Eberhart 224
Chambers, Oszwald 205
Chambers, S. V. 249
Chappey 249
Charlesworth: Cook 285
Charlety: Richelieu 300
Chateaubriand: Maurois ... 299
Chesterton 297
Cholnoky 293
Cholnoky: Prinz 294
Christern 216
Christiansen 243
Christiansen: Bongartz 243
Christiansen: Kruse 199
Christophersen 293
Ciano 194
Classen, Wilhelm 208
Clauser 202
Clauss, Max 223
Clauss, Wolfgang 252
Clemen 213
Clemenceau: Daudet 297
Clemens: Erdmann 196
Cochenhausen: Scherke 192
Cochran 279
Codreanu 218
Coligny: Merki 290
Collier: Jacot 256
Collyer 198
Cook 285
Cooley 208
Cooper 223
Cordes 212
Corhart: Webster 194
Cornell: Swedenborg 209
Corot: Fosca 277
Corsten: Krupp 298
Costantini 277
Craig 279
Crawley-Boevey 202
Croly: Lindemann 209
Crow 297
Csabai 213
Csák 254
Csánk 226
Csányi 276
Gy. Csányi 282
Csapody: Issekutz 270
Császár 280
Csatár 194, 288
Csathó: Horthy 298
Csatkai 195, 273, 288
Cseh 297
Csekey: Révész 205
Csepeli: Viola 271
Csepreghy 219
Cserépy 270
Csete 261
Csizmadia 217, 246
Csomár 288
Csorby: Kornis 208
Csősz 268
Csürös: Burger 269
Curie 297
Cüny 226
Czakó 191
Czeke 223
Czettler 249
Czeyda-Pommersheim 268
Cziáky: Miskolczy 235
Cziglányi 237

Czirer ... 268
Czullik ... 275

Dacqué ... 266
Daladier ... 243
Daly : Gutenberg ... 265
Dampier : Collyer ... 198
Daniel ... 269
Dante : Mereschkowski ... 299
Darrow ... 265
Darvas ... 229
Daudet ... 297
Daudet : Fricker ... 283
Daumier : Lassaigne ... 278
Dautert ... 293
D'Auxion de Ruffé ... 291
Dannemann : Wolf ... 191
Dávid ... 230
David ... 289
Davies ... 286
Dawe ... 297
Dawson, Carl ... 207
Dawson, Christopher ... 216
Dähnhardt : Langenbucher .. 191
Deák ... 297
Decker ... 228
Deeg, Emil ... 246
Deeg, Peter ... 210
Degas : Meier-Graefe ... 278
Degner ... 238
Degrelle ... 218
Dehnick ... 236
Delbos ... 221
Delcassé : Berger ... 223
Dellian ... 236
Demosthenes : Jaeger ... 298
Dénes István ... 234, 256
Dennert ... 263
Depner ... 288
Descartes : Cassirer ... 195
Dési : Faragó ... 264
Detre ... 264
Deutinger : Reisch ... 284
Deutschmann ... 268
Dévai ... 263
De Valera : Stoye ... 286
Déván ... 280
Dewey ... 192
Dewey : Alexander ... 198
Dewey : Dawe ... 297
Dezső ... 220
Dibelius ... 202
Dickey ... 277
Diczig ... 259
Dietterle : Zamenhof ... 263
Dietze ... 233
Dietzsch : Barth ... 296
Dilthey : Englhauser ... 198
Dilthey : Glock ... 199
Dingler ... 265
Dior ... 248
Disalovic ... 262
Dittmar ... 255
Dittmer ... 205
Dittrich ... 230
Dittrich : Kranich ... 265
Djavid ... 199
Dobias ... 271
Doblhoff : Rutter ... 300
Dobó ... 272
Dobos ... 293
Dobrovics ... 239
Doby : Miall ... 264
Dobzhansky ... 266
Doerries ... 290
Dohm ... 243
Dollinger : Kierkegaard ... 201
Domanovszky ... 213, 284
Domány ... 249, 257
Domsics : Merényi ... 203
Donatello : Planiscig ... 276
Donin : Ginhart ... 274
Donne ... 261
Donnedieu de Vabres : Waciorski ... 232
Dorner ... 235
Doros ... 214
Dorsch : Elsenhans ... 198
Dostojewskij ... 284
Dostojewski : Schubart ... 197
Dózsa : Féja ... 229
Döbrössy : Chambers ... 205
Dreher ... 200
Drerup ... 208
Dresler ... 221
Dreyer ... 282
Driesch : Geymüller ... 198
Drucker ... 223
Duff ... 219
Dugonics ... 262
Dumas : Fodor ... 283
Dunant : Gumpert ... 297
Dunbar ... 291
Dunbar : John ... 298
Dupréel ... 195
Dutch ... 223
Dühring : Aubry ... 289
Dürer : Hetzer ... 278
Dürkes ... 241
Dvortschak ... 220
Dworski ... 202

Ebner-Eschenbach : Fischer . 212
Eckert-Greifendorff ... 295
Eckhardt ... 254
Eckstein, Hans ... 273, 275
Eckstein, Ludwig ... 198
Eden ... 223
Edwards : Whybrow ... 222
Egan ... 233
Egyed ... 233, 242
Egyedy ... 243
Eigl ... 241
Eilers ... 192
Einczinger ... 301
Eipper ... 271
Eisele ... 240
Eisner ... 274
Elekes ... 246
Elsenhans ... 198
Elster : Fontone ... 293
Emrich ... 242
Endres ... 199, 206
Englert, Ludwig ... 268
Englhauser ... 198
Enterlein ... 211
Eperjessy : Miall ... 264
Erb ... 204
Erckmann : Langenbucher .. 191
Ercole ... 223
Erdei ... 209, 216
Erdély ... 271
Erdélyi ... 297
Erdmann ... 196
Erdődi ... 293
Erdős ... 202
Ereky ... 233, 240
Erler ... 231
Ernst August, Prinz ... 231
Ernyey ... 288
Erzsébet, magy. királyné : Goffin ... 297
Erzsébet, magy. királyné : Paléologue ... 299
Esch ... 293
Esch : Almásy ... 292
Escherich ... 293
Esdaile : Burton ... 192
Esselin : Grosjean-Maupin ... 262
Esterházy : Vértes ... 301
Estorff ... 226
Eszláry ... 259
Ettighofer ... 293
Evans : Haug ... 207
Evans-Wentz ... 206, 207
Evers ... 275
Everwien ... 286
Exner, Franz ... 235
Exner, Helmuth ... 246

Fábián ... 288
Fábiánics : Casparides ... 266
Fabinyi ... 251
Fábry ... 213, 245
Faggyas ... 280
Fain : Donne ... 261
Falk ... 288
Fall : Tarján ... 221
Faragó : Mándoky ... 244
Faragó József ... 284
Faragó László ... 264
Farcasanu ... 216
Farkas ... 202
Farkas : Issekutz ... 270
Fauser ... 253
Fechter ... 282
Feddersen ... 277
Feder ... 226, 276
Fehr ... 230

Féja 229, 280
Fejes : Wöhrmüller 204
Feigler : Balás 237
H. Fekete 192, 245
Feketekuty 219
Feliczián 264
Felsch 233
Fenczik 220
Fenyvessy 251
Ferenc, assisi szent : Chesterton 297
Ferenc József I. magy. kir. : Geissler 297
Ferenczi 292
Ferenczy 219
Ferrero 284, 285
Fetzer 260
Feuerer 204
Fey 228
Feyerabend 196
Fickert 235
Fiehler 214
Fields : Bernheim 251
Fiessenger : Menière 299
Filchner 293
Finály 272
Fischer : Biallas 217
Fischer, Eberhard 243
Fischer, Erika 212
Fischer, Josef 256
Fischer, Otto 277, 293
Fischer, Walter 233
Fischer—Dieskau : Brecht .. 228
Fischer-Schwaner 278
Fischer v. Erlach 275
Flack 243
Flake 297
Flechtner 265
Fleischer 218
Flessner 234
Fluhrer 236
Fochler—Hauke : Haushofer . 224
Fodor Erzsébet 283
Fodor Lajos 210
Folkers 211
Fontane 293
Forman 198
Forstreuter : Jung 287
Fosca 277
Foss 290
Fossati 252
Fournier 231
Foveau de Courmelles : Daniel 269
Földes 225
Földessy 280
Földy 288
Förster 245
Frahne : Herring 224
Franca : Amaral 203
Francisco de Avila 207
Franck : Grolmann 201
Francke 205
Franco : Arrarás 290
Franco : Marion 216
Franco : Menke 290
Francon 267
Francsek 285
Franges 250
Frank 240
Frank : Haubold 297
Freilingsdorf 242
Freitag 260
Frerk 278
Fresquet 218
Freyer 200
Freysoldt 235
Freytag 295
Frick : Egyed 233
Frick : Kühne 298
Frick : Scott 205
Fricker 283
Fried 249
Friederici : Francisco de Avila 207
Friedli : Kühne 298
Friedrich 208
Friedrich : Nemitz 278
Frigyes II. porosz kir. : Gaxotte 297
Frigyes, nagy porosz kir. : Vischer 301
Frigyes, nagy porosz kir. : Volz 301
Frigyes Vilmos IV. porosz kir. : Lewalter 299
Frisch 258
Frischmut 205
Fritsche 267
Fritz, Georg 271
Fritz Gusztáv 270
Fromme : Böök 249
Fröhlich 258
Frölich 272
Fry 274
Fuchs 206
Fuchs : Brentano 296
Fugger 284
Funck-Brentano 213, 286
Funcke 205
Furnas 270
Futaky 264
Fülöp 288
Fürth 196
Füssli : Beutler 277

Gaali 288
Gaber 273
Gackenholz 231
Gadolin 249
Gaede 242
Gaettens : Jesse 277
Gagern 286
Gál : Kruif 268
Galamb 281
Galéra 223
Galiani : Ganzoni 248
Galla 204
Gamillscheg 262
Ganzer—Gottschewsky 230
Ganzoni 248
Garai 246
Garde 229
Gárdonyi 242
Gáspár 286
Gáspár : Betrand 296
Gáspár : Funck—Brentano ... 286
Gaudiche 262
Gaus : Zülow 260
Gaxotte 297
Gayda 223
Gazzetti 226
Gärtner 233
Géber 210
Geck 226
Gehl 207
Gehrung 198
Geil 291
Geissler 297
Geizkofler : Müller 299
Gelder : Schmidt—Degener .. 278
Gellrich 241
Genet : Campan 296
Gengis-Khan : Grousset 285
George : Gregor 279
Gerahty : Foss 290
Gerard 291
Gerber 257
Gerdeck de Waal : Vestdijk .. 278
Gerevich : Rados 275
Gerézdi 202
Gergely, nagy pápa : Kurz ... 202
Gergő 269
Gerhardt 226
Gerigk 233
Gerlach 229
Gerlóczy : Zakar 272
Gerő Dezső 222
G. Gerő László 293
Gerő Ödön 273
Gerstenberg : Bellori 273
Gerstenhauser 291
Getrud, szent 202
Gesztelyi Nagy 240, 253
Gettys : Dawson 207
Geymüller 198
Giddings 218
Giese 242
Giese : Elsenhans 198
Giessler 266
Gillespie 251
Gillis 200
Gillot : Poley 278
Ginhart 274
Ginsberg : Bartlett 207
Gisbertz 253
Glatt 246
Glatzel 270
Gleichen—Russwurm 213
Gleitze 293
Glock 199
Glungler 216
Godet 192
Goebel 199

Goessler ... 271
Goethe: Bader ... 263
Goethe: Koch ... 282
Goethe: Kolbenheyer ... 209
Goethe: Nobel ... 299
Goetz ... 243
Goetze: Becker ... 237
Goetzinger ... 259
Goffin ... 297
Golding ... 210
Gollub ... 205
Golovkine ... 290
Goma: Azpilikoeta ... 219
Gomperz ... 196
Gontier ... 209
Gooch: Anderson ... 242
Gortvay ... 269
Gosztonyi ... 275
Gotthelf: Zimmermann ... 218
Gottl—Ottlilienfeld ... 250
Gottstein: Leask ... 235
Gourd: Spörri ... 197
Gouthier ... 228, 250
Gömbös: Kemenes ... 219
Gönczi ... 261
Göpfert—March: Ewans—Wentz ... 207
Görgey: Kosáry ... 298
Göring: Bongartz ... 243
Görlitz ... 297
Görög ... 256
Götz: Krieck ... 200
Grabbe: Stresau ... 283
Grant ... 286
Grassi ... 196
Gratz ... 248
Grau ... 210
Graupner ... 266
Graziani ... 244
Gréber: Daniel ... 269
Greco ... 277
Greco: Kehrer ... 278
Greco: Vestdijk ... 278
Grecsák ... 248
Greeske ... 233
Gregor ... 278, 279
Greife ... 229
Greiling ... 265
Grenier ... 271
Grenkamp—Kornfeld: Grosjean—Maupin ... 262
Grenz ... 273
Grenzmann ... 297
Grieben ... 293
Grieger ... 241
Griffin ... 287
Grimm: Bainville ... 289
Grimm: Kirsch ... 282
Grimm, Friedrich ... 223
Grimm Gabriella ... 245
Groeben: Marais ... 267
Groffits ... 219
Groh ... 265
Grohmann ... 280
Grolmann ... 201
Groos ... 196
Grosjean—Maupin ... 262
Gross, Hermann ... 250, 256
Gross, Julius ... 195
Gross, Walter ... 209, 237
Grossmann ... 250
Grósz ... 297
Grotkopp ... 244
Groussac ... 291
Grousset ... 285
Gröner: Weyer ... 245
Grube ... 226
Gruender ... 199
Gruhle: Elsenhans ... 198
Grünbeck ... 194
Grünewald ... 244
Grünig ... 252
Guardini ... 282
Guggenbühl: Gut ... 223
Guillebaud ... 250
Gulácsy: Horthy ... 298
Gulyás ... 191
Gumpert ... 297
Gunther ... 223
Gurgély ... 244
Gurlitt ... 278
Gurvitch ... 207
Gut ... 223
Gutenberg: Bockwitz ... 272
Gutenberg: Ruppel ... 195
Gutenberg, Beno ... 265
Gutenberg, E. ... 250
Gutscher: Darrow ... 265
Gührs ... 237
Günther ... 229
Gütt: Helmut ... 214
Gyalui ... 281
Gyengő: Cserépy ... 270
Gyéressy ... 202
Gyomai ... 297
Györffy ... 261
Györgyi (Giergl): B. Bakay ... 277
Gyulai: Haidekker ... 255

Haase—Bessell ... 210
Haberler ... 256
Hacker ... 235
Hadrián VI., pápa: Hocks ... 203
Haefker ... 262
Haendel ... 216, 239
Hafemann ... 259
Hagen: Christophersen ... 293
Hager ... 284
Hahn ... 231
Haiczl ... 288
Haidegger Ernő ... 251
Haidekker Sándor ... 255
Hajdu ... 238
Hajek ... 291
Halácsy ... 258
Halász ... 242
Halbwachs ... 209
Halm ... 277
Halmay ... 213
Hamann: Imendörffer ... 193
Hamann: Thoms ... 201
Hamann, Johann Georg ... 201
Hamann, Richard ... 274
Hamblin ... 200
Hammermeister ... 242
Hanel ... 256
Hankiss ... 281
Hanoteau: Napoleon I. ... 299
Hantelmann ... 230
Hantos ... 250
Hardwick, J. C. ... 216
Harkabus ... 239
Harlass ... 252
Harlow ... 210
Harmati ... 205
Harms ... 297
Harris ... 242
Harsányi: Horthy ... 298
Hart ... 244
Hart: Reuter ... 207
Hartig ... 297
Hartlieb ... 219
Hartnacke ... 214
Hashagen ... 282
Hass ... 244
Hasselbacher ... 245
Hassell ... 223
Hatry ... 223
Hattingberg ... 279
Haubold ... 297
Hauff ... 282
Haug ... 207
Haupt, Albrecht ... 275
Haupt, Günter ... 236
Haupt—Buchenrode ... 249
Hauptmann: Gy. Csányi ... 282
Hauser ... 293
Haushofer ... 224
Haushofer: Noack ... 224
Haybach ... 213
Hazard ... 286
Hebbel: Stresau ... 283
Hecker ... 261
Heerde ... 228
Hegedüs Ármin ... 226
Hegedüs Lóránt ... 260
Hegel: Schneider ... 197
Heiber: Ahmad ... 206
Heilperin ... 257
Heimler ... 276
Heinitz ... 279
Heinrich, Hans ... 258
Heinrich, Kurt ... 250
Heise ... 236
Heiseler ... 282
Heiss ... 217, 233, 249
Heitzer ... 193
Heldig: Francke ... 205
Helffert: Azpilikoeta ... 219

Helfritz 213
Heller András 227
Heller Henrik 235
Hellner 242
Hellpach 201, 209
Helmut 214
Hempel 255
Hendrick 297
Henhöfer 205
Hennig, Bruno 297
Hennig, Richard 255
Henning—Thies 211
Henninges 237
Henri-Robert 230
Henriksen: Christophersen . 293
Henseling 264
Henze: Zülow 260
Herbert 193
Herder: Keferstein 201
Herepei 275
Herepey—Csákányi 268
Herkely 261
Herkendell 216
Hermann, Eduard 267
Hermann, Erich 214
Herrmann, Gerhard 255, 290
Hermanné Czinner 272
Hermes 265
Hermstädt 261
Herring 224
Herriot 293
Herriot: Francon 267
Herriot: Rameil 212
Herrmann 291
Herzfeld 297
Hesse 224
Hessen 196
Hetzer 278
Hévey 254
Heyer 250
Heymann 291
Hickmann 248
Hielscher 294
Hierl: Estorff 226
Hilberath 191
Hildebrand 205
Hildebrandt 207, 282
Hilger 226
Hill: Hilberath 191
Hill: Roberts 243
Hilscher 226
Hindus 287
Hinrichs, August 257
Hinrichs, Karl Hermann 258
Hints 268
Hirner: Scarfoglio 225
Hirsch 272
Hitler 224, 297, 298
Hitler: Fritz 271
Hitler: Hoffmann 224, 244
Hitler: Kőszegi 273
Hitler: Marion 216
Hitler: Robakidse 300
Hitler: Santoro 217
Hittig 201, 281
Hivert 255
Hlatky 194
Hlucka 196
Hoche 298
Hoche: Schlegelberger 230
Hocherau: Alphand 275
Hock 201
Hocke 294, 297
Hocks 203
Hodges 242
Hodges: Brown 223
Hodonszky 259
Hódossy: Doros 214
Hoefs 205
Hoff 239
Hoffmann: Biallas 217
Hoffmann: Hitler 297
Hoffmann: Hitler 298
Hoffmann: Schenck 283
Hoffmann, Ferdinand 214
Hoffmann, Hans 274
Hoffmann, Heinrich 224, 244, 298
Hoffmann, Herbert 277
Hoffmann, Hermann 298
Hoffmann, Ludwig 275
Hoffmann, Paul 238
Hofman, I. 274
Hofmann, Paul 196
Hofmann, Wolfgang 282
Hohenemser: Tassinari 251
Holi 203
Hollós 220
Hollós: Thirring 215
Holroyd—Reece: Meier—Graefe 278
Hóman 246, 288
Homan: Tóth 284
Homet 221
Hopf 226
Hoppe: Hömberg 215
Horaz: Büchner 283
Horaz: Castro 283
Hornykewitsch: Casper 203
Horthy 298
Horthy: Rutter 300
Horváth: Vecseklőy 243
Horváth Adolf 267
Horváth Béla 268
Horváth István 233
Horváth Jenő . 191, 224, 233, 240
Horváth Kálmán 242, 302
Horváth Miklós 281
Hoványi 259
Hovhannesian 194
Hoyer 193
Höfer 201
Höfler 285
Högyészy: Csatkai 195
Hölderlin: Guardini 282
Hölderlin: Hildebrandt 282
Hölderlin: Stresau 283
Hömberg 215
Hönn 298
Höpker 291
Hörnig 234
Hubacs 246
Hubble 264
Hubert 275
Hueber 230
Huebner 278
Hulme 262
Humboldt: Herkendell 216
Hummel 224, 298
Humphreys 234
Hunke 248, 252
Hupfauer: Biallas 217
Hurter 298
Husemann 269
Huszár 277
Hutton 224
Hüber 249
Hübner 213
Hüls · Zeck 287
Hüttig 210
Hűvös 219, 253
Hyma 218

Ibel 208
Ibrányi 237
Ibrányi: Jánosi 201
Iczkovits 288
Ilchmann 253
Illés 220
Illés: Maurois 200
Illion 294
Illyés 210, 294
Imendörffer 193
Imre 196
Incze 206
Incze: Podrabszky 250
Inczefi 263
Inge 294
Ingholt 249
Ipsen: Riehl 210
Irk 230
Irmédi—Molnár 298
Iros 278
Isaák: Angyal 234
Issekutz 270
Istrati 212
István, Szent magy. kir.: Balázs 288
István, Szent magy. kir.: Huszár 277
István, Szent magy. kir.: Kelemen 288
István, Szent magy. kir.: Kornis 289
István, Szent magy. kir.: Tóth 289
Iványi 191, 203, 301
Ivántsy—Pap 260

Jacob, A. 271
Jacob, Heinrich Eduard. 279, 298
Jacoby 218
Jacot 256

Jaeger, Horst ... 242
Jaeger, Werner ... 298
Jaensch ... 246
Jaensch: Schwarze ... 197
Jagow ... 298
Jajczayné Kanyó ... 277
Jakab ... 227
Jakab I. skót király: John 298
Jakabffy ... 221
Jakob ... 214
Jámbor: Takács ... 281
Janda ... 261
Janeff ... 200, 212
Jankovich: Maurois ... 299
Jankovics ... 221
Jannings: Gregor ... 279
Jánosfi: Viola ... 271
Jánosi ... 201
Japikse ... 301
Jast ... 193
Jäckh: Blumhardt ... 204
Jedlicka: Cézanne ... 297
Jellinek ... 280
Jennings ... 233
Jeserich ... 191, 242
Jesse ... 277
Jeszenszky ... 209
Jézus: Dibelius ... 202
Jézus: Pfannmüller ... 202
Jirkovsky ... 257
Joad ... 212
Joelson ... 221
Johan ... 269, 270
Johansen ... 200
John ... 298
Johst: Langenbucher ... 191
Jókai: Erdélyi ... 297
Joly ... 195
Jones: Weber ... 248
Joó Sándor ... 205
Joó Tibor ... 288
Jorga: Domanovszky ... 284
Jovanovits—Jolitsch ... 259
Jovitza: Molnár ... 256
József II. magy. kir.: Mályusz 289
József II. magy. kir.: März 287
Juhász ... 286
Juhász: Gumpert ... 297
Juhász: Prawdin ... 300
Julianus, római császár: Vogt 285
Jung: Boda ... 198
Jung: Evans—Wentz ... 207
Jung: Suzuki ... 207
Jung, Erich ... 231
Jung, Rudolf ... 287
Jungels ... 214
Junk ... 279
Justinianus császár ... 230
Justrow ... 244
Jünger ... 244

Kaán ... 253
Kabesch ... 263
Kacsoh ... 252
Kádár ... 214
Kager ... 222
Kahl ... 192
Kahler ... 242
Káldi ... 202
Kállay: Ujlaki Nagy ... 254
Kállay Kornél ... 271
Kállay Miklós ... 298
Kallós ... 234
Kalmár Elek ... 264
Kalmár Simon ... 263
Kalocsay ... 262
Kalocsay: Mussolini ... 299
Kálvin: Szabó ... 205
Kamaryt ... 196
Kamocsay ... 216
Kampis ... 276
Kanyó: Jajczayné ... 277
Káplány ... 270
Karabacek: Bockwitz ... 272
Karácsony ... 212, 246
Karácsonyi: Stear ... 222
Kardos ... 220
Karfeld ... 294
Karinthy: Puder ... 269
Karlowa ... 221
Karlson ... 271
Kármán: Nyáry ... 299
Karnop ... 245
Károly VI. német-római császár: Michael ... 233
Károlyi ... 261
Karrer ... 203
Karsai (Kurzweil): Ernyey. 288
Kassner ... 196, 298
Kastil ... 196
Kaufmann ... 231
Kaunitz: Rohden ... 225
Kawakami ... 224
Kääb: Liebermann v. Sonnenberg ... 241
Kecskés: Kühár ... 196
Kecső ... 248
Keddy ... 286
Keding ... 244
Keferstein ... 201
Kehrberger ... 240
Kehrer ... 278
Keitel ... 244
Keitel: Hoffmann ... 244
Kelemen: Seebauer ... 251
Kelemen: Whitehad ... 272
Kelemen Krizosztom ... 288
Kelemen László ... 227, 281
Kelemen Pál ... 274
Keleti ... 251
Keller: Siegfried ... 283
Keller: Zimmermann ... 218
Keller, Hans ... 231
Keller Lajos ... 245
Kellner: Schmieder ... 195
Kemal: Zara ... 291
Kemenes ... 219
Kemény: Horváth ... 281
Kemény Gábor ... 220
Kemény Péter ... 254
Kemnitz ... 231
Kendrick: Fry ... 274
Kenéz ... 214, 233
Képes ... 284
Kerber ... 271
Kerecseny ... 210, 244
Kerék ... 222, 254
Kerenski ... 290
Kerényi ... 207
Keresztes-Fischer: Mártonffy 226
Kern ... 196
Kerrl ... 243
Kertész János ... 192
Kertész Róbert ... 212
Kessel: Rost ... 269
Kesztyűs ... 254
Keys ... 247
Keyserling: Röhr ... 284
Kézdi Vásárhelyi ... 288
Khuen-Héderváry ... 254
Kiepenhauer: Hubble ... 264
Kierkegaard ... 201
Kierkegaard: Koncz ... 201
Kiernan ... 298
Kilger ... 193
Kilián ... 256
Killanin ... 224
Kimble ... 211
Kindermann ... 279
King-Fang ... 233
Kingreen ... 268
Kinsky: Böök ... 249
Király: Viola ... 271
Kirfel ... 207
Kirsch ... 282
Kirst ... 259
Kislégi Nagy ... 248
Kiss: Magyary ... 241
Kiss Ferenc ... 268
Kiss István ... 288
Kiss János ... 208
Kiss Lajos ... 229, 298
Klarwill: Fugger ... 284
Klatt ... 200
Kleine ... 259
Kleiner ... 275
Kleist: Stresau ... 283
Klempa ... 195
Kletzl ... 275
Klose ... 192
Klöpfer: Gregor ... 279
Klugen ... 196
Knaur ... 295
Kniepmeyer ... 261
Kniesche: Hunke ... 248
Kniezsa ... 289
Knight ... 248
Knott: Webster ... 194
Koch ... 259

Koch, Franz 282
Koch, Heinrich 237
Koch Sándor 253
Kociemski: Wrzos 301
Koenigswald 276
Koepgen 201
Kohn 210
Kok: Marais 267
Kolb 195
Kolbenheyer 209, 282
Kolosváry 230
Komlós: Zischka 249
Koncz 201
Konfucius: Crow 297
Konkoly: Belloc 296
Konstantin, nagy kelet római császár: Hönn 298
Kopp 224
Korell 241
Kornis 208, 216, 247, 289
Kornis: Siklóssy 216
Kósa 222
Kosáry 298
Kosárnyné Réz: Szolovejcsik 290
Kossuth: Deák 297
Kossuth: Erdei 216
Kostyál: Szladits 240
Kosztolányi: Baráth 296
Kosztolányi: Földessy 280
Kosztolányi: Szegzárdi—Csengery 281
Kovács: Bertalan 254
Kovács: Haendel 216
Kovács: Ozoróczy 254
Kovács Alajos 214
Kovács Gyula 275
Kovács-Sebestyén 298
Kováts: Chambers 205
Kowalewski 264
Kozma 219
Kozocsa 192
Köhler 250
Kökény 262
Köprülü 240
Körmendy 257
Körmendy Ékes 271
Körner 255
Kössler 224
Köster 253
Köstler 237
Kőszeghy 276
Kőszegi 273
Kövesligethy (Büben) 268
Krabbe 235
Kracht 258
Krainz 210
Kranich 265
Kranold 248
Kranz 197
Kraus 196
Krause—Hagenburg 294
Krauss: Gregor 279
Krausse: Petri 263
Kredel 236
Kreitmaier 298
Kreppel 201
Kress 251
Kretschmar 279
Kreuz 292
Krieck 200
Kriegk 224
Krimmling: Grieger 241
Kristóf 280
Krisztics 220
Krisztinkovich 235
Krogh 266
Kroh: Eckstein 198
Kronberger-Frentzen 277
Kröner 198
Kruchina 255
Krudy: Kelemen 281
Krug von Nidda 212
Krugmann 256
Kruif 268
Krupnyckyj 290
Krupp 298
Kruse 199
Krück v. Poturzyn: Beausobre 296
Krüger, Gerhard 196
Krüger, Werner Adolf 194
Kuczynski 215
Kuhnert: Karfeld 294
Kukuljevic 256
Kulifay 205
Kumsteller 295
Kún 218, 298
Kuncz 238
Kunnert: Retzlaff 212
Kunowski 286
Kunz: Krieck 200
Kurz 202
Kuster 227
Kutscher 279
Kübel: Bengel 201
Kúhár 196, 203
Kühlmann 224
Kühn 294
Kühne, Johannes 298
Kühne, Rudolf Theodor 244
Kümmel 278
Künkel 199
Kürthy 248
Küsel 256

Labbé 267
Laczkó: Lóczy 299
Laczó 202
Lajos II. bajor király: Richter 300
Lajos VIII. franc. csász.: Brion 296
Lajos XIV. franc. kir.: Belloc 296
Lajos XIV. franc. kir.: Carré 297
Lakner 281
Lambert: Gratz 248
Lamourdedieu: Rameil 212
Lampl 271
Landis 268
Lang 264
Lange 295
Langen 249
Langenberg 202
Langenbucher 191, 282
Lányi: Machiavelli 216
Lanza 292
Laporte 227
Lapouge 210
Laprade: Strasser 283
Lassaigne 278
Lassovszky 264
László 203
Latham: Triggs 275
Latzkovits 289
Lauber 286
Lauersen 227
Laun 202
Lavater—Sloman 299
La Vallière: Carré 297
Laver 279
Lázár 299
Lázár: Csánk 226
Lärm 243
Leask 235
Lechler 273
Leeb 255
Leers 240
Legge 207
Lehel 284
Lehmann, Anton 228
Lehmann, Ernst Herbert ... 194
Leibbrand 268
Leibniz: Scharschuch 197
Leiss 294
Leitich 213
Lénárt 268
Lengyel 271
Lénine: Marion 216
Leonardo da Vinci: Nicodemi 278
Lepage—Medvey 261
Lerche: Dobzhansky 266
Lerche: Dolz 270
Lesseps: Hummel 298
Levatich 211
Lévay 203
Levene 291
Levi 271
Lewalter 299
Ley 279
Leyret 290
Lichtenberg 279
Lichtenberg: Grenzmann ... 297
Liebermann v. Sonnenberg ... 241
Lieven 299
Ligeti Gyula 256
Ligeti Lajos 294
Lincoln: Vasváry 292
Lindemann 209
Linden: Werner 301
Lindgren: Bartlett 207
Lindner 276
Lingg 217

Lipowsky 206
Lippay 255
Lippert 204
Lippert: Kreitmaier 298
List 194
Liszievicz 272
Liszt: Hattingberg 279
Litt 284
Little: Patterson 226
Lloyd George 291
Lóczy 299
Loeber 221
Loeff 221
Loeffelholz: Blesken 200
Lohbauer: Walter 301
Lohmann 256
Lohr: Beyer 296
Lohse: Heiss 233
Loidl 213
Lorck 213, 299
Lorimer 294
Loubier 194
Lowe 195
Löpelmann 261
Lőrinc 268
Luca della Robia: Planiscig 276
Lucius 252
Luck 199
Ludovici 200
Lukács 268
Lumiere: Daniel 269
Lutzeyer 238
Lübbecke 274
Lücke: Foss 290
Lücke: Graziani 244
Lütgert 201
Lütke: Hunke 248
Lyka 274
Lyle 255
Lynd 281
Lyons 229

Maas 227
Macartney 224
Mac Bride 299
Mc Colvin 193
Machiavelli 216
Machiavelli: Villani 216
Machray 286
Mac Lean: Hamann 274
Madarász 194
Magnussen 210
Magyar 282
Magyary 241, 243
Mahler 291
Maier 196
Maiuri 292
Makay 219
Makkai Endre 261
Makkai János 211
Makkai Sándor 246
Makkay Sándor 206
Malagóli 263
Málnási: Berzy 217
Malosik 272
Mályusz 213, 289
Mándoky 244
Mangold Gusztáv 238
Mangold, Otto 247
Mantegazza 209
Marais 267
Maranon 290
Marcks 286
Marconi: Jacot 256
Márffy 247
Marhold 205
Mária Antónia franc. királyné: Campan 296
Mária, román királyné 299
Mária, szűz: Kühár 203
Mária Terézia magy. kir. 299
Mária Terézia magy. kir.: Németh 299
Marion, Frances 278
Marion, Paul 216
Marizy 236
Marjay 217, 221
Marjay: Gayda 223
Márki 246
Markmann 211
Markmann—Thies 294
Markó: Zrinyi 281
Márkus 279
Marmion 204
Marosi Nagy 272
Marquand 227
Marquardt 293
Marriott 233
Marsovszky 238
Martel 220
Marton 236
Marton: Justinianus 230
Mártonffy 226, 241
Masaryk: Zarnow 301
Massmann: Jung 287
Masson: Plancy 300
Mátrai 229
Matthuae 289
Mátyás I. magy. kir.: Bajcsy-Zsilinszky 296
Mauk: Williams 291
Maurois 200, 299
Mayer, Anton 217
Mayer, Günter 236
Mayer, Paul 230
Mayer-Rosa 282
März 287
Meckler: Kolbenheyer 282
Medici Lőrinc: Brion 296
Meerwarth 214
Megyery 294
Megyesi Schwartz 240
Mehring 237
Meier-Graefe 278
Meinardus: Kühn 294
Meinecke 284
Meissner 239
Meister 227
Mellem 221
Mellor 264
Menczer: Vecseklőy 243
Menge: Olbricht 299
Menge, Alvim 285
Menge, Hermann 202
Mengin: Ferrero 285
Menière 299
Menke 290
Mensching 200
Merényi 203
Mereschkowski 299
Mérey Kádár 236
Merke: Rost 269
Merki 290
Merres 270
Merriam—Webster: Webster. 194
Mesterházy 301
Mestrovic 276
Mészáros Magda 272
Mészáros Olga 294
Mészöly: Justinianus 230
Metnitz 287
Mette, Gerhard 236
Mette, Sigrid 244
Metternich: Geissler 297
Metternich: Lauber 286
Metternich: Lieven 299
Metternich: Rohden 225
Mettin: Pückler 282
Metz 257
Meusch 239
Meyer 259
Meyer: Spörri 283
Meythaler: Rost 269
Mezey 212
Mezger: Winkler 261
Mező 211
Miall, Stephen 264
Michael, H. 254
Michael, Wolfgang 233
Michel 224
Michel-Ange: Brion 274
Micklem 218
Migray 226
Mihalik 273
Mihalovits 247
Mihályi 276
Mikecz: Ozoróczy 254
Mikecz: Szakáts 227
Mikola 265
Mikola: Faragó 264
Mikoviny: Mihalovits 247
Milch: Bongartz 243
Millard 231
Minkner 203
Minzenmay 227
Mirkó 246
Mirkovitch 212
Misángyi 246
Miskolczy 235

Miskolczy: Mosca 212
Missiroli 217
Missuray—Krug 289
Missuray—Krug: Csatkai ... 195
Mitis 287
Mitrovics 196
Modersohn 202
Módi 283
Moelle 242
Moeller 290
Moeller von den Bruck: Rödel 217
Molitor 239
Molnár: Turcsányi 278
Molnár Ágnes 299
Molnár Dezsö 211
Molnár János 256
Molnár Kálmán 233
Molnár Olga 230
Monroe 224
Montessori: Garai 246
Monzel 207
Moór 231
Móra 240
Morassi 277
Móricz 299
Móricz: Féja 280
Mosca 212
Mosca: Hóman 288
Mosca: Machiavelli 216
Moschos 283
Mosthaf 239
Mothes 193
Moulton 257
Möller 271
Mönnich 235
Mörike 282
Mössner 228
Muckermann 209
Muhlstein 299
Muir 281
Munch: Christophersen 293
Munthe 193
Muraközy 205
Mussert: Boer 217
Mussolini 217, 299
Mussolini: Bardet 276
Mussolini: Fossati 252
Mussolini: Görlitz 297
Mussolini: Marion 216
Mussolini: Missiroli 217
Mussolini: Oriani 216
Mussolini: Podrabszky 250
Muthesius, Ehrenfried 279
Muthesius, Volkmar 253
Müller, Günther 196
Müller, Herbert 221
Müller, Johannes 299
Müller, Karl Alexander 224
Müller, Konrad 239
Müller Vilmos 270
Müller, Werner 249
Müller, Wilhelm 220
Müller—Berndt 294
Müller-Eberhart 224
Müller—Erzbach 231
Münnich: Vischer 301
Mynett 253

Nádai 272, 277
Nádujfalvy 250
Nagel: Puder 269
Nagy: Brion 296
Nagy: Makkai 261
Nagy: Waczulik 281
Nagy Endre 294
Nagy Ferenc 204
Nagy Gábor 203
Nagy István 209
Nagy Károly 244
Nagy Lajos 271
Nagy Lázár 279
Naményi 272
Nánássy 238
Nansen: Sörensen 300
Napoleon I. 299
Napoleon I.: Brice 296
Napoleon I.: Wolfslast 290
Napoleon: Zahn 301
Natter—Nád 267
Neef 241
Neilson: Webster 194
Némedi 220
Némedy 281
Nemeskéri-Kiss 280
Németh Andor 299
Németh László 281
Némethy: Makkai 211
Némethy Ferenc 299
Némethy Imre 234
Nemitz 278
Neresoff 250
Neubecker 301
Neubert 217
Neuefeind 230
Neumann, Erwin 231
Neumann, Kurt 229
Neviani 264
Newdigate 195
Ney: Blythe 296
Nichtenhauser 269
Nickl 258
Nicodemi 278
Nicolson 224
Niesel 205
Nietzsche: Schubart 197
Nietzsche: Wilhelm 197
Nieuwenhuis 208
Niklitschek 264
Nippoldt 191
Nizsalovszky: Hajdu 238
Noack, Ervin 217
Noack, Ulrich 224
Nobel 299
Nohl 200
Nomland 262
Norden 271
Nordsieck 261
Nordsieck: Jeserich 242
Norris 193
Noskoff 244
Nostradamus: Winkler 198
Novák 243
Novalis: Carlsson 282
Nowack 294
Nurettin 232
Nussimbaum 248
Nyárády 272
Nyáry 289, 299
Nyssa 200
Nyulászi: Hajdu 238

Oberländer 220
Oberschall: Bárányné 277
Oehler—Heimerdinger 230
Oertzen 286
Oesterreicher 255
Oettinger 276
Oláh 194
Olbricht 299
Olivares: Maranon 290
Oloff: Arrarás 290
Olti 219
Oncken 221
Oppel 280
Oppeln—Bronikowski: Fry . 274
Oriani 216
Ortutay 220
Osmond: Richelieu 300
Osvald: Beck 236
Osváth: Angyal 234
Ottrubay 279
Ozoróczy 254
Ölvedi: Csatár 288
Özséb, boldog: Gyéressy 202

Paáll 199
Pachitch 291
Paganini: Némethy 299
Page: Hendrick 297
Page: Landis 268
Pahl 248
Pál, szent: Karrer 203
Pál, szent: Wikenhauser ... 203
Pál I., orosz cár: Golovkine .. 290
Paleit 258
Paléologue 299
Pálffy 299
Paliard 196
Pálinkás 253, 255
Páll: Jakabffy 221
Pálosi 226
Panaitescu 271
Pap 280
Papp Antal 260
Papp Lajos 294
Papp Zoltán 257
Paquet 294
Paracelsus: Englert 268
Parès: Kerenski 290

Parnac ... 279
Parpert ... 205
Partsch ... 237
Pascal ... 196
Pascal: Bishop ... 296
Pascal: Buchholz ... 296
Pascal: Platz ... 201
Passow ... 244
Pataky ... 294
Patek ... 219
Patterson ... 226
Pauli ... 239
Paulinyi ... 253
Paulsen ... 252
Pauser ... 211
Paustian ... 282
Pazár ... 253
Pázmány: Sik ... 300
Péchy ... 284
Péchy—Horváth ... 294
Pekár: Lázár ... 299
Pemán ... 290
Pembaur ... 219
Pépin ... 224
Percy ... 203
Perneczky: Steinecker ... 254
Péter, nagy orosz cár: Doerries ... 290
Péter, nagy orosz cár: Waszilewski ... 301
Petermann ... 199
Peters ... 287
Pethő ... 219
Petrau ... 191
Petri, Friedrich ... 263
Petri, Martha ... 283
Petrovits ... 268
Petz: Jánosi ... 201
Pfahler ... 199
Pfandl: Maranon ... 290
Pfannmüller ... 202
Pfeffer ... 207
Pfeiffer, Fritz Herbert ... 257
Pfeiffer, Rudolf ... 196
Pfister ... 221
Pfuhl: Bishop ... 296
Piatier ... 248
Pichler ... 196
Pietzsch ... 257
Pilsudski: Muhlstein ... 299
Pinczés: Miskolczy ... 235
Pintér ... 263
Pintsch ... 239
Pirchan ... 274, 279
Pitt: Ruville ... 300
Pitt-Rivers ... 214, 220
Pivány ... 257
Planck: Bános ... 263
Planck: Dreher ... 200
Plancy ... 300
Planer: Herzfeld ... 297
Planiscig ... 276
Platon: Preiswerk ... 196
Platz ... 201
Playfair ... 279
Podrabszky ... 250
Poëte ... 290
Pogány ... 265
Pohlenz ... 263
Polenska ... 287
Poley ... 278
Polgárdy ... 294
Pollák: Bácskai ... 280
Polo: Marion ... 278
Polyákovich: Crawley-Boevey 202
Polzovics ... 232
Pommeranz—Liedtke ... 294
Poncins ... 211, 221
Pongrácz ... 237
Ponteil ... 286
Poortmann ... 198
Popken ... 300
Popoff ... 212
Posadowsky—Wehner ... 215
Posse ... 248
Potemkin: Szolovejcsik ... 290
Poty ... 201
Pourtalès ... 279
Powell: Lieven ... 299
Powys ... 280
Pozsonyi ... 213
Pozsonyi: Faragó ... 264
Pöschl ... 243
Pradelle: Yanochevitch ... 225
Pradez ... 263
Praschniker ... 271
Prawdin ... 300
Preiss ... 270
Preiswerk ... 196
Preisz ... 269
Preuss ... 296
Prévost—Paradol ... 196
Price ... 224
Priesemuth ... 249
Prinz ... 294
Prinz: Bartucz ... 266
Prion ... 257
Prohászka: Hoffmann ... 298
Proszt ... 247
Prümm ... 204
Pudelko ... 211
Puder ... 269
Pullerits ... 294
Purjesz· Varga ... 269
Puskás: Funck—Brentano .. 213
Puvogel ... 235
Pückler ... 282
Pückler, Carl-Erdmann 216, 224
Püski: Kenéz ... 214
Püski: Szladits ... 240

Quennell: Lieven ... 299
Querfeld: Brecht ... 228

Raab ... 269
Rabenau: Seeckt ... 300
Rácz ... 235
Rácz: Karlson ... 271
Radlo ... 201
Radó Attila ... 245
Radó Polikárp ... 202
Rados ... 275
Radziwill: Hennig ... 297
Radziwill: Jagow ... 298
Rahner ... 241
Raichle ... 194
Rajchmann: Duff ... 219
Rákóczi: Ortutay ... 220
Rákóczi: Pataky ... 294
Rameil ... 212
Ramsey ... 224
Ranke ... 285
Ranke: Breasted ... 285
Ranschburg ... 199
Rantzau ... 241
Ráth-Végh ... 213
Rau ... 257
Raunert ... 270
Raupach ... 220
Ravasz: Doros ... 214
Raven ... 205
Rechenberg: Feder ... 276
Redlich ... 287
Redslob ... 275
Reichardt ... 207
Reimann ... 235
Reimers, Erich ... 222, 234, 291
Reimers, Jacobus ... 232
Reinecke: Levene ... 291
Reiners, Heribert ... 274
Reinhardt ... 259
Reisch, Erich ... 284
Reisch, Max ... 295
Reiserer ... 235
Reiter ... 270
Reitzer: Gleichen—Russwurm 213
Renner ... 273
F. Rétay: Kelemen ... 274
Réthly ... 264, 266
Réthly: Talman ... 266
Retzlaff ... 212, 262
Reuter ... 207
Révész: Barth ... 204
Révész Imre ... 205
Révész Mária ... 300
Rey ... 197
Reyer ... 199
Reynold: Fricker ... 283
Rezessy ... 208
Rhein ... 256
Ribáry ... 211
Ribbentrop ... 224
Ribbentrop: Berber ... 231
Ribot ... 300
Richard ... 260
Richards ... 225
Richelieu ... 300
Richert: Pommeranz—Liedtke 294
Richter: Kniepmeyer ... 261

Richter, Helmut 198
Richter, Werner 300
Richthofen 191
Rickert 197
Riedel 251
Riedinger 232
Riehl 210
Riemens 286
Rilke: Schütze 283
Ring 264
Ringbauer 246
Rittersbusch 218, 247
Ritthaler 225
Robakidse 300
Robbins 244, 249
Roberts 243
Roden: Herbert 193
Roesner: Hübner 213
Roestel 234
Rohden 225
Rohden: Bringmann 285
Rohling 211
Rohrbach 222
Rolf: Schnack 263
Romanelli 271
Romanov: Kerenski 290
Romlehner 246
Rónai 222
Roosevelt 223
Roosevelt: Czeke 223
Roosevelt: Steg 252
Rosenberg, Alfred .. 208, 216, 217
Rosenberg, Arthur 218
Rossier 286
Rossteuscher 206
Rost 269
Roters 229
Rothacker 197
Rothe 299
Rothermere 225, 233
Roubier: Maiuri 292
Roucek: Brown 223
Rovó 194
Rowde 289
Rödel 217
Röhr 284
Römpp 267
Rösch 238
Ruck 241
Rudolf trónörökös: Bibl... 296
Rugg 295
Ruisz 256, 261
Runze: Garde 229
Rupp 232
Ruppel, Aloys 195
Ruppel, Karl Konrad 262
Rurik: Moeller 290
Rutherford 201
Rutte 279
Rutter 300
Ruttkay 246
Ruville 300
Ruzicska 277
Rüger 265
Rüssel 285
Rüttenauer: Sailers 204

Sabatini 295
Sachs 279
Sadowski 240
Sághy 270
Sailers 204
Sakharow 290
Sakmann: Geymüller 198
Salamon: Barnes 216
Salazar: Schreiber 218
Sallustius 285
Salm 251
Samassa 240
Samhaber 292
Sanceau 300
Santoro 217
Sapper 253
Sarkadi 269
Sárosy: Lakner 281
Sartorius von Waltershausen 213
Sashegyi 213
Sáska 269
Sauer: Wenzel 284
Sauer, Karl 270
Saurer, Rudolf 205
Sauter: Heitzer 193
Savage 193
Sayers 193
Scarfoglio 225
Schack 300
Schandl: Marsovszky 238
Schandl József 272
Schandl Károly 229
Scharmacher 209
Scharschuch 197
Schaumburg 300
Schäber 232
Scheffer Gizella 295
Scheffer, Thassilo 262
Scheibenpflug, Heinrich 295
Scheibenpflug, Heinz 211
Schein 254
Scheler: Kreppel 201
Schellberg: Brentano 296
Schelling 197
Schelling: Schneider 197
Schelling: Setschkareff 284
Schenck 283
Scherer 254
Scherke 192
Scheunemann 225
Schiefer—Landshut 201
Schilling, E. 228
Schilling, Karl 232
Schilling, Kurt 216
Schilling, Max 287
Schilling, Roger 215
Schimeck 241
Schindler: Daudet 297
Schinkel 275
Schinkel: Lorck 299
Schirach: Hitler 297, 298
Schirach: Hoffmann 298
Schirmer 255
Schlagdenhauffen: Ponteil .. 286
Schlatter: Kühne 298
Schlegel: Bier 268
Schlegelberger 230
Schlempp 243
Schlier 239
Schlosser 213
Schmeidler: Estorff 226
Schmeing 269
Schmid, Bastian 267
Schmid, Carl 260
Schmidt: Hecker 261
Schmidt: Stegemann 222
Schmidt, Albert 238
Schmidt, Axel 220, 290
Schmidt, Carl Walther 295
Schmidt, Helmuth 236, 238
Schmidt János 220
Schmidt, Werner 224
Schmidt—Degener, J. 278
Schmidt-Pauli, Edgar 286
Schmieder, Eberhard 195
Schmieder, Erich 232
Schmieder, Oskar 222
Schmitt 217, 232
Schmitthenner, Heinrich 211
Schmitthenner, Paul 244
Schnack 263
Schnee 221
Schneefuss 212, 289
Schneider: Benz 274
Schneider, Franz Paul 258
Schneider Miklós 302
Schneider, Robert 197, 209
Schneller 258
Scholl Albert 211
Scholl, Fritz 258
Scholz 226
Schopenhauer: Irk 230
Schopenhauer: Schroeder ... 279
Schorer, Edgar 248
Schorer, Georg 273
Schott: Gazzetti 226
Schottenloher 287
Schön 243
Schöne: Hilberath 191
Schönemann 218, 224
Schönvitzky 240
Schrader 277
Schreiber 218
Schreyer 202
Schriewer 193
Schriffe: Bernheim 250
Schrinner 208
Schroeder 197, 279
Schröder 229
Schröder—Steinegger 257
Schröter 207
Schröter: Schelling 197

Schubart 197
Schubert: Kahl 192
Schubert, Alfred 274
Schubert, Walter 239
Schulek 300
Schuler 245
Schullerus: Brandsch 261
Schultz 262
Schultz: Artbauer 208
Schultz—Esteves 291
Schultze 244
Schultze-Pfaelzer 225
Schulz 300
Schulz—Wilmersdorf 218
Schumacher, Fritz 275
Schumacher, Wolfgang 200
Schuschnigg 219
Schuster 211
Schüttel 245
Schütz: Kühár 196
Schütz Antal 204
Schütz, Paul 202
Schütze 283
Schwab 198
Schwabach 300
Schwabe 225
Schwarz 211, 218
Schwarzbauer 234
Schwarze 197
Schwedenborg: Geymüller .. 198
Schwenkfelder: Zimmermann 206
Schwertfeger 232
Scott 205
Sebestyén Béla 289
Sebestyén Géza 263
Seebass: Mörike 282
Seebauer 251
Seeberg 200, 284
Seeckt 300
Seeger 244
Seger 227
Seibert 224
Seidel 297
Seidlitz 265
Seiler 271, 272
Seitz 206
Selchow 283
Seldte 226
Sell 210
Sellmair 280
Semjonow 250
Semsey 241
Seneca: Sipple 283
Senger 247
Serpieri: Fossati 252
Seton-Watson 225
Setschkareff 284
Seward 197
Sforza 291
Sharp 193
Sharp: Anderson 242
Sheringham 279
Sherwood: Marion 278
Shirley 198
Sidobre 220
Sieburg 295
Siegert 235
Siegfried: Pépin 224
Siegfried, Helene 283
Siegfried, Theodor 205
Siegt 267
Siewert 244
Sigleur 268
Sik 300
Siklóssy 216
Simon: Marmion 204
Sims 207
Sipos Gyula 244
Sipos Sándor 249, 257
Sipple 283
Sirjaev 262
Skupin 241
Slatinay 273
Smith: Bowmann 206
Smolka 278
Smuts 197
Snodgrass 267
Snowden 300
Sobolev 274
Solms 209
Sombart 208
Sommer 286
Somogyi Antal 276
Somogyi Imre 235
Somogyi István 253
Somogyi Zoltán 230
Somorjai 263
Somos 281
Sonntag: Sörensen 300
Sós Endre 209, 211, 216, 225
Sós Ernő 258
Sorge 295
Sourek 274
Söregi 292
Sörensen 300
Sövényházi 238
Spaventa 197
Späth 246
Spengler: Wenzel 284
Sperling 264
Sperr 243
Spillner 238
Spindler 247
Spitteler: Krüger 194
Spoerri 280
Spohr 241
Spörri, Gottlob 197
Spörri, Robert 283
Sproemberg: Japikse 301
Srbik 191, 218
Staël: Taxis—Bordogna 301
Staël: Zahn 301
Stahmann 253
Stakemeier: Tamás, aquinói szent 201
Staley 252
Stalin: Moeller 290
Stankovic 300
Staud 192
Staudinger 201
Stavenhagen 212
Stear 222
Stearns 208
Steed 287
Steen: Schmidt—Degener ... 278
Stefanescu 274
Steg 252
Stegemann, Hermann 244
Stegemann, Rudolf 222
Steidle 203
Stein 258
Stein: Nobel 299
Steinecker 254
Steiner 197
Steiner 260
Steinheit: Baedeker 292
Steinmetz 275
Stenger 243
Stenner 300
Stenzel: Hauff 282
Stephan 227
Stephinger 248
Stern 269
Stevens 273
Stevenson 295
Stief 274
Stiehl 275
Stolpa 234
Storno 274
Stoye 250, 286, 295
Straper 283
Strauss 199
Strauss: Gregor 278
Strauss: Jacob 279, 298
Strege 201
Streicher: Deeg 210
Stresau 283
Strigl 248
Stroh 300
Strohmeyer 267
Strompf 257
Strong 271
Stumpf 197, 264
Stuywer 283
Styger 274
Suarez 216
Sulica 193
Surányi 273
Surányi-Unger .. 248, 251, 252, 257
Surányi-Unger: Mosca 212
Suzuki 207
Süssenguth 198
Swedenborg 209
Symonds 286
Szabó: Herepei 275
Szabó: Pálffy 299
Szabó: Petrovits 268
Szabó: Révész 205
Szabó Béla 271

Szabó Dezső 205, 219
Szabó Imre 205
Szabó Kálmán 292
Cs. Szabó László 225, 286
Szabó T. Attila 289
Szabó Vilma 215
Szabó Zoltán 205, 300
Szabóky: Szentgyörgyi 245
Szádeczky—Kardoss 233, 260
Szádeczky—Kardoss: Balogh 265
Szakáts 227
Szalai 239
Szalianszky 246
Szalkay 265
Szameitat 287
Szántó 269
Szarvasi 193
Szarvassi: Mellor 264
Szász Béla 216
Szász Károly 281
Szászy 232
Széchenyi 264
Széchenyi: Hlatky 194
Széchenyi: Storno 274
Szegzárdy-Csengery 281
Szeibert 228
Székely Károly 265
Székely Sándor 254
Szekendi 271
Szekfű 210, 289
Széll: Doros 214
Személyi 236
Szemlér 301
Szénásy 215
Szendrey 279
Szendy 243
Szent-Andrássy 254
Szentgyörgyi 245
Szentgyörgyi: Raunert 270
Szentiványi 258
Szentmiklósi 261
Szentpétery 289
Szerb 280
Szigeti 251
Szigeti: Kühár 196
Sziklay 289
Szikszay 211, 269
Szilády Jenő 284
Szilády Zoltán 267
Szilágyi 301
Szilárd 211
Szilbereky 247
Szinetár: Sós 209
Szinnyei 281
Szinnyei: Gulyás 191
Szladits 239, 240
Szolovejcsik 290
Szondy 289
Szőts 257

Tábor 211
Takács: Dobrovics 239
Takács György 260
Takács József 263
Takács Zoltán 281
Talip 271
Talman 266
Tamás, aquinói szent 201
Tamás, aquinói szent: Karrer 203
Tamerlan: Grousset 285
Tangl 269
Tansil 225
Tansley 199
Tantó 246
Tárczy-Hornoch: Mihalovits 247
Tarján Jenő 263
Tarján Ödön 221
Tarnói 227
Tarozzi: Spaventa 197
Tarpel 275
Tas 247
Tasnádi Nagy 234
Tasnádi Nagy: Makkai 211
Tassinari 251
Tátrallyay (Wein) 269
Tátray: Ozoróczy 254
Taxis-Bordogna 301
Taylor 264
Teja Zabre 292
Teleki 219
Teleki: Benkő 192
Teleki: Prinz 294
Telkes-Teszár 283
Temesváry 261
Temperley: Grant 286
Térfy 234
Tesléry: Mészáros 272
Tewes 287
Thalheim 226
Than: Meier-Graefe 278
Theokritos 283
Thieler 210
Thieme 200
Thieme: Bachmann 243
Thienhaus: Schmieder 195
Thier 213
Thier: Csatkai 195
Thirring Gusztáv 215
Thirring Lajos 215
Thomas, Bertram 295
Thomas, Louis 225
Thompson 254
Thoms 201
Thomsen 227
Thost 225
Thouless: Bartlett 207
Thurnwald 222
Thurnwald: Baumann 261
K. Thury 293
Tichy 295
Tiele-Winckler: Frischmuth 205
Tiepolo: Cessi 286
Tietje 237
Timmermans: Schmidt—Degener 278
Tintelnot 279
Tirala 269
Tobey 270
Todorov 271
Todt: Fritz 271
Tolnai 213
Tomaschek 263
Tomcsányi 241
Tomcsik: Lőrincz 268
Tonelli 289
Torge 287
Tormay: Hankiss 281
Tornyai 215
Tóth: Chambers 205
Tóth: Irmédi—Molnár 298
Tóth: Kun 298
Tóth Árpád 281
Tóth József ... 215, 248, 249, 252
Tóth László 211, 284, 289
Toynbee 285
Tömböly 229
Török 212
Török: Kiss 298
Trebitsch Lincoln: Gyomai . 297
Trebst 193
Trenck: Volz 301
Treue 213
Triepel 232
Triggs 275
Trócsányi László 206
Troost 275
Truglyné-Lingauer: Crawley-Boevey 202
Truskovszky 276
Tschekitsch 225
Tschira 275
Tsouloukidse 290
Tucker: Bernheim 250, 251
Tumborn: Francisco de Avila 207
Tumlirz 199
Turcsányi 278
Turóczi-Trostler 212
Tweedsmuir 285

Ude 270
Udet: Bongartz 243
Uhland: Mayer-Rosa 282
Uhlendahl 193
Ujlaki Nagy 254
Ujszászy 208
Ullmann 286
Ulrich 192
Unwin 255
Unwin: Stevens 273
Urich: Zipper 263
Urr 221

Vadnai 257
Vágó 251
Vahiduddin 197
Vajda: Fröhlich 258
Valentiny 281
Valkai: Ballai 280

Vályi ... 211
Van Bebber: Sanceau ... 300
Vanyó ... 230
Váradi ... 247
Várady ... 295
Varga József ... 249, 276
Varga Lajos ... 269
Varga Sándor Frigyes ... 192
Vargha: Angyal ... 234
Várkonyi ... 247
Vasady ... 206
Vasady: Szabó ... 205
Vass Klára ... 192
Vass Vince ... 209
Vasváry ... 292
Vázsonyi: Aba ... 222
Vecsekl6y ... 243
Végh ... 195
Venetianer ... 239
Veres Péter ... 229
Veress Endre ... 289
Vernei-Kronberger ... 277
Verrier: Hamann ... 274
Vértes ... 301
Vértesi ... 199
Vértesy ... 283
Vestdijk ... 278
Viance ... 216
Vida ... 210
Vilkovszky ... 239
Villani ... 216
Vilmos I. német császár: Jagow 298
Viola ... 271
Viollier ... 271
Viollis ... 295
Virány ... 257
Vischer ... 301
Visegrády ... 256
Vitéz ... 211
Vitzthum: Scherke ... 192
Voegelin ... 262
Vogel ... 206
Vogels ... 237
Vogt, Joseph ... 285
Vogt, Walther ... 247
Volenszky ... 194
Volwassen ... 258
Volz ... 301
Vorstius ... 193
Völgyesi Ferenc ... 199
Völgyesi Ferencné ... 295
Vörösmarty: Faggyas ... 280
Vragnac ... 261
Vries de Heekelingen ... 217
Vulic ... 271

Waas ... 229
Waciorski ... 232
Waczulik ... 281
Wagemann ... 250
Wagenführ ... 250
Wagner: Bory ... 278
Wagner: Herzfeld ... 297
Wagner: Kretschmar ... 279
Wagner, Josef ... 252
Wagner, Wilhelm Jakob ... 195
Wahl ... 221
Wais ... 280
Waldeck-Rousseau: Leyret ... 290
Walder: Ligeti ... 256
Waliszewski ... 301
Wallenstein: Watson ... 301
Waln ... 295
Walter, Friedrich ... 287
Walter, Helmut ... 234
Walter, Karl ... 301
Walther, Andreas ... 208
Walther, Gerda ... 198
Walz ... 232
Walz: Noack ... 217
Wangenheim ... 222
Wank ... 239
Waringhien: Grosjean—Maupin 262
Warren: Herbert ... 193
Wasmuth: Pascal ... 196
Watson ... 301
Weber: Astel ... 214
Weber, Hans ... 248
Weber, Hellmuth ... 235
Weber, Werner ... 237
Webster ... 194
Wechsberg ... 295
Wechssler ... 202
Wedekind ... 237
Wegener: Hazard ... 286
Wehlau ... 216
Wehrhahn ... 232
Wehrli ... 197
Weicker: Selchow ... 283
Weidemann ... 243
Weidner ... 232
Weigmann ... 251
Weiland: Mac Bride ... 299
Weiland: Tweedsmuir ... 285
Weinert ... 266
Weinstock: Sallustius ... 285
Weis ... 216
Weise ... 274
Weisenfeld ... 194
Weiser ... 202
Weissbrodt: Gertrud, Szent 202
Weisz ... 211
Weixlgärtner ... 302
Welk ... 251
Wells ... 217
Wencker: Brice ... 296
Wendt, Hans ... 212
Wendt, Siegfried ... 258
Went: Preisz ... 269
Wenzel ... 284
Wenzl ... 197
Werle ... 197
Wernecke ... 236
Werner, Günter Franz ... 232
Werner, Helmut ... 285
Werner, Johannes ... 301
Wesley: Scott ... 205
Wesselényi ... 209
West: Haug ... 207
Westermann: Baumann ... 261
Wever ... 238
Weyer ... 245
Whewell: Seward ... 197
Whitehad ... 272
Whitworth ... 279
Whybrow ... 222
Wieacker: Weber ... 237
Wiedenfeld ... 248
Wieder ... 283
Wiegler ... 290
Wieth—Knudsen ... 215
Wigersma ... 201
Wikenhauser ... 203
Wilhelm ... 197
Wille: Mette ... 244
Williams ... 291
Wilson: Czeke ... 223
Winkelmann ... 232
Winkler Béla ... 197, 235, 264
Winkler, Bruno ... 198
Winkler Lajos ... 266
Winkler, Ludwig ... 261
Winnig: August ... 198
Wirsing ... 291
Wiskemann: Hunke ... 248
Witt ... 240
Wodetzky ... 264
Wogrinz: Mellor ... 264
Woischke ... 241
Wolf, Abraham ... 191
Wolf, Erik ... 231
Wolfslast ... 290
Wollák ... 225
Wood: Hulme ... 262
Woodroffe: Evans-Wentz ... 206
Woolley ... 274
Wöhrmüller ... 204
Wrangel ... 249
Wright ... 266
Wrzos ... 301
Wucher: Heiss ... 233
Wundt ... 301
Wustmann ... 279
Wüst: Schröter ... 207

Xanke ... 239
Xorenac'i ... 293
Xylander: Arrarás ... 290

Yanochevitch ... 225
Yulov ... 245
Yutang ... 200

Zachár ... 245
Zadravecz ... 204
Zahn ... 301
Zajti ... 289
Zakar ... 272
Zakariás: Jacot ... 256

Zambra : Hóman 288
Zamenhof..... 263
Zara 291
Zarncke 247
Zarnow 301
Zathureczky 221
Zbinden 208
Zeck 287
Zedtwitz : Strohmeyer 267
Zeeland 257
Zeeland : Virány 257
Zékány : Gillis 200
Zelenka 234
Zelle 233
Zelovich 238
Zemplén 199
Zempléni : Gratz 248
Zenthöfer 234
Zichy 289
Ziegelmayer 253
Ziegfeld : Heiss 217
Ziegler 201
Zimdars 270
Zimmer 229
Zimmer : Dunbar 291
Zimmermann Ágoston 267
Zimmermann, Alice 218
Zimmermann, Elisabeth 206
Zipper..... 263
Zischka..... 249
Zissulescu..... 199
Znamiecki 208
Zocher 197
Zolnai 281
Zoltai 289
Zorn 301
Zöldy 236
Zöldy : Szentgyörgyi 245
Zrinyi 281
Zuschlag..... 229
Zülow 260
Zwingelstein 225
Zsótér 254
Zsuffa 245

A Fővárosi Könyvtár kurrens folyóiratainak és napilapjainak jegyzéke. 1939.

Alphabetisches Verzeichnis der laufenden Zeitschriften u. Zeitungen der Stadtbibliothek. 1939. — Alphabetical list of periodicals and newspapers currently received in the Library. 1939.

I. Központi könyvtár. — Zentrale. — Central.

A cím utáni zárójelben levő szám azt jelenti, hogy a folyóirat hányszor jelenik meg évente. A jobboldali oszlopban levő szám jelzi a raktári helyszámot.

Administration Locale, L'. Bruxelles (szbtl.) **X 2223**
Adó, Az (10) **2024**
Akadémiai Értesitő. Bp. (12) **3453**
Állatorvosi Lapok. Bp. (24) **1662**
Allgemeines Statistisches Archiv. München (2) **3919**
American City, The. New York (12) **4020**
American Journal of International Law. Washington (4) **2734**
American Journal of Sociology, The. Chicago (6) **3337**
American Political Science Review. New York (4) **3727**
Amerikai Magyar Népszava **263**
Amtsblatt d. Reichshauptstadt Berlin. Berlin (52) **1244**
Amtsblatt d. Stadt Wien. Wien (52) **690**
Annales Historiques. Paris (6)
Annals of the American Academy of Political and Social Science. Philadelphia (6) **3057**
Anthropologie, L'. Paris (6) **2669**
Anthropos. Wien (6) **1218**
Anya- és Csecsemővédelem. Bp. (12) **X 2062**
Apollo. Bp. (4) **x 2349**
Archeologiai Értesitő. Bp. (szbtl.) **531**
Archiginnasio, L'. Bologna (6) **0200/34**
Archiv f. Anthropologie. Braunschweig (4) **1296**
Archiv f. Bevölkerungswissenschaft u. Bevölkerungspolitik. Lpzg. (6)
Archiv f. Buchgewerbe u. Gebrauchsgraphik. Lpzg (12) **0204/25**
Archiv f. d. Gesamte Psychologie. Lpzg (4) **4895**
Archiv f. Kulturgeschichte. Lpzg (4) **4718**
Archiv f. Orientforschung. Berlin (6) **A 50.05/31**
Archiv. f. Rassen- u. Gesellschaftsbiologie. München (4) **3339**
Archiv f. Rechts- u. Sozialphilosophie. Berlin (4) **3765**
Archiv f. Religionswissenschaft. Lpzg (4) **2168**
Archivio Storico Italiano. Firenze (4) **2573**
Athenaeum. Bp. (6) **3900**
Atlantis. Berlin (12) **1892**
Auslese, Die. Berlin (12) **x 2202**
Autósok és Motorosok Lapja. Bp. (24)

Bank-Archiv. Berlin (24) **1132**
Bányászati és Kohászati Lapok. Bp. (24) **4447**
Baromfitenyésztők Lapja. Bp. (12)
Békés Vármegye Hivatalos Lapja. Gyula (26—30) **562**
Belügyi Közlöny. Bp. (52) **1003**
Berliner Monatshefte. Berlin (12) **x 2356**
Berliner Zeitung am Mittag **272**
Betriebswirtschaft, Die. Stuttg. (12) **1113**
Bibliografia Fascista. Roma (12) **0160/83**
Bibliographie d. Deutschtums im Ausland. Stuttg (12) **01632/40**
Bibliographie de la France. Paris (52) **01504/4**
Bibliographie d. Staats- u. Wirtschaftswissenschaften (azelőtt: Sozialwissenchaften) Berlin (12) **q 01630/6**
Biometrika. Cambridge (4) **752**
Botanikai Közlemények. Bp. (6) **x 2167**
Bölcseleti Közlemények. Bp. (1) **x 2436**
Budai Krónika. Bp. (52)
Budapest Jogszabályai. Bp. (10) **2072** és **B 352/190** és **K 3520/25**
Budapest Székesfőváros Elektromos Müvei. Szemle. Bp. (6)
Budapest Székesfőváros Gázművei Lapszemléje. Bp. (24)
Budapest Székesfőváros Közlekedési R. T. Közlönye. Bp.
Budapest Székesfőváros Statisztikai Havifüzetei. Bp. (12) **B 310/6** és **x 554**
Budapest Székesfőváros Vízműveinek Lapszemléje. Bp.
Budapesti Közlöny. Bp. (naponta) **74**
Budapesti Polgári Iskola. Bp. (4) **B 371/251**
Budapesti Szemle. Bp. (12) **3440** és **3441**
Bulletin Bibliographique. Paris (12) **0105/1**
Bulletin Intern. de la Protection de l'Enfance. Bruxelles (szbtl.) **2535**
Bulletin of the New York Public Library. New York (12) **0274/27**
Búvár. Bp. (12) **x 2313**
Bücherei, Die. Lpzg. (12) **0205/3**
Büntetőjog Tára (Magy. Jogi Szemle melléklete). Bp. (10) **4835**

Camera. Luzern (12) **x 597**
Caucase, Le. Paris. (12)
Cél, A. Bp. (12) **4467**
Commercial Review, The. London (12)
Connoisseur, The. London (12) **1770**
Corriere del Danubio. Bp. (12)
Corriere della Sera **104**
Corvina. Bp. (12) **2530**
Családi Kör. Bp. (12) **x 550**

Daily Mail **100**
Danubian Review. Bp. (12) **x 2521** és **x 532**
Debreceni Protestáns Lap. Debrecen. (12) **1997**
Debreceni Szemle. Debrecen (10) **2737**
Deutsche Jugendhilfe (ezelőtt: Zbltt f. Jugendrecht). Berlin (12) **2954**
Deutsche Literatur-Zeitung. Berlin (52) **01543/18**
Deutsche Medizinische Wochenschrift. Berlin-Lpzg (52) **1636**

Deutsche Rundschau. Berlin (12) 4647
Deutsche Volkswirt, Der. Berlin (52) 1805
Deutsche Zeitschrift f. Wohlfahrtspflege. Berlin (12) 2957
Deutsches Recht. Berlin (24) x 546
Deutsches Statistisches Zentralblatt. Lpzg (8) 749
Deutsches Tuberkulose-Blatt (D. Med. Wochenschr. mell.) Lpzg (12) x 2268
Deutschland. Berlin (12)
Dolgozatok. Szeged (2) 2654
Donaukurir. Bp. (12)

Economia. Roma (12) x 2492
Economic Journal, The. London (4) 3243
Economist, The. London (52) 611
Egyedül Vagyunk, 1939. Bp. (12) x 591
Egyetemes Philologiai Közlöny. Bp. (10) 4442
Ekonomisk Tidskrift. Uppsala (6) 4561
Elektrotechnika. Bp. (24) 1660
Elektrotechnishe Zeitschrift. Berlin (52) 1669
Élet. Bp. (52) 1694
Élet Útja, Az. Pápa (10)
Ellenzék 205
Előre. Bp. (52) 257
Americana. Bp. (12) x 2353
Énekszó. Bp. (6)
Erdélyi Helikon. Kolozsvár (12) 2854
Erdélyi Múzeum. Kolozsvár (12) 3452
Erdélyi Szemle. Kolozsvár (12) x 575
Esperanto Internacia. Rückmansworth (12) x 2520
Esprit International, L'. Paris (4) 2993
Est, Az 20
Esti Kurir 192
Esti Ujság 259
Esztergom Évlapjai. Esztergom (szbtl.) x 2195
Esztétikai Szemle. Bp. (4) x 2357
Ethnographia. Bp. (4) 4364 és 2575
Etudes Hongroises. (azelőtt: Revue des —.) 2685
Etudes Sociales, Les. Paris (12) 4460
Europa Stunde. Berlin (52) x 543
Europäische Revue. Lpzg (12) 2562

Fehér Barát, A. Bp. (4)
Fiatal Magyarság. Bp. (12) x 2363
Finanz-Archiv. Stuttg. (2) 3668
Finnisch-Ungarische Forschungen. Helsinki (szbtl.) x 2225
Firenze. Firenze (12) 1968
Fischers Zeitschrift f. Verwaltungsrecht. Lpzg (6) 3646
Fogorvosi Szemle. Bp. (12) 2399
Fogtechnikai Szemle. Bp. (12) 2687
Forschungen und Fortschritte. Berlin (36) 1861
Forum. Bp. (6)
Fotóélet Bp. (12)
Fotóművészet. Bp. (10) x 2491
Földrajzi Közlemények. Bp. (10) 3922
Földtani Értesítő. Bp. (4) x 2339
Földtani Közlöny. Bp. (12) 3895
Fővárosi Közlöny. Bp. (52) Bq 352/3 és K 3520/58 és 30
Fővárosi Ujság. (azelőtt: Városfejlesztés.) Bp. (24) x 2076 és 249 és 1958

Frankfurter Zeitung 92
Frau, Die. Berlin (12) 1211
Freude u. Arbeit. Berlin (12)
Furche, Die. Berlin (4) x 2201
Független Közgazdaság. Bp. (12) x 592
Független Ujság. Kolozsvár (szbtl.) 276
Független Ujság. Újpest (52)
Függetlenség 243

Gazdasági Kurir. Bp. (szbtl.)
Gazette de Hongrie. Bp. (52) 226
Geist d. Zeit. (ezelőtt: Hochschule u. Ausland.) Berlin (12) x 2310
Geistige Arbeit. (azelőtt: Minerva-Zft.) Berlin (24) 238
Gemeindetag, Der. (azelőtt: Städtetag.) Berlin (24) 1628
Gesundheits-Ingenieur. München (52) 1750
Gyermekvédelem, A. Bp. (12) 1911
Gyógyászat. Bp. (52) 1320
Gyógyszerészi Szemle. Bp. (52)
Győri Szemle. Győr (10) x 2508

Hadtörténelmi Közlemények. Bp. (4) 3462
Hétfő
Hibbert Journal. London (4) 4942
Historische Zeitschrift. München (6) 4756
Hitel. Bp. (24)
Hitel. Kolozsvár (4) x 2415
Hiteljog Tára. (Magyar Jogi Szemle mell.) Bp. (10) 2395
Hivatalos Árjegyzés. Bp. (52) Bq 381/16
Hivatalos Közlöny. (Vallás- és közoktatásügyi min.) Bp. (24—30) 1116
Hochland. München (12) 4702
Honvédségi Közlöny. Bp. (20) 1156
Hungarian Quarterly, The. Bp. (4) x 2364

Igazság és Élet. Debrecen (10) x 2351
Igazságügyi Közlöny. Bp. (12) 628
Illustrated London News. London (52) 239
Illustration, L'. Paris (52) 182
Illustrazione Italiana, L'. Milano (52) 141
Illustrierte Zeitung. Lpzg (52) 120
Innendekoration. Stuttg. (12) 133
Institut International de Documentation, Communications. Hága (szbtl.) 0205/21
Internationale Agrar Rundschau. Berlin (12)
International Conciliation Special Bulletin. New York (12) 3105
Írás, Az. Bp. (12) x 2169
Irodalomtörténet. Bp. (8) 4478
Irodalomtörténeti Közlemények. Bp. (4) 3302
Italia Che Scrive, L'. Roma (12) x 549

Jahrbuch d. Bodenreform. Jena (2) 3410
Jahrbücher f. Nationalökonomie u. Statistik. Jena (6) 3051
Je Suis Partout. Paris (52)
Journal of the American Medical Association. Chicago (52) 1866
Journal des Economistes. Paris (5) 3916
Journal of Political Economy, The. Chicago (6) 3709

Journal de la Société Hongroise de Statistique. Bp. (4) 2855
Journal de la Société de Statistique de Paris. Paris (12) 4848
Jövő Útjain, A. Bp. (6) 2663
Jövőnk. Bp. (52) 247

Kalangya. Szabadka (12) x 2231
Kamarai Közlöny. Bp. (24) B 386/200
Karpathenland. Reichenberg (4) 2890
Kárpáti Magyar Hirlap 271
Katolikus Kántor. Bp.
Katolikus Szemle. Bp. (12) 3891
Kelet Népe. Bp. (12)
Keleti Ujság 208
Kéményseprők Orsz. Közp. Értesitője. Bp. (24)
Kéményseprőmunkás. Bp. (12)
Képes Krónika. Bp. (52) B 792/187
Kerék, A. Bp. (12) x 2177
Keresztény Magvető. Kolozsvár (6) x 2376
Keresztyén Család. Bp. (52)
Keresztyén Igazság. Sopron (12) x 2288
Kisebbségvédelem. Bp. (6) x 2518
Koszorú. Bp. (4) x 2348
Könyvkötők Lapja. Bp. (26)
Közélelmezési Hirlap. Bp.
Közgazdasági és Közlekedési Tudósító. Bp. (24) 277
Közgazdasági Szemle. Bp. (12) 3041
Közigazgatástudomány. Bp. (6) x 2482
Községi Közlöny. Bp. (52) 1127
Köztelek. Bp. (52) 39
Kunst, Die. München (12) 1681
Kunst im Dritten Reich, Die. München (12) 268
Kühn-Archiv. Berlin (szbtl.) 4777
Külkereskedelmi Figyelő. Bp. (10) x 566
Külügyi Szemle. Bp. (4) 2391

Landwirtschaftliche Jahrbücher. Berlin (6) 1393
Láthatár. Bp. (10) x 2358
Levéltári Közlemények. Bp. (1) 2470
Library Journal, The. New York (22) 0200/31
Literarisches Zentralblatt. Lpzg (24) q 01504/37
Literatur, Die. Stuttg. (12) 1217

Magánjog Tára. (Magy. Jogi Szemle mell.) Bp. (10) 2396
Magyar Biztositástudományi Szemle. Bp. (6) x 2227
Magyar Családtörténeti Szemle. Bp. (10) x 2359
Magyar Dal. Bp. (6) x 559
Magyar Élet. Bp. (12) x 570
Magyar Építőművészet. Bp. (12) 1002
Magyar Főváros. Bp. (52)
Magyar Front. Bp. (52) x 2178
Magyar Gazdák Szemléje. Bp. (12)
Magyar Gazdasági Önvédelem. Bp. (10) 275
Magyar Gyáripar. Bp. (12) 508
Magyar Ipar. Bp. (24) 1158
Magyar Iparművészet. Bp. (10) 511
Magyar Jogászegyleti Értekezések. Bp. (4) x 2340
Magyar Jogi Szemle. Bp (10) 2344
Magyar Kat. Orvosok Szt. Lukács Egyesületének Tudósitója. Bp. (4)
Magyar Katona Ujság. Bp. (52) x 279
Magyar Katonai Szemle. Bp. (12) x 2454
Magyar Kereskedelem és Pénzügy. Bp. (24) 1880
Magyar Kir. Közig. Bíróság Közigazg. Osztályának Döntvényei. Bp. (4) 1403
Magyar Kir. Közig. Bíróság Pénzügyi Osztályának Döntvényei. Bp. (4) 1402
Magyar Kisebbség. Lugos (24) 2617
Magyar Kórház. Bp. (12) x 2200
Magyar Kórus. Bp. (4) x 2534
Magyar Könyvbarátok Diáriuma. (azelőtt: Diárium.) Bp. (8) x 2141
Magyar Könyvészet. Bp. (24) 01543/47
Magyar Könyvszemle. Bp. (4) 01004
Magyar Középiskola. Bp. (10) 4675
Magyar Közgazdaság. Bp. (52) 273
Magyar Közigazgatás. Bp. (52) 42
Magyar Kultúra. Bp. (24) x 552 és 4694
Magyar Kultúrszemle. Bp. (12)
Magyar Külpolitika. Bp. (12) 1838
Magyar Lélek. Bp. (12)
Magyar Lapok 223
Magyar Mérnök- és Épitész-Egylet Közlönye, A. Bp. (52) 532
Magyar Minerva. Pozsony (10) x 2233
Magyar Művelődés. Bp. (10) 2799
Magyar Művészet. Bp. (12) 1700
Magyar Nemzet 264
Magyar Nemzetgazda. Bp. (26) 1153
Magyar Női Szemle. Bp. (12) x 2323
Magyar Nyelv. Bp. (10) 4298
Magyar Nyelvőr. Bp. (10) 4635
Magyar Országos Szabványok. Bp. (szbtl.) 1984
Magyar Országos Szabványok Gyüjteménye. Bp. (szbtl.) x 557
Magyar Paedagógia. Bp. (10) 3171
Magyar Protestánsok Lapja. Bp. (12) x 2519
Magyar Psychologiai Szemle. Bp. (4)
Magyar Statisztikai Szemle. Bp. (12) 2487
Magyar Szemle. Bp. (12) 2698
Magyar Szövetkezés. (azelőtt: Országos Központi Hitelszövetkezeti Értesitő.) Bp. (26) 1498
Magyar Törvényhozók Lapja. Bp. (24)
Magyar Törvénykezés. Bp. (36) 2786
Magyar Út. Bp. (52) x 506
Magyar Utazó Kereskedő. Bp. (12) 1
Magyar Zsidók Lapja. Bp. (52)
Magyarország 136
Magyarországi Rend. Tára. Bp. (12) K 3400/21 és 3483
Magyarosan. (Magyar Nyelv mell.) Bp. (10) 1959
Magyarság 173
Magyarság Útja. Bp. (52)
Mathematikai és Természettudományi Értesitő. Bp. (szbtl.) 2656
Medizinische Klinik. Wien (52) 1328
Menestrel, Le. Paris (52) 1687
Mercure de France. Paris (24) 4456
Mértékügyi Közlemények. Bp. (szbtl.) x 2205
Mezőgazdák. Bp. (12) 1238
Mezőgazdasági Közlöny. Bp. (12) 2872
Mezőgazdasági Kutatások. Bp. (12) 2891
Mind. London (4) 4251

Minerva. Bp. (10) 2459
Missziói Lapok. Sopron. (12)
Monatshefte f. Baukunst. (azelőtt: Wasmuths —) Berlin (12) 1225
Monatshefte d. Statistik d. Aussenhandels Österreichs. Wien (12) 1910
Mone. Bp. (12) 1658
More Books. Boston (10) 0205/17
Move. Bp. (24) 179
Municipal Engineering and the Sanitary Record. London (52) 1754
Municipal Journal and Public Werks Engineer. London (52) 34
Munkaügyi Szemle. Bp. (12) 2716
Musik, Die. Stuttg. (12) 1683
Münchener Medizin. Wochenschrift. München (52) 1188
Művészet. Bp. (12) x 574

Nachrichtendienst d. D. Vereins f. Öffentl. u. Priv. Fürsorge. Berlin (12) x 547
Nagy Budapest. Bp. (52)
Nagy-Magyarország. Bp. (52) 1879
Napkelet. Bp. (12) 2223
Nation, The. New York (52) 1258
Nation u. Staat. Wien (12) 2749
National Municipal Review. New York (12) 4551
Nationalsozialistische Funk. Wien (52)
Nationalsozialistische Monatshefte. München (12) x2450
Naturwissenschaften, Die. Berlin (52) 1637
Nemzet Szava. Bp. (52) x 2478
Nemzeti Élet. Bp. (52) 1651
Nemzeti Figyelő. Bp. (52) 269
Nemzeti Ujság 167
Nemzetnevelés. Bp. (24) 1748
Népegészségügy. Bp. (24) 2580
Néprajzi Múzeum Értesítője. Bp. (4) x 2408
Népszava 38
Néptanitók Lapja. Bp. (24) 1128
Népujság. Bp. (52) 255
Népünk és Nyelvünk. Szeged. (12) 2878
Neue Literatur, Die. Lpzg (12) 0168/3
Neue Protokoll, Das. Berlin (szbtl.)
Neue Rundschau, Die. Berlin (12) 4455
Neue Zürcher Zeitung 89
Neues Wiener Tagblatt 84
Neugeist. (azelőtt: Weisse Fahne, Die.) Pfullingen (12) 2943
New Commonwealth Quarterly. London (4) x 2350
New York Libraries. New York (8) 0200/69
Nineteenth Century and After. London (12) 4449
North American Review, The. New York (4) 4490
Nouvelle Revue Francaise, La. Paris (12) 2636
Nouvelle Revue de Hongrie. (azelőtt: Revue —) Bp. (10) 4255
Nouvelles Danubiennes. Bp. (12)
Numizmatikai Közlöny. Bp. (szbtl.) 739
Nuova Antologia. Róma (24) 4453
Nyelvtudományi Közlemények. Bp. (szbtl.) 4428
Nyolcórai Ujság 241
Nyugat. Bp. (12) 4452
Nyukosz. Bp. (36) 1497
Omke. Bp. (52) 140

Orientalistische Literaturzeitung. Lpzg (12) 01694/10
Országépítés. Bp. (4)
Országos Kereskedelmi Közlöny. Bp. (26)
Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny. Bp. (10) 4429
Országos Törvénytár. Bp. (szbtl.) 655
Orvosi Hetilap. Bp. (52) 1388
Orvosképzés. Bp. (6) x 2360
Ostasiatische Rundschau. Hamburg (24) A 50.05/13
Ostasiatische Zeitschrift. Berlin (6) A 50.05/16
Öffentliche Gesundheitsdienst, Der. Lpzg. (24) x 2338

Pannonhalmi Szemle. Pannonhalma (4) 2649
Pannonia. Pécs (10) x 2478
Pantheon. München (12) 1823
Pásztortűz. Kolozsvár (12) 1699
Pedagógiai Szeminárium Bp. (10) x 2410
Pénzintézeti Tisztviselők Lapja. Bp. (12) 1361
Pénzügyi Fogalmazók Lapja. Bp. (12) 1954
Pénzügyi Közlöny. Bp. (30—36) 3517
Pester Lloyd 75
Pesti Hirlap 73
Pesti Napló 128
Pesti Tőzsde. Bp. (52) 200
Pestvidéki Élet. Kispest (52)
Petermanns Mitteilungen a. Justus Perthes Geographischer Anstalt. Gotha (12) 1033
Philips'Technische Rundschau. Eindhoven (12) x 563
Philobiblon. Wien (10) 2955
Philosophisches Jahrbuch d. Görres-Gesellsch. Fulda (4) 0161/3
Pilishegyvidék, Budakörnyék. Bp. (52) Bq 071/65
Polgári Törvénykezési Jog Tára. (Magy. Jogi Szemle mell.) Bp. (10) 2342
Political Science Quarterly. New York (4) 3713
Proceedings of the Academy of Political Science. New York (4) 2849
Progreso [Ido]. Fudericia (6) 2781
Protestáns Szemle. Bp. (12) 4432

Rádióélet. Bp. (52) 1881
Református Élet. Bp. (52) 1994
Református Hiradó. Gödöllő (12)
Reichs-Arbeitsblatt. Berlin (36) 952
Reichsgesetzblatt. Berlin (szbtl.) 3643
Reichsgesundheitsblatt. Berlin (52) 1751
Reichsverwaltungsblatt. (azelőtt: Preussisches Verwaltungsblatt.) Berlin (52) 691
République, La.
Résumé Mensuel d. Travaux de la Société d. Nations. Genève (12) 1640
Revue d'Économie Politique. Paris (6) 3672
Revue Economique et Financiere, La. (azelőtt: Economiste Francais, L'.) Paris (52) 553
Revue des Etablissements de Bienfaisance et d'Assistance. Paris (12) 3888
Revue Hebdomadaire. Paris (52) 4929
Revue Historique. Paris. (6) 4927
Revue Internationale de Sociologie. Paris (12) 4846
Revue Internationale du Travail. Genève (6) 2537
Revue de Metaphysique et de Morale. Paris (4) x 2481

Revue de Paris. Paris (24) 4814
Revue Politique et Parlementaire. Paris (12) 3476
Revue Universelle, La Paris (12) 2704
Riadó. Bp. (12) x 614
Romana. Firenze. (10)

Saint Louis Public Library. St. Louis (12) 02512/8
Sajtó, A. Bp. (12) 2787
Schmollers Jahrbuch f. Gesetzgebung, Verwaltung u. Volkswirtschaft im Deutschen Reiche. Berlin (6) 3052
Schönere Zukunft. Wien (52) 1912
Scientia. Milano (12) 3872
Sociala Meddelanden. Stockholm (12) 4556
Société des Nations. Bern (12) 2384
Soproni Szemle. Sopron (6) x 2529
Soziale Praxis u. Archiv. f. Volkswohlfahrt. Jena (52) 587
Spectator, The. London (52) 1337
Speculum. Cambridge (4) 2784
Staats- u. Selbstverwaltung. Berlin (24) 1998
Statisztikai Értesitő (Bp. Szföv. Stat. Havi Füz. mell.) Bp. (12) x 615
Statisztikai Negyedévi Közlemények. Bp. (4) 4444
Stimmen der Zeit. Freiburg (12) 4644
Stud. Bp. (naponta) 1987
Stürmer, Der. Nürnberg (52) 258
Sunrise, The. Lahore (52)
Südost- Economist. Bp. (24)
Szabadalmi Közlöny. Bp. (24) 579
Szabadság. (azelőtt: Előörs.) Bp. (52) 245
Szalézi Értesitő. Rákospalota (10) X 2203
Számviteli Közlöny. Bp. (12) x 2476
Századok. Bp. (10) 3049
Századunk. Bp. (10) 2668
Székesfehérvári Szemle. Székesfehérvár (szbtl.) x 2330
Színházi Magazin. Bp. (52) B 792/188

Tablettes Documentaires à l'Usage des Administrations Publiques. Bruxelles (szbtl.) x 593
Társadalombiztositási Közlöny. Bp. (24) 4362
Társadalomtudomány. Bp. (6) 2450
Technik und Wirtschaft. Berlin (12) 2662 és 1665
Technisches Gemeindeblatt. Berlin (12) 695
Tej, A. Bp. (24)
Temps, Le 109
Tenger, A. Bp. (12) 1260
Tenrikyo. Tenri, Nara. (Japán) (24)
Tér és Forma. Bp. (12) 1801
Természet, A. Bp. (12) Bq 727/14
Természettudományi Közlöny. Bp. (12) 4992
Testnevelés. Bp. (12) 2856
Theologia. Bp. (4) x 2519
Theologiai Szemle. Debrecen (6) 2673
Theologische Revue. Münster (12) 1638
Times, The 79
Times Literary Supplement. London (52) 113
Town & Country Planning. (azelőtt: Garden Cities.) London (12) 3893
Történetírás. Bp. (6) x 2496
Tuberkulózis Elleni Küzdelem. Bp. (12) X 2196
Turán. Bp. (4) A 50.05/7
Turisták Lapja. Bp. (12) 2726
Turul. Bp. (4) 557
Tükör. Bp. (12) x 2369
Typographia. Bp. (52) 36

Új Élet. Rozsnyó (11) x 2400
Új Értelmiség. Bp. (12)
Új Főváros. Bp. (52) 261 és Bf 352/325
Új Gazdaság. (azelőtt: Magyar Külkereskedelem.) Bp. (24) 162
Új Hirek
Új Idők. Bp. (52) 1790
Új Magyarság 240
Új Nemesség. (azelőtt: Munkásifjú) Bp. (12) x 573
Új Nemzedék 164
Új Világ. Bp. (52)
Új Világ. Eperjes (52)
Ujság 224
Ungarische Jahrbücher. Berlin (4) 2085
Ungarischer Volkswirt. Bp. (12) x 2267
Unitárius Értesitő. Bp. (12) 1980
Ügyvédi Kamarai Közlöny. Bp. (szbtl.) B 347/9

Vállalkozók Lapja. Bp. (52) 70
Vármegye, A Bp. Bp. (36) 55
Városi Szemle. Bp. (6) 261 és Bf 352/325
Városok Lapja. Bp. (24) 998
Vasi Szemle. Szombathely (6) x 2422
Vendéglátóipari Szemle. Bp. (12) Bq 613/225
Verkehrstechnik. Berlin (24) 1330
Verwaltungsarchiv. Berlin (4) 3707
Vie Communale et Départementale, La. Paris (12) 2705
Vierjahresplan, Der. Berlin (24) x 613
Vierteljahrschrift f. Sozial- u. Wirtschaftsgeschichte. Stuttg. (4) 3518
Vierteljahrshefte zur Statistik d. Deutschen Reichs. Berlin (4) 940
Vigilia. Bp. (10) x 2324
Világitás, Útépités, Vizellátás. (azelőtt: Községfejlesztés) Bp. (12) 1793
Virradat. Bp. (52) 256
Vitézek Lapja. Bp. (36) x553
Vizügyi Közlemények. Bp. (4) 3360
Voix des Peuples. Minorité. Genève (12) x 2494
Völkischer Beobachter 262

Wehrmacht, Die. Berlin (24) x 599
Weltkunst, Die. Berlin (52) 219
Weltwirtschaftliches Archiv. Jena (4) 4394
Wiener Zeitschrift f. d. Kunde d. Morgenlandes. Wien (4) A 50.05/12
Wirtschaft u. Statistik. Berlin (24) 1649
World Review. (azelőtt: Review of Reviews). London (6) x 2365
Yach Turkestan. Berlin (12)
Yggdrasill. Paris (12)

Zeitschrift f. Ästhetik z. Allg. Kunstwissensch. Stuttg. (4) 2980
Zeitschrift f. Deutsche Geisteswissenschaft. Jena (6) x 2502

Zeitschrift f. Deutsche Kulturphilosophie. (azelőtt: Logos.) Tübingen (3) **4722**
Zeitschrift d. Deutschen Morgenländischen Gesellschaft. Lpzg (4) **A 50.05/1**
Zeitschrift f. Ethnologie. Berlin (6) **4961**
Zeitschrift f. Geopolitik. Berlin (12) **2552**
Zeitschrift f. d. Gesamte Staatswissenschaft. Tübingen (4) **3046**
Zeitschrift f. Kunstgeschichte. (azelőtt: — Bildende Kunst.) Lpzg (6) **1760**
Zeitschrift f. Menschenkunde. Berlin (4) **2953**
Zeitschrift f. Musik. Regensburg (12) **2578**
Zeitschrift f. Nationalökonomie. Wien (5) **x 2041**
Zeitschrift f. Organisation. Berlin (12) **1837**
Zeitschrift f. Öffentliche Wirtschaft. (azelőtt: Zft. f. Kommunalwirtsch.) Berlin (12) **1242**
Zeitschrift f. Öffentliches Recht. Wien (5) **2397**
Zeitschrift f. Politik. Berlin (12) **3473**
Zeitschrift f. Religionspsychologie. Wien (4) **x 2389**
Zeitschrift d. Savigny-Stiftung f. Rechtsgeschichte. Weimar (1) **3537**

Germanistische Abteilung
Kanonistische Abteilung
Romanistische Abteilung

Zeitschrift f. Seelenleben. Lpzg. (24) **1970**
Zeitschrift f. Vergleichende Rechtswissenschaft. Stuttg. (3) **4009**
Zeitschrift f. Volksernährung. Berlin (24) **1794**
Zeitschrift f. Völkerrecht. Breslau (4) **3547**
Zeitschrift f. Wohnungswesen. Berlin (24) **619**
Zene, A. Bp. (16) **2757**
Zeneközlöny. Tiszaföldvár (12)
Zentralblatt f. Bibliothekswesen. Lpzg (12) **0200/33**

II. Fiókkönyvtárak. — Filialen. — Branches.

A római számok a fiókkönyvtárak számát jelzik. A zárójelben lévők pedig azt, hogy hány száma jelenik meg a folyóiratoknak egy évben.

Budapest Délkerületi Közlöny. (52) IX.
Budapesti Hirlap. IV., VII., IX., X.
Búvár. (12) VII., VIII., IX., X.
Családi kör. (10) VII., IX., X.
Diárium. (10) I., III., VI., IX., X.
Egyedül vagyunk. (12) IX., X.
Elektrotechnika. (24) VII.
Élet. (52) VIII., IX.
Én Ujságom. (52) III.
Est, Az. VII., X.
Esti Ujság. IV., VII., VIII., IX., X.
Földrajzi Közlemények. (10) X.
Függetlenség. VII., IX., X.
Gyermekvédelem. (12) X.
Ifjúság és Élet. (20) III., VII., IX., X.
Ifjúsági Vezető. (12) IX., X.
Irodalomtörténet. (8) X.
Katolikus Szemle. (10) IX., X.
Képes Krónika. (52) IV., VII., IX.
Külügyi Szemle. (4) X.
Magyar Főváros. (52) VII., VIII., IX., X.
Magyar Iparművészet. (10) VIII., X.
Magyar Kultúra. (24) IX., X.
Magyar Kultúrszemle. (20) I., II., III., VI., VII., VIII., IX., X., XI.
Magyar Külpolitika. (12) IX.
Magyar Lányok. (52) III., VII.
Magyar Művészet. (12) VIII., X.
Magyar Nemzet. VII., VIII., IX., X.
Magyar Női Szemle. (12) VII., VIII., IX., X.
Magyar Szemle. (12) III., IV., VII., IX., X.
Magyarság. IV., VII., VIII., IX.
Nagy Magyarország. (12) VII., X.
Napkelet. (12) VIII., IX., X.
Nemzet Szava. (52) VII., IX.
Nemzeti Sport. (52) IV., VII.,IX., X.
Nemzeti Ujság. IV., VII., VIII., IX., X.
Népszava. VII.
Népünk és Nyelvünk. (12) IX., X.
Nyolcórai Ujság. VII., VIII., IX., X.
Nyugat. (24) VII., VIII., X.
Országépítés. (6) IX., X.
Pester Lloyd. VII., IX., X.
Pesti Hirlap. IV., VII., VIII., IX., X.
Pesti Napló. IV., VII., IX., X.
Protestáns Szemle. (12) IX., X.
Rádió Élet. (52) VII., VIII., X.
Sport Hirlap. (52) VII., IX., X.
Széphalom. (12) X.
Távol Kelet. (4) X.
Természettudományi Közlöny. (12) IX., X.
Turisták Lapja. (12) VII., VIII., IX., X.
Tükör. (12) VII., IX., X.
Tündérujjak. (12) VII., VIII., IX., X.
Új Főváros. (52) VII., VIII., IX., X.
Új Idők. (52) VII., IX., X.
Új Magyarság. VII., VIII., IX., X.
Új Nemzedék. IV., VII., IX., X.
Újság. VII., IX., X.
Ünnep. (52) VII., IX., X.
Vármegye. (36) IX., X.
Vasárnapi Könyv. (52) II., III., IV., VII., VIII., IX., X.
Zászlónk. (12) III., VII., IX.
Zene. (12) VII. VIII., IX., X.

A Fővárosi Könyvtár kiadványai.

Verzeichnis der Veröffentlichungen der Budapester Stadtbibliothek — *List of publications of the Budapest Public Library*

A Fővárosi Nyilvános Könyvtár Értesítője.(Bulletin der Hauptstädtischen Öffentlichen Bibliothek.— Bulletin of the Municipal Public Library.) I—XII. 1907—1918. — Új folyam. (Neue Folge — New series.) I—X. 1921—1930. Ára (Preis — Price 2 P. Megszűnt — Erscheint nicht weiter — This series is closed.)

A Fővárosi Könyvtár Évkönyve. (Jahrbuch der Hauptstädtischen Bibliothek. — Yearbook of the Municipal Library.) I. — 1931—. Ára (Preis — Price) à 5 P.

Tanulmányok. (Studien. — Studys.) 1. *Kelényi B. Ottó:* Erhard Schön magyar vonatkozású metszetei, különös tekintettel Buda 1541. évi ábrázolására. (Erhard Schöns Ungarn betreffende Holzschnitte, mit besonderer Rücksicht auf die Darstellung Ofens 1541.) 1933. 1·50 P. — 2. *Koch Lajos:* Brahms Magyarországon. (Brahms in Ungarn.) 1933. 1·50 P. 3. *Kelényi B. Ottó:* Budai impresszumos nyomtatványok 1688—1708. (Zur Frage der Neuanfänge der Ofner Buchdruckerkunst nach der Rückeroberung der Stadt. 1686.) 1934. 1·50 P. — 4. *Drescher Pál:* Mit olvas a Fővárosi Könyvtár közművelődési fiókjainak közönsége? Kulturális keresztmetszet. (Acht Tage aus dem Leben unserer Zweigbibliotheken. Statistische Aufnahme über den Lesestoff.) 1935. 1·50 P. — 5. *Jajczay János:* Császári követ fogadása Budán a török idők alatt a Fővárosi Könyvtár egy vízfestményén. (Der Empfang einer kaiserlichen Gesandtschaft in Ofen während der Türkenzeit. Dargestellt an einem Aquarell der Kupferstichsammlung der Stadtbibliothek.) 1935. 1·50 P. — 6. *Koch Lajos:* Matlekovits Sándorné Szuk Róza naplója. (A Fővárosi Könyvtár BQ 907/38. sz. kézirata.) (Das handschriftliche Tagebuch der Violincellokünstlerin Frau Rosa Matlekovits-Szuk.) 1935. 1·50 P. — 7. *Zsák Wilfried:* A Fővárosi Könyvtár és ifjusági olvasói. (Die jugendlichen Leser der Stadtbibliothek.) 1936. 1·50 P. — 8. *Witzmann Gyula:* Dokumentáció. (Dokumentation.) 1937. 1 P. — 9. *Lamatsch Sándor:* Kempelen Farkas két ismeretlen kéziratkötete a Fővárosi Könyvtárban. (Unveröffentlichte deutsche Gedichte Wolfgang von Kempelen's in der Stadtbibliothek Budapest. 1937. 1 P. — 10. *Fort Sándor:* Egy népkönyvtár nevelő munkássága nőolvasói körében. (Die erziehende Tätigkeit einer Volksbücherei im Kreise ihrer weiblichen Leser.) 1938. 1 P. — 11. *Németh Endre:* A tizedes osztályozás fejlődése. (Die Entwicklung der Dezimalklassifikation.) 1938. 1 P. — 12. *Hanskarl Erzsébet:* Budai, óbudai és pesti hírek a »Wiennerisches Diarium« első ötven évfolyamában (1703—1752.). (Ofen, Altofen und Pest im Spiegel des »Wiennerischen Diariums«. Mitteilungen aus den Jahrgängen 1703—1752.) 1938. 1.50 P.

A Budapesti Gyüjtemény bibliográfiai munkálatai. — (Bibliographische Arbeiten der Budapestiensia Sammlung. Bibliographical works of the Budapestiensia Collection.) — 1. Buda és Pest a szabadságharc idejében. (Ofen und Pest zur Zeit des Freiheitskampfes. — Buda and Pest at the time of the war of independence.) Ára (Preis — Price) 2 P. 1929. — 2. Buda és Pest fürdőinek és gyógyforrásainak irodalma. (Literatur der Ofner und Pester Bäder und Heilquellen. — Literature of the baths and mineral springs of Buda and Pest.) 1933. Ára (Preis — Price) 2 P. — 3. Buda és Pest 1686. évi visszafoglalásának egykorú irodalma. 1683—1718. — Bibliographie zur Geschichte der Rückeroberung Ofens u. Pest's 1686. Druckwerke aus dem Zeitraum 1683—1718. — Letteratura contemporanea della riconquista di Buda e Pest 1686. — 1683—1718. Ára (Preis — Prezzo) 2 P. 1936. — 4. Buda és Pest grafikus ábrázolásai a visszafoglalás korában 1683—1718. — Graphische Darstellungen der Städte Ofen und Pest aus der Zeit der Rückeroberung 1683—1718. Ára (Preis) 2 P. 1937. — 5. Aquincum irodalma. — Bibliographia aquincensis. Ára (Preis) 2 P. 1939.

Aktuális kérdések irodalma. — (Literatur aktueller Zeitfragen. — Bibliography of questions bearing actuality.) — 1. Drágaság. (Teuerung. — High cost of living.) 1910.* — 2. Jéghiány. 1. kiad. (Eismangel. 1. Aufl. — Lack of ice. 1. st. ed.) 1910.* — 3. Kiütéses tífusz. (Flecktyphus. — Jail fever.) 1910.* — 4. Jéghiány. 2. kiad. (Eismangel. 2. Aufl. — Lack of ice. 2. ed.) 1910.* — 5. Városi Nyilvános Könyvtárak. (Städtische Öffentliche Bibliotheken. — Municipal Public Libraries.) 1910.* — 6. Ázsiai kolera. (Asiatische Kolera. — Asiatic cholera.) 1910.* — 7. Tejhiány. (Milchmangel. — Lack of milk.) 1910.* — 8. Földgáz. (Erdgas. — Natural gas.) 1911.* — 9. Kétéves katonai szolgálat. (Zweijähriger Militär-

* Elfogyott. (Vergriffen — Out of print.)

dienst. — Two years military service.) 1911.* — 10. Közigazgatási tisztviselők képesítése. (Qualifikation der Verwaltungsbeamten.—Qualification of administrative employees.) 1911.* — 11. A munkabérek törvényes védelme. (Rechtschutz des Arbeitslohns. — Legal protection of wages.) 1911.* — 12. Választási bíráskodás. (Wahlgerichtsbarkeit. — Electoral jurisdiction.) 1911.* — 13. Szociálpolitika. (Sozialpolitik. — Social policy.) 1912.* — 14. Szociális magánjog. (Soziales Privatrecht. — Social civil law.) 1912.* — 15. Munkaviszony. (Arbeitsverhältnis. — Labour relation.) 1912.* — 16. Szociális bérpolitika. (Soziale Lohnpolitik. — Social policy of wages.) 1912.* — 17. Munkásvédelem. (Arbeiterschutz. — Protection of labour.) 1912.* — 18. Munkásbiztosítás. (Arbeiterversicherung. — Workers insurance.) 1912.* — 19. Szociális egészségügy. (Soziale Hygiene. — Social hygienics.) 1912.* — 20. Munkásjóléti intézmények. (Wohlfahrtseinrichtungen. — Instituts for workers welfare.) 1912.* — 21. Munkanélküliség. (Arbeitslosigkeit. — Unemployment.) 1912.* — 22. Szociális büntetőjog. (Soziales Strafrecht. — Social criminal law.) 1912.* — 23. Szociális községi közigazgatás. (Soziale Gemeindeverwaltung. — Social local government.) 1912.* — 24. Szociálpedagógia. (Sozial-Pädagogie. — Social pedagogics.) 1912.* — 25. Balkán kérdés. (Die Balkanfrage. — The Balcan question.) 1912.* — 26. A munkanélküliség elleni községi biztosítás. (Gemeindeversicherung gegen Arbeitslosigkeit. — Municipal insurance against unemployment.) 1912.* — 27. Balkánkérdés. 2. kiad. (Die Balkanfrage. 2. Aufl. — The Balcan question. 2. ed.) 1913.* — 28. Politikai tömegsztrájk. (Politischer Massenstreik. — Political general strike.) 1913.* — 29. Vasúti pályaudvarok. (Bahnhöfe. — Railwaystations.) 1913.* — 30. Az eszperantó és a kiadói érdekek. (Das Esperanto und die Interessen der Verläger. — Esperanto and publishers rights.) 1913.* — 31. Erkölcstelen irodalom elleni küzdelem. (Kampf gegen Schundliteratur. — Fight against pornography.) 1913.* — 32. A nők választójoga. (Wahlrecht der Frauen. — Womens suffrage.) 1913.* — 33. Háború. (Der Krieg. — War.) 1914.* — 34. A Duna. (Die Donau. — The Danube.) 1916.* — 35. A monarchia és nemzetiségek. (Die Monarchie und die Nationalitäten. — Austria-Hungary and the nationalities.) 1918.* — 36. Rákosi Jenő. 1927. Ára (Preis — Price) 20 fillér. — 37. Beethoven. 1927. Ára (Preis — Price) 40 fillér. — 38. Olasz-magyar kapcsolatok. (Italienisch-ungarische Beziehungen. — Italo-hungarian connections. 1927). — Ára (Preis — Price) 60 fillér. — 39. Békerevizió. (Revision der Friedensverträge. — Revision of the peace-treaty.) 1927. Ára (Preis — Price) 40 fillér. — 40. Lakbérleti jog. (Mietrecht. — Law of house tenancy.) 1927. Ára (Preis — Price) 40 fillér. — 41. Valorizáció. (Valorisation.) 1928. Ára (Preis — Price) 40 fillér. — 42. Albrecht Dürer. 1928. Ára (Preis — Price) 3 P. — 43. Sport és testnevelés. (Sport und Körperkultur. — Sports and Physical training.) 1928. Ára (Preis — Price) 80 fillér. — 44. Franz Schubert. 1928. Ára (Preis — Price) 2 P. — 46. A sajtó. (Die Presse. — The Press.) 1929. Ára (Preis — Price) 40 fillér. — 47. Kartell és tröszt. (Kartelle und Trösts. — Cartels and Trusts.) 1929. Ára (Preis — Price) 40 fillér. — 48. Munkaidő. (Arbeitszeit. — Hours of labour.) 1930. Ára (Preis — Price) 40 fillér. — 49. Goldmark Károly. (Karl Goldmark.) 1930. Ára (Preis — Price) 40 fillér. 50. Testületi képviselet a nemzeti államban. (Körperschaftliche Vertretungen im nationalen Staate.) 1934. (Nemzetpolitikai kérdések. Nationalpolitische Zeitfragen I.) Ára (Preis — Price) 1 pengő. — 51. Földrendezés — Telepítés — Tagosítás. (Agrar- und Bodenreform — Siedlung — Flurbereinigung.) 1935. (Nemzetpolitikai kérdések. Nationalpolitische Zeitfragen II.) Ára (Preis — Price) 1 pengő. — 52. Racionalizálás. (Rationalisierung.) 1936. (Nemzetpolitikai kérdések. Nationalpolitische Zeitfragen III.) Ára (Preis — Price) 1 pengő. — 53. A világválság. (Die Weltkrise.) 1938. Ára (Preis — Price) 2 pengő.

Közlemények. — (Mitteilungen. — Communications): 1. Szakkatalógus. 1. füzet : A lakáskérdés és a városépítés kapcsolatos kérdései. (Fachkatalog. Heft 1.: Wohnungsfrage und anschliessende Probleme des Städtebaus. — Catalogue of subjects. Number 1.: Housing and other questions of town planning.) 1907.* Pótlék 1907-ről és 1908-ról. (Ergänzung vom Jahre 1907 und 1908. — Supplement of the year 1907 and 1908.)* — 2. Szakkatalógus. 2. füzet : A községi pénzügy. (Fachkatalog. Heft 2.: Kommunale Finanzen. — Catalogue of subjects. Number 2.: Municipal finances.) 1908.* — 3. A választóreform. Válogatott jegyzék a parlamenti és községi választójog és a parlamentarizmus irodalmából. (Die Reform des Wahlrechts. Auswahl aus der Literatur des Reichstags- und Kommunalwahlrechts und des Parlamentarismus. — Selected list of literature on parlamentary and municipal suffrage and parlamentarism.) 1909.* — 4. Szakkatalógus. 3. füzet : Községi szocializmus. Függelékül : Munkaviszonyok községi vállalatokban. (Fachkatalog. Heft 3. Munizipalsozialismus. Im Anhang : Arbeitsverhältnisse in den städtischen Unternehmungen. — Catalogue of subjects. Number 3. Municipal socialism. Annex : Conditions of work in the municipal

* Elfogyott. (Vergriffen. — Out of print.)

undertakings.) 1909.* — 5. Magyar társadalomtudományi bibliográfia 1909-ről. (Ungarische sozialwissenschaftliche Bibliographie vom Jahre 1909. — Bibliography of social sciences from 1909.)* — 6. Emlékirat községi nyilvános könyvtár létesítéséről Budapesten. (Denkschrift über die Errichtung einer Städtischen Öffentlichen Bibliothek in Budapest. — Memorial on the foundation of a Public Municipal Library in Budapest.) 1910.* — 7. Községi Nyilvános Könyvtár létesítése ügyében tartott szakértekezlet jegyzőkönyve. (Protokoll der Enquête über die Errichtung einer Städtischen Öffentlichen Bibliothek. — Protocol of the enquête on the foundation of a Municipal Public Library.) 1910.* — 8. Magyar társadalomtudományi bibliográfia 1910-ről. (Ungarische sozialwissenschaftliche Bibliographie vom Jahre 1910. — Bibliography of social sciences from 1910.) 1911.* — 9. A Fővárosi Könyvtár osztályozása. (Klassifikationsschemen der Hauptstädtischen Bibliothek. — Classification in the Municipal Library.) — 1. Bevezetések. Rövidített osztályozás. Közös alosztások. (Einleitungen. Verkürzte Klassifikation. Gemeinsame Subdivisionen. — Introductions. Abbreviated classifications. Common subdivisions.) 1912.* — 2. Általános munkák. Bölcselet. Vallás. Egyház. (Allgemeine Werke. Philosophie. Religion. Kirche. — General questions. Philosophy. Religion. Church.) 1912.* — 10. Magyar társadalomtudományi bibliográfia 1911—1912-ről. (Ungarische sozialwissenschaftliche Bibliographie vom Jahre 1911 und 1912. — Bibliography of social sciences from 1911—1912.) 1914.* — 11. Mintajegyzék városi nyilvános könyvtárak számára. (Musterkatalog für Städtische Öffentliche Bibliotheken. — Model-list for Municipal Public Libraries.) 1913.*

Fiókkönyvtárak katalógusai. — (Kataloge der Zweigbibliotheken. — Catalogues of the branch libraries.) A fiókkönyvtárak magyarnyelvű szépirodalmi könyveinek jegyzéke. (Verzeichnis der in ungarischer Sprache erschienenen Belletristik. — List of belletristic works in hungarian.) 1929. Ára (Preis — Price) 1 P.

1. sz. fiókkönyvtár. (Zweigbibliothek Nr. 1. — Branch library Nr. 1.) — 1. Gyermekek könyvei. (Bücher für Kinder. — Books for childern.) 1916.*) — 2. Ifjúsági könyvek. 1. sorozat. (Bücher für Jugendliche. 1. Folge. — Books for the youth. 1. Series.) 1916.* — 3. Magyarnyelvű szépirodalom. (Belletristik in ungarischer Sprache. — Belletristic works in hungarian.). 1916.* — 4. Német szépirodalom. Regények, elbeszélések. (Deutsche Belletristik. Romane, Erzählungen. — German belletristic works. Novels, short stories.) 1916.* — 5. Német szépirodalom. Pótlás. (Deutsche Belletristik. Ergänzung. — German belletristic works. Supplement.) 1917.*

2. sz. fiókkönyvtár. (Zweigbibliothek Nr. 2. — Branch library Nr. 2.) — 1. Gyermekek könyvei. (Bücher für Kinder. — Books for children.) 1916.* — 2. Ifjúsági könyvek. 1. sorozat. (Bücher für Jugendliche. 1. Folge. — Books for the youth. 1. Series.) 1916.* — 3. Magyarnyelvű szépirodalom. (Belletristik in ungarischer Sprache. — Belletristic works in hungarian.) 1916.*

3. sz. fiókkönyvtár. (Zweigbibliothek Nr. 3. — Branch library Nr. 3. — 1. Gyermekek könyvei. (Bücher für Kinder. — Books for children.) 1916.* — 2. Ifjúsági könyvek. 1. sorozat. (Bücher für Jugendliche. 1. Folge. — Books for the youth. 1. Series.) 1916.* — 3. Magyarnyelvű szépirodalom. (Belletristik in ungarischer Sprache. — Belletristic works in hungarian.) 1916.*

8. sz. fiókkönyvtár. (Zweigbibliothek Nr. 8. — Branch library Nr. 8.) — 1. Magyarnyelvű szépirodalmi könyvek és ismeretterjesztő művek. (Belletristik in ungarischer Sprache und populärwissenschaftliche Werke. — Belletristic works in hungarian and popular science.) 1927. Ára (Preis — Price) 1·60 P.

Egyéb kiadványok. (Sonstige Veröffentlichungen. — Other publications.) — Évi jelentés 8—15. évf. (Jahresbericht, Jg. 8—15. Sonderabdrucke — Yearly bulletin. Year 8—15 Reprint.) 1914—1921. — A világháború újabb irodalma. (Neuere Literatur des Weltkrieges. — New bibliography on the world war.) Budapest: Benkő 1915—17.* — Útmutató a Fővárosi Könyvtár látogatói számára. 4. kiadás. (Wegweiser für die Besucher der Stadtbibliothek. 4. Ausgabe. — Guide for visitors of the Municipal Library. 4. edition.) 1939.* — »Emericus« egy dilingeni iskoladráma 1626-ból. (»Emericus«. Ein Dilingener Schuldrama aus d. Jahre 1626. — »Emericus«. A college play of Dilingen from 1626.) 1930. Ára (Preis — Price) 2 P. — Goethe. (Bibliográfia. — Bibliographie. — Bibliography.) 1932. Ára (Preis — Price) 2 P. — Haydn. (Bibliográfia. — Bibliographie. — Bibliography.) 1932. Ára (Preis — Price) 2 P. — Liszt. (Bibliográfia. — Bibliographie. — Bibliography.) 1936. Ára (Preis — Price) 2 P.

* Elfogyott. (Vergriffen. — Out of print.)

TÁJÉKOZÁSUL

A Fővárosi Könyvtár központja VIII., Reviczky-utca 1. nyitva van minden hétköznap d. e. 9-től esti 7-ig, vasár- és ünnepnapon 10-től 1-ig; normanapokon zárva van.

Normanapok: Újév. — Március 15. — Nagypéntek. — Húsvétvasárnap. — Húsvéthétfő. Pünkösdvasárnap. — Pünkösdhétfő. — Úrnapja. — Augusztus 20. — December 6., 25., 26.

Központi könyvtár.

A könyvtár könyvei kétféleképen használhatók: 1. helyben és 2. otthon.

1. *A helybenolvasás* az olvasó- és folyóiratteremben *olvasójegyhez van kötve.* Ez a jegy díjtalan. Válthatja minden felnőtt. Elvesztett jegy pótlásáért 20 fillér fizetendő.

2. A könyvek *otthoni használatra elvitele* (kikölcsönzése) *kölcsönzőjeggyel történik.* Kölcsönzőjegyet válthat *félévre* 2·50 *pengőért* minden budapesti lakos, aki személyazonosságát és főbérleti lakása címét elfogadható módon igazolja. *A kölcsönzés határideje egy hónap.* Késedelem esetén kötetenkint és naponkint 10 fillér bírság fizetendő. A könyvtár könyvanyagáról katalógus tájékoztat.

Háromféle katalógus van: betűrendes szerzői, tárgyi és földrajzi katalógus.

A katalógusban megtalálja az olvasó a keresett mű szerzőjét, címét és helyszámát. *(A cédula bal sarkán!)* Ezeket az adatokat kell felírnia a kérőlapra, amikor könyvet kér.

Kétféle kérőlap van: egy a kölcsönzőben és *egy* az olvasó- és folyóiratteremben.

Felvilágosítást az ügyeletes tisztviselő ad; irodalmi tanácsot, *bibliográfiai felvilágosítást a reference-könyvtáros.*

A könyvtár írásban és telefonon is szívesen válaszol a hozzá intézett kérdésekre. (Telefonszám: 1—462—56, 57).

A látogatónak *ingyen áll rendelkezésére a ruhatár*, ahol felső kabátját, esernyőjét és aktatáskáját *köteles* letenni.

*

Fiókkönyvtárak.

1. sz. fiók. (IV., Királyi Pál-utca 11.) Nyitva hétfő, szerda és péntek 2—½6-ig, kedd, csütörtök 10—½2-ig, szombat 10—12-ig.

2. sz. fiók. (VII., Erzsébet-körút 5. I. em.) Nyitva felnőtteknek hétfő, szerda péntek 2—½6-ig, kedd, csütörtök 10—½2-ig, szombat 10—12-ig, gyermekeknek szerda, péntek 2—3-ig.

3. sz. fiók. (X., Szörény-utca 3.) (Fővárosi kislakástelep.) Nyitva felnőtteknek hétfő, szerda, péntek 2—½6-ig, kedd, csütörtök 10—½2-ig, szombat 10—12-ig, gyermekeknek hétfő, szerda, péntek 2—½4-ig.

4. sz. fiók. (Aréna-úti Fővárosi Népszálló). Mindennap d. u. 3—7-ig, szombat d. e. 10—½1-ig.

5. sz. fiók. (Állatkert.) Nyitva hétfőtől péntekig d. u. 2—½6-ig, szombaton d. e. 10—12-ig.

6. sz. fiók. (Budai Vigadó.) (II., Corvin-tér 6.) Nyitva hétfő, szerda, péntek 2—½6-ig, kedd, csütörtök 10—½2-ig, szombat 10—12-ig.

7. sz. fiók. (Népház.) (V., Vág-utca 12.) Nyitva felnőtteknek hétfő, szerda 3—½7-ig, péntek 4—½8-ig, kedd, csütörtök 10—½2-ig, szombat 10—12-ig. Gyermekeknek naponkint (szombat kivételével) 4—5-ig.

8. sz. fiók. (III., Fő-tér 2.) Nyitva felnőtteknek hétfő, szerda, péntek 3—½8-ig, kedd 10—½2-ig, szombat 10—12-ig. (Csütörtökön zárva.) Gyermekeknek hétfőn és pénteken 2—4-ig.

9. sz. fiók. (VIII., József-körút 70.) Nyitva hétfő, szerda 2—½6-ig, péntek 4—½8-ig, kedd, csütörtök 10—½2-ig, szombat 10—12-ig.

10. sz. fiók. (VI., Andrássy-út 52.) Nyitva hétfő, szerda 2—½6-ig, péntek 4—½8-ig, kedd, csütörtök 10—½2-ig, szombat 10—12-ig.

11. sz. fiók. (I., Krisztina-körút 155.) Nyitva hétfő, szerda, péntek 2—½6-ig, kedd, csütörtök 10—½2-ig, szombat 10—12-ig.

12. sz. fiók. (X., Harmat-utca 1/3.) Nyitva naponkint (szombat kivételével) 3—½7-ig, szombat 10—12-ig.

14. sz. fiók. (IV., Királyi Pál-utca 11.) Ifjúsági kölcsönző. Nyitva hétfő, szerda, péntek 2—½6-ig, kedd, csütörtök 11—½2-ig, szombat 10—12-ig.

Felelős kiadó: Enyvvári Jenő.